Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika
Armed Forces Academy of General Milan Rastislav Štefánik

ZBORNÍK PRÍSPEVKOV
z medzinárodnej vedeckej konferencie

Proceedings of the International Conference on National and International Security

21st - 22nd October 2021 • Liptovský Mikuláš • Slovakia

NMB

NÁRODNÁ A MEDZINÁRODNÁ BEZPEČNOSŤ 2021

12. medzinárodná vedecká konferencia

NATIONAL AND INTERNATIONAL SECURITY 2021

12nd International Scientific Conference

Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie

Proceedings of the International Conference on National and International Security

NIS

21st - 22nd October 2021 • Liptovský Mikuláš • Slovakia

Organizátor / Organizer

- Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika
  Katedra bezpečnosti a obrany

Spoluorganizátori / Co-organizers

- Ministerstvo obrany Slovenskej republiky
- Generálny štáb OS SR
- Univerzita obrany Brno
- War Studies University Warsaw
- National University of Public Service Budapest
- APEIRON Academy of Security of Public and Individual Crakow
- Univerzita Mateja Bela Banská Bystrica
- Akadémia Policajného zboru Bratislava

Záštita / Auspices

- PhDr. Jaroslav NAĎ, PhD.

minister obrany Slovenskej republiky

Garanti / Guarantors

- doc. Ing. Jozef PUTTERA, CSc., rektor, Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- brig. gen. prof. RNDr. Zuzana KROČOVÁ, Ph.D., rektorka, Univerzita obrany Brno, Česká republikaa
- prof. JUDr. Lucia KURILOVSKÁ, PhD., rektorka, Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Slovenská republika
- Dr Juliusz PIWOWARSKI, rektor, APEIRON Academy of Security of Public and Individual in Krakow, Poľská republika
- COL Dr. hab. Dariusz MAJCHRZAK, prorektor pre vojenské veci, War Studies University Warsaw, Poľská republika
- Brig. Gen. Dr. Árpád POHL, dekan, Faculty of Military Sciences and Officer Training, National University of Public Service Budapest, Maďarská republika
- doc. PhDr. Branislav KOVÁČIK, PhD., dekan, Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, Slovenská republika
- prof. Ing. Vojtech JURČÁK, CSc., vedúci katedry bezpečnosti a obrany, Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika Liptovský Mikuláš, Slovenská republika

Vedecký výbor / Scientific Committee

- doc. Ing. Vladimír ANDRASSY, PhD., AOS Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- doc. Ing. Lubomír BELAN, PhD., AOS Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- brig. gen. Ing. Bc. Branislav BENKA, Sily pre špeciálne operácie OS SR, Slovenská republika
- Ing. Daniel BREZINA, PhD., AOS Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- doc. Ing. Pavel BUČKA, CSc., AOS Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- COL Prof. Vasile CARUTASU, PhD., Land Forces Academy Sibiu, Rumunská republika
- Dr. Wojciech CZAJKOWSKI, APEIRON Krakow, Poľská republika
- Dr. Tomasz DUKIEWICZ, University of Opole, Opole, Poľská republika
- doc. Ing. Boris ĎURKECH, CSc., AOS Liptovský Mikuláš, Slovenská republika

- PhDr. Libor FRANK, Ph.D., Univerzita obrany Brno, Česká republika
- COL Assoc. Prof. Eng. Laurian GHERMAN, PhD., Air Force Academy Braşov, Rumunská republika
- Ing. Radoslav IVANČÍK, PhD., Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Slovenská republika
- doc. PhDr. Rastislav KAZANSKÝ, PhD., UMB v Banskej Bystrici, Slovenská republika
- COL prof. Klára S. KECSKEMÉTHY, PhD., National University of Public Service, Budapest, Maďarská republika
- COL prof. Zoltan KRAJNC, PhD., National University of Public Service, Budapest, Maďarská republika
- doc. JUDr. Stanislav KRÍŽOVSKÝ, PhD., VŠBM v Košiciach, Slovenská republika
- doc. Ing. Ivan MAJCHÚT, PhD., AOS Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- prof. dr hab. Jan MACIEJEWSKI, Univerzity of Wroclaw, Poľská republika
- Ing. Ján MAREK, PhD., MBA, AOS Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- prof. dr hab. Maciej MARSZAŁEK, War Studies University Warsaw, Poľská republika
- ks. dr hab. Miroslaw A. MICHALSKI, WSB Toruň, Poľská republika
- Ing. Ján MIŠÍK, PhD., EUR ING, AOS Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- prof. Ing. Jana MŰLLEROVÁ, PhD. Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Slovenská republika
- COL Dr. hab. inż. Jacek NARLOCH, Military Univerzity of Land Forces Wroclaw, Poľská republika
- prof. Ing. Pavel NEČAS, PhD., UMB v Banskej Bystrici, Slovenská republika
- Dr. hab. Antoni OLAK, APEIRON Krakow, Poľská republika
- gen. mjr. Ing. Ivan PACH, Pozemné sily OS SR, Slovenská republika
- COL dr. hab. Przemyslaw PAŻDZIOREK, War Studies University Warsaw, Poľská republika
- Assoc. Prof. Elitsa PETROVA, DSc., National Military University Veliko Tarnovo, Bulgaria
- doc. PhDr. Mária PETRUFOVÁ, PhD., AOS Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- doc. Ing. Ivo PIKNER, Ph.D., Univerzita obrany Brno, Česká republika
- doc. Ing. Josef PROCHÁZKA, Ph.D., Univerzita obrany Brno, Česká republika
- dr. hab. Adam RADOMYSKI, Polish Air Force University in Dęblin, Poľská republika
- Mgr. Juraj ŠIMKO, PhD., AOS Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- doc. Ing. Peter SPILÝ, PhD., AOS Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- Dr. hab. Henryk SPUSTEK, University of Opole, Opole, Poľská republika
- Mgr. Richard STOJAR, Ph.D., Univerzita obrany Brno, Česká republika
- plk. Mgr. Ing. Pavel ŠVELKA, Sily pre špeciálne operácie OS SR, Slovenská republika
- dr. hab. inż. Norbert ŚWIĘTOCHOWSKI, Military Univerzity of Land Forces Wroclaw, Poľská republika
- brig. gen. Ing. Róbert TÓTH, Vzdušné sily OS SR, Slovenská republika
- doc. Mgr. Jaroslav UŠIAK, PhD., UMB v Banskej Bystrici, Slovenská republika
- doc. Ing. Jaroslav VARECHA, PhD., AOS Liptovský Mikuláš, Slovenská republika

Organizačný výbor / Organizing Committee

- doc. Ing. Ivan MAJCHÚT, PhD. - predseda
- Ing. Daniel BREZINA, PhD.
- doc. Ing. Pavel BUČKA, CSc.
- Katarína ERHARDTOVÁ
- Ing. Ján MAREK, PhD., MBA
- Ing. Ján MIŠÍK, PhD., EUR ING

- JUDr. Ivona ONDREJKOVÁ
- Ing. Rudolf PÁSTOR
- Mgr. Juraj ŠIMKO, PhD.
- doc. Ing. Peter SPILÝ, PhD.

Recenzenti / Reviewers

- doc. Ing. Lubomír BELAN, PhD.
- Ing. Daniel BREZINA, PhD.
- doc. Ing. Pavel BUČKA, CSc.
- doc. Ing. Ivan MAJCHÚT, PhD.
- Ing. Ján MAREK, PhD., MBA
- PhDr. Mária MARTINSKÁ, PhD.
- Ing. Ján MIŠÍK, PhD., EUR ING
- doc. PhDr. Mária PETRUFOVÁ, PhD.
- doc. Ing. Peter SPILÝ, PhD.
- Mgr. Juraj ŠIMKO, PhD.
- doc. Ing. Jaroslav VARECHA, PhD.

ISBN 978-80-8040-606-6

© Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika (2021)

Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika
Katedra bezpečnosti a obrany
Armed Forces Academy of gen. M. R. Štefánik
Security and Defence Department

PROGRAM KONFERENCIE
CONFERENCE PROGRAM

12. Medzinárodná vedecká konferencia
12th International Scientific Conference

NÁRODNÁ A MEDZINÁRODNÁ BEZPEČNOSŤ 2021
NATIONAL AND INTERNATIONAL SECURITY 2021

22. 10. 2021

22. 10. 2021

08:30 – 08:40 Otvorenie konferencie / Conference opening

08:40 – 10:20 Blok I: Aktuálne otázky vývoja bezpečnostného prostredia
Current issues of security environment development

Konferenčná miestnosť / conference room Moderator: Pavel **BUČKA**

Klára S. KECSKEMÉTHY National University of Public Service Budapest	NATO's Global Partnerships, challenges and interests
Maroš CUNÍK Analytický útvar MO SR	Impact of the Belarusian Presidential Election and Its Aftermath on Regional Security
Éva REMEK National University of Public Service Budapest	Theory and practice: rethinking the European security
Mariusz WOJCISZKO Akademia Sztuki Wojennej w Warszawie	Defence preparations in the non-military system. Basic issues.
Dušan FISCHER Fakulta sociálnych a ekonomických vied UK	The need for Anthropology in the Time of Crisis
Tibor FARKAS National University of Public Service Budapest	Military Leadership culture in the Hungarian defence role
Tomáš LALKOVIČ Masarykova Univerzita, Brno	Siege: a conceptual analysis

10.20 - 10.40 **Prestávka / break**

10:40 – 12:10 Blok II: Bezpečnostná teória/ Security theory

Konferenčná miestnosť/ conference room Moderator: Peter **SPILÝ**

Daniel BREZINA Akadémia ozbrojených síl Liptovský Mikuláš	Problematika organizovania, zabezpečovania a vykonávania evakuácie
Antonín NOVOTNÝ Centrum bezpečnostních a vojenskostrategických studií, Univerzita obrany Brno	Iniciativa Evropské Unie PESCO – jak dál?
Rudolf PÁSTOR Akadémia ozbrojených síl Liptovský Mikuláš	Skúsenosti z poskytovania podpory zo strany hostiteľskej krajiny v OS SR
Samuel ŽILINČÍK Masarykova Univerzita, Brno	Emócie a vojenská stratégia: príklad úžasu
Lukáš JAKABOVIČ Filozofická fakulta UPJŠ, Katedra politológie	Rola kontraktorov v súčasnosti
Richard STOJAR Centrum bezpečnostních a vojenskostrategických studií, Univerzita obrany Brno	Bezpilotní a robotické prostředky a jejich nasazení v konfliktech vysoké intenzity
Radoslav IVANČÍK Akadémia Policajného zboru Bratislava	Základné teoretické a terminologické východiská skúmania problematiky dezinformácií

12:10 – 12:25 Ukončenie konferencie/ Ending a conference

Za obsah a spôsob vystúpení zodpovedajú v plnom rozsahu autori.
The content and the way of the performance are in the responsibility of the authors.

OBSAH

Ľubica BARIČIČOVÁ
APLIKAČNÉ OSOBITOSTI REALIZÁCIE VNÚTORNEJ BEZPEČNOSTI V PODMIENKACH PZ 12
APPLICATION CHARACTERISTICS OF THE IMPLEMENTATION OF INTERNAL SECURITY IN TERMS OF THE POLICE FORCE

Vivien BAZSÓ-VIGH
RUSSIA'S DEMONSTRATION OF STRENGTH AND MILITARY PRESENCE IN THE ARCTIC 26

Zuzana BEŇOVÁ
LEGITIMITA VOJENSKEJ INTERVENCIE DO JUHOSLÁVIE Z POHĽADU MEDZINÁRODNÉHO PRÁVA VEREJNÉHO 33
LEGITIMACY OF MILITARY INTERVENTION TO YUGOSLAVIA IN INTERNATIONAL PUBLIC LAW

Daniel BREZINA
PROBLEMATIKA ZABEZPEČOVANIA, ORGANIZOVANIA A VYKONÁVANIA EVAKUÁCIE 42
ISSUE OF SECURING, ORGANISING AND CARRYING OUT OF EVACUATION

Pavel BUČKA, Ivan BYSTRIANSKÝ
VEDECKÉ PREDVÍDANIE V PROCESE ROZHODOVANIA PRI VEDENÍ VOJENSKEJ OPERÁCIE 52
SCIENTIFIC PREDICTIONS IN THE DECISION-MAKING PROCESS OF THE MILITARY OPERATION

Maroš CUNÍK
IMPACT OF THE BELARUSIAN PRESIDENTIAL ELECTION AND ITS AFTERMATH ON REGIONAL SECURITY 65

Dominika ČERNÁKOVÁ
NEGATÍVNE DOPADY DEMOGRAFICKÉHO VÝVOJA AKO DETERMINUJÚCEHO ČINITEĽA BEZPEČNOSTNÉHO PROSTREDIA NA OZBROJENÉ SILY SR 75
NEGATIVE IMPACT OF DEMOGRAPHIC DEVELOPMENT AS A DETERMINING FACTOR OF THE SECURITY ENVIRONMENT ON THE ARMED FORCES OF SLOVAK REPUBLIC

Miriam DROPPOVÁ
EXTRÉMIZMUS VO VZŤAHU K POSLANCOM NÁRODNEJ RADY SLOVENSKEJ REPUBLIKY 86
EXTREMISM IN RELATION TO THE MEMBERS OF THE NATIONAL COUNCIL OF THE SLOVAK REPUBLIC

Anna ĎURFINA
SURVIVAL INSTINCT – NEW PARADIGM IN THE DEVELOPMENT OF THE ASYMMETRIC CONFLICT THEORY? 93

Dušan FISCHER
THE NEED FOR ANTHROPOLOGY IN THE TIME OF CRISIS 104

Viera FRIANOVÁ
VÝZNAM EXISTENCIE A ĎALŠIEHO ROZVOJA DOMÁCEHO OBRANNÉHO PRIEMYSLU PRE EKONOMIKU, OBRANU A BEZPEČNOSŤ ŠTÁTU 109
IMPORTANCE OF THE EXISTENCE AND FURTHER DEVELOPMENT OF THE DOMESTIC DEFENSE INDUSTRY FOR THE ECONOMY, DEFENSE AND STATE SECURITY

Marek HARGAŠ
RUSKO A BEZPEČNOSTNÁ SITUÁCIA V ARKTÍDE 119
RUSSIA AND SECURITY SITUATION IN ARCTIC

Alexander HUGYÁR
O POTREBE ARMÁDY EURÓPSKEJ ÚNIE 126
ABOUT EUROPEAN UNION NEED OF ARMY

Alexander HUGYÁR
TOK INFORMÁCIÍ EOD V OBRAZE ŠTANDARDIZAČNÝCH DOKUMENTOV NATO 141
EOD FLOW OF INFORMATION IN THE LIGHT OF NATO STANDARDS

Radoslav IVANČÍK
ALIANČNÝ CIEĽ: VÝDAVKY NA OBRANU VO VÝŠKE 2 % HDP. NASTAL ČAS NA ZMENU TEJTO METRIKY? 157
ALLIANCE TARGET: DEFENCE SPENDING OF 2% OF GDP. TIME TO CHANGE THIS METRIC?

Radoslav IVANČÍK
ZÁKLADNÉ TEORETICKÉ A TERMINOLOGICKÉ VÝCHODISKÁ SKÚMANIA PROBLEMATIKY DEZINFORMÁCIÍ 165
BASIC THEORETICAL AND TERMINOLOGICAL BACKGROUND OF RESEARCH INTO THE ISSUE OF DISINFORMATION

Lukáš JAKABOVIČ
ROLA KONTRAKTOROV V SÚČASNOSTI 173
CONTEMPORARY ROLE OF PRIVATE MILITARY CONTRACTORS

Matej JANČOŠEK
SOCIOLÓGIA VOJNY A JEJ VYBRANÉ MECHANIZMY 191
SOCIOLOGY OF WAR AND ITS SELECTED MECHANISMS

Vojtech JURČÁK, Petra MARTAUS, Tomáš MARTAUS
SKUTKY EXTRÉMIZMU V OZBROJENÝCH SILÁCH SLOVENSKEJ REPUBLIKY 202
ACT OF EXTREMISM IN THE ARMED FORCES OF THE SLOVAK REPUBLIC

Branislav LANCIK
STAV LETECKEJ DOPRAVY V ČASE PANDÉMIE A MOŽNOSTI JEJ ZOTAVENIA 212
THE STATE OF AIR TRANSPORT AT THE TIME OF A PANDEMIC AND THE POSSIBILITIES OF ITS RECOVERY

Jana LUKÁČOVÁ
AKTÍVNE ZÁLOHY AKO PERSONÁLNY ZDROJ PRE POTREBY OBRANY ŠTÁTU 220
ACTIVE RESERVES AS A PERSONAL RESOURCE FOR THE NEEDS OF STATE DEFENSE

Mária MACHYNOVÁ
CVIČENIA KRÍZOVÉHO RIADENIA NATO (CMX) 228
NATO CRISIS MANAGEMENT EXERCISES (CMX)

Samuel MARR
A FEW COMMENTS ON MILITARY SUBJECT AND MILITARY HONOR FROM A CRIMINAL PERSPECTIVE 236

Tomáš MARTAUS
EXTRÉMIZMUS V ŠTATISTIKÁCH 246
EXTREMISM IN STATISTICS

Miroslav MUŠINKA
KONFLIKT NA UKRAJINE A JEHO DOPAD NA BEZPEČNOSŤ EÚ 257
THE CONFLICT IN UKRAINE AND ITS IMPACT ON EU SECURITY

Lenka NAGYOVÁ
MIGRÁCIA AKO BEZPEČNOSTNÁ HROZBA PRE EÚ 269
MIGRATION AS A SECURITY THREAT FOR THE EU

Iveta NOVOTNÁ
PRÁVNA ÚPRAVA SLUŽOBNEJ DISCIPLÍNY PROFESIONÁLNYCH VOJAKOV 282
LEGAL REGULATION OF MILITARY DISCIPLINE OF PROFESSIONAL SOLDIERS

Antoni OLAK, Marek KUŁAKOWSKI, Maciej MARUSZAK
FENOMÉN MIGRÁCIE V KONTEXTE MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV 287
THE PHENOMENON OF MIGRATION IN THE CONTEXT OF INTERNATIONAL RELATIONS

Ivona ONDREJKOVÁ
PRÍSTUP KU GLOBALIZÁCII, JEJ POZITÍVA A NEGATÍVA 295
APPROACH TO GLOBALIZATION, ITS POSITIVE AND NEGATIVE

Rudolf PÁSTOR
SKÚSENOSTI Z POSKYTOVANIA PODPORY ZO STRANY HOSTITEĽSKEJ KRAJINY V OS SR 302
EXPERIENCE FROM THE PROVISION OF SUPPORT BY THE HOST COUNTRY IN AF OF THE SR

Mária PETRUFOVÁ, Ivona ONDREJKOVÁ
MANAŽMENT ĽUDSKÝCH ZDROJOV – INOVAČNÉ TRENDY V EDUKÁCII PROFESIONÁLNYCH VOJAKOV 309
MANAGEMENT OF HUMAN RESOURSES EDUCATIONAL INNOVATIONS IN OCCUPATIONAL EDUCATION, CAREER DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL SOLDIERS

Peter POLÁČEK
KONFLIKT V SEVERNOM ÍRSKU 322
NORTHERN IRELAND CONFLICT

Éva REMEK
THEORY AND PRACTICE: RETHINKING EUROPEAN SECURITY THOUGHTS ON THE OSCE 334

Klára SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY
NATO'S GLOBAL PARTNERSHIPS, CHALLENGES AND INTERESTS (STRATEGIC PRIORITIES OF THE NATO 2030 REPORT) 342

Ivo SVOBODA
VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH V OBLASTI KRIZOVÉHO ŘÍZENÍ PŘI ZAJIŠTĚNÍ BEZPEČNOSTI OBYVATEL 351
ADULT EDUCATION IN THE FIELD OF CRISIS MANAGEMENT IN ENSURING THE SECURITY OF THE POPULATION

Bożena KONECKA-SZYDEŁKO
THREATS AND THE NEED FOR SECURITY IN THE AGE OF GLOBALIZATION - CHALLENGES FOR CONTEMPORARY EUROPE 363

Michaela ŠIMONOVÁ
KLIMATICKÁ ZMENA AKO BEZPEČNOSTNÁ HROZBA – ANALÝZA LEGISLATÍVNEHO PROSTREDIA A SPOLUPRÁCE NA MEDZINÁRODNEJ A NÁRODNEJ ÚROVNI 376
CLIMATE CHANGE AS A SECURITY THREAT – ANALYSIS OF THE LEGISLATIVE ENVIRONMENT AND COOPERATION AT INTERNATIONAL AND NATIONAL LEVEL

Miroslav ŠKOLNÍK
AKTUÁLNE ÚLOHY VYBRANÝCH SLUŽIEB V LOGISTIKE OZBROJENÝCH SÍL SLOVENSKEJ REPUBLIKY 388
CURRENT TASKS OF SELECTED SERVICES IN THE LOGISTICS OF THE ARMED FORCES OF THE SLOVAK REPUBLIC

Róbert TOMÁŠEK
MIGRÁCIA AKO BEZPEČNOSTNÁ HROZBA PRE EÚ 397
MIGRATION AS A SECURITY THREAT TO THE EU

Milan TURAJ
ANALÝZA KONFLIKTU V SÝRII 411
ANALYSIS OF THE CONFLICT IN SYRIA

Milan TURAJ
O POTREBE OZBROJENÝCH SÍL EURÓPSKEJ ÚNIE REPREZENTOVANÝCH BOJOVÝMI SKUPINAMI EURÓPSKEJ ÚNIE 430
ABOUT THE NEED OF THE ARMED FORCES OF EUROPEAN UNION REPRESENTED BY EUROPEAN UNION BATTLE GROUPS

Peter TVARUŠKA
KVANTIFIKÁCIA SYSTÉMU ISTAR V PS OS SR VZHĽADOM NA ŠPECIFIKOVANÉ SPÔSOBILOSTI A POTENCIONÁLNE HROZBY 441
QUANTIFICATION OF ISTAR SYSTEM IN LAND FORCES IN TERMS OF SPECIFIC CAPABILITIES AND POTENTIAL THREATS

Tatiana VAŠŠOVÁ
O POTREBE OZBROJENÝCH SÍL EURÓPSKEJ ÚNIE 460
ABOUT THE NEED OF EUROPEAN UNION ARMED FORCES

Mariusz WOJCISZKO
DEFENCE PREPARATIONS IN THE NON-MILITARY SYSTEM. BASIC ISSUES 469

APLIKAČNÉ OSOBITOSTI REALIZÁCIE VNÚTORNEJ BEZPEČNOSTI V PODMIENKACH PZ

APPLICATION CHARACTERISTICS OF THE IMPLEMENTATION OF INTERNAL SECURITY IN TERMS OF THE POLICE FORCE

Ľubica BARIČIČOVÁ

ABSTRACT

An important place in the system of internal security of the Slovak Republic belongs to the Police Force in which the well-known slogan "Protect and assist" reflects its specific mission. From this point of view, the author of this paper focuses on the presentation and evaluation of selected aspects related to fulfilling the role of the Police Force as a guarantor of public order and security.

Keywords: internal security, Police Force, police culture, OCAI model, dimensions of police culture

ÚVOD

Jednou zo základných úloh Slovenskej republiky ako zvrchovaného právneho štátu založeného na princípoch demokratickej spoločnosti je zaručiť bezpečnosť a ochranu všetkých svojich občanov, ich práv, slobôd a majetku. Naplnenie tejto úlohy si zo strany štátu vyžaduje čoraz väčšie úsilie a pripravenosť čeliť všetkým bezpečnostným výzvam, hrozbám a krízam, prispievať k udržiavaniu medzinárodného mieru a bezpečnosti, predchádzať situáciám ohrozujúcim bezpečnosť štátu a jeho občanov a mať zodpovedajúce zdroje, nástroje a politiky, ako aj dôveru obyvateľstva. V ostatných rokoch sa globálna bezpečnosť vo viacerých ohľadoch zhoršila, pričom to malo priamy dopad na bezpečnosť a odolnosť. Hrozby a výzvy, ktorým aktuálne čelíme, sú čoraz zložitejšie, previazanejšie, bezprostrednejšie a majú väčšie dôsledky na bezpečnosť tak vonkajšiu ako aj vnútornú. Globálna pandémia zviditeľnila nielen niektoré naše zraniteľnosti, ale urýchlila a prehĺbila už existujúce trendy oslabovania multilateralizmu, obnoveného geopolitického súperenia, asertívneho presadzovania individuálnych záujmov a pokračujúcej nestability v susedstve Európy a regionálnych kríz vo svete (Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky, 2021).

1 POLICAJNÝ ZBOR – GARANT VNÚTORNEJ BEZPEČNOSTI

Do pojmu vnútorná bezpečnosť právna teória zahŕňa nielen bezpečnosť štátu a jeho inštitúcií, ale aj život, zdravie, slobodu a česť jednotlivca a tiež ochranu majetku. Týmto pojmom sa tak zastrešuje nielen kompetenčný, ale aj materiálnoprávny základ činnosti organizácií pôsobiacich v tejto oblasti. V zmysle Koncepcie vnútornej bezpečnosti Slovenskej republiky je vnútorná bezpečnosť ponímaná ako súhrn vnútorných bezpečnostných podmienok, legislatívnych noriem a opatrení, ktorými štát zabezpečuje demokraciu, ekonomickú prosperitu, bezpečnosť občanov, ako aj presadzovanie právnych a morálnych noriem. Možno ju tak charakterizovať ako stav, v ktorom sú na minimálnu mieru eliminované ohrozenia štátu a jeho záujmov zvnútra. Štát má pritom vytvorené dostatočné právne prostredie, inštitúcie, zdroje, sily, prostriedky a mechanizmy na riešenie možných krízových situácií. Je to tiež spoločnosťou

akceptovaná úroveň demokracie, ekonomickej prosperity, ochrany občanov a uplatňovania právnych noriem, ktorých zabezpečovanie je jednou zo základných funkcií štátu[1].

V oblasti zaistenia vnútornej bezpečnosti štátu plnia hlavné úlohy najmä ozbrojené bezpečnostné zbory, ozbrojené zbory, civilná ochrana, hasičské a záchranné zbory a záchranné služby v súčinnosti s ministerstvami, ostatnými ústrednými orgánmi štátnej správy, orgánmi miestnej štátnej správy a samosprávy, ako i mimovládnymi organizáciami. Tieto subjekty zabezpečujú verejnú bezpečnosť, verejný poriadok a ochranu života, zdravia a majetku vo svojej pôsobnosti na základe príslušných právnych predpisov a vzájomných dohôd (Baričičová, 2020). V podmienkach Slovenskej republiky z uvedených zložiek nezastupiteľné miesto zohráva a špecifické úlohy plní Policajný zbor.

Policajný zbor predstavuje orgán štátu, ktorého cieľom a účelom je plniť zákonom vymedzené úlohy na celom území Slovenskej republiky. V porovnaní s inými subjektmi disponujúcimi verejnou mocou má charakter týchto úloh jedinečnú a osobitú podobu. Táto je podmienená veľkým počtom širokospektrálnych úloh, ktoré sa prelínajú viacerými právnymi odvetviami. Je preto celkom prirodzené, že činnosť Policajného zboru je upravená viacerými právnymi predpismi. Z nich primárne východisko tvorí zákon č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov (Marczyová, Hašanová, Strémy, Šimonová, 2019).

Aplikácia jednotlivých ustanovení zákona o Policajnom zbore si zo strany jednotlivých príslušníkov vyžaduje v každodennej policajnej praxi rešpektovať a dodržiavať viaceré dôležité zásady. Z nich za ťažiskové možno považovať napríklad zásadu zákonnosti, primeranosti, oficiality, oportunity, subsidiarity, rýchlosti, rozhodnosti a ráznosti, bdelosti a ostražitosti, taktnosti, presvedčovania a výchovy, ako aj zásadu informovanosti (Marczyová, Hašanová, Strémy, Šimonová, 2019).

Realizácia zákonom stanovených úloh Policajného zboru (Zákon o Policajnom zbore, §2) v priamom výkone štátnej služby[2] vyplýva z jeho hlavného poslania „Pomáhať a chrániť“. Uvedený slogan reflektuje rolu Policajného zboru ako **garanta vnútornej bezpečnosti,** t. j. bezpečnosti na úseku ochrany verejného poriadku a bezpečnosti, boja proti trestnej a inej protispoločenskej činnosti, štátnej správy a prevencie.

Príslušníci Policajného zboru sú pri výkone štátnej služby na jednej strane povinní dodržiavať zákonom predpísaný súbor morálnych, etických a služobných povinností[3], ktorých porušenie môže byť spojené s určitým sankcionovaním. Na strane druhej sú pri plnení stanovených úloh zmocnení takými oprávneniami[4], akými nedisponujú žiadne iné fyzické osoby. Na odvrátenie protiprávneho konania alebo nebezpečenstva ohrozujúce verejný poriadok alebo bezpečnosť osôb a majetku môžu dokonca použiť donucovacie prostriedky[5].

---

[1] K tomu problému bolo vypracovaných množstvo teórií, koncepcií, projektov a stratégií, avšak s vývojom spoločnosti sa menia aj podmienky na zaistenie bezpečnosti, vznikajú nové hrozby a riziká, ktoré sú dnes, oproti minulosti, v mnohých prípadoch sofistikovanejšie (Hreha, Rajda, 2017).

[2] V zmysle znenia § 2 Zákona č. 73/1998 Z. z. o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície v znení neskorších predpisov pod štátnou službou rozumieme plnenie úloh Policajného zboru policajtom v služobnom úrade alebo v zahraničí a právne vzťahy s tým súvisiace. Štátna služba sa vykonáva v služobnom pomere, ktorý sa zakladá k štátu.

[3] Povinnosti policajta sú regulované tak zákonom o Policajnom zbore, zákonom o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, ako aj ostatnými právnymi predpismi (Marczyová, Hašanová, Strémy, Šimonová, 2019).

[4] Ide o zákonné prostriedky využívané príslušníkmi Policajného zboru v rámci svojej pôsobnosti, ak sú na ich uplatnenie splnené zákonné podmienky (Zákon o Policajnom zbore, §17-34).

[5] Zákon o Policajnom zbore explicitne tento pojem nedefinuje, ale donucovacie prostriedky priamo konkretizuje prostredníctvom ich výpočtu (§ 50) a podmienok použitia (§ 51-62).

O ich použití[6] rozhoduje a zároveň aj zodpovedá každý policajt sám na základe konkrétnej situácie. Hlavným cieľom má byť dosiahnutie účelu sledovaného služobným zákrokom, pričom použitý donucovací prostriedok a intenzita jeho použitia nesmú byť zjavne neprimerané nebezpečnosti útoku. Tým výkon štátnej služby policajtov a charakter služobnej činnosti nadobúda veľmi náročný a zodpovedný charakter.[7]

Problematika štátnej služby sa aktuálne týka viac ako 22 tisíc príslušníkov Policajného zboru. Jej priamy, resp. nepriamy dopad sa následne odráža nielen v kvalite pracovných podmienok vytvorených na výkon služobnej činnosti, ale aj v kvalite ich osobného života, resp. života ich rodinných príslušníkov a ostatných blízkych osôb[8]. Preto zmeny v právnom statuse policajta ako štátneho zamestnanca sú bezprostredne determinované nielen viacerými makroekonomickými ukazovateľmi, ale majú vážny dopad aj na samotnú existenciu a funkčnosť štátu (Mezei, Šimonová, Nociar, Dinič, Fufaľ, 2018, s. 20).

Podľa vládou Slovenskej republiky schváleného Návrhu rozpočtu verejnej správy na roky 2021 až 2023 má Slovensko oproti ostatným krajinám Vyšehradskej štvorky (Česká republika, Maďarsko a Poľsko) viac policajtov pripadajúcich na 100 tisíc obyvateľov (Rozpočet verejnej správy na roky 2021-23). Napriek tomu je miera dôvery obyvateľstva v štátnu políciu stále na pomerne nízkej úrovni (Dinušová, 2020, Löffler, 2015). Preto sa prioritne touto problematikou už dlhší čas zaoberá vedenie rezortu vnútra Slovenskej republiky a Policajného zboru s cieľom navrhnúť vhodný model riešenia personálnej stabilizácie a profesionálneho rozvoja policajtov, ktorý by prispel k zlepšeniu imidžu Policajného zboru a zvýšeniu jeho kredibility v očiach verejnosti[9].

---

[6] Výnimku tvoria služobné zákroky pod jednotným velením a v službe osobitného určenia (Zákon o Policajnom zbore, § 66-68).

[7] V tejto súvislosti považujeme za užitočné zdôrazniť, že pri plnení služobných úloh a povinností sú policajti vystavení zvýšenej psychickej a fyzickej záťaži, stresu a rizikám. Medzi najvýznamnejšie zdroje zaťaženia príslušníkov Policajného zboru patrí stres pri riešení konfliktných situácií, použitie zbrane, obava o zdravie a v niektorých prípadoch aj o vlastný život, fyzické a verbálne útoky, zodpovednosť pri zásahu do práv občanov, práca na zmeny, práca na verejnosti, atď. Policajtov zároveň výrazným spôsobom zaťažuje aj strach o svoju rodinu, o svojich najbližších, nakoľko pri plnení služobných úloh často dochádza k vyhrážkam typu „nájdem si tvoju rodinu, tvoje deti“ a mnohým ďalším. Zdrojom záťaže a stresu sú aj časté kontakty s ľuďmi, ktorí majú problémy patologického charakteru, s ľuďmi z marginálnych skupín, s časťou populácie ohrozenej vo svojom vývoji a potencionálne deviantne konajúcej. K záťažovým a stresovým faktorom, ktoré nemožno opomenúť, patrí takisto rozmáhajúca sa šikana policajtov na sociálnych sieťach. Nikdy predtým polícia nečelila toľkej nenávisti, ako je tomu dnes, keď celá spoločnosť už viac ako rok funguje v mimoriadnom „kovidovom“ režime. Podobne aj zákroky pri násilí páchanom na deťoch, domácom násilí, proti výtržníkom a násilným páchateľom, účasť pri smrteľných dopravných nehodách, vyšetrovanie vrážd, samovrážd a náhlych úmrtí, vyhrážanie, nadávky, nedostatočné finančné ohodnotenie a uznanie spoločnosti, prílišná a zaťažujúca administratíva, nedobré, nerovné a neuspokojivé vzťahy na pracovisku a v niektorých prípadoch aj bossing zo strany nadriadených, či nemožnosť riešiť prípady spojené s politickými špičkami, prešetrovanie inšpekciou atď. pôsobia na psychiku policajtov prevažne negatívne, vyvolávajú v nich napätie, nepokoj, obavy, strach, frustráciu, niekedy až apatiu či dokonca agresivitu a útok. Tým kladú zvýšené nároky na kvalitu psychických procesov, stavov a vlastností ich osobnosti. Niektoré môžu mať dokonca značne škodlivý vplyv na zdravotný stav policajtov v podobe rôznych zažívacích ťažkostí, kardiovaskulárnych ochorení atď. (Baričičová, Hašek, Uhliarová, 2012).

[8] Otázkami kvality života policajtov a ich rodín sa v rámci vedeckovýskumnej činnosti Akadémie Policajného zboru v Bratislave zaoberá riešiteľský tím pod vedením Ing. Radoslava Ivančíka, PhD. et PhD., MSc. Primárnym cieľom rezortnej vedeckovýskumnej úlohy s názvom *„Výskum vybraných aspektov kvality života príslušníkov PZ“* je na jednej strane prispieť k vytvoreniu poznatkovej databázy na zabezpečenie splnenia výskumných úloh a na strane druhej pomocou zvoleného modelu na báze Strategic Project for Model of Quality of Life Improvement identifikovať a zhodnotiť kľúčové faktory výkonu štátnej služby policajtov, ktoré aktuálne najviac ovplyvňujú stav a úroveň kvality ich života (Ivančík, 2021).

[9] Otázky spojené s dôveryhodnosťou Policajného zboru majú oveľa zložitejší charakter a hlbšie spoločenské i historické korene. Na rozdiel od armády, ktorá si u občanov dlhodobo udržiava pomerne vysokú dôveryhodnosť

Uvedená problematika je podmienená úrovňou a stavom organizačnej kultúry Policajného zboru, ktorá predstavuje osobitnú dimenziu policajnej organizácie v podobe policajnej kultúry. Ako súčasť identity Policajného zboru tak ovplyvňuje nielen výsledky služobnej činnosti policajtov, ale aj spokojnosť s napĺňaním ich potrieb.

2 OSOBITOSTI POLICAJNEJ KULTÚRY

Policajná kultúra sa vyznačuje svojou **jedinečnosťou a neopakovateľnosťou**. Táto osobitosť je podmienená tým, že Policajný zbor ako špecifický druh spoločenskej organizácie realizuje ciele a plní úlohy na základe potrieb občianskej spoločnosti.

Policajnú kultúru možno charakterizovať ako systém spoločných hodnôt a presvedčení, predpokladov, predstáv, noriem, sociálno-typických názorov a postojov, ktoré boli v Policajnom zbore prijaté a rozvíjajú sa, majú veľký vplyv na konanie, správanie a uvažovanie policajtov a určujú ich vzťah k spoločnosti a Policajnému zboru. Tvorí ju zväčša súbor nepísaných a neformálnych, no rešpektovaných pravidiel, v ktorých by sa mal každý policajt zorientovať a prispôsobiť sa existujúcim sociálnym normách a štandardom konania. Pre policajta sú základné spôsoby správania sa a konania vzorom, žiadajú si stotožnenie sa s nimi a konanie podľa nich.

Navonok sa policajná kultúra prejavuje vo forme symbolov, rituálov, rôznych foriem spoločenského kontaktu policajtov, v materiálovom vybavení (Pajpachová, 2012), ale aj v osobnostiach reprezentujúcich Policajný zbor, ktorých verejnosť vníma buď pozitívne alebo negatívne. Tým policajná kultúra výrazným spôsobom ovplyvňuje názory verejnosti na činnosť Policajného zboru, prispieva k budovaniu dôveryhodnosti občanov v túto zložku štátneho mechanizmu a následne aj k úrovni prestíže povolania policajta v slovenskej spoločnosti.

Policajná kultúra sa v niektorých znakoch zhoduje s kultúrou iných organizácií, v niečom je však jedinečná, špecifická a charakteristická len pre policajné prostredie výkonu služobnej činnosti. Určuje pravidlá, hodnoty, normy, vzory správania a symboly, ktoré sú typické pre tzv. „svet polície“. Medzi charakteristické elementy policajnej kultúry možno zaradiť napríklad **policajnú solidaritu, kódex mlčanlivosti, utajenosť, pragmatizmus a inkluzívnosť – uzavretosť**, tzv. modrú oponu, ktorá izoluje policajný svet od svetov iných sociálnych skupín, chráni ho a zároveň zakrýva jeho „temné“ stránky (Murdza, 2009, s. 40).

Smerom do vnútra Policajného zboru kultúra predstavuje významný nástroj, ktorému nemožno uprieť dominantný vplyv na riadiace procesy v nej prebiehajúce. Jej úlohou je dosiahnuť istý synergický efekt reflektujúci viaceré funkcie policajnej kultúry. K týmto funkciám možno priradiť napríklad funkciu poznávaciu, percepčnú, expresívnu, motivačnú, interakčnú, adaptačnú, identifikačnú, autoregulačnú, kontrolnú a podobne (Pajpachová, Baričičová, 2016).

Poznanie osobitostí policajnej kultúry, jej silných a slabých stránok, umožňuje ovplyvňovať efektivitu riadenia Policajného zboru, zvyšovať jeho výkonnosť, využívať príležitosti na dosahovanie stanovených cieľov, prekračovať očakávania občanov a inštitúcií. Proces vnímania a poznávania signálov organizačnej kultúry v policajnom prostredí je ale veľmi náročný. Vyžaduje si preto dané prejavy interpretovať, porozumieť im, pochopiť a negatívne znaky eliminovať.

---

jednak vďaka aktívnej pomoci obyvateľstvu pri povodniach alebo snehových kalamitách, resp. iných krízových situáciách na domácom území a jednak vďaka vysoko cenenej a úspešnej participácii na operáciách medzinárodného krízového manažmentu v zahraničí, je polícia vnímaná v oveľa širšom politickom i spoločenskom kontexte (Ivančík, Jurčák, 2014).

3 DIMENZIE POLICAJNEJ KULTÚRY

Na identifikovanie prejavov policajnej kultúry je možné využiť viacero organizačných modelov. Jedným z nich je diagnostický nástroj známy pod skratkou OCAI - *Organizational Culture Assessment Instrument*. Túto metódu rozpracovali Robert E. Quinn a Kim S. Cameron so svojimi spolupracovníkmi. Podstatou metódy je poskytnúť obraz o aktuálnom a preferovanom type organizačnej kultúry. Výsledky sa môžu využiť nielen pri zameraní sa na zmeny organizačnej kultúry, ale aj pri posudzovaní komunikácie, manažérskych schopností, organizačných zmien, vodcovstva, kľúčových kompetencií, riadenia ľudských zdrojov, TQM a mnohých iných aspektov organizácie. Samotní autori modelu považujú organizačnú kultúru za kritický faktor efektívnosti a dlhodobého úspechu organizácie. Metóda OCAI predstavuje prístup založený na tzv. modeli súperiacich hodnôt - *Competing Values Framework* (CVF), podstatou ktorého sú dve dimenzie ⇒ **dimenzia štruktúry** (stabilita vs. flexibilita) a **dimenzia zamerania** (externé zameranie vs. interné zameranie). Ich kombináciou vznikajú štyri typy organizačných kultúr, a to *klanová, adhokratická, trhová a hierarchická*. [10] (Lukášová, Nový, 2004).

Aplikácia metódy OCAI v prostredí Policajného zboru umožňuje zhodnotiť nielen celkovú úroveň organizačnej kultúry ale zároveň aj jej šesť dimenzií - dominantné charakteristiky Policajného zboru, štýl vedenia policajtov (leadership), spôsob práce, organizačný tmel, prioritné strategické faktory a kritériá úspechu[11].

3.1 EVALVÁCIA CELKOVEJ ÚROVNE POLICAJNEJ KULTÚRY

Hodnotenie celkovej úrovne policajnej kultúry podľa metodiky OCAI signalizuje prioritné postavenie ***kultúry hierarchického charakteru*** (obrázok 1). Táto kultúra je typická pre kultúru bezpečnostných systémov, pre organizáciu s prevládajúcimi prvkami formálnosti a prísnej štruktúrovanosti, v ktorej sa zdôrazňujú postupy, pokyny, predpisy – organizačné normy. Policajní manažéri v záujme zabezpečenia efektívneho plnenia úloh služobného

[10] V organizáciách s klanovou kultúrou prevláda „rodinná“ atmosféra priateľstva, dôvery, dobrých medziľudských vzťahov, tímová spolupráca, dôraz sa kladie na dlhodobé výhody, rozvoj ľudských zdrojov, zdieľanie hodnôt a starostlivosť o zamestnancov. Kultúra adhokratická (inovačná) je charakteristická pre organizácie dynamickej povahy, kde sú zamestnanci iniciatívni a ochotní riskovať. Vysoko sa cení tvorivosť, experimentovanie a snaha o jedinečnosť a originálnosť. Organizácie s trhovým typom kultúry sú orientované na výsledky, dosahovanie cieľov a víťazstiev. V tomto type kultúry sú súťaživosť, túžba byť najlepším a dravosť hlavnými preferenciami. Hierarchická organizačná kultúra má zase dominantné postavenie v organizáciách štruktúrovaného charakteru, kde je konanie a správanie formálne upravené predpismi, normami. V tomto type organizačnej kultúry sa za ukazovatele strategického úspechu organizácie považuje spoľahlivosť, stabilita, plynulý priebeh procesov a dôsledná kontrola.

[11] Uvedené dimenzie boli v rámci Výsk. 185 „Faktory úspechu policajnej organizácie“ posúdené tak z hľadiska ich *aktuálnosti* (súčasnosti) ako aj z hľadiska *preferencií* (budúcnosti). Kým súčasná kultúra odrážala momentálny stav policajnej kultúry v Policajnom zbore, preferovaná poskytuje pohľad na ideálnu kultúru s jej zameraním na budúcnosť. Spracovanie dát podľa metodiky OCAI spočívalo v sčítaní bodov, ktoré respondenti pridelili jednotlivým položkám. Položka A pritom predstavovala klanovú kultúru, položka B adhokratickú kultúru, položka C trhovú a položka D hierarchickú kultúru. I napriek tomu, že do spracovania kvantitatívnych údajov získaných prostredníctvom výskumu bolo celkovo zaradených 499 dotazníkov, v niektorých absentovali vyjadrenia týkajúce sa sledovaným dimenzií podľa OCAI. V prípade, že by sa k hodnoteniu organizačnej kultúry vyjadrilo všetkých 499 respondentov, mala by podľa metodiky OCAI každá dimenzia pridelených 49900 bodov, t. j. 100 b./1 respondent. Pri spracovaní údajov bolo použité hrubé skóre, podľa ktorého celkový počet bodov pre celkovú kultúru predstavoval 299400 bodov rovnako u aktuálnej ako aj preferovanej kultúry. V našom prípade, kedy niektorí respondenti neuviedli svoj názor na kultúrne typy z hľadiska aktuálnosti či preferencie, sa nám nakoniec podarilo získať 272070 bodov pri hodnotení aktuálneho stavu kultúry a 272365 bodov pri preferovanej kultúre (Pajpachová, Baričičová, 2014).

charakteru kladú dôraz na zabezpečenie plynulej realizácie procesov, na dosiahnutie bezchybného chodu policajného útvaru. Ich cieľom je výkonnosť a kontrola plnenia úloh. Policajti za úspech považujú spoľahlivé poskytovanie služieb občanom i spoločnosti, plnenie úloh vymedzených v plánovacích dokumentoch s vynaložením minimálnych nákladov. Dôležité zastúpenie má aj *kultúra trhová*, ktorá sa orientuje na výsledky a dosahovanie merateľných cieľov. Policajní manažéri „poháňajú" svojich podriadených k vysokým výkonom, kladú na nich vysoké požiadavky, sú prísni, vyžadujú dôslednosť, podporujú súťaživosť.

Na rozdiel od aktuálnej úrovne by policajti uprednostnili a privítali organizačnú kultúru s charakteristickými črtami kultúry klanovej. Tento druh kultúry je vytvorený na základe podobnosti s organizáciami rodinnej povahy, v ktorých má dominantné postavenie priateľské pracovné prostredie a atmosféra. Pre túto kultúru je typické zdieľanie hodnôt a cieľov, súdržnosť, tímové myslenie, spoločné vedomie „my", ako aj starostlivosť a rozvoj ľudských zdrojov, vysoká dôvera a otvorenosť. Tieto faktory predstavujú kľúčové kritériá úspechu. Vedúci svojich podriadených podporujú, kladú dôraz na spoluprácu, participáciu a konsenzus.

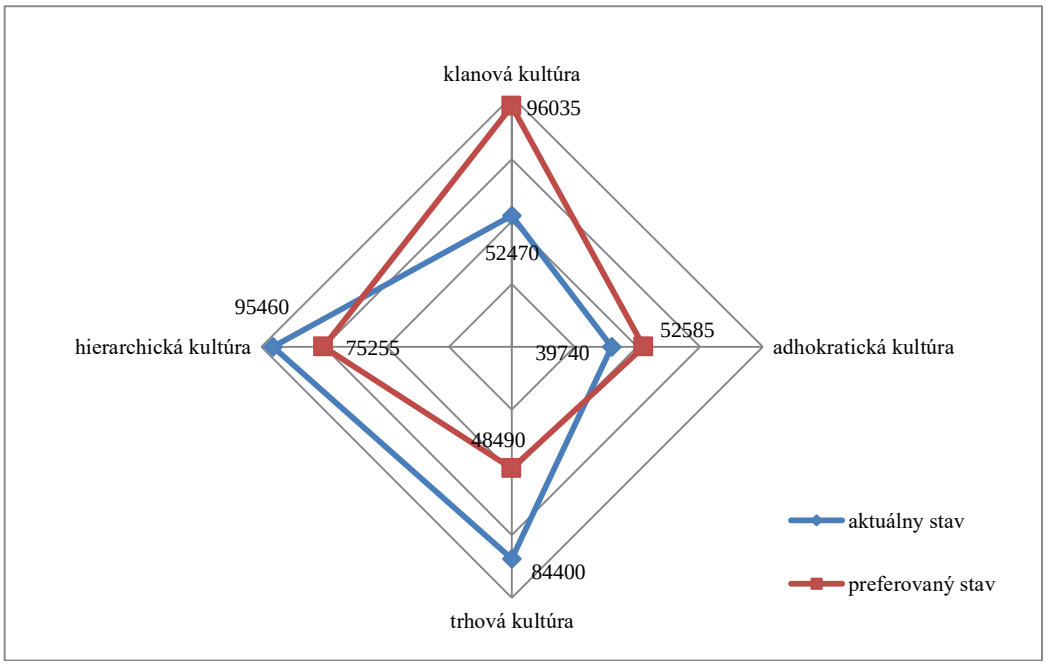

Obrázok 1 Celková organizačná kultúra Policajného zboru
Zdroj: vlastné spracovanie

3.2 DOMINANTNÉ CHARAKTERISTIKY POLICAJNÉHO ZBORU[12]

Môžeme konštatovať, že v súčasnosti sa policajná organizácia riadi pravidlami hierarchicky a trhovo orientovanej organizácie na úkor dynamicky orientovaných kultúr (adhokratická a klanová kultúra). Príslušníci Policajného zboru vnímajú svoju organizáciu v prvom rade ako hierarchickú s prvkami trhovej kultúry (obrázok 2). Naopak výsledky preferovaných dominantných charakteristík naznačujú, že policajti by v rámci svojich jednotlivých útvarov privítali prostredie vzájomnej dôvery, súdržnosti, „rodinnej" atmosféry a neformálnejších vzťahov, ktoré sú charakteristické pre klanovú kultúru. Zároveň však nezavrhujú ani kultúru hierarchicky zameranú, založenú na pravidlách, striktnom dodržiavaní

[12] Identifikovaná dimenzia sleduje zameranie organizačnej kultúry na kultúru klanovú, adhokratickú, trhovú alebo hierarchickú z pohľadu prevládajúcich charakteristík typických pre prostredie Policajného zboru.

postupov a noriem. Uvedené charakteristiky sú totiž pre Policajný zbor ako špecifickú formu spoločenskej organizácie zabezpečujúcej ochranu a verejný poriadok veľmi typické.

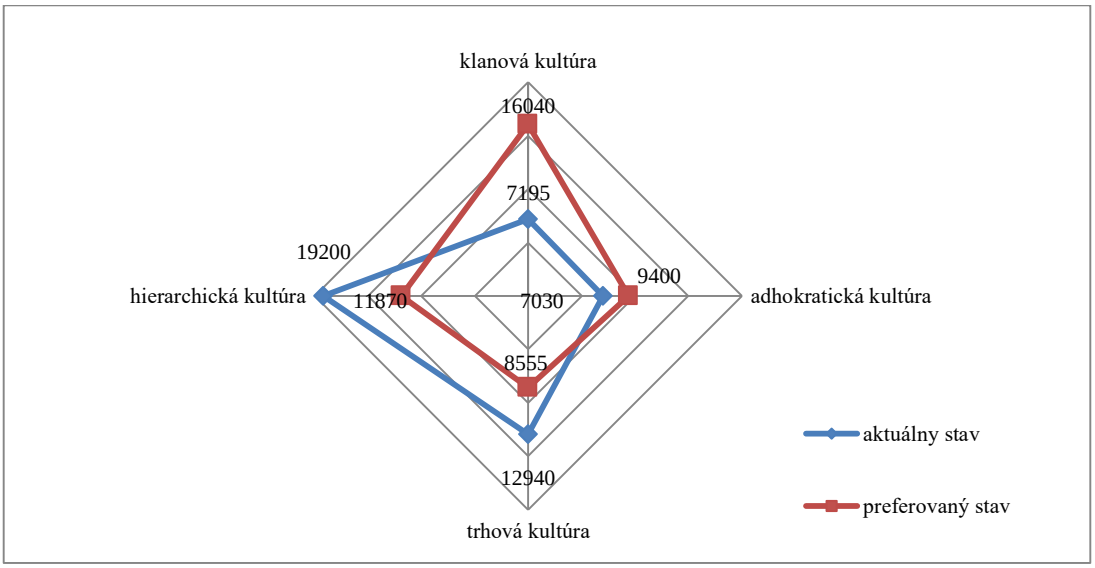

Obrázok 2 Dominantné charakteristiky Policajného zboru
Zdroj: vlastné spracovanie

V kontexte predmetnej dimenzie možno vo všeobecnosti v podmienkach Policajného zboru identifikovať nasledovné základné (dominantné) charakteristiky organizačnej kultúry:

a) neosobné, formálne vzťahy a komunikácia
b) zameranosť na detaily, dokonalý výkon
c) ochota pomáhať si ako prejav profesionálnej súdržnosti
d) centralizované rozhodovanie,
e) niekoľkonásobné preverovanie a dôsledná kontrola
f) dodržiavanie tzv. kódexu mlčanlivosti
g) uplatňovanie autority a moci nadriadenými a kľúčovými jednotlivcami a ich koordinácia nižších úrovní riadenia
h) plnenie si pracovnej role jednotlivcami na policajných útvaroch pri výkone služobných povinností
i) hodnotenie na základe dosiahnutých výsledkov
j) odmeňovanie efektívneho výkonu
k) sankcionovanie nedostatkov pri výkone služobných činností disciplinárnymi opatreniami
l) pružné reagovanie na riziká a nebezpečenstvá
m) zlyhávanie komunikácie a informovania o dôležitosti zmeny
n) neochota prijímať zmeny a nepružné reagovanie na ne
o) rovnaká náročnosť požiadaviek kladených na výkon policajtiek a policajtov (Pajpachová, Baričičová, 2016, s. 59).

3.3 HODNOTENIE ŠTÝLU VEDENIA POLICAJTOV[13]

Aktuálne v Policajnom zbore prevláda trhová kultúra charakteristická svojim zameraním na agresívne plnenie cieľov a dosahovanie kvantitatívnych výsledkov pri výkone služobnej činnosti (obrázok 3). Zároveň je to aj kultúra hierarchická, ktorej podstatou je snaha o zabezpečovanie bezproblémového chodu jednotlivých útvarov policajnej organizácie s dôslednou kontrolou plnenia úloh služobného charakteru.

Z hľadiska preferovaného štýlu vedenia príslušníci Policajného zboru očakávajú zabezpečenie fungovania policajnej organizácie prostredníctvom realizácie procesov s ich plynulým a efektívnym koordinovaním, čo je charakteristické pre kultúru hierarchickej povahy. Plnenie cieľov si však podľa nich tiež vyžaduje vzájomnú dôveru, podporu zo strany policajného manažmentu a spolupatričnosť všetkých zamestnancov, čo reflektuje prvky klanovej kultúry.

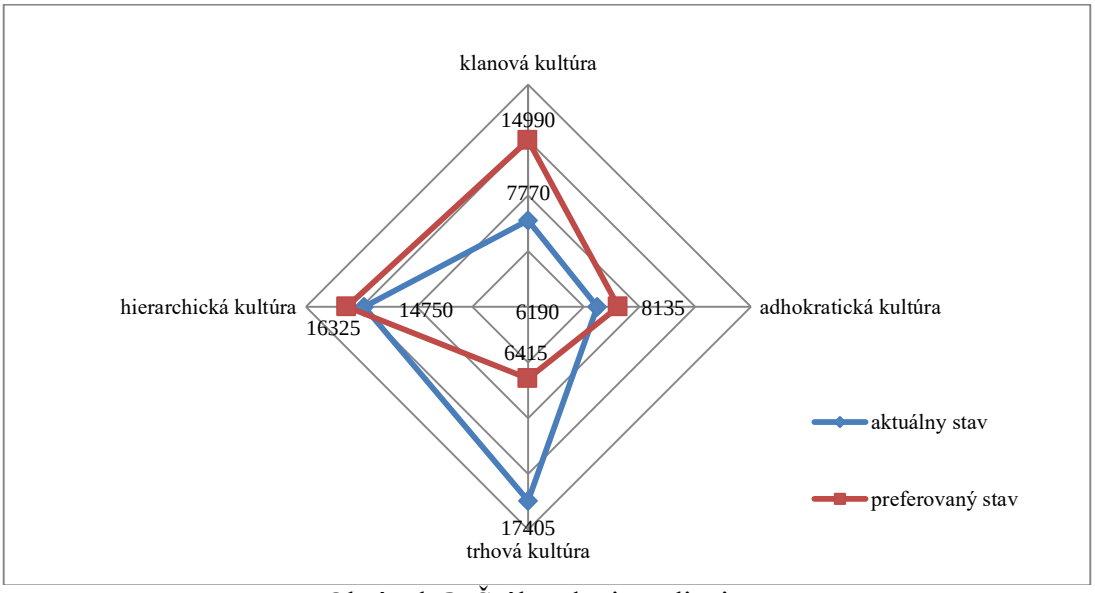

Obrázok 3 Štýl vedenia policajtov
Zdroj: vlastné spracovanie

3.4 IDENTIFIKÁCIA SPÔSOBU PRÁCE[14]

Z hľadiska porovnania aktuálneho a policajtmi preferovaného stavu v sledovanej oblasti vyplynulo, že v súčasnosti príslušníci Policajného zboru kladú najväčší dôraz na dosahovanie cieľov a kladenie vysokých požiadaviek pri ich plnení, čo opätovne potvrdzuje existenciu trhovej kultúry (obrázok 4) v policajnej organizácii. Druhou v poradí je kultúra hierarchická, ktorej dominantnými prejavmi sú vyzdvihovanie dôrazu na bezpečnosť zamestnancov, vytváranie stabilných vzťahov a predikovanie budúceho vývoja.

[13] Dimenzia zameraná na vodcovstvo popisuje štyri formy vedenia policajtov v podobe leadershipu zameraného na podporu a pomoc (klanová kultúra), na inovácie a ochotu zamestnancov podstupovať riziko (adhokratická kultúra), na dosahovanie cieľov a výsledky (trhová kultúra) a tiež na hladký chod organizácie s koordináciu procesov (hierarchická kultúra).

[14] Dimenzia poukazuje na prístupy príslušníkov Policajného zboru k výkonu ich služobných povinností. Prístup klanový sa vyznačuje participáciou, tímovou spoluprácou a konsenzom. Prístup vychádzajúci z adhokratickej kultúry je zameraný na jedinečnosť, originalitu a inovácie. Kým trhová kultúra je definovaná vysokými požiadavkami, súťaživosťou a dosahovaním cieľov, typickými indikátormi hierarchickej kultúry sú predvídateľnosť, stabilita vo vzťahoch a bezpečnosť zamestnancov policajnej organizácie.

Na strane druhej ale policajti očakávajú viac možností na tímovú spoluprácu, participáciu a vzájomnú dohodu ako prejavy kultúry klanovej. Zaujímavo vyznieva aj zistenie, že popri tom požadujú ešte väčšie upevnenie kultúry hierarchickej, napríklad prostredníctvom dosiahnutia väčšej stability vo vzťahoch.

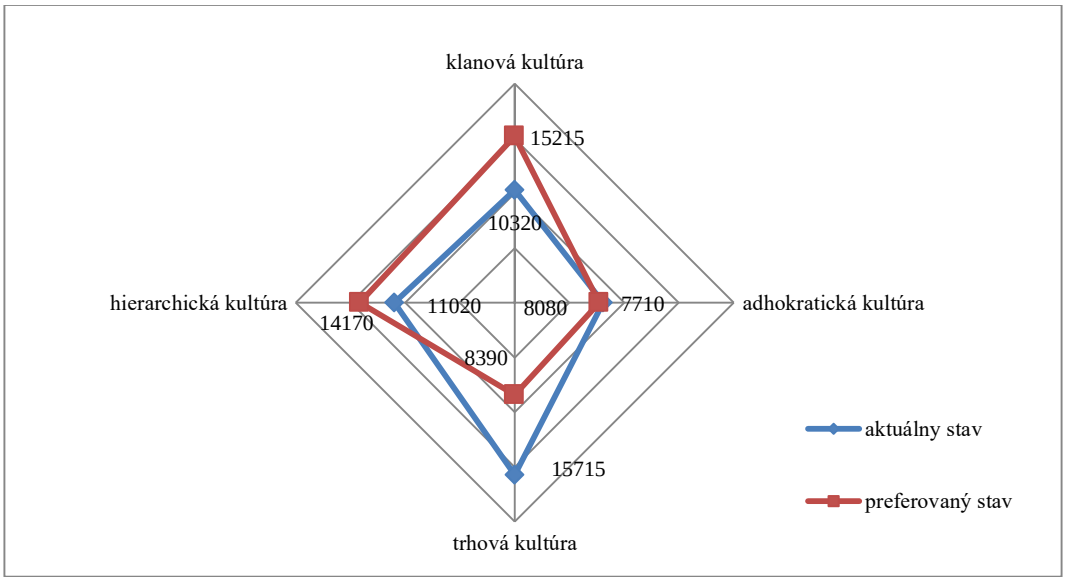

Obrázok 4 Spôsob práce príslušníkov Policajného zboru
Zdroj: vlastné spracovanie

3.5 ORGANIZAČNÝ TMEL V POLICAJNOM ZBORE[15]

Pre súčasne platný stav v Policajnom zbore sú typické prejavy kultúry hierarchickej (obrázok 5), čo v podstate znamená, že policajnú organizáciu drží pohromade dôkladné dodržiavanie organizačných zásad a noriem. Okrem toho je to tiež orientácia na úspech a dosahovanie výsledkov (kultúra trhová). Vzájomná dôvera a dôraz na experimentovanie, inovatívne prístupy a uplatňovanie kreativity ako prejavy kultúry klanovej, resp. adhokratickej sú v tejto dimenzii až druhoradé.

Policajti by preto privítali, keby stmeľujúcimi prvkami boli práve vzájomná dôvera a oddanosť Policajnému zboru (kultúra klanová). Nepopierajú však ani opodstatnenosť a dôležitosť kultúry hierarchickej, adhokratickej, či dokonca aj kultúry trhovej v podmienkach jednotlivých policajných útvarov.

[15] Podstatou uvedenej dimenzie je zjednocovať a stmeľovať všetkých členov organizácie, zabezpečovať a podporovať ich súdržnosť. Prístup zameraný na vzájomnú dôveru a oddanosť je typický pre kultúru klanovú. V prípade kultúry adhokratickej sú stmeľovacími faktormi najmä experimentovanie, inovatívnosť, rozvoj a sústavný rast. V organizácii zameranej na trhovú kultúru sú tmelmi orientácia na víťazstvo, dosahovanie výsledkov a úspechu. Zjednocujúcim prvkom organizácie s hierarchickou kultúrou sú formálne pravidlá a dôsledné zabezpečovanie chodu organizácie prostredníctvom ich striktného dodržiavania.

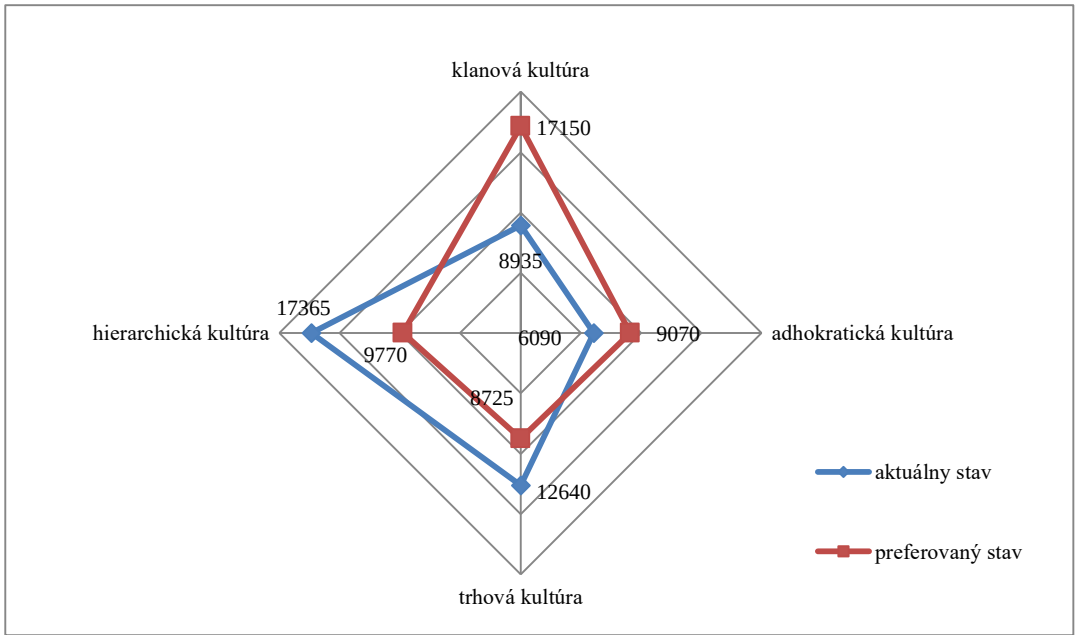

Obrázok 5 Organizačný tmel v prostredí Policajného zboru
Zdroj: vlastné spracovanie

3.6 EVALVÁCIA PRIORITNE STRATEGICKÝCH FAKTOROV[16]

Policajný zbor pri realizácii svojho hlavného poslania prioritne kladie strategický dôraz predovšetkým na stabilitu, výkonnosť, kontrolu plnenia úloh a zabezpečovanie plynulej realizácie procesov podporujúcich realizáciu úloh policajno-bezpečnostného charakteru. Ide o indikátory typické pre kultúru hierarchickú (obrázok 6). Pozornosť tiež venuje zadávaniu a dosahovaniu dlhodobých cieľov a úspechu (kultúra trhová).

Z pohľadu preferovaného stavu policajti by ocenili vyššiu dôveru, otvorenosť, vzájomnú spoluprácu a priateľské pracovné prostredie na jednotlivých útvaroch Policajného zboru (kultúra klanová). Okrem toho požadujú tiež vytvoriť väčší priestor na vyhľadávanie a podporu nových výziev, inovácií, či originálnych riešení (kultúra adhokratická).

[16] V centre pozornosti tejto dimenzie stoja tie faktory, ktoré naznačujú zameranosť policajnej organizácie z jej dlhodobého hľadiska, na čo kladie akcent a čo zdôrazňuje s ohľadom na budúcnosť. V prípade klanovej kultúry dôležitý je rozvoj ľudských zdrojov, otvorenosť a vzájomná dôvera. Kultúra adhokratická strategicky podporuje tvorivosť, inovácie a nové výzvy. Kultúra trhová sleduje zadávanie dlhodobých cieľov a dosahovanie úspechu a kultúra hierarchická zase stabilitu, dôslednú kontrolu, plynulý priebeh procesov a podobne.

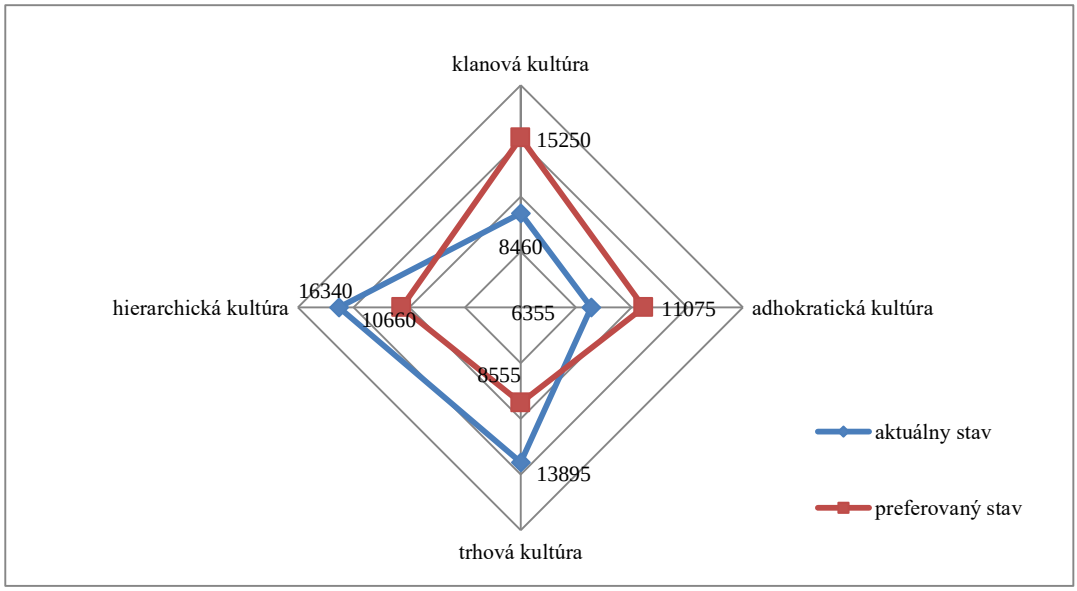

Obrázok 6 Strategický dôraz Policajného zboru
Zdroj: vlastné spracovanie

3.7 VNÍMANIE KRITÉRIÍ ÚSPECHU[17]

Aktuálne sledovanými kritériami úspechu v Policajnom zbore sú spoľahlivé a zodpovedné poskytovanie služieb v rozsahu zákona, plnenie harmonogramov, či plynulé a efektívne plnenie úloh služobného charakteru (hierarchická kultúra). Dôležité je tiež dosahovanie vytýčených cieľov a úloh z nich vyplývajúcich (trhová kultúra).

Preferovanými kritériami úspechu sú podľa vyjadrenia policajtov tzv. mäkké faktory, ktoré sú reprezentované napríklad dôrazom na rozvoj ľudských zdrojov, tímovú spoluprácu, participáciu a oddanosťou všetkých zamestnancov hlavnému poslaniu policajnej organizácie (klanová kultúra). Príslušníci Policajného zboru si zároveň uvedomujú aj dôležitosť existencie hierarchicky orientovanej kultúry potrebnej pre dosahovanie úspechu, t. j. zameranosť na efektívny, dôsledný, plynulý, spoľahlivý výkon služobných činností (obrázok 7).

[17] Úspešnosť môže byť v organizácii definovaná na základe rozvoja ľudských zdrojov, tímovej spolupráce a dôvery zamestnancov, čo je charakteristické pre kultúru klanovú. Úspech je možné tiež dosiahnuť prostredníctvom jedinečnosti poskytovaných služieb a inovácií, čím je typická adhokratická kultúra. Pri trhovej kultúre je úspech definovaný získaním dominantného postavenia na trhu a dosahovaním vytýčených cieľov. Úspech definovaný v hierarchicky orientovanej kultúre sa pre zmenu vyznačuje efektívnym, zodpovedným a spoľahlivým poskytovaním služieb.

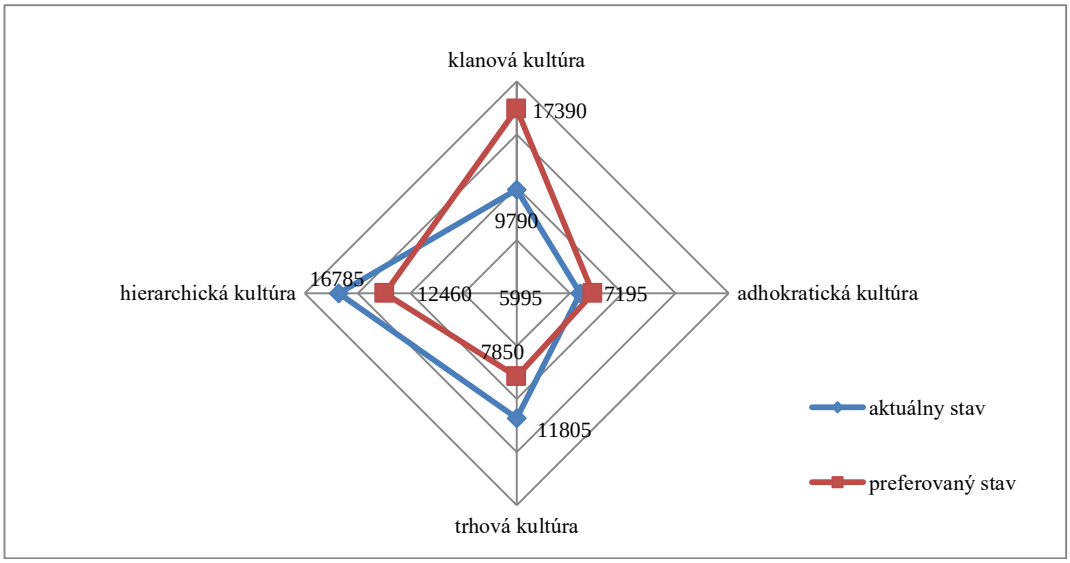

Obrázok 7 Kritériá úspechu v Policajnom zbore
Zdroj: vlastné spracovanie

Na základe komparácie prezentovaných vedeckých zistení podľa metodiky OCAI možno dospieť k záveru, že v oblasti aktuálneho a preferovaného stavu kultúrnych typov v Policajnom zbore prevláda hierarchická kultúra spolu s kultúrou trhovou. Oproti tomuto stavu by ale policajti skôr privítali preferovaný typ klanovej kultúry. Tým sa potvrdili predpokladané očakávania ohľadom zastúpenia jednotlivých kultúrnych typov v podmienkach Policajného zboru (tabuľka 1).

Tabuľka 1 Kultúrne typy v Policajnom zbore

Zastúpenie jednotlivých kultúrnych typov	Aktuálny stav v %	Preferovaný stav v %
klanová kultúra	19,3	35,3
adhokratická kultúra	14,6	19,3
trhová kultúra	31,0	17,8
hierarchická kultúra	35,1	27,6
Podiel spolu	100,0	100,0

Zdroj: vlastné spracovanie

Výsledky, ku ktorým sme dospeli v štádiu empirického spracovávania policajne relevantných informácií, deklarujú, že Policajný zbor vykazuje v oblasti policajnej kultúry nielen silné miesta, ale má aj určité rezervy, slabé miesta. K najväčším pozitívam je možné zaradiť napríklad prístup k vzdelávaniu, stabilné prostredie, orientáciu na výsledky a v neposlednom rade aj orientáciu na detaily. Najväčšie rezervy boli zaznamenané v oblasti tímovej spolupráce, motivácie policajtov, komunikácie, ale aj v oblasti zmien a inovácií.

ZÁVER

V oblasti zaistenia vnútornej bezpečnosti Slovenskej republiky zohráva Policajný zbor kľúčové a nenahraditeľné postavenie. Od jeho organizácie ako celku a tiež od všetkých jeho členov sa vyžaduje napĺňanie zákonom vymedzeného základného poslania. Jeho podstata spočíva v slušnosti voči občanom na strane jednej a nekompromisnom prístupe voči porušovateľom zákona na strane druhej. Funkcia ochrany vnútorného poriadku a bezpečnosti štátu však nemôže byť len vecou jednej zložky. Svoj podiel zodpovednosti

a zainteresovanosti pri ochrane života, zdravia, majetku, práv a slobôd občanov musia prevziať nielen orgány samosprávy obcí, miest, ale aj samotní občania.

Dosahovanie cieľov a plnenie stanovených úloh bezpečnostného charakteru si totiž vyžaduje podporu zo strany občanov. V tomto smere má Policajný zbor stále značné rezervy. Aj napriek istému zlepšeniu v ostatnom čase verejnosť vníma políciu prevažne ako trestajúcu autoritu, následne k nej pristupuje z pozície frustrujúcej autority a až na poslednom mieste ju chápe ako ochraňujúcu a bezpečnosť zaisťujúcu autoritu.

Preto v priamom výkone policajnej služby musí byť vzťah medzi slušným občanom a slušným policajtom založený na dôvere, musí byť vybudovaný na princípoch garancie základných práv, istôt a bezpečnosti. Korektnosť, taktnosť, ohľaduplnosť, ochota pomáhať občanom, pozorné, iniciatívne, rýchle a pružné správanie a konanie, operatívne riešenie podnetov a spravodlivosť predstavujú požiadavky, ktorých dodržiavanie vnímajú občania a inštitúcie ako zákazníci Policajného zboru veľmi citlivo. Uvedené atribúty výrazným spôsobom ovplyvňujú názory verejnosti na činnosť tak jednotlivcov ako aj celého Policajného zboru, prispievajú k budovaniu dôveryhodnosti[18] občanov. Táto skutočnosť má dopad na spoluprácu s občanmi pri ochrane ich života, zdravia, bezpečnosti i majetku, pri zabezpečovaní úloh v oblasti verejného poriadku, pri odhaľovaní a objasňovaní trestnej činnosti a pod. Následne vedie aj k budovaniu úrovne prestíže a sociálnej akceptácie povolania policajta v slovenskej spoločnosti.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BARIČIČOVÁ, Ľ. 2020. Vnútorná dimenzia bezpečnosti SR z pohľadu aktuálnych otázok regionálnej bezpečnosti. In *Bezpečnostné fórum 2020. Zborník vedeckých príspevkov*. Banská Bystrica: Interpolis, 2020. s. 8-17. ISBN 978-80-973394-2-5. Dostupné na internete: https://www.fpvmv.umb.sk/drive/2020-10-21/bezpecnostne-forum-2020.pdf.

BARIČIČOVÁ, Ľ. - HAŠEK, J. - UHLIAROVÁ, T. 2012. Zvládanie komunikačne náročných situácií v policajnom manažmente. In *Scientific reflection of Security science*. Zborník z virtuálnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou. Praha: PA ČR, 2012. s. 99-107. ISBN 978-80-7251-388-8.

Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky. 2021. [online]. Dostupné na internete: https://www.mosr.sk/data/files/4263_210128-bezpecnostna-strategia-sr-2021.pdf

BRIŠKA, R. Činnosť polície v komunitách. In *Policajná teória a prax*, roč. XVI, 2008, č. 4. ISSN 1335-1370. s. 74-81.

DINUŠOVÁ D. a kol. 2020. *Teoretické východiská skúmania dôveryhodnosti Policajného zboru*. Projekt vedeckovýskumnej úlohy. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 2020, 27 s.

HREHA, Ľ. - RAJDA, Z. 2017. *Vnútorná bezpečnosť Slovenskej republiky v kontexte novej teórie bezpečnosti*. [online]. Dostupné na internete: http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-90016184-f44e-43f1-98f3-31967d78fc89/c/85-94.pdf

IVANČÍK, R. a kol. 2021. *Výskum vybraných aspektov kvality života príslušníkov PZ*. Projekt vedeckovýskumnej úlohy. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 2021. 30 s.

[18] Budovaniu dôvery a jej posilňovaniu sa venuje veľká pozornosť v Programovom vyhlásení vlády Slovenskej republiky na obdobie rokov 2020 – 2024. Z neho následne vychádzajú aj úlohy definované v Opatrení ministra vnútra Slovenskej republiky č. 85/2020 o rozpracovaní Programového vyhlásenia vlády Slovenskej republiky na podmienky Ministerstva vnútra Slovenskej republiky na obdobie rokov 2020 – 2024.

IVANČÍK, R. - JURČÁK, V. 2014. *Kauzalita participácie Ozbrojených síl Slovenskej republiky v operáciách medzinárodného krízového manažmentu a jej finančné aspekty.* Ostrowiec Świetokrzyski, Poland: Wyźsa Szkola Biznesu i Przedsiebiorczości w Ostrowcu Św., 2014. 213 s. ISBN 978-83-64557-05-7.

LÖFFLER, B. 2015. Policajný zbor a akceptácia jeho pôsobnosti odzrkadľujúca sa v dôveryhodnosti PZ ako sekundárneho subjektu ochrany verejného poriadku. In *Bezpečnostní sbory.cz*, rok 2015, č. 2, ISSN 1803-6856, Dostupné na internete: https://bezpecnostni-sbory.wbs.cz/clanky/2-2015/policajny_zbor_a_akceptacia_jeho_p_sobnosti_odzrkad_ujuca_sa_v_d_veryhodnosti.pdf

LUKÁŠOVÁ, R. - NOVÝ, I. et al. 2004. *Organizační kultura*. Praha: Grada Publishing, 2004. 176 s. ISBN 80-247-0648-2.

MARCZYOVÁ, K. - HAŠANOVÁ, J. - STRÉMY, T. - ŠIMONOVÁ, J. a kol. 2019. *Policajné právo*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019. 324 s. ISBN 978-80-7380-790-0.

MEZEI, J. - ŠIMONOVÁ, J. - NOCIAR, J. - DINIČ, J. - FUFAĽ, I. 2018. *Štátna služba a služobný pomer príslušníkov Policajného zboru*. Bratislava: Wolters Kluwer SR, 2018. 764 s. ISBN 978-80-8168-980-2.

MURDZA, K. Policajná kultúra. In *Policajná teória a prax*, roč. XVII, 2009, č. 1. ISSN 1335-1370. s. 37-48.

Opatrenie ministra vnútra Slovenskej republiky č. 85/2020 o rozpracovaní Programového vyhlásenia vlády Slovenskej republiky na podmienky Ministerstva vnútra Slovenskej republiky na obdobie rokov 2020 – 2024.

PAJPACHOVÁ, M. Modely organizačnej kultúry ako východisko poznávania policajnej kultúry. In *Policajná teória a prax*, roč. XX, 2012, č. 2. ISSN 1335-1370. s. 5-21.

PAJPACHOVÁ, M. - BARIČIČOVÁ, Ľ. 2014. *Faktory úspechu policajnej organizácie. Priebežná správa z výskumu k vedeckej úlohe č. 185*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 2014. 28 s.

PAJPACHOVÁ, M. - BARIČIČOVÁ, Ľ. 2016. Špecifiká policajnej kultúry v kontexte aktuálnych vedeckých zistení. In *Policajná teória a prax*, roč. XXIV, 2016, č. 4. ISSN 1335-1370. s. 40-68.

Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky na obdobie rokov 2020 – 2024.

Rozpočet verejnej správy na roky 2021-23. Ministerstvo financií SR. 2020. [online]. Dostupné na internete: https://www.mfsr.sk/sk/financie/verejne-financie/rozpocet-verejnej-spravy/

Zákon č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 73/1998 Z. z. o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície v znení neskorších predpisov.

plk. doc. Ing. Ľubica BARIČIČOVÁ, PhD.
Katedra informatiky a manažmentu
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Sklabinská 1, Bratislava
lubica.baricicova@minv.sk; lubica.baricicova@akademiapz.sk

RUSSIA'S DEMONSTRATION OF STRENGTH AND MILITARY PRESENCE IN THE ARCTIC

Vivien BAZSÓ-VIGH

ABSTRACT

The Arctic cannot be seen as a separate region because this regional environment is affected by both global change and challenges. If we look at Russia's Arctic regional strategy documents, it is clear that they have been in the region since 2008. For Russia, the main resource serves as a base that can help overcome the country's economic and social problems. The Russian Military Doctrine, published in 2014, classifies the protection of the Arctic as one of the tasks of the Russian Armed Forces.

This shows that the ideas for the northern region are long-term. Currently, the Russian military armed forces are performing traditional military tasks and responding to new security challenges and threats. Attention to the region has increased, Russia wants to regain its status as a great power and to this end it is developing and securing its military presence in the region.

Keywords: Arctic, Russia, military presence, new security challenges

INTRODUCTION

When we think of the North Pole, we can usually see it as a distant realm before our eyes, where ice, frost, snow, and a barren landscape reign, with wildlife that doesn't occur anywhere else on earth. In contrast, the Arctic is a much more complex region, a place with vast expanses of ice sheets, windswept stone wildernesses, fjords, places that can only be mentioned as "icy deserts," and rich vegetation fed by rivers.

There have been decades-long debates over the "possession" of the Arctic. These debates can also be called great power aspirations. The Arctic belongs to several countries, those that have had the status of great powers in the world for decades or even centuries. There is a growing international focus in the region.

This attention was due to the sudden and rapid melting of the polar ice. Arctic states want to gain more and more influence over the region, as there is a high probability that a lot of mineral resources (oil, natural gas, methane…) will be discovered under the ice, which is expected to melt within five decades, making the region exploitable. the researchers (Pearce, 2009). The Arctic is the area around the Arctic. The Arctic includes Russia, the United States - Alaska, Canada, Norway and Greenland – Denmark and Iceland. These countries are all states with Arctic coasts. Continued extraction competition could bring about serious geopolitical changes, especially in favor of Russia, which has the largest area in the Arctic region.

1 TERRITORIAL ISSUES

Several definitions can be used to define the area. In one view, the boundary of the Arctic zone is the Arctic Circle, and in the other view, the boundary runs along the 10-degree Celsius isotherm in July (Pearce, 2009). In addition to the 6 countries mentioned above, Sweden and Finland are included in this wording.

This is the connection of the geographical points where the average temperature in July is around 10 ° C. The interest of states can be viewed from two perspectives. One is when the state wants to protect its own security position from threats, and the other is the interest in energy.

2 RUSSIA IN THE ARCTIC REGION

Today we are witnessing an era of new Russian nation-building. Russia is under pressure to modernize, it must become more and more involved in the processes of the world economy. At the same time, it is increasingly asserting its interests, strengthening the imperial consciousness in the Russian people; it is in this spirit that it pursues its negotiations in the practice of its foreign policy. Russia is consistently moving towards development and modernization, which is reflected in the key elements of its economic policy, the strong protection of national interests and, last but not least, its military policy.

The Russian Federation is neither East nor West; neither Europe nor Asia but Eurasia. In other words, this country is both East and West. The Russian Federation will make every effort to maintain its decision-making autonomy vis-à-vis both the West and the East. This does not mean isolation, it is only a feature of the Russian geopolitical and geostrategic way of thinking.

In 2015, the Russian Federation submitted another proposal for an amendment to the 1982 UN Convention on the Law of the Sea. About 1.2 million km2 of the area within the Arctic Circle. The Lomonosov Ridge (50-70 km wide and 1300-1800 km long mountains, 1000 km deep below the Arctic Circle) and the Mendeleev Ridge are a continuation of the Eurasian pedestal, they claim, based on scientifically based theoretical and practical research. The United States, Canada, Norway and Denmark have made similar territorial claims. It is likely that access to unexplored natural gas and oil reserves will linger in the background. In particular, action by Denmark is strong, for he claims that the Lomonosov ridge is attached to the pedestal of Greenland, which belongs to the country. In our view, the territorial disputes in the Arctic between these states will drag on for a long time to come, and the less ice there will be at sea within the Arctic Circle, the more heated they will be.

In the Arctic, Russia has vast land and resource potential. The part of the Russian continent within the Arctic Circle is roughly the size of India, 3.1 million square kilometers. The Arctic accounts for 91% of Russia's natural gas production, 80% of the country's explored natural gas reserves, 90% of its offshore hydrocarbon reserves, and much of its ore deposit. Russia treats the Arctic as a real extension of its northern borders, and in a strategy paper issued in 2008, Medvedev, then president of the Russian Federation, stated that the Arctic will be Russia's "number one strategic resource base" by 2020 (Radyuhin, 2016). The Arctic Development Program was approved by the government in 2014. It is important to mention that the "treasures" also include the Northern Shipping Route, which is the shortest route between Asia and Europe. As a result, the Kamchatka Peninsula, which is the gateway to the Arctic, will become a supply and repair base for ships. Since 2014, important military bases have been built in the region. Russia needs to strengthen its sovereignty in the area, as non-Arctic countries have emerged in the region - Sweden, Finland - and a changing strategic environment has emerged. The Arctic is of strategic importance to Russia because of its natural resources and national security presence. The region is home to two-thirds of marine-based nuclear bases.

2008 - "Number One Strategic Resource Base" (Radyuhin, 2016). This was stated in 2008 by Dmitry Anatolyevich Medvedev, then President of the Russian Federation, because Russia in the Arctic North treats it as a real extension of its borders.

In 2008, Russia spelled out its geopolitical and geostrategic goals for the Arctic. The priority development directions of the region are: integrated social and economic development, the use of scientific results, the utilization of new technologies, the construction of modern information and telecommunications infrastructure, the strengthening of international cooperation and the strengthening of environmental and military security in the region. Furthermore, the protection of the state border of the country within the Arctic Circle. Already in 2015, the National Security Strategy pays special attention to the importance of the North Pole (Deák-Szternák, p. 5-6.). Extraction is no longer a technical and technological barrier, even in the face of extreme weather conditions. There are large-scale Russian plans for economic development in the region.

3 DEVELOPMENTS IN THE REGION

The Arctic could become a new transport route connecting Europe to Asia instead of the much more costly south that runs through the Indian Ocean and the Suez Canal. Using the Arctic Ocean near the Russian coast would reduce the cost of cargo ships by 20 percent (Almásy-Siposné, 2018). Neither pirates nor other threats to the southern route should be expected in the Arctic. This will require the construction of new ports. There are currently only two full-fledged Arctic seaports on the more than 6,000-kilometer-long Russian coastline, one in the west: Murmansk, and the other in the Far East, Pevek (Deák-Szternák, p. 5-6.).

According to research, the biggest shipping barrier, ice, will no longer be so feared in 2025: it will no longer be necessary to use icebreakers for most of the year. The reason for this is global warming. The warming is unstoppable and the temperature is constantly rising. Already in 2015, the National Security Strategy further highlighted the importance of Arctic geopolitical and geostrategy for Russia. In 2015, the Northern Fleet conducted a large-scale military exercise to monitor readiness in the Arctic Ocean region. During the six-day extraordinary inspection, the designated military units had to carry out the specified tasks in the Arctic, at the Franz Joseph Land of Russia. They had to reinforce an army group stationed in the area, annihilate the naval force of the supposed enemy, and had to fight the enemy reconnaissance units.

On November 24, 2014, Putin, the then President of the Russian Federation, announced that a Northern Strategic Command would be established on December 1, 2014, based on the Northern Fleet Command. He justified the announcement on the grounds that this decision would improve the structure of the armed forces, increase our presence within the Arctic Circle. This presence in the Arctic extends to the land, the cosmic space, the seas and all the archipelagos belonging to their country. It ensures the protection of their interests in the region in terms of energy extraction and access. Furthermore, maritime transport close to coastal waters is important to them.

4 MILITARY INVOLVEMENT IN REGION

According to the Russian Military Doctrine of 2015, the political, economic, infrastructural and military tasks became: merging the Northern Fleet and the Northern Strategic Command in accordance with the tasks; renovation and re-use of previously abandoned military bases; construction of new military bases and airports; construction of buildings for housing and families. Also installation of search and rescue stations (Picture 1). Construction of new early and forecasting radars, modernization of the previously built ones, their integration into the aerospace system of the country (Deák-Szternák, p. 5-6.). The bases

have all the conditions for service, social, health and cultural care. The roads necessary for transport and the systems providing the infocommunication service have also been completed.

Picture 1 Russian military districts
Source: https://www.nato.int/docu/review/articles/2017/12/14/zapad-2017-and-euro-atlantic-security/index.html

5 TASKS OF THE RUSSIAN ARMED FORCES IN THE REGION

The mission system of the Russian armed forces has completely changed today, thanks to the end of the Cold War and the end of the classical nuclear confrontation between the US and the Soviet Union in this region as well. Since then, more important safety factors have also come to the fore from a Russian perspective, such as climate change, resource exploitation or securing shipping routes in the region. Nonetheless, since Putin came to power, military presence and military activity have also increased in the region, as the Russian president believes the Arctic has a major role to play in regaining Russia's status as a great power. The tasks of the Russian armed forces in the region can be divided into two major groups. One is to perform traditional military tasks, the other is to respond to new security challenges and threats. Traditional military tasks include national defense because it has to protect and control a very large coastal area from the north (Koós-Szternák, 2017). In addition to area defense, another traditional military task is force projection and deterrence, as well as nuclear deterrence provided by the nuclear submarine fleet and long-range bombers in the area on the Kola Peninsula.

Most of the military tasks are determined by the new security challenges and today the Russian Armed Forces in the region have to perform completely different types of military tasks:

- Protection of the Exclusive Economic Zone: control of waters up to 200 nautical miles off the coast of Russia under the United Nations Convention on the Law of the Sea, thereby ensuring the country's sovereignty.
- Protection of economic interests: ensuring access to raw materials and protecting fishing areas, as 15% of international fishing comes from northern Russian fisheries.
- Curbing international terrorism: Russia says potential targets for international terrorism could be critical industrial facilities in the region, such as oil rigs, nuclear power plants or nuclear waste storage sites. It is therefore essential for them to protect the northern borders and critical infrastructure.

6 THE NORTHERN FLEET

The Northern Fleet was given special command and secession from the Western Military District in 2014 in order to secure Russian interests in the Arctic. In this military district we find units and subunits of the land force, the air force and the navy.

- Land Forces

The subunits of the Northern Fleet land force are largely stationed on the Kola Peninsula. The pair of two newly formed Arctic brigades is located 10 km from the Norwegian and Finnish borders. The development of individual equipment for soldiers for cold conditions has begun, which includes the design of assault rifles, clothing, sleeping bags, day supplies, and medical equipment for Arctic conditions (Jójárt, 2017). It is basically the task of the land force to protect the north and west coasts and to protect military bases and facilities.

- Air forces

In addition to conventional aircraft, strategic bombers in the area, which belong to the Long Range Air Force, play an important role in the Air Force. These strategic bombers have repeatedly committed airspace violations in the airspace of the surrounding Arctic states, yet are obsolete and in need of modernization (Jójárt, 2017). These strategic bombers are easily detected by non-stealth aircraft and radar. The future goal is their modernization.

The Air Force also includes fighter jets capable of re-launching deployments within 4,500 km without recharging and destroying air targets within 260 km.

The Air Force also includes air defense subunits that protect the airspace of military bases and facilities in the region. The North Fleet's air defense equipment also includes coastal defense missile systems, air defense missile systems and air defense systems developed for Arctic conditions.

- Naval forces

Among the naval forces are strategic nuclear submarines and conventional submarines. 80% of the naval nuclear forces serve in this fleet, and most of them are stationed in the port of Murmansk, which is one of the pillars of the Russian nuclear triad and the cornerstone of Russian nuclear deterrence. This region is perfect for conducting warfare by submarines, as the ice sheet completely covers the water surface, making it difficult to detect submarines from the air. Second, the movement of ice gives a constant sound in the water, making it difficult for them to detect and perceive. The waters of the area have different salt content, forming different temperature layers, which causes acoustic reflections in the sea and again only makes acoustic exploration problematic (Koós-Szternák, 2017). Although the ice sheet is constantly melting in the Arctic, the use of submarines has not become obsolete.

From the forces presented, it can be seen that the most important forces in the region are the Air Force and the Navy, as most of the Russian Arctic areas are covered by water and huge distances need to be controlled, which these two forces can best perform.

CONCLUSION

Navigation in the Arctic has always been a major challenge, especially in winter, when the ice sheet stretched south and cut off sea routes north of what was then Russia and Canada, and they were only partially navigable using icebreakers. However, as a result of global warming, extraordinary changes have taken place in the region in recent decades. Much of the previously permanent ice surface melts in the summer, and Arctic ice has lost 10-10% of its territory every decade over the past 25-30 years. All this creates new opportunities for shipping and oil extraction.

It is likely that the stabilization of boat traffic will lead to a boom in tourism. This also anticipates the construction of civilian infrastructure in the region. The border disputes that have emerged in the Arctic region between some countries have clearly arisen as a result of global warming. However, the future of the region in this respect - through easier extraction of mineral resources and in addition to the benefits of making the North Sea route and the Northwest Passage navigable, it is also linked to the negative effects of global warming in other areas, especially in terms of wildlife destruction and pollution.

The North Pole was often depicted earlier as an isolated, remote area with constant cold and ice on the seas. Nowadays, tourism is starting to appear in an increasingly open and friendly area, but military presence is also becoming more common. There has been an increase in interest in natural resources and energy sources also towards. The states bordering the Arctic circle want to seize this opportunity now by peaceful means, and we hope that this will continue to be the case in the future.

Russia today wants to fully restore its status as a great power. The role of the new Russian political, economic and military leaders, who have fundamentally changed the direction of Russian state policy, is significant in this process. Today we can see a different Russia than 10-15 years ago - a country that has regained its national confidence - that knows its exact place in the world. Aware of his particularly important geopolitical and geostrategic situation, is he able to answer the question of where Russia wants to go?.

The new Russian national values are: sovereign democracy, a strong economy, and military force. Sovereign democracy - this is the most important element of the Russian state system, by which we mean that citizens can determine politics in their own country and can defend their country, their rights against any external pressure, if necessary even by armed means. A strong economy is a guarantee that they can meet the financial needs of their citizens and ensure the expected quality of life. At the same time, a strong economy also ensures the country's high level of defense capability. Military force - based on the armed forces - is the most important guarantee of our independence.

BIBLIOGRAPHY

ALMÁSI, T.– SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY, K: The health risks of global warming and climate change – The Yamal peninsula case. In: Michal, HRNČIAR (szerk.) Zborník príspevkov z 9. medzinárodnej vedeckej konferencie, Liptovskỳ Mikuláš, Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2018, p. 16–28

DEÁK, J. – Prof. Dr. SZTERNÁK Gy.: Az orosz geopolitikai gondolkodás megváltozásának tükröződése az új katonai doktrína tervezetében. [online]. Available on internet: https://www.yumpu.com/hu/document/read/29474751/deak-janos-szternak-gyorgy-az-orosz-geopolitikai-gondolkodas-

JÓJÁRT, K. 2017: Az orosz haderőreform értékelése II. – Szervezet, személyi állomány, fegyverzet. Stratégiai Védelmi Kutatóközpont elemzések 2017/26. [online]. Available on internet: https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/svkk-elemzesek-2017-26-az-orosz-haderoreform-ii-szervezet-szemelyi-allomany-fegyverzet-jojart-k.original.pdf

KOMLOMEDIA.HU: Megkezdte a működését az arktiszi orosz katonai parancsnokság. [online]. Available on internet: http://komlomedia.hu/9-kulfold/5076-megkezdte-a-mukodeset-az-arktiszi-orosz-katonai-parancsnoksag

KOÓS, G.- Prof. Dr. SZTERNÁK, Gy.: Az Északi-sark geopolitikai és geostratégiai jelentősége – orosz szemmel. Szakmai szemle 2017. 2. Number. [online]. Available on internet: https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/szsz/2017_2_szam.pdf p. 5.

NAPI.HU: Új területeket hódít meg Oroszország. [online]. Available on internet: https://www.napi.hu/nemzetkozi_gazdasag/uj_teruleteket_hodit_meg_oroszorszag.596529.ht

PEARCE, F. Arctic meltdown is a threat to humanity. [online]. Available on internet: https://www.newscientist.com/article/mg20127011-500-arctic-meltdown-is-a-threat-to-humanity/

POLAR Discovery: Arctic: Location and Geography. [online]. Available on internet: www.polardiscovery.whoi.edu

RADYUHIN, V.: The Arctic's strategic value for Russia. [online]. Available on internet: https://www.thehindu.com/opinion/lead/The-Arctics-strategic-value-for-Russia/article15674469.ece

Vivien BAZSÓ-VIGH
National University of Public Service, Budapest, PhD student
Vigh.Vivien@uni-nke.hu

LEGITIMITA VOJENSKEJ INTERVENCIE DO JUHOSLÁVIE Z POHĽADU MEDZINÁRODNÉHO PRÁVA VEREJNÉHO

LEGITIMACY OF MILITARY INTERVENTION TO YUGOSLAVIA IN INTERNATIONAL PUBLIC LAW

Zuzana BEŇOVÁ

ABSTRACT

Military intervention, conducted by NATO in 1999, in Yugoslavia belongs to one of the most controversial interventions in modern history of international relations. Former president of Yugoslavia was repeatedly requested to leave territory of Kosovo and end war crimes, conducted on civil population in Kosovo. International community failed in peaceful negotiations and on 24th March 1999 NATO started military intervention in Yugoslavia, which caused thousands of victims and huge economic loses. Intervention has started without approval of UN Security Council and due to this fact opponents of intervention claim that NATO conducted against rules of international public law. Following article deals with intervention in 1999 and analyse its from point of view of international public law.

Keywords: Yugoslavia, NATO, intervention, international public law

ÚVOD

Intervencia spojeneckých síl NATO do Juhoslávie je považovaná za najväčšiu vojenskú operáciu od konca druhej svetovej vojny na území Európy. Názory na jej legitimitu z pohľadu medzinárodného práva verejného sa však zásadne odlišujú a autori neprichádzajú ku vzájomnému konsenzu. Primárnym problémom z pohľadu medzinárodného práva verejného je absencia dodržania dvoch základných zásad medzinárodného práva verejného a síce zásady nezasahovania do vnútorných záležitostí iných štátov a zásady zákazu hrozby silou a použitia sily. Na druhej strane intervencia ukončila konflikt medzi centrálnou vládou Juhoslávie a Kosovskou oslobodzovacou armádou (UČK). Spôsob, akým však bolo v danom prípade zakročené vyvoláva aj niekoľko desaťročí po jeho uskutočnení množstvo kontroverzií. Otázne rovnako ostáva, do akej miery sa pri uskutočňovaní ozbrojenej intervencie do iného suverénneho štátu kladie dôraz na obyvateľstvo, ktoré sa ocitlo v stave humanitárnej krízy a do akej miery ide o snahu o kapituláciu protivníka. Nasledujúca stať venuje pozornosť analýze intervencie pod vedením NATO do Juhoslávie.

1 HUMANITÁRNA INTERVENCIA

Pojem humanitárna intervencia sa verejnosti stal známym najmä po udalostiach v Juhoslávii v roku 1999. Samotný pojem nemá v medzinárodnom práve verejnom svoju definíciu a za autora daného výroku sa mylne považuje Václval Havel. Samotný Havel však odmietal, že by daný pojem použil na opis intervencie vojsk NATO do Juhoslávie. Ako už bolo skôr uvedené, problémom pri uskutočnení samotnej intervencie do Juhoslávie bola absencia legitimity na jej uskutočnenie. Charta OSN, ktorej podpísanie a deklarovanie jej zásad a princípov je nevyhnutné na vstup do Organizácie Spojených národov explicitne

vyjadruje, v ktorých prípadoch je možné uskutočniť vojenskú intervenciu do iného štátu. Ide o tri explicitne definované prípady. V prvom prípade článok 51 siedmej kapitoly Charty OSN hovorí, že použitie sily voči inému štátu je dovolené v prípade výkonu individuálnej alebo kolektívnej obrany (Charta OSN). Samotné právo štátu na výkon sebaobrany je však bližšie špecifikované a hovorí, že sebaobranné aktivity musia mať proporčný charakter a zároveň o uskutočnení intervencie musí byť bez odkladne informovaná Bezpečnostná rada Organizácie Spojených národov. Martaus uvádza, že právo štátu na výkon sebaobrany bolo ukotvené už v Briand-Kollegovom pakte, ktorý bol podpísaný v roku 1928. (Martaus, 2020). Druhým prípadom, ktorý umožňuje použitie sily voči inému štátu rovnako definuje Charta OSN. S cieľom zachovania medzinárodného mieru a bezpečnosti v medzinárodnom spoločenstve môže Bezpečnostná rada OSN rozhodnúť o podniknutí krokov, ktoré majú daný cieľ naplniť (Charta OSN). Samotné použite sily je však považované za krajný spôsob riešenia sporov a rovnako tak vychádzajúc zo zásady mierového riešenia sporov je potrebné prvotne riešiť vzniknutú situáciu mierovým spôsobom. Môže sa napríklad jednať o prerušenie obchodných vzťahov. V prípade, že mierové riešenie sporov nebolo úspešne a neprinieslo želaný výsledok, môže Bezpečnostná rada OSN rozhodnúť o použití ozbrojenej sily. Posledným legitímnym dôvodom na použitie ozbrojenej sily voči inému štátu na základe Charty OSN je výkon intervencie v rámci regionálnej organizácie (Charta OSN). Na jej uskutočnenie je však rovnako nevyhnutný už vyššie spomenutý súhlas Bezpečnostnej rady OSN. Martaus uvádza, že v prípade použitia sily alebo hrozby silou, ktoré Charta OSN nedovoľuje je opodstatnené vyvodenie osobitnej medzinárodnoprávnej zodpovednosti štátu, ktorý sa takéhoto skutku dopustil (Martaus, 2020).

Vyššie uvedené dôvody explicitne vyjadrujú, v akých prípadoch je možné uskutočniť vojenskú intervenciu namierenú proti inému suverénnemu štátu. Ako bude uvedené nižšie v texte, v prípade intervencie spojeneckých síl do Juhoslávie, nenastal súlad s pravidlami medzinárodného práva verejného, ktoré sú uvedené v Charte OSN. Na druhej strane samotná intervencia viedla k ukončeniu konfliktu medzi vojskami Juhoslávie a UČK, avšak za cenu strát na ľudských životoch a rovnako tak aj rozsiahlych materiálnych strát. Otázkou teda ostáva opodstatnenie samotnej intervencie s ohľadom na dodržanie zásad a pravidiel medzinárodného práva verejného.

2 POZADIE KONFLIKTU

Udalosti, ktoré sa odohrali v priebehu 90-tych rokoch na území dnes už bývalej Juhoslávie možno označiť za najtragickejšie od ukončenia druhej svetovej vojny na území Európy. Ozbrojené konflikty si v priebehu ich trvania vyžiadali spolu státisíce obetí. Vyššie sú počty utečencov, ktorí museli v dôsledku ozbrojeného konfliktu opustiť svoje domovské krajiny. Séria ozbrojených konfliktov zainteresované krajiny zasiahla natoľko, že s výnimkou Slovinska a Chorvátska v súčasnosti hospodársky výrazne zaostávajú za členskými štátmi Európskej únie a ich možný vstup do spoločenstva je síce otvorený, avšak v blízkej budúcnosti iste nerealizovateľný vzhľadom na pretrvávajúce ekonomické, politické či iné prekážky. Medzi politické prekážky vstupu Srbska možno označiť napríklad problematický výklad ústavy, v ktorom definuje Kosovo za svoju súčasť. Možný vstup Kosova do Európskej únie limituje skutočnosť, že pätica krajín spoločenstva jeho samostatnosť neuznáva. Ekonomickými prekážkami vstupu krajín západného Balkánu sú nestabilita bankového sektora, cenová nestabilita či vysoká miera korupcie. Vstupu krajín západného Balkánu do spoločenstva bránia aj kultúrne spory. Bulharsko napríklad bránilo vstupu Severného Macedónska do Európskej únie kvôli historickému jazykovému sporu o pôvode macedónčiny. Je potrebné zdôrazniť, že úroveň prístupových rokovaní jednotlivých krajín západného Balkánu je rôzna. Medzi kandidátske krajiny momentálne radíme Albánsko, Severné

Macedónsko, Čiernu Horu a Srbsko. Tieto krajiny momentálne musia implementovať právo Európskej únie do svojich vnútroštátnych právnych noriem. Bosna a Hercegovina a Kosovo zatiaľ statusom kandidátskej krajiny nedisponujú.

Najtragickejším konfliktom, ktorý sa v 90-tych rokoch odohral na území Juhoslávie bol etnicky a nábožensky založený konflikt prebiehajúci na území Bosny a Hercegoviny v rozmedzí rokov 1992 a 1995. V danom prípade nehovoríme o konflikte medzi dvoma ale dokonca až troma stranami, nakoľko do konfliktu bolo okrem juhoslovanskej centrálnej vlády zapojené aj Chorvátsko, ktoré si rovnako nárokovalo na územie Bosny a Hercegoviny. Súčasne prebiehal ozbrojený konflikt medzi centrálnou vládou Juhoslávie a Chorvátskom. Rozsiahlejším ozbrojeným konfliktom sa v 90-tych rokoch vyhli Slovinsko a v súčasnosti Severné Macedónsko. Séria konfliktov, ktoré trvali na území momentálne už bývalej Juhoslávie v prvej polovici 90-tych rokov bola ukončená podpísaním Daytonských mierových zmlúv v 14. decembra 1995. Mierové zmluvy boli podpísané politickými zástupcami Bosny a Hercegoviny, Chorvátska a Juhoslávie. Hoci podpis mierových zmlúv, ktoré ukončili občianske vojny v Juhoslávii boli v medzinárodnom spoločenstve prezentované ako úspech, pokoj a stabilitu regiónu nepriniesli, nakoľko v relatívne krátkom časovom období po ich podpísaní eskaloval konflikt medzi centrálnou vládou Juhoslávie a UČK. Séria občianskych vojen na území bývalej Juhoslávie na začiatku 90-tych rokov bola taká krutá, že na ňu reagovala OSN prostredníctvom Rezolúcie Bezpečnostnej Rady 827, na základe ktorej bol zriadený Medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu. Ten mal súdiť vojnové zločiny, zločiny proti ľudskosti, zločiny genocídy a iné porušenie Ženevských dohovorov z roku 1949. Tribunál vykonával jurisdikciu výlučne nad fyzickými osobami bez ohľadu na ich postavenie. Práve v danom ohľade možno konanie Tribunálu považovať za precedentné, nakoľko potrestal aj vysoko postavených predstaviteľov jednotlivých krajín. Bývalý srbský prezident bol napríklad vôbec prvým prezidentom v histórii, ktorý bol súdený medzinárodnou inštanciou za vojnové zločiny, tých sa mal dopustiť v čase občianskej vojny v rozmedzí rokov 1992 a 1995 a následne v rokoch 1998 a 1999. Slobodan Miloševič sa rozsudku nedožil a skonal vo väzbe. Tribunál odsúdil bývalého prezidenta Republiky Srbskej Radovana Karadžiča. Tribunál ho uznal vinným vo viacerých bodoch obžaloby, vrátane zločinu genocídy spáchanej na bosniackom obyvateľstve v meste Srebrenica v júli v roku 1995. Za vojnové zločiny bol rovnako odsúdený aj bývalý generál Ratko Mladič. Ten bol okrem iného obvinený z účasti na genocíde v Srebrenici v roku 1995. Mladič a Karadžič svoju vinu popierajú. Tribunál odsúdil viac ako 60 jednotlivcov a vo viacerých sférach možno jeho existenciu považovať za precedentnú a prínosnú pre medzinárodné právo verejné.

Príčiny konfliktu medzi centrálnou vládou Juhoslávie a UČK je potrebné hľadať v minulosti. Počas obdobia vlády Josipa Broza Tita bola ústavou Kosovu deklarovaná autonómia. Územie Kosova je prevažne obývané kosovskými Albáncami a menšinovo sú na danom území zastúpení Srbi. Rozdiel medzi majoritou a minoritou na danom území je hlavne vo vierovyznaní. Zatiaľ čo Srbi sa prevažne hlásia k ortodoxnej cirkvi, kosovskí Albánci vyznávajú islam. Autonómia deklarovaná ústavou priznávala územiu relatívne veľkú samostatnosť. Po smrti Josipa Broza Tita a nástupe Slobodana Miloševiča sa situácia nielen v otázke kosovsko-srbského konfliktu začala výrazne komplikovať. Na základe rozhodnutia samotného Miloševiča bola autonómia Kosova zrušená, čo pochopiteľne viedlo k odporu zo strany kosovských Albáncov. Jednostranne došlo k vyhláseniu nezávislosti Kosova už v roku 1991, ale vzhľadom na takmer nulovú podporu medzinárodného spoločenstva k danému kroku sa veľká pozornosť tomuto aktu neprikladala. Ako už bolo vyššie uvedené počas prvej polovice 90-tych rokoch sa materiálne aj ľudské zdroje Juhoslovanskej armády sústredili na ozbrojený konflikt v Bosne a Hercegovine a Chorvátsku. Z hľadiska neskoršieho vývoja na území dnešného Srbska a Kosova je významným míľnikom rok 1996. Práve v danom roku

vznikla Kosovská oslobodzovacia armáda. Za kontroverzné sa považujú zdroje jej financovania, nakoľko existoval opodstatnený predpoklad, že UČK bola financovaná z nelegálnych aktivít, akými je napríklad obchod s drogami či bielym mäsom. UČK uskutočňovala od roku 1997 ozbrojené aktivity, ktoré neskôr prerástli do občianskej vojny. Greguš uvádza, že prvotne centrálna juhoslovanská vláda na ozbrojené útoky UČK nereagovala, výrazná zmena nastala po priamom označení UČK za teroristickú organizáciu zo strany vtedajšieho ministra zahraničných vecí Spojených štátov amerických Roberta Gebarda v roku 1998 (Greguš, 2009). V roku 1998 bola situácia veľmi nestabilná a narušujúca mier a bezpečnosť vo svete. Na tento nepriaznivý stav poukazovala aj Organizácia Spojených národov prostredníctvom Rezolúcie Bezpečnostnej Rady OSN 1199 (Rezolúcia BR OSN 1199). V danej rezolúcii Bezpečnostná rada OSN vyzývala na okamžité ukončenie konfliktu a zastavenie bojov (Rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN 1199). Z pohľadu medzinárodného práva verejného a dodržiavania jeho zásad je potrebné riešenie sporov primárne mierovou cestou bez použitia sily. Takýto prístup bol využitý aj v prípade snahy o ukončenie konfliktu medzi centrálnou juhoslovanskou vládou a UČK. Medzinárodné spoločenstvo v snahe o ukončenie ozbrojeného konfliktu viedlo mierovú konferenciu v meste Rambouillet. Zástupcovia Juhoslávie však zásadne odmietali možnosť, že by územie Kosova malo byť spravované vojskami NATO a tak na dohodu nepristúpili. Ani kosovskí delegáti neboli prvotne naklonení k podpísaniu mierovej zmluvy v Rambouillet. Dôvodom ich pochybností bolo najmä zdanie sa ich práva na referendum o nezávislosti po troch rokoch. Napokon však s podmienkami súhlasili (Týždeň, 2008). Medzinárodné spoločenstvo niekoľkokrát vyzývalo Slobodana Miloševiča na stiahnutie jeho vojsk a ukončenie násilia. Za jeden zo zlomových momentov sa považuje masaker v obci Račak. V Račaku bolo nájdených 45 zavraždených Albáncov a z ich usmrtenia boli obvinení príslušníci juhoslovanskej armády. Incident sa odohral v januári v roku 1999 a podľa názorov viacerých odborníkov výrazne urýchlil zapojenie medzinárodného spoločenstva do daného konfliktu.

Nakoľko mierové rokovania nezabezpečili v regióne stabilitu a stiahnutie vojsk, 24. marca v roku 1999 bola zahájená vojenská intervencia pod označením Spojenecká sila, uskutočnená vojskami NATO.

3 OPERÁCIA SPOJENECKÁ SILA

Operácia oficiálne nesúca názov Spojenecká sila vypukla 24. marca 1999 a celkovo trvala 78 dní, čiže do 10. júna 1999. Reakciou Juhoslávie na intervenciu bolo vyhlásenie vojnového stavu. Počas bombardovania bolo uskutočnených približne 2 300 leteckých náletov na odhadom 995 objektov (TA3, 2019). Rovnako sa odhaduje, že 1 150 bojových lietadiel vystrelilo 420 000 projektilov. Jednalo sa o leteckú operáciu a na vzlietanie boli využívané najmä základne v Taliansku. Údaje o počtoch obetí sa líšia v závislosti od použitého zdroja. Odhaduje sa, že vojenská intervencia do Juhoslávie si vyžiadala 2 500 obetí z radov civilistov, medzi ktorými sa nachádzali aj deti. Počty zranených sú na úrovni vyše 12 500 osôb (TA3, 2019). Ako už bolo vyššie uvedené intervencia sa uskutočnila bez mandátu zo strany Bezpečnostnej rady OSN a rovnako krajiny medzinárodného spoločenstva nezastávali v danej otázke konsenzus. Do vojenskej intervencie boli zapojené ozbrojené zložky najmä z Francúzska, Nemecka, Talianska a Spojených štátov amerických. Slovenská republika nebola vzhľadom na nepriaznivú vnútornú politickú situáciu v danom čase členským štátom NATO a tým pádom do operácie zapojená priamo nebola. Avšak uznesením vlády v apríli 1999 vyslovila vláda Slovenskej republiky neobmedzený prístup na využívanie nášho vzdušného priestoru. Ten bol následne využívaný najmä na prelet cisternových lietadiel. Obdobný, aj keď nie neobmedzený prístup na využívanie vzdušného priestoru udelili aj štáty ako Slovinsko, Albánsko, Severné Macedónsko, Rumunsko a Bulharsko. S pomedzi

významných geopolitických hráčov nesúhlas s intervenciou vyslovili najmä Čína a Rusko, ktoré intervenciu do Juhoslávie odsúdili a považovali ju za hrubé porušenie medzinárodného práva verejného a jeho hlavných zásad a princípov. Odpor Číny voči intervencii v Juhoslávii bol umocnený aj útokom na čínsku ambasádu v Belehrade, ktorý si vyžiadal tri obete čínskeho občianstva. Vzhľadom na rozsiahle ľudské a materiálne škody sa medzinárodné spoločenstvo usilovalo o ukončenie vojenskej intervencie a rovnako tak aj stiahnutie vojsk Juhoslovanskej armády z územia Kosova. Mierová konferencia, ktorá sa konala v meste Kumanovo v Severnom Macedónsku mala situáciu vyriešiť. Mierová konferencia priniesla výsledok 9. júna 1999 podpísaním mierovej dohody z Kumanova, v ktorom sa predstavitelia Juhoslávie zaručili, že do jedenástich dní od podpísania dohody stiahnu svoje vojská z územia Kosova (Military Technical Agreement, 1999). Následne bola Bezpečnostnou radou OSN prijatá Rezolúcia 1244, ktorá oprávňovala medzinárodnému kontingentu vstup na územie Kosova s cieľom zabezpečenia stability a mieru v regióne. Zároveň 10. júna bola oficiálne ukončená intervencia zo strany NATO. Výsledkom prijatej Rezolúcie 1244 bolo vyslanie a začatie dvoch misií na územie Kosova (Holas, 2010). Misia, ktorá bola vedená Organizáciou Spojených národov niesla názov UNMIK (United Nations Interim Administration Mission in Kosovo) a vojenská misia NATO dostala označenie KFOR (Kosovo Force). Obe misie boli zodpovedné za udržanie stability v geopoliticky nestabilnom regióne (Rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN 1244).

Nestabilné vzťahy Srbska a Kosova však pokračovali aj naďalej, aj keď bez priameho ozbrojeného konfliktu. Snaha Kosova o vyhlásenie nezávislosti bola dokonaná 17. februára 2008, kedy bola kosovským zákonodarným orgánom jednostranne prijatá deklarácia o nezávislosti. Srbsko doposiaľ nezávislosť Kosova neprijalo a jednostranné vyhlásenie nezávislosti považuje za porušenie princípov medzinárodného práva verejného. Medzinárodný súdny dvor, na ktorý sa Srbsko so žalobou obrátilo im však za pravdu nedal a konštatoval, že k porušeniu medzinárodného práva verejného nedošlo. Po vyhlásení nezávislosti Kosova dochádzalo k uznaniu Kosova za štát zo strany mnohých štátov, vrátane väčšiny členských štátov Európskej únie. Slovenská republika spoločne s Rumunskom, Gréckom, Cyprom a Španielskom samostatnosť Kosova neuznávajú. Odmietavý postoj voči uznaniu Kosova zo strany Slovenska a Rumunska možno odôvodniť najmä dobrými politickými a diplomatickými vzťahmi daných krajín so Srbskom. V oboch krajinách rovnako žije početná maďarská menšina a politickí predstavitelia Rumunska a Slovenka vyjadrili obavu zo vzniku precedensu v prípade uznania Kosova, ktorý by mohol vyvolať nacionalistické vlny. Španielsko Kosovo neuznáva z rovnakej obavy vzniku precedensu kvôli snahám o získanie nezávislosti Katalánska. Cyprus sa pri neuznaní Kosova odvoláva na zásady medzinárodného práva verejného a argumentuje okupáciou severnej časti ostrova Tureckom, ktoré rovnako považuje za protiprávne a vyzýva na dodržiavanie pravidiel medzinárodného práva. Priaznivé grécko-srbské vzťahy primárne stoja za odmietavým postojom Grécka voči samostatnosti Kosova. Z členských štátov Bezpečnostnej rady OSN samostatnosť Kosova neuznávajú Rusko a Čína. Rusko patrí dlhodobo medzi najväčších partnerov Srbska a vyjadruje mu podporu v problematike uznania Kosova. Čína samostatnosť Kosova neuznáva od samotného jednostranného vyhlásenia nezávislosti a jej predstavitelia boli daným krokom znepokojení. Taiwan nezávislosť Kosova uznal, za čo ho Čína ostro kritizovala. Problematika uznania Kosova ostáva v medzinárodnom spoločenstve stále otvorená.

4 LEGITIMITA INTERVENCIE DO JUHOSLÁVIE Z POHĽADU MEDZINÁRODNÉHO PRÁVA VEREJNÉHO

Legitimita vojenskej intervencie NATO do Juhoslávie je aj vyše dvadsať rokov od jej uskutočnenia otázna. Z pohľadu medzinárodného práva verejného došlo pri jej uskutočnení k porušeniu jeho zásad nakoľko pri jej začatí absentoval súhlas Bezpečnostnej rady OSN na jej uskutočnenie, respektíve neboli splnené ďalšie podmienky, v prípade ktorých Charta OSN umožňuje začatie intervencie voči inému štátu. Na strane druhej predstavitelia primárne členských štátov NATO, ktoré sa na vojenskej akcii zúčastnili argumentujú tým, že Slobodan Miloševič bol opätovne vyzývaný k stiahnutiu vojsk z územia Kosova a ukončeniu ozbrojeného konfliktu. Nakoľko opätovné výzvy zo strany medzinárodného spoločenstva nerešpektoval a nepristúpil ani k podpísaniu mierovej zmluvy v meste Rambouillet, použitie ozbrojenej sily voči suverénnemu štátu sa ukazovalo podľa predstaviteľov NATO ako jediná možnosť na ukončenie vojnových zločinov páchaných zo strany vojsk Slobodana Miloševiča na území Kosova. Začatie vojenskej intervencie voči inému suverénnemu štátu bez mandátu Bezpečnostnej rady OSN mohlo v medzinárodnom prostredí vytvoriť nebezpečný precedens, ktorý by pod zámienkou ukončenia ozbrojeného konfliktu umožňoval štátu alebo skupine štátov uskutočniť intervenciu do iného suverénneho štátu bez právnej legitimity a následného vyvodenia zodpovednosti. Oponenti intervencie do Juhoslávie poukazujú na možné pochybnosti v jej samotnom zámere. Pokiaľ danú intervenciu označíme za humanitárnu, odporcovia jej uskutočnenia tvrdia, že by mala byť bezprostredne spojená s distribúciou humanitárnej pomoci v zasiahnutom regióne. Aliancia však kládla pozornosť na snahu o kapituláciu Juhoslávie prostredníctvom niekoľko desiatok dní trvalej vojenskej akcie s nasadením špičkovej techniky.

Ako už bolo v texte niekoľkokrát uvedené názory na spomínanú intervenciu sú rôzne. Jej zástancovia tvrdia, že použitie ozbrojenej sily voči Juhoslávii bolo v danom čase jediným možným riešením na zastavenie vojnových zločinov páchaných zo strany režimu Sloboda Miloševiča na území Kosova. Bývalý prezident Slobodan Miloševič bol vyzývaný na stiahnutie vojsk z územia Kosova a na dosiahnutie tohto cieľa boli v súlade so zásadami medzinárodného práva verejného využívané najskôr diplomatické nástroje. Až po neúspechu diplomatických a mierových rokovaní, pristúpili členské štáty NATO k uskutočneniu intervencie do Juhoslávie. Bývalý a vtedajší generálny tajomník OSN Kofi Annan v reakcii na vojenskú intervenciu do Juhoslávie uviedol, že použitie sily považuje za legitímny prostriedok v prípade núdze a v stave, kedy mierové diplomatické rokovania nedokážu situáciu vyriešiť (United Nations, 1999). Opodstatnenosť intervencie bola často odôvodňovaná aj snahou medzinárodného spoločenstva zabrániť obdobnej situácii, aká sa odohrala v júli 1995 v meste Srebrenica v čase bosniacko-srbského konfliktu. Medzinárodne spoločenstvo nedokázalo zabrániť etnickým čistkám a genocíde spáchanej zo strany príslušníkov srbských síl na bosniackom obyvateľstve mužského pohlavia. Vyčíňanie srbských síl v meste Srebrenica si vyžiadalo vyše 6 800 identifikovaných obetí. Členské štáty NATO v reakcii na operáciu Spojenecká sila upozorňovali, že existovalo riziko, že režim Slobodana Miloševiča bude pokračovať v páchaní obdobných zločinov na území Kosova.

Vyššie boli v krátkosti zhrnuté hlavné argumenty, ktoré sa najčastejšie objavujú v súvislosti s vojenskou intervenciou NATO do Juhoslávie. Išlo o jednu z najväčších vojenských operácii od ukončenia druhej svetovej vojny a zároveň najkontroverznejších intervencií vôbec. Použitie ozbrojenej sily voči inému suverénnemu štátu musí byť vždy považované za krajný prostriedok riešenia sporov v medzinárodnom práve verejnom a aplikovaný až po vyčerpaní všetkých diplomatických a mierových prostriedkov. Za potrebné a z pohľadu medzinárodného práva verejného podstatné považujem odvolávať sa na

koncepciu Zodpovednosť za ochranu. Tá bola vypracovaná a pripravená Medzinárodnou komisiou pre intervenciu a štátnu suverenitu v roku 2001. Mráz uvádza, že porovnaním Zodpovednosti za ochranu a humanitárnou intervenciou možno odhaliť viaceré odlišnosti (Mráz, 2016). V prvom rade je potrebné uviesť, že samotná Zodpovednosť za ochranu sa nezameriava len na samotnú intervenciu, ale aj obdobie po jej ukončení s cieľom ochrany civilného obyvateľstva. Mráz uvádza, že Zodpovednosť za ochranu sa nesústredí na právo jedného štátu na uskutočnenie intervencie do druhého štátu, ale na nevyhnutnú potrebu chrániť civilné obyvateľstvo v postihnutej oblasti (Mráz, 2016). Inými slovami povedané za kľúčovú sa považuje potreba chrániť civilné obyvateľstvo, ktoré sa ocitlo v humanitárnej kríze. Nakoľko samotná intervencia nedokáže však zabezpečiť humanitárne potreby a ochranu obyvateľstva je nevyhnutné, aby mierové a humanitárne aktivity pokračovali aj naďalej. Okrem iného Zodpovednosť za ochranu aj explicitne menuje dôvody, v prípade ktorých je možné uskutočniť vojenskú intervenciu voči inému suverénnemu štátu. Jedná sa o nasledujúce:

1. Spravodlivý dôvod
2. Správny úmysel
3. Oprávnená autorita
4. Vyčerpanie všetkých dostupných prostriedkov
5. Princíp proporcionality
6. Rozumné šance na úspech.

Mráz uvádza, že v dvoch Rezolúciách Bezpečnostnej rady OSN (Rezolúcia BR OSN 1674 na ochranu civilistov počas ozbrojeného konfliktu a Rezolúcia 1706 vzťahujúca sa k situácii v Dárfure) sa koncepcia Zodpovednosť za ochranu priamo pretavila (Mráz, 2016). V Záverečnej správe zo Svetového summitu v roku 2005 sa koncept Zodpovednosti za ochranu mierne pozmenil a je postavený na troch pilieroch (zodpovednosť štátu ochrániť civilné obyvateľstvo, vzájomná pomoc štátov medzinárodného spoločenstva pri výkone primárnej povinnosti a povinnosť medzinárodného spoločenstva chrániť obyvateľstvo štátu, ktorý pri tomto výkone zjavne zlyhal). V Záverečnom dokumente absentuje opodstatnenosť použitia sily voči inému štátu v porovnaní s tým ako uvádza koncepcia Zodpovednosti za ochranu.

Vzhľadom na udalosti, ktoré sa odohrali na území v súčasnosti už bývalej Juhoslávie v roku 1999 považujem za podstatné presné definovanie podmienok na základe, ktorých môže dôjsť k uskutočneniu vojenskej intervencie do iného štátu. Nakoľko sa jedná o špecifickú tému, je potrebné presné dodržanie pravidiel a zásad medzinárodného spoločenstva a malo by byť vo všeobecnom záujme konať tak, aby bolo primárne chránené civilné obyvateľstvo. Pokiaľ vyzdvihneme najdôležitejšie prvky z konceptu Zodpovednosť za ochranu možno konštatovať, že v prípade akejkoľvek vojenskej intervencie do iného štátu sa musí konať najmä v záujme postihnutého obyvateľstva. Samotná intervencia by tým pádom mala byť spojená s distribúciou akútne potrebnej humanitárnej pomoci a nie výlučne zameraná na vojenské porazenie nepriateľa. Z pohľadu medzinárodného práva verejného a dodržiavanie jeho zásad a princípov považujem za rovnako kľúčový súhlas Bezpečnostnej rady OSN k uskutočneniu intervencie, tak ako tomu napríklad bolo v prípade Iracko-kuvajtského konfliktu v roku 1991. Po zlyhaní snáh o dosiahnutie prímeria diplomatickou cestou bola na základe Rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN 678 zahájená operácia Púštna búrka s cieľom ukončenia konfliktu vedeného zo strany lídra Iraku Saddáma Husajna (Rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN 678). Operácia Spojenecká sila a Púštna búrka bývajú často vzájomne porovnávané, pri prvej menovej absentoval mandát Bezpečnostnej rady OSN, avšak v oboch prípadoch bola uskutočnená vojenská intervencia do iného štátu s cieľom

prinavrátenia medzinárodného mieru a bezpečnosti. Za rovnako podstatné možno považovať potrebu zamerať sa na postihnuté obyvateľstvo aj po ukončení samotného konfliktu.

ZÁVER

Článok vyššie venoval pozornosť analýze intervencie vojsk NATO do Juhoslávie v roku 1999. Príčinou samotnej intervencie bol podľa predstaviteľov operácie teror, ktorý páchal režim Slobodana Miloševiča na albánskom civilnom obyvateľstve v Kosove a snaha o zabránenie zopakovania situácie z roku 1995, v ktorom sa odohral masaker v meste Srebrenica. Nakoľko mierové rokovania zlyhali a nedokázali ukončiť ozbrojený konflikt medzi UČK a centrálnou vládou Juhoslávie, voči režimu Slobodana Miloševiča bola použitá vojenská sila a spojenecké sily NATO 24. marca 1999 začali koordinované útoky na viaceré strategické ciele v Juhoslávii. Letecké útoky trvali vyše 70 dní a vyžiadali si vyše 2 000 obetí a obrovské materiálne škody. Názory krajín medzinárodného spoločenstva na uskutočnenú intervenciu sa odlišovali. Rusko a Čína sa postavili zreteľne proti samotnej intervencii a členské štáty NATO, zastúpené najmä USA, intervenciu obhajovali potrebou okamžitého ukončenia konfliktu.

Nakoľko spomínaná intervencia vzbudzovala kontroverzie a názory na jej legitimitu sa odlišovali bolo potrebné zhromaždiť názory, ktoré na jednej strane obhajujú jej uskutočnenie a na druhej strane nesúhlasili s jej uskutočnením. Faktom ostáva, že útoky voči Juhoslávii začali bez mandátu Bezpečnostnej rady OSN a bola nimi narušená suverenita a zvrchovanosť Juhoslávie. Intervencia začala v momente, kedy mierové rokovania boli bezvýsledné. Berúc do úvahy situáciu z Juhoslávie je potrebné stanoviť presné pravidlá a podmienky, ktoré povoľujú humanitárnu intervenciu a dostatočne jasne odôvodňujú jej potrebu z pohľadu medzinárodného práva verejného. V danej súvislosti vyzdvihujem návrh koncepcie Zodpovednosť za ochranu, ktorá sa situáciou v postihnutých regiónoch zaoberá nie z krátkodobého, ale práve naopak dlhodobého hľadiska.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

GREGUŠ, P. Bombardovanie Juhoslávie vojskami NATO v roku 1999. In *Almanach,* 5, 2009, 1, ISSN 1337-0715, s. 36 - 42.

HOLAS, L. Kosovo v kontexte ruskej zahraničnej politiky. In *Almanach,* 5, 2010, 2, ISSN 1337-0715, s. 57 - 68.

Kosovo. 2016. TÝŽDEŇ [online]. [cit. 2021-08-08]. Dostupné na internete: https://www.tyzden.sk/casopis/1999/kosovo-1/

MARTAUS, T. Právo v ozbrojených konfliktoch. In Vojenská osveta 2. časť, Liptovský Mikuláš: Personálny úrad: OS SR, 2020. s. 42 - 57. ISBN 978-80-89609-24-6.

MRÁZ, S. 2016. Humanitárna intervencia a zmluvné právo. In *Medzinárodné právo, medzinárodná politika a medzinárodné vzťahy*. Bratislava : Vydavateľstvo Ekonóm, 2016, s. 71 - 73. ISBN 978-80-225-4313-2.

Military technical agreement between International Security Force and the Goverments of the Federal Republic of Yugoslavia and the Republic of Serbi.

Pred 20 rokmi bombardovali Miloševičovu Juhosláviu, trvalo to 78 dní. 2019. TA3 [online]. [cit. 2021-08-07]. Dostupné na internete: https://www.ta3.com/clanok/146824/pred-20-rokmi-bombardovali-milosevicovu-juhoslaviu-trvalo-to-78-dni

Rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN 678.

Rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN 1199.

Rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN 1244.

Secretary-general deeply regrets Yugoslav rejection of political settlement; says Security Council should be involved in any decision to use force. United Nations [online]. [cit. 2021-08-05]. Dostupné na internete: https://www.un.org/press/en/1999/sgsm6938.doc.htm

Ing. Zuzana BEŇOVÁ
Ekonomická univerzita v Bratislave
Fakulta medzinárodných vzťahov
Dolnozemská cesta 1
852 35 Petržalka
zuzana.benova@euba.sk

PROBLEMATIKA ZABEZPEČOVANIA, ORGANIZOVANIA A VYKONÁVANIA EVAKUÁCIE

ISSUE OF SECURING, ORGANISING AND CARRYING OUT OF EVACUATION

Daniel BREZINA

ABSTRACT

The current global environment is influencing the emergence of crisis events. New research in crisis management assumes an increase in the number and severity of natural crisis events. Crisis management is currently performing its tasks in increasingly complex conditions. It is therefore necessary to increase the use of effective tools and procedures in the crisis management system in order to effectively protect human life, health and property. The main aim of the paper was to clarify the issues of organisation of evacuation with emphasis on lower levels of crisis management, respectively level of local state administration and self-government. It is necessary to define and analyse selected problems for this purpose.

Keywords: evacuation, statistics, decision - making processes, crisis management

ÚVOD

Následky krízových javov môžu mať negatívny vplyv na ľudí, životné prostredie, materiálne a kultúrne hodnoty na ohrozenom území. Môžu tiež ovplyvniť dopravnú sieť, ktorá predstavuje rozhodujúcu úlohu pri poskytovaní pomoci alebo pri uľahčovaní hromadnej evakuácie. Reakcia na živelné pohromy, ktorej súčasťou môže byť evakuácia, je dôležitá na minimalizáciu negatívnych následkov. Evakuácia ma v systéme krízového riadenia špecifický štatút a je významnou úlohou krízového riadenia, pričom jej význam rastie počas riešenia krízových javov. Ide o zložitý a náročný proces, ktorý ovplyvňuje charakter samotného krízového javu. Zefektívňovanie rozhodovacích procesov v procese evakuácie je súčasným trendom nielen na úrovni ústrednej vlády, ale aj na nižších úrovniach krízového riadenia.

1 VYMEDZENIE TEORETICKÝCH VÝCHODÍSK Z POHĽADU SYSTÉMU KRÍZOVÉHO RIADENIA

V úvode príspevku je nevyhnutné vymedziť základné termíny a definovať pojmy, ktoré súvisia s riešenou problematikou. Tie predstavujú súčasť teoretického základu v rámci procesov krízového riadenia a umožnia posúdiť podmienky uvedených činností v procese organizovania a zabezpečovania evakuácie na nižších úrovniach riadenia.

Výber jednotlivých termínov a ich pojmov bol ovplyvnený viacerými skutočnosťami. Problematika krízového riadenia, ktorý predstavuje špecifickú časť verejnej správy, je pomerne komplikovaná. Pre zvládnutie jednotlivých krízových javov je potrebné disponovať určitými poznatkami o správaní sa systémov, ich funkciách a väzbách. V prípade živelných pohrôm je možné ťažko predvídať ich vznik a celkový priebeh. Z tohto dôvodu je nevyhnutná existencia špecifického druhu manažmentu, ktorý sa zaoberá práve touto problematikou a je známy pod označením **krízový manažment**.

V zmysle zákona č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v znení neskorších predpisov je **krízové riadenie** definované ako *„súhrn riadiacich činností orgánov krízového riadenia, ktoré sú zamerané na analýzu a vyhodnotenie bezpečnostných rizík a ohrození, plánovanie, prijímanie preventívnych opatrení, organizovanie, realizáciu a kontrolu činností vykonávaných pri príprave na krízové situácie a pri ich riešení“.*

Krízový stav je definovaný ako právny stav, ktorý je vyhlásený kompetentným orgánom verejnej správy na určitom konkrétnom území na riešenie krízovej situácie, pričom je priamo závislý od jej rozsahu a charakteru. Krízový stav sa vzťahuje na potrebu aplikovania zásad krízového riadenia a dočasného obmedzenia základných práv a slobôd (Šimák, 2016).

Krízový plán predstavuje dokument, v ktorom sú obsiahnuté postupy, procesy a činnosti potrebné na adekvátnu reakciu na krízový jav. Krízové plány slúžia na usmerňovanie zamestnancov organizácie, efektívne využívanie zdrojov a zlepšenie komunikácie, s dôrazom na krízovú komunikáciu (Drenman, 2015). Zákon č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v znení neskorších predpisov definuje krízové plány ako dokumenty určené na krízové plánovanie, v ktorých sú podrobne rozpracované opatrenia na riešenie krízovej situácie, pričom berie do úvahy časový, priestorový aj odborný rozmer krízového plánovania.

Miestna štátna správa je prechodovým stupňom verejnej moci medzi ústrednými orgánmi štátnej správy a miestnou samosprávou. V procese rozhodovania má miestna štátna správa špecifické postavenie, nakoľko vykonáva konkrétne úlohy štátu a zastupuje ho v príslušných územnosprávnych jednotkách, ktorými sú okresy. Miestna štátna správa, okrem iného, vytvára podmienky na koordinovanie a kontrolovanie činností spojených s prípravou a riešením krízových javov. Neubauerová (2010) vo svojej publikácií charakterizuje miestnu štátnu správu ako rozpočtovú organizáciu štátu, ktorá je na rozpočet Ministerstva vnútra Slovenskej republiky napojená prostredníctvom finančných vzťahov. **Orgány miestnej štátnej správy** predstavujú hierarchicky nižšiu úroveň štátnej správy. Pozostávajú z orgánov, ktoré sú priamo podriadené nejakému ústrednému orgánu štátnej správy, a ktoré majú zriadený samostatný riadiaci orgán s pôsobnosťou v rámci celej Slovenskej republiky. V procese zabezpečenia ochrany obyvateľstva má krízové riadenie na úrovni miestnej samosprávy významnú a nezastupiteľnú funkciu pri príprave a riešení krízových javov. Hlavným cieľom krízového riadenia na úrovni miestnej samosprávy je zabezpečiť zvládanie krízových javov v príslušných kompetenciách orgánov krízového riadenia (Procházková, 2010).

V zmysle zákona č. 180/2013 Z. z. o organizácii miestnej štátnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov je **okresný úrad** miestnym orgánom štátnej správy, a zároveň preddavkovou organizáciou Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, pričom za jeho činnosť zodpovedá prednosta okresného úradu, ktorého vymenúva a odvoláva vláda Slovenskej republiky na návrh ministra vnútra Slovenskej republiky. Na plnenie úloh krízového riadenia je súčasťou okresného úradu odbor krízového riadenia a okresný úrad podľa potreby zriaďuje krízový štáb a bezpečnostnú radu.

Okresný úrad spracováva **analýzu územia**. Podľa Nováka (2005) je analýza územia komplexným dokumentom popisujúcim konkrétne územie na základe vopred stanovených a vymedzených kritérií. Posudzuje nebezpečenstvo v prípade vzniku krízového javu s dôrazom na zdroje ohrozenia. Analýza územia sa vyhotovuje vo forme súboru dokumentov a je zložená z písomnej a grafickej časti. Ako vo svojej publikácií uvádza Sanseverino-Godfrin (2016) ochrana spoločnosti vytvorila predpoklady na spojitosť medzi prevenciou závažných prírodných nebezpečenstiev a plánovacích dokumentov samosprávnych orgánov miest.

V zmysle zákona č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva sa **evakuáciou** rozumie **„***odsun ohrozených osôb, zvierat, prípadne vecí z určitého územia.“* Evakuácia sa člení podľa dĺžky trvania návratu evakuantov do miest odkiaľ boli evakuovaní:

- krátkodobá evakuácia s možným návratom evakuantov do 72 hodín,
- dlhodobá evakuácia s možným návratom evakuantov po 72 hodinách (Vyhláška Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 328/2012 Z. z. ktorou sa ustanovujú podrobnosti o evakuácii).

Zákon č. 7/2010 o ochrane pred povodňami definuje **povodeň** ako *„prírodný jav, pri ktorom voda dočasne zaplaví územie, ktoré zvyčajne nie je zaliate vodou.“*

Vyhláška Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 388/2006 Z. z. o podrobnostiach na zabezpečovanie technických a prevádzkových podmienok informačného systému civilnej ochrany upravuje pôsobnosť varovacích a vyrozumievacích center. **Varovanie obyvateľstva a vyrozumenie osôb** je v podmienkach Slovenskej republiky technicky zabezpečované sieťou sirén, rozhlasovým a televíznym vysielaním, domácimi rozhlasmi, miestnymi informačnými prostriedkami obcí a miest, systémami automatizovaného vyrozumenia a v neposlednom rade aj verejnými elektronickými komunikačnými sieťami.

2 CIEĽ A METODIKA

Hlavným cieľom príspevku bolo analyzovanie a posúdenie problematiky organizácie a zabezpečovania evakuácie s dôrazom na nižšie úrovne krízového riadenia, t. j. úroveň miestnej štátnej správy a samosprávy.

Metodika použitá v tomto príspevku bola založená na analýze systému krízového riadenia na úrovni miestnej štátnej správy a samosprávy, ako aj rozhovore so zástupcami odborov krízového riadenia na okresných úradoch a starostami vybraných samospráv v Žilinskom kraji.

Všeobecné metódy vedeckého skúmania, t. j. analýza, syntéza a abstrakcia, sa pri tvorbe príspevku využívali priebežne. Okrem týchto metód si charakter príspevku vyžadoval aj aplikovanie špecifických metód, resp. matematicko-štatistických metód. Tie boli aplikované pre účely posúdenia závislosti medzi evakuáciou a vybranými štatistickými znakmi prostredníctvom asociácie. Pre výpočty asociácie sa v prostredí MS Excel využíva funkcia COUNTIFS. V rámci metodiky Chi-Square Test je nevyhnutné stanoviť nulovú a alternatívnu hypotézu. Ak sú premenné nezávislé, hypotéza je nulová. Ak sú premenné závislé, hypotéza je alternatívna. Pri asociácii postupujeme podľa testovacieho vzorca závislostí (1) (Chajdiak, 1999).

$$\chi^2 = \sum_{j=1}^{4} \frac{(a_{ej} - a_{oj})^2}{a_{oj}} \qquad (1)$$

Po dosadení údajov z asociačných tabuliek na posúdenie závislosti do vzorca (1) nasleduje ich porovnanie s preddefinovanými intervalovými hodnotami asociácie uvedenými v tab. 1.

Tabuľka 1 Intervaly hodnôt asociácie a ich interpretácia

Interval hodnoty asociácie	Interpretácia
0,0	Dokonalá nezávislosť
(0,0-0,1)	Triviálna asociácia
<0,1-0,3)	Slabá asociácia
<0,3-0,5)	Mierna asociácia
<0,5-0,7)	Veľká asociácia
<0,7-0,9)	Veľmi veľká asociácia
<0,9-1,0)	Takmer dokonalá asociácia
1,0	Dokonalá asociácia

Zdroj: Faul, 2009

3 POSÚDENIE ZÁVISLOSTI MEDZI EVAKUÁCIOU A VYBRANÝMI ŠTATISTICKÝMI ZNAKMI

Adekvátna informovanosť, či už v procese prevencie alebo reakcie na krízové javy, má vplyv na budúci vývoj nielen vybraných štatistických premenných, ale aj samotných rozhodovacích procesov. Na účely výskumu boli použité dáta zo štatistických údajov poskytnutých Ministerstvom vnútra Slovenskej republiky, kde sú komplexne spracované informácie o všetkých mimoriadnych udalostiach, ktoré sa vyskytli na území Slovenskej republiky v rokoch 2013-2020. V rámci výskumu bol dôraz položený výlučne len na tie mimoriadne udalosti, ktoré priamo alebo nepriamo súvisia s problematikou evakuácie. Reprezentatívnosť štatistickej vzorky je daná skutočnosťou, že v dátach zo štatistických údajov poskytnutých Ministerstvom vnútra Slovenskej republiky je uvedených celkovo 1882 záznamov o mimoriadnych udalostiach, ktoré sa vyskytli na území Slovenskej republiky v rokoch 2013-2020.

Pre 3 vybrané mimoriadne udalosti (povodeň, snehová kalamita, požiar) bolo stanovené kritérium, ktorým bolo vykonanie evakuácie.

Tabuľka 2 Jednoduché triedenie vybraných mimoriadnych udalostí podľa stanoveného kritéria

Druh mimoriadnej udalosti		Povodne	Podiel [%]	Snehová kalamita	Podiel [%]	Požiar	Podiel [%]
Vykonanie evakuácie	Áno	50,00	5,80	0,00	0,00	3,00	4,84
	Nie	812,00	94,20	124,00	100,00	59,00	95,16
	Spolu	**862,00**	**100,00**	**124,00**	**100,00**	**62,00**	**100,00**

Z tab. 2 vyplýva, že medzi mimoriadnymi udalosťami prevládajú povodne, ktoré sa v rokoch 2013-2020 vyskytli v 862 prípadoch, čo je 45,8 % z celkového podielu počtu mimoriadnych udalostí. Snehová kalamita sa vyskytla v 124 prípadoch, čo predstavuje 6,59 % z celkového podielu počtu mimoriadnych udalostí. Medzi druhy mimoriadnych udalostí, ktoré sa za posledných 7 rokov najmenej vyskytovali patria požiare, ktorých bolo 62 prípadov, čo predstavuje 3,29 % z celkového podielu počtu mimoriadnych udalostí. Z výsledkov v tab. 2 je možné konštatovať, že evakuácia sa musela vykonať až v 50 prípadoch povodní z celkového počtu 862 (5,8 % z celkového podielu počtu povodní) a v 3 prípadoch požiarov z celkového počtu 52 (4,84 % z celkového podielu počtu 62). V sledovanom období sa nevyskytol ani jeden prípad snehovej kalamity, kedy by sa musela vykonať evakuácia.

Pre posúdenie závislosti medzi evakuáciou a negatívnymi dopadmi, či už na živote, zdraví, majetku občanov, vrátane dopadov na životnom prostredí bola využitá asociácia.

Základom pri zisťovaní závislosti medzi kvalitatívnymi alternatívnymi znakmi sú asociačné tabuľky (tab. 3, 4, 5, 6).

Tabuľka 3 Asociačná tabuľka na posúdenie závislosti medzi evakuáciou a negatívnymi dopadmi na živote občanov Slovenskej republiky

		Negatívne dopady na živote občanov Slovenskej republiky	
		Áno	Nie
Evakuácia	Áno	18	23
	Nie	6	297

Tabuľka 4 Asociačná tabuľka na posúdenie závislosti medzi evakuáciou a negatívnymi dopadmi na zdraví občanov Slovenskej republiky

		Negatívne dopady na zdraví občanov Slovenskej republiky	
		Áno	Nie
Evakuácia	Áno	11	13
	Nie	26	295

Tabuľka 5 Asociačná tabuľka na posúdenie závislosti medzi evakuáciou a negatívnymi dopadmi na majetku občanov Slovenskej republiky

		Negatívne dopady na majetku občanov Slovenskej republiky	
		Áno	Nie
Evakuácia	Áno	34	63
	Nie	22	229

Tabuľka 6 Asociačná tabuľka na posúdenie závislosti medzi evakuáciou a negatívnymi dopadmi na životné prostredie Slovenskej republiky

		Negatívne dopady na životné prostredie Slovenskej republiky	
		Áno	Nie
Evakuácia	Áno	0	19
	Nie	28	283

Po dosadení údajov zo 4 asociačných tabuliek na posúdenie závislosti do vzorca (1) a porovnaní s tab. 1 (Kapitola 2) je posúdenie závislosti medzi evakuáciou a negatívnymi dopadmi, či už na živote, zdraví, majetku občanov, vrátane dopadov na životnom prostredí uvedené v tab. 7.

Tabuľka 7 Hodnotiaca tabuľka na zisťovanie prítomnosti asociácie

Druh asociácie	Hodnota	Posúdenie závislosti
Závislosť medzi evakuáciou a dopadmi na živote	0,38	Existuje mierna závislosť
Závislosť medzi evakuáciou a dopadmi na zdraví	0,13	Existuje slabá závislosť
Závislosť medzi evakuáciou a dopadmi na majetku	0,39	Existuje mierna závislosť
Závislosť medzi evakuáciou a dopadmi na životnom prostredí	0,03	Existuje veľmi slabá závislosť

Záverom hodnotenia sú skutočnosti, že medzi evakuáciou a negatívnymi dopadmi na živote a majetku občanov existuje mierna závislosť. Medzi evakuáciou a negatívnymi dopadmi na zdraví občanov existuje slabá závislosť. Závislosť medzi evakuáciou a negatívnymi dopadmi na životnom prostredí prostredníctvom asociácie je len veľmi slabá.

4 EVAKUÁCIA AKO JEDNA Z NAJDÔLEŽITEJŠÍCH ÚLOH V RÁMCI ROZHODOVACÍCH PROCESOV NA NIŽŠÍCH ÚROVNIACH KRÍZOVÉHO RIADENIA

Zo štatistických výsledkov je zrejmé, že medzi mimoriadnymi udalosťami v Slovenskej republike prevládajú povodne, pričom si pomerne často vyžadujú vykonávanie evakuácie a spôsobujú výrazne negatívne dopady na majetku. Z toho dôvodu je nevyhnutné zaoberať sa práve problematikou evakuácie v dôsledku živelných pohrôm, obzvlášť na nižších úrovniach riadenia, t. j. úroveň miestnej štátnej správy a samosprávy. Na vykonanie a zabezpečenie evakuácie sa priebežne pripravujú evakuačné opatrenia. Evakuáciu upravuje vyhláška č. 328/2012 Z. z. ktorou sa ustanovujú podrobnosti o evakuácii. Podľa Seidla (2014) je potrebné v procese evakuácie odpovedať na 8 základných otázok:

1. Prečo je potrebná evakuácia?
2. Je potrebné evakuovať národy, zvieratá alebo veci?
3. Je potrebné evakuovať veľké množstvo ľudí, zvierat alebo vecí?
4. Kedy je vhodný čas na evakuáciu?
5. Kde je počiatočný a konečný bod evakuácie?
6. Ako je potrebné evakuovať a ktoré dopravné prostriedky je možné používať?
7. Koľko času máme na evakuáciu?
8. Kto riadi evakuáciu?

Správne formulované otázky a ich následné odpovede v rámci zabezpečovania a organizovania evakuácie vytvárajú základ pre efektívnu a najmä účinnú evakuáciu obyvateľstva aj na nižších stupňoch krízového riadenia. Činnosti a úlohy vykonávané na týchto úrovniach bývajú často podceňované, nielen zo strany kompetentných orgánov a inštitúcií, ale aj zo strany samotného obyvateľstva. Podpora rozhodovania v krízovom riadení sa v súčasnosti nezaobíde bez podpory moderných metód a postupov. Dôraz je kladený predovšetkým na optimalizáciu plánovania evakuačných trás z ohrozených oblastí do relatívne bezpečných lokalít. Hlavným cieľom je optimalizácia z hľadiska času a dopravného zabezpečenia evakuácie. Orgány krízového riadenia na úrovni miestnej štátnej správy by v rámci moderných metód a postupov pri riešení krízových javov mali využívať systém umožňujúci efektívnejšie rozdelenie úloh vo fáze reakcie. Aktuálnejšou súčasťou krízového riadenia je využívanie rôznych stratégií manažmentu rizík, ktoré zahŕňajú posudzovanie rizík a ich efektívne znižovanie ako predpoklad pre účinnú reakciu na krízové javy v budúcnosti.

Počas riešenia krízových javov je dôležitá krízová komunikácia. Rozlišujeme vnútornú a vonkajšiu krízovú komunikáciu. Vnútorná komunikácia slúži orgánom krízového riadenia a predstavuje tok informácií z riadiaceho centra do miesta zásahu a opačne. Je podkladom pre operatívne riadenie, zabezpečenie a vykonanie ukrytia a evakuácie, Vonkajšiu komunikáciu predstavuje priebežné informovanie obyvateľov ohrozeného územia. Táto činnosť sa uskutočňuje počas celej fázy reakcie a následne aj po jej skončení.

Zabezpečenie efektívnej evakuácie obyvateľstva je pomerne špecifickou a problematickou oblasťou krízového riadenia na úrovni miestnej štátnej správy a samosprávy. Jednotlivé samosprávy v územných obvodoch okresných úradov plánujú, vyhlasujú, zabezpečujú a riadia evakuáciu na svojom území prostredníctvom vypracovaných plánov evakuácie. Všetky samosprávy, ktoré prijímajú evakuantov z iných obcí, sú povinné vykonávať činnosti podľa rozhodnutia prednostu prislúchajúceho okresného úradu. Okresný úrad zabezpečuje a vlastnými silami a prostriedkami plní celý rad úloh a opatrení súvisiacich s riešením krízových javov. V prípade, že rozsah mimoriadnej udalosti presahuje územný obvod okresného úradu, neodkladne oznamuje a navrhuje vyhlásenie mimoriadnej situácie okresnému úradu v sídle kraja. O vyhlásení mimoriadnej situácie neodkladne informuje štátne orgány, samosprávny kraj, obce, Policajný zbor, Hasičský a záchranný zbor a Ozbrojené sily Slovenskej republiky. V prípade potreby okresný úrad riadi záchranné práce**,** pričom prednosta okresného úradu je oprávnený ukladať úlohy a vydávať príkazy vedúcim iných štátnych orgánov, starostom obcí, štatutárnym orgánom právnických osôb a fyzickým osobám vo svojom územnom obvode súvisiace s riadením záchranných prác (Zákon č. 42/1994).

Okresný úrad v zmysle zákona č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov plánuje, vyhlasuje, riadi a zabezpečuje evakuáciu na území príslušného okresu, ak nepatrí do pôsobnosti právnických osôb, fyzických osôb – podnikateľov alebo obcí, a rozhoduje o povinnosti obcí umiestniť evakuovaných. Okresný úrad plánuje, vyhlasuje, riadi a zabezpečuje evakuáciu v prípadoch, keď sa predpokladá mimoriadna udalosť, ktorá bude mať vplyv na územie viacerých obcí naraz, vrátane ich obyvateľov. Súčasťou evakuačných plánov obcí sú všetky náležitosti, ako napríklad evakuačné trasy, možnosti ubytovania pre evakuantov vo vybraných obciach, zmluvy s dopravcami, ako aj sily a prostriedky nevyhnutné na zabezpečenie evakuácie ohrozeného obyvateľstva. Rozhodnutie o zabezpečení a vykonaní evakuácie obyvateľstva je úlohou prednostu okresného úradu. Konkrétne zabezpečenie a organizácia evakuácie predpokladá prípravu dokumentov už počas krízového plánovania. Ostatné činnosti sú vykonávané počas riešenia živelnej pohromy. V zmysle vyhlášky Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 328/2012 Z. z. ktorou sa ustanovujú podrobnosti o evakuácii, patrí medzi tieto činnosti predovšetkým určenie:

- počtu evakuantov,
- personálneho, materiálneho a technického zabezpečenia evakuácie,
- pôsobnosti evakuačných komisií a jednotiek civilnej ochrany,
- vyhlásenia evakuácie,
- spôsobu a organizácie presunu evakuantov,
- optimálneho variantu evakuačnej trasy,
- síl a prostriedkov na zabezpečenie evakuácie,
  umiestnenia jednotlivých evakuačných zariadení.

Medzi sily a prostriedky nevyhnutné na zabezpečenie evakuácie je možné zaradiť:

- okresné riaditeľstvo policajného zboru,
- okresné riaditeľstvo hasičského a záchranného zboru,
- mestskú/obecnú políciu,

- jednotky dobrovoľného hasičského zboru,
- príslušníkov Ozbrojených síl Slovenskej republiky,
- Slovenský červený kríž (Vyhláška Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 328/2012 Z. z. ktorou sa ustanovujú podrobnosti o evakuácii).

Jednotlivé evakuačné zariadenia pozostávajú z:

- evakuačného zberného miesta (pohotovosť do 3 hodín),
- evakuačného strediska (pohotovosť do 3 hodín),
- stanice nástupu (autobusová pohotovosť do 3 hodín, ostatné do 5 hodín),
- stanice výstupu (pohotovosť do 4 hodín),
- regulačné stanovište (pohotovosť do 4 hodín),
- kontrolného stanovišťa (pohotovosť do 4 hodín),
- miesta núdzového ubytovania (pohotovosť do 4 hodín) (Vyhláška Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 328/2012 Z. z. ktorou sa ustanovujú podrobnosti o evakuácii).

V rámci rozhodnutia o zabezpečení a vykonaní evakuácie obyvateľstva zo strany prednostu okresného úradu je dôležité aj zapojenie orgánov špecializovanej štátnej správy do činnosti orgánov na úrovni miestnej štátnej správy. Tieto orgány zastupujú príslušné inštitúcie Sociálnej poisťovne, Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny, ako aj Regionálneho úradu verejného zdravotníctva. Hlavnou úlohou príslušného Regionálneho úradu verejného zdravotníctva je poradenská činnosť. Príslušné inštitúcie Sociálnej poisťovne a Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny poskytujú okresnému úradu – odboru krízového riadenia údaje o uchádzačoch o zamestnanie z evidencie uchádzačov o zamestnanie. Prednosta okresného úradu môže rozhodnúť podľa konkrétnej profesie a zamerania uložiť pracovnú povinnosť týmto osobám.

O celom procese rozhodnutia o zabezpečení a vykonaní evakuácie obyvateľstva zo strany miestnej štátnej správy, prednosta informuje samosprávu. Po zasadnutí krízového štábu mesta/obce, samospráva vyhlási evakuáciu obyvateľstva a vyrozumie obyvateľstvo o evakuácií prostredníctvom vyhlásených varovných signálov (verejné ohrozenie) s následnými slovnými informáciami. Na tento účel slúžia hromadné informačné prostriedky mesta/obce. Hlavným cieľom aktivácie varovacej a vyrozumievacej siete je varovať obyvateľstvo v postihnutej oblasti a vyrozumieť konkrétne osoby, ako napríklad členov krízového štábu mesta/obce a ďalších subjektov podieľajúcich sa na riešení krízových javov. Na prvom zasadnutí krízového štábu mesta/obce je posúdená a vyhodnotená situácia, s dôrazom na ohrozenie obyvateľstva na úrovni samosprávy. Krízový štáb mesta/obce zasadá priebežne každých 12 hodín. Jednotlivé komisie mesta/obce potrebné na riešenie krízových javov (evakuačná, povodňová) môžu byť aktivované už pri aktivácií varovacej a vyrozumievacej siete, prípadne až po posúdení a vyhodnotení situácie.

Pre určité druhy krízových javov, u ktorých sa dá predpokladať pôsobenie na území viacerých obcí, sa evakuácia nezabezpečuje. Dôvody sú rôzne:

- miesto vzniku nie je možné dopredu určiť (preprava nebezpečných látok),
- malý počet ohrozených obyvateľov (snehové kalamity, zosuvy, víchrice, krupobitia), rozsiahlosť možnej udalosti a nepredvídateľnosť jej dopadov (seizmická aktivita),
- nepredvídateľnosť miesta útoku a rozsiahlosť takejto udalosti (teroristický útok).

Evakuácia sa nezabezpečuje aj v prípadoch, ak sa udalosti navzájom vylučujú:

- neexistuje objekt, ktorý vyrába, skladuje a manipuluje s nebezpečnými látkami, v ktorom by v prípade mimoriadnej udalosti spojenej s únikom nebezpečnej látky nastalo ohrozenie obyvateľstva mimo daného objektu,
- nenastáva plošné zaplavenie väčšieho územia (povodňové situácie).

ZÁVER

Hlavným cieľom príspevku bolo sprehľadnenie problematiky organizácie a zabezpečovania evakuácie s dôrazom na nižšie úrovne krízového riadenia, t. j. úroveň miestnej štátnej správy a samosprávy. Dôvodom takto špecifikovaného cieľa boli štatistické výsledky vyplývajúce z kapitoly 3, na základe ktorých je možné konštatovať, že medzi mimoriadnymi udalosťami v Slovenskej republike prevládajú povodne s pomerne častým vyžadovaním vykonania následnej evakuácie.

Problémy riešenia krízových javov sú čoraz aktuálnejšie, pričom ich vznik je veľmi ťažké predvídať. Ak dôjde k vzniku krízových javov, môže to ohroziť mnoho ľudí, ktorí budú vystavení negatívnym faktorom. Otázka úloh verejnej správy v procese riešenia krízových javov má svoje opodstatnenie v rámci zefektívňovania rozhodovacích procesov, s dôrazom na úlohy miestnej štátnej správy a samosprávy. V prípade vykonania evakuácie na nižších stupňoch riadenia je veľmi dôležité mať k dispozícii potrebné portfólio prostriedkov získavania spoľahlivých údajov na dôveryhodné rozhodnutie. Samozrejme, čo sa týka rozsahu, nebolo možné oboznámiť sa so všetkými nuansami problematiky zabezpečovania a organizovania evakuácie. Samotné vykonávanie evakuácie nie je možné uskutočňovať mechanicky. Na prispôsobenie materiálnych, osobných a ekonomických požiadaviek na konkrétnom území je potrebný základný algoritmus alebo relevantné vstupné údaje.

Problematika rozhodovacích procesov na úrovni miestnej štátnej správy musí byť riešená komplexne. Účinné vykonávanie evakuácie je skôr aplikačný, ako teoretický problém, pričom v systéme krízového riadenia na tejto úrovni pôsobí viacero orgánov a inštitúcií verejnej správy, ako aj právnických osôb a podnikajúcich fyzických osôb. Zefektívnenie organizácie a rozhodovacích procesov na úrovni miestnej štátnej správy úzko súvisí aj so zefektívnením organizácie a rozhodovacích procesov na úrovni samosprávy. Dôraz by sa mal klásť aj na vytvorenie najúčinnejšieho prostredia pre spoluprácu všetkých, ktorí sa podieľajú na procese riešenia krízových javov. Súčasný nárast a závažnosť prírodných katastrof si vyžaduje zmenu prístupu k riadeniu krízových javov zo strany štátu, ako aj zo strany obyvateľstva.

Informačné toky v čase vykonania evakuácie, či už na horizontálnej alebo vertikálnej úrovni, sú nevyhnutnými podkladmi pre kvalitné rozhodovanie a v konečnom dôsledku majú priamy vplyv na dĺžku riešenia problému. Práve preto je potrebné zaoberať sa ich optimalizáciou a hľadať možnosti na vytvorenie efektívneho informačno-komunikačného systému pre orgány miestnej štátnej správy s prepojením na vyššie úrovne štátnej správy.

GRANTOVÁ PODPORA

Príspevok bol podporený výstupmi riešenia výskumného projektu „VV_4_2021 - Podpora budovania bezpečnostných a obranných spôsobilostí štátu prípravou aktérov krízového riadenia financovaného Ministerstvom obrany SR prostredníctvom medzirezortného podprogramu 06E0I-Výskum a vývoj na podporu obrany štátu.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

DRENMAN, L. - MCCONNELL, A. - STARK, A. 2015. *Risk and Crisis Management in the Public Sector (second edition).* Abington, New York: Taylor & Francis Group, 263 s., ISBN 978-0-415-73969-6.

FAUL, F. - ERDFELDER, E. – BUCHNER, A. - LANG, A. 2009. *Statistical power analyses using G*Power 3.1: tests for correlation and regression analyses*. Behav Res Methods. 41:1149–60. 10.3758/BRM.41.4.1149.

CHAJDIAK, J. – KOMORNÍK, J. - KOMORNÍKOVÁ, M. 1999. *Štatistické metódy*. Bratislava: Statis, 282 p. ISBN 80-85659-13-1.

NEUBAUEROVÁ, E. - DUBROVINA, N. 2010. Verejná správa v slovenskej republike – aktuálne problémy. In: *Veřejná správa*. ISBN 978-80-7395-828-2.

NOVÁK, L. a kol. 2005. *Krízové plánovanie* – vysokoškolská učebnica. Žilina: EDIS. ISBN 80-8070-391-4.

PROCHÁZKOVÁ, D. 2010. *Bezpečnost, krizové řizení a udržitelný rozvoj*. Praha: Univerzita J.A. Komenského Praha, ISBN 978-80-86723-97-6.

SANSEVERINO-GODFRIN, V., 2016. *The problems of the late imlementation of the legal prevention measures for flood risk*. p. 2. Flood risk 2016 - 3rd European Conference on Flood Risk Management. DOI: 10.1051/e3sconf/20160713010.

SEIDL, M. – TOMEK, M. 2014. Vybrané problémy evakuácie osôb, zvierat a majetku. In: *The Science for Population Protection*, časopis Institutu ochrany obyvatelstva, ISSN 1803-568X, č. 1/2014, s. 1-14. Dostupné na internete: http://www.populationprotection.eu/prilohy/casopis/27/180.pdf

ŠIMÁK, L. 2016. *Krízový manažment vo verejnej správe.* Druhé prepracované vydanie. Žilina: EDIS - vydavateľské centrum ŽU. ISBN 978-80-554-1165-1.

Vyhláška MV SR č. 388/2006 Z. z. o podrobnostiach na zabezpečovanie technických a prevádzkových podmienok informačného systému civilnej ochrany v znení neskorších predpisov.

Vyhláška MV SR č. 328/2012 Z. z. ktorou sa ustanovujú podrobnosti o evakuácii.

Zákon č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 7/2010 Z. z. o ochrane pred povodňami v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 180/2013 Z. z. o organizácii miestnej štátnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Ing. Daniel BREZINA, PhD.
Katedra bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika
Demänovská cesta 393
031 01 Liptovský Mikuláš
E-mail: daniel.brezina@aos.sk

VEDECKÉ PREDVÍDANIE V PROCESE ROZHODOVANIA PRI VEDENÍ VOJENSKEJ OPERÁCIE

SCIENTIFIC PREDICTIONS IN THE DECISION-MAKING PROCESS OF THE MILITARY OPERATION

Pavel BUČKA, Ivan BYSTRIANSKÝ

ABSTRACT

In everyday life, words such as decision-making and decision are used very often. Both words are also an integral part of military theory and practice. However, there is a significant difference between them. If the word decision-making expresses a certain process, then the word decision is its result. It is a military practice that decision-making is usually made based only on specified procedures using mainly repetitive empirical methods. Though, this approach introduces an undesirable subjectivity into this process, in which a more comprehensive view of the assessment of possible risks is lost. The necessary impetus for this process are correctly evaluated facts, assumptions and deductions, which, precisely by this subjectivity, lose the true essence of their mutual ties. This paper therefore focuses on the possible explanation of the use and implementation of facts, assumptions and deductions in the decision-making process within the theoretical knowledge of scientific prediction. Appropriate application of this knowledge will create more objective conditions for the choice of the optimal decision-making strategy, thus achieving the desired goal without unnecessary losses in the forces and resources of the military unit.

Keywords: predictions, decision making, evaluation

ÚVOD

Pri akomkoľvek rozvoji vojenských technológií a rozmachu vojenského umenia zostáva pri praktickom vedení *operácií* [1] najpodstatnejším činiteľom človek. Každý druh praktickej činnosti vyžaduje určité vlastnosti človeka ako napríklad znalosti, zručnosti a návyky. Jedine v praxi sa formujú tieto vlastnosti, ktoré sú potrebné pre daný druh činnosti. Vedenie operácie je špecifický a zložitý druh praktickej činnosti, vyžadujúci od veliteľov a príslušníkov vojenského *štábu* [2] (ďalej len „štáb“) vojenské majstrovstvo, vysoké morálne a bojové vlastnosti. Proces rozhodovania pri vedení operácie je zložitý proces vzhľadom k rýchlo meniacej sa situácii v operačnom prostredí. Práve preto v tomto procese dochádza k praktickému uplatňovaniu subjektívnej logiky myšlienkového procesu a objektívnej praktickej činnosti. Dialektickému súladu napomáha najviac okamžitá realizácia rozhodnutia v danej situácii. Skúsenosti z vojenskej histórie svedčia o tom, že jednou z hlavných príčin neúspechu pri vedení operácií bola vždy nesprávna teória a neodborný subjektivizmus pri hodnoteniach situácie. Ak je pre akúkoľvek prax potrebná objektívnosť poznania, získavanie objektívnych pravdivých poznaní, potom obzvlášť je to práve dôležité pre *vojenský plánovací*

[1]Postupnosť koordinovaných činností so stanoveným cieľom. Poznámky: 1. Operácie NATO sú vojenské operácie. 2. Operácie NATO prispievajú k širšiemu prístupu zahrnujúcemu aj nevojenskú činnosť.

[2]Vo vojenskej organizácii je štáb skupina vojenských a civilných osôb pomáhajúcich veliteľovi pri plnení všetkých jeho funkcií.

a rozhodovací proces [3] (ďalej len „MDMP“). Subjektivizmus je nebezpečný v každej činnosti, ale vo velení vojenských jednotiek môže mať aj katastrofálne následky. Kvalita velenia vojenským jednotkám je predovšetkým v schopnosti veliteľov a štábov kvalifikovane sa orientovať v situácii, pripravovať a uplatňovať cieľavedomé a správne rozhodnutia, včas a zručne formulovať vojenské rozkazy a nariadenia, organizovať efektívnu a zrozumiteľnú súčinnosť s kľúčovými prvkami spoločne zapojenými do operácie. Súčasný stav tohto procesu je stále do značnej miery ovplyvnený neodborným subjektivizmom a šablónovitosťou rozhodovania hlavne u vojenských jednotiek, ktoré nemajú za sebou skúsenosti zo skutočných bojových operácií. Avšak tieto skúsenosti sa dajú nahrádzať aj teoretickým poznaním založeným na vedeckom štúdiu a uplatňovaní prirodzených zákonitostí.

Cieľom príspevku je vysvetlenie vedeckého ponímania odohrávajúcich sa zákonitostí vo forme vedeckého predvídania a jeho aplikácia v postupoch MDMP umocnená praktickými príkladmi z vojenskej praxe. Správnosť prijatého rozhodnutia sa však môže meniť vývojom a zmenou situácie. A práve teoretická vedomosť aplikovania vedeckého predvídania môže napomôcť k určeniu, ale aj v vyhľadávaniu premenných, ktoré napomáhajú ovplyvňovať priebeh situácie. Poznaním správania týchto premenných ovplyvňované vonkajšími, ale aj vnútornými podnetmi, sa môže v procese vytvárania súslednosti činnosti udržiavať situácia žiadúca pre potvrdenie prijatého rozhodnutia v celom priebehu operácie. V závere príspevku je ponúknuté zhrnutie získaných poznatkov k odporúčaniu ich možného využitia vo vojenskej praxi v podmienkach Ozbrojených síl Slovenskej republiky.

1 DEFINOVANIE ZÁKLADNÝCH POJMOV VEDECKÉHO PREDVÍDANIA

Boj predstavuje proces súperenia protistojacich strán a rozumný veliteľ za žiadnej situácie nepodceňuje svojho protivníka - *nepriateľa* [4]. Zo súperenia vyplýva, že nepriateľ sa bude usilovať o neustále prekvapenie a získavanie vlastnej iniciatívy. Rozhodujúcim faktorom úspešného vedenia operácie je schopnosť veliteľa vidieť dopredu čiže **predvídať** vývoj situácie, čím sa vytvárajú podmienky pre prijatie opatrení, ktoré zredukujú možnosť prekvapenia nepriateľom na minimum. Medzi takéto opatrenia patrí kvalitná spravodajská podpora, monitorovanie priebehu všetkých rozhodujúcich udalostí vedenia operácie, premyslený systém hlásení, aktuálne hodnotenia vlastných, ale aj nepriateľových spôsobilostí, hrozieb a včasné rozhodovanie o primeraných preventívnych opatreniach. Aby boli prijaté správne opatrenia je nutné pri predvídaní správne pracovať s faktami, predpokladmi a *dedukciami* [5] medzi ktorými sú úzko prepojené vzájomné väzby.

Predpoklad je odhad alebo hypotéza o možnom budúcom vývoji nejakého činiteľa v operačnom prostredí, ktorý vplýva s určitou pravdepodobnosťou na úspech splnenia cieľa. Predpoklad je však aj spojený s neistotou, z dôvodu ktorého obsahuje určitý stupeň rizika alebo príležitosti. Neistota je neujasnenosť a neznalosť mnohých vplyvov, ktoré sa môžu v priebehu realizácie vyskytnúť (Všetečka, 2017, s.57). Táto neistota môže byť vytvorená aj dedukciou ako odôvodnenie dôsledku z predpokladov. Schopnosť vidieť dopredu môže byť ovplyvnená

[3] MDMP - Military Desicion Making Process - je dynamický proces vzájomne prepojených činností, pomocou ktorého veliteľ a štáb premieňajú svoju predstavu o vykonaní operácie do konkrétneho variantu činnosti. Je to koordinovaný štábny proces, ktorý je určený na stanovenie najúčinnejších metód splnenia pridelenej bojovej úlohy.

[4] Nepriateľom je aktér, ktorý sa skladá z pravidelných alebo nepravidelných síl, ktorých akcie sú nepriateľské a proti ktorému je zákonné použitie ozbrojenej sily. Nepriateľom je spravidla protivník, ktorého správanie prekročilo úroveň ozbrojeného konfliktu.

[5] Dedukcia je odvodenie dôsledku z jedného alebo z niekoľkých tvrdení podľa logických pravidiel.

aj originálnosťou, ktorá vyplýva zo subjektívnej predstavivosti, zdravého úsudku a neustálej iniciatívy. Originálnosť teda vytvára podmienky pre neštandardné správanie sa, ako protiopatrenie, čím sa zabraňuje tomu, aby konanie bolo čitateľné a predvídateľné zo strany nepriateľa (SVD 30 (B), 2006). Ako príklad **neistoty**, ale aj **originálnosti** použijeme fiktívny príklad, kedy hodnotením operačného prostredia bolo nutné určiť miesto stretnutia vodcov dvoch frakcií k ich spoločnému zadržaniu.

Hodnotením všetkých faktorov operačného priestoru bol zistený vplyv a to fakt, že ALI CHANNIN vodca severnej frakcie a KELI FATAL kľúčový funkcionár z južnej frakcie sa narodili v rovnakej osade a obidvaja teda poznajú túto osadu. Predpokladom je, znázornené na obrázku 1, že menovaní sa teda vzájomne poznajú alebo minimálne o sebe vedia. Takže dedukciou môžeme tvrdiť, že jedna z možností výberu miesta spoločného stretnutia vodcov obidvoch frakcií bude práve táto osada. Neistota však môže vyplynúť z toho, že vodca južnej frakcie AMIR MUKOTAJEV toto určenie miesta stretnutia nebude akceptovať už len z dôvodu vlastného úsudku o možnom odhalení vzájomných väzieb členov obidvoch frakcií z minulosti.

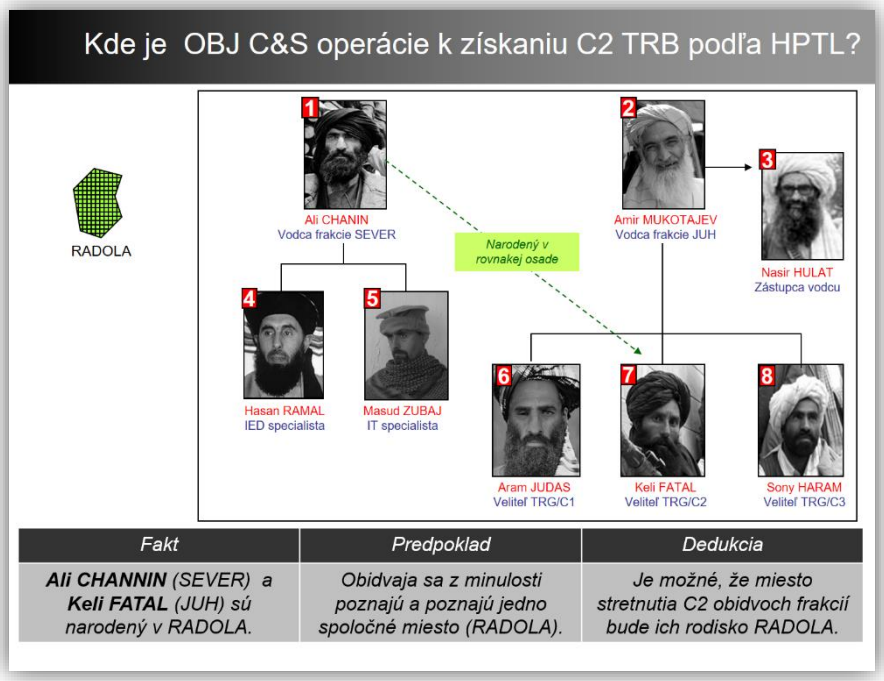

Obrázok 1 Schéma cieľov vysokej priority
Zdroj: Vlastné spracovanie

Preto táto neistota vytvára možné riziko neúspešnosti spoločného zadržania obidvoch osôb a je ďalej nevyhnutné v pokračovaní vyhľadávania ďalších vplyvov v podobe nepretržitého získavania a hodnotenia informácií.

Predvídanie teda aktívne pracuje z faktami, predpokladmi a dedukciami, skúma ich podstatu, vzájomné ovplyvňovanie a ponúka na základe jeho princípov a metód ich využitie v rozhodovacom procese vo všetkých sférach ľudskej činnosti. Spôsob tejto práce je na základe dvoch rovín a to roviny praktického získania poznatkov skúsenosťami a roviny teoretického poznania vedeckého výskumu.

Prvou rovinou je **empirické predvídanie**, ktoré zahrňuje predpoklad výsledkov z praktickej činnosti a je založené na skúsenostiach veliteľov a štábov. Skôr ako začnú vykonávať praktickú činnosť k dosiahnutiu určených cieľov, predstavia si v myšlienkach sústavu potrebných činností k skúmaniu objektívnej reality operačného prostredia a dejov v

ňom. To znamená, že si vytvárajú pred samotným rozhodovacím procesom svoj myšlienkový model v súlade s postupmi MDMP. Pri empirickom predvídaní sa na prvé miesto umiestňuje vonkajší prejav známych údajov o situácii. Jav alebo udalosť sa spoznáva podľa jednotlivých a konkrétnych znakov. Svojou formou je tento spôsob predvídania vždy aktívny a prináša rôznorodosť poznatkov. Počas skúmania objektívnej reality, však veliteľ a štáb nemôžu vychádzať iba zo zmyslového poznania, pretože dôsledne neskúma aj vnútorné vplyvy prebiehajúcich javov a udalostí. Len toto poznanie je nedostatočné a preto je vhodné uplatňovať vo vojenskej praxi aj vedecké predvídanie.

Vedecké predvídanie zahrňujúce taký predpoklad javu a výskytu ďalšej udalosti, ktoré sú založené na poznaní objektívnych zákonov a na dialektickomaterialistickom skúmaní objektívnej reality. V procese vedeckého predvídania v ktorom veliteľ a štáb skúmajú príčiny javu, taktiež podmienky pozorovania určitých javov a udalostí, postupne vytvárajú cesty a metódy k dosiahnutiu určeného cieľa. Vedecké predvídanie je jednou zo stránok teoretického poznania a plne sa podriaďuje jeho zákonom. Vo vedeckom predvídaní veliteľ a štáb poznajú podstatu nastávajúcej situácie, čiže budúcich javov alebo udalostí. Skúmaný jav a udalosť sú pozorované v ucelenom zložení. Vedecké predvídanie môže byť aktívne, ale aj pasívne. K pasívnemu predvídaniu zaraďujeme také, ktoré nepočíta so zásahom človeka do skúmaného procesu. Týka sa takých javov a udalostí, na ktoré sa nemôže tvorivým spôsobom pôsobiť alebo samotné pôsobenie nemá žiadny praktický význam. Ako príklad môžeme uviesť, že ak plánovaný príchod vojenskej jednotky do určeného priestoru je už za zníženej viditeľnosti, môžeme túto skutočnosť síce predvídať predom, avšak aktívne zasiahnuť do zmeny času začiatku zníženej viditeľnosti v prospech nás, je na základe prirodzených zákonitostí nemožné. Je len možné tento príchod organizačne zmeniť a to úpravou časového harmonogramu činnosti vojenskej jednotky. Vedecké predvídanie vo vojenskej teórii a praxi má však stále charakter pravdepodobnosti. Môže teda dochádzať k stretu s celou radou náhod, ktoré budú ovplyvňovať priebeh alebo aj dokončenie operácie. Nikdy nebudú dostupné kompletné a aktuálne údaje o situácii. Taktiež nepriateľ sa bude snažiť vedome utajovať a skresľovať skutočné údaje o svojich silách a prostriedkoch, jeho zámeroch a cieľoch. Miera neurčitosti vo vedeckom predvídaní bude veliteľa a štáb viesť k získaniu len takých východiskových údajov, ktoré budú dostatočné pre určeniu času, miesta a spôsobu vykonania rozhodujúcich udalostí v rámci operácie.

Pre obidve roviny predvídania je dôležité správne pochopenie vzťahu medzi zmyslovým a logickým stupňom poznania. Precenenie alebo podcenenie jedného z nich obmedzuje alebo vedie k minimalizácii možností. Preto nie je vhodné sa obmedzovať iba v poznaní na bezprostredné pozorovanie, dojmy, zovšeobecnenia a abstrakciu, pretože sa už týmto zamieta možnosť vedeckého predvídania. Uprednostňovanie iba logického stupňa poznania a ignorovanie zmyslového poznania vedie opäť k odtrhnutiu od objektívnej reality. Preto je dôležité zosúlaďovať získané zmyslové a logické poznatky v spoločný obraz možnej budúcej reality.

2 PRINCÍPY VEDECKÉHO PREDVÍDANIA

Vojensko-vedecké poznanie pozostáva hlavne v cieľavedomom využívaní a uplatňovaní princípov predvídania. Pojem princíp predvídania je možné používať aj v zmysle požiadaviek na poznanie a praktickú činnosť. V podstate všetky princípy dialektickej logiky sú princípy poznania. Medzi základné princípy predvídania pri vedení operácie zaraďujeme:

- princíp dostatočného výhľadu, časovej a priestorovej orientácie,
- princíp vedeckosti,
- princíp aktivity,

- princíp variantnosti,
- princíp upresňovania prijatej predpovede,
- princíp systémovosti v predpovedi,
- princíp efektívnosti.

Princíp dostatočného výhľadu časovej a priestorovej orientácie vyžaduje, aby zber získaných informácií a ich následné vyhodnotenie umožňovalo časovú a priestorovú predpoveď úmernú k určenému cieľu. To znamená, že tento princíp vyhodnocuje činnosť nadriadenej vlastnej jednotky a nepriateľa z hľadiska časovo dlhšej perspektívy než na splnenie vlastnej úlohy. Tento princíp napomáha pri tvorbe úplných a celkových plánov operácie. Zároveň vytvára a udržuje informačné väzby na nadriadenú jednotku, susedné a podriadené jednotky s dôrazom na udržiavanie vedomosti o ich aktuálnej situácii, ale aj situácii nepriateľa z ich perspektívy.

Princíp vedeckosti je založený na využívaní poznania objektívnych zákonitostí. Ovplyvňuje odbornú kvalitu predvídania spracovaním napríklad takticko-operačných prepočtov slúžiacich k porovnaniu kvalitatívnych a kvantitatívnych pomerov bojovej efektívnosti, hustoty palebných prostriedkov a predpovedi možných strát pomocou matematických operácii s použitím konštantných koeficientov použitých tankov a bojovej efektívnosti protitankových prostriedkov. Význam týchto prepočtov spočíva aj predovšetkým v tom, že zmenšujú mieru subjektívnosti pri hodnotení dvojstranných možností síl a prostriedkov a ich spôsobilostí pre súperenie. Zároveň určujú priority a postupnosť pôsobenia na nepriateľa v priebehu operácie, tak aby sa dosiahla požadovaná hustota a pomery síl v rozhodujúcich udalostiach operácie.

Princíp aktivity podporuje presnosť a úplnosť pozorovania zákonitostí javov a udalostí. Preto je využívaný časový predstih, ktorý predstavuje interval medzi časom spracovania predpovede a časom konkrétnej jej realizácie v operácii. V pravdepodobných a neurčitých procesoch vedenia operácie je predpoveď tým presnejšia, čím menší je časový predstih alebo čím je väčší časový predstih, tým je predvídanie menej presnejšie. Preto na taktickej úrovni velenia je predvídanie konkrétnejšie a presnejšie ako na operačnom stupni velenia. Vyžaduje pohotovosť a hlavne nepretržitosť realizovať opodstatnené predpoklady počas vedenia operácie.

Princíp variantnosti vychádza z potreby vytvorenia optimálnej rozhodovacej stratégie kvôli čomu je nutné ponúknuť viacero aplikovateľných stratégií. Vo vojenskej praxi je najvýhodnejšie získať optimálnu rozhodovaciu stratégiu metódou vytvorenia viacerých scenárov definovaných ako variant činnosti (ďalej len „COA“ – Course of Action). Ich počet je spresnený veliteľom podľa aktuálnych možností. Dôležitými faktormi výberu je ich vzájomná odlišnosť a uplatniteľnosť. Aby sa splnili podmienky pre výber je vykonané testovanie splnenia týchto faktorov na základe vopred určených kritérií. Ak jednotlivé COA spĺňajú určené podmienky, nastáva ich konfrontácia s predpokladom činnosti nepriateľa. V podstate nastáva prvotné modelovanie súperenia pri ktorom sa potvrdzuje správnosť prvotného predvídania. Výsledkom je porovnanie jednotlivých scenárov s cieľom prijatia optimálnej rozhodovacej stratégie, ktorá je spravidla počiatkom nových faktov, predpovedí a dedukcií. Ostatné spracované COA sú naďalej nápomocné a použité pri náhlej zmene situácie, čím sa umožňuje v predstihu organizovať zmena prijatej stratégie, čiže konceptu operácie.

Princíp spresňovania prijatej predpovedi. Podstata princípu spočíva v tom, že vzniká reálna potreba v priebehu operácie neustále spresňovať, aktualizovať a dopĺňať predpovede na základe vývoja situácie. Dôležitou pomôckou sú jasné špecifikované veliteľove požiadavky na rozhodujúce informácie (ďalej len „CCIR“ – Commanders Critical Information Requirements) v ktorých je zahrnutý stav a možnosti vlastných vojsk, podklady o úmysloch nepriateľa a jeho

možnostiach, a taktiež podklady o priestore operácie (Miškovič – Berešík – Wesselényi, 2007, s.15). Uplatnenie princípu vyžaduje neustále sledovanie situácie v potrebnom rozsahu a po jej zhodnotení ďalej vyžaduje potvrdzovanie alebo spresňovanie už pred tým prijatých predpokladov. Obsah princípu sa mení v čase a priestore v závislosti na priebehu operácie. V úvodnom období priebehu operácie uplatňovanie princípu nie až tak potrebný. Avšak s postupnou intenzitou vedenia operácie, jeho využitie narastá. Pomáha aj riešiť nepretržitý súlad medzi predpokladmi a faktami získaných postupnými výsledkami operácie.

Princíp systémovosti v predpovedi využíva objektívne stránky a unifikované spôsoby predvídania, ktoré sú uplatňované v následnosti činností vlastných nadriadených a susedných jednotiek. Princíp vytvára vhodné podmienky k ich vzájomnej súčinnosti poznania pri vedení operácie, čím sa zvyšuje spoľahlivosť a presnosť predvídania. Podstata princípu spočíva v schopnostiach uchovať jednotnú štruktúru a plán práce štábu všetkých zapojených prvkov, ktoré sú pod vplyvom pôsobenia vnútorných, ale aj vonkajších rušivých faktorov. Udržiava kontinuitu poznania podmienenosti javov a udalostí v priebehu operácie.

Princíp efektívnosti vyjadruje vzťah medzi predpokladom reakcie na účinok pôsobenia a skutočným výsledkom účinku. Účinok sa vyjadruje požadovaným stupňom pôsobenia na nepriateľa a je neoddeliteľnou súčasťou procesu rozhodovania. Jednou z jeho foriem vo vojenskej praxi je aj *proces zisťovania cieľov a voľby vhodných prostriedkov* [6], ktorým sa pôsobí na vytypované ciele pri zvážení všetkých požiadaviek a spôsobilostí. Tento mechanizmus spája prostriedky prieskumu, spravodajstva, topograficko-geodetického zabezpečenia, zisťovania cieľov a úderných prostriedkov, ktorými sa dosiahne vzájomné zladenie a následné pôsobenie na ciele najvhodnejšími zbraňovými systémami. Tento proces je nástrojom účelného a hospodárneho využívania vlastných prostriedkov a je dôležitým prvkom rýchlej reakcie na činnosť nepriateľa (VDPS 31-01, 2005, s.92). Neoddeliteľnou súčasťou tohto procesu je aj vyhodnotenie samotných účinkov nášho pôsobenia na cieľ. Ak by nebol dosiahnutý požadovaný a plánovaný účinok na cieľ, opäť je potrebné predvídať aktuálnu spôsobilosť nepriateľa pri tejto nežiadúcej a neplánovanej zmene situácie. V neposlednom rade tento princíp aj napomáha veliteľovi a štábu využívať efektívne svoje časové možnosti a to predvídaním rôznych zmien v situácii na základe prirodzených javov a procesov. Tým sa vytvárajú podnety, ktoré špecifikujú možné následky a upriamujú prijať adekvátne riziká.

Realizácia všetkých princípov predvídania nezávisí len na samotných princípoch, ale predovšetkým na ich poznaní a dôslednosti ich uplatňovania vo vojenskej praxi. Ich správna aplikácia a implementácia do procesu rozhodovania kladne ovplyvňuje samotnú realizáciu spracovaného konceptu operácie.

3 METÓDY VEDECKÉHO PREDVÍDANIA

Proces rozhodovania môže poukazovať na celú radu problémov vzniknutých z predpokladu vývoja situácie. Preto zvláštny význam pripadá na správnu formuláciu požiadaviek na velenie a riadenie operácie, od ktorých sa vyžaduje splnenie cieľov v zhode s prijatým rozhodnutím. Tento proces zabezpečuje vytvorená metodológia, tvorená vypracovanými postupmi, ktorými sa postupne prepracujem k dosiahnutiu určených cieľov. Tento proces je šablónovite viazaný na metodické postupy v ktorých sa aj komponujú otázky a odpovede z procesu predvídania. Aby tento proces mal hlavne odborný charakter, je nutné dodržiavať určité zákonitosti v podobe aplikovania princípov a vytvorených metód vedeckého

[6] Tento proces je definovaný aj ako targeting a podporuje rozhodnutie veliteľa. Umožňuje určenému tímu rozhodnúť, ktorý cieľ má byť zistený a akým spôsobom napadnutý. Je to nepretržitý proces zmien vyplývajúcich z vývoja situácie.

predvídania. Avšak vhodnosti a správnosti voľby využitia metód vedeckého predvídania je vytvorený neobmedzený priestor pre uplatňovanie individuálnych kvalít a skupinových spôsobilostí vojenského umenia. Každopádne kritériom vhodnosti a správnosti aplikovania týchto metód ostáva stále vojenská prax. Z mnohotvárnosti existujúcich metód môžeme vymedziť nasledovné základné druhy metód:

- obecné vedecké metódy,
- špeciálne metódy konkrétnych vied.

Obecné vedecké metódy riešia predvídanie vo vzťahu medzi zmyslovou a logickou stránkou poznania. Zmyslové empirické poznanie má veľký význam pri akomkoľvek jednaní alebo činnosti preto, že súvisí bezprostredne s vojenskou praxou. Zmyslový odraz a skúsenosti sú však obmedzené. Preto je nutné prechádzať od zmyslového poznania k odhaľovaniu zákonitých a objektívnych súvislostí pri riešení otázok predvídania. Takáto je cesta poznania objektívnej reality. Medzi obecné vedecké metódy patria:

- metóda pozorovania,
- analyticko-syntetická metóda,
- induktívne-deduktívna metóda,
- kauzálna metóda,
- metóda modelovania,
- metóda abstrakcie.

Dôležitým prvkom vedeckého predvídania vo vojenskej praxi je **modelovanie,** čiže metóda vytvorenia a skúmania analógu objektu, čiže modelu. Modelom rozumieme taký myšlienkovo a materiálne realizovaný systém, ktorý odráža alebo zobrazuje objekt výskumu. (Řehožek, 1991, s. 22). Pri modelovaní vystupujú súčasne tri prvky a to originál, čiže objekt výskumu, model alebo systém, ktorým bude objekt výskumu pozorovaný a subjekt, ktorý ho bude pozorovať. Vo vojenskej praxi sa hlavne využíva princíp činnosti modelu a nie originálu a z tohto dôvodu sa sústreďuje len na modelovanie fyzikálne, myšlienkové alebo kombinované, ktoré vzniká ich vzájomným zlúčením.

Fyzikálny model zahrňuje prírodné javy a zobrazuje boj alebo súperenie so zachovaním základných prvkov fyzikálneho prostredia ako napríklad reliéf terénu, prírodné prekážky, výzbroj, bojová technika atď. Do tohto modelu zahrňujeme taktické cvičenia vojenských jednotiek s bojovou streľbou alebo súperiace taktické cvičenia s využitím simulačných technológií. Tento model je založený na experimente vykonávanom v podmienkach blížiacim sa podmienkam skutočného boja.

Myšlienkový model je vykonštruovaný pomocou zmyslových názorných predstáv a abstraktno-matematického modelu. Odráža boj alebo súperenie bez reálneho zobrazenia a je vykonávaný cestou slovného, grafického alebo matematického popisu prebiehajúcich procesov. Príkladom môžu byť rôzne taktické rozohry na mapách alebo schémach, vojnové hry počas hodnotenia COA, nácviky na plastických stoloch atď. Pri použití abstraktno-matematického modelu je nutné objektívnu realitu nahradiť jej zjednodušením v podobe umelo vytvoreného modelu. Takýto model je súhrn názorov, ktoré určujú kritéria efektívnosti pomocou ktorých posudzujeme úspech alebo neúspech splnenia cieľa. Určitý stupeň zjednodušenia objektívnej reality na prvý pohľad zjavne vytvára záporné momenty modelovania, ale tie sú v skutočnosti jedinou možnou cestou poznania podstaty procesov boja. Dočasná strata pochopenia týchto procesov je nahradená formou zrakového modelu boja v podobe pracovnej mapy s aktuálny údajmi o situácii k výraznejšej ilustrácii aktivít. To výrazne napomáha lepšej predstavivosti predvídania.

Modely všetkých druhov predstavujú spojovací článok medzi objektívnou realitou boja a vojenskou teóriou. Metódu modelovania je však potrebné neustále rozvíjať a využívať vo všetkých oblastiach vojenskej praxe.

Špeciálne metódy poznania pramenia zo zvláštnosti predmetov poznania každej konkrétnej vedy. Môžu byť v nich zahrnutá:

- delfská metóda,
- metóda mapovania súvislostí,
- metóda scenára,
- matematicko-štatistická metóda.

V procese MDMP je najvyužívanejšia metóda scenárov pri tvorbe COA. Tato metóda patrí medzi expertné metódy v rámci empirických metód rozhodovania. Expertné metódy rozhodovania využívajú kvalifikačné názory, hodnotenia, návrhy, odporúčania odborníkov a expertov, ktorí sa vyjadrujú k riešenému problému. Samotná metóda scenárov spočíva v konzistentnom usporiadaní rôznorodých informácií o predpokladanom vývoji skutočnosti k splneniu určeného cieľa do alternatívnych vízií budúceho možného vývoja. Keď chceme scenár vysvetliť všeobecne, potom ide o pojem, spravidla v textovej a grafickej forme, ktorý popisuje príbeh od jeho začiatku, cez nejaký vývoj až po jeho určité vyvrcholenie. Ako už bolo uvedené, scenáre popisujú možné budúcnosti, ich cieľom je popísať možný vývoj na základe súvislostí medzi jednotlivými systémovými vzorcami správania sa prostredia v minulosti (Tvaružka, 2018, s. 26).

Je potrebné pochopiť, že pri tvorbe COA sa pozornosť hneď nezameriava na vypracovanie schémy manévru ako sa to omylom často stáva. Spočiatku sa len vytvára myšlienkový model, ktorý určí udalosti, rozhodujúce pre úspešný priebeh operácie. V každej rozhodujúcej udalosti sa potom špecifikuje pravdepodobná hrozba, na ktorú sa hľadá prijateľná spôsobilosť jej eliminácie. Hodnotením spôsobilosti sa potom dopracujeme k určeniu optimálnej hodnoty pomeru síl, na základe ktorej sa definuje hodnota a bojová sila vojenskej jednotky. Až po tomto hodnotení prechádzame do matematického modelu, ktorého cieľom je integrovanie spôsobilostí vojenskej jednotky a aspektov operačného priestoru. Čiže vypracúvame schému manévru, kde na základe zistených faktov, ako známych premenných, určujeme výhody a nevýhody pôsobenia v každej rozhodujúcej udalosti. Uvedený postup je znázornený na obrázku 2. Predpokladmi, čiže neznámymi premennými, spresňujeme možné riziká a ďalšie požiadavky na získanie požadovaných CCIR. Je však potrebné zdôrazniť, že spresnenie rizika nestačí a musí sa priebežne vykonávať jeho hodnotenie ako negatívny situačný faktor. Hodnota miery rizika je daná jednak pravdepodobnosťou vzniku tohto javu a jednak závažnosťou jeho možných dôsledkov. Tie sú vlastne odrazom zraniteľnosti vlastného pôsobenia. Výsledkom hodnotenia rizika je posúdenie miery jeho prijateľnosti a návrh opatrení na zníženie vplyvu rizikových faktorov.

K návrhu opatrení na zníženie vplyvu rizikových faktorov môžeme dospieť k procesom dedukovania doktrinálnych princípov a procedúr, ktoré preferuje nepriateľ. V tomto procese pozorujeme a hodnotíme rutinné vykonávanie jeho činností. Základom je, že nepriateľ používa určitý model vedenia jeho aktivít v priestore a čase.

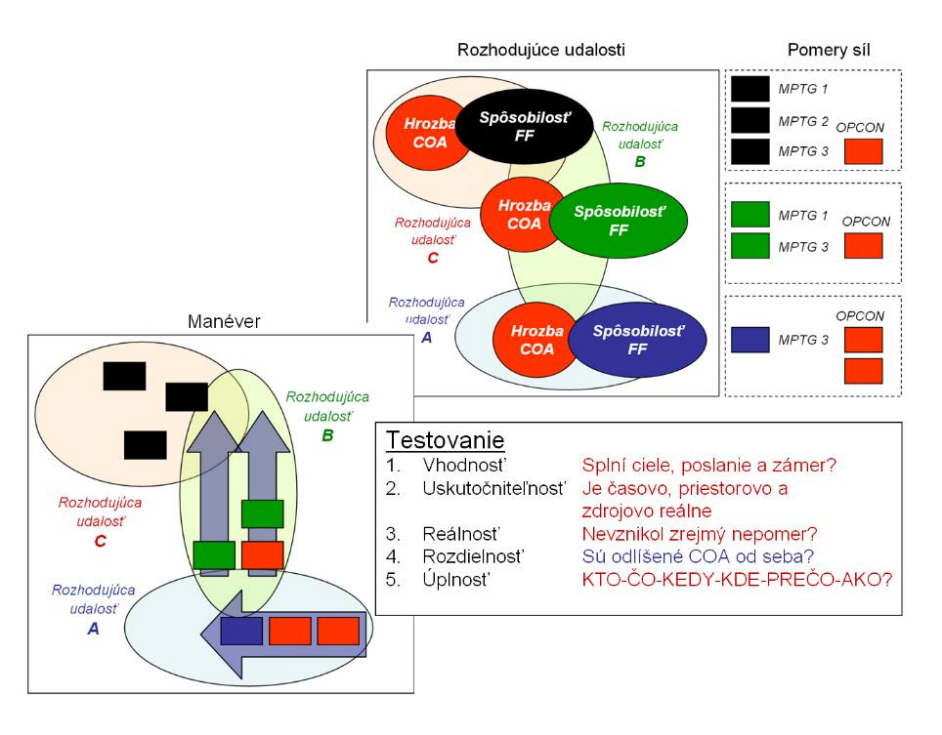

Obrázok 2 Schéma variantu činnosti (COA)
Zdroj: Vlastné spracovanie

Pre hodnotenie možných hrozieb počas presunov vojenských jednotiek nám ako pomôcka môže slúžiť záznam o udalosti (SVD-30-44, 2011, s.160) vyobrazený na obrázku 3.

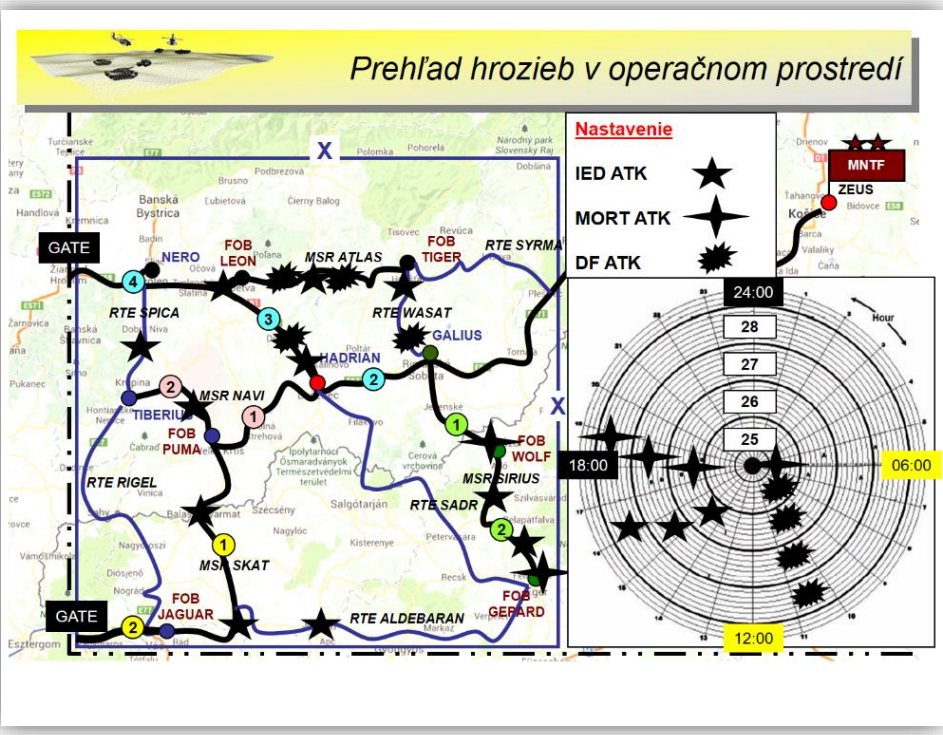

Obrázok 3 Záznam o udalosti
Zdroj: Vlastné spracovanie

Tento záznam ponúka graficky vyobrazenie typu incidentu, jeho čas a miesto v priestore operácie. Použitím **metódy deduktívnej úvahy** môžeme odhadnúť, že nepriateľ bude rutinne pokračovať v týchto typoch incidentov. Ďalšou dedukciou pri porovnávaní súslednosti týchto incidentov, môžeme tiež dospieť k záveru, že nepriateľ je presvedčený o jeho úspešnosti a bude naďalej pokračovať v tejto rutine incidentov. Preto výstupom tohto procesu bude produkt, ktorý formou grafického semaforu bude ponúkať stupeň bezpečnosti trás presunov vojenských jednotiek v operačnom priestore k danému času, čím sa vytvoria vhodné podmienky pre posúdenie mieri rizika pri plánovaní presunov.

Zvláštne uplatnenie má **matematicko-štatistická metóda**, ktorá je súčasťou myšlienkového modelu, v umožnení spoznávať zákonitosti správania náhodných javov počas operácie. Využitie má hlavne k predvídaniu noriem spotreby munície, pohonných hmôt a ostatného materiálu v čase prípravy operácie. Jej prínosom je hlavne získanie objektívnych podkladov pre prípravu operácie. Príprava operácie zahŕňa veľa neznámych kvalitatívnych a kvantitatívnych faktorov. Práve z týchto dôvodov popísať priebeh operácie matematickými formuláciami je veľmi náročné a až nemožné. To však nevylučuje možnosť použitia matematického aparátu a výpočtovej techniky k predvídaniu samotných čiastkových javov a procesov k urýchleniu kalkulácií pri sumarizovaní podkladov pre rozhodnutie.

Jednou z najčastejšie používaných metód matematického modelovania v procese MDMP je **metóda viackritériálneho rozhodovania.** Východiskovým prvkom tejto metódy je mať už vykonanú konfrontáciu medzi jednotlivými COA s predpokladaným zámerom nepriateľa. Obvykle táto konfrontácia je vykonaná formou vojnovej hry. Jej priebeh je uskutočňovaný na základe hodnotiacich kritérií. Tieto kritéria sú nevyhnutne potrebné aj pre samotné hodnotenie COA a musia byť vždy v úzkej a vzájomnej súčinnosti. Dôvod spočíva v tom, že zvolené hodnotiace kritéria určujú aspekty jednotlivých vypracovaných COA, ktoré budú predmetom hodnotenia a ovplyvnia tak výber vypracovaného variantu určeného k realizácii (Černý – Pitaš, 2020, s. 31). Ku každému hodnotiacemu kritériu sa prideľuje hodnota váhy, ktorá výrazne vplýva na meranie relatívnej účinnosti a efektívnosti každej COA oproti ostatným COA. A tu nastáva otázka, do akej miery subjektívnosti sa prideľujú hodnoty váh k hodnotiacim kritériám? Zvyčajne samotnú hodnotu váh prideľuje na základe svojich vedomostí a skúseností veliteľ alebo participuje na tomto aj jeho štáb. Na zníženie miery subjektivizmu pri tomto určovaní môžeme použiť **metódu párového porovnávania kritérií.** Podstata spočíva v tom, že vzájomne porovnáme dôležitosť všetkých hodnotiacich kritérií medzi sebou po dvojiciach. V každej dvojici na základe dôležitosti určíme víťaza a podľa počtu opakovaných víťazstiev pridelíme pre každé hodnotiace kritérium hodnotu váhy, ktorá je určená počtom víťazstiev, tak ako je to znázornené v tabuľke 2 a 3 na obrázku číslo 4. Samozrejme, že určitá miera subjektivity sa môže prejaviť pri určovaní víťaza v dvojici, ale vzhľadom k porovnávaniu všetkých hodnotiacich kritérií sa dosiahne aj väčšia miera objektivity pri určovaní samotnej váhy.

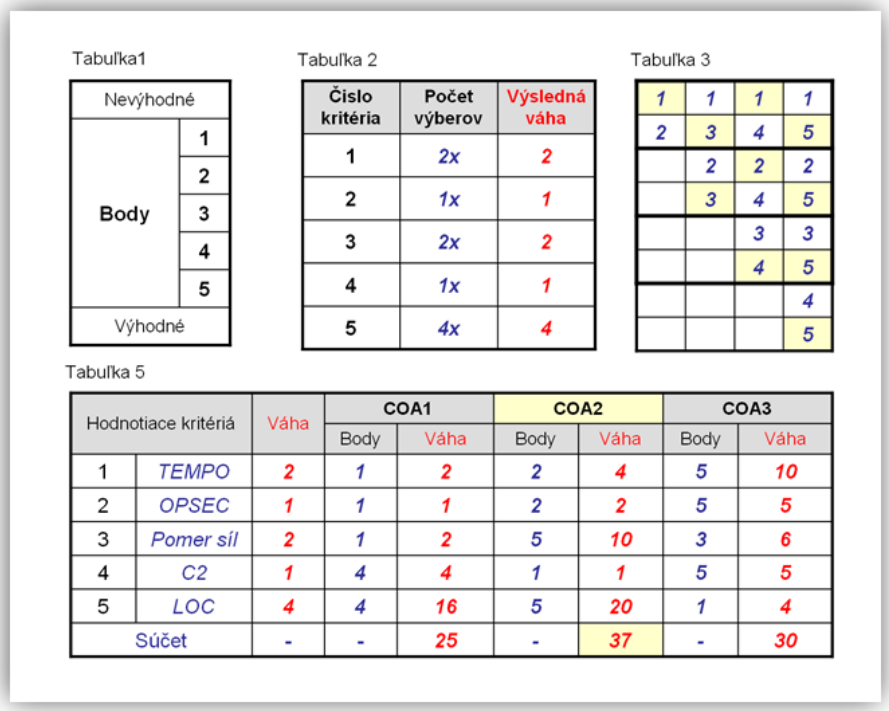

Tabuľka1

Nevýhodné	
Body	1
	2
	3
	4
	5
Výhodné	

Tabuľka 2

Číslo kritéria	Počet výberov	Výsledná váha
1	2x	2
2	1x	1
3	2x	2
4	1x	1
5	4x	4

Tabuľka 3

1	1	1	1
2	3	4	5
	2	2	2
	3	4	5
		3	3
		4	5
			4
			5

Tabuľka 5

Hodnotiace kritériá		Váha	COA1		COA2		COA3	
			Body	Váha	Body	Váha	Body	Váha
1	TEMPO	2	1	2	2	4	5	10
2	OPSEC	1	1	1	2	2	5	5
3	Pomer síl	2	1	2	5	10	3	6
4	C2	1	4	4	1	1	5	5
5	LOC	4	4	16	5	20	1	4
Súčet		-	-	25	-	37	-	30

Obrázok 4 Údaje viackritériálneho rozhodnutia
Zdroj: Vlastné spracovanie

Pre tvorbu kvantitatívnych modelov jednotlivých taktických úloh je aj možné použiť možnosti operačného výskumu. Avšak nie všetky metódy operačného výskumu sa dajú využiť v procese rozhodovania vo vojenskej praxi. Je veľmi dôležité správne pochopenie jednotlivých metód operačného výskumu a hlavne ich samotnú aplikáciu nasledovných metód:

- teória pravdepodobnosti,
- teória hier,
- matematické modelovanie.

Pri uplatňovaní týchto metód v procese rozhodovania nedochádza k nahradzovaniu logického myslenia, ale len k jeho doplňovaniu, pretože kvantitatívne základné údaje pre predvídanie rozširujú jeho možnosti. Z vojenskej praxe je možné z týchto matematických metód využiť teóriu hier avšak väčšinou na operačnej alebo strategickej úrovni.

Medzi matematickým modelovaním a teóriou hier existuje určitá súvislosť, pričom obidve metódy riešia problematiku optimálneho rozhodovania. Konfliktná situácia sa však objavuje len pri teórii hier. A práve konfliktná situácia je vyvolaná modelovaním protiakcie nepriateľa na modelovanú akciu vlastných jednotiek a opačne. Zhrnutím môžeme skonštatovať, že tieto dva proti sebe stojace subjekty majú za cieľ poraziť toho druhého, čo znamená, že úspech jedného z nich je neúspechom toho druhého. Tieto hry môžeme označiť aj ako antagonistické hry alebo ako hry s nulovým súčtom. Poskytujú základný rámec vedeckého predvídania zameraného na správanie sa subjektov, ktorých rozhodovanie sa a správanie predpokladá účasť racionálnych algoritmov riešenia. Teória hier teda umožňuje vysvetliť stratégie a správanie sa subjektov, smerujúcich k naplneniu vedomého či nevedomého cieľa. Vzhľadom na racionálnosť a predvídavosť používaných algoritmov riešenia poskytuje možnosť predvídať výsledok plánovaného konania vzhľadom na úplnosť či neúplnosť informácií vstupujúcich do procesu rozhodovania. Pre svoju deskriptívnosť, ale i normatívnosť nachádza

uplatnenie všade tam, kde možno pomerne presne posúdiť pravdepodobnosť a váhu jednotlivých činiteľov rozhodovania, a tam, kde výsledok konania bezprostredne nevyplýva z nevyhnutného konania, ale dovoľuje možnosť voľby. Teória hier môže byť preto použitá na vysvetlenie relatívne jednoduchých javov, ako sú výhodnosť voľby s minimom alebo s obmedzeným počtom premenných, ako i na objasnenie relatívne komplexných a komplikovaných javov. (Démuth, 2013, s.13).

Ani jedna z metód vedeckého predvídania sama o sebe, ale aj ani ich spoločný súčet, nevytvárajú úplnú predstavu o vedeckom predvídaní veliteľa a štábu počas vedenia operácie. Plnú aplikáciu vedeckého predvídania je len možné dosiahnuť iba vo vhodnej kombinácii uvedených metód a v ich vzájomnom dialektickom pôsobení. Možnosti využívania metód vedeckého predvídania v procese MDMP vyžaduje použitie vhodnej kombinácie týchto metód v rozhraní vojenských predpisov a *stálych operačných postupov*[7] vojenskej jednotky. Uplatňovanie princípov a metód vedeckého predvídania podlieha stavu, kedy bude mať predvídanie počas postupov MDMP, len charakter pravdepodobnosti. Proces rozhodovania má preto určitú mieru neurčitosti. Preto úloha veliteľa a štábu bude pri svojej neustálej činnosti smerovať k znižovaniu tejto neurčitosti na minimum.

ZÁVER

Vo vojenskej teórii i praxi nie je možné všetko správne a včas predvídať. Pritom je veľmi dôležité, aby velitelia a štáby zručne a čo s najväčšou pravdepodobnosťou predvídali vývoj situácie, zmeny v spôsobilostiach a pomeroch síl oboch strán a možností vzniku krízových situácií. Vyššej úrovni vedomostí vojenskej teórie a skúsenosti vojenskej praxe odpovedá aj vyššia úroveň vedeckého predvídania. Všestrannou vojenskou praxou je samotné vedenie operácii vo vojne. Avšak rôzne taktické cvičenia vykonávané štábmi a vojenskými jednotkami v čase mieru, môžu taktiež slúžiť ako kritéria pravdivosti predpokladov, ale iba do istej miery a v ohraničenom rozsahu. Priznanie relatívnosti vojenskej praxe v čase mieru nijako neznižuje jej úlohu. Naopak práve preto, je vojenská prax relatívna a preto treba, aby pri príprave štábov a vojenských jednotiek bolo čo najmenej relatívnosti. Potom v takomto prípade sa praktická činnosť veliteľov, štábov a vojenských jednotiek v čase mieru môže stáť dôležitým faktorom preverenia pravdepodobnosti predpovedí vývoja situácie.

Aby sa plne využili princípy a metódy vedeckého predvídania vo vojenskej praxi, je nevyhnutne nutná ich podrobnejšia implementácia do plánov práce štábu, stálych operačných postupov a služobných pomôcok v podmienkach Ozbrojených síl Slovenskej republiky. Samozrejme táto implementácia sama o sebe nemusí mať požadovaný efekt. Preto je potrebné aj vytvoriť prislúchajúci vojenský vzdelávací program pre veliteľov a štáby, ktorým sa vytvorí odborný a zrozumiteľný výklad tejto problematiky, ale aj pedagogický dozor nad precvičovaním praktických riešení navodených modelov. Absolvovanie tohto vojenského vzdelávacieho programu by odstránilo vnášanie prílišnej subjektívnosti a neodbornosti predvídania v jednotlivých postupoch MDMP a pomohlo k vojensko-odbornému predvídaniu na základe vedeckého poznania. Odpoveďou na správnosť implementovania a aplikovania vedeckého predvídania do vojenskej praxe, by boli každopádne výsledky splnenia výcvikových cieľov a podklady rozborov z vojenských cvičení využívajúce hlavne simulačné technológie.

[7]Stály operačný postup je súbor inštrukcií obsahujúci tie charakteristické prvky operácií, ktoré sú vhodné na vytvorenie definitívneho alebo štandardizovaného postupu bez straty efektívnosti; tento postup sa používa, ak sa nestanoví inak.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

DÉMUTH, A. 2013. *Teória hier a problém rozhodovania*. Trnava: Filozofická fakulta Trnavskej univerzity, 2013. 86 s. ISBN 978-80-8082-580-5

ČERNÝ, J. – PITAŠ, Jaromír. 2020. Použití hodnotících kritérií v průběhu plánovacího a rozhodovacího procesu v operaci na taktické úrovni. In *Vojenské reflexie*, Liptovský Mikuláš, ISSN 1336-9202, roč. XV, č. 2/2020, s.29-44.

MIŠKOVIČ, M. – BEREŠÍK, M. – WESSELÉNYI, J. 2007. Spravodajská príprava bojiska – príručka. Liptovský Mikuláš. 85 s.

ŘEHOŽEK, K. 1991. Modelovanie boja. In *Bojová príprava*, Praha. Magnet-Press s.p., č. 8/1991, s 21-24.

SVD 30 (B) Doktrína pre plánovanie a vedenie operácií. 2006. Bratislava. Generálny štáb OS SR, 132 s.

SVD-30-44 Spoločná vojenská doktrína. Vedenie operácií proti povstaniu (COIN). Bratislava. 2011. Generálny štáb OS SR. VePS-128/3-46/39, 239 s.

TVARUŠKA, P. 2018. Možnosti využitia scenárov v teórii bezpečnostných štúdií. In *Vojenské reflexie*. Liptovský Mikuláš. ISSN 1316-9202, roč. XIII, č. 2/2018, s. 21- 33.

VDPS 31-1. Vojenská doktrína pozemných síl. Vedenie operácií pozemnými silami. Bratislava. 2005. Generálny štáb OS SR. 310 s.

SOŠ 3680 AAP-6 Slovník termínov a definícií NATO (vydanie 11). Úrad pre obrannú štandardizáciu, kodifikáciu a štátne overovanie kvality. 16.12.2019.

VŠETEČKA, P. 2017. *Projektové myslenie*. Sprievodca súborom znalostí. 2. anglicko-slovenské vyd. Liptovský Mikuláš: Petr Všetečka, Liptovský Mikuláš, Slovensko. 2017. 524 s. ISBN 978-80-972683-9-8.

doc. Ing. Pavel BUČKA, CSc.
Katedra bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika
Demänová 393, 03101 Liptovský Mikuláš
pavel.bucka@aos.sk

Ing. Ivan BYSTRIANSKÝ
Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika
Demänová 393, 03101 Liptovský Mikuláš
bysriansky18@gmail.com

IMPACT OF THE BELARUSIAN PRESIDENTIAL ELECTION AND ITS AFTERMATH ON REGIONAL SECURITY

Maroš CUNÍK

ABSTRACT

The article looks at the aftermath of the Belarusian presidential election, and seeks to establish a link between the measures taken by Alexander Lukashenko to safeguard his position and regional security. The article introduces the theory of regime security, briefly examines the ideas of security, and then provides examples which show, that regime security measures may have an impact on wider security in the region. Four examples are used to show that measures by the regime related against internal and external threats can indeed lead to changes in the international security.

Keywords: authoritarianism, regime security, regime survival measures, international security

INTRODUCTION

On 9 August 2020 the presidential election in Belarus took place. The official results by the Central Election Commission proclaimed the incumbent president Alexander Lukashenko to have won for the sixth time in the country's history. The opposition as well as most of democratic countries in the world did not recognize the official results. Protests, which were taking place before the election, intensified massively, with opposition claiming as many as half a million participants across the country (Bykovsky, 2020).

What followed was the desperate attempt of president Lukashenko to stay in power. Although the early days and weeks of the protests suggested the possibility of a gradual change, the regime in power effectively consolidated its position, suppressed the protests through the means of blackmail, detention, extrajudicial punishment and overt violence. According to the independent human rights centre Viasna, around 650 Belarusians are currently held in custody or in prison (Viasna, 2021).

Even though Alexander Lukashenko has been described as a Europe's last dictator (Åslund, 2020), for the few years before the elections, Minsk had been able to maintain some international endorsement, having hosted conferences to peacefully resolve conflicts in Nagorno-Karabakh and eastern Ukraine. However, recent developments influenced the international relations of Belarus, as well as security of the region.

I claim that the attempts of Lukashenko to stay in power have wider impact on the security of the region. The aim of the article is to show that internal developments tied to regime stability and preservation may have wider consequences for the security regimes in the countries around it. This is, in my opinion, a view that can enrich both the theory of the international relations or security studies, as well as the theory of authoritarianism within the area of comparative politics. International relations mostly look at the relations between the states, but tend to ignore the internal development within a country as a condition that potentially alters the international system. On the other hand, political scientists mostly look at the developments within the state, but ignore their impact on the wider international arena. This

article seeks to combine these two views by using the case of Belarus after the presidential election of 2021.

The research question of this article is „How did the Belarusian election and its aftermath impacted on regional security?“.

1 THEORETICAL INTRODUCTION

1.1 REGIME SECURITY IN AUTHORITARIAN STATES

Theoretical literature on the security of dictatorial regimes is vast. Many authors operate with the notion of vulnerability (cf. Bernhard et al. 2020, Bunce & Wolchik 2010, Gill 2016, Schedler 2013) of the regime. Generally speaking, an authoritarian regime is vulnerable to destabilization from two reasons: first, there is a problem of security, as the regimes always have to fight threats to their power; second, there is a problem of opacity, as the regimes are never sure whether their threat perception is accurate enough (Schedler, 2013, p. 21). Therefore, it is safe to say that authoritarian regimes seek to contain or diminish threats to their power.

The origins of threats are various, but they can be categorized into three types: vertical threats originate from the citizenry, who may become unhappy about the general situation in the country, and thus seek change. Horizontal threats come from the ruling elite. External threats originate in the international community, which seeks to press for changes in the government in question (Schedler, 2013, p. 35).

If the main task of authoritarian regime survival is to contain or diminish threats coming from different layers of the society or the international community, threat management becomes the task of the day. Various researchers have pointed to different methods of maintaining the regime survival. Among them are demonization of the change and of foreign influence (Finkel & Brudny, 2012), manipulation and control of information (Byman & Lind, 2010), co-optation of the opposition (Hess 2013), outright repression, which can take various forms (Josua & Edel 2015), and other means.

As Josua and Edel (2015) have shown, the more the regime is centralized and exclusive, the more likely it is to seek extraordinary methods to secure its survival. This is especially true for the countries, where the security apparatus is closely tied to the ruling elite. Such a consideration is very relevant to us. I shall claim that as the regime of Lukashenko is aiming to secure its survival, it seeks to use extraordinary methods, which impact wider European security.

In the recent literature on authoritarianism, the concept of transnational authoritarianism has appeared. The globalization of the world has led, among other things, to simplification of global migration. This aids repressed opposition groups from the point of view of personal safety. It is much easier to leave the country than it used to be in not so distant past. However, in many cases, the authoritarian regimes are not satisfied with bare emigration of the opponents of the government. They employ techniques to silence the opposition even if it operates from abroad (Tsourapas, 2021).

Among these measures is transnational repression (Moss 2016). The aim of the strategy is to exclude voices from the national discussion. The first step is to expel vocal activists from their country. The next step is to silence them abroad. Various means are used, among them surveillance, cyber-attacks, proxy punishment, threat, enforced disappearance, coerced return, extrajudicial murder (Moss, 2016; Michaelsen, 2018; Tsourapas, 2021).

Using evidence, I will try to show that the current regime in Belarus is doing these things in order to safeguard the system built by Lukashenko. However, just showing these examples would not be enough to link the presidential election and its aftermath to the security in Europe. I will also try to establish the argument that the effort to secure the regime in Belarus has a wider impact on the European security.

1.2 THEORETICAL CONCEPTS OF SECURITY

If we are to establish a link between the aftermath of the Belarusian presidential election, we first have to clarify what we mean under the term security. Merriam – Webster dictionary defines security as "the quality or state of being secure: such as freedom from danger" (Merriam-Webster, 2021).

The theory of political science and international relations has researched the issue of security for some time. At least since the end of the Cold War, the concept of security has extended a lot. It has extended from the security of nations downwards towards persons, individuals. It has extended upwards towards the security of international system. It has extended horizontally to include different "sorts" of security, such as political, economic, social, or "human" security. The responsibility over security has also extended from nation-states to other entities, either towards international community, or to more downwards towards local governments, or even private entities (Rothschild, 1995).

This notion is very important to us, because I am going to claim that the developments after the Belarusian presidential election has impacted the wider security in the region from several points of view.

It will definitely be necessary to look at the security of persons. As the Universal Declaration of Human Rights proclaims, "[e]veryone has the right to life, liberty and the security of person" (United Nations, 1948). Security of persons is therefore a relevant strand of security, especially if we view it from the universalist, human rights perspective. If therefore security of persons is violated by the Belarusian regime, and especially if this happens abroad, this notion of security is very relevant for the paper. Furthermore, by stretching the argument, there is a double an impact on larger regional security. First, the ability of states to protect persons on their territory is contested. Second, the perspective of the primacy of human rights taken by the countries of the European Union is also contested, which diminishes the EU relative position, and by extension, its security.

The concept of societal security is also important. Barry Buzan, one of the prominent scholars in the area of security studies, says that societal security "is about the threats and vulnerabilities that affect patterns of communal identity and culture" (Buzan, 1991, p. 447). At the moment the issue of societal security in academia is mostly tied to migration, as mass movement of people into other states can affect the perception of security as well as cultural patterns. Recently, some attempts have been made to link migration to terrorism as well (cf. Kis-Benedek, 2016).

Last, it will also be important to look at the basic concept of the international security, as it is common in the international relations. Taking a country, or a region (cf. Buzan & Waever, 2003), as the object of consideration, international security is about the general state of peace and stability, or lack of conflict, between the states.

1.3 THEORETICAL UNIFICATION

As the previous parts of the theoretical introduction have indicated, the aim of the article is to merge the concept of regime security with wider regional security concerns. I will try to show that the attempt of Lukashenko to preserve his authoritarian regime has impacted the security of the states around Belarus.

Measures taken by the Belarusian state to strengthen the regime of Lukashenko in the wake of the manipulated presidential election were not confined to the territory of Belarus. They included actions, which happened outside of Belarus, or had an overreach to other countries or security systems.

The next empirical part will show that the regime survival measures can have consequences for a wider security system in the region. The evidence will show that the measures taken by the Lukashenko's regime have an impact on security of persons within the states other than Belarus, on the social security, but also on wider international security in the region.

2 BELARUS AFTER THE PRESIDENTIAL ELECTION

In this part of the article, I seek to provide evidence on how Lukashenko's regime's extraordinary measures influence the security of the wider European region.

After the electoral commission published official results, thousands of Belarusians took to the streets. Even though the protesters sought to employ different tactics to avoid repression, the authorities used violent means to suppress the mass demonstrations. Lukashenko unsuccessfully tried to demonize the protesters, by claiming that the participants of public manifestations have criminal background and are unemployed (Kommersant, 2020).

The protests around the country continued well into the autumn and the beginning of the winter. However, with the arrival of colder weather and with more harsh measures taken by the Lukashenko's regime, the protest activities of the citizens almost ceased, as much as the director of the Belarusian KGB could claim, that the country has returned to normal life (Belta, 2021a). In the same statement he identified the main disruptive centres for the opposition to be in Vilnius and Warsaw. The situation within the country has calmed down enough for the Belarusian authorities to decide to continue their repression of the opposition abroad.

One of the most discussed moves of the Belarusian regime was the forced landing of the Ryanair Flight 4978 bounded for Vilnius and crossing the Belarusian airspace. On board of the aeroplane was Roman Protasevich, the creator of Belarusian online Telegram and Youtube channel Nexta, which grew in importance during the protests after the rigged election. Because the channel influenced and coordinated many Belarusians during the protests, Belarusian authorities labelled the channel as extremist (Belta, 2020), and issued an arrest warrant on Protasevich for terrorism. Protasevich left for Poland and asked for political asylum, which was granted (Washingon Post, 2021).

Therefore, the Belarusian authorities went for an unusual way to arrest the dissident. The airplane, on board of which was Protasevich, was forced to land at Minsk. The official explanation of the Belarusian authorities was that there was a bomb planted on board of the plane (Ministry of Transport and Communications of the Republic of Belarus, 2021). Nevertheless, foreign journalists, experts, politicians and other figures quickly dismissed this as a mere cover for the actual aim, which was an arrest of Protasevich. As the witnesses on board of the plane have said, Protasevich became extremely anxious once the captain of the

plane announced that they are going to land in Minsk. He knew about the dangers that await him in Belarus (New York Times, 2021).

As the expert on international law on transportation Irene E. Howie has shown, the forced landing of the aircraft can be formally considered as hijacking (Howie 2021). Such an interpretation was concurred by several EU politicians and diplomats. European members of the United Nations Security Council together with the United States also condemned the move, claiming that it was a "blatant attack on international civilian aviation safety and on European security" (Permanent Mission of Estonia to the UN, 2021).

Protasevich, who was granted political asylum in Poland, was arrested together with his partner at Minsk airport. In the following days he could have been seen on Belarusian television, where he formally admitted his guilt and remorse for the actions he had done with regards to the Belarusian protests. However, the traces of torture were uncovered while reviewing the videos, and many journalists and independent bloggers described Protasevich's admission of guilt as forced (Radio Svoboda, 2021).

It seems demonstrated that the case of Ryanair Flight 4978 with Roman Protasevich on board supports the postulation that regime security measures of Lukashenko's regime influenced both personal security and international security in wider perspective.

Another incident, which can support the idea, is the death of Vitaly Shishov. Shishov was a Belarusian living in Kyiv, Ukraine. As far as is known, he participated in the protests after the election in the town of Grodno. In October 2020 he left the country, moving to Ukraine, where he established an NGO called Belarusian house in Ukraine, which was supposed to help Belarusians with emigration to Ukraine (Nasha Niva, 2021).

Other than Shishov was helping fellow Belarusians leaving their country, his activites were also potentially threatening for the Belarusian KGB. Among other things, Shishov was uncovering Bealrusian secret agents in Ukraine in order to protect his fellow citizens. He identified several members of the KGB at the events organized by the Belarusian diaspora (Dsnews, 2021).

On the 3rd of August 2021, Shishov was found hanged in the park near his residency in Kyiv. The police started investigation of his death. At current moment it is impossible to accurately ascertain whether he was murdered, and who would be the perpetrator of this crime. Nevertheless, his activities of uncovering Belarussian agents abroad support the idea that Lukashenko's regime is taking extraordinary measures to safeguard his power, and potentially harms the security of persons abroad.

However, even if I claimed that security of persons has an impact on wider regional security, it is not the only strand of security that needs to be examined against the evidence. A very clear example of how Lukashenko's measures to stay in power influence Europe's societal security, and that is the issue of the middle eastern refugees being sent to the EU through the territory of Belarus.

It is generally believed, and Lukashenko has confirmed this view (Office of the President of the Republic of Belarus, 2021), that the movement of refugees from Belarus towards the neighbouring states of the EU is a reaction to the western support of the Belarusian opposition and sanctions against his regime.

The number of people crossing the Belarusian – Lithuanian border increased dramatically. While in 2020, the Lithuanian border guards had recorded 81 attempts to cross the border (Official Statistics Portal, 2021a), by the 8th of august 2021 as many as 4000 people were apprehended, including more than 2800 from Iraq (Official Statistics Portal, 2021b).

As the analytical centre “Dosye” (Досье), financed by the exiled businessman Mikhail Khodorkovsky, uncovered, that Belarusian government actively supported the flow of Iraqi citizens towards EU. The analytical output of the centre Dosye has shown that Belarusian state company tied to the office of the president “Tsentrkurort” arranged the arrival of a large number of Iraqi citizens to Belarus, with a promise of a possibility to cross the border to Lithuania. The same company also arranged busses from the airport to the borders (Dosye, 2021).

As a reaction, the prime ministers of the three Baltic countries and Poland issued a joint statement on the situation. They accused the Belarusian regime of actively organizing the refugee crisis, and identified the situation as a hybrid attack on the countries involved. They also claimed that the Belarusian regime is threatening the regional security of the European union.

Therefore we can conclude that the migrant crisis on the EU Belarus border is an attempt of Lukashenko to safeguard his regime against the external influence. It is clearly a reaction to the Western sanctions and the support of the opposition, and an attempt to change the situation in his favour. We can thus say that the development tied to regime security has influenced wider regional security as well.

The last piece of evidence to prove my proposition that the regime survival measures can impact wider regional security is the recent military cooperation between Belarus and Russia. Before the election, Lukashenko claimed that Russia is no longer a brother nation to Belarus, but rather a partner (Office of the President of the Republic of Belarus, 2020). It is necessary to say that using the word “partner” to describe the relations between countries in Russian language no longer has positive connotations. Some analysts go as far as equating the word “partner” with “enemy” (Novaya Gazeta, 2020). So it may be said that the relations between Belarus and Russia before the election were hardly harmonic.

Nevertheless, after the results of the election were proclaimed, Lukashenko sought support from Putin. Already in September 2020 the leaders met in Sochi. Putin offered Lukashenko a loan of 1,5 billion dollars, supposedly to help Belarusian economy.

The discussions in Sochi continued several times in the coming months. In march the leaders agreed to build new training bases in Belarus (Interfax, 2021), which effectively mean the permanent presence of Russian soldiers on the Belarusian soil. Furthermore, while in 2019 Lukashenko denied any possibility of building a new base to be used by the Russian Air Force (Interfax 2019), in 2021 he no was no longer as resolute (Belta, 2021b). An independent military expert Alexandr Alesin points out that one of the bases is effectively going to serve the Russian Air Force (Deutsche Welle, 2021).

It seems logical to claim that these changes in position about the presence of Russian armed forces before and after the presidential election are part of the measures to ensure regime security. There is a financial boost for Belarus, from which Lukashenko can finance both repressive activates, and social measures to persuade indecisive groups of the population on his side. Furthermore, larger military presence of Russian soldiers can serve as an insurance policy in case the situation deteriorates further.

Even though Belarus is a sovereign country and the decision about its defence is purely the choice of their leaders, it can be said that increased cooperation between Russia and Belarus influences security situation in Europe. Since NATO considers Russia to be threatening, presence of their armed forces closer to the EU borders can be viewed as menacing. Thus I have established a link between the security of Belarusian regime and the wider international security of the region.

CONCLUSION

The aim of this article was to establish a link between the authoritarian regime security and the security situation in the region. On the case of Belarus and based on several examples I have shown that measures to ensure regime security can indeed have an influence on regional security.

As I have shown, Lukashenko tries to use different methods to safeguard his regime. He is trying to protect his regime from both internal and external threats. The internal threats are represented by the opposition, whether at home or in exile. External threats are represented mostly by the West, which supports the opposition. It has been shown that Lukashenko takes active measures to fight both these threats in order to secure his position.

It has been demonstrated that the measures of Lukashenko's regime are threatening to the security of persons, to the social security and to wider international security in the region around Belarus.

The article tried to use the theory from both comparative politics and the international relations. Using a more global and multidisciplinary view, the article was able to join the theories from both areas of research, and bring forward interesting avenues for further research. It is certainly very important for the IR theorists to study internal processes of certain countries, and for comparative political scientists to look at the international impact of the developments within countries. This article fulfilled this task, and provides inspiration for further research.

BIBLIOGRAPHY

ÅSLUND, A. 2020. *Europe's last dictator: The rise and (possible) fall of Alyaksandr Lukashenka*. [online]. Available on the internet: https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/europes-last-dictator-the-rise-and-possible-fall-of-alexander-lukashenko/.

BELTA. 2020. *Канал и логотип NEXTA признаны экстремистскими материалами* [online]. Available on the internet: https://www.belta.by/society/view/kanal-i-logotip-nexta-priznany-ekstremistskimi-materialami-411827-2020/.

BELTA. 2021a. *Пик протестной активности в Беларуси пройден, страна вернулась к нормальной жизни - глава КГБ*. [online] Available on the internet: https://www.belta.by/society/view/pik-protestnoj-aktivnosti-v-belarusi-projden-strana-vernulas-k-normalnoj-zhizni-glava-kgb-428278-2021/.

BELTA. 2021b. *"В случае опасности развязывания новой мировой войны" - Лукашенко о возможности размещения в Беларуси российских войск* [online]. Available on the internet: https://www.belta.by/president/view/v-sluchae-opasnosti-razvjazyvanija-novoj-mirovoj-vojny-lukashenko-o-vozmozhnosti-razmeschenija-v-454558-2021/.

BERNHARD, M. – EDGELL A. B. – LINDBERG, S. I 2020. Institutionalising electoral uncertainty and authoritarian regime survival. In *European Journal of Political Research*, 59, 2020, 2, ISSN: 1475-6765, p. 465–487.

BUNCE, V. J. – WOLCHIK, S. L. 2010. Defeating Dictators: Electoral Change and Stability in Competitive Authoritarian Regimes. In *World Politics*, 62, 2010, 1, ISSN: 1086-3338, p. 43-86.

BUZAN, B. 1991. New patterns of global security in the twenty-first century. In *International Affairs*, 67, 1991, 3, ISSN: p. 431-451.

BUZAN, B. – WAEVER, O. 2003. *Regions and Powers: the Structure of International Security*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. 564 p. ISBN: 978-0-521-81412-6.

BYKOVSKY, P. 2020. *Беларусь: московский гость, рокировки, репрессии, протесты*. In Deutsche Welle. [online]. Available on the internet: https://www.dw.com/ru/ беларусь-московский-гость-рокировки-репрессии-протесты/a-54808670.

BYMAN, D. – LIND, J. 2010. Pyongyang's Survival Strategy: Tools of Authoritarian Control in North Korea. In *International Security*, 35, 2010, 1, ISSN: 1531-4804, p. 44-74.

DOSYE. 2021. *Минск мстит Европе с помощью беженцев из Ирака* [online]. Available on the internet: https://dossier.center/bel-tours/.

DSNEWS. 2021. *Шишов "вскрывал консервы" белорусского КГБ. За что могли убить активиста* [online]. Available on the internet: https://www.dsnews.ua/politics/shishov-vskryval-konservy-belorusskogo-kgb-za-chto-mogli-ubit-aktivista-03082021-432914.

DEUTSCHE WELLE. 2021. *Учебный центр или авиабаза: в чем суть военного сотрудничества РБ и РФ?* [online]. Available on the internet: https://www.dw.com/ru/uchebnyj-centr-ili-aviabaza-v-chem-sut-voennogo-sotrudnichestva-rb-i-rf/a-56933524.

FINKEL, E. – BRUDNY, Y. M. 2012. No more colour! Authoritarian regimes and colour revolutions in Eurasia, In *Democratization*, 19, 2012, 1, ISSN: 1743-890X, p. 1-14.

GILL, G. 2011. Russia and the Vulnerability of Electoral Authoritarianism? In *Slavic review*, 75, 2016, 2, ISSN: 2325-7784, p. 354-373.

HESS, S. 2013. *Authoritarian Landscapes: Popular Mobilization and the Institutional Sources of Resilience in Nondemocracies.* New York: Springer, 2013. 244 p. ISBN: 978-1-4614-6536-2.

HOWIE, I. E. *Guest Op-Ed: Action and Reaction: The Belarus Gambit to Force Diversion of Ryanair Flight 4978* [online]. Available on the internet https://www.enotrans.org/article/guest-op-ed-action-and-reaction-the-belarus-gambit-to-force-diversion-of-ryanair-flight-4978/.

INTERFAX. 2019. *Лукашенко предложил разместить военные самолеты РФ под Минском и Витебском* [online]. Available on the internet https://www.interfax.ru/world/689200.

INTERFAX. 2021. *РФ и Белоруссия создадут три совместных центра по подготовке военных* [online]. Available on the internet: https://www.interfax.ru/world/754743.

JOSUA, M. – EDEL, M. 2015. To Repress or Not to Repress—Regime Survival Strategies in the Arab Spring. In *Terrorism and Political Violence*, 27, 2015, 2, ISSN: 1556-1836, p. 289-309.

KIS-BENEDEK, J. 2016. Illegal Migration and Terrorism. In *Journal of Security and Sustainability Issues*, 5, 2016, 4, ISSN: 2029-7025, p. 455-464.

KOMMERSANT. 2020. *Лукашенко: на протесты выходят люди с криминальным прошлым и безработные* [online]. Available on the internet: https://www.kommersant.ru/doc/4450948.

MERRIAM-WEBSTER. 2021. *Security* [online]. Available on the internet: https://www.merriam-webster.com/dictionary/security.

MICHAELSEN, M. 2018. Exit and Voice in a Digital Age: Iran's Exiled Activists and the Authoritarian State. In *Globalizations* 15, 2018, 2, ISSN: 1474-774X, p. 248-264.

MINISTRY OF TRANSPORT AND COMMUNICATIONS OF THE REPUBLIC OF BELARUS 2021. *Об инциденте с аварийной посадкой самолета компании RyanAir* [online]. Available on the internet: http://caa.gov.by/ru/news-ru/view/1-203/.

MOSS, D. M. 2016. Transnational Repression, Diaspora Mobilization, and the Case of The Arab Spring. In *Social Problems*, 63, 2016, 4, ISSN: 1533-8533, p. 480–498.

NASHA NIVA. 2021. *Следов драки на места не было. Что известно о таинственной смерти Шишова, которого нашли в Киеве повешенным* [online]. Available on the internet: https://nashaniva.com/?c=ar&i=276088&lang=ru.

NEW YORK TIMES. 2021. *The Saga Ryanair Flight 4978* [online]. Available on the internet: https://www.nytimes.com/2021/05/27/podcasts/the-daily/belarus-ryanair-lukashenko-roman-protasevich.html?.

NOVAYA GAZETA. 2020. *Не братья по оружию* [online]. Available on the internet: https://novayagazeta.ru/articles/2020/08/06/86546-ne-bratya-po-oruzhiyu.

OFFICE OF THE PRESIDENT OF THE REPUBLIC OF BELARUS. 2020. *Послание белорусскому народу и Национальному собранию* [online]. Available on the internet: https://president.gov.by/ru/events/poslanie-belorusskomu-narodu-i-nacionalnomu-sobraniyu-1596556577.

OFFICE OF THE PRESIDENT OF THE REPUBLIC OF BELARUS. 2021. *Участие в памятных мероприятиях в мемориальном комплексе "Брестская крепость-герой"* [online]. Available on the internet: https://president.gov.by/ru/events/ceremoniya-vozlozheniya-venkov-v-memorialnom-komplekse-brestskaya-krepost-geroy.

OFFICIAL STATISTICS PORTAL. 2021a. *Nelegalių migrantų krizė Lietuvą užklumpa nebe pirmą kartą* [online]. Available on the internet: https://osp.stat.gov.lt/en/straipsnis-nelegaliu-migrantu-krize-lietuva-uzklumpa-nebe-pirma-karta.

OFFICIAL STATISTICS PORTAL. 2021b. *Neteisėtos migracijos stebėsena* [online]. Available on the internet: https://ls-osp-sdg.maps.arcgis.com/apps/dashboards/9b0a008b1fff41a88c5efcc61a876be2.

OXFORD DICTIONARY. 2021. *Security* [online]. Available on the internet: https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/security?q=security.

PERMANENT MISSION OF ESTONIA TO THE UN. 2021. *Joint Media Stakeout following the May 25 UNSC AOB Session on the Forced Diversion of Ryanair flight FR4978 to Minsk* [online]. Available on the internet: https://un.mfa.ee/joint-media-stakeout-following-the-may-25-unsc-aob-session-on-the-forced-diversion-of-ryanair-flight-fr4978-to-minsk/.

PISS, P. 2018. Belarus – a significant chess piece on the chessboard of regional security. In *Journal on Baltic Security*, 4, 2018, 1, ISSN: 2382-9230, p. 39-54.

RADIO SVOBODA. 2021. *Изуверская история. Блогеры о "признаниях" Романа Протасевича* [online]. Available on the internet: https://www.svoboda.org/a/izuverskaya-istoriya-blogery-o-priznaniyah-romana-protasevicha/31290504.html

ROTHSCHILD, E. 1995. What Is Security? In *Daedalus*, 124, 1995, 3, ISSN: 1548-6192, p. 53-98.

SCHEDLER, A. 2013. *The Politics of Uncertainty: Sustaining and Subverting Electoral Authoritarianism*. Oxford: Oxford University Press, 2013. 493 p. ISBN: 978-0-19-968032-0.

TSOURAPAS, G. 2021. Global Autocracies: Strategies of Transnational Repression, Legitimation, and Co-Optation in World Politics. In *International Studies Review*, 23, 2021, 3, ISSN: 1521-9488, p. 616–644.

UNITED NATIONS. 1948. *Universal Declaration of Human Rights* [online]. Available on the internet https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights.

VIASNA. 2021. *Список политзаключенных*. [online]. Available on the internet: https://prisoners.spring96.org/ru/table.

WASHINGTON POST. 2021. *Who is Roman Protasevich, the dissident journalist* [online]. Available on the internet: https://www.washingtonpost.com/world/2021/05/24/roman-protasevich-belarus-lukashenko/.

Maroš CUNÍK
Analytický útvar MO SR
Kutuzovova 8
832 47 Bratislava
Maros.CUNIK@mod.gov.sk

NEGATÍVNE DOPADY DEMOGRAFICKÉHO VÝVOJA AKO DETERMINUJÚCEHO ČINITEĽA BEZPEČNOSTNÉHO PROSTREDIA NA OZBROJENÉ SILY SR

NEGATIVE IMPACT OF DEMOGRAPHIC DEVELOPMENT AS A DETERMINING FACTOR OF THE SECURITY ENVIRONMENT ON THE ARMED FORCES OF SLOVAK REPUBLIC

Dominika ČERNÁKOVÁ

ABSTRACT

Over the past few decades, the world has experienced a number of demographic trends. These trends affect a large spectrum of processes in society and are also a factor in the security environment. Like all of society and all of its components, the security community and the armed forces must adapt to these developments. The security sector, like other sectors, is undoubtedly significantly affected by these developments and is exposed to a number of risks. This paper examines the negative impact of demographic developments on the armed forces, which are an important element of the security environment.

Keywords: security environment, demographic development, armed forces, recruitment, risks

ÚVOD

Bezpečnostné prostredie a jeho súčasti sú závislé od vplyvu činiteľov prostredia, pričom determinujúce, teda podmieňujúce činitele majú pre vývoj bezpečnostného prostredia zásadný charakter. Sú relatívne stále, bez veľkej dynamiky, čím sa stávajú dobre predvídateľnými. Jedným z významných determinujúcich činiteľov bezpečnostného prostredia je sociálno-demografická charakteristika a vývoj populácie.

Analýza demografických činiteľov umožňuje včas identifikovať riziká, ktoré z nich pre bezpečnostné prostredie plynú. V kontexte bezpečnostného prostredia je potrebné vnímať ako najdôležitejšie najmä tie ukazovatele, ktoré vyjadrujú dynamiku veľkosti a rozloženia obyvateľstva. Za najvýznamnejšie demografické činitele súčasnosti sú jednoznačne považované tri základné charakteristiky demografického vývoja. Ide o pôrodnosť a úmrtnosť, ktoré sú dynamizujúcimi prvkami demografického procesu starnutia obyvateľstva. Tretím determinantom je migrácia, ktorá ovplyvňuje veľkú časť nárastu či poklesu populácie v jednotlivých krajinách.

Ozbrojené sily ako významný faktor vývoja bezpečnostného prostredia sú demografickými zmenami ohrozované taktiež. Nepriaznivý vývoj môže na poli ich štruktúry i pôsobenia spôsobiť mnohé problémy, pričom týmto rizikám je potrebné venovať zvýšenú pozornosť.

1 DEMOGRAFICKÝ VÝVOJ AKO DETERMINUJÚCI ČINITEĽ BEZPEČNOSTNÉHO PROSTREDIA

Činitele bezpečnostného prostredia sú spolu s jeho aktérmi základnými prvkami vytvárajúcimi bezpečnostnú situáciu. Tieto činitele sú akýmisi základnými kameňmi bezpečnostného prostredia, ktoré sa však v čase a priestore menia, majú teda dynamický charakter, čím sú schopné bezpečnostné prostredie meniť.

K základným druhom činiteľov bezpečnostného prostredia zaraďujeme determinujúce a dynamizujúce činitele. Determinujúce činitele majú pre vývoj bezpečnostného prostredia zásadný charakter, sú relatívne stále, bez veľkej dynamiky, čím sa stávajú dobre predvídateľnými. Patria k nim globalizačné (migrácia), politicko-právne (politické systémy štátov), ideologické, historické, kultúrne, sociálne či sociálno-demografické činitele. Dynamizujúce činitele sú, naopak, vďaka ich nečakaným vplyvom veľmi ťažko predvídateľné a spôsobujú náhle zmeny bezpečnostného prostredia, ako sú napríklad činitele sociálnej povahy (konflikty, kriminalita, extrémizmus), prírodnej povahy (prírodné katastrofy), ekonomickej povahy (energetické, surovinové problémy, chudoba) či medicínske (pandémie, vírusy) (Hofreiter, 2016).

Jedným z významných determinujúcich činiteľov bezpečnostného prostredia je tak sociálno-demografická charakteristika a vývoj populácie. Ide o základné charakteristiky obyvateľstva v danom prostredí. Z demografického hľadiska je možné do tejto skupiny činiteľov zaradiť množstvo ukazovateľov. K základným patrí počet obyvateľov, počet mužov a žien, vekové zloženie, prirodzený prírastok a úbytok obyvateľstva, migrácia obyvateľstva, ale napríklad aj nezamestnanosť, priemerná mzda, národnosť či religiozita.

V kontexte bezpečnostného prostredia je potrebné vnímať ako najdôležitejšie najmä tie ukazovatele, ktoré vyjadrujú dynamiku veľkosti a rozloženia obyvateľstva. L. Hofreiter (2016) k nim zaraďuje prirodzený prírastok/úbytok obyvateľstva, migráciu obyvateľstva, štruktúru podľa pohlavia a štruktúru podľa veku (index vitality).

Analýza týchto a ďalších demografických činiteľov umožňuje včas identifikovať riziká, ktoré z nich pre bezpečnostné prostredie plynú. Podľa L. Hofreitera (2016) sú takýmito rizikami napríklad starnutie populácie, ktoré môže spôsobiť neudržateľnosť dôchodkového systému či nedostatočné regrutačné zdroje pre ozbrojené sily.

1.1 AKTUÁLNY DEMOGRAFICKÝ VÝVOJ

Podľa dokumentu z dielne OSN „World Population Prospects 2019“, teda vyhliadky svetovej populácie za rok 2019, sa svetová populácia naďalej navyšuje, hoci úroveň pribúdania obyvateľstva v poslednom roku znížila svoju intenzitu. OSN poukazuje aj na výzvy, ktorým čelia niektoré menej rozvinuté krajiny a regióny v súvislosti s rýchlym populačným rastom poháňaným vysokou plodnosťou. Taktiež upozorňujú, že sa počet obyvateľov v niektorých krajinách znižuje z dôvodu pretrvávajúcej nízkej plodnosti alebo emigrácie. Ako pozitívny vplyv demografických zmien sú uvedené príležitosti niektorých krajín pre zlepšovanie ekonomického rastu v súvislosti s poklesom pôrodnosti. Dôvodom je narastanie počtu ekonomicky aktívneho obyvateľstva. OSN veľmi dôrazne upozorňuje na potrebu zahŕňania fenoménu neustáleho starnutia populácie do verejných politík a zdôrazňuje nezameniteľný význam migrácie ako determinantu rastu populácie v niektorých krajinách. Podľa predpokladov a projekcií OSN sa očakáva, že svetová populácia dosiahne v roku 2030 8,5 miliárd, v roku 2050 9,7 miliárd a v roku 2100 10,9 miliárd obyvateľov (podľa stredne variantnej projekcie). Tá predpokladá pokles plodnosti v krajinách, kde stále prevládajú početné

rodiny, a naopak mierny nárast plodnosti v tých krajinách, kde majú ženy v priemere menej ako dve živonarodené deti. Predpokladá sa taktiež znižovanie úmrtnosti všetkých kohort populácie (WPP, 2019).

Čo sa týka Slovenska, podľa OSN je pravdepodobné, že populácia na Slovensku bude napriek celosvetovým trendom nárastu postupne stagnovať, dokonca po istom čase začne počet obyvateľov SR klesať. Podľa tejto projekcie dosiahlo Slovensko svoj populačný vrchol v roku 2019. Predpokladom je, že počet obyvateľov Slovenska poklesne do konca storočia až o 30 %. V roku 2 100 by sa mal teda pohybovať niekde pod počtom 4 milióny ľudí. Tempo rastu obyvateľstva sa teda podľa prognóz dočká úpadku, a to z približne 1.5 % prírastku populácie v polovici 20. storočia na 0,5 % - ný úpadok po roku 2030 (Trend, 2019).

1.2 DEMOGRAFICKÝ VÝVOJ SR – VYBRANÉ UKAZOVATELE

Demografický vývoj Slovenka ako krajiny zaradenej do vyspelých európskych ekonomík rozhodne kopíruje celosvetové trendy. Počet obyvateľov je základným demografickým ukazovateľom, od ktorého sa odvíja organizácia štátu a jeho politík. Počet obyvateľov SR sa podľa štatistík štatistického úradu postupne navyšuje. Tento údaj by bez ďalšej analýzy obyvateľstva znamenal pozitívnu správu v kontexte regrutačných zdrojov ozbrojených síl SR. Narastanie počtu obyvateľstva znamená i narastanie počtu potenciálnych ľudských zdrojov pre ozbrojené sily. Avšak problém nastáva pri bližšom pohľade na štruktúru narastajúceho počtu obyvateľstva.

Graf 1 Vývoj počtu obyvateľov SR k 31.12. 2019

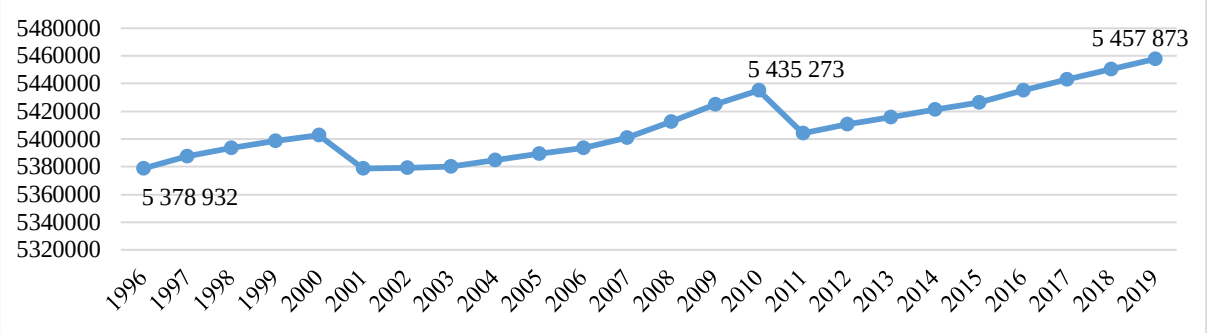

(Vlastné spracovanie, zdroj: http://statdat.statistics.sk/)

Veková štruktúra patrí taktiež k základným demografickým charakteristikám obyvateľstva. Je výsledkom pôsobenia takých procesov ako pôrodnosť, úmrtnosť, migrácia či prirodzený prírastok. Štatistické údaje jasne poukazujú na narastanie najstaršej vekovej kohorty nad 65 rokov a naopak, postupný úbytok narodených, čo potvrdzuje veľmi zásadný problém demografického vývoja obyvateľstva - starnutie obyvateľstva (http://statdat.statistics.sk/).

Ak by sme tieto údaje vyjadrili v pomeroch, podiel ľudí v jednotlivých vekových kohortách by potvrdzoval tvrdenia vyššie. Ak porovnáme údaje za obdobie od roku 1996 až po rok 2019, podiel osôb v produktívnom veku je síce približne rovnaký, problémom je klesajúci podiel osôb v predproduktívnom veku a opäť, narastajúci podiel osôb v postproduktívnom veku.

Graf 2 Porovnanie podielu obyvateľov SR podľa veku a produktivity za roky 1996 a 2019

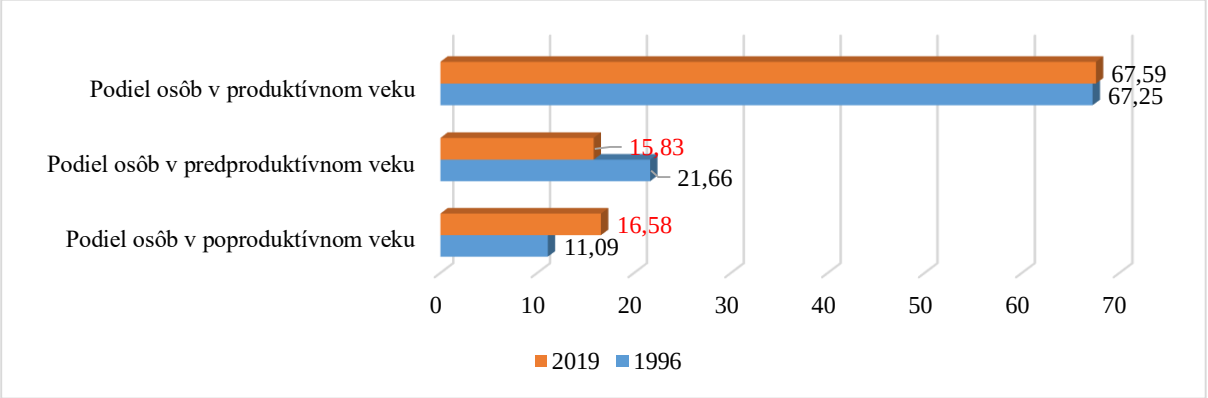

(Vlastné spracovanie, zdroj: http://statdat.statistics.sk/)

Starnutie obyvateľstva je veľmi často skloňovaným pojmom nie len na Slovensku, ale i v globálnom merítku. Tento proces nie je dnes len demografickým údajom, pretože jeho dôsledky majú široké dopady na sociálnu, ekonomickú, kultúrnu či ďalšie oblasti spoločnosti. Zmeny vekovej štruktúry v zmysle narastania najstaršej vekovej kohorty znamenajú predovšetkým zaťaženie ostatných vekových skupín, ohrozenie zdravotníctva či sociálneho systému. Proces starnutia obyvateľstva je prehlbujúcim sa fenoménom v SR a jednou z kľúčových charakteristík našej populácie (Šprocha – Ďurček, 2019).

Na meranie stavu starnutia populácie využíva Štatistický úrad SR jeden z úhrnných ukazovateľov - tzv. index starnutia (Sauvyho index). Ten vyjadruje počet osôb v poproduktívnom veku (65+ rokov) pripadajúci na 100 osôb v predproduktívnom veku (0 – 14 rokov). Na grafe je jasne vidieť, že podiel ľudí nad 65 rokov stúpa a v poslednom období je zaznamenané prevýšenie staršej vekovej kohorty nad najmladšou.

Graf 3 Vývoj indexu starnutia populácie SR

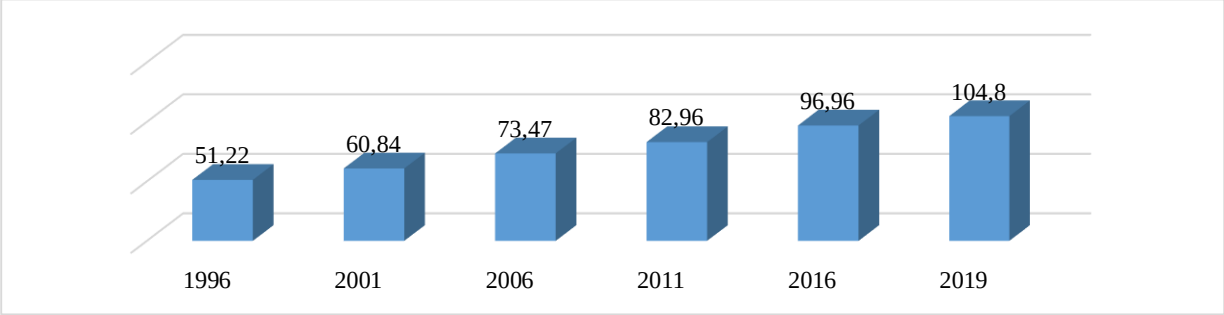

(Vlastné spracovanie, zdroj: http://statdat.statistics.sk/)

1.3 PROGNÓZA DEMOGRAFICKÉHO VÝVOJA SR

Prognózovanie demografického vývoja je náročná úloha, ktorá je do istej miery ovplyvnená neurčitosťou a nepredvídateľnosťou niektorých premenných, ktoré do výpočtov vstupujú, avšak populačný vývoj má aj svoju zotrvačnosť, ktorá vychádza zo stability vekovej štruktúry populácie. Na základe toho je možne základné rysy populačného vývoja predpovedať s vysokou mierou pravdepodobnosti. „Aj keby nastal vývoj, ktorý prognóza nepredpokladá, s istotou nespôsobí zvrátenie niektorých základných trendov budúceho populačného vývoja

mimo rámcov vymedzených vysokým a nízkym prognostickým scenárom“ (Bleha –Šprocha - Vaňo, 2018, str. 68).

Prognóza pracuje s tromi najzávažnejšími procesmi v zmene demografického vývoja. Ide o starnutie populácie, ktoré zahŕňa plodnosť a úmrtnosť, a potom migráciu. Na základe vysoko pravdepodobného vývoja populácie je možné tvrdiť, že do roku 2060 bude na Slovensku pokračovať trend starnutia obyvateľstva. Obyvateľstvo bude okrem toho postupne menej početné a bude sa vďaka migrácii vyznačovať multikultúrnou pestrosťou. Pokles populácie sa podľa prognóz začne približne v roku 2030. Čo sa týka starnutia obyvateľstva, prognóza s vysokou pravdepodobnosťou predpokladá intenzívne starnutie obyvateľov, pričom najintenzívnejšie by mal tento proces prebiehať v rokoch 2020 až 2040. Slovensko sa takýmto spôsobom postupne zaradí medzi najstaršie krajiny EÚ i na svete. Problémom tohto vývoja nie je primárne stagnácia či pokles obyvateľstva, tým je predovšetkým intenzívne starnutie obyvateľstva, ktoré bude mať dopady na široké spektrum spoločnosti. Pôjde najmä o sociálne a zdravotné zabezpečenie, trh práce, či vzdelávací systém. Ekonomické zaťaženie ľudí v produktívnom veku sa postupne stane neúnosným. (Bleha –Šprocha -Vaňo, 2018).

2 RIZIKÁ PLYNÚCE Z DEMOGRAFICKÉHO VÝVOJA PRE BEZPEČNOSŤ A OZBROJENÉ SILY

Demografické trendy naznačujú, že počet mladých ľudí v rozvinutých krajinách, ktorí vstupujú na trh práce (veková skupina 15 - 24 rokov) sa znižuje a populácia starších ľudí sa zvyšuje. Západné spoločnosti, v ktorých kedysi dominovali mladšie kohorty, sú dnes na ceste k tomu, aby sa stali spoločnosťami s prevahou starších vekových kohort. V dôsledku demografického vývoja sa väčšina týchto štátov zároveň stáva aj rozmanitejšími vďaka migrácii a prisťahovalectvu, a tento trend sa zrejme bude v blízkej budúcnosti naďalej zrýchľovať. Výsledkom tohto vývoja je, že vo väčšine západných krajín sa pôvodná pracovná sila zmenšuje, zatiaľ čo prisťahovalecká pracovná sila rastie. Pre ozbrojené sily a regrutáciu, tak ako pre celý trh práce, znamená tento vývoj znižovanie počtu potenciálnych ľudských zdrojov (Shavce, 2015).

Súčasné demografické trendy menej rozvinutých či rozvojových krajín naznačujú však aj ďalšie riziko. Rýchly rast populácie, urbanizácia a starnutie obyvateľstva, budú v budúcnosti zrejme ovplyvňovať aj celkový vývoj bezpečnostného prostredia. Krajiny, ktoré ešte len čakajú na svoju ekonomickú prosperitu, sú totiž už dnes náchylné na neistotu a konflikty, sú postihnuté neúčinným riadením či organizáciou štátu, a predpokladá sa, že ich demografický vývoj rapídne zhorší bezpečnostnú situáciu a konflikty budú prehlbované. Okrem ohrozenia regrutačného potenciálu ozbrojených síl môže teda demografický vývoj negatívne ovplyvniť ozbrojené sily aj z iného pohľadu – a to z pohľadu pripravenosti ozbrojených síl na boj v rozvojových krajinách (Shavce, 2015).

2.1 OHROZENIE REGRUTAČNÝCH ZDROJOV OZBROJENÝCH SÍL VPLYVOM DEMOGRAFICKÝCH ZMIEN

V drvivej väčšine krajín NATO majú ozbrojené sily charakter profesionálnej armády, ktorá je založená na dobrovoľnosti obyvateľstva zapojiť sa do obrany štátu. Regrutácia do ozbrojených síl je vo všeobecnosti zameraná na obyvateľstvo vo veku 18 – 30 rokov. Práve táto veková skupina predstavuje v súčasnosti regrutačný potenciál ozbrojených síl. Obyvateľstvo vo veku 18 – 30 rokov tak predstavuje pre ozbrojené sily veľmi dôležitú skupinu, od ktorej závisí personálny manažment. Zúženie regrutačného potenciálu ozbrojených síl znamená zároveň aj ovplyvnenie početnosti, resp. personálnej veľkosti ozbrojených síl, čo samozrejme

ovplyvňuje ďalej mnoho dimenzií fungovania nie len ozbrojených síl, ale celkovo obrany krajiny. Súčasný demografický vývoj vedie k drastickému znižovaniu počtu ľudí vo veku od 18 do 30 rokov vo väčšine európskych krajín. Rozsah tejto zmeny je taký, že pravdepodobne ovplyvní obranné kapacity európskych krajín na ďalšie desaťročia. Ľudské zdroje ozbrojených síl sú vplyvom týchto demografických zmien v kríze a tento nedostatok by mohol mať vplyv na regrutáciu vo väčšine krajín. Podľa predpokladov z analýz mnohých krajín NATO, bude do obdobia roku 2050 celkový regrutačný potenciál výrazne klesať. Tento demografický trend a jeho vplyv na regrutáciu si vyžaduje veľkú pozornosť (Sandell, 2003).

Podľa analýzy R. Sandella (2003), ktorá na základe údajov o počtoch vojenského personálu v európskych krajinách NATO ponúka prognózu vývoja vplyvom demografických zmien, budú armády trpieť rapídnym poklesom vojakov.

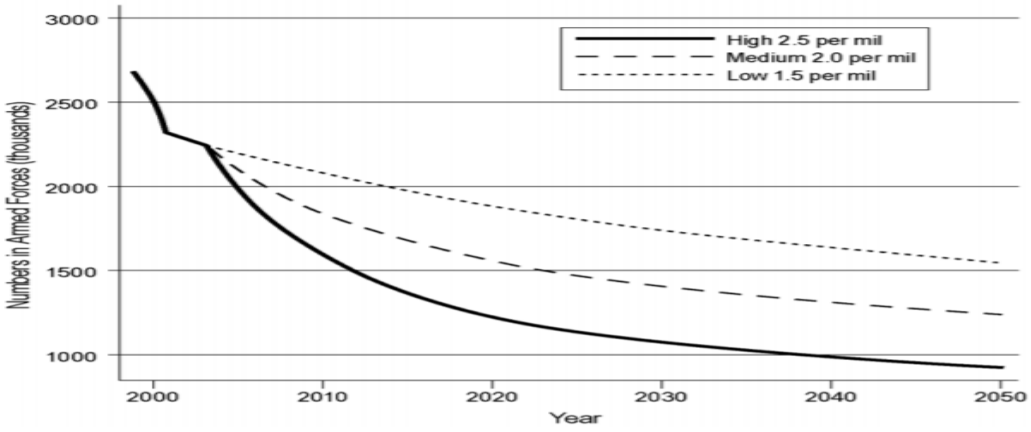

Obrázok 1 Prognóza vývoja počtu vojenského personálu krajín NATO pod vplyvom demografických zmien

Zdroj:https://www.academia.edu/17278403/The_Demographic_Obstacles_to_Military_Recruitment_Benchmarks_for_Preserving_the_Numerical_Strength_of_the_Armed_Forces

Autor štúdie (Sandell, 2003) vo svojich záveroch hovorí o tom, že jedným z najväčších problémov regrutácie bude pri súčasnom demografickom vývoji aj tvrdá konkurencia na trhu práce, pretože vhodní kandidáti, okrem toho, že ich bude nedostatok, budú lákaní do ostatných bezpečnostných zložiek. Vo výsledkoch autor ponúka niekoľko možných opatrení, ktoré by mohli armádam pomôcť:

- štrukturálne opatrenia na efektívnejšiu regrutáciu,
- intenzívne kroky pre zatraktívnenie vojenského povolania,
- opatrenia zamerané na spoluprácu rôznych bezpečnostných zložiek v snahe predísť konkurencii v oblasti ľudských zdrojov.

Riziko ohrozenia regrutácie do ozbrojených síl vyplývajúce z demografických zmien sa stalo podnetom aj pre výskum Európskej obrannej agentúry (EDA[1]). Hlavnými cieľmi výskumu bolo porozumieť očakávaniam mladých ľudí v zmysle atraktivity armády na trhu práce. Výskum z roku 2017 mal medzinárodný charakter a zapojili sa doň krajiny ako Belgicko, Holandsko, Švédsko, Nórsko, Švajčiarsko a Kanada. Pre dosiahnutie cieľov boli zvolené viaceré výskumné nástroje. Prvým bol rozsiahly online prieskum medzi mladými ľuďmi vo veku 18-30 rokov, ktorý bol zameraný na zisťovanie atraktivity ozbrojených síl ako zamestnávateľa a tiež pracovné očakávania mladých. Druhým nástrojom bol online dotazník

[1] https://www.eda.europa.eu/

pre expertov z radov sociálnych vedcov, odborníkov na obranu či bezpečnostných analytikov a žurnalistov. Tu bolo cieľom zistiť, či je v odbornej komunite dostatočná afinita rizík vyplývajúcich z demografických zmien pre regrutáciu do ozbrojených síl a tiež získať prípadné odporúčania na minimalizovanie nepriaznivých vplyvov.

Výsledky výskumu ukázali, že najčastejšími asociáciami respondentov s ozbrojenými silami ako zamestnávateľom sú výcvik, príležitosť na postup, stimulujúce pracovné prostredie a uznávaný zamestnávateľ. Ako najčastejšie dôvody záujmu o prácu v ozbrojených silách sa ukázali zaujímavosť práce a osobný rast. Čo sa týka vnímania ozbrojených síl, veľká väčšina respondentov vo výskume uznala ozbrojené sily ako nevyhnutnú a potrebnú organizáciu. Výsledky výskumu medzi expertmi potvrdili, že takmer všetci z oslovených sú si vedomí vplyvu demografických zmien na regrutáciu do ozbrojených síl. Šesť z desiatich expertov je skôr alebo veľmi znepokojených týmto fenoménom. Analýzou otvorených odpovedí sa ukázalo byť najčastejšie zmieneným slovom slovo „zmena“. Išlo najmä o pojem „demografická zmena“. Druhým najčastejším slovom bolo slovo „fyzický“. Tu experti mnohokrát poukázali na znižovanie fyzickej zdatnosti mladej generácie, čo označili ako významný faktor regrutácie. Experti taktiež zoraďovali rôzne potenciálne opatrenia na minimalizovanie vplyvu demografických zmien podľa ich užitočnosti. Opatrenia boli kategorizované do piatich oblastí: reklama/propagácia, pracovné podmienky, celkovo regrutácia, retencia personálu, štrukturálne opatrenia (EDA, 2018).

Tabuľka 1 Odporúčania odborníkov na riešenie vplyvu demografických zmien na regrutáciu do ozbrojených síl

Oblasť	Odporúčanie
reklama/propagácia	**proaktívna komunikácia, zvyšovanie viditeľnosti ozbrojených síl v médiách, spolupráca s inými orgánmi štátnej správy**
pracovné podmienky	**rozvoj pro-rodinnej sociálnej politiky, súlad s osobným životom, zlepšovanie pracovnej atmosféry**
celkovo regrutácia	**vyššia regrutácia žien, etnických/kultúrnych menšín, záloh**
retencia personálu	**zníženie záťaže, spolupráca s inými orgánmi štátnej správy (zvýšenie veku odchodu do dôchodku nemalo podporu)**
štrukturálne opatrenia	**starostlivosť o veteránov, zvýšenie výdavkov na vojenský personál**

(Vlastné spracovanie, zdroj: https://eda.europa.eu/docs/default-source/reports/impact-personnel_executive-summary.pdf?platform=hootsuite)

2.2 ĎALŠIE NEGATÍVNE VPLYVY DEMOGRAFICKÝCH ZMIEN NA OZBROJENÉ SILY

Vo všeobecnosti platí, že v krajinách s vyšším počtom obyvateľom majú ozbrojené sily širšiu regrutačnú základňu (väčšia krajina = viac ľudí = väčší regrutačný potenciál), avšak problémom môže byť kvalitatívna stránka členov ozbrojených síl, ktorá môže následne ovplyvňovať celkové bojové schopnosti ozbrojených síl. Zníženie kvality vojenského personálu totiž predstavuje ohrozenie vojenskej sily krajín.

Krajiny s väčším počtom obyvateľstva majú väčšiu bojovú kapacitu, či už pravidelnú (profesionálnu) alebo nepravidelnú (dobrovoľnú, zálohy). Väčšie krajiny majú tiež k dispozícii viac mladých ľudí, ktorých môžu regrutovať, majú úmerne vyššie HDP a väčší okruh vzdelaných jednotlivcov, z ktorých je možné čerpať i technických odborníkov. Avšak z hľadiska bojovej sily sú krajiny s veľkým počtom obyvateľstva a rýchlym nárastom populácie na konci rebríčka. Problémom je, že takéto krajiny nedokážu dostatočne zabezpečiť kvalitu svojich ozbrojených síl, a to okrem ekonomického hľadiska i z hľadiska demografického. Aj tu sa ukazuje významný vplyv starnutia populácie (Libicki – Shatz – Taylor, 2011).

Starnutie populácie a demografické zmeny okrem regrutačných zdrojov ozbrojených síl a ich bojovej sily ohrozujú aj ďalší aspekt ozbrojených síl. Tak, ako je starnutím populácie ohrozený všeobecný dôchodkový systém, je ním ohrozený aj samostatný systém sociálneho a dôchodkového zabezpečenia profesionálnych vojakov. Počet vojenských výsluhových dôchodcov vplyvom starnutia populácie taktiež narastá. Čo sa týka Slovenska, v súčasnosti je v ozbrojených silách SR počet vojenského personálu podľa Štatistickej ročenky personálu OS SR (za rok 2018) na úrovni 12 342, pričom Vojenský úrad sociálneho zabezpečenia uvádza k tomu obdobiu 14 500 poberateľov vojenských výsluhových dôchodkov. Zatiaľ čo v civilnej populácii tvoria dôchodcovia približne 35 %, v tej vojenskej je situácia diametrálne odlišná. Vojenskí výsluhoví dôchodcovia prevyšujú súčasný počet profesionálnych vojakov takmer o jednu šestinu. Táto situácia môže postupne ohrozovať stabilitu a najmä udržateľnosť špecifického výsluhového systému ozbrojených síl SR (Výskum SEĽUZ, 2019).

ZÁVER

Aktuálny demografický vývoj má pre bezpečnostné prostredie a pre ozbrojené sily ako jeho významný prvok nepochybne negatívne dopady. Počet obyvateľov narastá, veková štruktúra sa mení v prospech ľudí v postproduktívnom veku a pôrodnosť klesá. Proces starnutia obyvateľstva je prehlbujúcim sa fenoménom a jednou z kľúčových charakteristík dnešnej populácie. Vyspelé krajiny trpia starnutím obyvateľstva a nízkou pôrodnosťou, čo predstavuje riziko nedostatočného kvalitatívneho i kvantitatívneho regrutačného potenciálu ozbrojených síl. Rozvojové krajiny, naopak, zápasia s rýchlym nárastom populácie, ktorú však tieto krajiny nedokážu najmä ekonomicky zabezpečiť, čo vedie k neistote a konfliktom, na ktoré musia byť ozbrojené sily vyspelých krajín pripravené. Bezpečnostné zložky sú nútené vyrovnávať zmenšujúcu sa základňu potenciálnych záujemcov o službu a takto čeliť výzvam demografických zmien.

Zúženie regrutačného potenciálu ozbrojených síl znamená zároveň aj ovplyvnenie početnosti, resp. personálnej veľkosti ozbrojených síl, čo samozrejme ovplyvňuje ďalej mnoho dimenzií fungovania nie len ozbrojených síl, ale celkovo bezpečnosti a obrany krajiny. Súčasný demografický vývoj vedie k drastickému znižovaniu počtu ľudí vo veku od 18 do 30 rokov vo väčšine európskych krajín. Rozsah tejto zmeny je taký, že pravdepodobne ovplyvní obranné kapacity európskych krajín na ďalšie desaťročia. Vplyvom demografických zmien budú armády

trpieť rapídnym poklesom vojakov a podľa predpokladov a analýz mnohých krajín NATO bude do obdobia roku 2050 celkový regrutačný potenciál výrazne klesať. Jedným z najväčších problémov regrutácie bude pri súčasnom demografickom vývoji aj tvrdá konkurencia na trhu práce, pretože vhodní kandidáti, okrem toho, že ich bude nedostatok, budú lákaní do ostatných bezpečnostných zložiek.

Okrem ohrozenia regrutačného potenciálu ozbrojených síl môže demografický vývoj negatívne ovplyvniť ozbrojené sily aj z iného pohľadu – a to z pohľadu pripravenosti ozbrojených síl na boj v rozvojových krajinách, v ktorých budú vplyvom demografických zmien narastať nepokoje a konflikty. Demografické zmeny tak môžu spôsobovať aj znižovanie kvality vojenského personálu a následné ohrozenie vojenskej sily. Okrem toho, tak, ako je starnutím populácie ohrozený všeobecný dôchodkový systém, je ním ohrozený aj samostatný systém dôchodkového zabezpečenia profesionálnych vojakov. Nedostatok nových vojakov môže spôsobiť, že sa tento systém stane neudržateľným.

Podľa výskumov vplyvov demografických zmien na ozbrojené sily bude potrebné pre zmierňovanie nepriaznivých dopadov zamerať pozornosť na vyššiu regrutáciu žien, etnických a kultúrnych menšín, rozširovanie a zapájanie záloh. Z hľadiska motivácie klesajúceho počtu potenciálneho regrutačného potenciálu je možným riešením rozvoj pro-rodinnej sociálnej politiky, zlepšovanie súladu pracovného a osobného života a taktiež zlepšovanie pracovnej atmosféry.

Nepriaznivé dopady demografických zmien majú celosvetový charakter, Slovensko nevynímajúc, čo potvrdzujú aktuálne údaje Štatistického úradu SR aj prognózy budúceho vývoja. V našich podmienkach sú ozbrojené sily rovnako ohrozené nedostatočnými regrutačnými zdrojmi, znižovaním početnosti či kvality vojenského personálu, čo v konečnom dôsledku môže znižovať bojovú silu nášho štátu. Zmeny v regrutácii do ozbrojených síl a ďalších aspektov bezpečnosti spôsobené demografickými zmenami sú nezadržateľné a je potrebné im venovať patričnú pozornosť.

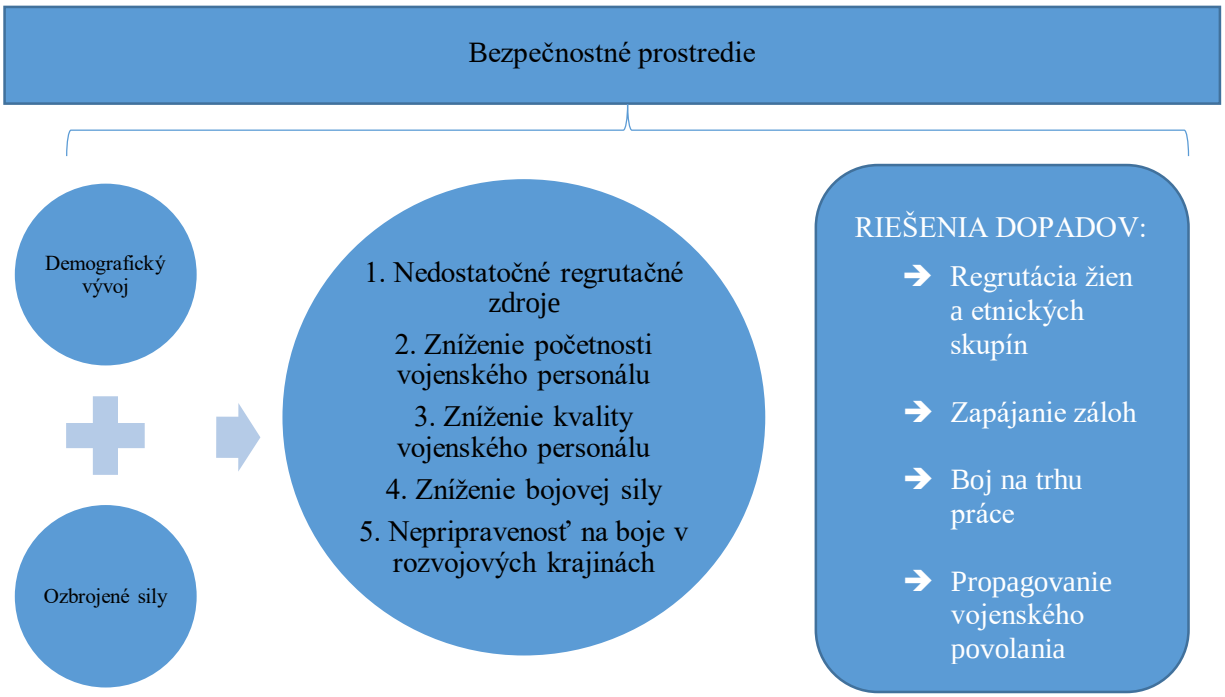

Obrázok 2 Grafické zhrnutie záverov
Zdroj: vlastné spracovanie

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BLEHA,B.-ŠPROCHA,B.-VAŇO,B. Prognóza obyvateľov Slovenska do roku 2060 INFOSTAT Bratislava VDC, 2018, ISBN 978-80-89398-37-9, dostupné na: http://www.infostat.sk/vdc/pdf/Prognoza_SR_2060_DEF.pdf

BUZALKA, J., BLAŽEK, V. Metodológia a metodika vypracovania analýzy vnútorného ohrozenia bezpečnosti SR a z nej vyplývajúcich ohrození a rizík, In: METODOLÓGIA A METODIKA ANALÝZY ZDROJOV OHROZENIA VNÚTORNEJ BEZPEČNOSTI SR, Zborník z vedeckej konferencie, Akadémia policajného zboru v Bratislave, 2011, ISBN 978-80-8054-517-8, dostupné na: https://www.akademiapz.sk/sites/default/files/KVSKM/Zbornik_2011_04-Bratislava.pdf

HOFREITER, L. Bezpečnostné prostredie súčasného sveta. Zlín : Radim Bačuvčík- VeRBuM, 2016. - 160 s. ISBN 978-80-87500-79-8

MARTIN C. LIBICKI, HOWARD J. SHATZ AND JULIE E. TAYLOR, Global Demographic Change and Its Implications for Military Power, : RAND Corporation, https://www.jstor.org/stable/10.7249/mg1091af.14 , 2011

PORADA, V. a kol. Bezpečnostní vědy. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019. 780 s. ISBN 9788073807580

RICKARD SANDELL. ARI Nº 135/2003 - 19.11.2003 The demographic obstacles to military recruitment: benchmarks for preserving the numerical strength of the armed forces, https://www.academia.edu/17278403/The_Demographic_Obstacles_to_Military_Recruitment_Benchmarks_for_Preserving_the_Numerical_Strength_of_the_Armed_Forces

ŠPROCHA, B. – ĎURČEK, P. Starnutie populácie Slovenska v čase a priestore, Prognostický ústav Centrum spoločenských a psychologických vied SAV, 2019, ISBN 978-80-89524-39-6, dostupné na: http://www.prog.sav.sk/sites/default/files/2020-04/Starnutie%20populacie%20SR.pdf

Analýza tendencií vývoja vnútornej bezpečnosti Slovenskej republiky a z nej vyplývajúcich rizík a ohrození Slovenskej republiky, Ministerstvo vnútra SR, 2010, dostupné na: https://www.minv.sk/?Dokumenty_na_stiahnutie_CO&subor=139296

Global Demographic Trends and Security: Implications for the U.S. Army, Lieutenant Colonel Bill Shavce, U.S. Army, https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/Army-Press-Online-Journal/documents/Shavce-14Dec15.pdf , 2015

Návrh Bezpečnostnej stratégie Slovenskej republiky 2020, dostupné na: https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/-/SK/dokumenty/LP-2020-590

Správa z výskumu: Sociálna situácia vojenských výsluhových dôchodcov, SEĽUZ MO SR, 2019

The Impact of Demographic Change on Recruitment and Retention of Personnel in European Armed Forces, EDA, 2018, dostupné na https://eda.europa.eu/docs/default-source/reports/impact-personnel_executive-summary.pdf?platform=hootsuite

Trend, Slovensko vymiera. Prinesie to stagnáciu. Online článok, https://www.trend.sk/trend-archiv/slovensko-vymiera-prinesie-to-stagnaciu, citované dňa 25.6.2020

World Population Prospects 2019: Highlights (WPP 2019), United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2019), ISBN: 978-92-1-148316-1, dostupné na: https://population.un.org/wpp/Publications/Files/WPP2019_Highlights.pdf

http://statdat.statistics.sk/

https://www.eda.europa.eu/

Mgr. Dominika ČERNÁKOVÁ
Ministerstvo obrany SR
Kutuzovova 8, 832 47 Bratislava, Slovensko
dominika.cernakova@mod.gov.sk
d.cernakova.d@gmail.com

EXTRÉMIZMUS VO VZŤAHU K POSLANCOM NÁRODNEJ RADY SLOVENSKEJ REPUBLIKY

EXTREMISM IN RELATION TO THE MEMBERS OF THE NATIONAL COUNCIL OF THE SLOVAK REPUBLIC

Miriam DROPPOVÁ

ABSTRACT

The article deals with extremism in relation to the MPs (members of the parliament – The National Council of the Slovak Republic). Position of the MPs is very specific, they are not responsible for criminal acts committed exclusively in the parliament. On the other hand criminal acts committed by MPs elsewhere might be treated more strictly. The article is divided into two chapters. The first chapter deals with „Supporting and Promoting Groups Aimed at Suppression of Fundamental Rights and Freedoms and Sympathising with Groups Aimed at Suppression of Fundamental Rights and Freedoms“. The second chapter is devoted to Defamation of Nation, Race and Belief and Incitement of National, Racial and Ethnic Hatred.

Keywords: extremism - promoting, symbols, defamation, MPs

ÚVOD

Pojem extrémizmus možno najčastejšie vnímať ako fenomén a filozoficko-politický problém vo všeobecnej rovine. Doktrinálne ho možno deliť na pravicový, ľavicový, náboženský a extrémizmus zameraný na jednu problematiku (ekologický, separatizmus a pod.). Extrémizmus možno ale vnímať aj ako problematiku právnu v zmysle § 140a Trestného zákona, kde sú trestné činy extrémizmu explicitne uvedené a ich skutkové podstaty následne zaradené do prvého oddielu jeho dvanástej hlavy - t.j. medzi trestné činy proti mieru a ľudskosti.

Aktuálnosť a významnosť vyššie uvedeného je v súčasnosti značná aj preto, lebo orgány činné v trestnom konaní a súdy sa zaoberajú znakmi vyššie uvedeného konania aj v aplikačnej praxi. Odsudzujúce rozsudky majú plniť aj úlohu tzv. generálnej prevencie – o to viac, ak sú mediálne známe širokej verejnosti. K takýmto možno zaradiť hlavne rozsudky odsudzujúce verejne známe osoby – napr. politicky činné osoby.

Osobitný charakter skutku niektorého z trestných činov extrémizmu nastáva vtedy, ak sa týka verejného činiteľa - poslanca Národnej rady Slovenskej republiky (§ 128 ods. 1, zákone č. 300/2005 Z.z., ďalej aj „Trestný zákon“), resp. zároveň člena Výboru pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť alebo zároveň ako predsedu Vyššieho územného celku ako verejne činnej a známej osoby. Na výroky mimo rokovacej sály sa však poslanecká imunita nevzťahuje.

Článok sa venuje problematike trestných činov extrémizmu – a to – „hanobenia národa, rasy a presvedčenia“ podľa § 423 Trestného zákona, „podnecovania k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti“ podľa § 424 Trestného zákona a trestného činu „založenia, podpory a propagácie hnutia smerujúceho k potlačeniu základných práv a slobôd“ podľa §

421 Trestného zákona, ale aj „prejavu sympatie k hnutiu smerujúcemu k potlačeniu základných práv a slobôd“ podľa § 422.

Informácie o konaniach poslancov NR SR spájaných s trestnými činmi extrémizmu sú špeciálne medializované a dávané do povedomia prostredníctvom tzv. mainstreamových médií (médiá hlavného prúdu najviac zastúpené na mediálnom trhu), alternatívnych médií, ale aj neziskových organizácií, ďalej prostredníctvom profilov na sociálnych sieťach a pod. V prípade odsúdenej osoby je to napríklad aj rozsudok súdu.

1 TRESTNÝ ČIN PODĽA § 422 TRESTNÉHO ZÁKONA

Dňa 12. októbra 2020 sudkyňa Špecializovaného trestného súdu neprávoplatne (plánoval sa odvolať) odsúdila poslanca NR SR na nepodmienečný trest odňatia slobody na 4 roky a 4 mesiace za spáchanie trestného činu „založenia, podpory a propagácie hnutia smerujúceho k potlačeniu základných práv a slobôd“ podľa § 421 Trestného zákona. Skutok bol prekvalifikovaný z § 422 Trestného zákona, čo je „len“ prejav sympatie k takémuto hnutiu, takže trestná sadzba je nižšia, takže poslanec bol posudzovaný podľa prísnejšieho ustanovenia spomínaného § 421.

Znenie ustanovení § 422 a § 421 sú nasledovné:

Prejav sympatie k hnutiu smerujúcemu k potlačeniu základných práv a slobôd je definované nasledovne:

„(1) Kto verejne alebo na mieste verejnosti prístupnom, najmä používaním zástav, odznakov, rovnošiat alebo hesiel, prejavuje sympatie k skupine, hnutiu alebo ideológii, ktorá smeruje alebo v minulosti smerovala k potlačeniu základných práv a slobôd osôb, alebo ktorá hlása rasovú, etnickú, národnostnú, náboženskú nenávisť, potrestá sa odňatím slobody na šesť mesiacov až tri roky.

(2) Rovnako ako v odseku 1 sa potrestá, kto pri čine uvedenom v odseku 1 používa pozmenené zástavy, odznaky, rovnošaty alebo heslá, ktoré vyvolávajú zdanie pravých“.

Založenie, podpora a propagácia hnutia smerujúceho k potlačeniu základných práv a slobôd znamená:

„(1) Kto založí, podporuje alebo propaguje skupinu, hnutie alebo ideológiu, ktorá smeruje k potlačeniu základných práv a slobôd osôb, alebo ktoré hlása rasovú, etnickú, národnostnú alebo náboženskú nenávisť alebo kto propaguje skupinu, hnutie alebo ideológiu, ktorá v minulosti smerovala k potlačeniu základných práv a slobôd osôb, potrestá sa odňatím slobody na jeden rok až päť rokov.

(2) Odňatím slobody na štyri roky až osem rokov sa páchateľ potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1a) verejne alebo na mieste verejnosti prístupnom, b) závažnejším spôsobom konania, alebo c) za krízovej situácie.“

Pre uvedené trestné činy je kľúčové skúmanie subjektívnej stránky – úmyslu obžalovaného. Išlo o preukázanie úmyslu podporovať a propagovať hnutie smerujúce k potlačeniu základných práv a slobôd, akým sú napríklad hnutia hlásajúce ideológiu nacizmu a neonacizmu.

Práve spomínaný úmysel sa prokuratúra snažila dokázať v kontexte osobnej minulosti a súčasnosti obžalovaného.

Skutkový stav bol taký, že poslanec NR SR dňa 14. marca 2017 odovzdal sociálne slabším rodinám v priestoroch Obchodnej akadémie v Banskej Bystrici za prítomnosti približne 400 ľudí šek na sumu 1488 EUR (TASR, 2020).

Na súde bolo poukázané na skutočnosť, že deň 14. marec je deň vzniku Slovenského štátu, ktorý sa zvykne označovať ako produkt agresívnej politiky nacistického Nemecka.

Hlavným problémom bolo číslo 1488 ako symbol spájajúci sa s nacistickou ideológiou. Znalci uvádzajú, že číslo 14 je odkazom na počet slov vo vete výroku amerického rasistu D. Lanea ktorý zomrel v roku 2007. **Lanova veta** znie: „My musíme chrániť existenciu našich ľudí a budúcnosť bielych detí - *"We must secure the existence of our people and a future for white children"*. Číslo 88 má byť zase odkazom na pozrav „Heil Hitler", keďže písmeno „H" je v poradí ôsmym písmenom abecedy.

Obhajoba poukazovala na fakt, že číslo 1488 sa bežne používa napríklad aj v štátom kontrolovanom centrálnom registri zmlúv. V rozmedzí od 0 po 1488 sa údajne nachádza niekoľko rôznych čísel, ktoré v sebe obsahujú 14 a 88. Obžalovaný odmieta, aby mu ktokoľvek určoval, akú sumu má darovať.

Tiež bol preukázaný fakt, že jeden zástupca hokejového klubu mal pred vyšetrovateľom pred tromi rokmi vypovedať o tom, že od daného poslanca NR SR (vtedy zároveň aj predsedu VÚC) žiadal o dotáciu vo výške od 0 do 1500 eur - a dostal práve 1488 EUR.

Rovnako bolo poukázané na skutočnosť, že číslo 1488 bolo použité v súvislosti s poslancom aj vtedy, keď prevádzkoval internetový obchod a zákazníci, ktorí v obchode nakúpili nad 1488 korún**,** mali dostať k tovaru sprej so slzným plynom. Pri nákupe nad 8818 korún zasa zákazník mal dostať ako dar teleskopický obušok (Hospodárske noviny, 2017). Číslo 18 sa v neonacistickom prostredí tiež spája s iniciálami Adolfa Hitlera, keďže „A" je prvým písmenom abecedy.

Súd nemal za to, že použitie čísla 1488 na šeku bolo náhodné.

Obžalovaný namietal, že ideológia nacizmu je typická vraždením ťažko postihnutých ľudí a on sa im snažil pomáhať (Kyseľ, 2021).

Súd poukázal na rozsudok z 1. marca 2006, ktorým Najvyšší súd SR rozpustil stranu Ľudovej pospolitosti – národná strana, v ktorej obžalovaný pôsobil. V stanovách strany sa uvádzali ako ciele starostlivosť a zabezpečenie hlavne vlastného národa, budovanie štátu na národnom a stavovskom princípe, nerovný hlas vo voľbách atď. odkazujúc na Slovenský štát.

Ďalším argumentom v neprospech obžalovaného súd označil adorovanie tohto štátneho celku, ako aj jeho prezidenta Jozefa Tisa. Súd mal za preukázané, že obžalovaný má v povedomí vyššie uvedenú ideológiu a vedel, že je v rozpore s Ústavou SR.

Súd sa tiež stotožnil s vyjadrením znalca, ktorý poukázal na „kríž so zdvojenými ramenami na zelenej vlajke" na akcii v aule odovzdávania šekov. Malo ísť o rovnoramenný dvojkríž v kruhu, ktorý bol viditeľný a bolo ho možno vidieť ako častý symbol v prostredí pravicových extrémistov na Slovensku. Kríž používala Hlinkova garda počas pôsobenia Slovenského štátu, keďže tento mal predstavovať nacionálne znovuzrodenie národa a obžalovaný si to podľa odôvodnenia rozsudku uvedomil a prezentoval na hlavnom pojednávaní a podľa súdu to vyplýva aj z toho, že nové stanovy strany Kotlebovci ĽS NS už neobsahujú latinský kríž, ale byzantský, tzv. cyrilo-metodský.

Obrázok 1 Porovnanie znakov strán
Zdroj: https://www.mladiprotifasizmu.sk/vznik-a-vyvoj-lsns/

Faktom je, že dňa 26.03.2018 parlamentná strana, ktorej je obžalovaný predsedom podala žiadosť na Úrad priemyselného vlastníctva o zmenu loga, z dôvodu dištancovania sa od spojení s fašizmom a nacizmom (Mišovič – TASR, 2018). Žiadosť bola zamietnutá.

Obrázok 2 Navrhované nové logo strany
Zdroj: https://wbr.indprop.gov.sk/WebRegistre/OchrannaZnamka/Detail/657-2018

Na uvedenej akcii odovzdávania šekov vystúpili osoby, ktoré majú byť spájané s rasizmom kvôli členstvu v skupine Biely odpor (v 90-tych rokoch, kde texty skladieb majú podľa znalca rasistický a neonacistický charakter). Súd nevzal do úvahy argument, že teraz sa osoba od ideológie dištancuje, pretože v minulosti s ňou spájaná bola.

Ďalším vykonaným dôkazom bolo prečítanie letáku predsedu politickej strany - obžalovaného z 5. marca 2016, v ktorom sa uvádzajú pojmy ako: ´´ negatívna demografická krivka bieleho obyvateľstva, populačná explózia cigánskej zatiaľ ešte menšiny, cigánsky teror, ľudia na Slovensku okrádaní, znásilňovaní a vraždení, cigánskymi extrémistami, založenie domobrany, cvičenia v čiernych osadách“. Súd tieto výroky posúdila ako odmietanie rovnosti ľudí a nadraďovanie vlastného národa. (Mikušovič, 2020).

Sudkyňa odcitovala aj záznam stretnutia z roku 2015, kde ako predseda VÚC mal vysloviť slová ako napr. - ...“nádherný a vydarený biely deň“. Spolurečník obžalovaného mal zas povedať ...“biely druh – nositelia civilizácie, tento pozdvihol túto planétu, brániť sa nebielym migrantom“... (Zvukový záznam z pojednávania, 2020).

2 TRESTNÝ ČIN PODĽA § 423 A § 424a TRESTNÉHO ZÁKONA

Dňa 03.09.2019 Najvyšší súd SR v odvolacom konaní potvrdil vinu ďalšieho poslanca NR SR uvedenú v rozsudku Špecializovaného trestného súdu. Jednalo sa o prečin hanobenia národa, rasy a presvedčenia podľa § 423 ods. 1 písm. a), ods. 2 písm. c) Trestného zákona v jednočinnom súbehu s prečinom podnecovania, hanobenia a vyhrážania osobám pre ich príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, farbe pleti, etnickej skupine alebo pôvodu

rodu podľa § 424a ods. 1 písm. a) Trestného zákona. rozsudku Špecializovaný trestný súd ho v Banskej Bystrici uznal vinným už v apríli 2018. Práve v Banskej Bystrici sa uskutočnilo rozsiahle zhromaždenie na jeho podporu.

§ 423 definuje ako „Hanobenie národa, rasy a presvedčenia“ takto:

„(1) Kto verejne hanobí a) niektorý národ, jeho jazyk, niektorú rasu alebo etnickú skupinu, alebo b) skupinu osôb alebo jednotlivca pre ich skutočnú alebo domnelú príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, etnickej skupine, pre ich skutočný alebo domnelý pôvod, farbu pleti, náboženské vyznanie alebo preto, že sú bez vyznania, potrestá sa odňatím slobody na jeden rok až tri roky.

(2) Odňatím slobody na dva roky až päť rokov sa páchateľ potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 a) ako člen extrémistickej skupiny, b) ako verejný činiteľ, alebo c) z osobitného motívu.“

Podľa § 424 je „Podnecovanie k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti“ toto:

„(1) Kto verejne podnecuje k násiliu alebo nenávisti voči skupine osôb alebo jednotlivcovi pre ich skutočnú alebo domnelú príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, etnickej skupine, pre ich skutočný alebo domnelý pôvod, farbu pleti, sexuálnu orientáciu, náboženské vyznanie alebo preto, že sú bez vyznania, alebo verejne podnecuje k obmedzovaniu ich práv a slobôd, potrestá sa odňatím slobody až na tri roky.

(2) Rovnako ako v odseku 1 sa potrestá, kto sa spolčí alebo zhromaždí na spáchanie činu uvedeného v odseku 1. (3) Odňatím slobody na dva roky až šesť rokov sa páchateľ potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 alebo 2 a) z osobitného motívu, b) ako verejný činiteľ, c) ako člen extrémistickej skupiny, alebo d) za krízovej situácie.“

Voči prvostupňovému rozsudku sa obžalovaný aj prokurátor odvolali. Prokuratúre sa peňažný trest 5-tisíc EUR zdal neprimerane nízky vzhľadom na príjmy obžalovaného. Žiadala, aby súd zmenil trest na podmienečný trest odňatia slobody a povinnosť na vlastné náklady sa zúčastniť školenia o rómskom holokauste, ktorá ale v odvolacom konaní uložená nebola. Náhradný trest odňatia slobody stanovil vo výmere 6 mesiacov.

Najvyšší súd SR zvýšil peňažný trest na 10 000 EUR. Rozsudok je právoplatný a nemožno ho napadnúť riadnymi opravnými prostriedkami, jedine mimoriadnymi, ako napr. dovolanie, čo obhajoba plánuje podať. Toto ale už nemá odkladný účinok, takže poslanec prišiel o svoj mandát v NR SR (Ústavný zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky, čl. 81a).

Peňažný trest zaplatil a vrátil sa do nej ako asistent poslanca NR SR. Čo sa týka pasívneho volebného práva, prekážkou práva byť volený je „právoplatné odsúdenie za úmyselný trestný čin, ak odsúdenie nebolo zahladené“, takže po zaplatení sumy kandidatúre v nasledujúcich voľbách nič nebránilo.

Skutkový stav činu bol taký, že dňa 02.10.2016 poslanec NR SR v rámci živého vysielania rádia Frontinus, použil výrazy „...problematika cigánskeho teroru, prípady z východného Slovenska, kedy dospelí cigáni nahovoria maloletých, aby páchali rôznu trestnú činnosť...“ „...osobitná škola asi z 95 % tvorená týmto etnikom, keď sa tam otvorili dvere, vyleteli - bolo to jednoducho - ako keby sme boli v zoologickej záhrade...“, „...150 mil. Eur sa použije iba na domy pre ľudí z týchto cigánskych komunít, z cigánskych osád, to zn. ľudí, ktorí nikdy pre náš národ, pre náš štátny rozpočet, pre našu kultúru neurobili nič; práve naopak - rozhodli sa žiť týmto asociálnym spôsobom života a vyciciavať náš sociálny systém...“ (Rozsudok Špecializovaného trestného súdu, 2017).

„Súd prízvukuje, že výroky obžalovaného odzneli v období, kedy v spoločnosti prevláda dlhodobá frustrácia z politických elít, ktorá môže rezonovať v podobe zacielenia na konkrétne menšinové skupiny za účelom ich obvinenia z existujúceho stavu“. (Rozsudok Špecializovaného trestného súdu, 2017).

Súd uveril výpovedi svedka, ktorý ako dlhoročný bývalý kamarát na súde vystupoval proti obžalovanému.

Zaujímavosťou tiež je, že svedkom obhajoby bol aj ďalší muž, ktorý tvrdil, že je jeho dlhoročný kamarát. Svedok charakterizoval obžalovaného ako človeka, ktorý ho v minulosti usmerňoval, aby športoval, majú spoločné záľuby, nabádal ho ísť študovať na vysokú školu a snažiť sa vždy o niečo viac. Výroky sa ho vraj nedotýkajú, hoci je Róm. Toto svoje vyjadrenie nijako bližšie nekonkretizoval.

Súd dospel k záveru, že z vyjadrení obžalovaného vyplýva, že nerozdeľuje ľudí na slušných a neslušných, ale na ľudí čistých pracovitých (bielych) a tých ostatných. Súd konštatoval, že členenie ľudí na asociálov a tzv. slušných Rómov je len klasický koncept skrytého, resp. maskovaného rasizmu (Rozsudok Špecializovaného trestného súdu, 2017).

Rádio Frontinus za rozhovor dostalo od licenčnej Rady pre vysielanie a retransmisiu pokutu vo výške 15-tisíc EUR (TA3, TASR, 2017).

ZÁVER

Ako už bolo uvedené – aj sloboda prejavu má svoje limity a u poslancov NR SR obzvlášť. Výrok (ak ním bol spáchaný trestný čin) vyslovený verejne je tiež posudzovaný prísnejšie, lebo poslanec má väčšiu možnosť prilákať pozornosť publika než radový občan, tiež má väčšiu mieru zodpovednosti. A to aj v prípade, ak obžalovaný ani priamo nevysloví, že podporuje resp. sympatizuje s hnutím smerujúcim k potlačeniu základných práv a slobôd - v uvedenom prípade súd poukazoval na nacistickú a neonacistickú ideológiu.

Treba mať na pamäti, že aj nepriamy dôkaz je dôkaz, ak ide o sled na seba nadväzujúcich nepriamych dôkazov. Dokázať úmysel je vždy veľmi ťažké. Skúma sa aj osoba a minulosť páchateľa je počas pojednávaní skúmaná či už pri určovaní spomínaného úmyslu, ktorý sa pri týchto činoch vyžaduje, čo vedie k trestnosti a následnému odsúdeniu alebo pri určovaní prípadných priťažujúcich (aj poľahčujúcich) okolností. Dané skutky sa musia posudzovať v kontexte vyššie uvedeného, tak ako sa dôkazy posudzujú každý jednotlivo, ale aj vo vzájomnej súvislosti.

Čísla 14, 18 a 88 neboli doteraz vo všeobecnosti laickou verejnosťou spájané v súvislosti s nacistickou a neonacistickou symbolikou, ani obdarovaní predmetnými šekmi o nej pravdepodobne vôbec netušili. Vďaka silnej prezentácii a medializácii prípadu sa nepochybne dostali do povedomia širokej verejnosti.

Problémom v spoločnosti je tiež generalizovanie - dávanie do všeobecnosti pri hodnotení určitej skupiny obyvateľov, a to prisudzujúc im negatívne vlastnosti nedbajúc na posudzovanie každého jednotlivca individuálne.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

HOSPODÁRSKE NOVINY. 2017. *Obchod Kotlebovcov ponúkal zaujímavé akcie: Pri nákupe nad 8818 korún zadarmo obušok.* [online]. Dostupné na internete: https://slovensko.hnonline.sk/931416-obchod-kotlebovcov-ponukal-zaujimave-akcie-pri-nakupe-nad-8818-korun-zadarmo-obusok

KYSEĽ, T. 2021. *Kotleba je vinný v kauze šekov vo výške 1488 eur, dostal 4 roky a 4 mesiace.* [online]. Dostupné na internete: https://www.aktuality.sk/clanok/829669/online-na-sude-s-kotlebom-je-napata-atmosfera-sudkyna-stopla-jeho-advokata/

MACH, M. 2016. *Vznik a vývoj ĽSNS.* [online]. Dostupné na internete: https://www.mladiprotifasizmu.sk/vznik-a-vyvoj-lsns/

MIKUŠOVIČ, D. 2020. *Po pätnástich rokoch padol trest, sudkyňa Sabová to Kotlebovi zrátala za celú kariéru (odôvodnenie rozsudku)*. [online]. Dostupné na internete: https://dennikn.sk/2085719/po-patnastich-rokoch-padol-trest-sudkyna-sabova-to-kotlebovi-zratala-za-celu-karieru-odovodnenie-rozsudku/

MINISTERSTVO VNÚTRA SR. 2021. *Boj proti extrémizmu – Základné informácie.* [online]. Dostupné na internete: https://www.minv.sk/?zakladne-informacie-1

MIŠOVIČ, H (TASR). 2018. *Kotlebovci zmenili logo, chcú sa dištancovať od spojení s fašizmom*. [online]. Dostupné na internete: https://www.hlavnespravy.sk/kotlebovci-zmenili-logo-chcu-sa-distancovat-od-spojeni-s-fasizmom/1351656

Rozsudok Špecializovaného trestného súdu 4T/36/2017

TA3, TASR. 2017. R*ádio dostalo po debate s kotlebovcom Mazurekom vysokú pokutu*. [online]. Dostupné na internete: https://www.ta3.com/clanok/104363/radio-dostalo-po-debate-s-kotlebovcom-mazurekom-vysoku-pokutu

TASR. 2020. *Mariana Kotlebu odsúdili na štyri roky a štyri mesiace odňatia slobody.* [online]. Dostupné na internete: https://www.teraz.sk/slovensko/fles-mariana-kotlebu-uznala-samosudky/499839-clanok.html

ÚRAD PRIEMYSELNÉHO VLASTNÍCTVA. 2021. *Údaje z registra. POZ 657-2018.* [online]. Dostupné na internete: https://wbr.indprop.gov.sk/WebRegistre/OchrannaZnamka/Detail/657-2018

Ústavný zákon č. 460/1992 Zb. (Ústava Slovenskej republiky)

Zákon číslo 300/2005 Z.z. (Trestný zákon)

Zvukový záznam z pojednávania zo dňa 13.10.2020. Dostupné na internete: https://www.youtube.com/watch?v=fHy7scH7u-4

Mgr. Miriam DROPPOVÁ
Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
Demänová 393
03101 Liptovský Mikuláš
miriam.droppova.1@gmail.com

SURVIVAL INSTINCT – NEW PARADIGM IN THE DEVELOPMENT OF THE ASYMMETRIC CONFLICT THEORY?

Anna ĎURFINA

ABSTRACT

This paper offers a short analysis of the development in the field of the asymmetric conflict theory according to main authors in this field (mainly I. Arreguín-Toft and A. J. R. Mack). Based on these historical and current knowledge about the most important theories of asymmetry in conflict, the topic of the paper will then focus on a new variable that could reveal the position of the weaker player in the conflict, namely survival instinct of the player. In this connection, the article presents the possibilities of developing the theory of asymmetry in conflict on the basis in question.

Keywords: asymmetric conflict, theory, survival instinct, methodology

INTRODUCTION

Theories of asymmetry in conflict are an area of research of a narrow number of experts, while their attention can be mostly focused on the basic assumptions of defining the concept of asymmetry in armed conflict, or in peace operations. Perspectives on asymmetry in conflict are summarized in most of the authors' works to express the lack of equality in combat operations and the manifestations of asymmetric security threats. V. Jurčák presents the asymmetric struggle as "a clash between incomparable or unequal forces" (Jurčák, 2014, p. 105). The author then defines that "for the needs of the activities of active forces in the missions of the world community, regional organizations and non-governmental organizations, in the performance of their tasks are not only terrorist attacks, but also a number of other threats to which active forces in the mission are exposed and must face (eliminate them)" (Jurčák, 2014, p. 111). The research of asymmetric conflicts thus represents various specifics and is also influenced by the fact that security science has a complex character, as it works with the knowledge of many scientific disciplines. Therefore, from our point of view, it is essential that research on conflict asymmetry must be presented through the prism of individual theories, which should have a clear impact on asymmetric conflicts, their analysis and explanation. However, it is necessary to examine the theories more deeply and to ask whether the theories of conflict asymmetry in question have an impact on the asymmetric conduct of the conflict itself, or whether it sufficiently explains them, and whether their use is universal.

1 MAIN THEORIES OF ASYMMETRIC CONFLICT

The basic two theories on which we will rely and based on the extension of the attributes of the theory of asymmetry in conflict in the presented paper, undoubtedly include the Interest asymmetry theory developed by A. J. R. Mack. The theory is based on three basic premises:

1. Relative power explains relative interest.
2. Relative interest then explains the relative political vulnerability.
3. Relative vulnerability then explains why strong players lose and weak players win (Mack, 1975, 175 – 200pp.).

Mack thus clearly assumes that weaker opponents win conflicts because their interest in winning the war is much greater as far as their very survival is concerned. This assumption can be confirmed by the example of the asymmetric conflict in Afghanistan or Iraq in recent decades, and although the American experience in these conflicts was by no means exceptional, it remained exceptional and surprising for Americans. Obviously, if we also consider Mack's attitude to political vulnerability as a variable influencing the outcome of an asymmetric conflict, it is clear that a strong opponent will not logically be so interested in winning because his own survival is not a matter of conflict. Therefore, if the result does not directly threaten the survival of a strong player in the conflict, his interest in the result automatically decreases. This view is also confirmed by Toft, who argues that "power asymmetry determines an asymmetry of interest that changes inversely with political vulnerability, which in turn changes inversely with results" (Toft, 2001, p. 93).

In other words, the basic attributes of the investigated theory can be defined as follows:
great power (power) = low interest
low interest = high vulnerability
high vulnerability = low probability of victory

Where: G - great force
L - low interest
H - high vulnerability
V - low probability of victory

$$V \approx L / G\,H \qquad [1]$$

In this case, from our point of view, the above pattern of defined premises is unambiguous. It is possible to consider whether it would be possible to change the values of individual quantities, but obtaining their values seems problematic. Therefore, the question of how to determine the value of high power and assign the value of low interest to it remains open in the future. The quantification of Mack's theory thus remains open. However, we can acknowledge the fact that in no case the modern asymmetric conflicts were able to attack Mack's theses, the local enemy forces failed to attack a stronger opponent in his own territory. We can assume that a weaker opponent is not even militarily capable and capable of attacking a stronger player in his territory, but we must not forget that he may be strong enough to force a stronger player to withdraw his troops from combat or conflict as such. Therefore, there must be a clear reason why a stronger player is not able to win in an asymmetric conflict. The assumptions of this theory can also be confirmed by examining the 1954 war, when the Vietminh destroyed only about 3% of French forces in Indochina, but the psychological effect on the French army was absolutely destructive. 14 years later, we could talk about the same case if we synthesized the results of the analysis of the Vietnam War, where the same effect on the Americans was not due to the force with which the US entered the war, but the way the fighting took place and of the psychological effect of the fight. We can also say that even though Allied troops led by US military forces have won the invasion of Iraq or Afghanistan, there are many aspects that are questionable in terms of indicating real victory in these conflicts.[1] Of course, there are also several arguments that contradict Mack's theory, and we can also use the case of the so-called Bush's holy war. The United States paid billions of dollars for the so-called the war on terrorism following the attacks on New York on 11 September 2001 (Bush, 2001). Although it was clear that this war was not a necessity for the country's survival, this attitude

[1] Note of the author: The situation in Afghanistan in August / September 2021 clearly confirms the fact that Allied troops led by the United States failed when the Taliban returned to power in the end.

brought a staggering increase in popularity to President G. Bush by 51% on the day of the attacks on 90% in just the next 2 weeks (Bush, 2001). The wave of population support that we have witnessed at the time clearly points to the fact that democratic regimes may be interested in winning the war, even though their very survival is not naturally jeopardized. In this case, however, the ideology of the leader of the free world was threatened, which was a significant variable in the need to achieve victory in the armed conflict.

Another of the arguments representing certain limits to the theory of interest asymmetry is that, according to the argument of this theory, that a certain period is needed to show political vulnerability as one of the main variables influencing the outcome of an asymmetric conflict, which also affects the ability of actors to fight in conflict. However, this does not in turn explain why some asymmetric conflicts end in a short period of time, and others run longer periods of time. The author of this theory himself is aware of certain limits of his research in his work and directly defines that it is the use of an insurgent strategy in fight that can explain the longer duration of the conflict. Despite everything defined by the theory in question, in our opinion, based on the historical analysis of selected asymmetrical conflicts, this theory is mostly applicable precisely to asymmetric conflicts that have taken place in the past. Author G. Meron supports our assertion by presenting that "the interests and motivations of the so-called ancient weaker players are incomparable from the present day, which according to motivational theories is reflected in the relatively high rate of successful uprisings in history." (Meron, 2003, p. 43) Although Mack's theory of interest asymmetry has some limits, it still presents a unique insight into the question of why weak players win over their stronger opponents. A player's interest in the outcome in an asymmetric conflict, together with a variable of political vulnerability in conflict, can undoubtedly be one of the fundamental variables that we see as important for outcomes in asymmetric conflicts. We consider it necessary to further examine the variables defined by Mack in the elaboration of the theory of asymmetry in conflict in question and in the direction of their confirmation or rebutting in the question of the outcome of modern asymmetric conflicts. These form the basis of the most comprehensive and nasal theory of asymmetry in conflict developed by I. Arreguín-Toft – *Strategic interaction theory*. It is Toft's theory that is based on Mack's previous analyzed theory, which this author subsequently elaborated, and now the theory of strategic interaction is a basic theory on which we will also rely in exploring further possible developments in the theory of asymmetrical conflicts.

Although there were several authors[2] before Toft who dealt with military strategy as a key variable in why weak players win conflicts, in 2001 Toft was the first to present a comprehensive scientific view of asymmetry in conflict in terms of strategic interaction, which he subsequently developed and tested in his 2005 publication. (Toft, 2005) Toft developed his theory based on the theory of asymmetry of interest, assuming that actors come into conflict with three basic abilities:

1. the resources immediately available to combat the resources of the potential adversary,
2. a plan for the use of these resources to achieve the stated goal or strategy,
3. a resource that is potentially available after the conflict erupts (again, given the potential strength of the potential adversary) (Toft, 2005, p. 11).

[2] See e.g. In PAPE, R. A. Bombing to win: Air power and coercion in war. Ithaca, NY: Cornell University Press. 1996, ISBN 978-0801483110 – STAM, A. C. Win, lose, or draw: Domestic politics and the crucible of war. Ann Rbor: University of Michigan Press. 1996, ISBN - SUMMERS, H. G. On strategy: A critical analysis of the Vietnam War. Novato CA:Presidio. 1982 and others.

Toft thus points out that if we are aware of the available resources of each of the actors in the conflict, we can explain or estimate the strategic interactions of each of the opponents and their consequences. The resources used by the actors in the conflict can then be divided into individual categories, which present those used by the weaker actors and those used by the strong players in the asymmetric conflict. Based on Toft's theory, strong players should use direct strategies as a conventional attack. Indirect strategies can be described as barbarism. The weak opponent will then use conventional defense as a direct strategy and insurgent leadership as an indirect strategy. From the point of view of individual defined strategies, it is subsequently clear that we characterize a direct conventional attack as a direct military force, the aim of which is to capture or destroy enemy troops or gain control of a certain territory. There is no doubt that, based on an analysis of historical and professional materials, we can confirm that in recent history this strategy is most effectively applied by the United States and its military forces, which are essentially invincible in a direct military attack. The strategy of direct conventional attack, in turn, is for military forces to destroy their opponents and conquer their capital, as in the case of the Gulf War, the Iraq War, or Operation Enduring Freedom in Afghanistan. On the other hand, an example of barbarism as a strategy in conflict is, for example, the use of chemical or biological weapons, the systematic intimidation and use of means of combat against non-combatants, or the deliberate destruction of hostile natural and cultural heritage. The main goal of this strategy is certainly the destruction of enemy forces, but also the destruction of the opponent's psyche. Undoubtedly, a direct example of such a combat strategy was the use of nuclear weapons in Japan, which were targeted not only at military facilities but also at civilian cities (Pape, 1990 and 1995). However, the use of a strategy of barbarism is also possible if, during a counter-insurgency operation, soldiers accidentally start killing civilians in order to suppress the uprising itself.

On the other hand, when considering the possibility of conventional defense, this strategy is used by military forces that seek to thwart enemy efforts to control or destroy territory, population, or strategic resources. According to Toft, as in the case of a conventional attack, the main goal is to fight against enemy troops, but from the point of view of defending the other actor in the conflict (Toft, 2005, p. 32). Examples of direct defense strategies were, for example, direct defense or the hitting of strategic targets as used by Egypt against Israel in 1983 and the like. The second strategy that Toft defined for the weaker player in the conflict is the insurgent leadership strategy (GWS, guerilla). This strategy is based on the training and use of organized groups that indirectly act against the armed forces occupying a certain territory. However, the insurgency strategy can also be used as a direct strategic approach, as we have seen in the case of ISIL in Iraq and Syria. The two most common ways of fighting guerilla strategy are undoubtedly terrorist actions and partisan (insurgent) fighting. The goal of guerilla warfare is clearly to cause the greatest possible damage to infrastructure, armed forces, supplies or cause delays in combat. We could clearly see this in the fighting in Iraq against American forces, as well as in the conflict in Afghanistan, where these methods of combat were used against Soviet troops and subsequently against ISAF troops. In his research, Author Ch. Watkins focuses on the strategies and tactics of insurgent struggle (Watkins, 2014, p. 4). Watkins argues that at the beginning of a conflict, insurgent forces can be a major disadvantage compared to direct attack forces. However, there are contradictions here that we can identify in the context of expert opinions. These relate to the basic elements of the guerilla strategy itself, when Toft argues that the most important for the success of a guerilla conflict management strategy is the safe location of the weak player. Watkins, on the other hand, argues that a safe haven is not necessary in view of the rebel forces' ability to succeed in the conflict (Watkins, 2014, p. 4). However, the two authors agree that the support of the local population is necessary for the success of the fighting with the guerilla strategy. In some cases, even insurgent forces

must strive to become more legitimate in the eyes of the domestic population than opposing COIN forces.[3]

Another of the problematic variables, which, in addition to a safe location, could represent a change in the success of the guerilla strategy, is undoubtedly the need for assistance or help from abroad. However, research suggests that external aid is not a variable that would be needed for weak players to win in an asymmetric conflict. Subsequently, same authors argue that the insurgents know how to benefit from external support if the support is accompanied by the possibility to present the better governance than is the case with the current government (Watkins, 2014). At the same time, based on the results of Watkins' research, it is clear that the guerilla strategy can be more effective the longer the conflict lasts (Watkins, 2014). D. W. Hamilton then confirms that the guerilla strategy is not a strategy that automatically presupposes the rapid defeat of opposition forces (Hamilton, 1998, p. 27).

Returning to the basic idea of the Strategic interaction theory, Toft's theory is based on the basic premise that the only possible way weak players can win in conflict is to apply the opposite strategy to that implemented by strong players in that conflict. This means that if a strong player in a conflict uses a conventional attack, the weak player must use an indirect attack strategy - a guerilla strategy. If a strong player uses an indirect strategy, the weak player would have to use a direct defense. From this premises, we can develop the thesis that each strategy has an ideal counterstrategy. This means that if one player could predict his opponent's strategy, his chances of success in conflict would be dramatically higher when using the right counterstrategy. Toft thus clearly distinguishes between two ideal types of strategic approach and thus between direct strategy and indirect strategy. If both actors in the conflict were to use a direct strategy and thus a conventional attack and a conventional defense, or barbarism and a guerilla strategy, this would mean using the same strategy on both sides. In such a case, we should therefore assume that in the case of such an interaction, the result of the conflict should be the loss of a weaker actor and thus a player whose fighting forces are weaker. On the other hand, when using the interaction of the opposite approach and thus direct - indirect strategy or indirect - direct strategy, the conflict should result in the defeat of a stronger player, as a weak player does not give a strong player the opportunity to use his full military and strategic potential. For example, author A. Downes argues that both democracies and authoritarian regimes will be as prone to using barbarism as an indirect strategy of attack, as they believe it will save them money (Downes, 2003). On the other hand, Toft presents that, based on its own research, this approach is seldom effective, as such an approach is always politically counterproductive (Toft, 2003).

In our view, the use of torture of terrorist suspects in Guantánamo and Abu Ghraib prisons was carried out by US forces as a case of inefficiency in the use of the barbarism strategy. In both cases, the US Secret Service (CIA) used various torture techniques to obtain information from terrorist suspects, but as confirmed by a 2014 Senate report, the use of these investigative techniques was not an effective means of obtaining accurate information or cooperating detainees (Zornick, 2014). The cause is absolutely logical and obvious, as those who are tortured will say anything to prevent the interrogation from continuing. The use of a strategy of barbarism in an armed conflict is consequently just as extremely demanding, as

[3] Note of the author: In some cases, it is even desirable for the insurgent forces to gain more legitimacy than the opponent's forces, and the delegitimization of the government itself may take place and a more effective government may be established for the population of the state. It is necessary to draw attention to the fact that the way of fighting through a guerrilla strategy cannot be automatically considered from the point of view of the past, present or future as a tactic of fighting connected only with marking this strategy as negative, immoral, hostile and the like. The combat tactic in question has been used in the past to overthrow the political or military establishment and the establishment of a people's government, or another (often more democratic) establishment in the country.

special military forces capable of carrying out such a cruel way of fighting are necessary for its application.

Toft's theory of strategic interaction is thus based on these basic premises:

1. If a strong player attacks with a direct combat strategy and a weak player defends using a direct defense strategy, with all other variables equal, the strong player should win quickly and decisively in an asymmetric conflict.
2. If a strong player attacks with a direct combat strategy and a weak player defends himself using an indirect strategy, with all other variables being equal, the weak player should win in an asymmetric conflict.
3. If a strong player attacks with an indirect combat strategy and a weak player defends himself using a direct strategy, with all other variables equal, the strong player should lose.
4. If a strong player attacks with an indirect combat strategy and a weak player defends himself through a guerilla strategy, with all other variables equal, the strong player should win the conflict.

Toft also based his theory on the premise that the better armed a weak player is, the more likely a strong player is to lose in an asymmetric conflict (Toft, 2005, p. 30).

As with other existing theories of asymmetric conflict, Toft's theory is criticized, with M. Belfer becoming the main critic of this theory, arguing that the basis for deciding asymmetric conflict is not primarily the strategy but the tactics used by the player in combat. Belfer thus presents 3 basic variables that are important from the point of view of the result of an asymmetric conflict, namely the goals, strategies, and tactics of individual players in the conflict. Consequently, each of these variables is dependent on the previous one. While Toft presents in his work that M. Ali also won in the boxing match over G. Foreman as he used a better strategy, Belfer argues that Ali won thanks to excellent tactics and not strategy in the match (Belfer, 2012). He then presents that Ali had only one basic goal, and that was to win in each boxing match. While Toft's theory represents that strategy is more powerful than power and force itself, Belfer argues that the combination of power and intelligence is important (Belfer, 2012). What Belfer was trying to present, in our opinion, is the fact that the balance between the player's strength and intelligence in the analysis of his enemy is the basic key to success in the conflict.

Belfer also criticizes Toft's theory following Toft's too narrow view of asymmetric conflicts. According to Belfer, Toft examines conflicts only from a political and / or military perspective and does not consider socio-economic and cultural aspects. In this case, we can confirm that we also acknowledge the importance of socio-economic or psychological aspects, which can create important variables in deciding on the use of strategy, tactics, and subsequent outcome in asymmetric conflict. At the same time, however, we add that Toft's theory and its focus on the political / military outcome of the conflict provide a basic framework in theories of asymmetry in conflict (Ďurfina, 2019).

Another of the critical analyzes of Toft's theory was presented by J. Record within his Foreign assistance theory (Record, 2005). In his work, Record criticizes both Mack's and Toft's theoretical background claiming, that none of these experts considered it important to work with the possibility of foreign assistance as an important variable influencing the outcome of an asymmetric conflict. The Record directly claims that foreign assistance is one of the important preconditions for the victory of a weak player in a conflict. At the same time, Record agrees with Mack that it is also important to fight for their survival and with Toft that strategy is a significant part of the answer to why weak players win asymmetric conflicts. What adds, however, is that even the most determined weak players cannot hope to win without material

resources. The Record argues that "the rebellion must also have strong weapons" (Record, 2005). In our view, Record's theory is a correlation between internal variables or factors such as superiority in will, strategy, organization, morality or discipline, and an external factor - foreign assistance to insurgents, which will provide weapons and equipment, or other support in the conflict. Even though Record's theory brings beneficial arguments and an interesting point of view on the theory of asymmetry in conflict, it also has its limits. Indeed, some authors argue that foreign support for insurgents is not necessary and sufficient for weak players to automatically win in an asymmetric conflict (Watkins, 2014). However, Watkins' research shows that foreign support for rebel forces is beneficial when complemented by the ability to provide better governance than the country's current government (Watkins, 2014). Better governance is proving to be much more important than pure military support from abroad.[4]

It is clear, there is currently no universal theory that can describe and in particular, clearly predict and prove the results of asymmetric conflicts. In our view, there is rather a combination of variables brought in different theories, and these to some extent provide an answer to the question of how weak players can win a conflict against a stronger opponent. As we have already presented, strategy can be important, but without the support of the local population or foreign aid, or one's own interest in survival, the weaker player will have a more difficult position in the conflict. Nevertheless, the question of why ISAF ultimately failed in the conflict could not be fully answered by any of the theories that are the basis for the research of asymmetry in the conflict in this paper. The ISAF had enormous military strength, used an effective counter-insurgency strategy, and compared to the Soviets, won over the government.

In 2009, General Petraeus himself identified the following problematic aspects of the conflict in Afghanistan:

1. The Taliban and other rebel groups believed that they were winning and not losing.
2. There are some doubts about the determination of coalition forces.
3. The political process and policy setting in this case lacked the relative legitimacy of Iraq.
4. Insurgent leaders and members of groups are mostly domestics.
5. The Taliban has been able to implement better governance, security, and dispute resolution than the Afghan government had in several areas (Petraeus, 2009).

The first three problems can be linked to Mack's theory of interest asymmetry. The United States and other governments in ISAF countries did not have the political will to address Afghanistan fully. After 9/11, although all American eyes were fixed on Afghanistan as a country defined as the "axes of evil," where terrorists plan their future attacks on American land, this interest declined in later years. In 2009 and then in 2014, neither the public nor politicians wanted to continue the conflict in this country.

Based on the above, a critical analysis of selected theories clearly points to the fact that there is room for further development of asymmetry research methodology in conflict through the theoretical definition of new approaches - the inclusion of new variables and their combinations, and / or using completely new methodological approaches of selected issues.

[4] Note of the author: this assumption proves to be correct in the Taliban's takeover of Afghanistan in the summer of 2021. As no solid and effective governance was established in the country and foreign troops gradually left the country, the Taliban had an open path to regaining control of the country.

2 SURVIVAL INSTINCT – NEW VARIABLE AND ANSWER IN THE THEORY OF ASYMMETRIC CONLIFTS?

General Beaufre defined that the history of the last ten to fifteen years has shown the fatal mistakes that result from attempts to resolve asymmetries in conflict purely empirically and through attempts to guess the rules when the armed forces face enemies fully familiar with the rules of the game. In his opinion, "it is necessary to learn to use these rules as opponents do ... We must master the art of indirect strategy" (Beaufre, 1965).

We consider the following to be the basic limitations that predict the need for further development of knowledge brought into the theory of asymmetry in conflict by the authors Mack and Toft:

- lack of definition of a new comprehensive concept of the theory of asymmetry in conflict, in connection with the use of the instruments of game theory and mathematical simulation,

- focusing research mainly on the strong player and, in certain cases, only on assessing the decision-making of the player's army and its involvement in the conflict,

- a purely heuristic concept of determining the variables influencing the choice of a player's strategy in an asymmetric conflict,

- determining the meaning of the value of certain variables only based on a philosophical examination of case studies of selected conflicts,

- failure to include a fundamental variable that significantly affects the decision-making on strategy in conflict and thus the result of asymmetric conflict – the survival instinct of the player.

For the needs of the development of the theory and practice of asymmetric conflict, in our opinion it is necessary to introduce a new definition of the theory of asymmetry in conflict, which could be based on the application of instrumentals of game theory and mathematical simulation of the weight of individual decision-making variables. Subsequently, it is necessary to include another variable in the research of decision-making of players in asymmetric conflict, namely a variable with which the author Mack has already worked to some extent in the theory of interest interaction as a variable important for winning by weak player in asymmetric conflict. This variable could be called *Survival instinct of the player* which in our opinion, could play an important role in the conflict and can subsequently be one of the basic variables that undoubtedly fundamentally influence the decision-making strategy of individual players. Subsequently, it is necessary to present the weight of individual variables, but there is much needed methodological development, since in our opinion it is not possible to define which of the variables is most important in a particular conflict, or in certain interactions in the conflict. In conclusion, despite the undeniable position of the player's army itself in conflict, our research cannot be limited to the army's decision as for example author Hartigan in his research presents. (Hartigan, 2016) Hartigan presents in his publication that the very result of an asymmetric conflict is based on a higher level and therefore command is not purely a player's military component, but as well the political structure itself, the decision-making of the country's political representatives, or insurgent leaders in the state of the conflict.

Following on, for the basic variables determined based on analysis of selected theories of asymmetric conflict, it defines as variables which in our opinion influence the decision of players in conflict and thus the result of asymmetric conflict as follows:

1. s = strategy

2. t = time

3. si = survival instinct

While acknowledging the existence and validity of other variables as discussed above based on Toft's and Mack's research, we need to abstract from these variables for our research, examining the weight of each variable, the weight of the strategy used by player in conflict, time, and the so-called survival instinct of the player. Further, there will also be necessary to analyze how these variables will be able to influence the decision-making of players in an asymmetric conflict and its outcome itself.

There is no doubt that the theory of asymmetry in conflict needs a new approach that will not only help explain why weaker players win in conflict but can also answer the question of what is the basic variable which is used by weak player against the stronger opponent. Is there only the strategy or tactics in the conflict, as it was presented by Toft, which is the most important? If it would be so, there would be very easy for the weaker opponent switch to counterstrategy or on the other hand, the strong opponent would always know which strategy to use according to decision of a weak player. As we already stated, there are more variables, which we must take to account. Time is very important variable, as the present shows us today, that it was time, which helped Taliban defeat the US forces and Afghan's government. What is even more important is, that in this time, there was consistent, and we could also say passionate fight for Taliban's own survival. Therefore, there is necessary to prepare new models of game theory, which would include three mail variables which can predict outcome of the conflict. As we already presented, strategy is very important in the matters of arm conflict, but the questions remain, how the other two of stated variables – time and survival instinct, change the strategy decision making of the players in conflict. These hypotheses will have to be answered through the future research of the theory of asymmetric conflict, which should also consist of application of the game theory instruments.

CONCLUSION

Already 2,600 years ago, the leaders of nations or tribes dealt with the individual nuances of the conflict, knowing that an adversary who appeared to be strong may not automatically be the winner of the battle. The knowledge in question was repeatedly forgotten and rediscovered, especially in the reality of fighting. Sun Tzu in the 6th century BC defined:

"If your enemy is secure in all areas, prepare for him.

If your enemy is stronger, try to avoid him.

If your enemy is temperamental, try to irritate him.

Pretend you're weak to make the enemy arrogant.

If he tries to rest, don't give him peace.

If the enemy's forces are combined, try to divide them.

If the leadership and power agree, divide them.

Attack where the enemy is unprepared, appear where you are unexpected." (Sun tzu, 6th century)

Ancient teaching clearly points to the fact that once an opponent is out of balance and a discord is brought into his troops, he becomes easy prey, even though the opponent is at first glance impressive in terms of the strength and technique of his armed forces. In recent decades,

the powers have been forced to learn this truth repeatedly in a difficult way, through defeats with weaker enemies. Today's reality of armed conflicts confirms that even though there are theories which could be used to predict the outcome of the conflict, and therefore could be used to set the right strategies in conflict, current theory fails to determine the true nature of the asymmetric conflicts. Therefore, as we presented in this paper, there is need for new approach to the research of asymmetric conflicts in theory, which would subsume new knowledge reflecting the reality of modern conflicts. However, a multidisciplinary approach is now a necessity in this research area. We cannot answer the system, which consists of many variables if we strictly adhere to only security or military attributes. Therefore, there is necessary to work in combine with mathematic and psychological approach to the research area. That is the only way, how we can approach problem of asymmetry in the conflict in new era.

BIBLIOGRAPHY

ARREGUÍN-TOFT, I. 2003. *The (F) utility of Barbarism: assessing the impact of the systematic harm of non-combatants in war.* Pennsylvania: Annual Meeting of the American Policial Science Association, 9/2003, Pennsylvania.

ARREGUÍN-TOFT, I. 2001. How the Weak Win Wars: A Theory of Asymmetric Conflict". In *International Security*, vol.26.1, 2001, ISSN 1531-4804, pp. 93 – 128,

ARREGUÍN-TOFT, I. 2005. *How the Weak Win Wars: A Theory of Asymmetric Conflict.* Cambridge University Press, 2005. 274 pp. ISBN 978-13165-830-0-5.

BEAUFRE, A. 1965. *Introduction to Strategy*. Publishing: Fabre and Fabre. 138 pp., no ISBN

BELFER, M. 2012. *Lecture – National Security and Asymmetric Threats.* Metropolitan University Prague. 2012.

BUSH, G. W. 2001. *Remarks by the President Upon Arrival*. [online]. The White House, 16. 9. 2001. Available on http://georgewbush-whitehouse.archives.gov

DOWNES, A. 2003. *Targeting Civilians in War: The Starvation Blockades in World War I.* Lecture, paper presented at the Annual Meeting of the American Pollical Science Association, 9/2003, Pennsylvania.

ĎURFINA, A. 2019. Asymmetric conflicts in the theory of international relations. In *Vojenské reflexie*. [online]. Mimoriadne číslo, 12/2019, p. 21 – 58. Available on http://www.aos.sk/casopisy/reflexie/vojenske_reflexieXIV_mim.pdf

HAMILTON, D. W. 1998. *The Art of Insurgency: American Military Policy and the Failure of Strategy in Southeast Asia.* Westport, CT: Praeger, 1998, 216 pp. ISBN-13: 978-0275957346.

HARTIGAN, J. 2016. *Why the Weak Win Wars: A Study of the Factors That Drive Strategy in Asymmetric Conflict.* Washington: Progressive Management, 240 pp., 2016, E-book. no ISBN

MACK, A. J. R. 1975. Why Big Nations Lose Small Wars: The Politics of Asymmetric Conflict. Cambridge University Press, In *World Politics*, Vol. 27, No. 2, 1975. ISSN 1086-3338, p. 175 – 200.

PAPE, R. A. 1990. Coercive Air Power in the Vietnam War, In *International Security*, vol. 15, no. 2, 1990, ISSN 1531-4804, p. 103 – 146.

PAPE, R. A. 1996. Bombing to Win. In *Cornell University Press,* 1996. ISSN 0162-2889.

PETRAUS, 2009. *Lecture on Afganistan and Iraq*. [online]. Available on https://www.c-span.org/video/?289092-2/general-david-petraeus-afghanistan-iraq

RECORD, J. 2005. Why the Strong Lose? In *Parameters*, Vol. 35, 2005/06, no ISSN, p. 16 – 31.

SUN TZU. 6th century. *The Art of War*. Edition of the 2011. 96 pp. ISBN 978-0-007-42012-4.

WATKINS, Ch. L. 2014. *How Insurents Win: Examinig the Dynamics of modern Insurgencies.* [online]. Monterey, California: Naval Postgradual School, 2014, 74 pp. Available on https://pdfs.semanticscholar.org/97b2/f5621a1cf23969608aabde44f990523937c8.pdf

ZORNICK, G. 2014. *Senate Report: CIA Torture Was Brutal and Ineffective*. [online]. Washington: 9.12.2014. Available on http%3A%2F%2Fwww.thenation.com%2Fblog%2F192177%2Fsenate-report-cia-torture-was-brutal-and-ineffective.

Anna ĎURFINA, JUDr. Ing. PhD. et PhD.
Malokrasňanská 2, 831 54 Bratislava
durfina@vsmvv.cz

THE NEED FOR ANTHROPOLOGY IN THE TIME OF CRISIS

Dušan FISCHER

ABSTRACT

The following article is set to argue for more involvement of anthropology in studying armed forces during crisis. It will argue that the current political and military climate tends to wide a gap between the perception of the role of the military between the society and soldiers. This represents a challenge that may have further consequences in the future. By studying the armed forces "from the inside," it could be possible to close the gap. The following paper uses anthropology as a way of conduct proper study of the armed forces both from the side of the society, but much importantly within the structure of the armed forces and its military and political leadership. Based on a field research, the study related to the deployment of Slovak troops during the COVID-19 pandemic will show that there are signs of departure in the perception of the society and the armed forces about the role of state's military.

Keywords: anthropology, security, military, social science

INTRODUCTION

When it comes to history of the armed forces, the military has witnessed a significant number of changes and updates. From the technological advances to the change of military culture. Soldiers, as people, are prime users of equipment that is more expensive, more advanced; provide more services, and more protection. In terms of soldiers' daily work, the equipment is also more lethal and attempts to be more precise to avoid unwanted consequences such as self-harm or collateral damage in the battlefield. Despite the rapid changes, the basic role of the military has not changed in the modern era. Soldiers train to persist both mentally and physically, to conduct plans, recognize terrain, survive in the hostility of the unknown, operate a weapon, follow orders from superiors and, most of all, and protect the borders, citizen, and infrastructure of the country they serve.

One of the roles of today's soldiers of the Armed Forces of the Slovak Republic is to protect citizens of Slovakia by conducting and assisting in the domestic crisis management. People tend to witness soldiers help to repair bridges after a flood or provide support to local municipalities during dealing with the aftermath of damaging snowstorms. During the COVID-19 pandemic, Slovakia deployed more than 8000 troops during several operations in order to provide assistance and management to local municipalities and state police. The society at large and political elites perceive this as a positive step towards helping the civilian-military relationship. However, as the following pages show, the side of the military can show a different picture.

To get a better picture of the relationship between the civilian and military relationship, it is useful to employ basic anthropological tools. Among them are review of the literature on cultural anthropology, supported with active participating observation, semi-structured interviews, and studying the hierarchy and culture of the organization. These methods were also used to conduct a fieldwork described in the following pages. Based on the conclusion of the field study, the article argues for the importance of the anthropological studies used in the military environment.

1 THEORY

The theoretical framework was a prerequisite for understanding the current situation and formed the basis for questions during semi-structured interviews with members of the Armed Forces of the Slovak Republic. The theoretical part also included an analysis of media outlets that covered the topic of the Armed Forces of the Slovak Republic and COVID-19. The Slovak government declared the COVID-19 pandemic following the world's outbreak in March 2020. Each country adapted differently to the situation, but the deployment of the Armed Forces of the Slovak Republic, whether in comprehensive testing for the presence of coronavirus, their deployment to control compliance with measures against the spread of the disease, or deployment to maintain order in marginalized communities, was unprecedented in the region. It was thus the largest logistics operation in the history of independent Slovakia.

A review of the literature on the relationship between the army and civil society formed the basis for examining the position of the Armed Forces of the Slovak Republic in Slovak society. First, it was crucial to set up the position of an anthropologist conducting the field research. The anthropology within military has somewhat infamous reputation following the employment of Human Terrain System that was aimed at closing the cultural gap between the military interventionists and local population. Some authors challenged the concept (see Stanton, 2013, and McNamara, 2011). Kerry Fosher and Eric Gauldin argue that for successful field work, it is important to be able to assess the organization of study, including decision making and "nontraditional roles and setting (Fosher and Gauldin, 2021, p. 4). Part of the work of an anthropologist in the military environment is to be cautious about being too revolutionary when conducting interviews with military leadership. In order to gather relevant data, it is necessary to create and maintain professional relationship between the interviewer and organization's leadership.

On the topic of civil-military relations, the research draws mainly on a comparative analysis by Jurgen Kuhlmann, either in the book Military and Society in 21st Century Europe or in Civil-Military Relations in Europe, edited together with Hans Born, Marina Caparini, and Karl W. Haltiner, which deals specifically with crisis events. In the first publication, he argues that even years after the end of the Cold War, the transition to a democratic society is a challenge for the countries of Europe. During the Cold War, the "rules" were set more clearly (Callaghan and Kuhlmann, 2011). At the end of the bipolar division, countries must be active in defending the role of the armed forces. It was the situation during the pandemic that showed the need for armed forces that are trained, experienced in resolving non-violent conflicts, and carry out orders without unnecessary questions. The latter book is covers the importance of democratic control of the armed forces and "good governance" in order to maintain such control (Born et. all, 2007, p. 5).

During the pandemic, several political leaders imposed military-style behavior and military-style language. Politicians started to use words regarding the coronavirus and COVID-19 disease such as "enemy," and they tend to mention "front lines" when talking about doctors and other medical staff in hospitals. Furthermore, non-military leaders were dressed in uniforms, namely Minister of Labor Milan Krajniak who showed up dressed in uniform used by the Czech Armed forces at the press conference during which he described the fight against COVID-19 as the second Slovak National Uprising. There was also an example of the Prime Minister Igor Matovič who saluted the Chief of Defence, Slovakia's only four-star general Daniel Zmeko after a press conference. Everything suggested that the country as a whole is thankful for the military personnel on the ground and was getting used to seeing more troops in the streets of Slovak cities. Despite a few negative interactions reported on several testing sides, the general mood was positive.

2 METHODOLOGY

For the purpose of the analysis, there were two settings for data collection. The first place was the premises of the Ministry of Defense of the Slovak Republic. The interviews were conducted with soldiers who work for the Ministry in the administrative part, meaning they still wear uniforms, but they are "selected" or "set aside" from the Armed Forces to serve the Ministry. These are mostly officers for whom certain preconditions apply (university, commanding experience, potential experience from abroad, etc.). The second place was the unit of the 5th Special Purpose Regiment, an elite unit of the Armed Forces of the Slovak Republic, named after Jozef Gabčík, one of the perpetrators of the assassination attempt on Reinhard Heydrich. In terms of the number of members of the Armed Forces of the Slovak Republic, there is almost the same number in the regiment as in the ministry. However, a higher number of non-commissioned officers with foreign mission and operation experience characterizes the Special Forces Regiment. Both places are an environment known for its rules and procedures. These units are protected by physical barriers (high fences, other wire) and guarded by the military service (members of the Military Police). Both venues are characterized by the rites de passage and other rituals resulting from the nature of military culture, a concept made famous by Arnold van Gennep.

The original intention was to select a sample that would best copy the population of the Armed Forces of the Slovak Republic. However, due to the sample size (10 interviews) this was not entirely possible. These members of the Armed Forces of the Slovak Republic deployed during the pandemic for at least three months within the CAROUSEL OPERATION and JOINT RESPONSIBILITY (lasting from April to November 2020). This was the most important prerequisite for conducting interviews. The semi-structured interview had the following parts:

a) Military and civilian background, motivation for joining the Armed Forces of the Slovak Republic,
b) Own view of the image of the Armed Forces of the Slovak Republic in Slovak society, from the portrayal in the media to the opinions of the immediate environment (civil) and discourse on social networks and among close family members and friends,
c) View of the role of the Armed Forces of the Slovak Republic during the pandemic of the COVID-19 disease, and confrontation with motivation.

On the target sample from the ranks of the Armed Forces of the Slovak Republic, possible changes that were related to their deployment during the COVID-19 pandemic period were studied. It was important to examine the perception of the pandemic from their military side, how they see their position before and during the pandemic. The collected data was then put in contrast with the public opinion, which is the highest of all state institutions at the Armed Forces of the Slovak Republic and with the performance of the political leadership and the praise for the work of Armed Forces from their side.

RESULTS AND CONCLUSIONS

During the data collection, I focused on examining the phenomenon in dynamics (ongoing pandemic) and "capturing the dynamic flow of events," as described by the grounded theory introduced by Strauss and Corbin (Strauss and Corbin, 1998, p. 129). It was a combination of structured data and unstructured data. Semi-structured interviews were the main source of data. The interviews were conducted with a narrative analysis of stories and experiences during the deployment (purpose, motive, people, and institutions). Each interview began with questions about the motivation to join the Armed Forces of the Slovak Republic. The following questions focused on the individual perception of position of the Armed Forces

of the Slovak Republic and responders as individual soldiers in society. Later, the emphasis was put on the course of the deployment and returned to the perception of the position. The interviews were conducted in a work environment without disturbing influences. Due to the strictly hierarchical environment and the possibility the influence by peer-pressure and collective mindset, the use of focus groups would be inappropriate.

As mentioned, given the nature of the research, it was most effective to use grounded theory. The data analysis was done by selective coding. Thus, the deployment during the pandemic was the central category and by implying selective coding the importance was up on creation of an analytical story around it. During the interviews, it was important to gain the trust of the respondents. One of the problems revealed was the fact that the soldiers refused to record their interviews, which caused complications with transcribing the conversations. Interestingly, the willingness to record their interviews was higher among officers with a longer time spent in the Armed Forces of the Slovak Republic and was higher among soldiers examined in the area of the Ministry of Defense of the Slovak Republic, which illustrates the cautious approach of the young soldiers towards "new" people and unconventional conducting.

After applying the grounded analysis and selective coding, we can safely state that the gradual deployment improved the position of the Armed Forces of the Slovak Republic in society, but the data gathered from soldiers clearly show signs of reduced motivation and gradually increased frustration and feeling of abuse. The course of the interviews, which was almost identical for each respondent shows in the following diagram:

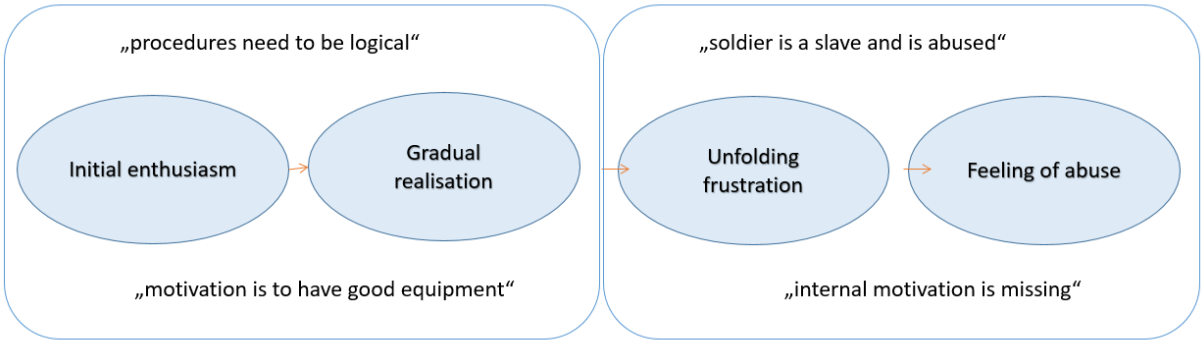

Figure 1 Diagram of responders
Source: the Author

As the results show, we may draw the next step for the study of the armed forces. Mansoor suggests in his volume on culture of military organizations that there is a trend of disengagement of the armed forces from society they serve and pledge to protect. As argued in this paper, the misunderstanding may soon turn into irreversible phenomenon. Yet, the conclusion should not be pessimistic as there are multiple tools at hand. However, the paper sought to provide evidence to see the importance and need for further anthropological field research in this area.

BIBLIOGRAPHY

BORN, H. - CAPARINI, M. - HALTINER, K. – KUHLMANN, J. 2006. Civil-Military Relations in Europe. New York : Routledge, 2006. 305 p. ISBN 0–415–38540–7.

CALLAGHAN, J - KUHLMANN, J. 2011. Military and Society in 21st Century Europe: A Comparative Analysis. London : Routledge, 2011. 350 p. ISBN 9781412818278.

CORBIN, J. - STRAUSS, A. 1998. Basics of Qualitative Research : Techniques and

Procedures for Developing Grounded Theory. London : SAGE Publications, Ltd., 1998. 312 p. ISBN 9780803959392.

FOSHER, K.B. - GAULDIN, E. Cultural Anthropological Practice in US Military Organizations. [online] Available on the Internet: https://oxfordre.com/anthropology/view/10.1093/acrefore/9780190854584.001.0001/acrefore-9780190854584-e-232.

MANSOOR, P. - MURRAY, W. 2019. The Culture of Military Organizations. Cambridge : Cambridge University Press, 2019. 486 p. ISBN 978-1-108-48573-9.

MCNAMARA, L.A - RUBINSTEIN, R.A. 2011. Dangerous Liaisons: Anthropologists and the National Security State. School for Advanced Research Press. 2011. 296 p. ISBN 1934691496.

STANTON, J. 2013. US Army Human Terrain System 2008–2013: The Program from Hell. CreateSpace Independent Publishing Platform. 2013. 218 p. ISBN 1491063920.

VAN GENEPP, A. 1960. The Rites of Passage. Chicago : University of Chicago Press, 1960. 224 p. ISBN 0226848493.

Mgr. Dušan FISCHER
Fakulta sociálnych a ekonomických vied UK
Mlynské luhy 4
Bratislava
dusan.fischer@fses.uniba.sk

VÝZNAM EXISTENCIE A ĎALŠIEHO ROZVOJA DOMÁCEHO OBRANNÉHO PRIEMYSLU PRE EKONOMIKU, OBRANU A BEZPEČNOSŤ ŠTÁTU

IMPORTANCE OF THE EXISTENCE AND FURTHER DEVELOPMENT OF THE DOMESTIC DEFENSE INDUSTRY FOR THE ECONOMY, DEFENSE AND STATE SECURITY

Viera FRIANOVÁ

ABSTRACT

This paper deals with the issue of the importance and development of the domestic defence industry for the economy, defence and security of the state. The author presents theoretical and empirical findings from the researched issues. The first chapter focuses on defining key terms (defence-industrial base, defence industry, defence industry product) and clarifying the benefits of developing a domestic defence industry for the economy as well as defence and state security. The second chapter presents a brief history, describes the current state and clarifies the possibilities of developing the defence industry in Slovakia in the future.

Keywords: defence-industrial base, defence industry, product of defence industry, support, association

ÚVOD

Ozbrojené sily (armády) krajín potrebujú pre svoju činnosť a plnenie úloh v rámci zabezpečenia obrany určitého štátu okrem finančných a ľudských zdrojov aj zdroje vecné (materiálne). Môžu si ich vyrobiť buď vlastnými prostriedkami, alebo ich získať prostredníctvom nákupov komodít od externých dodávateľov (čo sa v súčasnej praxi uplatňuje častejšie).

Nakupované komodity možno v zásade rozčleniť do dvoch skupín, a to na (Holcner a kol., 2011):

- komodity civilného charakteru (totožné s komoditami spotrebovávanými aj inými subjektmi v ekonomike, napr. výpočtová technika, energie, pohonné hmoty a pod.),
- špecifické komodity vojenského charakteru (napr. zbrane, munícia, vojenská technika a pod.).

Výroba špecifických komodít vojenského charakteru, teda najmä zbraní, je spojená s ľudstvom po celú dobu jeho vývoja, postupne sa menila a vyvíjala od primitívnych kamenných nástrojov (zbraní) až po súčasné sofistikované zbraňové systémy. Postupným vývojom priemyselnej výroby došlo k sformovaniu špecifického segmentu priemyslu toho ktorého štátu – obranno-priemyselnej základni/priemyselnej základni obrany. Problém obranno-priemyselnej základne patrí k ústredným problémom spojeným s národnou bezpečnosťou a sebestačnosťou v zabezpečení produkcie komodít pre potreby národnej obrany.

Cieľom predloženého príspevku je poukázať na význam existencie a ďalšieho rozvoja obranno-priemyselnej základne, osobitne domáceho obranného priemyslu, a to nielen

vzhľadom na jeho úlohu pre obranu a funkciu v bezpečnostnej architektúre štátu, ale aj vo vzťahu k ekonomickým záujmom našej krajiny.

1 VÝCHODISKÁ SKÚMANEJ PROBLEMATIKY

Predpokladom skúmania danej problematiky je vymedzenie kľúčových pojmov a objasnenie základných súvislostí. V nasledujúcej časti príspevku sústredíme pozornosť na pojmy obranno-priemyselná základňa, obranný priemysel a výrobok obranného priemyslu.

Pojem obranno-priemyselná základňa je v literatúre definovaný rôznymi spôsobmi. Napríklad ho možno vymedziť ako súbor firiem zabezpečujúcich obranu a statky spojené s ňou pre potreby ministerstva obrany (Brzoska, 1995). Podľa Holcnera a kol. (2011) predstavuje tú časť priemyslu štátu, ktorej produkcia je určená ozbrojeným silám, pričom táto produkcia môže byť ako civilného charakteru, tak i špecificky vojenská. Podľa Kennedyho, G. (1975) obranno-priemyselná základňa je označením pre trh vojenskej produkcie. Sandler, T. a Hartley, K. (1995) chápu obranno-priemyselnú základňu ako stranu ponuky vyššie uvedeného trhu vojenskej produkcie. V štátoch NATO používaný pojem Defence Industrial Base predstavuje „stupeň spôsobilosti štátu vytvoriť a zabezpečiť buď vlastnú výrobu alebo v kooperácii potrebné vecné statky určené na obranu krajiny“ (Ochrana, 2000). Syntézou uvedených prístupov sa možno prikloniť k vymedzeniu obranno-priemyselnej základne ako istej časti ekonomiky, prípadne priemyslu, ktorá sa skladá z firiem produkujúcich výrobky a služby nevyhnutné pre zaistenie obrany štátu (Holcner a kol., 2011). Obranno-priemyselná základňa s ohľadom na vyššie uvedenú definíciu neprodukuje len zbrane a ďalší vojenský materiál, ale aj statky a služby „civilného charakteru“, ktoré sú využívané na zaistenie obrany a bezpečnosti štátu. V dôsledku toho môžeme rozdeliť produkciu obranno-priemyselnej základne do nasledujúcich troch skupín (Holcner a kol., 2011):

- konvenčné a nekonvečné zbrane a zbraňové systémy,
- strategická produkcia iného ako zbrojného charakteru (produkcia vozidiel, palív, energií a pod.),
- ostatné statky a služby spotrebovávané ozbrojenými silami (potraviny, odevy, obuv, kancelárske potreby a pod.).

Vychádzajúc z vyššie uvedeného členenia možno konštatovať, že špecifická vojenská produkcia je zabezpečovaná zbrojným (obranným) priemyslom. „Pojmom obranný priemysel je obvykle označovaný komplex organizácií (právnických osôb) zaoberajúcich sa aplikovaným výskumom, vývojom, skúškami, výrobou, opravami, modernizáciou a predajom výrobkov a služieb, ktoré sú svojimi technickými parametrami a vlastnosťami určené pre dlhodobé používanie v domácich a zahraničných ozbrojených silách a zboroch. Do komplexu obranného priemyslu sú obvykle zaraďované aj projektové a dodávateľské organizácie hmotných a nehmotných investičných súborov a tiež aj výrobcovia technologických zariadení a programového vybavenia pre vývoj a výrobu zbraní, munície a vojenskej techniky. Produkcia tohto komplexu, v minulosti nazývaná ako špeciálna výroba a produkty ako špeciálna technika, je v súčasnosti označovaná ako vojenský materiál a podlieha režimu kontroly obchodovania v intenciách ustanovení zákona č. 179/1998 Z.z. o obchodovaní s vojenským materiálom a o doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní v znení neskorších predpisov“ (Informácia o návrhu mechanizmu pre identifikáciu ekonomických príležitostí pre slovenský obranný priemysel v zahraničí a pre aktívnu podporu vládnych predstaviteľov SR slovenskému obrannému priemyslu pri súťažení o zahraničné zákazky 2007, str. 7-8).

Produkcia zbraní vzhľadom na špecifickosť finálnej produkcie i vzhľadom na charakter odberateľov vykazuje celý rad zvláštností, ktoré sú veľmi významné pre pochopenie ďalších

súvislostí. Skôr ako ich podrobnejšie objasníme považujeme za potrebné vymedziť pojem výrobok obranného priemyslu. Podľa § 3 zákona č. 392/2011 Z.z. o obchodovaní s výrobkami obranného priemyslu a o zmene a doplnení niektorých zákonov výrobkom obranného priemyslu sú:

- výrobky, ich funkčné súčasti, príslušenstvo a náhradné diely, ktoré sú vzhľadom na svoje charakteristické technické a konštrukčné vlastnosti osobitne určené na používanie v ozbrojených silách, v ozbrojených bezpečnostných zboroch, iných ozbrojených zboroch, a ktoré sa používajú pri zabezpečovaní úloh obrany a bezpečnosti štátu,
- stroje, zariadenia a investičné celky vyrobené, upravené, vybavené alebo skonštruované osobitne na vojenské účely, najmä však pre vývoj, výrobu, kontrolu, dekompletáciu, likvidáciu a skúšanie ďalších výrobkov, ich súčastí a náhradných dielov uvedených v predošlom bode,
- služby poskytované alebo prijímané v súvislosti s výrobkami obranného priemyslu uvedenými v predošlých dvoch bodoch, najmä vykonávanie opráv, úprav, skladovanie a preprava výrobkov, ako aj poskytovanie informácií, vysielanie odborníkov na účely výskumu, vývoja, konštrukcie, výroby, úprav, opráv, údržby, dekompletácie, likvidácie, použitia a ovládania výrobkov obranného priemyslu s výnimkou tých, ktoré podliehajú osobitnému režimu[1].

Zákon č. 392/2011 Z.z. o obchodovaní s výrobkami obranného priemyslu a o zmene a doplnení niektorých zákonov upravuje aj podmienky obchodovania s výrobkami obranného priemyslu, podmienky sprostredkovateľskej činnosti pri obchodovaní s výrobkami obranného priemyslu, transfer výrobkov obranného priemyslu, kontrolu zahraničnoobchodnej činnosti s výrobkami obranného priemyslu ako aj pôsobnosť orgánov štátnej správy pri obchodovaní s výrobkami obranného priemyslu SR. Vnútorný obchod, zahraničný obchod vrátane obchodovania s výrobkami obranného priemyslu predstavuje jednu z kompetencií Ministerstva hospodárstva SR ako ústredného orgánu štátnej správy. Detailnejší prehľad o obchodovaní SR s výrobkami obranného priemyslu poskytuje Výročná správa[2], ktorú MH SR každoročne vypracúva a následne zverejňuje na svojom webovom sídle. Na stránke MH SR je tiež zverejnený prehľad vydaných povolení na obchodovanie s vojenským materiálom.

Možno konštatovať, že obdobne ako v oblasti ekonomického zabezpečenia obrany má štátny ekonomický intervencionizmus väčší rozsah, komplexnejší charakter a je rozvinutejší ako v iných oblastiach ekonomiky, tak aj zbrojný priemysel predstavuje relatívne uzavreté a samostatné odvetvie vyznačujúce sa značným stupňom štátnej regulácie. „Štátna regulácia znamená nielen hájenie národných záujmov toho ktorého štátu, ale súvisí rovnako s povinnosťami voči medzinárodnému spoločenstvu eliminovať také vývozy zbraní, ktoré by mohli byť zneužité k potláčaniu ľudských práv a mohli by poškodiť bezpečnostné záujmy spojeneckých štátov. Preto výroba zbraní a obchod s vojenským materiálom podlieha kontrole. Zo silnej regulácie trhu potom vyplýva aj vysoká koncentrácia trhu ako na strane ponuky tak aj dopytu. Na základe bezpečnostných záujmov štátu je vojenský materiál zabezpečovaný v často

[1] Poznámka: Zákon č. 39/2011 Z. z. o položkách s dvojakým použitím a o zmene zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 145/1995 Z. z. o správnych poplatkoch v znení neskorších predpisov.

[2] Poznámka: Obsahom výročnej správy je: analýza platnej legislatívy upravujúcej danú problematiku, vývoj vývozu, dovozu a reexportu za plynulý kalendárny rok, porovnanie s predošlými rokmi, zoznam povolení na obchodovanie a povolení na sprostredkovateľskú činnosť udelených za príslušný kalendárny rok, kategórie výrobkov obranného priemyslu vyvezené z územia SR za príslušný kalendárny rok vrátane počtu kusov, zoznam krajín určenia vývozu, celková cena vyvezených výrobkov, počet zamietnutých žiadostí o udelenie dovoznej licencie, vývoznej licencie, či povolenia na obchodovanie a povolenia na sprostredkovateľskú činnosť.

inom režime, ako je bežné pre iné verejné záväzky. To spoločne s dlhodobým charakterom zbrojných zákaziek a štátnou kontrolou zbrojných výrobných kapacít vyúsťuje do strategického prepojenia záujmov a postupov vlád a dodávateľov vojenského materiálu. Zbrojná výroba je tiež spojená s vedecko-technickým pokrokom, vysokými nákladmi na výskum a vývoj, veľkým podielom kvalifikovaných zamestnancov a rozsiahlymi investíciami. Hlavné odvetvia vojenského priemyslu sa preto vyznačujú aj väčšou stabilitou a odolnosťou voči hospodárskym výkyvom, ktoré postihujú iné časti ekonomiky“ (Holcner a kol. 2011, s. 32-33), čo je aj jedným z dôvodov, prečo mnohé krajiny podporujú svoj obranný priemysel.

Ekonómovia sa zhodujú v tom, že rozvoj domáceho obranného priemyslu prináša krajine (ekonomike) viacero významných prínosov. Podľa Ochranu, F. (2000) sú to najmä:

- efekt v podobe strategického účinku – je ponímaný ako schopnosť domáceho priemyslu dodávať armáde vlastného štátu potrebné výzbrojné produkty nutné pre spoľahlivú obranu štátu. Z tohto hľadiska je domáci obranný priemysel významným subsystémom obrany štátu a racionálne správajúca sa vláda každej krajiny považuje sledovanie problému obranného priemyslu za verejný záujem. Hľadisko nákladovej efektívnosti obranného priemyslu môže byť podriadené nadradenému národnému záujmu – zaistenie štátnej suverenity a nezávislosti na cudzích zdrojoch;
- efekt v podobe obranného účinku - kedy domáce dodávky pre vlastnú armádu sú (spravidla) ekonomicky výhodnejšie ako nákup vojenskej techniky na zahraničných trhoch. S uvedeným efektom priamo súvisí aj účinok sociálny, kedy domáci obranný priemysel vytvára pracovné príležitosti a môže byť stimulačným faktorom agregátneho dopytu.

Výskumno-vývojové, výrobné, skúšobné, opravárenské, servisné, ale aj obchodné organizácie obranného priemyslu sú neoddeliteľnou súčasťou obrannej infraštruktúry štátu. Existencia domáceho obranného priemyslu je vo všeobecnosti považovaná za znak technicko-ekonomickej vyspelosti štátu a jeho určitej suverenity. Je tiež určitým prvkom „odstrašovania“ niektorých potenciálnych vojenských a ekonomických hrozieb. V mierových podmienkach v rámci vyzbrojovania domácich ozbrojených síl môže efektívne absorbovať časť vládnych výdavkov nutne vynakladaných na obranu a bezpečnosť štátu s priaznivými dopadmi na zamestnanosť prevažne vysokokvalifikovaných odborníkov a rozvoj infraštruktúry priemyslu.

Obchodovanie so zbraňami predstavuje jednu z najvýznamnejších ekonomických aktivít ľudstva. Pri hodnotení ekonomického prínosu obranného priemyslu krajiny však ekonómovia neraz vyzdvihujú práve význam jeho exportu, ktorý popri priaznivom dopade na zahraničnú platobnú bilanciu štátu spočíva aj v zvýšení rentability a kvality dodávok pre domáce ozbrojené sily (armádu), konkrétne napr. v podobe zvýšenia sériovosti, splnenia náročných taktico-technických a kvalitatívnych parametrov a pod., ale aj v tvorbe zdrojov pre následný vlastný rozvoj obranného priemyslu a pre vlastný výskum, vývoj a rozbeh nových projektov.

V prípade krízových situácií a ozbrojeného konfliktu plní obranný priemysel najmä funkciu efektívneho doplňovania spotrebovaného materiálu, opravy poškodenej a náhrady zničenej techniky, ktoré v niektorých komoditách nemusia byť dostupné nákupom zo zahraničia. Schopnosť plniť uvedené úlohy je však v praxi determinovaná viacerými faktormi, najmä však existenciou:

- príslušnej technickej infraštruktúry priemyslu s vysokokvalifikovaným personálom, skúsenosťami, referenciami a dobrým menom,
- stabilného domáceho trhového priestoru,

- konformného politicko-ekonomického priestoru pre medzinárodnú spoluprácu a exporty.

Rozsah komodít a objemy, v ktorých je schopný obranný priemysel efektívne plniť svoje poslanie je ovplyvnený viacerými faktormi, najmä však: štruktúrou a veľkosťou domáceho trhového priestoru, ktorý je limitovaný objemom prostriedkov vyčleňovaných na výskum a technický rozvoj, investície, modernizáciu, opravy a nákupy novej výzbroje, techniky a materiálu vrátane spotrebovaného materiálu pri výcviku. Ďalej tiež schopnosťou presadiť sa na povolených segmentoch trhu nielen technicko-ekonomickými parametrami výrobkov a služieb, ale aj politicky a obchodno-ekonomicky. Stabilný domáci trhový priestor ďalej pozitívne pôsobí a v mnohých smeroch aj podmieňuje rozvoj obranného priemyslu. Ide najmä o vytváranie štartovacieho priestoru pre inovačné a modernizačné projekty a programy. Je tiež významným podporným a niekedy aj podmieňujúcim prvkom budúcich exportov výrobkov zavedených do výzbroje. Pôsobí v roli stabilizujúceho faktora vo výkyvoch v exporte a pri potrebe urýchlene reagovať na požiadavky trhu (formou predaja zastaranej techniky, resp. aj efektívnej obmeny zásob, napr. munície). Ďalej plní podmienky reciprocity nákupov od zahraničných partnerov, ktoré sú štandardne uplatňované pri rokovaniach o spoločných projektoch a programoch. V neposlednom rade hrá dôležitú úlohu najmä pri rozsiahlejšom prezbrojovaní aj ako efektívna vládna investícia s ďalšími pozitívnymi účinkami (napr. v podobe rastu zamestnanosti), kde sa prostredníctvom daní a odvodov v primárnom a sekundárnom ekonomickom okruhu vráti späť do štátneho rozpočtu cca 30-50 % vládnych výdavkov (Informácia o návrhu mechanizmu pre identifikáciu ekonomických príležitostí pre slovenský obranný priemysel v zahraničí a pre aktívnu podporu vládnych predstaviteľov SR slovenskému obrannému priemyslu pri súťažení o zahraničné zákazky, 2007).

Záverom tejto časti príspevku možno konštatovať, že: „Produkcia obranno-priemyselnej základne vykazuje vo vzťahu k iným oblastiam ekonomiky isté špecifiká. Zatiaľ čo výrobky mierového určenia vstupujú do výrobnej potreby alebo slúžia na reprodukciu pracovnej sily, produkcia vojenského určenia (napr. zbrane, vojenská technika) sa na tvorbe nových materiálnych statkov nepodieľa, teda nevracia sa do hospodárskeho reprodukčného procesu. Zabezpečenie obrany štátu je však podmienkou nerušeného priebehu hospodárskeho reprodukčného procesu“ (Holcner a kol. 2011, s. 31). Navyše podpora a rozvoj domáceho obranného priemyslu prináša ekonomikám viacero (vyššie spomínaných) významných pozitívnych efektov.

2 OBRANNÝ PRIEMYSEL NA SLOVENSKU A MOŽNOSTI JEHO ROZVOJA V BUDÚCNOSTI

V súvislosti s vyššie uvedeným vyvstávajú nasledovné otázky: aká bola rola domáceho obranného priemyslu v minulosti, aké je jeho postavenie a aktuálne formy podpory v súčasnosti a aké sú možnosti jeho ďalšieho rozvoja v budúcnosti? Odpovede na tieto otázky ponúkajú nasledovné podkapitoly príspevku.

2.1 HISTÓRIA A SÚČASNÝ STAV OBRANNÉHO PRIEMYSLU

Pohľad do histórie napovedá o tom, že obranno-priemyselná základňa sa v rámci sveta dynamicky rozvinula najmä v 19. storočí v kontexte prebiehajúcej priemyselnej revolúcie, ktorá zavedením hromadnej sériovej výroby a rozsiahlej mechanizácie začala zásadným spôsobom meniť okrem iného i vojenské technológie. Produkcia zbraní začala nadobúdať medzinárodný charakter, postupne začali získavať dominantné postavenie firmy, ktoré neskôr predstavovali ťažisko zabezpečenia výzbroje štátov v priebehu oboch svetových vojen a neskôr

aj studenej vojny. V dôsledku administratívnych, trhových a technologických obmedzení zbrane vyrába a obchoduje s nimi obmedzený počet subjektov. Rolu historicky veľmi významného výrobcu a vývozcu zbraní zohrávala aj Česká republika (resp. pred rokom 1993 bývalé Československo). Po skončení studenej vojny však český zbrojný priemysel toto postavenie stratil.

Do roku 1989 bol obranný priemysel SR významným segmentom hospodárstva SR, zamestnával viac ako 80 tis. ľudí. Vybudované kapacity slúžili nielen pre potreby bývalej Česko-slovenskej armády, ale viac ako 60 % produkcie bolo exportované prevažne do bývalých spojeneckých štátov, ale tiež aj do tzv. spriatelených rozvojových krajín. Výskumno-vývojová a technologická základňa bola orientovaná prevažne na ťažkú obrnenú pásovú techniku, delostrelecké systémy, rakety, veľkokalibrovú muníciu a jej komponenty, účelové automobily, ženijnú techniku a s uvedenou technikou súvisiace elektronické a riadiace systémy, vrátane komplexného systému servisu a opráv techniky. Obranný priemysel SR prešiel zložitým, často protirečivým procesom konverzií a reštrukturalizácií, čo viedlo k bankrotu významných podnikov a výraznej redukcii jeho technologických kapacít a počtu zamestnancov. V tomto procese došlo k značnej atomizácii v minulosti kompaktných zoskupení vrátane vzniku úplne nových spoločností. Vzhľadom na štruktúru obranného priemyslu SR a priority rozvoja OS SR po prijatí Modelu 2010 (znižovanie stavov techniky a pod.), zákazky MO SR pre domáci obranný priemysel boli výrazne redukované a bola odsunutá ich realizácia, alebo neboli vôbec kontrahované (napr. také projekty ako sú: modernizovaný tank T-72 M2, protilietadlový samohybný systém BRAMS). V rámci reštrukturalizácie obranného priemyslu bolo v intenciách politiky predchádzajúcich vlád SR od roku 1992 postupne zahájené riešenie viac ako 60 modernizačných a inovačných programov. Z toho cca 50 bolo priebežne ukončených zhotovením prototypov a ich odskúšaním vrátane vydania rozhodnutia o zavedení do výzbroje OS SR. Z dôvodu nezabezpečenia odbytu bola žiaľ osvojená a do opakovanej výroby zaradená len malá časť výsledkov riešenia inovačných programov. Podľa odborného odhadu bolo do inovačných programov formou nákladov na technický rozvoj v období rokov 1993-2004 vložených viac ako 2 mld. Sk podnikových a štátnych zdrojov z rozpočtu MH SR a MO SR. Značná časť uvedených prostriedkov je umŕtvená a predpokladané výnosy z týchto „investícií“ akútne chýbajú v investovaní do ďalších inovačných programov. Výroba a predaj za obranný priemysel ako celok, okrem krátkodobej stabilizácie v rokoch 2000 a 2001 má trvale klesajúcu tendenciu. V priemyselnej výrobe, zamestnanosti a exportoch obranný priemysel v súčasnosti nepredstavuje významnejší podiel (Informácia o návrhu mechanizmu pre identifikáciu ekonomických príležitostí pre slovenský obranný priemysel v zahraničí a pre aktívnu podporu vládnych predstaviteľov SR slovenskému obrannému priemyslu pri súťažení o zahraničné zákazky, 2007).

Ťažiskové výskumné, vývojové, výrobné, skúšobné a exportné spoločnosti pôsobiace na Slovensku sú členmi záujmového združenia právnických osôb pôsobiacich v oblasti bezpečnostného a obranného priemyslu – Združenia bezpečnostného a obranného priemyslu Slovenskej republiky (ZBOP). „Poslaním združenia je podieľať sa na vytváraní optimálnych podmienok pre svojich členov pri výskume, vývoji, výrobe, skúškach, opravách, modernizácii a obchode s bezpečnostnou a vojenskou technikou, výzbrojou a materiálom. Obhajovať špecifické spoločné záujmy združenia a tiež ich individuálne záujmy, pokiaľ nie sú v rozpore so spoločnými záujmami. Tieto činnosti združenie zabezpečuje v súlade s platnými právnymi normami SR a pri rešpektovaní branno-bezpečnostnej politiky SR“ (Charakteristika združenia, 2021)[3].

Obdobne ako priemyselná základňa našej krajiny, tak i tá v aliančných krajinách, prešla v uplynulých rokoch výraznými štrukturálnymi zmenami, ktoré súvisia s procesom tzv.

[3] Bližšie pozri: https://www.zbop.sk/zbop/charakteristika-zdruzenia/

konverzie zbrojnej výroby na výrobu civilnú. Príčiny reštrukturalizácie sú primárne dané zmenou politických podmienok – rozpadom bipolárneho sveta a z neho odvodenej bipolárnej blokovej bezpečnosti, ktorá kládla vysoké nároky na obranné zdroje. V dôsledku toho došlo ku značnému zníženiu výdavkov na obranu, a z nich najmä kapitálových výdavkov zameraných na nákup novej techniky. So zmenou bezpečnostnej situácie sa transformovali aj vojenské doktríny a stratégie, čo spolu súhrne determinovalo aj štrukturálne zmeny v priemyselnej základni obrany. Dané zmeny našli svoj priemet ako v kvantitatívnej stránke priemyselnej základne obrany (podstatne sa znížila výroba statkov s vojenským určením), tak aj v stránke kvalitatívnej (došlo k zmene výrobných programov – k orientácii dopytu na techniku vybavenú špičkovou technológiou). Štáty s rozvinutou zbrojnou výrobou teda na počiatku 90. rokov 20. storočia stáli pred problémom, ako uskutočniť konverziu zbrojnej výroby na výrobu civilnú. Tento problém (bol zjavnejší na území vtedajšej Českej republiky) sa premietol i do trvalého poklesu európskeho zbrojného vývozu pri súčasnom raste nákupu vojenskej techniky v USA európskymi štátmi. V roku 2000 dovážali európske krajiny 6-krát viac vojenskej techniky z USA ako USA z Európy. Podiel európskych výrobcov na svetovom trhu, ktorý v roku 1989 predstavoval 56 %, klesol v roku 1996 na 40 % a ďalej klesal trendom asi 5 % ročne (Ochrana, 2000).

Charakteristiky priemyselnej základne malých aliančných krajín (vrátane SR) súviseli najmä s tým, že sa v týchto krajinách zmenili východzie podmienky pre financovanie obrany, zmenila sa i ekonomická stratégia vlády a jej prístup k priemyselnej základni i obrane ako takej. Pokles výdavkov na obranu (v dôsledku rozpadu bipolárneho sveta) so súčasným silným nárastom cien za nakupovanú vojenskú techniku (v dôsledku jej špičkového technologického a často unikátneho technologického vybavenia) viedli k tomu, že pre malé štáty sa nákup vojenskej techniky v zahraničí stáva stále väčším ekonomickým bremenom. Preto sa v aliancii NATO zrodila tendencia k širšej medzinárodnej spolupráci, kooperácii, koprodukcii a licenčnej výrobe v oblasti zbrojnej výroby. Zároveň sa z hľadiska financovania začali vytvárať nové prístupy k platbe, ktoré sa týkali najmä dovozov veľkých a finančne náročných zbraňových systémov. V tejto súvislosti sa hovorí napr. o tzv. offsetových operáciách, ktoré sú súčasťou štátnej akvizičnej politiky. Zároveň možno sledovať integračné tendencie malých krajín vo forme zapájania sa do spoločných medzinárodných programov. Špecializácia a spolupráca umožňuje lepšie presadenie sa kapitálovo silných subjektov na konkurenčnom trhu zbrojnej výroby. V tejto súvislosti je nutné pripomenúť, že NATO nie je orgánom pre spoločné plánovanie, riadenie či reguláciu zbrojnej výroby. Orgány NATO nedisponujú žiadnou právomocou k zasahovaniu do výskumných, vývojových a výrobných programov či projektov aliančných krajín. Spolupráca síce existuje, ale tá spočíva vo výmene informácií použiteľných pre spoločné projekty, príp. na sledovanie aktivít v zbrojnej výrobe. Za týmto účelom boli na úrovni NATO vytvorené inštitúcie či orgány, ktorých členmi sú predstavitelia aliančných štátov. Patrí k nim napr. Konferencia národných riaditeľov pre vyzbrojovanie (CNAD – Conference of National Armaments Directors) a Priemyselná poradná skupina NATO (NIAG – NATO Industrial Advisory Group). V úzkej spolupráci s týmito orgánmi pôsobí aj niekoľko špecializovaných pracovných skupín pre problémy výskumu, vývoja, priemyselnej štandardizácie a rôzne druhy výzbroje. Zmyslom pôsobenia týchto orgánov je podávať návrhy na kooperatívne vývojové zbrojné programy, formulovať alternatívy k dobrovoľnému zapojeniu sa jednotlivých krajín do daného procesu. Združovanie je výhradnou záležitosťou jednania predstaviteľov záujmových krajín a predmetom uzatvorenia medzištátnych dohôd. Na základe dohôd sa potom môžu o účasť na programoch uchádzať výrobcovia jednotlivých krajín, pričom postupujú v súlade s legislatívou svojho štátu (Ochrana, 2000).

Ako sa ukázalo, aj vstup SR do NATO priniesol nové impulzy pre priemyselnú základňu obrany SR. Miera úspešnosti ich využitia však závisí (okrem iného) aj od aktívnej podpory subjektov obranného priemyslu zo strany vládnych predstaviteľov SR.

2.2 EKONOMICKÉ PRÍLEŽITOSTI A PODPORA DOMÁCEHO OBRANNÉHO PRIEMYSLU

Cieľom v oblasti podpory obranného priemyslu Slovenskej republiky je v zmysle Obrannej stratégie Slovenskej republiky 2021 „ zvýšenie jeho podielu na zabezpečovaní obrany štátu a na medzinárodnej spolupráci vytvorením systémových predpokladov na širšie využitie jeho kapacít na výrobu, dodávky tovarov a poskytovanie služieb v oblasti výskumu a vývoja. Využitie kapacít obranného priemyslu na zabezpečenie tovarov a služieb pre prvky systému obrany štátu je podmienené konkurencieschopnosťou a ekonomickou výhodnosťou. Prioritou sú interoperabilná výzbroj, technika a materiál pre ozbrojené sily, ich oprava a údržba počas celého životného cyklu a príprava personálu. SR podporí schopnosť tohto priemyslu zaručiť kvalitu, bezpečnosť a stabilitu dodávok tovarov a poskytovania služieb aj v čase vojnového stavu alebo vojny“ (Obranná stratégia Slovenskej republiky 2021, str. 22).

Významným predpokladom pre rozvoj obranného priemyslu SR je aj aj podpora jeho účasti na medzinárodnej spolupráci v rámci NATO a EÚ. „SR podporí férovú účasť domáceho obranného priemyslu na medzinárodnej spolupráci, pričom využije aj spoločné projekty tvorby vojenských spôsobilostí a možnosti spoločného financovania a obstarávania v rámci NATO a EÚ. Podporí aj jeho širšie zapojenie do realizácie projektov so zahraničnými partnermi v oblasti výzbroje a techniky pre ozbrojené sily, vrátane transferu príslušného know-how a prípravy personálu na zabezpečenie jej prevádzkyschopnosti“ (Obranná stratégia Slovenskej republiky 2021, str. 22). Členstvo v NATO a EÚ umožňuje SR nielen budovať spôsobilosti spoločne s ostatnými spojencami a partnermi, ktoré by samostatne nebola schopná zabezpečiť alebo ich samostatné budovanie by bolo zdrojovo veľmi náročné, ale aj umožňuje SR zúčastňovať sa na spoločných projektoch a iniciatívach, a tým aj na obrannom úsilí v rámci NATO a EÚ, ďalej tiež prispieva k zvyšovaniu možnosti rozvoja spôsobilostí SR a zároveň umožňuje využitie potenciálu slovenského obranného priemyslu a inštitúcií zaoberajúcich sa výskumom, vývojom a novými technológiami. SR vidí v projektoch a iniciatívach NATO a EÚ potenciál a významnú pridanú hodnotu z pohľadu budovania vlastných spôsobilostí, a preto je zapájanie sa do nich výhodné z viacerých dôvodov. Okrem iného však aj v tom, že umožňujú účasť domáceho obranného priemyslu na medzinárodnej spolupráci v oblasti obstarávania, výskumu a vývoja, resp. výroby, prispievajú k jeho rozvoju, ako aj k rozvoju ekonomiky SR. MO SR podporuje a naďalej bude podporovať zapojenie obranného priemyslu SR do projektov a iniciatív EÚ s cieľom zabezpečiť subjektom slovenského obranného priemyslu možnosť čerpania grantov z prostriedkov EÚ. Na zvýšenie povedomia o aktuálnom vývoji a aktivitách v rámci obranno-bezpečnostnej komunity EÚ (ide najmä o projekty EÚ v rámci Programu rozvoja európskeho obranného priemyslu (EDIDP) a Európskeho obranného fondu (EDF) sa odporúča organizovanie pravidelných tematických konferencií a stretnutí za účasti zástupcov príslušných ministerstiev, obranného priemyslu, výskumných inštitúcií, predstaviteľov Európskej komisie a (EDA) (Zámer rezortu MO SR pri zapájaní sa do projektov a iniciatív NATO a EÚ v oblasti spôsobilostí, 2021). Ďalšou z významných príležitostí pre obranný priemysel SR je aj spolupráca v rámci Európskej obrannej priemyselnej a technologickej základne (EDTIB).

Z Komplexného hodnotenia obrany SR za rok 2020 vyplýva, že v uplynulom roku sa MO SR zameralo na komunikáciu so subjektmi obranného priemyslu, resp. ich podporu pri uchádzaní sa o účasť v projektoch/výzvach EDIDP, EDF. Medzi kľúčové priority patrilo

zlepšenie podmienok na využitie výrobných, výskumných a vývojových kapacít slovenského obranného priemyslu nielen z hľadiska jeho zapojenia do procesu modernizácie OS SR, ale aj v kontexte podpory ich dlhodobo udržateľnej pozície v rámci transatlantickej obranno-priemyselnej základne s využitím nástrojov a iniciatív, ktoré NATO a EÚ v tomto smere ponúka. Za týmto účelom MO SR v spolupráci so Združením bezpečnostného a obranného priemyslu zorganizovalo „Stretnutie s priemyslom SR 2020" pre zástupcov slovenského obranného priemyslu, na ktorom boli poskytnuté informácie o možnostiach spolupráce v rámci projektov vyzbrojovania OS SR ale aj medzinárodných projektov NATO a EÚ. Celkovo sa tohto podujatia zúčastnili zástupcovia z vyše 50 spoločností. Snaha o kvalitnejšiu spoluprácu s obranným priemyslom SR vyústila v roku 2020 do podpisu nových dohôd o dlhodobej spolupráci so ZBOP SR ako aj s občianskym združením AFCEA Slovakia. Výsledkom spolupráce s priemyslom a vedeckými a vzdelávacími subjektmi je aj účasť troch slovenských subjektov v štyroch projektoch v rámci EDIDP. V decembri 2020 MO SR podporilo európske konzorciá so slovenskou účasťou formou podpisu dokumentu „Letter of Intent". Významné možnosti medzinárodnej spolupráce ponúkala aj agentúra NSPA, ktorá poskytuje integrované riešenia pre zabezpečovanie celého životného cyklu techniky a poskytovania služieb pre zákazníkov NATO. Proaktívnym prístupom MO SR sa podarilo zabezpečiť nárast počtu slovenských spoločností, ktoré sú v súčasnosti úspešne registrované ako dodávatelia tovarov a služieb pre týchto zákazníkov. Ide nielen o zbrojárske spoločnosti, ale napr. v súvislosti s riešením pandémie ochorenia COVID-19 aj o zdravotnícke spoločnosti spôsobilé dodávať osobné ochranné prostriedky ako aj špičkovú zdravotnícku techniku. V rámci podielu obchodovania s agentúrou NSPA došlo v roku 2020 k nárastu počtu objednávok pre náš obranný priemysel o 50 % voči predchádzajúcemu roku v celkovom finančnom objeme 12,6 mil. eur. Slovenský obranný priemysel zabezpečoval pre NSPA najmä dodávky munície, špeciálneho výstroja a výbavy pre jednotky NATO (Komplexné hodnotenie obrany SR za rok 2020).

ZÁVER

Slovenský obranný priemysel (v minulosti ako integrálna súčasť československého obranného priemyslu) prešiel od vzniku samostatnej Slovenskej republiky zložitým reštrukturalizačným procesom, kedy v minulosti vybudované výskumno-vývojové a výrobné kapacity (pre potreby bývalej Československej armády) boli výrazne zredukované. Napriek naznačenej zložitosti predchádzajúceho vývoja možno konštatovať, že súčasný odborný ľudský a technický potenciál obranného priemyslu SR je schopný zabezpečovať vývoj, výrobu, skúšky, opravy a modernizáciu aj zložitých zbraňových systémov, techniky a materiálu. V duchu myšlienky združenia Bezpečnostného a obranného priemyslu SR cieľom obranného priemyslu nie je jeho autonómne pôsobenie, ale vzájomne výhodná deľba práce, kooperácia a spolupráca s každým potenciálnym partnerom. Aby domáci obranný priemysel prispieval k obrane a bezpečnosti štátu ale aj k jeho ekonomickým záujmom (zamestnanosti, ekonomickému rastu v jednotlivých regiónoch Slovenska atď.), vyžaduje si aktívnu podporu ako zo strany rezortu obrany, tak aj vládnych predstaviteľov SR.

Napriek naznačenému výraznejšiemu pozitívnemu úsiliu a krokom uskutočneným v danej oblasti v ostatnom období (najmä v podobe riešení, ktoré by v konečnom dôsledku mohli prispieť k rozvoju konkurencieschopnosti zbrojárskych podnikov), mnohí odborníci považujú postavenie slovenského obranného priemyslu stále za neisté, resp. nedostatočne stabilné, či výrazné. Domnievajú sa, že vláda by mala ešte v omnoho vyššej miere stimulovať vývoz, ale aj prehodnotiť možnosti zvýšenia dopytu nášho rezortu obrany po výrobkoch našich zbrojárskych firiem (v závislosti od miery rentability ich výroby).

Veríme, že poznatky prezentované v danom príspevku môžu jednak poskytnúť dostatok argumentov v prospech lepšieho využitia identifikovaných ekonomických príležitostí pre slovenský obranný priemysel, ako aj podnetov a inšpirácií pre jeho ešte výraznejšiu podporu v budúcnosti. Môžu tiež poslúžiť ako východisko ďalšieho skúmania a šírenia poznatkov z danej problematiky v budúcnosti.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BRZOSKA, M. World Military Expenditures. In. HARTLEY, K, SANDLER, T. Handbook of Defence Economics. Vol. 1. Amsterdam: Elsevier, 1995. 606 s. ISBN 0444818871.

HOLCNER, V., OLEJNÍČEK, A., HORÁK, R., MUSIL, P. 2011. Základy ekonomiky obrany státu. Brno : UNOB, 2011, 135 s. ISBN 978-80-7231-817-9.

Informácia o návrhu mechanizmu pre identifikáciu ekonomických príležitostí pre slovenský obranný priemysel v zahraničí a pre aktívnu podporu vládnych predstaviteľov SR slovenskému obrannému priemyslu pri súťažení o zahraničné zákazky. Materiál na rokovanie Bezpečnostnej rady SR. SEOPMZ MO SR : 2007 [online]. [cit. 2021-09-01]. Dostupné na internete: <https://www.mod.gov.sk/data/att/2969.pdf>.

KENNEDY, G. The Economics of Defence. London: Faber and Faber. 1975. 251 s. ISBN 0571107400.

Komplexné hodnotenie obrany SR za rok 2020. [online]. [cit. 2021-09-01]. Dostupné na internete: <https://www.mosr.sk/komplexne-hodnotenie-obrany/

Obranná stratégia Slovenskej republiky 2021. [online]. [cit. 2021-09-01]. Dostupné na internete: <https://www.mosr.sk/data/files/4286_obranna-strategia-sr-2021.pdf>.

OCHRANA, F. Vybrané problémy financování a ekonomika obrany. Praha: Fakulta financí a učetnictví VŠE, 2000, ISBN 80-7079-142-X.

SANDLER, T., HARTLEY, K. The Economics of Defense. Cambridge: Cambridge University Press, 1995. 404 s. ISBN 0521447.

Zákon č. 392/2011 Z. z. o obchodovaní s výrobkami obranného priemyslu a o zmene a doplnení niektorých zákonov. [online]. [cit. 2021-08-31]. Dostupné na internete: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2011-392>.

Zámer rezortu MO SR pri zapájaní sa do projektov a iniciatív NATO a EÚ v oblasti spôsobilostí. SEOP MO SR, 2021.

ZBOP. Charakteristika združenia. [online]. [cit. 2021-09-01]. Dostupné na internete: <https://www.zbop.sk/zbop/charakteristika-zdruzenia>.

Ing. Viera FRIANOVÁ, PhD.
Katedra logistického zabezpečenia
Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš
viera.frianova@aos.sk

RUSKO A BEZPEČNOSTNÁ SITUÁCIA V ARKTÍDE

RUSSIA AND SECURITY SITUATION IN ARCTIC

Marek HARGAŠ

ABSTRACT

Aim of the paper is a brief analysis of actual security situation in the Arctic, which nowadays emerged as an increased interest of the international players. Paper is focused on the position of the Arctic within geopolitics interests and on interests of actors of this region in the conditions of international law in the view of new environmental and security relations after WW2. Paper focuses on points as a new development of Arctic due to military, economic, infrastructural and environmental interests of current players.

Keywords: political geography, geopolitics, Arctic.

ÚVOD

Arktída už počas studenej vojny bola bezpečnostnou oblasťou s vysokou strategickou prioritou. Táto priorita sa po skončení studenej vojny a rozpade ZSSR značne znížila. Avšak v súčasnosti z dôvodu klimatických zmien a aj opätovnej eskalácii vzťahov najmä geopolitických hráčov v arktickej oblasti, začína byť ako téma bezpečnostných otázok v tejto oblasti vysoko aktuálna. Arktída okrem svojej samotnej polohy, ktoré je pre bezpečnosť Ruska je mimoriadne citlivá, nachádzajú sa tu signifikantné aj keď zatiaľ geologicky neprebádané zdroje nerastných surovín, taktiež klimatické zmeny determinujú aj možnosti otvárania severnej námornej obchodnej cesty, ktorá by mohla byť z pohľadu svetového obchodu veľmi perspektívna.

1 VYMEDZENIE OBLASTI ARKTÍDY

Oblasť Arktídy sa dá určiť dvoma základnými a najpoužívanejšími spôsobmi. Prvý vymedzuje toto severné teritórium ako hranicu izotermy 10°C priemernej teploty, a to v najteplejšom mesiaci v roku. Druhý spôsob vychádza z náklonu zemskej osy, podľa ktorého je možné určiť územie, ktoré je v zime bez slnečnej energie a na ktorom naopak v lete slnko nezapadá. Tento tzv. polárny kruh dosahuje 66° 32’ severnej šírky (v niektorých zdrojoch 66° 33’) a ohraničuje územie o rozlohe približne 26,5 mil. km2, ktoré zahŕňa Severný ľadový oceán a časti severného pobrežia Ázie, Európy a Severnej Ameriky. Z pohľadu medzinárodného práva nepredstavuje oblasť Arktídy medzinárodný priestor, ako napr. Antarktída. Antarktický režim je vymedzený medzinárodnými zmluvami a Antarktída je „spoločné dedičstvo ľudstva“ mimo jurisdikciu konkrétnych štátov. Pre Arktídu takáto úprava neexistuje, hoci je v určitých oblastiach upravovaná niekoľkými medzinárodnými režimami či bilaterálnymi aj mnohostrannými zmluvami, ako napr. Zmluva o ochrane ľadových medveďov, Zmluva o Špicbergoch a iné. Najväčšie územné nároky na morské dno aj pevninské časti a využívanie arktických vôd majú arktické štáty. Hlavná je tzv. Arktická päťka, ktorý tvorí Rusko, Kanada, Dánsko, USA a Nórsko, čiže štáty, ktorých pobrežie je omývané Severným ľadovým oceánom a ktoré majú územie Arktídy rozdelené o päť polárnych sektorov predstavujúcich sférické trojuholníky s vrcholom na severnom póle.

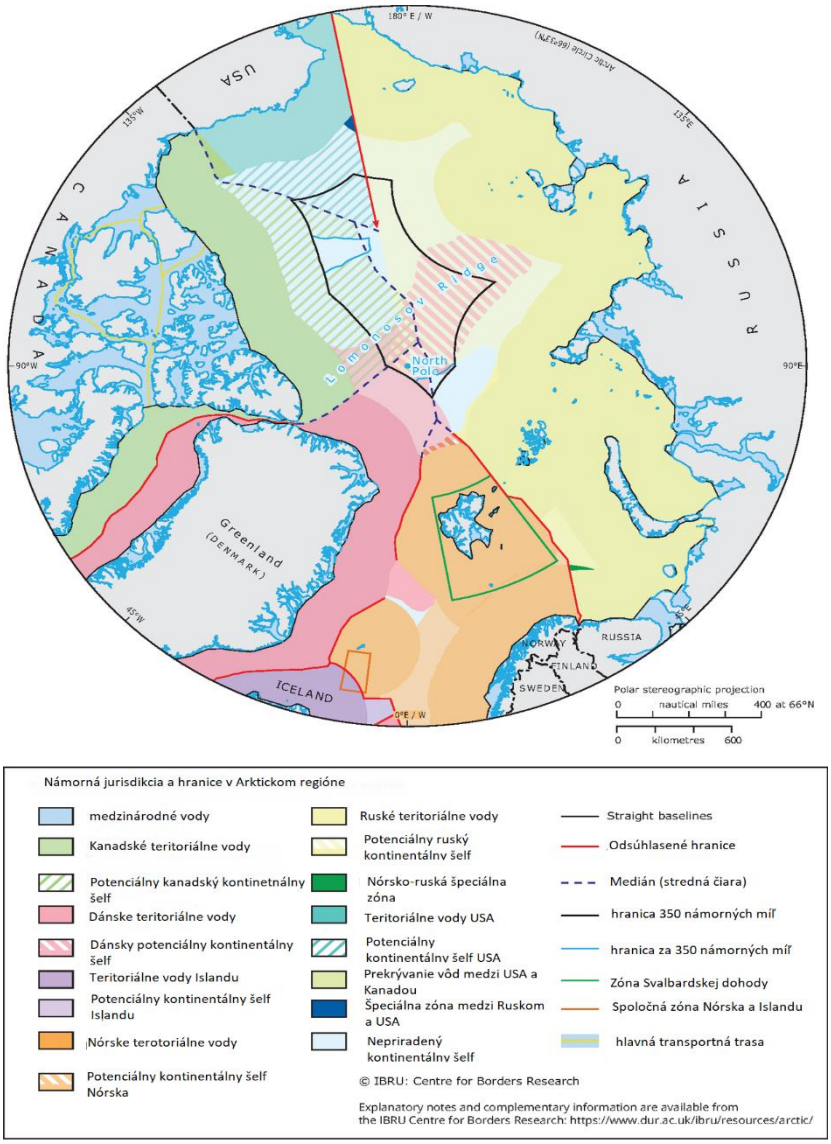

Obrázok 1 Námorná jurisdikcia a hranice v arktickom regióne
Zdroj: IBRU: Centre for Borders Research

Táto skupina je ďalej rozšírená o Švédsko, Fínsko a Island, pretože časť ich územia prekračuje polárny kruh. Spolu tvoria arktickú osmičku a ako stály členovia sú jadrom medzinárodného fóra, tzv. ***Arktickej rady***. Arktická rada vznikla v roku 1996 a predstavuje medzinárodnú organizáciu, ktorej úlohou je koordinovať spoluprácu arktických štátov v oblasti. Okrem bežných záležitostí sa zaoberá ochranou životného prostredia, rozvoju regiónu, dopravou, využiteľnosťou a ťažbou prírodných zdrojov a podobne. Pri svojej činnosti spolupracuje s organizáciami hájacimi záujmy domorodých obyvateľov a okrem stálych členov je v rade 12 štátov so štatútom pozorovateľa: Čína, Francúzsko, India, Nemecko, Poľsko, Španielsko, Holandsko, Veľká Británia, Taliansko, Japonsko, Singapur a Južná Kórea. Pozorovateľský štatút má ďalej 9 medzivládnych a 11 nevládnych organizácií.

2 MORSKÉ PRÁVO A SPORY MEDZI DOTKNUTÝMI ŠTÁTMI

Základný determinant morského práva je ***Dohovor OSN o morskom práve*** (ďalej ***UNCLOS*** - *United Nations Convention on the Law of the Sea*), prijatý 10. decembra 1982. Dohovor predstavuje základný prameň, od ktorého sa odvíja medzinárodné právo a jeho interpretácia. Pre svoju ucelenosť sa niekedy nazýva aj ústavou pre oceány. V Dohovore je obsiahnutý právny rád pre more a oceány, ktorého zmyslom je zabezpečiť spravodlivé a mierové využívanie oceánov, morí a ich zdrojov ako aj ochranu životného prostredia a uchovanie živých zdrojov (UNCLOS 1996). Zásadným pojmom v morskom práve je ***výlučná ekonomická zóna*** (*EEZ – exclusive economic zone*), ktorá predstavuje oblasť do šírky 200 námorných míľ od základných línií, v ktorých má pobrežný štát zvrchované právo na výskum a ťažbu prírodných zdrojov a ďalšie hospodárske aktivity, napr. výrobu energie pomocou vody a pod. Štát môže v súlade s ustanoveniami Dohovoru využívať umelé stavby či ostrovy a vykonávať vedecký výskum a jeho povinnosťou je chrániť a zachovávať morské prostredie (UNCLOS 1996: čl. 56, čl. 57). Nakoľko sa dajú hranice zóny určovať od ostrovov, tieto potom v niektorých prípadoch predstavujú jadro sporov. Ako príklad môžeme uviesť spor Dánska a Kanady o Hansov ostrov, ktorý napriek bilaterálnej zmluve z roku 1973 nebol až do roku 2010 vyriešený alebo spor Ruska s Nórskom v Barentsovom mori, ktorý bol taktiež ukončený zmluvou z roku 2010. UNCLOS ďalej umožňuje pobrežným štátom, aby sa formálne snažili o rozšírenie svojich výlučných ekonomických zón až na 350 námorných míľ prostredníctvom požiadavky predloženej Komisii OSN o limitoch kontinentálneho šelfu (*CLCS – United Nations Commission on the Limits of the Continental Shelf*), ktorá posudzuje jednotlivé požiadavky na základe predložených vedeckých dôkazov. Štáty sa snažia dokázať, že kontinentálny šelf za hranicou 200 nm koreluje s prirodzeným rozšírením pobrežných oblastí štátneho šelfu. V týchto rozšírených častiach však disponujú štáty len právom na zdroje na morskom dne, nie na zdroje z vodného stĺpca, ktoré už spadajú pod zdroje medzinárodného spoločenstva a sú súčasťou otvoreného mora bez štátnej príslušnosti. Prípadné zamietnutie Komisiou OSN nemusí byť konečné a štát môže pokračovať v zhromažďovaní vedeckých údajov, aby podporil svoje tvrdenie (Käpylä, Mikkola, 2013). Sporným územím v regióne Arktídy je aj Lomonosovov chrbát – územie s rozlohou cca 1,2 milióna km^2 - kde sa nachádzajú nevyužité ložiská nerastných surovín, ktoré sa vďaka globálnemu otepľovaniu stávajú čoraz dostupnejšími. Na toto územie vnieslo územný nárok viacero krajín argumentujúc faktom, že je Lomonosovov chrbát prirodzeným pokračovaním „ich“ kontinentálneho šelfu. Niekoľko významných expedícií do tejto oblasti organizovalo Rusko, ktoré sa snaží dokázať, že Lomonosovov chrbát je súčasťou sibírskeho kontinentálneho taniera, čo by znamenalo, že je dotknuté územie spojené s ruským kontinentálnym šelfom. V decembri 2001 Rusko predložilo svoj prvý návrh na rozšírenie vlastných hraníc týmto smerom. Išlo o 460 000 štvorcových míľ arktických vôd, avšak podľa Komisie neboli dôkazy dostačujúce. Rusko v roku 2007 vyslalo výpravu, ktorá na dno v spornom území zapichla vlajku z nehrdzavejúcej titánovej zliatiny, na čo Kanada reagovala oznámením o financovaní nových arktických námorných hliadkových plavidiel či nového prístavu a Dánsko vyslaním vlastnej vedeckej výpravy. Jedinou arktickou krajinou, ktorá si nemôže formálne uplatňovať práva na zdroje v rámci UNCLOS sú USA, ktoré síce Dohovor podpísali, ale Senát ho neratifikoval, čím Spojené štáty strácajú právo uchádzať sa o využívanie zdrojov za hranicou svojej výlučnej ekonomickej zóny pri Aljašskom pobreží. Dôvodom môže byť zrejme fakt, že ratifikácia by znamenala obmedzenie úplne voľného pohybu amerického námorníctva či skutočnosť, že sa nechcú deliť o moc s medzinárodnou organizáciou výmenou za možné zdroje v nepriaznivých lokalitách (Ebinger, Zambetakis 2009). Podobnú žiadosť predložila Kanada (2013), ktorá argumentuje tým, že je chrbát pokračovaním amerického kontinentu. Treťou stranou, uchádzajúcou sa o územie Lomonosovovho chrbtu je Dánsko (požiadavky v rokoch 2013 a 2014), ktoré uvádza, že podľa

ich vedeckých údajov je toto územie priamo napojené na kontinentálny šelf Grónska (patriaceho Dánsku).

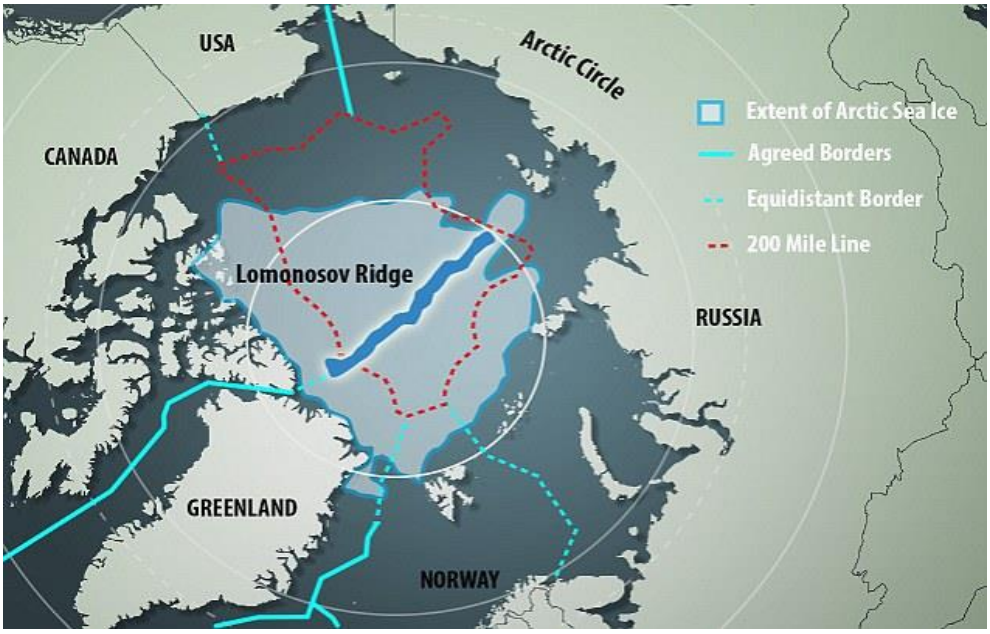

Obr. 2: Lomonosovov chrbát
Zdroj: https://www.dailymail.co.uk/news/article-2873808/Denmark-claims-North-Pole-Greenland-ridge-link.html

Požiadavky štátov sa často prekrývajú, čo prirodzene vedie k diplomatickým sporom v Arktíde a úlohu v tom zohrávajú aj viaceré procedurálne výzvy, ako napríklad trvanie rozhodnutia Komisie o nároku štátu na kontinentálny šelf či jej slabý právny mandát. Jej rozhodnutia majú len odporúčací charakter a samotná CLCS nie je povinná verejne odôvodniť svoje rozhodnutie, z čoho môžu plynúť pochybnosti o transparentnosti samotného procesu (Hart, Jones, Steven, 2012). Napriek vzájomným sporom a prekrývajúcim sa nárokom na rôzne časti Arktídy je nespochybniteľné, že je v záujme štátov Arktickej rady dohodnúť sa na konsenze, aby sa vyhli situácii, kedy by sa nearktické štáty snažili zasahovať do otázok v tomto regióne. Ako príklad môžeme uviesť Čínu, ktorá vyhlasuje, že Arktída patrí všetkým a samu seba označuje ako „blízky arktický štát". Cieľ, ktorý účasťou na rôznych projektoch sleduje, je vytvorenie tzv. „polárnej hodvábnej cesty", ktorá by bola súčasťou iniciatívy *Belt and Road*. Čína rovnako významne zvýšila investície v Grónsku s cieľom rozšíriť infraštruktúru a urýchliť tak nezávislosť ostrova od Dánska (Oliva, 2018).

3 KLIMATICKÉ ZMENY A OTVÁRANIE NOVÝCH OBCHODNÝCH CIEST

Globálne otepľovanie je najviac viditeľné v polárnych oblastiach, obzvlášť na Antarktíde, kde sa teploty zvyšujú približne dvojnásobne nad priemerom v celosvetovom meradle, čo má za následok stenčenie ľadu, ustupovanie ľadovcov, zníženie vrstvy snehovej a ľadovej pokrývky, rozmrazovanie permafrostu či zníženie teploty jazier. Najmä spätné uvoľňovanie metánu uskladneného v arktickom a subarktickom permafroste, topenie polárneho ľadu a následne zrútenie ľadovcov v Grónsku a Antarktíde zhorší globálne otepľovanie ešte viac a ohrozí ekologickú integritu na celom svete. Spomínané klimatické zmeny majú za následok otváranie nových možných námorných trás. Ruským cieľom je kontrolovať tzv.

Severovýchodný priechod (Northeast Passage), z ktorého by mohlo profitovať vďaka poplatkom za prejazd či poskytnutie námornej techniky. Rovnaký zámer má Kanada, čo sa týka Severozápadného priechodu (Northwest Passage) vedúceho naprieč kanadskými arktickými ostrovmi a pozdĺž brehov Aljašky. Každá z týchto trás by skrátila aktuálne využívané námorné trasy cez Suezský či Panamský prieplav takmer o polovicu (!).

Obrázok 3 Severná (západná) a Severná (východná) námorná trasa
Zdroj: IBRU, Durhan University

V roku 2021 na dva roky prevzalo predsedníctvo v Arktickej rade Rusko, ktoré len krátko predtým predstavilo svoju stratégiu pre Arktídu do roku 2035. Tá je rozdelená do troch etáp:

Prvá etapa: 2020-2024
- základné práce v rámci rozvoja sociálnych služieb (zdravotná starostlivosť, vzdelávanie)
- rekonštrukcia bývalých a vytvorenie nových prístavov a výstavba nových ľadoborcov

Druhá etapa: 2025-2030
- prioritou je udržanie celoročnej prevádzky severovýchodnej námornej trasy
- položenie optických komunikačných káblov a zavedenie pokročilého vojenského vesmírneho systému

Tretia etapa: 2031-2035
- nové terminály v jedinom nezamŕzajúcom arktickom prístave v Murmansku
- výrazné navyšovanie kapacít všetkých projektov týkajúcich sa skvapalneného zemného plynu (LNG) a ropy
- dodávka nových ľadoborcov triedy Leader

Región bohatý na prírodné zdroje sa môže zmeniť z priestoru na medzinárodnú spoluprácu na nový globálny konflikt, avšak zatiaľ všetky strany preferujú spoluprácu, ktorá prospieva všetkým a rovnaký postoj možno badať z ruskej Stratégie pre Arktídu do 2035.

4 BEZPEČNOSTNÁ SITUÁCIA V ARKTICKOM PRIESTORE

Jednoznačné bezpečnostné riziko môže v súčasnosti predstavovať skutočnosť, že v Arktíde zatiaľ úplne absentuje platforma k diskusii bezpečnostnej situácie a s ňou spojené otázky militarizácie oblasti, ktorú Arktická rada vyslovene zakazuje (Heininen, 2014). Pod zámienkou posilnenia bezpečnosti regiónu zvyšujú Spojené štáty vojenskú prítomnosť a rovnako reagujú spojenci v rámci NATO, čo v ruskej bezpečnostnej stratégii predstavuje jednu z najvýznamnejších hrozieb. Jednotné stanovisku aliancie však neprichádza ani v dobe novodobých geopolitických zmien (Ukrajinská kríza, konflikt v Sýrii atď.). V priebehu posledných desiatich rokov navýšili svoje vojenské kapacity za severným polárnym kruhom všetky arktické štáty. Vedúcu úlohu prevzalo Rusko, ktoré tak napríklad smeruje značné investície do najväčšej z piatich ruských flotíl – do Severnej flotily. Tá zahŕňa jadrové ponorky, vojenské krížniky ako aj najväčšiu svetovú flotilu ľadoborcov na svete. Okrem toho boli otvorené letecké základne v Zemi Františka Jozefa, Severnej Zemi, na Wrangelovom ostrove či Novej Zemi. Modernizovaný bol aj prístav a letisko na Šmidtovom myse. Modernizácia techniky ide ruka v ruke s vytváraním špecializovaných vojenských síl. Vojaci operujúci na Ďalekom severe sú od roku 2014 organizovaní do vzniknutého Spojeného severného strategického veliteľstva novo rozšíreného na dve brigády. Napriek zvýšeným vojenským aktivitám všetkých štátov Arktickej rady sa dá povedať, že zastávajú akýsi ekonomický pragmatizmus. Na Ukrajine alebo v Sýrii dochádza k stretu Ruska so Západom, keď vyzbrojujú znepriatelené strany, avšak v Arktíde by svojou vzájomnou blízkosťou riskovali iba priamy vojenský stret. Zmeny v Arktíde budú také rýchle, aká rýchla bude tamojšia klimatická zmena. Tá predstavuje v arktických podmienkach vážnu bezpečnostnú dimenziu a môže rozpútať geopolitické zmeny. Vzťahy medzi Ruskom a ostatnými štátmi Arktickej rady, z ktorých niektoré sú zároveň členmi EÚ a/alebo NATO, výrazne ochladli, čo mení pohľad na Arktídu ako na región možného budúceho konfliktu a nie územia mieru a stability. Napríklad aktuálna Stratégia armády USA pre Arktídu z januára 2021 jasne deklaruje, že: *„Arktída má potenciál sa stať miestom závodov, kde sa najväčší mocenskí rivali Spojených štátov – Rusko a Čína – snažia využiť vojenskú a ekonomickú moc na získanie a udržanie si prístupov v tomto regióne na úkor záujmov USA“*[1]

ZÁVER

Vývoj aktuálnej situácie v Arktíde je charakterizovaný dvoma protichodnými trendami. Na jednej strane politika hlavných regionálnych protagonistov jasne ukazuje tendenciu k nacionalizmu, sekuritizácii a remilitarizácii Arktídy, na strane druhej región zažíva aj trend ku globalizácii, obnoveniu multilaterálnej diplomacie a rôznych typov kooperácie či už spojených ekonomických projektov, zachovania biodiverzity, ochrany domorodého obyvateľstva a vedeckej diplomacie. Je zjavné, že tieto dva protichodné trendy budú formovať politiku Arktídy v dohľadnej budúcnosti. Zostáva len dúfať, že konštruktívny trend spolupráce preváži.

[1] Department of the Army, *Regaining Arctic Dominance. The U.S. Army in the Arctic* (Washington, DC: Department of the Army Headquarters, January 19, 2021). https://verumreactor.ru/wp-content/uploads/2021/03/regaining_arctic_dominance_us_army_in_the_arctic_19_january_2021.pdf

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

EBINGER, Ch. K. – ZAMBETAKIS, E. (2009). The geopolitics of Arctic melt. International Affairs 85 (6), s. 1215–1232.

HART, A., JONES, B.; STEVEN, D. Chill Out: Why Cooperation is Balancing Conflict Among Major Powers in the New Arctic. Washington DC: Brookings. [online]. 2012. Dostupné z: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/30-arctic-cooperation-jones.pdf

HEININEN, L., SERGUNIN, A., YAROVOY, G. Russian Strategies in the Arctic: Avoiding a New Cold War. Moscow: Valdai Discussion Club, Grantees Report. .[online].2014. Dostupné z: https://www.uarctic.org/media/857300/arctic_eng.pdf

KÄPYLÄ, Juha; MIKOLLA, Harri. Arctic Conflict Potential. The Finnish Institute of International Affairs. [online] 2013. Dostupné z: https://www.files.ethz.ch/isn/170344/bp138.pdf

KOČÍ, A., BAAR, V. Vývoj vztahů Ruské federace a USA v regionu Arktidy. Spolupráce či nová studená válka? In: ACTA GEOGRAPHICA UNIVERSITATIS COMENIANAE, Vol. 62, No. 1, 2018, pp. 3-24.

OLIVA, M. Arctic cold war: climate change has ignited a new polar power struggle. The Conversation. [online]. 28.11.2018. Dostupné z: http://theconversation.com/arctic-cold-war-climate-change-has-ignited-a-new-polar-power-struggle-107329

SERGUNIN, A. Introduction: Quo Vadis? The Arctic between nationalism and globalism. In: The polar journal. Vol. 11, No. 1, 2021, pp. 1-10. https://doi.org/10.1080/2154896X.2021.1936895

Ing. Marek HARGAŠ
Bratislava, Letná
hargasmarek@hotmail.com

O POTREBE ARMÁDY EURÓPSKEJ ÚNIE

ABOUT EUROPEAN UNION NEED OF ARMY

Alexander HUGYÁR

ABSTRACT

Peace and security are the most frequent words that have been recognised for decades by a human being as a feeling with no conflicts or wars. However, this feeling would not be possible without a bloody lesson that was experienced by humankind in the 20th century. It seems, the lesson of the two world wars violence passed, but there are still several unhealed scars remaining in the memory of humankind.

Not to feel the pains of any wars, there were established several international organisations around the Globe with mission to maintain and protect the world's peace and prosperity. Among these organisations belongs the European Union with its effort in security and defence calls for solutions to protect Europe's current and future peace.
One of the solutions could be the common EU army. This idea of need is described in this paper, including the EU's security challenges in security environment, threats dynamics and the EU's political effort.

Keywords: European Union, peace, security, security environment, threat, security and defence, common EU army.

ÚVOD

Historicky je mier charakterizovaný stavom v ktorom nie sú vedené vojny a nevznikajú konflikty v spoločnosti. Tento stav je neoddeliteľne spojený s ľudským pocitom bezpečnosti resp. blaha v ktorom spoločnosť tvorená jedincami zabezpečuje optimálne podmienky k rozvoju prosperity.

Po skúsenosti ľudstva, ktoré so sebou priniesli prvá a druhá svetová vojna vo forme obetí ako aj hospodárska kríza, priviedli Európu v roku 1952 k vzniku Európskej spoločnosti uhlia a ocele. Hlavným posolstvom tejto spoločnosti bolo za pomoci hospodárskej pomoci zakladajúcich krajín Francúzska, Západného Nemecka, Talianska, Belgicka, Luxemburska a Holandska zabrániť ďalšej svetovej tragédii a tým uchrániť územie Európy od útrap ďalšej vojny.

Postupne geopolitické rozdelenie Európy a politický zápas *„Východu vs. Západu"*, ukončenie epochy studenej vojny[1] symbolom, ktorého bol pád Berlínskeho múru, iniciovali v niektorých krajinách Európy pocit zvýšenej spolupatričnosti, ktorá vyústila počas zasadania európskych krajín 7.novembra 1992 do podpísania tzv. Maastrichskéj zmluvy.

Maastrichtská zmluva s pilierom hospodárskeho rastu európskych krajín, piliera obrany, piliera spravodlivosti a vnútorných záležitostí vytvorila priestor a posilnenie pocitu

[1] Epocha studenej vojny – trvala od roku 1945 až do roku 1989, kedy došlo k symbolickému pádu Berlínskeho múru spojené s zjednotením Nemecka.

bezpečnosti obyvateľov na starom kontinente. Maastrichtská zmluva prešla následne mnohými revíziami, ktorou najvýznamnejšou je tzv. Lisabonská zmluva[2], ktorou sa mení Zmluva o Európskej únii a Zmluva o založení Európskeho spoločenstva.

Avšak, stav mieru, ktorého sprievodnými javmi boli rozdielny hospodársky rast, vplyv svetových veľmocí, nárast radikalizmu, extrémizmu a náboženských rozdielov prinieslo diverzifikáciu svetovej politiky spolu s ohrozením vonkajšieho a vnútorného priestoru EÚ a tým aj nové výzvy na zabezpečenie bezpečnosti Európy ako takej.

Primerane k zabezpečeniu obrany v priestore EÚ sa vynára množstvo otázok medzi ktoré patrí aj otázka kolektívnej obrany krajín EÚ. Práve kolektívna obrana EÚ je sprevádzaná myšlienkou potreby armády EÚ, ktorých súvisiace pojmy, míľniky a možné smerovanie prináša tento referát.

1. BEZPEČNOSTNÉ PROSTREDIE A PÔSOBIACE HROZBY NA EURÓPSKU ÚNIU

Bezpečnostné prostredie EÚ, ktorého rozmer je vymedzený svojou rozlohou členských krajín EÚ sa v súčasnosti vyznačuje nesmiernou dynamikou, nestálosťou hrozieb, ktoré spôsobujú u obyvateľov zmenu pocitu bezpečnosti. Bezpečnostné prostredie vzhľadom na jeho vnútornú a vonkajšiu štruktúru je tvorené agentmi hrozieb, ktoré z globálneho hľadiska môžu mať vojenský, nevojenský, symetrický, alebo asymetrický charakter (EBS, 2009, s. 10-19).

V porovnaní s obdobím studenej vojny, v súčasnosti Európa čelí oveľa širšiemu spektru hrozieb. Z hľadiska geografického ohraničenia bezpečnostného prostredia jej členských krajín, potencionálna hrozba, ktorá by mohla spôsobiť zníženie bezpečnosti EÚ je pozorovateľná na východnej hranici kde ambície Ruska vo forme anexie Krymu, destabilizácie Ukrajiny, a stále viac citlivej prítomnosti vojenskej sily v blízkosti hraníc krajín aliancie a jej spojencov prejavujú znaky pravdepodobných budúcich konfliktov.

Eskalujúce konflikty nestabilnej politickej situácie z južnej strany mapy NATO, v oblasti Blízkeho Východu a Afriky zapríčiňujú zvýšenie migrácie obyvateľstva medzi ktorými sú aj členovia teroristických skupín. Mnohé prípady ukázali, že členovia teroristických skupín s vidinou oslabenia medzinárodných organizácii a upevnenia moci, majú snahu vykonávať teroristické útoky na území krajín NATO, ale aj na území štátov Európy, ktoré sú zároveň aj členmi EÚ.

Nakoľko tieto útoky ohrozujú vnútornú bezpečnosť krajín EÚ, snahou EÚ je posilniť svoju bezpečnosť aj mimo územie jej členských krajín. EÚ v Európskej bezpečnostnej stratégii (EBS) uvádza svoje ambície k téme bezpečnostného prostredia nasledovne:

„Pri hľadaní odpovedí na meniace sa bezpečnostné prostredie musíme dosiahnuť väčšiu účinnosť – medzi sebou doma, s našimi susedmi, ako aj na celom svete“ (EBS, 2009, s.23).

[2] Lisabonská zmluva – podpísaná 13.decembra 2007 na zasadaní medzivládnej konferencie Rady Európskeho spoločenstva.

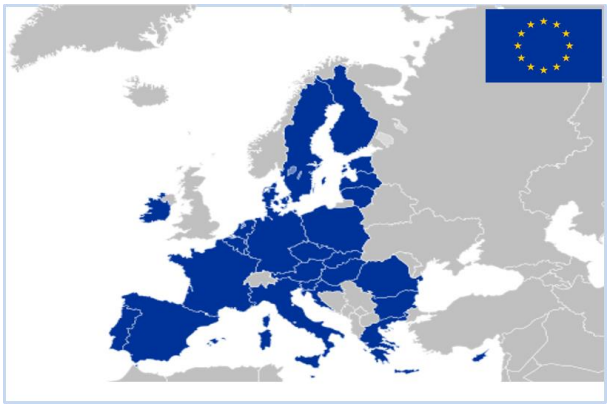

Obrázok 1 Prostredie členských krajín EÚ
Zdroj: Spracované podľa EC-EU_enlargement animation.

Obsah tohto citátu má veľavravné posolstvo smerom k rozmeru bezpečnostného prostredia (viď. Obrázok 1), tak ako ho poznáme a to s dôrazom nie len na vnútornú, ale aj na vonkajšiu bezpečnosť. Energetická závislosť, limitné zdroje nerastného bohatstva a aj nedostatok vodných zdrojov dáva rozmeru bezpečnostného prostredia mimo hranice EÚ dôraz na oblasť Afriky, Perzského zálivu a Ruska.

Smerom k energetickej závislosti je Európa najväčším svetovým dovozcom ropy a zemného plynu. Dovoz ropy a zemného plynu predstavuje približne 50 % dnešnej spotreby energie v EÚ. EÚ predpokladá v EBS nárast tohto podielu v roku 2030 na úroveň 70 %, pričom väčšina energie sa do EÚ dováža z Perzského zálivu, Ruska a severnej Afriky (EBS, 2009, s. 30).

Z pohľadu možnej hrozby zbraní hromadného ničenia je vonkajšia časť bezpečnostného priestoru EÚ geograficky sústredená na aktivity v jadrovej oblasti Severnej Kórei, jadrové riziká južnej Ázie a šírenie ZHN, ktoré je príznačné pre Blízky východ. Tieto aktivity vyvolávajú v spoločenstve EÚ oprávnené obavy, ako možných agentov hrozby.

V tomto bezpečnostnom priestore EÚ identifikuje nasledujúce alarmujúce hrozby:

- terorizmus,
- šírenie zbraní hromadného ničenia,
- regionálne konflikty,
- zlyhanie fungovania štátu,
- organizovanú trestnú činnosť (EBS, 2009, s. 31-34).

V súčasnosti vzhľadom na globalizáciu ako aj prevenciu pred možným konfliktom, EÚ prenáša svoju obrannú líniu mimo svoje hranice. Tento zámer EÚ na obranu svojej bezpečnosti EÚ preukazuje jej aktívnou pomocou riešiť regionálne konflikty napríklad v oblasti krajín Balkánu, Afganistanu a Konžskej demokratickej republike. Dôvodom podpory týmto krajinám viedlo odhalenie logistických základní teroristických buniek na území Spojeného kráľovstva, Talianska, Nemecka, Španielska a Belgicka.

Okrem ohrozenia, ktoré predstavujú pre EÚ aktivity teroristických skupín čelia aj krajiny EÚ konfrontácii rozširovaniu zbraní hromadného ničenia, kybernetickým útokom na energetické zdroje ako aj environmentálnym zmenám. Rozsiahlosť týchto hrozieb rozširuje rozmer bezpečnostného prostredia EÚ prostredníctvom pravdepodobných kríz.

Nakoľko globalizácia priniesla so sebou zvýšené požiadavky na prepravu komodít energie, tovaru a pod., ďalšou významnou hrozbou v bezpečnostnom prostredí EÚ zohráva pirátstvo v oblasti Indického oceánu a Adenskom zálive.

Vzhľadom na agentov hrozby sa bezpečnostné prostredie EÚ vplyvom globalizácie rozšírilo, čo si vyžaduje neutíchajúce úsilie EÚ v spolupráci s OSN, OBSE, USA a Ruskom prijímať účinné opatrenia proti jeho narušeniu (EBS, 2009, s. 25).

Variabilita hrozieb je v súčasnosti príliš široká na to aby jedna krajina EÚ, alebo aj NATO bolo schopné prijať účinné opatrenia k eliminácii hrozieb v jej bezpečnostnom priestore. Preto EÚ spolu s NATO kladie stále viac úsilia na spoluprácu s medzinárodnými inštitúciami akými sú predovšetkým OSN.

2. POSTOJE SMERUJÚCE K PODPORE VYTVORENIA ARMÁDY EURÓPSKEJ ÚNIE

Základ úsilia EÚ čeliť hrozbám v jej bezpečnostnom priestore vo forme spoločnej obrany členských štátov EÚ predstavuje článok 42 Lisabonskej zmluvy o EÚ. Ustanovenia o spoločnej bezpečnostnej a obrannej politike zabezpečujú EÚ spôsobilosť na udržanie mieru, predchádzanie konfliktov a posilňovanie medzinárodnej bezpečnosti. Tieto ustanovenia na dôvažok podporujú a sú v súlade s Chartou OSN.

EÚ v článku 42 vyzýva krajiny k spoločnej obrane EÚ v súlade s rozhodnutím Európskej rady (ER) a ústavnými požiadavkami členských štátov EÚ. Týmto zároveň EÚ rešpektuje a priamo podporuje národný postoj krajín EÚ ako člena Severoatlantickej aliancie s ich záväzkami.

Pre potreby EÚ je rozvoj obranných spôsobilostí realizovaný prostredníctvom Európskej obrannej agentúry *„European Defence Agency“* (EDA). EDA presadzuje rozvoj obranných spôsobilostí EÚ vo forme identifikácie a posilnenia obrany opatreniami v oblasti vyzbrojovania a pomáha EÚ pri hodnotení a zlepšovaní vojenských spôsobilostí.

V prípade, ak sa jedna krajina EÚ stane obeťou ozbrojeného konfliktu, obrana tejto krajiny by sa stala poslaním zvyšku krajín EÚ ako aj poslaním krajín EÚ. Tento princíp solidarity napadnutej krajine proti potencionálnym agresorom je podporovaný znením článku 51 Charty Organizácie Spojených národov.

Tento princíp je v podmienkach EÚ článku 44 Lisabonskej zmluvy o EÚ kde na návrh vysokého predstaviteľa EÚ pre zahraničných vecí a bezpečnostnú politiku, alebo na základe iniciatívy členskej krajiny EÚ rada následne rozhodne o začatí misie (EÚ konsolidované znenie zmlúv charta základných práv, 2016, s. 36).

Neoddeliteľnou úlohu v kontexte základných dokumentov v oblasti zaručenia bezpečnosti a obrany EÚ tvorí názor obyvateľov EÚ spolu s postojom politikov EÚ, ktorí svojou delegovanou mocou obyvateľmi EÚ realizujú kroky k spoločnej bezpečnosti a obrane.

2.1 POSTOJ OBYVATEĽOV ČLENSKÝCH KRAJÍN EÚ

Od roku 2016 obyvatelia členských štátov EÚ majú možnosť vyjadriť a zdieľať svoje pocity a očakávania prostredníctvom tzv. Eurobabrometra. Respondenti Eurobarometra majú k dispozícii pätnásť oblastí, ktoré odrážajú záujem orgánov EÚ. Občania EÚ môžu ohodnotiť úroveň aktivít týchto oblastí dvomi kritériami hodnotenia. Prvým kritériom je úroveň aktivít či daná aktivita adekvátne, alebo nedostatočne podporuje rozvoj danej oblasti. Druhým

kritériom je hodnotenie týkajúce sa potreby rozvoja danej oblasti, jej pre budúci rozvoj a to či je potrebné zvýšiť intenzitu jej rozvoja, alebo na druhej strane znížiť.

Výsledky analýzy Eurobarometra majú za cieľ nasmerovať a harmonizovať úsilie politikov EÚ s vôľou obyvateľov EÚ.

Medzi oblasti, ktoré sa za pomoci Eurobarometra hodnotia a analyzujú patrí:

- Úroveň boja proti terorizmu,
- Boj proti nezamestnanosti,
- Environmentálna bezpečnosť,
- Daňové úniky,
- Proporcia demokracie a mieru vo svete ,
- Otázka migrácie,
- Ochrana vonkajších hraníc,
- Sociálna a zdravotná bezpečnosť,
- Rovnocennosť pohlaví,
- Energetická bezpečnosť s jej zásobám,
- Ekonomická politika,
- Zahraničná politika,
- Poľnohospodárstvo,
- Priemyselná politika.

Komparáciou výsledkov, ktoré sú zobrazené na obrázku 2 vyplýva, že obyvatelia EÚ vnímajú zlepšenie v nasledujúcich oblastiach: úrovne boja proti terorizmu, boja proti nezamestnanosti, v oblasti zníženia daňových únikov, migrácie, ochrany vonkajších hraníc.

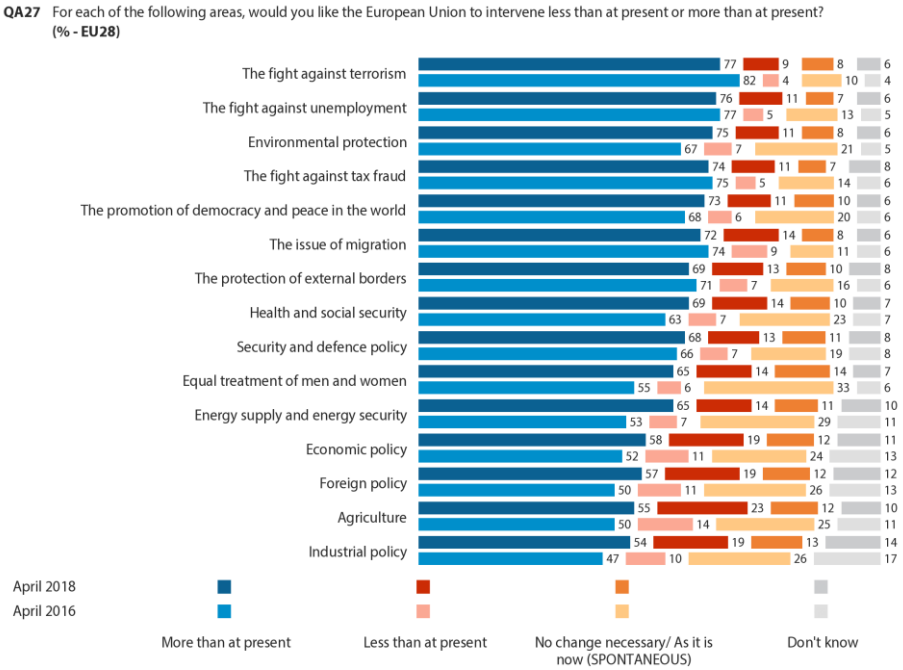

Obrázok 2 Výsledky eurobarometra
Zdroj: Defourny, E. and Maggio, L. 2018, s. 10

Avšak, úroveň environmentálnej oblasti, oblasti proporcie demokracie a mieru vo svete, oblasti sociálnej a zdravotnej bezpečnosti, rovnocennosti pohlaví, oblasť energetickej bezpečnosti a zásob, ekonomická oblasť, oblasť zahraničnej politiky, poľnohospodárstva a priemyselnej politiky porovnaním rokov 2014-2018 vykazuje pochybnosti obyvateľov v smerovaní pokroku. Občania EÚ prostredníctvom Eurobarometra zároveň vyjadrili potrebu zintenzívnenia opatrení zo strany EÚ.

Dedukciou z hodnôt na obrázku 2 je možné usúdiť, že pre zabezpečenie bezpečnosti a obrany obyvatelia EÚ očakávajú riešenia k zlepšeniu oblasti proporcie demokracie a mieru vo svete, oblasti migrácie, ochrany vonkajších hraníc, oblasti energetickej bezpečnosti a zásob, ekonomickej oblasti, oblasti zahraničnej politiky a oblasti priemyslu.

2.2 VYJADRENIE POLITIKOV K POTREBE ARMÁDY EÚ

Postoj politikov EÚ smerujúci k spoločnej obrane EÚ je spojený so zmenou bezpečnostného prostredia a tým aj opatreniami, ktorým EÚ čelí v rámci svojej vonkajšej hranice. Potrebu zamyslenia sa nad vonkajšou bezpečnosťou a obranou EÚ so sebou priniesol najmä konflikt na Ukrajine spojený s otázkou anexie Krymu, postoje Ruska a demonštrácie jeho sily na východnej hranici, konflikty v Afrike a technologický rozvoj Číny s jej svetovým vplyvom na hospodárstvo.

Zvýšenie frekvencie spoločnej obrany EÚ bolo citeľne zvýšené po príhovore predsedu Európskej komisie Jeana-Claudea Junkersa, ktorý u príležitosti zasadania 30. novembra 2016 poznamenal:

„K dosiahnutiu garancie spoločnej bezpečnosti v Európe musíme investovať do spoločného rozvoja technológií a vybavenia, ktoré majú pre EÚ strategický význam a to na súši, vo vzduchu, mori a aj v oblasti kybernetickej bezpečnosti. To si od nás vyžaduje zvýšenie spolupráce medzi členskými krajinami EÚ a vyčlenenie vyšších zdrojov na národnej úrovni. Ak sa Európa nepostará o svoju vlastnú bezpečnosť, nikto to pre nás neurobí za nás. Strategickú autonómiu, ktorú k zaručeniu svojej bezpečnosti EÚ potrebuje je možné docieliť iba prostredníctvom silného, konkurencie schopného a inivatívneho obranného priemyslu“.

Zároveň v duchu svojho príhovoru prvýkrát Jean-Claude Junkers predstavil na tomto zasadaní EÚ množstvo návrhov k zlepšeniu obrany EÚ, vrátane vytvorenia Európskeho fondu obrany *„European Defence Founds“* (EDF) s dôrazom na vytvorenie samostatných operačných veliteľstiev EÚ s ich prepojením na NATO (EK, Press release, European Defence Action Plan, 2016).

Otázka a odpovede armády EÚ nabrali obrátky po rozhovore pre rádiovú stanicu *„Europe 1“* kde Prezident Francúzka, Emmanuel Macron 6. novembra 2018 svojim vyjadrením prekvapil lídrov USA a Ruska. Emanuel Macron počas svojho príhovoru vyjadril výzvu k vytvoreniu spoločnej armády EÚ s poznámkou, že okrem zintenzívnenia konfliktov, novodobých hrozieb pre Európu by k nim mohli pribudnúť aj záujmy USA.

Svojim spôsobom uprednostnenie národných záujmov zo strany USA by podľa prezidenta Macrona mohlo znamenať oslabenie spôsobilosti NATO a to v prípade nutnosti poskytnutia európskym členským krajinám NATO adekvátnu kolektívnu obranu na území Európy.

Zatiaľ čo prezident Putin vyjadrenie francúzskeho prezidenta ocenil, že je prirodzené aby ekonomicky prosperujúca EÚ sa stala suverénnou v oblasti bezpečnosti a obrany, prezident USA Donald Trump označil vyjadrenie Emmanuela Macrona za útok a urážku.

Na obhajobu svojho postoja prezident Trump použil výzvu aby Európske krajiny predtým ako začnú budovať svoju spoločnú armádu pristúpili k rovnakému vynakladaniu zdrojov v prospech Aliancie, tak ako to za nich dlhodobo robí USA.

V miernejšom kontexte myšlienku prezidenta Macrona podporila nemecká kancelárka Angela Merkelová počas zasadania európskeho parlamentu dňa 13. novembra v Štrasburgu.

Interpretácia nemeckej kancelárky o potrebe armády EÚ presvedčila aj takých euroskeptikov akými sú prezident Českej republiky Miloš Zeman a prezident Maďarska Viktor Horbán.

Vyjadrenie nemeckej kancelárky ocenil aj generálny sekretár Jens Stontenberg so slovami:

„Úsilie EÚ v potrebe spoločnej armády môže prispieť k posilneniu spôsobilostí NATO, avšak duplicita úsilia aliancie môže viesť k ohrozeniu transatlantických vzťahov“ (EK, Press release, European Defence Action Plan, 2016).

Z vyjadrenia politikov smerom k otázke o potrebe armády EÚ je možné tvrdiť, že aj euroskeptici podporujú túto myšlienku a EÚ je naklonená k vytvoreniu spoločnej EÚ, aj keď názor bývalého prezidenta Trumpa a generálneho tajomníka NATO nie sú príliš lichotivé.

3. PODNIKNUTÉ KROKY K VZNIKU SPOLOČNEJ BEZPEČNOSTI A OBRANY EÚ

EÚ od roku 2016 podnikla množstvo krokov k zvýšeniu spoločnej bezpečnosti a obrany. Z množstva krokov, ktoré sú uvedené v tabuľke 1, špecifický význam smerom k myšlienke budovania európskej armády má podpísanie spoločných vyhlásení EÚ a NATO o spolupráci, vytvorenie Európskeho obranného fondu ako aj iniciatívy a plnenie členských krajín EÚ v rámci Európskeho obranného fondu.

3.1 DEKLARÁCIE O SPOLUPRÁCI EÚ A NATO

Prvá deklarácia o spolupráci medzi EÚ a NATO bola podpísaná 8.júla 2016 vo Varšave. Deklaráciu, vyhlásenie o spolupráci podpísali predseda ER, predseda EK a generálny tajomník NATO. V súlade so závermi ER z novembra 2016, podpísanie vyhlásenia iniciovalo zlepšenie spolupráce EÚ a NATO v nasledujúcich oblastiach spoločného záujmu:

- Boja proti hybridným hrozbám,
- Operačnej spolupráce vrátene spolupráce na mori,
- v oblasti neregulárnej migrácie,
- Kybernetickej bezpečnosti a obrany,
- Obranných spôsobilostí,
- Obranného priemyslu a výskumu,
- Cvičení,
- a podpory úsilia partnerov pri budovaní kapacít na západnom Balkáne, v krajinách východného a južného susedstva a pri posilňovaní ich odolnosti.

Podpísanie druhej spoločnej deklarácie o spolupráci EÚ a NATO, ktoré sa uskutočnilo 10. júla 2018 pred samitom NATO sa spomína spoločná vízia, akým spôsobom budú EÚ a NATO spoločne konať proti všeobecným bezpečnostným hrozbám. Podpísanie druhého vyhlásenia ER hodnotí ako *„jednotný súbor síl“,* ktoré môže EÚ a NATO využiť v rôznych rámcoch.

Ucelený rozvoj spôsobilostí členských štátov prostredníctvom príslušných procesov v EÚ a NATO teda prispieva aj k posilneniu spôsobilostí, ktoré sú potenciálne k dispozícii obom organizáciám, pričom sa uznáva ich odlišná povaha a zodpovednosť (ER, Tlačová správa, Spolupráca EÚ a NATO, 2016).

3.2 EURÓPSKY OBRANNÝ FOND

EK dňom 17. júna 2017 vytvorila tzv. Európsky obranný fond na pomoc členským štátom k budovaniu spôsobilostí. Tento fond umožňuje krajinám EÚ efektívnejšie využívať peniaze daňových poplatníkov, eliminovať duplicitu vo výdavkoch a zvyšovať pomer medzi kvalitou a cenou produktov v obrannom priemysle ako aj podporiť vnútroštátne investície do výskumu v oblasti obrany.

V súvislosti s vytvorením Európskeho obranného fondu podpredseda EK povedal:

„Ľudia v celej Európe majú obavy o svoju bezpečnosť a bezpečnosť svojich detí. Na doplnenie našej spolupráce s NATO musíme robiť viac a lepšie sami. Dnes dokazujeme, že to nie sú prázdne slová. Tento fond bude fungovať ako katalyzátor silného európskeho obranného priemyslu, ktorý vyvíja moderné a plne interoperabilné technológie a vybavenie. Členské štáty si zachovajú svoju rozhodujúcu úlohu, získajú za svoje peniaze vyššiu hodnotu a v konečnom dôsledku sa zvýši ich vplyv.“

Jedným z hlavných prínosom tohto fondu je vytvorenie predpokladu k realizácii konkrétnych krokov v súlade s Globálnou stratégiou EÚ v oblasti bezpečnosti a obrany[3] (EK, Tlačová správa, Európsky obranný fond, 2017).

3.3 INICIATÍVY EÚ V OBLASTI BEZPEČNOSTI A OBRANY

Globálna stratégia EÚ v roku 2016 priniesla mnoho ambícií EÚ v oblasti spoločnej bezpečnosti a obrany, ktoré sa postupne implementovali vo forme nasledujúcich dokumentov:

- Plánu rozvoja spôsobilostí (Capability Development Plan/CPD),
- Koordinovaného hodnotenia obrany (Coordinated Annual Review on Defence/CARD),
- Stálej štrukturovanej spolupráce (Permanent Structured Cooperation/PESCO),
- a plánu Európskeho obranného fondu (European Defence Fund/EDF).

Hlavným poslaním CPD je kontinuálne synchronizovať národný plánovací cyklus krajín EÚ v prospech spoločnej obrany EÚ. V súvislosti so synchronizáciou tohto úsilia EÚ úlohy sekretára plní európska obranná agentúra (European Defence Agency/EDA).

Prostredníctvom EDA Európska únia vytvára spoločný dialóg s krajinami EÚ k ucelenému prehľadu spôsobilostí krajín EÚ. EDA svojim zameraním prispieva k spoločnému cieľu identifikácie rozvoja nových spôsobilostí a tým predpokladu EÚ čeliť výzvam v jej bezpečnostnom priestore.

Stála štruktúrovaná spolupráca PESCO v kontexte budovania obrany EÚ predstavuje nástroj na posilnenie spolupráce v oblastiach budovania obranných a vojenských spôsobilostí, výšky investičných výdavkov v oblasti obrany vrátane výskumu a vývoja, harmonizácie obranného plánovania, posilnenia dostupnosti, interoperability, pružnosti a schopnosti

[3] EÚ na základe dohody ročne vyčleňuje na posilnenie obranných spôsobilostí finančné prostriedky v sume 5.5 miliardy.

nasadenia ozbrojených síl zúčastnených členských štátov, odstraňovania nedostatkov v obranných spôsobilostiach, ako aj spolupráce v európskych programoch vyzbrojovania.

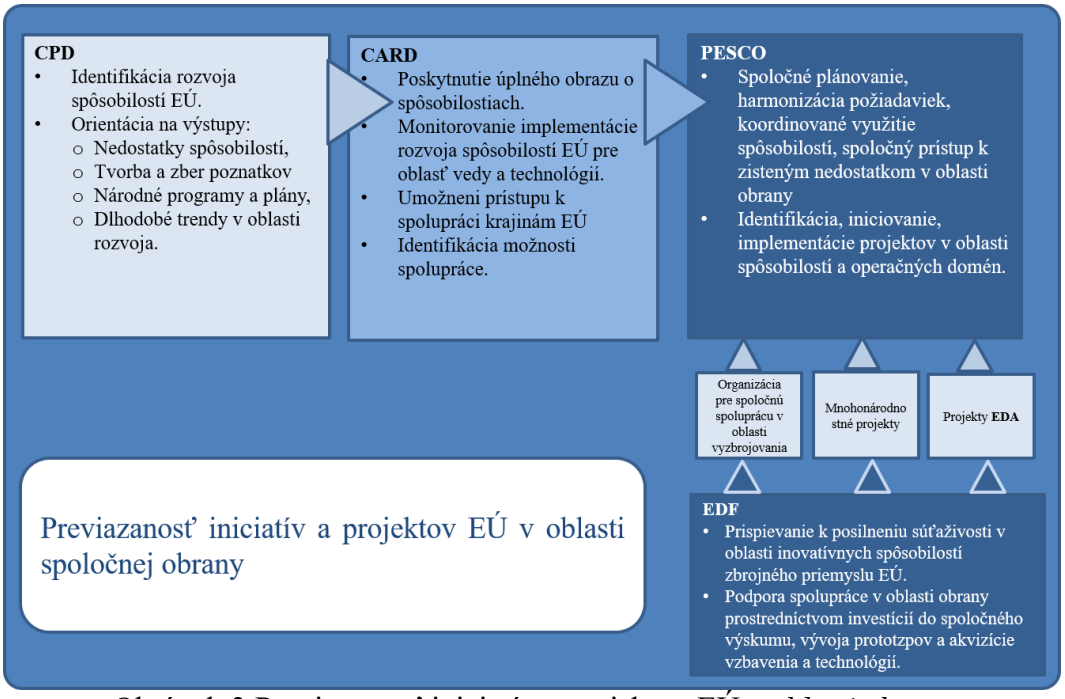

Obrázok 3 Previazanosť iniciatív a projektov EÚ v oblasti obrany

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa „Ensuring coherence among EU defence tools", 2018, s. 3

Podľa rozhodnutia ER 217/2315, PESCO zaväzuje členské krajiny EÚ plniť záväzky v podobe vyčleňovania podielu na obranu vo výške 2%, zvyšovanie ich investičných výdavkov v pomere 20% z celkových výdavkov na obranu, prispievanie k CARD v maximálnej možnej miere, zapojenie do EDF, zvýšenia úsilia v oblasti kybernetickej spolupráce ako aj k vytvoreniu útvaru schopných strategického nasadenia ako aj potenciálnom bojovej skupiny EÚ tzv. *„Battle Group/BG"*. Na ilustráciu previazanie iniciatív a projektov EÚ akými sú CPD,CARD, PESCO, EDF a EDA je zobrazené na obrázku 3.

Vytvorenie BG a ich schopnosť nasadenia predstavujú viditeľný vojenský nástroj EÚ prostredníctvom ktorého by EÚ mohla čeliť a tým podporiť reakciu na krízové situácie a konflikty v svojom bezpečnostnom priestore. Toto úsilie EÚ je možné postrehnúť vo forme vojenských operácií EÚ v Bosne a Hercegovine *„EUFOR-ALTHEA"* , v Afrike vo forme Výcvikovej misie *„EU TM SAHEL"* a misie námorných síl *„ATALANTA"*. V spojitosti ucelených opatrení k udržaniu bezpečnosti a obrany za hranicami EÚ je potrebné dodať, že nie len vojenský nástroj sily, ale aj policajné a diplomatické misie navzájom predstavujú úsilie EÚ o udržanie svojho priestoru v bezpečnom stave (EU, Military mobility, 2018, s.3).

Tabuľka 1 Zoznam udalostí EÚ k zlepšeniu bezpečnosti a obrany EÚ

KTO	ČO	KEDY	POZNÁMKA
EÚ-NATO	Podpísanie prvej spoločnej deklarácie EÚ a NATO o spolupráci.	8.júla 2016	Podpísanie deklarácie prispelo k zvýšeniu bezpečnosti a obrany v Euro-Atlantickom priestore.
Európska rada (ER)	Odsúhlasenie konceptu v oblasti Spoločnej bezpečnosti a obrany	6.marca 2017	Súčasťou konceptu je aj vytvorenie vojenských spôsobilostí v oblasti plánovania a nasadenia síl.
Európsky parlament (EP)	Výzva ER k uskutočneniu krokov k harmonizácii a štandardizácii ozbrojených síl Európy.	16. marca 2017	
ER	Adaptácia a vytvorenie vojenských spôsobilostí v oblasti plánovania a nasadenia síl	8.júna 2017	
ER	Ocenenie pokroku v spolupráci EÚ a NATO	18. mája 2017	ER zároveň spresnila ustanovenia k budúcej spolupráci, vrátane stálej štruktúrovanej spolupráce „PESCO“ a koordinovaného výročného hodnotenia obrany a akčného plánu v oblasti obrany.
Európska komisia (EK)	Predstavenie komunikácie k uskutočnenia spoločného fondu EÚ v oblasti obrany a pravidlá regulácie rozvoja programu Európskeho obranného priemyslu.	7. júna 2017	*„European Defence Industrial Development Programme (EDIDP)“*
ER	Ocenenie pokroku v oblasti implementácie spoločných návrhov spolupráce medzi EÚ a NATO.	19. júna 2017	
ER	Odsúhlasenie zahájenia iniciatívy PESCO. Zároveň ER súhlasila s nasadením bojových skupín v operácii ALTHEA a vyčlením zdrojov na túto operáciu z prostriedkov EÚ. Táto udalosť viedla neskôr k urýchleniu práce v oblasti civilného krízového manažmentu.	jún 2017	
ER	Ocenenie pokroku iniciatívy PESCO, EDIDP, EDF a CARD.	19. októbra 2017	11. decembra 2016, 25 členských krajín EÚ podporilo a zahájilo projekt PESCO.
EP	Ocenenie úsilia krajín EÚ v iniciatíve PESCO.	13. júna 2017	

KTO	ČO	KEDY	POZNÁMKA
EP	Zvýraznenie pokroku a návrhov niektorých krajín EÚ k iniciatíve PESCO a EI2.	február 2018	*„European intervention initiative (EI2)“* iniciatíva nasledujúcich krajín EÚ Belgicka, Dánska, Estónska, Fínska, Francúzska, Nemecka, Holandska, Nórska, Portugalska, Španielska, Veľkej Británie, Švédska a Talianska.
ER	Prvé zasadanie ER vo formáte krajín PESCO.	6.marec 2018	ER prijala časový plán implementácie projektov PESCO.
EK	Predstavenie akčného plánu k zlepšeniu mobility na území EÚ ale i mimo územia EÚ.	28.marec 2018	Akčný plán identifikuje sériu opatrení k odstráneniu politických, procedurálnych a iných prekážok, ktoré bránia vojenskej mobilite.
ER	Prispôsobenie identifikovaných záverov k zlepšeniu spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky.	28.mája 2018	
EK	Ocenenie návrhov krajín EÚ v oblasti bezpečnosti a obrany s implementáciou zverov iniciatívy PESCO, EDF, vojenskej mobility, hybridných hrozieb a rôznych aspektov Spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky.	25.júna 2018	28.júna 2018 ER uvítala návrh podmienok krajín EÚ k prijatiu tretích krajín do projektov PESCO.
EP	Prispôsobenie legislatívy vo forme rezolúcie k návrhom rozvoja Európskeho obranného programu, ktorý podporuje spoluprácu a inovatívne kapacity v oblasti obranného priemyslu EÚ.	3.júla 2018	V decembri 2018, bola následne rezolúcia prispôsobená k programu vojenskej mobility, čím rezolúcia umožnila ďalšie prehĺbenie spolupráce medzi EÚ a NATO.
EU-NATO	Podpísanie druhej spoločnej deklarácie o spolupráci EÚ a NATO.	10.júla 2018	EÚ a NATO sa zameriavajú na oblasti: • vojenská mobilita • kybernetická bezpečnosť • hybridné hrozby • boj proti terorizmu • ženy a bezpečnosť
ER	Identifikácia špecifických úloh a definovanie míľnikov k splneniu záväzkov súvisiacich s PESCO.	5.októbra 2018	Špecifické ciele, ich plnenie a aktualizácia budú predmetom hodnotenia v roku 2021.
EP	Prijatie zmluvy o financovaní obrany EÚ tzv. Athena.	18.apríla 2019	Athena – financovanie bezpečnostných a obranných vojenských operácií.

KTO	ČO	KEDY	POZNÁMKA
ER	Ocenila navýšenie krajín EÚ na bezpečnosť a obranu ako súčasti programu PESCO a prediskutovala možné hybridné hrozby a ich opatrenia v rámci spolupráce EÚ a NATO.	14.mája 2019	
ER	Krajiny EÚ boli vyzvané ku koherentnej a výsledkami orientovanej implementácii rôznych iniciatív EÚ v oblasti obrany ako aj ich vzájomnej nádväznosti. V ďalšom boli krajiny vyzvané k spoločnej analýze hrozieb. EK bola vyzvaná k konkretizácii bezpečnosti časti Spoločnej bezpečnosti a obrany v prospech obyvateľov EÚ.	17.júna 2019	K tejto konkretizácii ER navrhla uskutočniť EK výročnú konferenciu o hodnotí bezpečnosti a obrany spolu s hodnotením mobility. Konferencia sa mala uskutočniť do konca roku 2019.
ER	Spustenie nových 13 programov PESCO, ktoré navýšili projekty iniciatívy na jej celkový počet 47, vrátane projektov pre oblasť námorníctva.	12. novembra 2019	
ER	Adaptácia záverov civilnej - Spoločnej bezpečnosti a obrany EÚ s ich cieľom zvýšenia misií v prospech medzinárodného mieru a stability.	9. novembra 2019	Návrh uznesenia európskeho parlamentu o bezpečnostnej spolupráci EÚ a Afriky v regióne SAHEL, v západnej Afrike a v africkom rohu (2020/2002(ini))
ER	Stanovenie všeobecných podmienok PESCO, za ktorých by krajiny, ktoré nie sú členmi EÚ mohli pridať k PESCO.	5. novembra 2020	ER týmto pripravila základy pre pevnejšiu a intenzívnejšiu spoluprácu v oblasti obrany s partnermi v rámci EÚ.
ER	Schválenie záverov k odhodlaniu pokročiť vo vykonávaní programu EÚ v oblasti bezpečnosti a obrany.	10.máj 2021	Vysoký predstaviteľ EÚ predstaví znenie Strategického kompasu ER na jej zasadnutí v novembri 2021.

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa portálu EÚ https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-europe-as-a-stronger-global-actor/file-european-defence-union

ZÁVER

Za pomoci zdrojov a analýzy dostupných údajov k otázke armády EÚ je potrebné zdôrazniť, že názor na smerovanie krokov ako aj samotná myšlienka spoločných ozbrojených síl EÚ sa z rôznych uhlov pohľadu líši.

Kritici EÚ, ktorí pôsobia v OSCD, Elise Telesca a Sergio Calivu v komentári EÚ *„European army: a problematic dream“* uvádzajú, že armáda EÚ je *„ilúziou“* a *„kontraproduktívnym“* želaním resp. nezmyslom EÚ.

Hlavným dôvodom tejto kritiky je prípadná strata roztrieštěného zbrojného priemyslu ako aj časť ekonomických výhod plynúcich z tohto odvetvia priemyslu. Ďalším faktorom je zložitosť koordinácie ozbrojených síl 27 členských krajín EÚ v súvislosti s implementáciou súvisiacej administratívnej spôsobilosti EÚ.

Bruno Almar, profesor francúzskej *„War School“* na margo vyjadrenia prezidenta Macrona poznamenal:

„Myšlienka vytvoriť spoločnú strategickú kultúru nie je zlá, avšak je tu stále masívna priepasť medzi obranou EÚ a snom prezidenta Makrona v poňatí silných nezrovnalostí Európskeho parlamentu“.

Ďalším faktorom, ktorý hovorí v neprospech vzniku spoločnej armády EÚ vyvoláva nejednoznačné definovanie bezpečnostného prostredia a ponímanie budúcich hrozieb pre členské krajiny EÚ. „Východné“ členské krajiny a „Západné“ členské krajiny sa zameriavajú na hrozby prichádzajúce z Ruska, pričom „Južné“ krajiny, vrátane Francúzka sú viac zamerané na oblasť hrozieb prichádzajúcich z Afriky a Stredomoria. Na margo tohto vplyvu expert a kritik „Chatham House“ Anand Menom poznamenal, že za myšlienkou spoločnej armády EÚ je potrebné vnímať aj národné úmysly Francúzska a Nemecka (Telesca, Caliva, 2018, s. 7).

Napriek kritike vynaložené úsilie a podniknuté kroky EÚ aj keď pomerne pomaly, ale kontinuálne podporujú myšlienku kolektívnej obrany, ktorých chronológia je predmetom tabuľky 1. Pozitívne je, že myšlienka armády EÚ je vnímaná verejnosťou ako puto, ktorým by spoločná armáda mohla spojiť a posilniť pocit spolupatričnosti obyvateľov EÚ a tým odvrátiť pochybnosti o neurčitej európskej identite.

S členstvom európskych krajín v NATO a ich príspevkom k vytvoreniu spoločnej armády sa naskytuje úvaha duplicity s divergenciou postačujúcich spôsobilostí v prospech oboch aliancií. Duplicita ako aj divergencia spôsobilostí EÚ a NATO je predmetom prvej a druhej dohody o spolupráci medzi EÚ a NATO.

Z vojenského hľadiska je potrebné dodať, že napriek podniknutým krokom a množstvu kladným názorom je zrod armády závislý na objasnení mnohých odpovedí na nasledujúce otázky:

Ako by bola armáda EÚ organizovaná, riadená a ako by vyzeralo jej financovanie?

Ako by bolo realizované velenie takejto armády?

Ktoré krajiny by boli súčasťou EÚ armády, boli by jej členmi iba štáty EÚ?

Znamená strategická separácia od NATO autonómiu EÚ v oblasti zabezpečenia obrany?

Bol by zbrojný priemysel EÚ zvýhodňovaný v porovnaní s USA ak by takáto armáda vznikla?

Kladným signálom k budovaniu spoločných spôsobilostí EÚ a NATO prispieva aj otvorenie spoločných projektov CPD, CARD, PESCO a EDF. Najmä iniciatíva PESCO a jej sprístupnenie tretím krajinám EÚ dáva predpoklady k harmonizácii spôsobilostí EÚ a NATO. Tieto opatrenia k zabezpečeniu spoločnej obrany vonkajšieho prostredia s ich previazanosťou predstavujú základ, ktorý by mohol z dlhodobého hľadiska nakoniec smerovať k vytvoreniu spoločnej armády EÚ.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Defourny, E. and Maggio, L. 2018.EU, Eurobarometer Survey 89.2 of the European Parliament A Public Opinion Monitoring Study: Delivering on Europe citizens' views oncurrent and future EU action. Dostupné na internete: https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/files/be-heard/eurobarometer/2018/delivering_on_europe_citizens_views_on_current_and_future_eu_action/report.pdf

EDA, Fact Sheet 2019. Ensuring coherence among EU defence tools, Dostupné na internete:

EK, 2017. Diskusný dokument o budúcnosti Európskej obrany, Dostupné na internete: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/reflection-paper-defence_sk.pdf

EK, Press release, European Defence Action Plan: Towards a European Defence Fund . [online]. Posledná zmena 30.novembra 2016 [Cit. 20.6.2021]. Dostupné na internete: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_16_4088

EK, Tlačová správa, Európsky obranný fond: 5,5 miliardy EUR ročne na posilnenie obranných spôsobilostí Európy [online]. Posledná zmena 7.júna 2017 [Cit. 18.6.2021]. Dostupné na internete: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/sk/IP_17_1508

ER, Tlačová správa, Spolupráca EÚ a NATO: Rada prijala závery s cieľom vykonať spoločné vyhlásenie. [online]. Posledná zmena 6.decembra 2016 [Cit. 18.6.2021]. Dostupné na internete: https://www.consilium.europa.eu/sk/press/press-releases/2016/12/06/eu-nato-joint-declaration/

EU, 2016 .Európska únia konsolidované znenie zmlúv charta základných práv 2016. Dostupné na internete: https://www.consilium.europa.eu/sk/documents-publications/publications/consolidated-treaties-charter-of-fundamental-rights-2016/

EU, 2017. Council decision (CFSP) 2017/2315 of 11 December 2017 establishing permanent structured cooperation (PESCO) and determining the list of participating Member States. Dostupné na internete: https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/090d4c23-e093-11e7-9749-01aa75ed71a1/language-en

EU, 2018. Military mobility. Dostupné na internete: https://pesco.europa.eu/project/military-mobility/

EU, 2019. Fact Sheet. Ensuring coherence among EU defence tools. Dostupné na internete: https://eda.europa.eu/docs/default-source/eda-factsheets/2019-10-25-factsheet-coherence246bb73fa4d264cfa776ff000087ef0f.pdf

Európska únia 2009. EBS, Európska bezpečnostná stratégia, Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie, 2009, ISBN 978-92-824-2432-2.

https://eda.europa.eu/docs/default-source/eda-factsheets/2019-10-25-factsheet-coherence246bb73fa4d264cfa776ff000087ef0f.pdf

Telesca, E. and Caviva, S. 2018. Commentary European army: A problematic dream. Dostupné na internete: https://www.vocaleurope.eu/wp-content/uploads/COMMENTARY-ON-EU-ARMY-FINAL.pdf

pplk.Ing. Alexander HUGYAR, externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš, SR
alexander.hugyar@eodcoe.org

TOK INFORMÁCIÍ EOD V OBRAZE ŠTANDARDIZAČNÝCH DOKUMENTOV NATO

EOD FLOW OF INFORMATION IN THE LIGHT OF NATO STANDARDS

Alexander HUGYÁR

ABSTRACT

In general, Explosive Ordnance Disposal area of expertise mitigates an Explosive Ordnance hazard that effects might harm a human life, damage industrial or material values. Prevention, response and analyses of the EO incident are natural/daily EOD routine that facilitates numerous types, formats, processes of data and reports.

Information that is vital for EOD intervention is subject of this paper that narrates about the specific EOD information flow, procedures and information security in the light of NATO standardization documents.

Keywords: Explosive Ordnance, Explosive ordnance disposal, Command and Control, information, information security, reports and messages.

ÚVOD

Prijatie a vstup Slovenskej republiky ako členského štátu Severoatlantickej aliancie (NATO) prinieslo ozbrojeným silám Slovenskej republiky v rámci ich transformácie veľa zmien súvisiacich so zvýšením, ale i vznikom nových spôsobilostí ako napr. v oblasti ochrany síl, dopravného letectva, civilno – vojenskej spolupráce ale aj v oblasti odstraňovania nevybuchnutých výbušných prostriedkov.

Čo vlastne oblasť EOD a jeho pojem zahŕňa? V súlade s Aliančnou publikáciou AAP-6(V) *„NATO Glossary of Terms and Definitions“*, ktorá sa používa bežne v OS SR, pojem EOD značí zisťovanie, identifikáciu, vyhodnocovanie na mieste, zneškodňovanie, uvoľnenie a konečná likvidácia nevybuchnutého výbušného výzbrojného materiálu. Môže sem patriť tiež výzbrojný výbušný materiál, ktorý sa stal nebezpečný následkom poškodenia alebo zhoršenia kvality.

V prenesenom slova zmysle EOD je tím špecialistov schopný odstraňovať nevybuchnutý- výbušný prostriedok predstavujúci formu munície, ktorá obsahuje výbušniny, materiál jadrového štiepenia alebo syntézy, biologické a chemické látky.

Osobitú úlohu spojenú s odstraňovaním nevybuchnutých výbušných prostriedkov zohrávajú informácie bez ktorých by aj najlepšie vycvičená EOD jednotka nemohla plniť úlohy v spoločnom priestore nasadenia.

Informácie medzi ktoré patria napríklad spravodajské informácie o taktike boja protivníka, ním používaných výbušných prostriedkov, informácie vo forme exploatácie z miesta výbuchu, informácie k súdno-znaleckým posudkom a pod. zohrávajú kľúčovú úlohu v snahe ochrániť životy vojakov, životy civilného obyvateľstva, materiálne a hospodárske

hodnoty proti účinkom nevybuchnutých výbušných prostriedkov prostredníctvom EOD spôsobilostí.

V medzinárodnom prostredí je úloha informačných tokov, ich previazanosť, forma hlásení a správ neoddeliteľnou súčasťou interoperability, ktorých princípy sú opísané v tomto referáte.

1. SYSTÉM VELENIA A RIADENIA EOD OPERÁCIÍ (EOD C2) V MNOHONÁRODNOM PROSTREDÍ

V mnohonárodných operáciách plánujú a vykonávajú operácie k likvidácii a odstraňovaniu nevybuchnutých výbušných prostriedkov iba EOD štáby, jednotky EOD, špeciálne vycvičení ženisti a potápači, ktorí majú oprávnenie a sú určení na túto činnosť (AJP-3.18, 2017).

K úšpešnému boju proti účinkom nevybuchnutých výbušných prostriedkov *„Explosive Ordnance (EO)“* v spoločnom priestore nasadenia koaličných vojsk *„Joint Operational Area (JOA)“* musia EOD operácie v mnohonárodnom prostredí prebiehať podľa spoločných štandardov, nevinímajúc štandardy v oblasti toku informácii medzi veliteľskými stupňami, ich obsahu, analýzy ako aj bezpečnosti infromácií a dát proti ich zneužitiu.

Základom štandardizácie a tým aj miery interoperability v mnohonárodnom prostredí tvorí séria spoločných publikácií aliancie známa pod ang. názvom *„Allied Joint Publication (AJP)“* (AJP-01, 2017).

K stanoveniu informačného toku ako aj využívaniu informácii k efektívnej a včastnej reakcii na incidenty spôsobené výbušnými prostriedkami, ang. názov *„Explosive Ordnance (EO)“* je potrebné v prvom rade porozumieť systému riadenia a velenia operácií EOD v mnohonárodnom prostredí. Systém C2 *„Comand and Control“* s jeho charakteristickou štruktúrou je opísaný v časti tejto kapitoly.

1.1 ORGANIZAČNÁ ŠTRUKTÚRA EOD C2 V MNOHONÁRODNOM PROSTREDÍ

Koordinované a efektívne EOD operácie v mnohonárodnom prostredí nevyžadujú iba uvedomovanie si schopností a poskytovanie prostriedkov, ale aj jasne definované a efektívne štruktúry velenia a riadenia *„Command and Control (C2)“*. Jednotlivé operácie môžu vyžadovať rozdielne štruktúry velenia a riadenia, napriek tomu základné ratifikované princípy EOD C2 sa musia implementovať do národného prostredia ako výsledok štandardizačného procesu aliancie s cieľom dosiahnutia operačnej pripravenosti plniť úlohy.

Medzi tieto princípy patria:

- princíp dostupnosti síl EOD a prostriedkov EOD,
- princíp vzťahov medzi prvkami EOD v oblasti riadenia a velenia na operačnom a taktickom stupni,
- princíp oddelenia riadenia a velenia od výkonných zložiek EOD,
- princíp flexibility riadenia a velenia EOD operácií,
- princíp udržania deklarovaných EOD spôsobilostí,
- princíp kompetencie vykonávať EOD činnosti,
- a princíp kontinuity EOD spôsobilostí v priestore nasadenia (AJP-3.18).

Bližie sú tieto princípy opísané v aliančnej publikácii AJP-3.18[1], ktorá je doktrinálnym dokumentom pre oblasť EOD v komunite NATO a jej partnerov.

Podľa tejto publikácie sa organizačná štruktúra v mnohonárodnom prostredí sa člení na štábne elementy a výkonné EOD jednotky:

- velenie vyššieho stupňa, kde štábny element je reprezentovaný kombinovaným[2] - spoločným[3] mnohonárodným článkom velenia EOD *„Combined Joint EOD Cell (CJEODC)“*,
- velenie stredného stupňa, kde štábny element je reprezentovaný EOD koordinačným článkom[4] *„EOD Coordination Cell (EODCC)“*,
- velenie nižšieho stupňa, kde štábny element je reprezentovaný EOD koordinačným článkom *„EOD Coordination Cell (EODCC)“*,
- súčasť národnej veliacej úrovne, kde štábny element je reprezentovaný Národným EOD kontaktným miestom „*National Point of Contact EOD (NPOCEOD)“*.

Výkonná úroveň kde štábny element je reprezentovaný národnými jednotkami, počínajúc od najmenšieho EOD tímu na stupni družstvo až po vyššie zoskupenia akými je prápor, pluk, brigáda a pod.

Hierarchia organizačného členenia štábnych elementov EOD s ich jednotkami a ich vzájomný vzťah koordinácie a vydávania rozkazov je zobrazený na Obrázku 1.

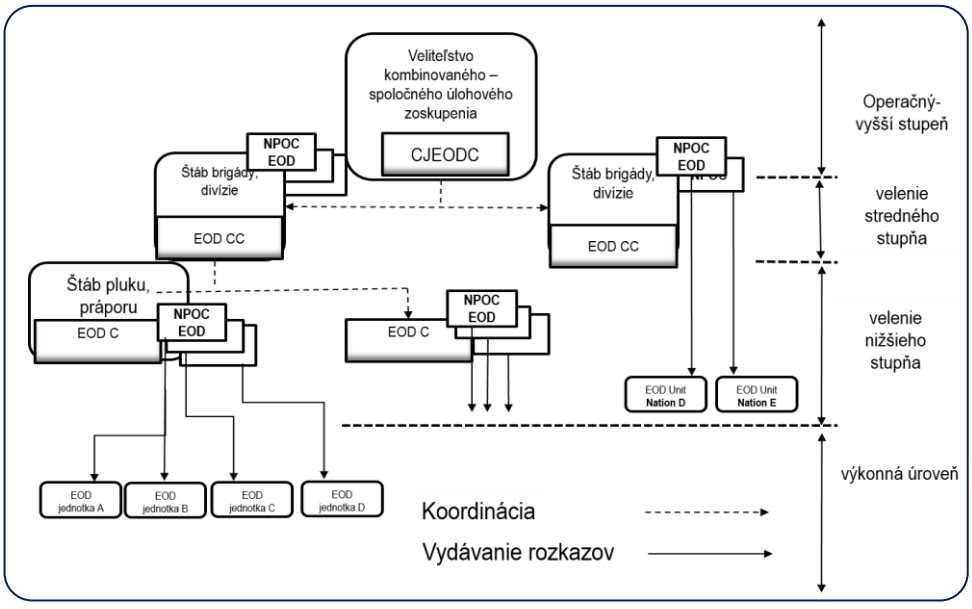

Obrázok 1 Organizačná štruktúra štábnych prvkov EOD a ich EOD jednotiek.
Zdroj: Vlastné grafické spracovanie podľa ATP-3.18.1, s. 5-2.

[1] Úlohu správcu v rámci štandardizačného procesu NATO plní Medzinárodné centrum výnimočnosti v oblasti EOD so sídlom v Trenčíne.
[2] Pojem *„Kombinovaný“* ang. výraz *„Combined“* predstavuje v kontexte NATO kombináciu prvkov EOD z radu pozemných, vzdušných, námorných a špeciálnych síl.
[3] Pojem *„Spoločný“* ang. výraz *„Joint“* predstavujú jednotlivé príspevky (spôsobilosti) krajín Aliancie NATO a jej partnerov do jedného – spoločného úlohového zoskupenia tzv. *„Task Force“*.
[4] Vytvorenie ako aj umiestnenie EOD koordinačného článku na strednom, alebo nižšom stupni C2 bude závislý od rozmeru bojiska a konečnej štruktúry nasadenia vojsk Aliancie v spoločnom priestore nasadenia koaličných síl zahŕňajúci parametre operácie, ktoré sú vymenované v ďalšom texte.

Rozsiahlosť organizačnej štruktúry v mnohonárodných EOD operáciách bude závisieť od nasledujúcich parametrov:

- rozmeru a charakteru priestoru a bezpečnostného prostredia plnenia úloh EOD,
- zámerom politických a vojenských predstaviteľov,
- vyhodnotením hrozby a následným stanovením EOD štruktúr a potrebných kapacít,
- očakávanými obmedzeniami operačných možností,
- rozsahom vojenskej akcie,
- mnohonárodnými operačnými štruktúrami,
- národnými a odbornými EOD smernicami,
- veľkosťou a charakterom priestoru zodpovednosti,
- EOD spôsobilosťami poskytnutými jednotlivými krajinami,
- vojenskými dohodami medzi krajinami,
- ostatnými EOD súčasťami patriacimi napríklad OSN, iným medzinárodným organizáciám, hostiteľskej krajine, mimovládnym organizáciám (ATP-3.18.1, s. 5-1).

1.2 ÚLOHY PLNENÉ PRVKAMI EOD C2 V MNOHONÁRODNOM PROSTREDÍ

V rozhodovacom procese podporujúcom činnosť EOD, každý EOD štábny element plní niekoľko úloh. Komplexnosť plnenia úloh EOD štábnych elenmentov v konečnom výsledku zaručuje flexibilné, efektívne a dynamické riadenie a velenie EOD operácií v mnohonárodnom prostredí.

Na najvyššom C2 štábny element CJEODC plní tieto úlohy:

a) rozvoj, realizáciu a udržiavanie smerníc, ktoré vymedzujú EOD operácie v spoločnom operačnom priestore (JOA),
b) koordináciu a prenikanie všetkých foriem dôležitých EOD informácií a spravodajstva,
c) koordináciu EOD úsilia vo vnútri JOA,
d) tvorbu, vydávanie a spresnenie spoločných operačných procedúr týkajúcich sa rozhodovacieho procesu v danej organizačnej štruktúre (ATP-3.18.1, s. 5-3).

CJEODC nemá právomoc na vydávanie EOD úloh, avšak koordinuje EOD činnosť jednotiek prispievajúcich krajín tzv. „*Troop Contributing Nations (TCNs)* s ostatnými organizáciami napr. OSN, EÚ a inými vládnymi a mimovládnymi organizáciami.

Na strednej a nižšej úrovni velenia sa v EOD operáciách aliancie zraďuje EODCC, ktoré plní úlohy koordinácie v zostave brigády, alebo divízie. Počet EOD CC, alebo EODC sa v priestore zodpovednosti *„Area of Operation (AOO)"* zriaďuje s ohľadom na rozlohu JOA ako aj vplyvu parametrov, ktoré sú uvedené v časti 2.1.

Úlohou EODCC/EODC je :

a) koordinovať prideľovanie úloh jednotkám EOD, ktoré sú v podriadenosti veliteľstva priestoru zodpovednosti,
b) stanovovať kategórie a priority EOD incidentov[5],

[5] Kategória a priorita EOD incidentu je základným kritériom EOD rozhodovacieho procesu. Definícia jednotlivých kategórií a priorít EOD incidentu sú popísané v štandardizačnom dokumente STANAG 2143/AEODP-10.

c) rozdeľovať EOD úlohy medzi EOD sily národných kontingentov,
d) koordinovať EOD záležitosti s nadriadeným a susediacimi veliteľstvami (ATP-3.18.1, s. 5-5).

V organizačnej štruktúre EOD CC/EODC musí každá zúčastnená krajina ustanoviť národné EOD kontaktné miesto *NPOCEOD*. EODCC/EODC prideľuje úlohy pre NPOCEOD. NPOCEOD formálne, v súlade s národnou deklaráciou síl EOD, prijme EO úlohy, ktoré postupne vydáva národným EOD jednotkám resp. konkrétnemu EOD tímu.

Sily a prostriedky plniace úlohy činnosti EOD v mnonárodnostnom prostredí musia byť pred tým ako budú deklarované krajinami spĺňať spoločne prijaté štandardy aliancie. Vo svetle činnosti úloh EOD a tým aj rozhodovacieho procesu je dôležité zvýrazniť ang. pojem *„Allocate"*a *„Assign"*. Tieto pojmy sú bližšie objasnené spolu s EOD kritériami rozhodovania v časti 2.4 tohto referátu.

1.3 SPÔSOBILOSŤ VYKONÁVAŤ ÚLOHY SPOJENÉ S OBLASŤOU EOD

Pod pojmom spôsobilosť v oblasti EOD je dôležité rozlišovať odbornú spôsobilosť[6] odstraňovať a likvidovať EO z pohľadu jednotlivca ako aj spôsobilosť vzhľadom na činnosť EOD v úlohovom zoskupení na danom stupni velenia[7].

Minimálnu odbornú spôsobilosť jednotlivca resp. výcvičenosť EOD personálu aliancia stanovuje vo forme minimálnych požiadaviek v publikácii AEODP-10 (B) nasledovne:

- v prílohe A *„Explosive Ordnance Reconnaissance (EOR)" operator,* operátora EOD na prieskum nevybuchnutých výbušných prostriedkov,
- v prílohe B *„Explosive Ordnance Clearance (EOC)*[8] *operator"*, operátora na čistenie priestorov od výbušných prostriedkov
- v prílohe C *„Conventional Munition Disposal (CMD) operator"*, operátora EOD na odstraňovanie a likvidáciu konvenčnej munície
- v prílohe D *„Improvised Explosive Ordnance Disposal(IEDD) operator"*, operátora na odstraňovanie a likvidáciu improvizovaných výbušných zariadení
- v prílohe E *„Biological, Chemical Explosive Ordnance Disposal (BCEOD) operator"*, operátora EOD na odstraňovanie a likvidáciu chemických, biologických, rádiologických a nukleárnych prostriedkov
- v prílohe F *„Underwater EOD operator"*, operátora EOD pod vodou
- v prílohe G *„EOD Staff Officer"*., štábneho dôstojníka EOD.

Prihliadajúc na požadovanú a deklarovanú spôsobilosť EOD je potrebné bezpodmienečne zdôrazniť, že výcvik - odborná spôsbilosť jednotlivca je predpokladom spôsobilosti jednotky EOD, ktorej najmenším predstaviteľom je 2-6 členný tím EOD s dostatočnou podporou, ktorú tento tím potrebuje k vykonaniu činnosti EOD. Táto podpora je poskytovaná EOD tímu vo forme:

[6] Minimálnu odbornú spôsobilosť a jej požiadavky sú obsahom štandardizovaného dokumentu aliancie AEODP-10

[7] Spôsobilosť vzhľadom na činnosť EOD v úlohovom zoskupení na danom stupni velenia spresňuje Aliančná strategická direktíva Bi-SC 7673 *„Capability codes and capability statements"*

[8] Podľa AEODP-10 "Explosive Ordnance Disposal (EOD) principles and minimum standards of proficiency" je spôsobilosť čistenia výbušných prostriedkov (EOC) síce radená do oblasti EOD ako predošlé, avšak na jej charakter a rôznorodosť akými sú čistenie bojiska, čistenie mínových polí, čistenie ciest ostáva rýdzo národnou záležitosťou spravidla samostatnou spôsobilosťou ženijnej činnosti v súlade s ATP-3.12.1.3.

- spravodajského zabezpečenia,
- jednotky ochrany zabezpečujúce bezpečnosť EOD tímu počas jeho činnosti,
- zdravotníckeho zabezpečenia,
- zabezpečenia velenia a riadenia s nadriadeným stupňom,
- jednotky pozemnej a vzdušnej palebnej podpory (v prípade napadnutia protivníkom),
- kvalifikovaného tlmočníka z ang. jazyka do jazyka krajiny kde je EOD činnosť vykonávaná (v súvislosti vypočúvania osoby ktorá nahlásila výskyt podozrivého nevybuchnutého výbušného prostriedku, ako aj svedkov EOD incidentu),
- a ďalších kontaktov spolupráce, akými sú predtavitelila miestnej samosprávy, vztyční dôstojníci s vládnymi a mimovládnymi organizáciami a pod.

Princíp činnosti pri odstraňovaní a likvidácii nevybuchnutých výbušných prostriedkov je možné priblížiť k činnosti operačného tímu v nemocnici, kde kvalifikovaný chirurg bez spôsobilosti anesteziológa, zdravotných sestier, špecialistu na prístrojovú techniku by nebol samostatne schopný operovať pacienta.

2. EOD INFORMÁCIE A ICH ROZSAH V MNOHONÁRODNOM PROSTREDÍ

Podávanie správ a hlásení EOD je základným predpokladom k riadeniu a veleniu EOD operácií. Informačný tok štandardizovaných hlásení v prostredí aliancie prebieha tromi smermi:

- Zdola – Hore,
- Zhora - Dole,
- a medzi susediacimi jednotkami.

Informačný tok s jeho smermi je základným predpokladom k zdieľaniu informácii a tým aj určitou prevenciou, ktorá môže za predpokladu včasnej dostupnosti správ v oblasti EOD napomôcť k ochrane životov vlastných síl, ale aj prevencii obetí, ktoré by mohol spôsobiť nečakaný výbuch EO.

Hlásenia a správy, ktoré sa používajú v oblasti EOD sú určené pre osoby, ktoré spozorujú ako prvé EO, ako aj odborníkov EOD. Druhy správ s ich určením pre užívateľov sú uvedené v Tabuľke 1.

2.1 DRUHY SPÁV A ICH APLIKÁCIA V PROCESE EOD C2

Druhy správ, ich formát ako aj používanie EOD hlásení a správ v prostredí NATO upresňuje publikácia AEODP-6. V priebehu činnosti EOD jednotlivé štábne elementy a výkonné jednotky EOD využívajú druhy správ k rozhodovaciemu procesu, ktorým sa hrozba EO bude postupne redukovať.

Záhájenie rozhodovacieho procesu EOD iniciuje vypracovanie správy o incidente (náleze) podozrivého, nevybuchnutého výbušného prostriedku tzv. *„Explosive Ordnance Incident Report (EOINCREP)“*. Správu EOINCREP musí vedieť v stanovenom formáte vypracovať ktorýkoľvek nasadený vojak plniaci úlohy v prospech Medzinárodného Krízového Manažmentu (MKM) bez rozdielu jeho špecializácie.

Tabuľka 1 Druhy EOD správ

NÁZOV SPRÁVY/HLÁSENIA	SKRÁTENÉ OZN. V ANG. JAZYKU	POPIS ÚČELU
Správa o incidente *Explosive Ordnance Incident Report*	**EOINCREP**	Správa EOINCREP je zasielaná jednotkami, ktoré vyžadujú pomoc cestou priamej podriadenosti do EOD koordinačného centra a EOD odbornému orgánu. Poskytuje úvodné nevyhnutné informácie, ktoré umožnia účinnú a efektívnu reakciu EOD tímu na vzniknutú hrozbu EO.
Rozkaz na odstraňovanie a likvidáciu nevybuchnutého výbušného prostriedku *Explosive Ordnance Task Order*	**EOTASKORD**	Správa EOTASKORD je používaná na prideľovanie úloh, alebo vydávanie EOD rozkazov. EODCC/EODC prideľuje EOTASKORD odbornému orgánu NPOC EOD. NPOCEOD vydá EOTASKORD vo forme rozkazu na vyčlenenie EOD tímu vzhľadom na charakter úlohy podľa EOINCREP. Tento rozkaz transformuje všetky informácie z formáru EOINCREP.
Hlásenie o vykonaní odstánenia a likvidácie nevybuchnutého výbušného prostriedku *Explosive Ordnance Report*	**EO TASKREPREP**	Úplné hlásenie (EOTASKREP), sa spracuje po ukončení úlohy. Správa EOTASKREP je zasielaná EOD tímom odbornému NPOCEOD a EOD CC/EODC. EOTASKREP obsahuje všetky detaily činnosti EOD, vrátene použitéj metódy a účinku pri odstraňovaní a likvidácie EO určeným EOD tímom.
Hlásenie o pridelení a určení úlohy vojenskej exploatácie úrovne L1 *Weapons Intelligence Team (WIT) Exploitation Task Order and level 1 Exploitation Report*	**WIT TASK L1 EXPL REP**	Používa sa k prideleniu a určeniu činnosti WIT. Na základe tohto hlásenia WIT tím vykoná úlohy a podá hlásenie o splnení úlohy WIT na úrovni L1[9].
Hlásenie o vykonaní vojenskej exploatácie úrovne L2 *Level 2 Exploitation Report*	**L2 EXPL REP**	Hlásenie L2 EXPL REP je zasielané laboratóriom technickej exploatácie za účelom poskztovania odborných dát o EO. Taktiež sa toto hlásenie môže využiť v ďalšej exploatácii na úrovni L3[10].

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa AEODP-6,2020.

[9] Systém, úlohy jednotlivých úrovní exploatácie sú obsahom aliančnej publikácie "Allied Joint Doctrine for Countering – Improvised Explosive Device (AJP-3.15)"

[10] Systém a úlohy jednotlivých úrovní exploatácie sú obsahom aliančnej publikácie "Allied Joint Doctrine for Countering – Improvised Explosive Device (AJP-3.15)" Kapitola 2.

Podrobný informačný tok správ a jeho aplikácia v zmysle organizačnej štruktúry EOD je zobrazená schematicky na nasledujúcom Obrázku 2.

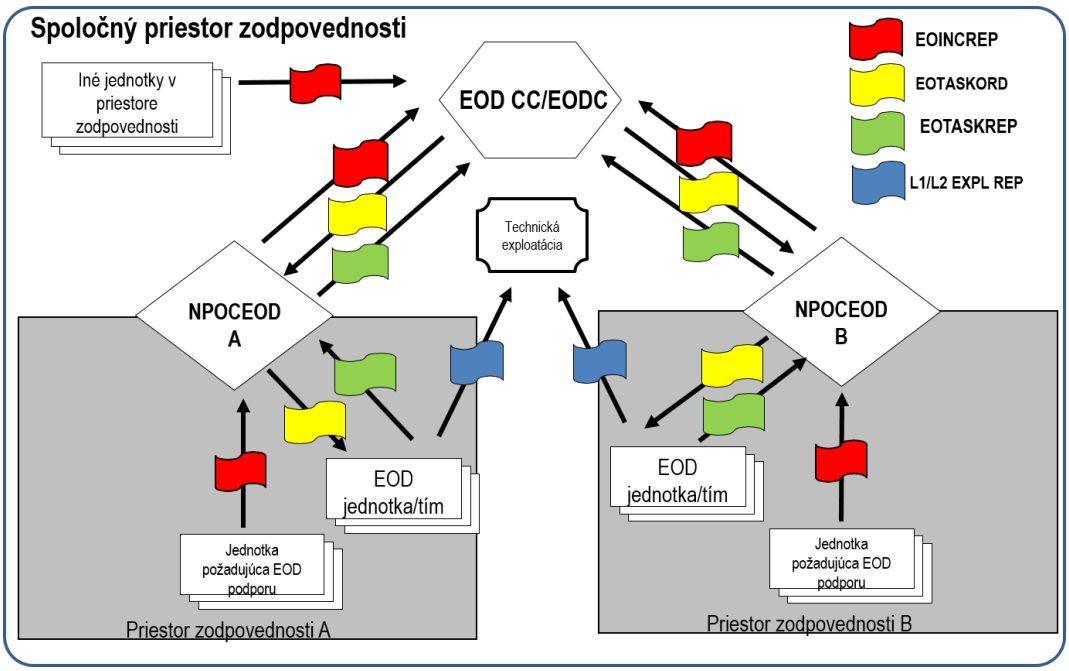

Obrázok 2 Tok EOD správ v kontexte EOD C2
Zdroj: Vlastné grafické spracovanie podľa AEODP-6, 2020.

2.2 OCHRANNA EOD INFORMÁCII VS. INFORMAČNÁ BEZPEČNOSŤ

Základ informačnej bezpečnosti v oblasti EOD je tvorený opatreniami, ktoré stanovuje aliančná publikácia AEODP-12 *„EXPLOSIVE ORDNANCE DISPOSAL INFORMATION SECURITY STANDARDS“*. Hlavným cieľom tejto publikácie je harmonizácia ochrany informácií a dát, ktoré sa využívajú v prospech oblasti EOD, ale aj tvoria, zdieľajú a analyzujú k identifikácií nedostatkov a tým spojeného zlepšenia v procese tzv. *„Lessons Learned“*.

Konvencie AEODP-12 o utajovaní informácií a dát predstavujú kľúčový dokument v celej škále činnosti EOD, a to od nahlásenia EO, jeho zneškodnenia a likvidácie až po údaje exploatácie, ktoré sú predmetom dokazovania trestných činov.

Ďalším krokom k štandardizácii informácií v Aliancii prispieva ratifikovaný dokument AEODP-6 tzv. „*EXPLOSIVE ORDNANCE DISPOSAL REPORTS AND MESSAGES“*.

Ratifikáciou, a následnou implementáciou krajiny Aliancie prijali štandardizované EOD hlásenia, ktorých formát je podporovaný tzv. *„EOD data sheet“* . Prínosom *„EOD data sheet“* je vypĺňanie, poskytovanie a využívanie informácii podľa ich predom dohodnutého kódu.

Množstvo, zložitosť informácií, ich dostupnosť a včastnosť podľa princípu *„Need to know“* s určením pre konkrétnu skupinu užívateľov sa nezaobíde bez podpory informačných technológii. Tieto v tomto pojme zahŕňajú hardwarové, softwarové a proceduálne pravidlá, ktoré svojou podstatou podporujú bezpečnosť informačných systémov v oblasti EOD.

V tomto kontexte v oblasti informácií EOD komunita využíva prostriedky umelej inteligencie, ktorej princípy aplikácie v v prostredí EOD sú obsahom kapitoly 3.

3 APLIKÁCIA INFORMAČNEJ ŠTRUKTÚRY V KONTEXTE EOD C2

Z terminologického hľadiska prostriedkom resp. prostriedkami C2 môžeme rozumieť umelú inteligeniu. Pojem umelá inteligencia je definovaný rôznymi zdrojmi. Encyklopédia Britanica definuje pojem *„Artificial Intelligence (AI)“* ako schopnosť digitálneho počítača, alebo na diaľku ovládaného zariadenia za pomoci počítača, ktorý plní úlohy spojené s myslením, ktoré je vlastné inteligentným tvorom.

Pojem AI je bežne používaný v spojitosti s procesmi vyžadujúcimi inteligenciu charakteristickú pre človeka, spojenú s jeho schopnosťou hodnotiť príčiny, objavovať, zovšeobecňovať a učiť sa významu vecí zo získanej, alebo získaných skúseností (Dr. Tolk A., Maj Kunde D., s. 3).

V prenesenom význame, za pomoci deduktívnej metódy môžme tvrdiť, že prostriedok na podporu EOD C2 bude mať formu programovateľného zariadenia, ktoré podporuje procesy rozhodovania EOD štábov v mnohonárodnom prostredí s predom nastavenými kritériami rozhodovania.

3.1 POŽIADAVKY KLADENÉ NA INFORMAČNÝ SYSTÉM PODPORUJÚCI OBLASŤ EOD

Komplexný pohľad na požiadavky kladené na systém podporujúci EOD C2 v kontexte definície umelej inteligencie je možné rozdeliť na všeobecné požiadavky kladené na hardware a software, ktorý bude využívaný vojakmi za účelom zefektívnenia rozhodovacieho procesu v oblasti EOD.

Aj keď hardwarové a softwarové vybavenie tvoria jeden celok z pohľadu zamerania referátu na rozhodovací proces, ďalšia časť referátu sa sústreďuje iba na sotwarovú časť t.j. špecifikáciu požiadaviek systému z odborného EOD hľadiska.

Špecifikácia EOD C2 bude zahŕňať nasledujúce požiadavky:

- používanie spoločného - odsúhlaseného jazyka v aliancii v mnohonárodnom prostredí t.j. anglického jazyka,
- modelovanie procesov v oblasti EOD C2 v súlade s platnou doktrínou EOD, počínajúc od bežného vojaka, cez EOD operátora až po jednotlivé štábne elementy EOD v mnohonárodnom nasadení,
- jasné stanovenie obsahu informácií pre EOD C2 vzhľadom na stupeň velenia a riadenia resp. skupinu užívateľov s dodržaním tzv. princípu *„ Need to know“,*
- tvorbu, zasielanie, schvaľovanie štandardizovaných EOD hlásení a správ,
- automatické zadávanie polohy v súradnicovej sústave WGS 84 UTM,
- tvorbu nákresov do mapovej dokumentácie v súlade s vojenskými taktickými značkami NATO,
- integrovanú databázu výbušných prostriedkov s ich technickým popisom,
- validáciu technických údajov o EO ako aj spôsob ich odstraňovania,
- identifikácia tvorcu správy s automatickým uvedením tvorcu správy resp. autority, ktorú správu pozmenila, doplnila a odoslala ďalšiemu užívateľovy,
- elektronické podpísanie správ EOD autoritou, ktorá vytvorí správu, pridelí EOD úlohu, vydávanie rozkazov na vykonanie EOD činnosti a ukončí EOD úlohu s jej výsledkom,
- celkový prehľad a monitorovanie EOD činnosti v priestore nasadenia EOD spôsobilostí,

- archiváciu EOD hlásení a správ,
- generované vyhľadávanie obsahu správ podľa zadaných spoločných znakov,
- zdieľanie digitálneho formátu správy vo formátoch Microsoft Office.

3.2 EOD INFORMAČNÝ SYSTÉM

EOD informačný systém, skrátene EOD IS je vyvinutý pre potreby ozbrojených síl Švédskeho kráľovstva. EOD IS poskytuje podporu pre činnosť EOD a odmínovania, kde správcom systému je Národné centrum pre EOD a odminínovanie v Eksjö, Švédsko. Toto centrum zastrešuje technickú podporu ako aj funkčné prevádzkovanie EOD IS v rámci komunity krajín, ktoré tento systém majú v užívaní v tzv. *„EOD IS UserGroup“* (SAF, EOD IS-ADM).

V súčasnosti okrem ozbrojených síl je EOD IS využívaný v oblasti EOD a odmínovania 12 krajinami sveta, včítane vládnych organizácií v oblasti humanitárneho odmínovania. Slovenská republika formou technickej dohody vstúpila medzi komunitu krajín, ktoré využívajú EOD IS v roku 2006. Názorné zobrazenie oblastí sveta kde sa EOD IS využíva je na Obrázku 3.

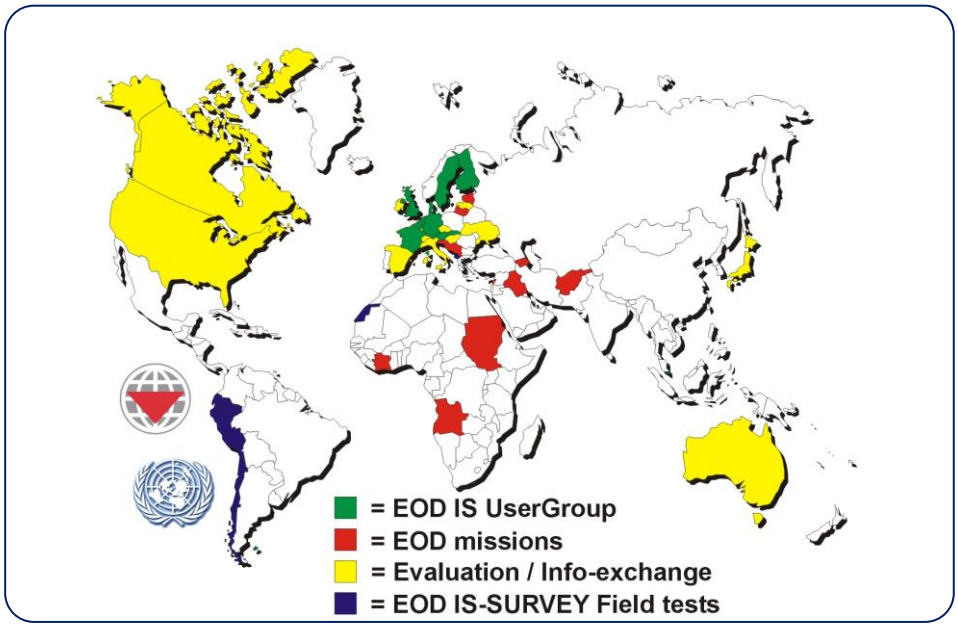

Obrázok 3 Zobrazenie používateľov a nasadenia EOD IS
Zdroj: SAF, EOD IS-ADM, 2010.

3.3 ZLOŽENIE SYSTÉMU EOD IS

Z pohľadu hierarchie velenia a riadenia EOD operácií a toku EOD správ sa systém EOD IS skladá z nasledujúcich súprav:

a) súpravy, ktorá je určená na podávanie hlásenia o objavení nevybuchnutého výbušného prostriedku s názvom *„EOD IS SURVEY“*,
b) súpravy, ktorá je určená pre odboníkov vykonávajúcich EOD činnosť s názvom *„EOD IS-OP“,*
c) súpravy, ktorá je určená pre technickú podporu systému s názvom *„EOD IS-ADM“.*

Zobrazenie súprav EOD IS s ich zdieľaním informácií je zobrazený na Obrázku 4.

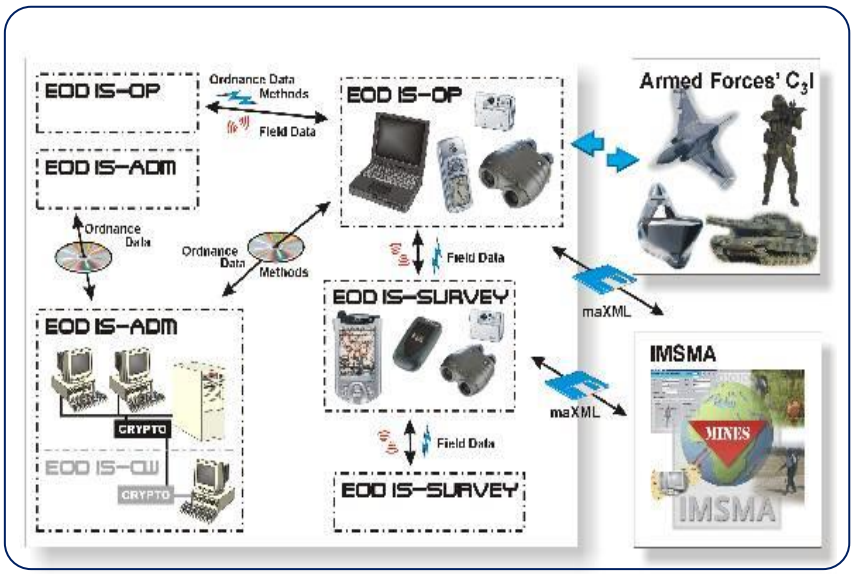

Obrázok 4 Zobrazenie softwarového rozhrania EOD IS
Zdroj: SAF, EOD IS-ADM, 2010.

a) EOD IS-SURVEY je súprava, ktorá podporuje tvorbu, spracovanie a zasielanie dokumentácie a vykonaní prieskumu priestoru nasadenia za účelom podania prvotnej správy/informácie o nevybuchnutom výbušnom prostriedku. Aplikácia EOD IS SURVEY využíva moderné hardwerové prepojenie so zariadeniami GPS, laserového diaľkomeru a digitálneho fotoaparátu. Tieto zariadenia sú pripojené k vreckovému počítaču tzv. iPODu prostredníctvom bezdrôrového pripojenia. V oblasti vojenstva je súprava EOD IS-SURVEY určená pre každého nasadeného vojaka, ktorý plní úlohy v rámci svojho nasadenia v mnohonárodnom prostredí.

   Spracované informácie/dáta je možné z úrovne užívateľa EOD IS-SURVEY zasielať do súpravy EOD IS-OP, ale aj do systému IMSMA (EOD IS-Survey, https://www.gichd.org/fileadmin/pdf/LIMA/EOD.pdf)

b) EOD IS –OP aplikácia podporuje tvorbu, spracovanie, situlačné povedomie a prehľad EOD činností, vrátane podávania EOD hlásení. Súprava EOD IS-OP je zložená z prenosného - zodolneného osobného počítača, zariadenia GPS, laserového diaľkomeru a digitálneho fotoaparátu. Operačná aplikácia EOD IS -OP je určená pre EOD spôsobilé jednotky a štáby, ktoré plnia úlohy EOD v spoločnom priestore nasadenia (SAF, EOD IS-OP, 2010).

c) Hlavným účelom aplikácie EOD IS-ADM je zabezpečenie technickej podpory v prospech aplikácie EOD IS-OP a EOD IS-SURVEY. EOD IS-ADM spracováva technické informácie o výbušných prostriedkoch, ich validáciu s odporučenými postupmi k odstráneniu, alebo likvidácii nevybuchnutého výbušného prostriedku EO. Spracované informácie, výstupy z EOD IS-ADM sú digitálne zdielané s aplikáciou EOD IS-OP. Aplikácia EOD IS-ADM je využívaná na úrovni štábnych elementov EOD CC/EODC (SAF, EOD IS-ADM, 2010).

Tieto tri súpravy systému EOD IS obsahujú rôzne moduly, ktoré je možné samostatne využívať na uskutočnenie procesov EOD C2 s ich kritériami. Návrh využitia systému EOD IS v kontexte hierarchie EOD C2 (viď. Obrázok 2) je obsahom kapitoly 3.5.

3.4 MODULY SYSTÉMU EOD –IS OP

Vzľadom na ponuku možností aplikácie EOD IS-OP v porovnaní so špecifikáciou požiadaviek, ktorá je uvedená v kapitole 3.1, EOD IS-OP významnou mierou prispieva k rozhodovaciemu procesu vydávania rozkazov výkonným jednotkám EOD.

Hlavným poslaním aplikácie EOD IS-OP je zaistiť dostupnosť informácii umožňujúcich EOD tímu pozitívne identifikovať a bezpečne neutralizovať akýkoľvek výbušný prostriedok, bez ohľadu na povrchu, alebo v mori (SAF, EOD IS-OP, 2010).

Aplikácia EOD IS-OP podporuje štyri hlavné pracovné oblasti, dôležité pre vykonávanie činností v oblasti EOD:

- databázu nevybuchnutého výbušného materiálu s možnosťou pokročilého vyhľadávania,
- Geografický Informačný Systém /GIS/,
- nástroj „ Skica" pre detailné nákresy terénu za použitia GPS a laserového diaľkomeru,
- funkciu správ s celkovým prehľadom ohrozenia EO v danom priestore,
- funkciu celkového prehľadu prebiehajúcich EOD úloh s možnosťou ich archivácie v čase tzv. *„Explorer"*.

Tieto pracovné oblasti sú súčasťou aplikácie EOD –IS OP vo forme tzv. *„Modulov"*, ktorých rozloženie v aplikácii EOD IS-OP je zobrazené na Obrázku 5.

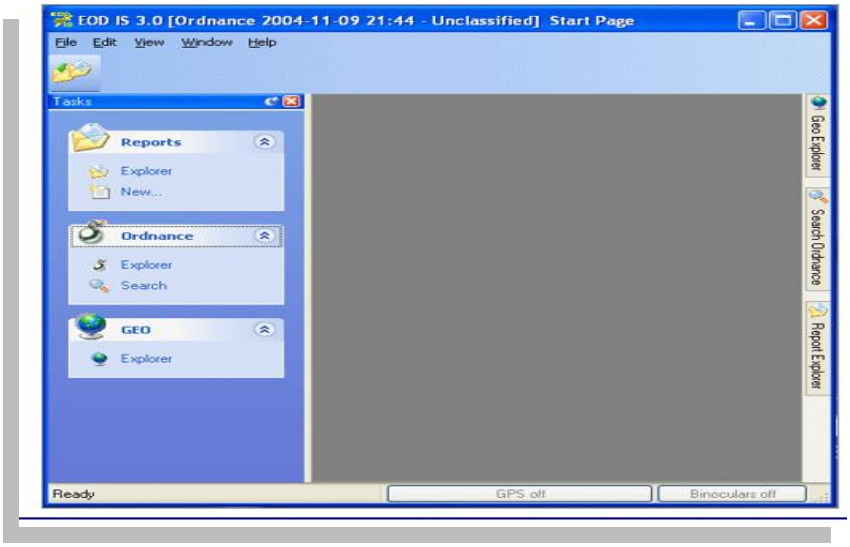

Obrázok 5 Zobrazenie okien modulov EOD IS-OP
Zdroj: SAF, EOD IS-OP, 2010.

a) Modul výbušných prostriedkov tzv. *„Explosive Ordnance (EO) module"* ako súčasť aplikácie EOD IS-OP umožňuje prehiadanie a stav validácie údajov o výbušných prostriedkoch EO, ktorých údaje boli spracované aplikáciou EOD IS ADMIN. Technické dáta o EO s ich technickými výkresmi a fotografiami sú kľúčové k správnej identifikácii nevybuchnutého výbušného prostriedku. Správna identifikácia EO resp. stav jednotlivých konštrukčných prvkov napr. iniciačných zariadení podporuje rozhodovací proces EOD operátora a tým výber bezpečnej procedúry, konečný technologický postup odstráňovania a likvidácie nájdenej EO. Ukážka modulu EO je uvedená na Obrázku 6.

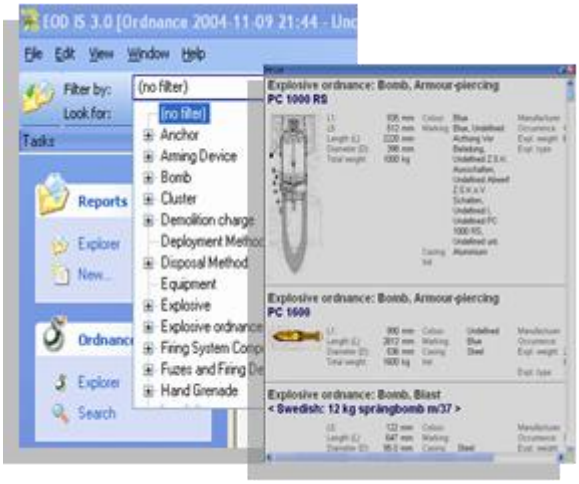

Obrázok 6 Zobrazenie modulu EO
Zdroj: SAF, EOD IS-OP, 2010.

b) Modul správ tzv. „Reports (REP) module" je nástroj s ktorým EO a GEO modul spolupracujú – tvoria integrovaný systém. Hlavným prínosom modulu REP je jednoduché a prehľadné vypĺňanie hlásení a správ, ich zdieľanie, ochrana dát za použitia elektronického podpisu a pod. Modul REP obsahuje štandardizované formáty hlásení a správ EOD s ich knižnicou a následnou archiváciou. Do týchto formátov je možné automaticky ukladať z modulou EO, technické informácie o EO, za pomoci pripojeného GPS zariadenia údaje o polohe nájdenej EO, ako aj kritériá ktoré sú opísané v Kapitole 2. Okrem štandardných formátov správ podľa AEODP-6 ako aj IMAS, za pomoci softwaru „Form Generator" je možné vytvoriť akúkoľvek šablónu správ. Ukážka modulu REP je uvedená na Obrázku 7.

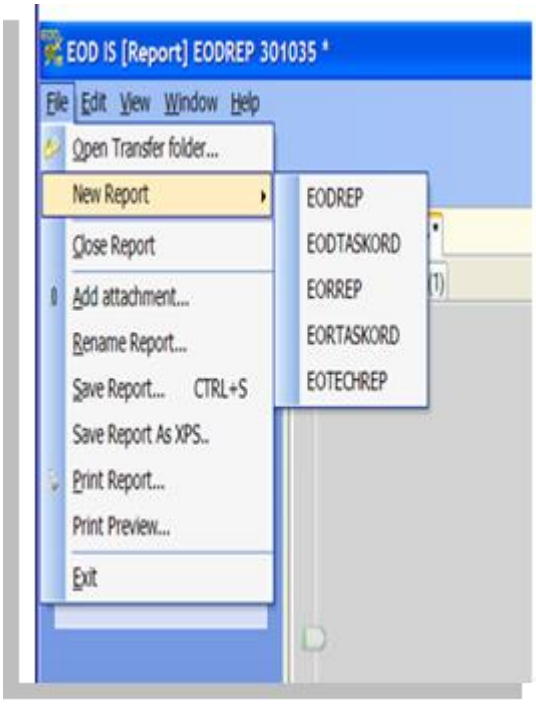

Obrázok 7 Zobrazenie modulu REP
Zdroj: SAF, EOD IS-OP, 2010.

c) Modul Geografických Informácií tzv. „Geografical (GEO) module“automaticky zobrazuje spracované správy modulu REP do mapovej dokumentácie, ktorá má podobu rôznych mapových podkladov. Modul GEO umožňuje zobraziť celkový prehľad o nálezoch EO, prebiehajúcej a ukončenej činnosti tímov EOD. V rámci rozhodovacieho procesu dáva celkový prehľad o situlácii v spoločnom priestore nasadenia EOD spôsobilostí napr. podľa informácií GEO je možné monitorovať, ktoré EOD tímy sú nasadené a ktoré na druhú stranu sú voľné prijať EOD úlohu. Zároveň tento modul odzrkadľuje stav ohrozenia EO v danom priestore nasadenia. Zdieľanie informácií stavu ohrozenia EO je obzvlášť dôležitá pre všetky nasadené jednotky napr. môže napomôcť k výberu cestných komunikácií k zabezpečeniu zásobovania, ohlásenia ohrozenia EO prostredníctvom samospráv obyvateľstvu a pod. Ukážka modulu REP je uvedená na Obrázku 8.

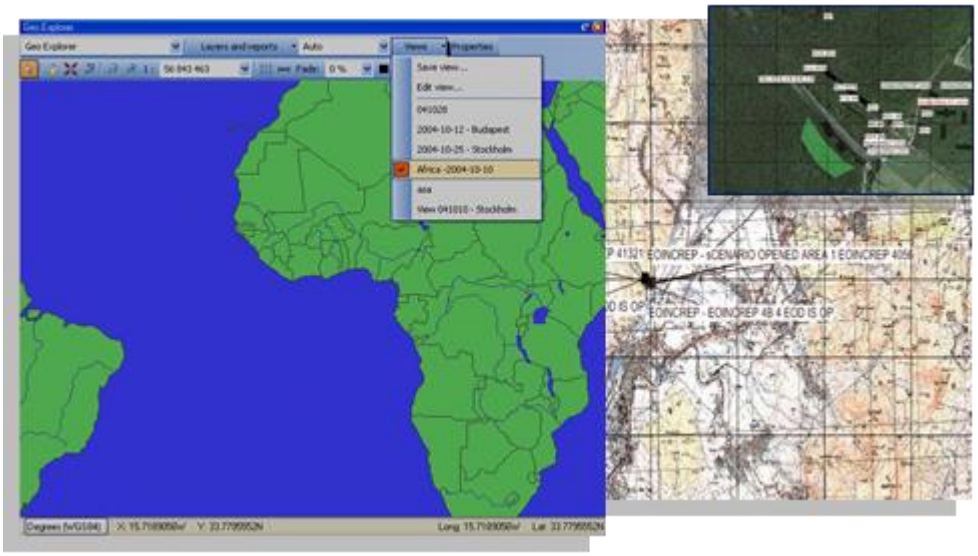

Obrázok 8 Zobrazenie modulu EO
Zdroj: SAF, EOD IS-OP, 2010.

ZÁVER

Syntézou poznatkov teórie princípov EOD C2, kritérií EOD C2 a požiadaviek prostriedkov na podporu EOD C2 je zrejmé, že informačná bezpečnosť v oblasti EOD s jej pravidlami a prostriedkami je neoddeliteľnou súčasťou pôsobenia EOD jednotiek a štábov v mnohonárodnom nasadení. Predpokladom k ochrane pred hrozbami, ktoré predstavuje EO je zabezpečiť dostatočný tok informácií v spojitosti so štruktúrou velenia a riadenia EOD procesov.

Z pohľadu rozhodovania je dôležité uviesť, že každý kto objaví nevybuchnutý výbušný prostriedok musí o jeho prítomnosti, v čo najkratšom čase, zaslať prvotné hlásenie EOINCREP prostredníctvom EOD IS-SURVEY do systému EOD IS. EOD personál následne zaslané dáta/hlásenie EOINCREP prevedie za pomoci EOD IS – OP do formátu správy EOTASKORD. Túto činnosť vykoná štábny dôstojník EOD na úrovni EOD CC/EODC.

EODCC/EODC v správe EOTASKORD zohľadní spracuje dáta podľa kritérií, ktoré sú dané štandardami AEODP-6 a AEODP-12. Takto spracovaný rozkaz EOTASKORD sa z úrovne EODCC/EODC zašle náležitému NPOCEOD. Následne, NPOCEOD rozhodne, kto splní EOD úlohu s dôrazom na aktuálny stav EOD spôsobilostí jednotlivých tímov EOD.

Rozhodovací proces v oblasti EOD je neoddeliteľne a nadôvažok závisí na generovaní informácií a dát, ktorých konvencie musia byť vopred stanovené a aplikovateľné do informačného systému.

V takomto prípade počítačové systémy *„Artificial Intelligence (AI)“* významne prispievajú k flexibilnému rozhodovaniu štábov EOD a tým aj zabezpečeniu miery bezpečnosti informácií v ich procese samom.

Možné rozmiestnenie informačných prostriedkov s ohľadom na informačné toky v oblasti EOD je navrhnutý na Obrázku 9.

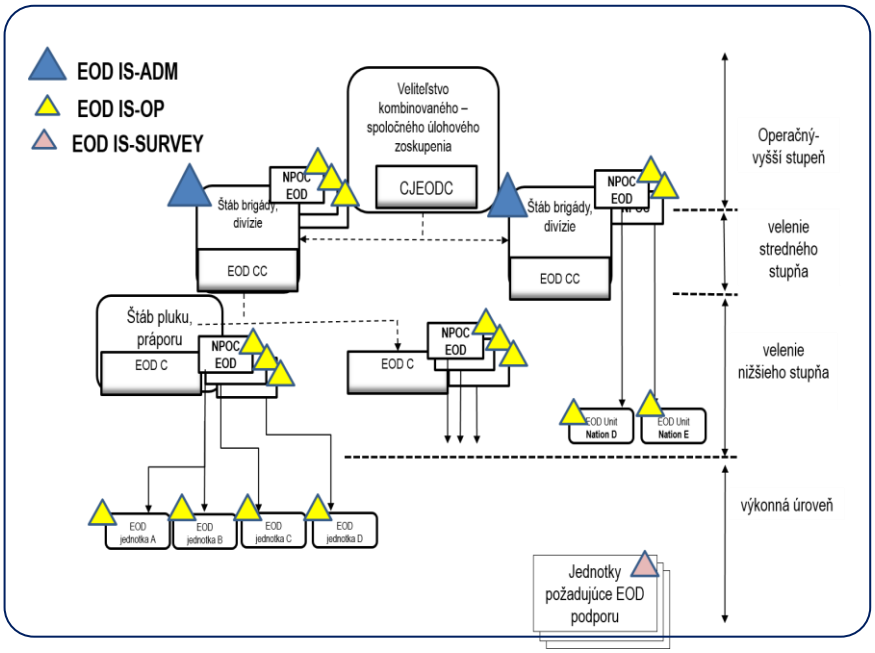

Obrázok 9 Návrh rozloženia súprav EOD IS v organizačnej štruktúre EOD C2
Zdroj: Vlastný návrh.

EOD IS s jeho aplikáciami je možné implementovať do EOD C2 v mnohonárodnom nasadení, ale aj akýkoľvek iný prostriedok spĺňajúci požiadavky užívateľa v stanovenej hierarchii manažmentu informácii.

Avšak, hlavným predpokladom informačnej bezpečnosti je sám človek, jedinec, užívateľ, ktorý svojím konaním je slabým, ale aj na druhej strane silným prostriedkom v procese informačnej bezpečnosti.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

AEODP- 10 Minimum standards of proficiency for trained EOD personnel Edition C Version 1, Brussels: NSO, 2020.

AEODP-6 Explosive Ordnance Disposal (EOD) reports and messages Edition C Version, Brussels: NSO 1 MAY 2020.

AJP-01 Allied Joint doctrine Edition E Version 1, Brussels: NSO, 2017.

AJP 3.12 Allied Joint doctrine for Military Engineering Edition B Version 1, Brussels: NSO, 2014.

AJP 3.18 Allied Joint EOD doctrine Edition A Version 1, Brussels: NSO, 2017.

AJP-3.15 Allied Joint Doctrine For Countering Improvised Explosive Devices Edition C Version Brussels: NSO, 1 FEBRUARY 2018.

ATP-3.12.1.2 Military Search Operations (STANAG 2283) Edition C Version 1, Brussels: NSO, 2017.

ATP-3.18.1 Allied Tactical Publication for Explosive Ordnance Disposal Edition A Version 1, Brussels: NSO APRIL 2017.

Dr. TOLK A., MAJ KUNDE D., 2000. Decision Support Systems - Technical Requirements And Military Requirements Systems In: 2000 Command and Control Research and Technology Symposium, 21.11.2020 2020 [cit. 21.11.2020] Dostupné na internete: https://arxiv.org/ftp/arxiv/papers/1011/1011.5661.pdf Path: arxiv.org; články; 21.11.2020.

HUGYÁR A., 2020. Multidisciplinarita odstraňovania a likvidácie nevybuchnutých výbušných prostriedkov vo svetle doktrín Severoatlantickej aliancie. In: Zborník príspevkov medzinárodnej konferencie NMB, AOS Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2020. Rozsah strán (strana 60 – 73). ISBN 978-80-8040-589-2.

Swedish Armed Forces (SAF). 2014. User Manual EOD IS-ADM 4, Established by Swedish Defence Materiel Administration.

Swedish Armed Forces (SAF). 2014. EOD IS-OP users manual, Established by Swedish Defence Materiel Administration.

Swedish Armed Forces (SAF). 2014. EOD IS-Survey [online]. Dostupné na internete: https://www.gichd.org/fileadmin/pdf/LIMA/EOD.pdf.

NATO Term, the official NATO Terminology Database, [online]. Dostupné na internete: https://nso.nato.int/natoterm/content/nato/pages/home.html?lg=en.

SOŠ 3680 AAP-6 Slovník termínov a definícií NATO (vydanie 11), December 2019.

pplk. Ing. Alexander HUGYAR, externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš, SR
alexander.hugyar@eodcoe.org

ALIANČNÝ CIEĽ: VÝDAVKY NA OBRANU VO VÝŠKE 2 % HDP. NASTAL ČAS NA ZMENU TEJTO METRIKY?

ALLIANCE TARGET: DEFENCE SPENDING OF 2% OF GDP. TIME TO CHANGE THIS METRIC?

Radoslav IVANČÍK

ABSTRACT

Upon joining the North Atlantic Alliance, Member States have committed themselves to a number of commitments. One of them is the commitment to allocate resources on the level of 2 % of gross domestic product to defence each year. Unfortunately, only some of the allies are fulfilling this commitment, most countries are not. Despite efforts and a gradual increase in defence spending in several countries, today it seems that under the influence of the coronavirus pandemic associated with declining economic performance and high public spending on anti-pandemic measures, this commitment will not be met again in the coming years. That is why there are voices from several, especially European Alliance member states, that the 2 % of GDP standard is already a thing of the past and should be replaced by other, more relevant standards, or other, alternative metrics.

Keywords: North Atlantic Alliance, defence spending, alternative metrics

ÚVOD

Nie je to tak dávno, čo Severoatlantická aliancia (ďalej len „NATO“) doslova prežila éru amerického prezidenta Donalda Trumpa, ktorý sa viackrát pri rôznych príležitostiach vyjadril, že transatlantickí spojenci sa odtrhli od Spojených štátov amerických (ďalej len „USA“), ponechali ich napospas, osamotených v úsilí za bezpečnejší svet a pod. Európskym partnerom z Aliancie vyčítal predovšetkým to, že nedodržiavajú transatlantické dohody, neplnia si svoje záväzky a nevyčleňujú v rámci svojich rozpočtov na obranu požadované zdroje vo výške 2 % z ich hrubého domáceho produktu (ďalej len „HDP“).

V tejto súvislosti je však potrebné uviesť, že napriek mnohým poľutovaniahodným Trumpovým eskapádam a vyjadreniam na adresu spojencov, v tom, že väčšina členských štátov skutočne neplní svoj záväzok vyčleňovať na obranu zdroje vo výške 2 % HDP (graf 1), mal pravdu. Zároveň je reálnym faktom, že nezhody o rozdelení bremena členskými krajinami tu sú a nezmiznú odchodom Trumpa z Bieleho domu. Navyše, nie všetky Trumpove slová na adresu partnerov boli chybné alebo zavádzajúce, pretože väčšina európskych spojencov z Aliancie skutočne neinvestuje do svojich ozbrojených síl toľko, koľko je, vzhľadom na kontinuálne sa zhoršujúce globálne i regionálne bezpečnostné prostredie, zhoršujúcu sa bezpečnostnú situáciu a rast napätia v medzinárodných vzťahoch, potrebné. Realitou je, že prevažná väčšina ozbrojených síl európskych spojencov skutočne nedisponuje spôsobilosťami a kapacitami, ktorými by boli schopné adekvátne a plnohodnotne prispievať k operáciám a misiám vedeným pod hlavičkou NATO. „Diery“ tak musia, ako dosiaľ vždy, zaplátať Spojené štáty, ktoré konštantne dlhodobo vyčleňujú na obranu viac zdrojov ako predstavujú dohodnuté 2 % HDP (graf 2).

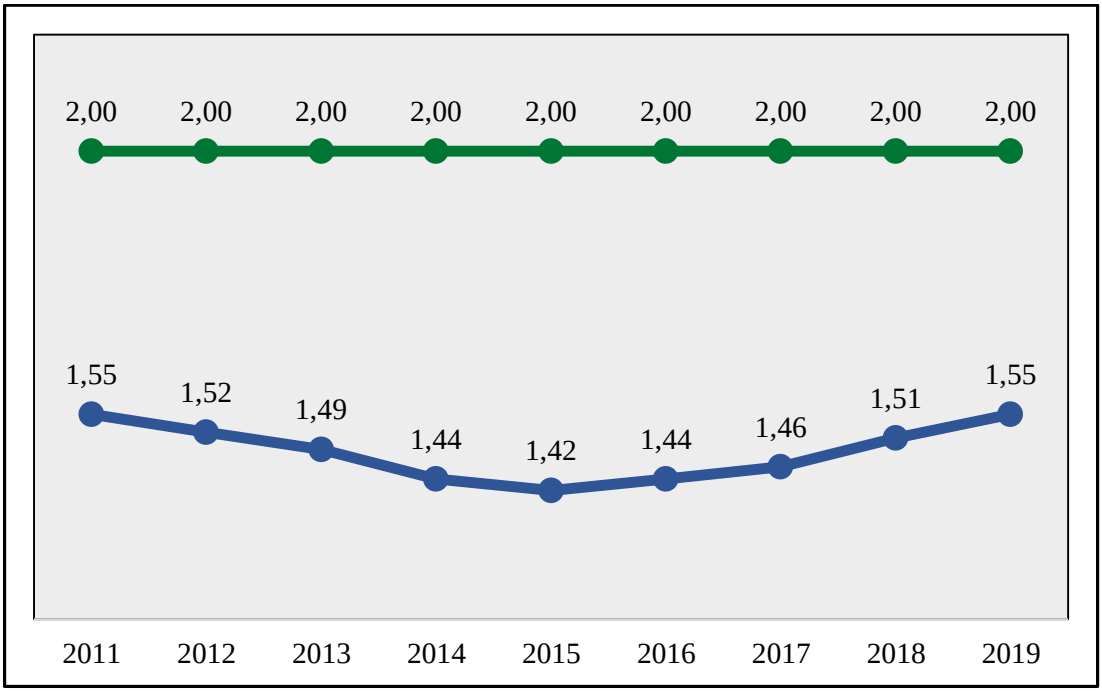

Graf 1 Výdavky na obranu v európskych členských štátoch NATO v rokoch 2011 až 2019 (v % HDP) v porovnaní so záväzkom vo výške 2 % HDP
Zdroj: NATO, 2021

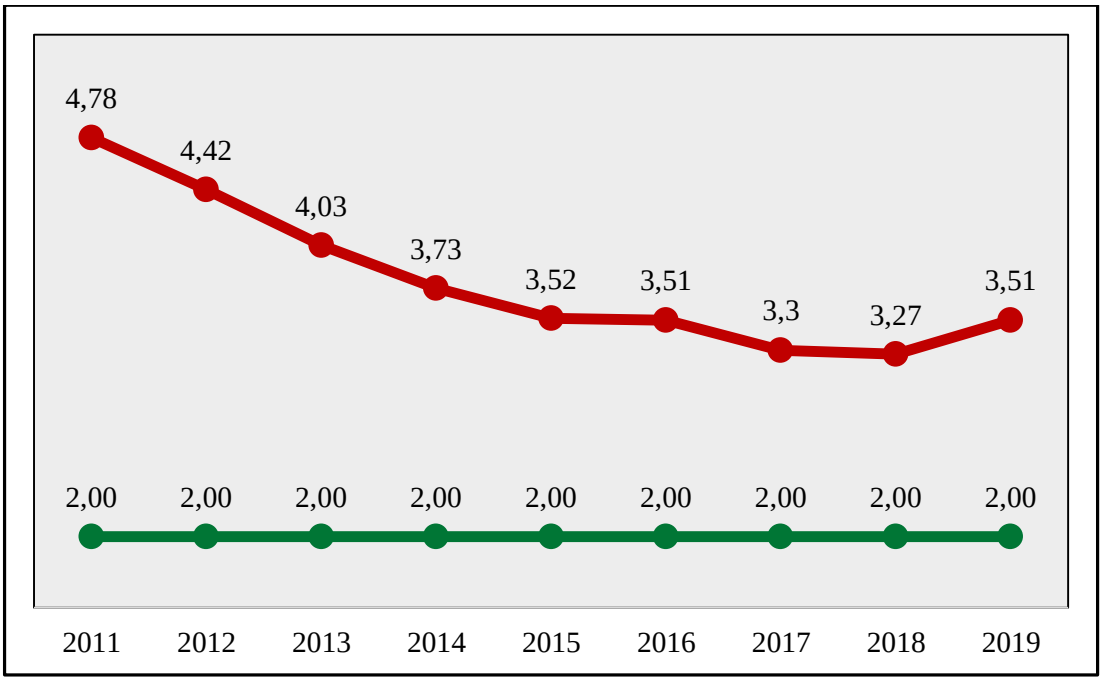

Graf 2 Výdavky na obranu v USA v rokoch 2011 až 2019 (v % HDP) v porovnaní so záväzkom vo výške 2 % HDP
Zdroj: NATO, 2021

Hlavným problémom amerických obvinení z nerovného rozdelenia bremena v rámci zaistenia kolektívnej obrany NATO však nemusí byť nevyhnutne iba ich podstata – aj keď niekedy zbytočne prehnaná – ale referenčná hodnota (metrika), podľa ktorej sa merajú príspevky spojencov. Na samite vo Walese v septembri v roku 2014 sa spojenci dohodli a zaviazali „zvrátiť trend znižovania rozpočtov na obranu“ a „nabrať kurz“ smerujúci

k vydávaniu 2 % HDP na obranu a z toho minimálne 20 % na modernizáciu a výskum a vývoj (NATO, 2014). Žiaľ, napriek záväzku z Walesu, potvrdenému na ďalších samitoch vo Varšave a v Bruseli, iba polovica členských štátov Aliancie je v súčasnosti na ceste k splneniu dohodnutého cieľa do roku 2024. Donald Trump to považoval za zjavné zlyhanie a pravidelne využíval na neúnavné nadávanie na Európanov.

1 NEDOSTATKY ALIANČNÉHO CIEĽA V PODOBE VYČLEŇOVANIA ZDROJOV NA OBRANU VO VÝŠKE 2 % HDP

Okrem problematického vývoja vzájomných vzťahov medzi členskými štátmi Aliancie, ktorá tak veľmi chce vytvoriť a najmä navonok prezentovať jednotu, ďalším problémom je podľa expertov z viacerých európskych členských štátov NATO aj samotný aliančný cieľ v podobe vyčleňovania zdrojov vo výške 2 % HDP na obranu. Ten trpí podľa Scheutteho (2021, s. 2) najmenej tromi inherentnými nedostatkami:

Po prvé, fixácia výdavkov na obranu v závislosti na HDP môže viesť k absurdným scenárom spočívajúcim v tom, že krajiny relatívne zvyšujú percentuálnu úroveň svojich výdavkov na obranu a zlepšujú tak plnenie svojich záväzkov, aj keď v skutočnosti ich absolútne výdavky stagnujú alebo dokonca klesajú. Nepriaznivé dopady pandémie koronavírusu na hospodársky rast a ekonomický vývoj totiž môžu viesť k tomu, že viac spojencov splní cieľ vyčleňovať na obranu prostriedky na úrovni 2 % HDP alebo sa priblíži k splneniu tohto cieľa, ak sa ich HDP zníži rýchlejšie ako rozpočty na obranu, ktoré majú zvyčajne oneskorenie. Medzinárodný menový fond napríklad predpokladá, že HDP vyspelých ekonomík sa v roku 2020 znížil približne o 5,9 % (MMF, 2021).

Po druhé, cieľ v podobe vyčleňovania 2 % HDP na obranu je založený na predpoklade, že vyššie výdavky na obranu sa nevyhnutne premietnu do zvýšenia obranných spôsobilostí a kapacít NATO. Tento názor však istým spôsobom zanedbáva, resp. neberie naplno do úvahy dôležitý fakt, že nie všetky vynaložené, resp. vyčlenené prostriedky na obranu sú skutočne zamerané na plnenie aliančných cieľov. Zatiaľ čo európske spôsobilosti a kapacity, čiastočne s výnimkou Britov a Francúzov, slúžia vo veľkej miere NATO, a teda zaisteniu kolektívnej obrany, kapacity a spôsobilosti USA slúžia aj ich záväzkom v Ázii, Tichomorí a na Blízkom východe. Podľa jednej zo štúdií Medzinárodného inštitútu pre strategické štúdie Spojené štáty vynakladajú iba 5 % zo svojho vojenského rozpočtu priamo na európsku bezpečnosť (IISS, 2018).

Rozpočty na obranu navyše obsahujú viaceré položky (napríklad výdavky na výplatu výsluhových dôchodkov, výsluhových príspevkov, odchodného a odstupného pre civilných zamestnancov, výdavky na podporu armádneho športu, štátnych reprezentantov a pod.), ktoré nijakým spôsobom neprispievajú k zvýšeniu úrovne kolektívnych aliančných spôsobilostí a kapacít. Popritom, výdavky európskych členských štátov na obranu trápi veľká neefektívnosť vyplývajúca z nadmerného zdvojovania a roztrieštenosti. Kým napríklad európski spojenci prevádzkujú 178 hlavných zbraňových systémov, 17 typov tankov, 29 typov torpédoborcov a fregát a 20 druhov stíhacích lietadiel, tak americké ozbrojené sily využívajú 30 hlavných zbraňových systémov, 1 typ tanku, 4 typy torpédoborcov a fregát a 6 druhov stíhacích lietadiel (tabuľka 1). V dôsledku toho pochopiteľne trpí nielen efektívnosť vynakladaných výdavkov na obranu, ale aj vojenská pripravenosť a možnosti kooperácie.

Tabuľka 1 Porovnanie prevádzkovania niektorých druhov vojenskej techniky v ozbrojených silách európskych členských štátov NATO a v USA

	Európske členské štáty NATO	Spojené štáty americké
Hlavné zbraňové systémy	178	30
Tanky	17	1
Torpédoborce a fregaty	29	4
Stíhacie lietadlá	20	6

Zdroj: SIPRI, 2020

Po tretie, referenčná hodnota 2 % HDP pomerne značným spôsobom ignoruje skutočné operačné príspevky spojencov do bojových operácií NATO (napr. v Afganistane alebo v Iraku) alebo rotujúcu prítomnosť aliančných jednotiek v Pobaltí, Poľsku, Rumunsku a Bulharsku, ktorá má odradiť Rusko od jeho prípadných intervenčných úmyslov vo východnej a juhovýchodnej Európe (NATO, 2021). Výborný názorný príklad predstavuje Dánsko, ktoré síce plánuje do roku 2023 minúť na obranu len cca 1,5 % HDP (Defence News, 2019), ale všeobecne je považované za jedného z najaktívnejších spojencov pri prispievaní do koaličných operácií (Schaub – Jakobsson, 2018). Extrémne úzka koncepcia zdieľania spoločného bremena vylučuje aj iné typy výdavkov, ktoré prispievajú k cieľom NATO, ako je napríklad rozvojová pomoc na vytvorenie stability v susedstve NATO.

Vo svetle zhoršujúceho sa bezpečnostného prostredia v susedných krajinách Európy, ruskej anexie Krymu a podpore separatistov na Ukrajine, ako aj opätovne rastúcej militarizácie na celom svete a začínajúcej sa veľkej mocenskej rivality medzi USA a Čínou je pre európskych členov Aliancie nevyhnutné vyvinúť oveľa väčšie úsilie v oblasti zaistenia vlastnej obrany a bezpečnosti. Európania musia vo vlastnom záujme pretaviť početné politické deklarácie do konkrétnych činov, zvýšiť kvalitu vzájomnej spolupráce a v záujme zvýšenia úrovne obranných spôsobilostí a kapacít ju posunúť na výrazne vyššiu úroveň. Ak pritom zvýšia výdavky na obranu a v rámci nich aj výdavky na modernizáciu, vývoj a výskum aspoň na úroveň 20 %, bude to výborné. Robiť však z dvojpercentnej hranice dogmu určite nie je ten najsprávnejší postup. V tejto súvislosti potom vyvstáva otázka, či je možné nájsť nejaké iné riešenie v podobe vhodnej alternatívnej metriky?

2 ALTERNATÍVNA METRIKA – DÔRAZ NA VÝSTUPY, NIE NA VSTUPY

Nová alternatívna metrika by mohla byť založená na výstupoch, nie na vstupoch. To znamená, že nová metrika by sa mala zamerať na skutočné výstupy v podobe konkrétnych, praktických príspevkov spojencov k strategickým cieľom NATO a nie na vstupy v podobe vágnych makroekonomických údajov. Samotná Aliancia pritom už dnes používa nielen dva hlavné výdavkové ciele na hodnotenie príspevkov spojencov – 2 % a 20 % – ale aj referenčné hodnoty zamerané na výstupy vrátane percentuálneho podielu nasaditeľných a udržateľných národných ozbrojených síl, miery implementácie cieľov plánovania spôsobilostí určených v rámci procesov obranného plánovania NATO (NATO Defence Planning Process – NDPP) a skutočné národné príspevky k operáciám NATO a jeho veliteľskej štruktúre. Aj keď tieto kritériá v transatlantických diskusiách o rozdelení bremena nemajú výrazný politický vplyv, poskytujú dobrý východiskový bod.

Nová alternatívna metrika by mohla mať podľa Scheutteho (2021) dve potenciálne formy, ktoré by odrážali konkurenčné vízie o budúcnosti NATO:

Prvá forma by mohla byť relatívne jednoduchá, založená na dvoch pilieroch: a) na priamych a merateľných schopnostiach spojencov a b) na príspevkoch vojakov. V tomto prípade by sa na základe finálnych výsledkov procesov obranného plánovania Aliancie naďalej určovali požiadavky na spôsobilosti pre ciele schválené ministrami obrán členských štátov, rozdelili sa zodpovednosti a monitorovala ich implementácia. Vedúci predstavitelia NATO preto musia vyvinúť spoločné politické i praktické úsilie na to, aby zvýšili význam obranného plánovania pre efektívne prerozdelenie bremena v príslušných verejných diskusiách o tejto problematike.

Význam obranného plánovania by sa mal v rámci Aliancie aj naďalej posilňovať. Problémom je, že v súčasnosti systému obranného plánovania chýba vynucovací mechanizmus, vďaka čomu je realizácia cieľov v oblasti budovania spôsobilostí a kapacít nejednotná. Zatiaľ čo medzinárodná povaha NATO neumožňuje pridelenie istých donucovacích právomocí medzinárodnému štábu, NATO by mohlo byť oveľa transparentnejšie ako doteraz a v určitých stanovených medziach by mohlo zverejňovať svoje pozitívne i negatívne hodnotenie spojencov pri dosahovaní pokroku pri plnení im stanovených národných cieľov. Malo by sa tiež lepšie prepojiť s každoročným koordinovaným hodnotením EÚ v oblasti obrany (EÚ, 2020), aby sa vytvorila synergia a zabránilo sa zbytočným duplicitám. Príspevky vo forme nasadených vojakov sa mohli merať podľa toho, aké jednotky a v akých počtoch nasadili spojenci na plnenie cieľov NATO.

Druhá forma, ktorá by zahŕňala aj riešenie nových bezpečnostných výziev, by bola rozsiahlejšia a zahŕňala by, okrem dvoch predchádzajúcich pilierov obsiahnutých v prvej forme, aj tretí pilier, a to nevojenské príspevky k zaisteniu euroatlantickej bezpečnosti, ako je napríklad rozvojová pomoc, boj proti dezinformáciám, diverzifikácia dodávok energetických surovín alebo výdavky na zmiernenie dopadov klimatických zmien a pod. Vyhnutie sa už vyššie zmieneným inherentným nedostatkom referenčných hodnôt založených na vstupoch by si vyžadovalo, aby Aliancia rozhodla a dohodla sa na spoločných cieľoch pre tieto príspevky do tretieho piliera. Takáto transformácia by na jednej strane ponúkla holistický odraz príspevkov k euroatlantickej bezpečnosti, a teda sofistikovanejšie opatrenia na prerozdelenie bremena, avšak na druhej strane, Aliancia by tým riskovala, že sa tým zahmlí primárny dôvod, resp. zmysel existencie NATO ako vojensko-politickej organizácie, ktorej cieľom je kolektívna obrana členských štátov, a zapletie sa do úloh, na ktoré nie je dobre vybavená.

Bez ohľadu na to, či budúcnosťou NATO bude úzka obranná aliancia alebo expanzívna bezpečnostná organizácia, jednou z možných tém a zároveň výzvou v nasledujúcich rokoch by mohlo byť nahradenie dvojpercentného štandardu výdavkov na obranu iným štandardom, resp. alternatívnou metrikou. To je však oveľa viac politická ako technická otázka. USA budú istotne spolu s tými niekoľkými spojencami, ktorí pravidelne plnia svoje záväzky týkajúce sa výdavkov na obranu vo výške 2 % HDP, skeptickí, ak nie priamo nepriateľsky naladení, voči tomu, čo môžu vnímať skôr ako samoúčelný trik zaostávajúcich európskych partnerov, ako krok vpred. Európsky návrh na potenciálne nahradenie referenčnej hodnoty 2 % by preto mal ísť ruka v ruke so zvýšením ich záväzku a snahou zmierniť americký podiel na zaistení bezpečnosti v Európe a určite vynaložiť viac prostriedkov na obranu, aby zmiernili existujúce deficity a zvýšili úroveň svojich obranných spôsobilostí a kapacít.

3 PRÍLEŽITOSŤ NA REFORMU PREROZDELENIA BREMENA

Napriek tomu, že prípadné presviedčanie USA by bolo ťažké, ak by sa európski spojenci na tom dohodli, v súčasnosti existujú tri jedinečné príležitosti na reformu.

Po prvé, nástup Joe Bidena do prezidentského úradu v USA ponúka nový priestor pre transatlantické vzťahy. Biden počas predvolebnej kampane jasne uviedol, že má v úmysle

znovu obnoviť americké spojenectvá, čo odráža aj jeho výber tímu pre zahraničnú politiku. Mal by byť tiež oveľa ochotnejší zapojiť sa do diskusií o tom, ako transformovať NATO, než jeho predchodca.

Po druhé, vplyv pandémie koronavírusu na verejné financie, teda aj na obranné rozpočty posilňuje logiku zamerania sa skôr na výstupy ako na vstupy. Nielenže sa referenčná hodnota 2 % stane menej zmysluplnou, pretože výkonnosť národných ekonomík poklesla, ale finančné náklady na opatrenia v boji proti Covidu-19 budú naďalej vyvíjať veľký tlak na udržanie aspoň súčasnej úrovne výdavkov na obranu, už vôbec nehovoriac o ich zvýšení. Stanovenie cieľov založených na výstupoch, nie na vstupoch, by tak povzbudilo spojencov k racionalizácii ich mnohokrát vysoko neefektívnych výdavkov na obranu prostredníctvom realizácie viacerých reforiem v predmetnej oblasti.

Po tretie, NATO aj EÚ sa v súčasnosti púšťajú do procesov strategickej reflexie, ktoré otvárajú inštitucionálny priestor na diskusiu o novej referenčnej hodnote výdavkov. Generálny tajomník NATO Jens Stoltenberg zahájil proces NATO 2030 a je pravdepodobné, že v rámci vývoja novej Strategickej koncepcie bude klásť dôraz na vypracovanie spoločných vízií o strategických cieľoch, vnímaní hrozieb a požadovaných reformách. EÚ je zase uprostred procesu zameraného na reálne pretavenie priorít EÚ stanovených v globálnej stratégii Únie z roku 2016 do konkrétnych cieľov a požiadaviek na spôsobilosti. To by malo pomôcť objasniť deľbu práce medzi EÚ a NATO a mohlo by Aliancii poskytnúť jasnejší súbor úloh ako základ pre novú metriku zameranú na výstupy (Scheutte, 2021).

NATO má preto teraz jedinečnú príležitosť navrhnúť zmysluplnú metriku, ktorá aliancii nielen uľahčí plnenie rôznych bezpečnostných výziev rokov 2020, ale aj obnoví transatlantické vyjednávanie.

ZÁVER

V nadväznosti na vyššie uvedené informácie sa dá predpokladať, že pravdepodobne každý do skúmanej problematiky zainteresovaný čitateľ bude súhlasiť s tým, že európski spojenci musia niesť väčšie bremeno za kolektívnu obranu a bezpečnosť ako dosiaľ a nespoliehať sa na Spojené štáty do takej miery ako v predchádzajúcich rokoch. A tiež chápe prečo predchádzajúca americká vláda pod vedením Donalda Trumpa tlačila na spojencov, aby robili pre bezpečnosť a obranu viac. Zároveň bude asi tiež súhlasiť s tým, že neprimeraný tlak (sprevádzaný a stupňovaný Trumpovou obchodnou vojnou s Európou) nepomôže riešeniu problémov. Rovnako tak neúmerné až dogmatické zameriavanie sa na vyčleňovanie zdrojov vo výške 2 % HDP na obranu zo strany americkej administratívy skôr oslabuje než posilňuje vzťahy s najbližšími priateľmi a spojencami. Transatlantická bezpečnosť totiž nezávisí len od výšky výdavkov na obranu (i keď bezpochyby aj na nich), ale aj od spoločných strategických záujmov a súdržnosti transatlantického spoločenstva. Preto prílišná (prevažne) americká snaha o vyčleňovanie ďalších eur či dolárov navyše na úkor politickej solidarity môže pôsobiť skôr kontraproduktívne.

Dnes je už zrejmé, že aliančný cieľ v oblasti výdavkov na obranu vo výške 2 % HDP neodráža skutočné príspevky spojencov k plneniu aliančných záväzkov a k obrane aliančných záujmov. Niektorí zo spojencov, ktorí patria k najväčším prispievateľom do operácií a misií NATO, vydávajú na obranu menej ako 2 % HDP a, naopak, niektorí zo spojencov, ktorí vyčleňujú na obranu viac ako 2 % HDP, prispievajú do aliančných operácií a misií v podstatne menšej miere. Napríklad kým príspevky Dánska a Nemecka do operácií v Afganistane sa neustále umiestňovali v najvyššom kvartile zo všetkých spojencov a partnerov NATO, a to aj napriek tomu, že vynakladajú na obranu cca iba 1,2 % svojho HDP, tak Grécko napriek tomu, že vynakladá cca 2,4 % svojho HDP na obranu, sa nachádzalo v najnižšom kvartile príspevkov

vojsk v Afganistane. Z uvedeného je zrejmé, ktoré krajiny prispeli viac k plneniu aliančných cieľov aj keď z úzkeho pohľadu aktuálne platnej metriky si v podstate svoj aliančný záväzok neplnia. To len dokazuje, že prílišný dôraz a posudzovanie či hodnotenie členských štátov podľa výšky výdavkov vyčleňovaných na obranu v jednotlivých rozpočtových rokoch odvádza pozornosť od toho, čo NATO najviac potrebuje: jednotnú stratégiu voči Rusku, elimináciu všetkých potenciálnych vojenských i nevojenských bezpečnostných hrozieb a budovanie moderných vojenských spôsobilostí a kapacít na dosahovanie vytýčených kolektívnych cieľov v súlade s prijatými aliančnými stratégiami.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

DEFENCE NEWS. 2019. Denmark ups defense budget. [online] Dostupné na internete: <https://www.defensenews.com/global/europe/2019/01/30/denmark-ups-defense-budget/>

EÚ. 2020. Coordinated Annual Review on Defence. [online] Dostupné na internete: <https://www.eda.europa.eu/what-we-do/our-current-priorities/coordinated-annual-review-on-defence-(card)>

IISS. 2018. The US and its NATO allies: costs and value. [online] Dostupné na internete: <https://www.iiss.org/blogs/military-balance/2018/07/us-and-nato-allies-costs-and-value>

Kazanský, R. 2018. Nové prístupy k výskumu transformácie bezpečnostného sektora. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2018. 133 s. ISBN 978-80-7556-040-7.

Koblen, I. – Szabo, S. – Bučka, P. 2011. Obranné spôsobilosti, výskum, vyzbrojovanie a obranný priemysel v kontexte Európskej spolupráce. Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš, 2011. 378 s. ISBN 978-80-8040-432-1.

MAJCHÚT, I. 2017. Deployability of Armed Forces in the Current Armed Conflicts. In Management and Military Sciences – Conference Proceedings from 23rd International Confe-rence The Knowledge-Based Organization. Sibiu: Nicolae Balcescu Land Forces Academy, 2017, s. 195 – 199. ISBN 978-973-153-273-8.

MMF. 2021. Real GDP Growth – Annual Percentage Change. [online] Dostupné na internete: <https://www.imf.org/external/datamapper/NGDP_RPCH@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD>

NATO. 2014. Wales Summit Declaration. [online] Dostupné na internete: <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm>

NATO. 2021. Boosting NATO's presence in the east and southeast. [online] Dostupné na internete: <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_136388.htm>

NATO. 2021. Defence Expenditure of NATO Countries. [online] Dostupné na internete: <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_182242.htm>

NATO. 2021. Enhanced Forward Presence (eFP). [online] Dostupné na internete: <https://lc.nato.int/operations/enhanced-forward-presence-efp>

Nečas, P. – Kelemen, M. – Terem, P. 2009. Revised Alliance`s Strategy: Desperately Expected? In Revista Academiei Fortelor Terestre, 2009, roč. 14, č. 4, s. 13-22. ISSN 1582-6384.

Nečas, P. – Terem, P. – Kelemen, M. 2009. Od Washingtonu po Lisabon: nová strategická koncepcia NATO. In Obrana a strategie, 2009, roč. 9, č. 2, s. 49-60. ISSN 1214-6463.

NSO. 2018. The NATO Defence Planning Process (NDPP): An Overview. [online] Dostupné na internete: <https://www.dsp.dla.mil/Portals/26/Documents/Publications/Conferences/2018/2018%20International%20Standardization%20Workshop/20181030-Item3-NDPPOverview-IntlStdznWorkshop_Schmaglowski.pdf?ver=2018-11-06-151624-033>

Rathke, J. 2018. NATO: Measuring Results, not Dollars, in Transatlantic Security. [online] Dostupné na internete: <https://www.csis.org/analysis/nato-measuring-results-not-dollars-transatlantic-security>

Schaub, G. – Jakobsson, A. K. 2018. Denmark in NATO: Paying for Protection, Bleeding for Prestige. [online] Dostupné na internete: <https://warontherocks.com/2018/07/ denmark-in-nato-paying-for-protection-bleeding-for-prestige/>

Schuette, L. A. 2021. Toward a meaningful metric: replacing NATO's 2% defence spending target. In Egmont - Royal Institute for International Relations, 2021. 4 s. Security Policy Brief No. 142.

SIPRI. 2020. SIPRI Yearbook 2019: Armaments, Disarmament and International Security. Oxford : Oxford University Press, 2020. 592 s. ISBN 978-0-19883-999-6.

UŠIAK, J. 2018. Slovakia´s perspective on NATO. In Communist and post-communist studies, 2018, roč. 51, č. 2, s. 125-137. ISSN 0967-067X.

plk. gšt. v. z. Ing. Radoslav IVANČÍK, PhD. et PhD.
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Sklabinská 1, 935 17 Bratislava
radoslav.ivancik@akademiapz.sk

ZÁKLADNÉ TEORETICKÉ A TERMINOLOGICKÉ VÝCHODISKÁ SKÚMANIA PROBLEMATIKY DEZINFORMÁCIÍ[1]

BASIC THEORETICAL AND TERMINOLOGICAL BACKGROUND OF RESEARCH INTO THE ISSUE OF DISINFORMATION

Radoslav IVANČÍK

ABSTRACT

With the dynamic onset of new media, the rapid development and massive use of information and communication technologies, systems and means, another new range of possibilities has emerged, such as disseminating, sharing, but also searching for information and news. At the same time, however, a new range of options has emerged for disseminating misleading and information – disinformation – in order to influence people's actions. The spread of disinformation thus represents an extremely dangerous threat today, which can have very adverse consequences for individuals, organizations, and society as a whole. Therefore, the aim of the author of the paper is to point out the danger of spreading disinformation and through a theoretical and terminological definition of the term disinformation to contribute to increasing education in this area.

Keywords: disinformation, information, internet, social networks

ÚVOD

Jedným z moderných výdobytkov, ktoré priniesol dynamický vývoj ľudskej civilizácie v posledných desaťročiach a ktorý charakterizuje náš súčasný životný štýl, je mobilný telefón. Inteligentné zariadenie, bez ktorého si už náš bežný život ani nevieme predstaviť. Pravdepodobne si narýchlo ani nedokážeme spomenúť na osobu, ktorá by ho nevlastnila. Ide totiž o produkt z oblasti moderných informačných a komunikačných technológií, ktorý nám umožňuje byť v kontakte s kýmkoľvek chceme, takmer kedykoľvek a kdekoľvek na svete, a ktorý nám ponúka množstvo rôznych možností a funkcií. Prirodzene, oveľa viac vnímame pozitíva spojené s jeho využívaním. Menej si už uvedomujeme, aký naozaj chytrý, náš mobilný telefón vlastne je, čo všetko o nás vie a čo všetko sa s informáciami[2], ktoré ním prejdú, deje, ako sa využívajú, či ako sa v niektorých prípadoch doslova zneužívajú. Navyše, v posledných rokoch, ako uvádza Kuchtová (2018, s. 90), prichádza na trh okrem mobilných telefónov neuveriteľné množstvo ďalších technických a technologických noviniek a inteligentných zariadení, ktoré je možné vzájomne prepájať a využívať ich plné rozhranie aplikovateľné vo verejnej, pracovnej i súkromnej sfére.

Ďalším symbolom súčasnej modernej doby sú sociálne siete, ktoré nás prepájajú s rodinami, priateľmi i blízkymi, ale v podstate môžu s akoukoľvek inou osobou na svete.

[1] Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-20-0334.

[2] V tejto súvislosti možno bez akéhokoľvek zveličovania uviesť, že v dnešnej modernej spoločnosti zohrávajú informácie úlohu najhodnotnejšieho a najziskovejšieho tovaru (Baričičová, 2018, s. 8), čo bezprostredne súvisí s rýchlym rozvojom informačných a komunikačných technológií, systémov a prostriedkov, čo umožňuje, že výmena informácií a dát sa odohráva prakticky v reálne možnom čase bez ohľadu na miesto pobytu účastníkov vzájomnej interpersonálnej komunikácie. Vzdialenosť, ako obmedzujúci faktor, stráca na dôležitosti a význame (Baričičová, 2011, s. 67).

Množstvo informácií, ktoré o nás pri neopatrnom nastavení sociálne siete získavajú, zbierajú a postupujú ďalej, je obrovské. Najčastejšie sa stretávame s ich využívaním vo forme komerčného online marketingu, ktorý cestou pokročilej analýzy získaných informácií čo najpresnejšie cieli na potenciálnych spotrebiteľov a zvyšuje prostredníctvom cielenej reklamy príjmy zainteresovaných firiem. Žiaľ, ukazuje sa, že existujú aj podvodné, zlomyseľné a kriminálne spôsoby využitia / zneužitia sociálnych sietí a na nich dostupných informácií o ich užívateľoch. Krádeže identity (Zachar, 2018), šírenie počítačových vírusov (Kostrec, 2020), napádanie bankových účtov (Korauš, 2018) alebo kyberšikana (Réveszová, 2018) a ďalšie kybernetické hrozby (Tomášek – Tomášeková, 2020) predstavujú len niektoré príklady z viacerých negatívnych javov, s ktorými sa môžeme stretnúť na internete a sociálnych sieťach. Práve kybernetické hrozby sú v súčasnosti vnímané veľmi citlivo, pretože sa veľakrát týkajú obrovského počtu ľudí. Nedostupnosť internetbankingu, výpadok internetu, e-mailu či telekomunikačnej siete sú pritom bežnými občanmi vnímané oveľa osobnejšie a citlivejšie ako ozbrojené konflikty vo svete (Brezula, 2017, s. 26).

Spomínané negatívne javy sa väčšinou určitým spôsobom prejavia a my ako užívatelia vieme, že sme boli zneužití, či dokonca napadnutí. Existujú však aj situácie, kedy sa môžeme stať obeťou bez toho, aby sme o tom vedeli. Rovnako ako v prípade marketingu, kedy na nás cieli reklama, ktorá je šitá na mieru tak, aby nás presvedčila k nákupu určitého tovaru či k objednaniu určitej služby, môžu na nás cieliť správy a informácie, ktoré nie sú pravdivé, aby zmenili náš názor. Používanie lží alebo prekrúcanie faktov k ovplyvneniu jednotlivcov alebo celej verejnosti nie je síce žiadnou novinkou, ak sa však spojí so sofistikovanými prostriedkami, aké predstavujú dnešné moderné, tzv. „smart“ prostriedky a technológie, s prostredím sociálnych sietí a internetu, prípadne aktivitou hackerov, objavuje sa tu nová a veľmi silná hrozba šírenia dezinformácií, ktoré môžu predstavovať nebezpečenstvo nielen pre jednotlivcov a organizácie, ale v niektorých prípadoch bezpečnostnú hrozbu pre národnú i medzinárodnú bezpečnosť.[3]

1 ZÁKLADNÉ TEORETICKÉ A TERMINOLOGICKÉ VYMEDZENIE POJMU DEZINFORMÁCIE

Dezinformácie sú, podobne ako mnohé iné pojmy, definované rôzne. V súčasnosti neexistuje žiadne ich jednotné, unifikované a všeobecne akceptované definičné vymedzenie a tak sa v literatúre môžeme stretnúť s pomerne veľkým množstvom definícií líšiacich sa predovšetkým tým, v akom odvetví či oblasti spoločnosti sa dezinformácie vyskytujú, resp. aplikujú. Napriek ich väčšej či menšej odlišnosti, spoločným rysom všetkých používaných definícií je fakt, že ide o úmyselnú modifikáciu poskytovaných informácií so zámerom ovplyvniť, oklamať či uviesť adresátov týchto informácií do omylu.

V slovenskom prostredí sú pomerne často využívané definície nachádzajúce sa v príslušných slovníkoch. Napríklad v Slovníku cudzích slov (2015) je dezinformácia vymedzená veľmi stručne ako „*nesprávna, vedome skreslená informácia*“. V Slovníku súčasného slovenského jazyka (2015) je už dezinformácia definovaná obšírnejšie ako „*nepravdivá, vedome skreslená informácia, ktorej cieľom je ovplyvniť určitú skupinu ľudí, prípadne celú populáciu*“. V Slovníku pojmov z mediálnej výchovy (2020) sa uvádza, že „*dezinformácia je úmyselne nesprávna či skreslená informácia tajne implantovaná do informačnej sústavy oponenta so zámerom ovplyvniť potrebným smerom jeho aktivity*“.

[3] Na narušenie bezpečnosti vplýva okrem dezinformácií množstvo ďalších faktorov, ktoré sú navzájom nezávislé a neustále sa vyvíjajú (Bučka – Andrassy, 2017).

Národný bezpečnostný úrad (2021) na margo definovania dezinformácií uvádza, že tento pojem zatiaľ nebol v Slovenskej republike kodifikovaný, a preto sú v literatúre a príslušných dokumentoch väčšinou uvedené definície prevzaté z odborných publikácií či oficiálnych európskych dokumentov, ktoré sú si podobné a vystihujú podstatu pojmu. Zároveň dodáva, že „*dezinformácie môžu byť súčasťou širšieho procesu informačného ovplyvňovania, ktorý sa označuje pojmom informačné operácie*“.

V českom prostredí, v Sociologickej encyklopédii (2017) je dezinformácia definovaná ako „*akákoľvek skreslená, falošná informácia, používaná s cieľom ovplyvniť jednotlivca aj určitú skupinu ľudí určitým žiaducim spôsobom. Väčšinou ide predovšetkým o vyvolanie dobrého či zlého dojmu o nejakej osobe, udalosti, diele, jave, rokovaní a pod. v záujme politickom, ideologickom alebo aj rýdzo súkromnom. Často je zameraná na ovplyvnenie verejnej mienky, pričom môže byť s takým zámerom už vytvorená, ale môže vzniknúť aj náhodne alebo za iným účelom, ktorý nemusí byť vyslovene dezinformačný (napr. keď je spôsobená vytrhnutím určitého oznámenia z pôvodného kontextu, resp. jeho zasadením do iného kontextu)*“. Ministerstvo vnútra Českej republiky (2020) na svojich webových stránkach označuje dezinformáciu za „*šírenie zámerne nepravdivých informácií, obzvlášť štátnymi aktérmi alebo ich odnožami voči cudziemu štátu alebo voči médiám, s cieľom ovplyvniť rozhodovanie alebo názory tých, ktorí ich prijímajú*“. Mleziva (2020) v tejto súvislosti dodáva, že „*dezinformácia, ak má byť účinná, tak by mala obsahovať aj časť pravdivých informácií*“.

Na doplnenie vyššie uvedených definícií možno uviesť, že v anglofónnom jazykovom prostredí sa môžeme stretnúť tiež s viacerými vymedzeniami pojmu dezinformácia. Napríklad v Oxfordskom anglickom výkladovom slovníku (2021) je dezinformácia definovaná stručne ako „*úmyselne poskytovaná falošná informácia*“, v Cambridgeskom slovníku anglického jazyka (2021) ako „*nepravdivá informácia šírená s cieľom oklamať ľudí*“, a v MacMillanovom výkladovom slovníku (2019) ako „*nepravdivá informácia, ktorá má presvedčiť ľudí, aby verili niečomu, čo v skutočnosti nie je pravda*“.

Dezinformácie je možné rozlíšiť z niekoľkých hľadísk. Z pohľadu ich tvorby a prejavu ich možno rozdeliť na a) pasívne a b) aktívne. Pasívne dezinformácie spočívajú v zatajení, zadržaní alebo oneskorení informácie s cieľom navodenia mylného dojmu. Aktívne dezinformácie reprezentujú, ako vyplýva z ich označenia, aktívnu tvorbu nepravdivých informácií alebo modifikáciu pôvodných informácií či ich kontextu. Ide o ich priamu aktívnu falzifikáciu. Z hľadiska cieľov je možné dezinformácie rozdeliť na a) strategické, ktorých použitím sa sleduje určitý dlhodobý strategický cieľ, napríklad nastolenie nejakého nového usporiadania, poriadku a pod., a b) taktické, ktorých využitie má operatívny charakter a slúži k postupnému napĺňaniu vytýčených dlhodobých cieľov (Neumannová, 2017).

Z vyššie uvedených informácií jednoznačne vyplýva, že za hlavný znak dezinformácie možno považovať to, že ide o úmyselné konanie, a to tak v prípade pasívnej formy, kedy dochádza k úmyselnému zatajovaniu správ či ich pozdržaniu, ako aj v prípade aktívnej formy, kedy sa informácie aktívne vytvárajú alebo upravujú podľa stanoveného zámeru.

Pre lepšie pochopenie pojmu dezinformácia, pre jeho správne používanie a vyhnutie sa zamieňaniu s inými podobnými pojmami, predovšetkým s pojmom misinformácia, je potrebné vysvetliť aspoň základný rozdiel medzi týmito dvomi pojmami. Kým v prípade dezinformácie, ako už je uvedené vyššie, ide o úmyselné konanie s cieľom zaviesť, pomýliť, oklamať ľudí alebo presvedčiť ich, aby verili niečomu, čo nie je pravda, tak v prípade misinformácie tento úmysel chýba. Je to síce nesprávna alebo zavádzajúca informácia, avšak nie je šírená ani systematicky, ani úmyselne, ani s cieľom ovplyvniť rozhodovanie alebo názory tých, ktorí ju prijímajú. Napriek tomu, hoci ide o neúmyselný akt, môže mať misinformácia v konečnom

dôsledku rovnaký vplyv na obyvateľov ako dezinformácia, a teda ovplyvniť názory cieľovej skupiny na základe nepravdivej správy.

Druhým, veľmi blízkym pojmom, úzko súvisiacim s dezinformáciami, je propaganda, ktorá predstavuje „*cielené šírenie neobjektívnych, zavádzajúcich informácií a myšlienok na presadenie či podporu určitého názoru*“ (MV ČR, 2020). Možno ju charakterizovať aj ako „*šírenie informácií, faktov, argumentov, klebiet, poloprávd alebo lží za účelom ovplyvňovania verejnej mienky*“ (Kačnár, 2017, s. 41). Pomerne obšírnu definíciu propagandy a vysvetlenie pojmu uvádza na svojom webovom sídle Encyklopédia Britannica. Podľa nej propaganda predstavuje „*viac či menej systematické úsilie o manipuláciu s vierou, postojmi alebo činmi iných ľudí pomocou symbolov (slov, gest, plagátov, bannerov, monumentov, hudby, odevov, insígnií, účesov, vzorov na minciach, poštových známkach a pod.)*“.

Práve úmyselnosť a pomerne veľký dôraz na manipuláciu odlišujú propagandu od bežného rozhovoru alebo od voľnej a ľahkej výmeny myšlienok. Propagandisti majú stanovený cieľ alebo súbor cieľov a aby ich dosiahli, zámerne vyberajú fakty, argumenty alebo zobrazenia symbolov a prezentujú ich spôsobmi, o ktorých si myslia, že budú mať čo najväčší efekt. Pre maximalizáciu účinku môžu vynechať či skresliť niektoré skutočnosti alebo jednoducho klamať a pokúšať sa odvrátiť pozornosť reaktorov (t. j. ľudí, ktorých sa pokúšajú ovládať) od všetkého iného, okrem vlastnej propagandy“ (Encyklopédia Britannica, 2021).

V oblasti politiky si propaganda kladie rôzne ciele, využíva rôzne prostriedky, ktoré sa nestále vyvíjajú, a spájajú s účelmi od politického presviedčania až k verejnej diplomacii. Súčasťou propagandy môžu byť tiež niektoré médiá. Ak ide o vládou financované alebo dokonca priamo riadené médiá, možno silne pochybovať o ich objektívnosti. Typickým príkladom krajiny s veľkým podielom štátom financovaných médií je Ruská federácia. Niektoré ruské médiá, ako napríklad Sputnik a RT, sú často vyhodnocované ako dezinformačné a ich spravodajská produkcia býva označovaná ako fake news.

Pojem fake news sa dá vysvetliť veľmi jednoducho prostým prekladom z angličtiny ako sfalšovaná, podvodná či nepravdivá správa. Toto zjednodušené vysvetlenie môže viesť k rôznym debatám, pretože z pohľadu žurnalistiky by správa mala byť vždy pravdivá a nemala by sa dostať na verejnosť, pokiaľ nie je overená z niekoľkých dôveryhodných zdrojov (Dragomirová, 2017, s. 55). V tejto súvislosti je potrebné upozorniť na fakt, že samotná identifikácia fake news môže byť veľmi obtiažna. Zvyčajne sa totiž podvodné, falošné oznámenie komunikuje v kombinácii so skutočnými a overiteľnými faktami, aby pôsobilo dôveryhodne. Allcott a Gentzkow (2017, s. 213) definujú fake news ako „*spravodajské príspevky, ktoré sú zámerne a overiteľne klamlivé a môžu čitateľa zavádzať*“.

Fake news nepredstavujú nijako prevratný objav v oblasti komunikácie či žurnalistiky, vyskytujú sa už veľmi dlho, avšak do hlbokého podvedomia verejnosti sa dostali hlavne až v súvislosti s americkými prezidentskými voľbami v roku 2016 a konkrétne s osobou Donalda Trumpa. Podľa Gregora a kol. (2018, s. 7) ide o „*chytľavé súslovie, ktoré označuje úmyselne nepravdivé alebo zavádzajúce informácie, ktoré sa objavujú v médiách alebo na sociálnych sieťach*“. Aktuálne síce pôsobí tento pojem sprofanovane, ide však o súčasť zásadnej problematiky šírenia dezinformácií a ovplyvňovania verejnej mienky.

Hoci môžu pojmy fake news a dezinformácie pôsobiť totožne, z vyššie uvedených definícií je zrejmé, že sú odlišné. Kým fake news sú chápané ako forma, tak dezinformácie sú chápané ako obsah. Kým fake news je označenie správy, mediálneho či spravodajského príspevku alebo postu na sociálnej sieti, tak dezinformácie tvoria obsahovú časť takéto správy alebo príspevku, ktorá je nepravdivá, zavádzajúca alebo klamlivá. V praxi používajú označenie fake news niektoré politické osobnosti ako argument proti nepriaznivým správam na ich osobu alebo aj nadradene proti celému spravodajskému médiu, s ktorého výstupmi nesúhlasia.

2 ŠÍRENIE DEZINFORMÁCIÍ

Základným cieľom všetkých dezinformácií je pokúsiť sa ovplyvniť skutočných ľudí. Pre naplnenie tohto cieľa je potrebná stratégia, ktorá zahŕňa široké spektrum jednotlivých krokov, ktoré je potrebné naplánovať pre dosiahnutie požadovaného úspechu. Pre šíriteľa je veľmi dôležité konkrétne stanovenie cieľovej skupiny, ktorú má dezinformácia zasiahnuť, a vybrať vhodný obsah korešpondujúci s vytýčeným cieľom. Jedným z hlavných elementov je voľba vhodných prostriedkov, ktoré majú byť využité pre dezinformačné účely. Primárnou platformou pre dezinformácie je dnes síce internet, v ktorého sieti šírenie sprostredkovávajú dezinformačné weby a sociálne siete, ale skreslené, nepravdivé alebo aj klamlivé informácie sa objavovali a objavujú v podstate v akýchkoľvek mediálnych kanáloch a šíriť sa môžu aj ústne.

Spočiatku sa správy z dôvodu nedostatku iných prostriedkov odovzdávali, resp. šírili práve ústne. Prví ľudia žili v malých skupinách a sťahovali sa z miesta na miesto podľa toho, ako si to situácia vyžadovala, či už kvôli klimatickým podmienkam, pastvinám, loviskám a pod. S rastom populácie rástla aj potreba komunikácie a tak kontakty medzi skupinami začali byť stále častejšie. Správy medzi jednotlivcami a skupinami boli stále odovzdávané ústne, ale postupom času sa objem prenášaných informácií neustále zväčšoval. Najprv išlo o určité existenčné komunikačné minimum, neskôr sa zdieľali tiež kmeňové alebo rodinné udalosti, trendy, trhy, konflikty, teologické, materiálne otázky atď. V tejto dobe nebolo veľa dostupných spôsobov, ako overiť získané informácie, ak sa človek nevydal na ďalekú cestu, aby sa o zaujímavej správe z cudzieho mesta nepresvedčil na vlastné oči. Istá forma dezinformácie mohla vzniknúť už vtedy, keď ľudia v záujme ochrany svojich lokálnych zdrojov informovali napr. o množstve týchto zdrojov alebo o veľkosti populácie nepravdivo (Burkhardt 2017, s. 10). Takáto forma prvých dezinformácií nemohla byť pochopiteľne nijako zaznamenaná, takže ich nemožno overiť. Ďalším príkladom, kedy mohlo dochádzať k šíreniu dezinformácií, mohlo byť odovzdávanie správ poslami, pri ktorých nešlo overiť, či odovzdali informácie tak, ako mali zadané.

S rastom gramotnosti začalo byť stále ťažšie zabezpečovať kontrolu informácií. Objavila sa tlačená forma spravodajstvo, správy sa šírili rýchlejšie a častejšie s postupne stále zaujímavejším a rozsiahlejším obsahom. Noviny, magazíny, telegraf, neskôr rádio, televízia a potom aj internet poskytovali mnohopočetné cesty, ktorými sa správy prenášali naprieč svetom. S nástupom nových médií, rozvojom a masívnym využívaním informačných a komunikačných technológií, systémov a prostriedkov sa objavila ďalšia nová škála možností, ako správy a informácie šíriť, zdieľať, ale aj vyhľadávať.

Internet sa stal obrovským míľnikom v oblasti komunikácie a prenosu informácií. Burkhard (2017, s. 11) ho označuje za skutočne demokratický a čestný spôsob zdieľania informácií, pretože svojím spôsobom obmedzuje silu držiteľov informačnej moci, napr. mediálnych magnátov, pričom kontrola obsahu dostupného prostredníctvom internetu je síce zložitá, ale nie je nemožná. Ktokoľvek s prístupom k internetu a chuťou zdieľať svoje myšlienky či nápady má možnosť tak robiť. Spočiatku to síce vyžadovalo odbornú znalosť programovania a písania kódov, ale trh neskôr priniesol mnohé softvérové nástroje na to, aby aj jednotlivci bez špeciálnych znalostí boli schopní vytvoriť webovú stránku a zverejňovať či prenášať informácie. V súčasnosti teda existujú miliardy aktérov šíriacich informácie, ktorých objem sa stáva ohromným a vyčerpávajúcim. Demokratizácia v oblasti informácií dáva priestor bez výnimky všetkým vrátane pochybných aktérov so zaujatým názorom alebo odlišným uhlom pohľadu či s nevzdelanými a limitovanými názormi. Keďže pravdivé správy môžu vyzerať úplne rovnako ako tie nepravdivé, zaujaté, zmenené alebo satira, informačné presýtenie je potom podobné tomu, keď nemáme informácie v podstate žiadne, pretože človek nevie, akým informáciám venovať svoju pozornosť.

S nespočetným množstvom informácií, ktorými sme dnes zahlcovaní, sa spája fakt, že ľudia dnes nie sú schopní rozumieť veciam okolo seba. Príkladom môžu byť technológie a ich fungovanie (ako funguje mobilný telefón, čo sa deje s dátami po nahraní "na cloud", ako pracuje hybridný motor atď.), ale aj otázky zdravia (vhodnosť očkovania, vedľajšie účinky vakcín alebo konkrétnych liekov) alebo historické fakty. Efekt fake news v najrôznejších oblastiach má za následok, že ľudia sú viac náchylní nechať sa zasiahnuť a ovplyvniť dezinformáciami a nie sú schopní rozlišovať medzi faktami a fikciou.

ZÁVER

Problematika dezinformácií a ich šírenia predstavuje veľmi komplikovanú oblasť, v ktorej sa prelína veľa rôznych tém. Aktuálne šírenie dezinformácií prostredníctvom internetu a sociálnych sietí je extrémne nebezpečnou hrozbou, ktorá môže mať pre jednotlivcov, organizácie i celú spoločnosť veľmi nepriaznivé dôsledky. Sociálne siete nás prepájajú s celým svetom, poskytujú nám množstvo informácií, ale zároveň nás robia zraniteľnými. Je preto veľmi dôležité zo strany štátu a jeho kompetentných inštitúcií podporovať prevenciu a vzdelávanie v oblasti mediálnej gramotnosti a práce s informáciami. Zvýšenie povedomia o dezinformáciách, zlepšenie schopnosti rozoznávať a odhaľovať ich, ako aj eliminovať ich šírenie v čo najväčšej miere by určite znamenalo menej príležitostí napríklad pre populizmus, radikalizmus, extrémizmus, xenofóbiu či rozdeľovanie spoločnosti. Angažovanie štátu v tejto problematike je z toho dôvodu nielen žiaduce, ale dokonca nevyhnutné. Na druhej strane si všetci musíme uvedomiť, že možnosti štátu nie sú nekonečné, nie všetko za nás vyrieši štát, a tak je nutné, aby sme aj my sami prispeli k potláčaniu množstva, sily a vplyvu dezinformácií a ich šíriteľov na naše životy.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

ALLCOTT, H. – GENTZKOW, M. 2017. Social Media and Fake News in the 2016 Election. In *Journal of Economic Perspectives*, 2017, roč. 31, č. 2, s. 211–236. ISSN 0895-3309.

BARIČIČOVÁ, Ľ. 2018. Informačná kompetentnosť v kontexte aktuálnych potrieb informačnej spoločnosti. In *Aktuálne výzvy kybernetickej bezpečnosti – zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru, 2018, s. 8-15. ISBN 978-80-8054-773-8.

BARIČIČOVÁ, Ľ. 2011. *Kompetencie policajných manažérov*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 2011. 160 s. ISBN 978-80-8054-514-7.

BELAN, L. – UCHAĽ, M. 2018. Narušenie bezpečnosti. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť – zborník príspevkov z 9. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2018, s. 29-38. ISBN 978-80-8040-568-7.

BELAN, L. 2016. Vlastnosti bezpečnosti. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť – zborník príspevkov z 7. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2016, s. 31-37. ISBN 978-80-8040-534-2.

BREZULA, J. 2017. Koncepcia kybernetickej bezpečnosti na Slovensku a pripravované legislatívne zmeny v tejto oblasti. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť – zborník príspevkov z 8. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2017, s. 26-31. ISBN 978-80-8040-551-9.

BUČKA, P. – ANDRASSY, V. 2017. Distributed simulation as a platform of security community preparation, In *Distance Learning, Simulation and Communication 2017: CD proceedings.* Brno : University of Defence, 2017. ISBN 978-80-7231-416-4.

BURKHARDT, J. M. 2017.How Fake News Spreads. In *Library Technology Reports,* 2017, roč. 53, č. 8, s. 10-13. ISSN 0024-2586.

Cambridge Dictionary. 2021. *Disinformation*. [online] Dostupné na: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/disinformation>

DRAGOMIROVÁ, A. M. 2017. The Fake News Phenomenon in the Social Media Era. In *Strategic Impact*, 2017, č. 64/65, s. 54-65. ISSN 18415784.

Encyclopedia Britannica. 2021. *Propaganda*. [online] Dostupné na: <https://www.britannica.com/topic/propaganda>

GREGOR, M. a kol. 2018. *Nejlepší kniha o Fake News, dezinformacích a manipulacích!!!* Brno: CPress, 2018. 143 s. ISBN 978-80-264-1805-4.

JURČÁK, V. – JURČÁK, J. – SASARÁK, J. 2016. Hybridné hrozby – výzva pre Európsku úniu. In *Zborník príspevkov zo 17. medzinárodnej vedeckej konferencie Medzinárodné vzťahy 2016 – Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky.* Ekonomická univerzita v Bratislave, Fakulta medzinárodných vzťahov, 2016. ISBN 978-80-225-4365-1.

KAČMÁR, R. 2017. Informačná vojna a propaganda. In *Zabezpeč si vedomosti*. Bratislava: SSPI, 2017, s. 41-47. ISBN 978-80-972228-3-3.

KAZANSKÝ, R. 2018. *Nové prístupy k výskumu transformácie bezpečnostného sektora*. České Budejovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2018. 133 s. ISBN 978-80-7556-040-7.

KORAUŠ, A. – KELEMEN P. 2018. Protection of persons and property in terms of cybersecurity. In *Ekonomické, politické a právne otázky medzinárodných vzťahov 2018 – zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Bratislava : Vydavateľstvo Ekonóm, 2018. ISBN 978-80-225-4506-8.

KOSTREC, M. 2020. Nebezpečné hrozby v digitálnom priestore. In *Aktuálne výzvy kybernetickej bezpečnosti (Special Edition 2020): zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 2020, s. 78-87. ISBN 978-80-8040-819-3.

KUCHTOVÁ, J. 2018. Aktuálne trendy súvisiace s využívaním moderných technológií. In *Aktuálne výzvy kybernetickej bezpečnosti – zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou.*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 2018. ISBN 978-80-8054-773-8, s. 90-98.

MLEZIVA, E. 2000. *Encyklopedie lži, podvádění a klamání s příklady a obrana proti nim*. Praha: Vyšehrad. 240 s. ISBN 80-702-1391-4.

MV ČR. 2020. *Definice dezinformací a propagandy*. [online] Dostupné na internete: <https://www.mvcr.cz/cthh/clanek/definice-dezinformaci-a-propagandy.aspx>

NBÚ. 2021. *Dezinformácie a informačné operácie*. [online] Dostupné na internete: <https://www.nbu.gov.sk/urad/o-urade/hybridne-hrozby-a-dezinformacie/dezinformacie/index.html>

NEUMANNOVÁ, Š. 2017. *Dezinformace*. [online] Dostupné na: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Dezinformace>

Oxford Learner´s Dictionary. 2021. *Disinformation*. [online] Dostupné na internete: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/disinformation?q=disinformation>

RÉVESZOVÁ, L. 2018. Počítačová kriminalita a dynamika jej vývoja v rokoch 2014 - 2017. In *Aktuálne výzvy kybernetickej bezpečnosti – zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 2018. ISBN 978-80-8054-773-8, s. 161-173.

Slovník cudzích slov. 2015. *Dezinformácia*. [online] Dostupné na internete: <https://slovnik.juls.savba.sk/?w=dezinformácia&s=exact&c=a861&cs=&d=kssj4&d=psp&d=sssj&d=orter&d=scs&d=sss&d=peciar&d=ssn&d=hssj&d=bernolak&d=noundb&d=orient&d=locutio&d=obce&d=priezviska&d=un&d=pskcs&d=psken#>

Slovník pojmov z mediálnej výchovy. 2020. *Dezinformácia.* [online] Dostupné na internete: <https://medialnavychova.sk/dezinformacia/>

Slovník súčasného slovenského jazyka. 2015. *Dezinformácia.* [online] Dostupné na internete: <https://slovnik.juls.savba.sk/?w=dezinformácia&s=exact&c=a861&cs=&d=kssj4&d=psp&d=sssj&d=orter&d=scs&d=sss&d=peciar&d=ssn&d=hssj&d=bernolak&d=noundb&d=orient&d=locutio&d=obce&d=priezviska&d=un&d=pskcs&d=psken#>

Sociologická encyklopedie. 2017. *Dezinformace*. [online] Dostupné na internete: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Dezinformace>

TOMÁŠEK, R. – TOMÁŠEKOVÁ, L. 2020. Kybernetické hrozby a kybernetický terorizmus. In *Aktuálne výzvy kybernetickej bezpečnosti (Special Edition 2020)* : *zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru, 2020, s. 146-152. ISBN 978-80-8040-819-3.

ZACHAR, Š. 2018. Anonymizácia komunikácie zmenou IP adresy ako metóda bezpečného prehliadania internetu. In *Aktuálne výzvy kybernetickej bezpečnosti – zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru, 2018. ISBN 978-80-8054-773-8, s. 217-224.

plk. gšt. v. z. Ing. Radoslav IVANČÍK, PhD. et PhD.
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Sklabinská 1, 935 17 Bratislava
radoslav.ivancik@akademiapz.sk

ROLA KONTRAKTOROV V SÚČASNOSTI

CONTEMPORARY ROLE OF PRIVATE MILITARY CONTRACTORS

Lukáš JAKABOVIČ

ABSTRACT

Article focuses on the issue of private military contractors as an alternative to modern privatization of military and overview of their main differences to the known mercenaries, ethics and their restrictions with the aim to showcase timelessness and adequate usability of these contractors. We intend to characterise the theoretical areas of the issue, evaluate and especially use the existing scope of Private Military contractors, their companies and the possible impact that these companies may have and continuously still have on the sphere of international relations and security studies. The topic, which is of personal interest, makes an impression that contractors are only a marginal part of the modern security studies, the academic community of international relations and the public interest. The world is in constant evolution, dominated by more urgent topics and the previous ones are pushed into the background, which specifically in this case poses a great threat.

Keywords: Privatisation, military, private military contractors, mercenaries, hybrid warfare.

ÚVOD

Žoldnierstvo nepredstavuje akýsi nový fenomén spoločnosti, ktorého prudký nárast môžeme podceniť ešte prudším úpadkom. Táto profesia je jednou zo stálic vývoja konfliktov ako i ľudstva samotného. Povolanie spájajúce dva esenciálne pudy človeka- boj a nadobúdanie zisku, prechádzalo unikátnym vývojom ovplyvneným špecifikami danej historickej periódy, avšak nikdy sa nevytratilo úplne. Jeho popularita či miera angažovanosti v konkrétnych časových intervaloch môže byť vždy predmetom diskusií, avšak úplne pominutie žoldnierstva nikdy nebolo a ani nie je relevantným predpokladom na nedostatočné venovanie pozornosti danej problematiky.

Na bezpečnostné prostredie v súčasnosti vplýva množstvo unikátnych hrozieb, ktorých počet bude i naďalej narastať. Je teda nesporne ťažké precízne určiť akútnosť danej problematiky a jej priorizovanie nad inými bezpečnostnými hrozbami nepredstavujúcimi rovnaké bezprostredné riziko. Avšak práve na základe tvrdení uvedených v predchádzajúcom odstavci, pretrváva i dlhoročný záujem autora o túto tému. Je potrebné, priam až nevyhnutné neustále prehlbovať teoretickú rozvinutosť a hlavné tézy problematiky súkromných vojenských spoločností a ich vplyv na medzinárodné, regionálne i národné bezpečnostné prostredie. Posledné dve dekády čoraz viac preukázali, že miera využívania a opierania sa armádnych zložiek o služby Súkromných vojenských spoločností je na nevídanom vzostupe. Poskytovanie kontraktov mimo vojenské zložky nie je novým fenoménom, nakoľko môžeme pozorovať jeho prítomnosť v rôznych historických periódach, avšak koniec studenej vojny vyústil do bezprecedentného rozmachu súkromného trhu s kontraktormi. Drvivé množstvo spôsobov vedenia moderných konfliktov začalo využívať výhody poskytnuté Súkromnými vojenskými spoločnosťami. Akékoľvek bezpečnostné prostredie je v neustálom vývoji a daný priemysel sa pri svojej činnosti musí zaoberať širokou škálou činnosti a hrozieb, ktoré vplývajú na jeho existenciu i bezpečnosť.

Za predchodcu moderného kontraktora je v súčasnosti považovaný žoldnier. Vývoj a zlomový bod, ktorý umožnil pretransformovanie a odlíšenie týchto profesií sa neudial rýchlo či niekde v pozadí. Postupné ustupovanie od záujmu o menej rozvinuté regióny sveta umožnilo úsvit novodobých Súkromných vojenských spoločností, ktoré využili vzniknuté vákuum na demonštráciu svojej efektivity i etablovanie sa na medzinárodnej scéne. Spočiatku, hlavne kvôli verejnej mienke, bolo dištancovanie sa týchto kontraktorov od stigiem vzniknutých žoldnierstvom takmer nemožné. Postupom času sa však v dôsledku globalizácie vyvíjalo i bezpečnostné prostredie a spôsob, akým vnímame regionálnu bezpečnosť. Štáty sa pri realizovaní svojich záujmov uchádzajú čoraz viac o podporu zo súkromného sektora, korporácií a výnimkou nie je ani trh s bezpečnosťou. Veď život bez obáv z nebezpečenstiev či bezprostredných hrozieb je základnou potrebou každého človeka. Túto potrebu musíme napĺňať bez ohľadu na akékoľvek iné externé faktory vplývajúce na náš život.

Postupným zväčšovaním miery, v akej sa kontraktori využívali dochádzalo k ich čoraz väčšej legitimácií. To, čo kedysi bolo považované za nevhodné, je dnes jednou z najväčších konštánt vedenia moderných konfliktov. Kontraktori sú strategickým nástrojom v rukách štátov, ktorí pomáhajú pri riešení každej variácie vzniknutej krízovej situácie, prevažne v zlyhávajúcich štátoch. Takéto prostredie s nepredvídateľným a rizikovým bezpečnostným prostredím sa vyznačuje slabnúcim štátnym aparátom a procesom sekuritizácie. Prostredie, ktoré znamená úrodnú pôdu pre súkromný sektor poskytujúci bezpečnosť a stabilizáciu. Spoločnosti, ktoré môžu byť rovnako veľkou hrozbou pre jeden štát či región, tak ako sú i pomocou a alternatívou pre realizovanie záujmov iného štátu.

1 SÚKROMNÉ VOJENSKÉ SPOLOČNOSTI A KONTRAKTORI

Carlos Ortiz zdôrazňuje potrebu stanovenia a vymedzenia definície Súkromných vojenských spoločností (ďalej len „SVS“), nakoľko prehľad ich typológie poukáže na širokú sféru ich pôsobnosti a flexibilitu, ktorou disponujú. Ortiz SVS definuje ako: „ *legálne medzinárodné spoločnosti ponúkajúce služby, ktoré zahrňujú možnosť použitia sily systematickým spôsobom a to vojenskými či polovojenskými prostriedkami. Zároveň poskytujú cvičenia, prenos, sprostredkovanie, zastrašenie či odstránenie ofenzívneho potenciálu, alebo vedomosti na jeho naplnenie, svojim klientom“* (Ortiz, 2010, s.48).

Dôležitým prvkom tejto definície je slovo *legálne.* I jej samotný autor zdôrazňuje, že SVS sú takými istými spoločnosťami v súkromnom sektore ako firmy iných sfér podnikania a teda platia dane, plnia si zmluvne záväzky, ktoré často uzatvárajú s nadnárodnými korporáciami, vládami či medzinárodnými organizáciami. Ortiz touto definíciou rozlišuje i témy legálnej existencie týchto spoločností od povolení a právomocí operovať určitým spôsobom. SVS väčšinou zamestnávajú jednotlivcov z rôznych krajín a operujú na niekoľkých územiach. Ich sídlo je prevažne v štáte ich pôvodu, ďaleko od krajín kde pôsobia a operujú. Druhá časť definície sa sústreďuje na povahu ich výcvikov, sprostredkovania vedomostí v snahe zlepšiť kvalitu výcviku klientov a zveľadiť ich schopnosti, vrátane odzbrojenia miesta konfliktu a spracovania získaných zbraní či inej výbavy. Takáto účasť a prítomnosť zároveň slúži ako aktívna a pasívna metóda odstrašovania. Narábanie s takýmito vedomosťami je prevažne doménou SVS, ktoré najviac profitujú z ich prípadnej ďalšej využiteľnosti.

I *Montreuxsky dokument* z roku 2008 prišiel so svojou definíciou, kedy do nej zahrnul rovnako Súkromné vojenské spoločnosti a i Súkromné bezpečnostné spoločnosti, ktoré vzhľadom na široký záber ich pôsobenia môžu byť ťažko odlíšiteľné. Dokument sa stal prvým svojho druhu, bol vyvrcholením snahy Medzinárodného červeného kríža a Švajčiarska zadefinovať aký je vzťah SVS a medzinárodného práva, štátov a SVS. Dokument nepovažoval za primerané odlišovať tieto spoločnosti od seba, kategorizuje ich hlavne podľa jednotlivých

činností a teda ich zlúčil do jedného výrazu- *Súkromné vojenské a bezpečnostné spoločnosti,* ktoré sú definované ako: *„ súkromné podnikateľské entity, ktorých ponukou sú vojenské či bezpečnostné služby, bez ohľadu na to, ako sa samé kategorizovali. Táto ponuka vojenských i bezpečnostných služieb konkrétnejšie zahŕňa ozbrojené stráženie a ochranu osôb i objektov, napr. konvojov, budov a iných lokalít, údržbu a obsluhu zbraní a výbavy, zadržovanie väzňov, ich stráženie a poradenstvo či výcvik miestnych bezpečnostných jednotiek a personálu“* (FDFA, 2008, str. 9).

Ivančík a Nečas vo svojej monografii taktiež formulujú definíciu SVS: *„ Súkromné vojenské spoločnosti sú obchodné spoločnosti, ktoré na základe legálne uzatvorených zmlúv poskytujú svojim klientom služby prevažne vojenského charakteru“* (Ivančík-Nečas, 2016, s. 23).

Dovoľujeme si formulovať i vlastnú definíciu SVS: „*Súkromné vojenské spoločnosti sú súkromnými spoločnosťami, hybridnými entitami ponúkajúcimi širokú škálu vojenských i bezpečnostných služieb, zameranými na zisk, efektivitu a profesionalitu, operujúcimi v značnej miere za hranicami štátu ich registrovaného sídla, podporujúcimi realizovanie politických záujmov i vládnej činnosti štátu ich pôvodu v regiónoch krehkých, zlyhávajúcich štátov s nefunkčným štátnym aparátom a sekuritizačnými procesmi.“*

Každá z definícií sa líši vo svojej formulácií, no všetky spoločne zdieľajú stanovené črty. SVS sú svojou náturou, a zároveň vychádzajúc i zo samotného názvu, súkromnými spoločnosťami. Sú riadené a vedené ako súkromné spoločnosti a zamestnávajú právnické i fyzické osoby. Nakoľko sú časťou súkromného trhu, dochádza pri ich aktivitách k priamemu kontaktu so sférami bezpečnosti, informačných technológií, vedeckého a vesmírneho výskumu, zbrojárskeho a strojárskeho priemyslu i výroby. Tieto sféry sú úzko späté so zvyškom korporačných štruktúr a závisiace od seba navzájom - v ich strede sa nachádzajú SVS. Sú vedené zákonne a fungujú na rovnakých princípoch ako akákoľvek iná firma. Vzhľadom na rozmer a zámer ich pôsobenia sa takmer exkluzívne jedná o medzinárodne spoločnosti, ktoré v období globalizácie prosperujú. Ich hlavnou náplňou je využiť svoje nadobudnuté vojenské skúsenosti a výbavu na služby rovnomenného charakteru. Počet a variácie hrozieb pre bezpečnosť územia či osoby čoraz viac narastá, a teda i súbor nástrojov na ich prevenciu a odvrátenie sa rozširuje. Tak ako vo všetkých sférach pôsobenia súkromných spoločností, i tie vojenské, v dôsledku vidiny úspešnosti, sú nútené reagovať na vývoj i zmeny dopytu a aktuálne podmienky trhu.

1.1 TYPOLÓGIA SÚKROMNÝCH VOJENSKÝCH SPOLOČNOSTÍ

Prezentujeme najpoužívanejšie rozdelenie SVS podľa Singera, ktorý ponúka ich členenie podľa konkrétneho zamerania činnosti. Kategorizácia ponúka tri typy SVS a jedná sa o vojenské podporné spoločnosti (military support firms), vojenské konzultačné spoločnosti (military consulting firms) a vojenské sprostredkovateľské spoločnosti (military provider firms). Priama účasť na misiách v teréne sa týka len posledného typu SVS. Dané rozdelenie si predstavuje ako „hrot kopije,“ kde na jeho vrchole je práve sprostredkovateľská firma, ktorá rovnako ako hrot kopije je najbližšie k bojisku a cieľu. Hrot zároveň znázorňuje konkrétne SVS, ktoré svojou činnosťou predstavujú najväčšie riziko. Konzultačné spoločnosti slúžia primárne na poradenstvo, výcvik či strategické plánovanie a i preto sa pomyselnej kopiji nachádzajú pod hrotom. Podporné spoločnosti zase poskytujú logistickú podporu, servis aj údržbu vybavenia a teda sú najďalej od hrotu, predstavujúc rukoväť kopije (Singer, 2007).

Rozdelenie je jedným z najuznávanejších a reaguje na vývoj súkromného vojenského trhu zlúčením súkromnej vojenskej a bezpečnostnej spoločnosti do súkromnej vojenskej firmy. Avšak takéto delenie je skôr určené pre konvenčné vojenské konflikty a nezodpovedá

aktuálnemu vývoju bezpečnostného prostredia, ktorého hlavnou doménou je vnútroštátny a asymetrický konflikt zahŕňajúci hybridné hrozby. Ešte na začiatku súčasného milénia bolo delenie presnejším, no dnes sa už línie medzi jednotlivými typmi SVS zlievajú.

Po vypuknutí prvých škandálov spojených s využívaním SVS sa rozšírilo aj ich označenie ako Súkromnej bezpečnostnej spoločnosti. Tento názov môže evokovať tradične známe bezpečnostné služby, avšak i tu je potrebné stanoviť hranicu medzi týmito názvami. Pojmy ako bezpečnostný kontraktor či súkromné bezpečnostné spoločnosti sa už i vo vládnych kruhoch používajú na označenie klasickej SVS. Použitie alternatívneho názvu vyvoláva zjemňujúci dojem a môže i úmyselne pridať ďalšie nejasnosti pri riešení problematiky SVS. Istá časť akademickej obce považuje takéto alternatívne označenie len za elegantnejšie riešenie odľahčovania situácie v súkromnej bezpečnosti (Ortiz, 2010).

Je nevyhnutné v každom prípade posudzovať hlavne činnosť spoločnosti a náplň individuálnych kontraktov. V drvivej väčšine prípadov je odlišnosť len v samotnom označení, avšak ak vykazuje prvky a charakteristiky uvedené vyššie, jedná sa o tradičnú SVS. V súčasnosti je táto „taktika“ využívaná i novými aktérmi rastúcimi na trhu so SVS. Napríklad Čína, ako bude i v priebehu nasledujúcich kapitol spomínané, preferuje označenie „bezpečnostný kontraktor“ či „ súkromná bezpečnostná spoločnosť.“ Pre zodpovedné pristúpenie k tematike je ale nutné poznamenať, že ak sa jedná o súkromnú spoločnosť pôsobiacu v zahraničí, konkrétnejšie práve v regiónoch, kde prevládajú zlyhávajúce štáty a zároveň je možné argumentovať, že svojou činnosťou konajú ako „ predlžená ruka domáceho štátu,“ i v jeho prospech a politické záujmy, je nespochybniteľné, že sa v jadre stále jedná o tradičnú SVS, ktorej evolúcia pokročila a poskytuje akúsi hybridnú entitu. Nejde o tradičnú lokálnu súkromnú bezpečnostnú službu. Pri hlbšom náhľade do problematiky je ťažké rozlíšiť limity bezpečnostného a vojenského poskytovania služieb. I poradenské služby SVS sú zamerané na výcvik, podporu, zlepšovanie a transformáciu jednotiek klienta, čo môže prispieť k schopnosti vedenia konfliktu, jeho vyhroteniu. Priamo ovplyvňujú monopol štátu legitímne využívať silu. Je potrebné zohľadniť pohľad štátu ich pôsobenia kontraktora a i štátu jeho pôvodu. Na to aby pojem vojenská spoločnosť bol považovaný za adekvátny, nie je nutnosťou aby v predmetnom štáte prebiehal konflikt či vojna väčších rozmerov. Samotná povaha konfliktov či realizovania politických záujmov v súčasnosti je hybridnej povahy, ktorá sa pretavila i do týchto spoločností. V blízkej budúcnosti možno predpokladať len upevnenie a ukotvenie tohto smerovania.

Od kontraktora sa už v súčasnosti vyžaduje komplexná vojenská prax a výcvik. I spoločnosti si prednostne najímajú zamestnancov s vidinou ich možného podielu na činnostiach všetkých troch druhov zamerania spomenutých Singerom. Pôvodné delenie existuje mimo presne určeného časového rámca konfliktu, no v realite sa jedna osoba môže v rôznych fázach kontraktu podieľať na výcviku a poradenstve, zabezpečovať i logistické zabezpečenie či ochranu a eventuálne sa podieľať i na operácii v teréne. Pri vykonávaní svojej činnosti môžu v rôznom časovom úseku čeliť i kybernetickým útokom a iným podobám hybridnej vojny či realizovať simulácie a cvičenia. Vyťaženosť zamestnancov je v dôsledku meniacej sa povahy bezpečnostného prostredia čoraz väčšia a ako priamy dôsledok je daná záťaž prenesená aj priamo na SVS a jednotlivé kontrakty, ktoré už dnes zahŕňajú i oblasti, kedysi patriace výlučne jednému druhu SVS.

Mnoho iných autorov sa vzhľadom na nedostatky takéhoto delenia snažilo prísť s novými alternatívami. SVS môžeme rozdeliť i podľa vybavenosti danej spoločnosti. Ak disponujú sofistikovanou výzbrojou ide o klasický starý typ SVS, zatiaľ čo ručné palné zbrane a pasívna ochrana sú predpokladmi na nový typ SVS, podobnosťou blízkej súkromnej bezpečnostnej spoločnosti. Deliť SVS môžeme i podľa rozsahu služieb na menšie, ktoré sa špecializujú na konkrétnu činnosť a väčšie, ktoré sú multifunkčné. SVS vieme rozlišovať

i podľa povahy poskytovaných služieb (nebojové služby v rizikových oblastiach, kontrakty pre štátne subjekty, služby s cieľom prispieť k zmene strategickej situácie). SVS teda môžu ponúkať i strategické operácie, podporné a obranné či neletálne využitie (Ivančík- Nečas, 2016).

Vzhľadom na skutočnosti uvedené v predošlých odstavcoch, by sme radi reagovali na súčasné trendy vo vývoji a pôsobení SVS, upravením Singerovej kopije. Povaha súčasnej doby kladie dôraz na multifunkčnosť v takmer každej sfére života. Ešte pred dvadsiatimi rokmi bola špecializácia a zameranie činnosti SVS viac optimálnou alternatívou pôsobenia, no v súčasnosti musia SVS pri realizovaní svojich kontraktov reagovať na bezprecedentné množstvo podnetov a rizík. Tieto hrozby už nenesú jednoduchú podobu nepriateľa na bojisku, efektívneho učenia pri výcviku či technických problémov pri logistike. Spoločnosť i jej zamestnanci sú pod tlakom nútení promptne a efektívne reagovať na akúkoľvek vzniknutú situáciu v danom momente s ohľadom na to, že v oblastiach, kde SVS pôsobia je nepredvídateľný vývoj situácií najaktuálnejší. Dopyt po takejto všestrannosti však znamenal i nárast sily danej SVS, ktorá úspešne prešla od dominantného jednostranného zamerania k efektívnej synergii viacerých činností. Zmenil sa ich celkový obraz. Dominantou je stále hrot, ktorý zasahuje do bojiska a teda i najväčšieho rizika operácie. Zároveň ale i zvyšné časti kopije vzrástli na dôležitosti a razanciu vykonaného úderu podmieňujú rovnakou mierou ako samotný hrot, spomínaný u Singera. Táto pomyselná kopija si v poslednom období prešla evolúciou a považujeme za výstižnejšie upresniť jej druh. Už neplatí, že hrot kopije je vystavený najväčším rizikám a teda i najväčšiemu tlaku verejnosti. Tento tlak sa priamoúmerne rozložil, nakoľko i dôležitosť a rôznorodosť vykonávanej činnosti v čoraz viac meniacom sa pomere. Dnes si túto činnosť jednotlivých kontraktorov môžeme predstaviť ako trojzubec Poseidóna. Argumentujeme, že pôvodné rozdelenie je stále dôležité, no sila a význam jednotlivých častí sa v kontexte doby mení a akákoľvek súkromná spoločnosť musí byť schopná na tieto zmeny reagovať (C- Consulting, S- Support, P- Provider). Či už je táto reakcia sprostredkovaná pokračujúcim najatím si iných spoločností samotnými SVS, alebo je všetko riešené v rámci vlastných divízií, je otázkou priamo na individuálne SVS, no povaha spoločností a jednotlivých konfliktov si už dnes vyžaduje „celý balík služieb," počnúc angažovanosťou v ozbrojených bojoch, poskytovanie vojenskej i bezpečnostnej expertízy, bezpečnostných služieb i logistiky.

Obrázok 1 Trojzubec činnosti SVS (Consulting, Provider, Support)
Zdroj: vlastné spracovanie

1.2 KONTRAKTOR SÚČASNOSTI

Väčšina populácie si pri zmienke o SVS či súkromných kontraktoroch ako prvý pojem asociačne vybaví žoldnierstvo či žoldnierske skupiny. Pre nezainteresovaného človeka zdieľajú obe činnosti podobné, možno až identické črty. Pre zainteresované osoby však prevláda dojem viac negatívneho vnímania žoldnierov než kontraktora. K tomuto obrazu prispeli žoldnierske aktivity po rozpade koloniálneho systému a ich účasť na štátnych prevratoch či výcviku povstaleckých a teroristických skupín napr. i v Južnej Amerike. Mnoho slovníkov považuje za žoldniera jednotlivca bojujúceho pre iný štát, než ktorého je občanom, priamo na bojisku a primárne s cieľom, vidinou finančnej odmeny. Encyklopédia Britannica definuje žoldniera ako *„ najatého profesionálne vycvičeného vojaka, ktorý je ochotný bojovať za akýkoľvek štát či národ, bez ohľadu na politické záujmy či záležitosti“* (Encyclopaedia Britannica, 2019). Ivančík a Nečas považujú za dôležitý aspekt to, že prevažné množstvo definícií ráta s účasťou žoldniera na záležitostiach iného štátu, avšak prierez históriou dokazuje, že ich služby boli využívané i neštátnymi aktérmi. I preto autori formulujú vlastnú predstavu o žoldnierovi, ktorého považujú za „ *neštátneho aktéra, ktorý v konflikte dvoch alebo viacerých cudzích štátnych alebo neštátnych aktérov bojuje na strane toho aktéra, ktorý si ho najal, za účelom finančného zisku,“* a zároveň považujú kontraktora za *„zamestnanca súkromnej vojenskej spoločnosti, ktorý plní dohodnuté úlohy na základe platného kontraktu*“ (Ivančík- Nečas, 2016).

V *Dodatkovom protokole k Ženevským konvenciám o ochrane obetí medzinárodných ozbrojených konfliktov* (článok 47, hlava 2, ustanovenia časti III.), je upresnené postavenie žoldnierov, ktorým nie je poskytnuté právo na status bojovníka či vojnového zajatca. Daná časť dokumentu zároveň vymedzuje podmienky, ktoré charakterizujú žoldniera, a teda jedná sa o osobu naverbovanú lokálne alebo v zahraničí s cieľom bojovať a priamo sa zúčastniť ozbrojeného konfliktu za vopred sľúbenú finančnú odmenu či materiálnu kompenzáciu vysoko prevyšujúcu odmenu príslušníkov ozbrojených síl rovnakej hodnosti alebo zamerania. Táto osoba nie je miestnym občanom na konfliktnom území a nie je ani štátnym príslušníkom zúčastnených konfliktných strán a ani členom ich ozbrojených zložiek. Tento jedinec zároveň nebol oficiálne vyslaný ako príslušník ozbrojených síl štátom mimo daný konflikt (CLS, 2021).

Montreuxský dokument pomocou predchádzajúcej definície upresňuje odpoveď na otázku, či zamestnanci SVS sú zároveň i žoldniermi: „ *Táto definícia vylučuje väčšinu personálu SVS, prevažne tých, ktorý nie sú najatí na vojenské operácie. Množstvo z nich je občanom jednej zo zúčastnených strán konfliktu, je ťažkou úlohou preukázať, že ich motiváciou je osobné obohatenie a nie každý z nich je motivovaný touto formou. Zároveň, i napriek údajným vysokým platom niektorých kontraktorov, v prípade potreby, by bolo len ťažko dokázateľné, že táto mzda značnou mierou prevyšuje plat vojakov armád zúčastnených v konflikte“* (FDFA, 2008, str. 40).

Splnenie všetkých týchto podmienok na označenie žoldniera znamená výrazne komplikácie a zložitosť ich odčlenenia v praxi. Kľúčovým bodom definície je , že žoldnier vykonáva svoju činnosť za odmenu (vyššiu než je štandardom) s cieľom vlastného obohatenia- fakt len ťažko dokázateľný a preukázateľný v súdnom procese, nakoľko ľudské správanie je výrazne komplexné a nedokážeme ho redukovať na jeden určitý a dokázateľný faktor. Iné oficiálne dokumenty ako napr. Dohovor o odstránení žoldnierstva v Afrike z roku 1977, Medzinárodný dohovor OSN o nábore, využití, financovaní a výcviku žoldnierov z roku 1989, túto pôvodnú definíciu prevažne len prevzali či zakladali na nej, čo priamo spôsobilo zachovanie pôvodných nejasností a neduhov. SVS sú legálne spoločnosti prevádzkované na základe kontraktov a predmetná činnosť nespadá pod už spomínané definície žoldnierstva (Cameron- Chetail, 2013).

Medzi ďalšie sporné nedostatky definície patrí napríklad:

- Jednotlivec môže byť najatý dlhodobo, pred vypuknutím akéhokoľvek konfliktu a s budúcim predpokladom jeho využitia, na čo sa následne zapojí do novovzniknutého ozbrojeného konfliktu, no nie je považovaný za žoldniera v danom konflikte (obdobie kontraktu prevyšuje obdobie konfliktu).
- Žoldnier je zapojený priamo na násilnej činnosti, ak je najatý na výcvik a podporné aktivity, ostáva civilistom. Línie pojmu „priama účasť" sa zužujú.
- Kontrakt môže byť napísaný s úlohou podpornej činnosti jednotlivca, no vo veľkej pravdepodobnosti môže zasiahnuť i do iných aktivít = Vykonal viac, než sa vyžadovalo, kontrakt je naplnený, oficiálny status jedinca sa nezmenil.
- Materiálna kompenzácia neobsahuje osobný prospech ideologických bojovníkov a zároveň ak odmena neprevyšuje mzdu príslušníkov ozbrojených síl, štátom najatý jedinec tak isto nie je žoldnierom (jednoduché rozhodnutie objednávateľa určuje status kontraktora).

Je nesporné, že akákoľvek definícia žoldniera by vo svojom jadre mala byť zameraná na činnosť a pôsobenie jednotlivca, nie iné, osobné či motivačné faktory. Medzi najčastejšie úlohy, ktoré plní kontraktor patria:

- Humanitárna pomoc- stabilizácia situácie, dodávky materiálu, surovín.
- Kontrola a stráženie objektov/ hraníc.
- Likvidácia zbraní a munície.
- Logistické úlohy- zabezpečovanie transportov, konvojov.
- Odmínovanie.
- Operácie bojovej či vojenskej povahy- priama účasť na úlohe v teréne.
- Operatívna podpora- úlohy vo velení, údržba materiálov a vybavenia.
- Policajný tréning a poskytnutie konzultácií.
- Spravodajská činnosť- vyhodnocovanie rizík, prieskum, tlmočníctvo, výsluchy.
- Vojenská výpomoc- tréning, tvorenie taktiky a konzultácie.
- Výcviková činnosť.
- Výstavba infraštruktúry.

Rôznorodosť úloh kontraktora a akákoľvek náplň jeho práce je čoraz viac vo vývoji a preto akákoľvek norma, definícia snažiaca sa o presné ukotvenie hraníc žoldnierstva a využívania SVS, musí hlavne zohľadňovať túto činnosť i jej potencionálny vývoj (Kelly – Schaub, 2016).

Mnoho rozvíjajúcich sa krajín je zúčastnených na mierových operáciách OSN, s cieľom zamestnať svojich občanov a získať príjmy. Daní jedinci sa zúčastňujú kvôli finančnej odmene a nie z patriotických dôvodov, no nie sú považovaní za žoldnierov. Pôvod a zaradenie najatých žoldnierov v rámci vlastnej armády rovnomerne ovplyvňuje ich status. Najzávažnejším je ale fakt, že definície a úpravy sa týkajú hlavne najímania štátmi a medzinárodných konfliktov. Ak by aj jednotlivec splnil všetky predpoklady na získanie statusu žoldniera, dochádza k zmenám v aplikovaní týchto princípov podľa povahy daného konfliktu, kedy sa môže jednať napríklad o vnútroštátny konflikt či rôzne hybridne prípady. Pokusy o iné definície sa odlišujú vo formulovaní jednotlivých bodov, kedy sa napríklad zameriavajú na žoldniersku podporu pri pokusoch o zmeny režimu v štáte, no pre zmenu následne vynechávajú prípady, kedy by sa žoldnier mohol zúčastniť operácie proti kriminálnej zložke či neštátnemu aktérovi, no nebol by považovaný za žoldniera. Rôzne formulovanie bodov týkajúcich sa odmeňovania žoldnierov, taktiež len zvyšuje jednotlivcom priestor pre manévrovanie medzi nedostatkami jednotlivých definícií. Účinnosť týchto dokumentov taktiež podkopáva miera angažovanosti jednotlivých

štátov pri aplikovaní jeho bodov, povaha samotného dokumentu a nejednotný ratifikačný proces, vrátane neexistencie kontrolného mechanizmu (Janaby, 2016).

Ďalším problémom využívania žoldnierov je zaužívaný princíp priamej neúčasti civilistov v konflikte. Je ťažko určiť presnú definíciu žoldnierstva, na ktorej by sa zhodovala väčšina medzinárodného spoločenstva. Prevažný podiel existujúcich definícií, vrátane tých spomínaných v predchádzajúcich odsekoch, sa zameriava na žoldniera ako jednotlivca. Tento trend je zrejmý i v dokumentoch prijímaných v druhej polovici minulého storočia. Vývoj súkromného vojenského sektora však prebiehal na korporačnej úrovni, kedy moderné SVS ponúkajú i služby, kedysi vedené tradičnými žoldniermi. Táto „združená, firemná " povaha dnešných SVS prispieva k neochote štátov porovnávať žoldnierov jednotlivcov a súčasné SVS, a to už v dôsledku praktických, politických a rôznych iných dôvodov. Rovnako, ako už bolo uvedené i v podkapitole o typológií SVS, ich rozmer a povahy sú rozmanité, spektrum činnosti je naozaj rozsiahle. Spomínaný trojzubec činnosti SVS opäť poukazuje na rozdielnosť možnej činnosti SVS, a teda i keď existuje možnosť operácií priamo v teréne, na zvyšných dvoch hrotoch, dnes už rovnako dôležitých, sú úlohy týkajúce sa činností nebojovej povahy. Aj keď existujú špecializované SVS na jednu konkrétnu činnosť, tieto zamerania SVS sú ťažko odlíšiteľné a ako znázorňuje i samotný trojzubec, moderné SVS už často sprostredkúvajú všetky tri činnosti spoločne a mnohé z nich nevyžadujú ozbrojenie personálu. Ak je pre štáty ťažko odlíšiť povahu a zameranie jednotlivých SVS, dané diferencovanie v rámci jedinej SVS, ponúkajúcej každú z činností, predstavuje ešte väčšiu výzvu. V prípade, že pôsobenie kontraktora vyústi do účasti priamo v boji, pôvodným dôvodom pre ich prítomnosť mohla byť úplne iná činnosť z portfólia ich zamerania. Globalizácia zase priniesla posun v normách zamestnávania, kedy drvivá väčšina súkromných spoločností zamestnáva jednotlivcov rôznych národností a teda i v prípade SVS je vysoký predpoklad takejto štruktúry personálu. Tento trend je úplným protipólom o ustanoveniach o národnostiach žoldnierov a angažovaniu tretej strany v konflikte. K pozitívnej percepcii SVS pomáha i súťaživosť súkromného sektora, ktorú štáty využívajú na zmenšovanie vlastných výdavkov a zvyšovanie efektivity vládnych politík. V prípade SVS sa často jedná i o silné spoločnosti s vysokým postavením, ktoré majú profesionálnu povahu a lobujú u politických elít. Aspekt profesionality poskytuje SVS dôležitú dôveryhodnosť, ktorá štáty núti k ich odlišovaniu od žoldnierov (Ortiz, 2010).

Spôsob operovania SVS sa podriadil podmienkam fungovania či potrieb medzinárodného systému v období po skončení Studenej vojny. Samotné využívanie SVS a ich služieb jednotlivými štátmi priamo legitimuje danú činnosť. Čím viac sa SVS svojím pôsobením zakorenia ako pomocníci štátu, tým je zároveň ťažšie pre štátnych aktérov odsúdiť ich existenciu či pôsobenie. SVS sa prostredníctvom budovania obchodných vzťahov, svojho postavenia na trhu či účasťou na obchodných trhoch, kedy už dnes ich akcie vieme nájsť na svetových burzách, úspešne dokázali dištancovať od histórie žoldnierstva. Biznis tohto charakteru dokáže preukázateľne byť profitujúci a trh s SVS expanduje.

Globalizácia vyvolala mnoho zmien v súčasnom vnímaní svetového poriadku a do istej miery oslabila schopnosť štátov presadzovať záujmy výlučne len ich občanov. Jednotlivé štáty sa otvorili spolupráci naprieč kontinentmi, kedysi oddelené kultúry a vízie sa dnes spájajú v snahe nezaostať za zvyškom. Štáty patriace do spoločných politických, bezpečnostných či ekonomických zoskupení sú menej ochotnejšie zúčastniť sa akéhokoľvek konfliktu. Takáto miera prepojenosti jednotlivých ekonomík predostiera možnosť, kedy i priame zapojenie sa do sporu ďaleko od hraníc vlastného štátu, či vzniknutá humanitárna situácia na tomto území, môžu mať negatívny dopad na sekuritizáciu a jednotlivé prvky sektorovej bezpečnosti štátu. Tradičný model národného štátu, známy z predchádzajúcich pár storočí, sa oslabil a spolu s ním i základy suverenity, legitímnosti a identity. I preto dochádza k nárastu v počte neštátnych aktérov medzinárodného prostredia, a to primárne nadnárodných korporácií a mimovládnych

organizácií, ktorých sila i postavenie je na vzostupe. V tomto prostredí dochádza k demilitarizácií vojny, obmedzeniu ozbrojených konfliktov medzi štátmi a rozmachu neštátnych ozbrojených skupín. Táto novodobá privatizácia vojenstva ohrozuje monopol štátov na využívanie ozbrojenej sily. Neštátny ozbrojený aktér medzinárodných vzťahov disponuje potenciálom vlastniť a využívať zbrane pri dosahovaní svojich politických, ekonomických a ideologických cieľov. Tieto skupiny nie sú zaradené do oficiálnych štruktúr štátu a jeho aliancií, a teda nie sú ani pod jeho kontrolou. Zároveň však dokážu, podľa požiadaviek, plne zastúpiť armádu štátu a nahradiť, realizovať jej funkcie. Medzi takéto neštátne ozbrojené skupiny sa považujú i skupiny polovojenského charakteru, miestni lídri a vodcovia využívajúci ku kontrole územia vojenské prostriedky, žoldnieri i samotné SVS (Torroja, 2017).

Využívanie kontraktorov v priebehu druhého desaťročia súčasného milénia zanechalo dojem naprieč spektrom medzinárodných vzťahov a zmenilo spôsob vedenia súčasných konfliktov. Naprieč rôznymi regiónmi, špecifickými situáciami a konfliktami dokázali skupiny súkromných kontraktorov svoju efektivitu pri riešení krízových situácií. Oproti tradičným ozbrojeným silám prinášajú éru, kedy zbrane a moc sú väčšmi v rukách súkromného sektora. Akýkoľvek zásah SVS môže ovplyvniť i dôveru a vzťahy medzi štátmi v medzinárodnom prostredí. Takéto prípady sa udiali na Blízkom východe, Ukrajine, častiach Afriky a najnovšie i v štátoch, cez ktoré má prechádzať projekt „novej hodvábnej cesty.“

Tabuľka 1 – Spoločné či rozdielne črty práce, povahy profesie žoldnierov a kontraktorov

Jednotlivec / *Atribút*	*Žoldnieri*	*Kontraktor/ SVS*
Pôvod jednotlivca v konflikte	Cudzokrajný	Akýkoľvek
Schopnosti	Vojenské/ bezpečnostné zameranie	Vojenské/ bezpečnostné zameranie
Motivácia	Osobná finančná či materiálna odmena	Obchodný finančný profit
Predchádzajúca kariéra	Vojenská/ bezpečnostná	Vojenská/ bezpečnostná
Organizácia	„ad hoc“ dočasné skupiny individuálnych jedincov	Korporačná spoločnosť a štruktúra
Služby	Prevažne jednosmerné bojové zameranie	Široké spektrum činností
Vybavenosť	Individuálna	Na vysokej úrovni, prevyšujúca i malé/stredné armády
Zákazníci	Jednotlivci/ ozbrojené skupiny/ protivládne hnutia	Prevažne štáty a iné súkromné spoločnosti
Status	Ilegálny;	Legálne operujú na území zákazníka, registrované spoločnosti s akciami na burzách
Dĺžka pôsobenia	Krátkodobé najatie na jednu operáciu	Dlhodobé kontrakty

Zdroj: Vlastné spracovanie

Rast sily i postavenia SVS je na vzostupe a súkromný vojenský priemysel predstavuje podiel na trhu, ktorý sa dnes už len ťažko prehliada. Rozdelenie sveta do verejných a súkromných sfér, spolu s úlohou štátneho aparátu v nich, je predmetom mnohých debát. Verejný sektor je zameraný na občana, súkromný na toho istého občana, ktorý sa už ale stáva zákazníkom. Obe sféry sa líšia spôsobmi akými sa v nich operuje, ako a v akej miere sa pohybuje kapitál, cestu akou sféra bude napredovať a hlavne vzťahom medzi občanmi/zákazníkmi, zamestnancami a poskytovateľmi. Využívanie SVS je komplexnou záležitosťou pre svetovú geopolitiku a rovnako ako akýkoľvek iný nástroj, i SVS operujú v šedej zóne morálky, kedy môže slúžiť pre dobro veci i jej úplný protipól. Ich jestvovanie je úzko späté s konaním štátov a realizovaním určitých cieľov zahraničnej politiky, avšak stále nečelia potrebnej miere vyvodzovania zodpovednosti, efektívneho dohľadu zo strany objednávateľa kontraktu či pozornosti verejnosti. I to umožňuje SVS rovnomerne presadzovať svoje ciele a záujmy, ba až tvoriť unikátny prvok medzinárodného prostredia v dvadsiatom prvom storočí. Veľkým prvkom ich fungovania, ako sa dialo v prípade konfliktov v Afganistane či Sýrii, je reťazenie moci, kedy zo strany štátov i SVS dochádza k podporovaniu iných neštátnych bojových aktérov- poskytne sa im výbava, platí sa im za bezpečný prechod konvojov a iné prípady. Takýmto počínaním zároveň rastie i legitimita každej zo zúčastnených strán, ich konkurencieschopnosť i efektívnosť, a teda výsledne aj miera násilia a jeho eskalácia (Sheehy, et al., 2009).

Obrázok 2 Kontraktor pri výcviku na lodi proti pirátom.
Zdroj: Nemenovaný zdroj pôsobiaci pri aktívnej činnosti kontraktorov a SVS.

Počet mladých jednotlivcov s chuťou stať sa profesionálnym vojakom z roka na rok klesá a súčasné svetové dianie vyvoláva skôr vášne, ktoré nacionalizmus pretavujú skôr do podoby extrémizmu. V množstve odvetví verejného sektora, vrátane výskumu a technológií, nastáva podobná zmena, kedy potencionálny uchádzač o zamestnanie preferuje prácu v súkromnom sektore poskytujúcom výrazne lepšie kariérne podmienky, perspektívu a menšie byrokratické zaťaženie. I tieto tendencie prispeli k vytvoreniu súčasných pomerov, v ktorých jestvujú SVS. Globalizácia zároveň ovplyvňuje i štáty, ktoré nestihli nastúpiť na túto vlnu a následne ich schopnosť rozvíjania sa a napredovania bola priamo oslabená. Dané oblasti sa stávajú terčom práve súkromných spoločností, nakoľko vyspelejšie štáty sa už zaoberajú inými prioritami. Takýto štát nedokáže dostatočne kontrolovať ani ekonomické transakcie na svojom

území, ktoré sa stávajú rajom, a vzniká tú istá tieňová ekonomika. Globalizácia takýmto ekonomikám umožnila rapídny nárast a tento stav len väčšmi oslabuje štátnu moc a kontrolu, ktorej je upieraných množstvo finančných prostriedkov. Avšak pre zachovanie rovnováhy, na druhej strane musí narastať sila inej entity- súkromného sektora a konkrétne opäť SVS, ktoré sa z pohľadu medzinárodných organizácií stávajú kľúčovým nástrojom pre obnovu a napredovanie rozvíjajúcich sa krajín, zmietaných v dlhotrvajúcich vnútorných konfliktoch. V mnohých prípadoch sa štátny aparát len dostáva na vlastné nohy a potrebuje vonkajšiu finančnú pomoc. Tá je ochotnejšia investovať v prípade, že bezpečnosť takejto akcie pevne garantuje SVS. V opačnom prípade opäť dochádza k závislosti od pomoci iných štátov, organizácií či Svetovej banky. V Angole pomáhala SVS i pri očistení miestnych vôd a studní. Napríklad i takýmito činnosťami sa ich prítomnosť v regióne stáva významnou aj pre mimovládne medzinárodné organizácie, ktorým SVS môžu poskytovať svoje skúsenosti a prispievajú k riešeniu krízy holisticky s veľkou schopnosťou flexibilne reagovať na rozdielne možnosti vývoja danej situácie (Kinsey, 2006).

Štúdium regionálnej bezpečnosti a povahy konfliktov je už v súčasnej dobe imperatívom krízového manažmentu, prevencie a udržateľnosti mieru. Moderné konflikty sa týkajú predovšetkým interných záležitostí krajín a občianskych vojen, kde môžeme hovoriť o enormných rozličnostiach vo variabilite jednotlivých konfliktov i prostredia, v ktorom prebiehajú. Veľkú rolu pri určovaní stability, respektíve nestability predmetnej oblasti dnes už následne zohrávajú neštátni bojoví aktéri, ktorých účasť a vplyv v danom konflikte ma najväčší efekt na všetky aspekty sektorovej i ľudskej bezpečnosti, ukončenie konfliktu a vytvorenie mieru v regióne. Štátne orgány v týchto momentoch zlyhávajú a nie sú schopné efektívne garantovať a sprostredkovať základné práva či potreby svojich občanov, v mnoho prípadoch strácajú až priamu kontrolou nad časťou svojho územia. V takejto situácií dochádza k vzniku množstva neštátnych aktérov operujúcich v podobe blízkej kmeňovej mentalite. Bez pochýb sa od konca Studenej vojny globalizačné trendy priamo premietli aj do jednotlivých sektorov bezpečnosti. V momentoch kedy zlyháva politický sektor bezpečnosti zastrešujúci i sektory zvyšné, sa bezpečnostné prostredia začína ešte nepredvídateľnejšie meniť. Nie je žiadnou náhodou, že dominantnými regiónmi pôsobenia SVS za posledných 70 rokov boli práve oblasti s veľkým množstvom zlyhávajúcich štátov. Krehký, respektíve zlyhávajúci štát je dokonalou zmesou rozličných faktorov umožňujúcich operácie SVS. Pri zlyhaní politického sektora v danom regióne je SVS často nenahraditeľným nástrojom sekuritizácie štátu zmietajúcej sa vo vnútroštátnej kríze. Len v roku 2007 pôsobilo 142 SVS primárne v trinástich zlyhávajúcich štátoch. Tieto čísla sú podobné tým z deväťdesiatych rokov, čo znamená, že i keď množstvo angažovaných SVS sa navýšilo, regióny ich pôsobenia zostali takmer rovnaké. V týchto štátoch je konštantou nedostatočný sekuritizačný proces a zlyhávanie politického sektora. Arénou pôsobenia SVS sú v skutku zlyhávajúce štáty i dnes.

V pokojnejších periódach je zase najatie kontraktorov primeraným riešením i pri zabezpečovaní sekuritizácie jednotlivých sektorov, vrátane kybernetického a energetického sektora, kde sú súkromné spoločnosti veľkou dominantou i na západe a rovnaké postupy teda možno uplatňovať práve i pri rýchlom dobiehaní a zavedení ideálnych stavov.

Nedostatok informácií je devízou predmetného priemyslu. Ak i už existujú diela na túto tému, väčšina je zameraná na problematiku v kontexte SVS všeobecne. Druhú úroveň témy však predstavujú konkrétni kontraktori, o ktorých je známe ešte menej. Štúdie zamerané na tento aspekt sú nedostatočné a vzhľadom na nepresnosť a neúplnosť dostupných údajov je ich precíznosť vždy otáznou. O týchto jednotlivcov nevieme takmer žiadne informácie a to priamoúmerne vytvára široký manévrovací priestor a výhody pre SVS. I napriek faktu, že spoločnosti slúžia ako predĺžená ruka štátu, nie sú zákonmi zvyčajne rovnako viazané a isté informácie týkajúce sa zamestnancov, činnosti a zložiek spoločnosti, nie sú SVS povinné

zdieľať s verejnosťou. Existuje tak celá časť populácie zúčastnenej v konfliktoch, využívajúc časť monopolu na využívanie sily, o ktorej nevieme takmer nič. Vedomosti o ich pozadí a pôvode môžu relatívne zlepšiť aj ich využívanie a úspešnosť.

Z dostupných informácií zo Spojených štátov amerických je však zrejmé, že na rozdiel od ozbrojených síl, ktoré pôsobili v Afganistane a kde je v priemere pomer mužov a žien - 83% ku 17%, profesia kontraktorov je vykonávaná prevažne mužmi- takmer až 99%. Rasové rozdiely sú zastúpené podobne ako u ozbrojených síl, 60% kontraktorov má založenú vlastnú rodinu a zatiaľ čo len 21% amerických vojakov absolvovalo i vysokoškolské vzdelanie, u kontraktorov je takýchto jedincov v priemere až 29.5%. V oboch prípadoch dominuje stredoškolské vzdelanie. Polovicu z celkového počtu tvoria práve veteráni. Množstvo kontraktorov svoju prácu vníma ako krátkodobú, trvajúcu pár turnusov. Až 62% kontraktov bolo vo svojej podstate zameraných na bezpečnostné úlohy a 29% na logistické. Rôznorodosť práce a nedostatočné posily v prípade potreby, zvyšujú i riziko úmrtnosti kontraktorov, vrátane logistických úloh, ako prenos materiálu zo a do základní, ktorých zabezpečenie môže byť menšie než u tých realizovanými ozbrojenými silami, a teda sa môžu stať ľahkým terčom útoku. Línie prechodu od pôsobenia v armáde štátu k profesii kontraktora sa taktiež stenčujú a je nutné ich adresovať (Crosbie – Swed, 2011).

1.3 PRÍSTUP KONTRAKTOROV K INFORMÁCIÁM

Rozmach éry SVS a kontraktorov je síce poznačený nedostupnosťou informácií z ľahko dostupných zdrojov, avšak do istej miery práve technologický pokrok pomáha i záujemcom o túto profesiu. Kúsok zručnejší jednotlivci sa môžu na internete z pohodlia domova dopracovať ku konkrétnym pracovným ponukám, krátkodobým i dlhodobým kontraktom. Aj preto je pre skutočne zanietených začínajúcich i profesionálnych kontraktorov čoraz ľahšie naštartovať kariéru či zvyšovať si svoju kvalifikáciu a získať prístup k tým najlukratívnejším a najšpecifickejším kontraktom. Medzi stránky sprostredkujúce takéto ponuky patria napríklad:

- internationalsecurityjobs.blogspot.com/
- https://www.garda.com/
- https://silentprofessionals.org/
- Warzonejobs.com
- Paladin jobs
- https://shootrjobs.com

Na úrovni SVS i samotných kontraktorov vravíme o súkromnom trhu, kde konkurenčná sila výrazne zasahuje do jeho fungovania. Informácie sú zahalené rúškom tajomstva a to buď z dôvodov utajenia náplne a priebehu jednotlivých kontraktov či získanie výhody voči svojej konkurencii. Realitou však je, že množstvo ľudí by bolo zaskočených z počtu možných kontraktorov bývajúcich v ich rodisku či v bezprostrednej blízkosti. I napriek tomu, že čoraz viac žien vyhľadáva toto povolanie v snahe uplatniť svoje schopnosti, trhu stále dominujú hlavne muži.

Najväčšou predispozíciou na prácu kontraktora je profesionalita, ktorá je nadobúdaná prvotným pôsobením v ozbrojených, policajných či iných zložkách štátu, kde predchádzajúce skúsenosti podmieňujú nielen úspech v tejto profesii, ale aj rôzne benefity a úľavy, napr. od administratívnych poplatkov. Minimom je zvyčajne 4 až 5-ročné pôsobenie v predmetných zložkách štátu s následnou dvoj až päťročnou praxou v radoch kontraktorov.

Obrázok 3 Príklad ponúkaných kontraktov na stránke silentprofessionals.org.
Zdroj: SP, 2019

Bezúhonnosť a čistý trestný register sú úplne základným predpokladom, bez ktorého nemožno pomýšľať vykonávať profesiu kontraktora. Náplň tejto práce trestá akékoľvek zaváhania či chyby stratou života. Predchádzajúce chyby vykonané počas života nepripadajú v úvahu.

Dobré renomé, meno, profesionálna história a pokračujúce vzdelávanie v oblasti bezpečnosti je tak isto výhodou. Výsledky sú najzrozumiteľnejším jazykom vo svete súkromnej bezpečnosti. O výbere kontraktora nerozhodujú sprostredkovateľské firmy, či spomínané stránky ponúkajúce kontrakty, ale samotný klient. Ten ma na výber aj z tisícky uchádzačov a zaoberá sa len špičkou. V mnohých prípadoch môže dôjsť k situáciám, kde od kontraktora závisí rozdiel medzi životom a smrťou, preto je nevyhnutná aj nepretržitá činnosť. Akékoľvek prestávky v praxi sú vnímané veľmi negatívne. Pri procese náboru, nemá ego v tejto profesii miesto.

Najlukratívnejšie pracovné ponuky v krízových oblastiach sú krátkodobého charakteru, respektíve zvyknú byť maximálne na rok pôsobenia. Počas tejto doby kontraktor vykonáva činnosť v turnusoch, kedy je napríklad 105 dní v mieste pôsobenia a nasledujúcich 35 dní má voľno. Mzda v týchto prípadoch môže dosahovať a ďaleko prevyšovať aj sumu 544 dolárov na deň- pri šesťdennom pracovnom týždni kontraktora to je teda cez 3266 dolárov týždenne plus mesačne alebo štvrťročné bonusy a zdravotné príplatky. Svet bezpečnosti a kontraktorov je teda naozaj jedným z miest, kde sa pohybuje najviac kapitálu. Jednotlivec nemôže byť slabým článkom a musí byť v primeranej fyzickej i psychickej kondícii.

Static Security Guard Commanders - Kabul, Afghan - Australian Nationals	Kabul, Afghanistan, AF	International	Sep 30, 2019
Security Information Analyst (SIA)	Kabul, Afghanistan, AF	International	Sep 30, 2019
Close Protection Officer	Kabul, Afghanistan, AF	International	Sep 25, 2019
GardaWorld IPS/KK K9 Training & Quality Manager	Iraq, Iraq, IQ +5 more...	International	Sep 23, 2019
Experienced Drivers - Afghanistan - Australian Nationals - Start TBC	Kabul, Afghanistan, AF	International	Sep 21, 2019

Obrázok 4 Ponuka kontraktov zo stránky Garda World z roku 2019.
Zdroj: GW, 2019

K pozícií úspešného kontraktora nevedia ľahká cesta. Žiadna rýchla skratka. Jedná sa o dlhý, náročný a intenzívny proces na konci ktorého jednotlivec ešte len začne disponovať predpokladmi na úspech. Neexistuje však žiadna garancia uplatnenia sa.

Aj naprieč Európou sa nachádza množstvo kempov zameraných na výcvik či licencovanie kontraktorov. Známou je napríklad ESA z Poľska, ktorá je mimoriadne obľúbená u európskych kontraktorov a hlavne jednotlivcov zo strednej Európy. Väčšia koncentrácia obdobných kempov je aj na Balkáne. Odporúča sa však primerané úsilie pri získavaní certifikátov, nakoľko takéto výcviky si kontraktor hradí sám, avšak v prípade špecializovaného kontraktu, ak splní tie základné podmienky, konkrétne certifikáciu vykoná pred nástupom na kontrakt a pravdepodobne bude preplatená klientom či SVS.

ZÁVER

Esenciálnym aspektom nazerania sa na pôsobenie SVS je samotná idea, mienka o práci kontraktora. Jednotlivec, ktorý si vo svojom osobnom hodnotovom rebríčku zaradil pôsobenie SVS, ako len variáciu na žoldnierov, tak bude logicky viac prihliadať na negatívne prvky existencie SVS v súčasnosti. Tento názor samotný, je vo veľkej miere ovplyvnený i predstavou o samotnom charaktere osôb vykonávajúcich toto povolanie. Veď charakteristika žoldnierov sa v povedomí ľudí nemenila tisícročia ich pôsobenia. V skutočnosti je ale nutné túto predstavu vnímať v rámci širšieho kontextu a realít súčasnej doby. Studená vojna so sebou priniesla mieru zbrojenia, ktorá po jej ukončení viedla k zmene povahy a potrieb trhu. Štáty začali s postupným odzbrojovaním a trh s vojenskou výbavou i personálom zrazu disponoval nadbytočným množstvom oboch entít, na ktorých fungovanie a výcvik boli vynaložené nemalé prostriedky. Naviac, s privatizáciou sa v ére globalizácie začalo masívne vo všetkých odvetviach a privatizácia vojenstva bola len primeraným výsledkom novej doby.

Kontraktori sa stali úspešnými predovšetkým vďaka svojej efektivite. Byť vojakom je unikátnym povolaním, pri ktorom si jednotlivec vybuduje špecifický set schopností a skúsenosti. Kariéra vojaka je ale často i krátka, či ukončená predčasne a následne je daná osoba nútená vrátiť sa domov, po období pôsobenia v úplne inom svete než je ten civilný. Programy pre veteránov vytvárajú samotnú tematiku na dlhé diskusie. Ak sa následne chcú takýto jednotlivci uplatniť i ďalej, logickým krokom je teda angažovanie sa a využitie svojich schopností v súkromnej sfére vojenstva. Týmto zužujeme motivácie jednotlivých kontraktorov. V prevažnej väčšine prípadov sa dnes už jedná o špičkových odborníkov, ktorí pôsobením v SVS len zvyšujú svoju hodnotu, ale hlavne **chcú** pôsobiť v tejto oblasti.

Množstvo SVS naozaj dbá na predchádzajúcu vojenskú prax a to znamená, že v týchto osobách zostáva časť toho, čo im bolo vštepované počas pôsobenia v ozbrojených silách. A tu

už veľkú rolu zohráva vlastenectvo. Kontraktori sú základnou bunkou každej SVS. Naviac práve miera a rozličnosť špecializácií poskytuje SVS najatie si všestranne alebo špecificky zameraných jednotlivcov pre potreby daného kontraktu. Štátne ozbrojené sily takýmito kapacitami často nedisponujú. I túto ideu môžeme opäť sumarizovať ako už predstavený Trojzubec SVS. Navyše, turnusy v ozbrojených silách sú často zdĺhavé, zatiaľ čo množstvo kontraktov je stanovených na kratšie obdobia, a teda rýchla rotácia a vysoká odmena vyhovuje kontraktorom i SVS.

Ak si SVS najme a vybuduje takúto elitnú zamestnaneckú štruktúru, tak existuje málo pochýb o efektivite pôsobenia danej SVS. Mnoho z kontraktov bolo zverených SVS z dôvodu, ktorý následne len potvrdili- nik iný by neposkytol výsledky v takej miere úspešnosti a diskrétnosti, ako to dokázali elitní kontraktori. Zároveň pomer ceny a výkonu vyúsťuje do naozaj jasnej alternatívy využitia SVS, ak štát nedisponuje inými kapacitami. Výška potencionálnej ceny sa môže líšiť od povahy kontraktu, náročnosti, miery konkurencie a nepredvídateľných výdavkov, avšak konflikty sú anarchickými rovnako i pre ozbrojené sily štátu a jedná sa o faktickú náturu tejto oblasti. SVS teda môžu predstavovať i odbremenenie záťaže štátu v konfliktoch a pri dlhodobom hľadisku, i napriek cene za kontrakt, značnú finančnú úľavu. Proces najímania SVS je zároveň niekoľkonásobne rýchlejší, než časté zdĺhavé byrokratické procesy žiadania o pomoc inými variantami. Z tohto pohľadu je využívanie SVS naozaj bezkonkurenčným nástrojom krízového manažmentu štátu, kedy je pragmaticky najdôležitejšie, že účel svätí prostriedky.

SVS sú zároveň súkromnými korporáciami, ktoré ak chcú byť ziskové, musia zvyšovať úroveň svojich služieb, kapacít a zachovávať si dobré meno spoločnosti, ktorej najlepšou vizitkou sú jej reálne vykonávania kontraktov. Takáto miera konkurencie a zodpovednosť za akcie svojej spoločnosti, môže vyústiť až do enormnej snahy o technologický pokrok, kedy lepšia výbava garantuje i viac kontraktov. V tejto oblasti môže, z pohľadu štátnych aktérov medzinárodných vzťahov a stability bezpečnostného prostredia, prísť i k negatívnym trendom. Súkromná spoločnosť môže nakupovať od iných spoločností a v súčasnosti už môžeme pozorovať technologických gigantov, ktorí začínajú byť priekopníkmi v rôznych technologických odvetviach. Prostriedky či prototypy, ktoré boli desaťročia výlučne nástrojmi štátov sa dostávajú už i do súkromných rúk, ktoré ich vývoj i výrobu dokážu urýchliť a znásobiť. Technológie ako bojový exoskelet, drony či raketoplány si pre svoje využívanie vyžadujú exaktnú právnu úpravu samé o sebe. A to dvojnásobne platí pre ich využívanie súkromným sektorom.

Ak sú filozofické diela antických mysliteľov aktuálne a aplikovateľné i na dnešok, tak to znamená, že ľudské správanie a zmýšľanie je v množstve prvkov konštantné. Človek sa cyklicky pohybuje v istých fázach, ktoré sa skladajú z konštánt a variabilít. Nutnosť operovania jednotlivca v rámci vopred stanovených noriem, metód a regulácií je jednou z konštánt. Túto nutnosť je potrebné aplikovať pri každom bode pôsobenia SVS a i iných súkromných korporácií. Štát podlieha prísnym reguláciám a záväzkom, a i preto akákoľvek entita, vzniknutá na jeho území, by nemala byť výnimkou. Vo svojej úplnej podstate, i SVS sú len nástrojom, ktorý pre adekvátne využívanie musí mať exaktný manuál.

Kontraktori pôsobia v oblastiach a regiónoch, ktoré si vyžadujú jedinečný prístup a často tlačia limity ľudskej psychiky a schopností. V týchto situáciách je naturálnym javom, že môže dôjsť k skratovému konaniu či prejaveniu ľudských pudov, ktoré ústia do porušovania ľudských práv a eskalovania situácie. Jednotlivé regulácie musia zohľadňovať každý bod kontaktu tejto problematiky a to začína od samotných kontraktorov, skrz ich SVS, až po štát, v ktorom sídlia, a i ten, v ktorom pôsobia, vrátane vzájomných vzťahov každého z týchto prvkov.

Na úplne prvej úrovní musí byť zrejmá zodpovednosť SVS za najímanie kontraktorov. Je predmetom ich dobrej reputácie, aby konali v čo najlepšom svedomí a vedomí, a preto by sa nemalo stávať, že dôjde k najatiu lacnejšieho jednotlivca, no zároveň jeho kvalitatívna úroveň zodpovedá danej cene. SVS v tejto oblasti dominujú samoreguláciou, avšak pre zníženie rizík, je potrebné aby okrem nepriestrelného regulačného rámca, existoval i primeraný kontrolný nástroj, ktorý by mohol vyhodnocovať akékoľvek zanedbanie povinnosti s hrozbou adekvátnych sankcií. Tento nástroj, zložený z predstaviteľov štátu i súkromného sektora, by mal dohliadať na počínanie SVS od momentu najatia kontraktora, spôsobu dodatočných výcvikov, až po jeho následne pôsobenie po odchode z SVS. Jednotlivci s takýmito skúsenosťami a výcvikom, ktorých charakterové prvky boli spochybniteľné už v prvom rade, môžu mať ešte väčšie problémy s následným zaradením do spoločnosti, než veteráni ozbrojených síl. V snahe naplniť svoje potreby, môže daný jednotlivec inklinovať k extrémnym spôsobom uplatňovania svojej profesie. O týchto osobách štát ani spoločnosť často nemajú prehľad.

Vágnosť právneho formulovania dokumentov predmetnej problematiky a nedostatočné siete regulačných rámcov, či nerovnomerná angažovanosť jednotlivých krajín v tejto iniciatíve, je výsledkom jednej z hlavných nevýhod pôsobenia SVS. Ak sa pozeráme z krátkodobého pohľadu štátu, tak sa samozrejme jedná o najväčšiu výhodu angažovania SVS. Nedostatočná miera transparentnosti umožňuje štátom využívať SVS i na služby a operácie, ktoré nie sú legitímne, porušujú medzinárodné právo a etické hodnoty. Pre štát to otvára úplne novú možnosť realizácie svojej politiky a cieľov v iných regiónoch, kedy i teória ofenzívneho realizmu Johna J. Mearsheimera vraví, že nutnosť prítomností vlastných jednotiek na kontrolu územia, je nutná i dnes. Len takáto prítomnosť garantuje naplnenie svojich cieľov a SVS v súčasnej podobe poskytujú novú, neviditeľnú alternatívu, ktorá nepodlieha verejnému záujmu, kontrolným mechanizmom a ako i v prípade Spojených štátov, môže skresľovať údaje a obraz o pôsobení štátu v danom regióne. Teda i zvýšená miera transparentnosti, by výrazne ovplyvnila takéto využívanie SVS. Na druhej strane, v dôsledku týchto javov je i SVS umožnené zmeniť meno spoločnosti, ktoré so sebou nesie už isté bremeno a začať budovať nové, v rámci podobných, priam až rovnakých štruktúr. Z dlhodobého hľadiska môže ale takýto stav vyústiť do situácie, kedy súkromný sektor bude zasahovať do politiky a ovplyvňovať konanie štátu, ktorý doplatí na súčasný status quo. Následne týmto spôsobom narastá i negatívny aspekt ohrozovania suverenity štátu súkromnou korporáciou a narušovanie celistvosti iných regiónov.

Súkromné vojenské spoločnosti a jednotliví kontraktori sú len nástrojom, ktorý potrebuje byť regulovaný a ktorého plný potenciál môže byť rovnako prospešný tak, ako i škodlivý. Súčasné trendy v skutku zvyšujú dopad SVS na medzinárodnú bezpečnosť. Dnes už niet pochýb, že SVS sa môžu považovať za nového, etablovaného neštátneho aktéra v medzinárodných vzťahoch a ich súčasne využívanie svetovými veľmocami tento fenomén len upevnia a jeho dôležitosť znásobia. Ak sa tak stane i s aktuálnymi negatívami ich pôsobenia, dopad na regionálnu i svetovú bezpečnosť môže vyústiť do vedenia jednotlivých konfliktov a realizáciu politík v snahe o hegemóniu, v doposiaľ nevídanej podobe.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

CAMERON, L. - CHETAIL, V. 2013. Privatizing war- Private military and security companies under public international law. Cambridge: University Press, 2013. 720 s. ISBN 978-1-107-03240-8.

CLS. 2021. Geneva Conventions and their Additional Protocols. [online]. Dostupné na internete: <https://www.law.cornell.edu/wex/geneva_conventions_and_their_additional_protocols/>

CROSBIE, T. – SWED, O. 2011. Who are the private contractors fighting in Iraq and Afghanistan? An inside look at this invisible military force. In theconversation.com [online]. 2011 [2019.09.21]. Dostupné na internete: <https://theconversation.com/who-are-the-private-contractors-fighting-in-iraq-and-afghanistan-an-inside-look-at-this-invisible-military-force-113108>

ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA. 2019. Mercenary. [online]. Dostupné na internete: <http://www.britannica.com/search?query=Mercenary>

FDFA. 2008. Montreaux Document. [online]. Dostupné na internete: <https://www.eda.admin.ch/eda/en/home/foreign-policy/international-law/international-humanitarian-law/private-military-security-companies/montreux-document.html>

GW. 2019. Careers- job opportunities. In https://www.garda.com/careers-intl [online]. Dostupné na internete: < https://www.garda.com/careers-intl>

IVANČÍK, R. - NEČAS, P. 2017. Privatizácia vojenstva – Súkromné vojenské spoločnosti. Ostrava: Key Publishing, 2017. 140 s. ISBN 978-80-7418-269-3.

JAKABOVIČ, L. 2019. Súčasné trendy vo vývoji súkromných vojenských spoločností a ich vplyv na medzinárodnú bezpečnosť. Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, FPVMV: rigorózna práca, 2019. 116s.

JANABY, M. G. 2016. The legal regime applacable to private military and security company personnel in armed conflicts. New York: Springer International Publishing, 2016. 237 s. ISBN 978-3-319-42230-5.

KELLY, R. – SCHAUB, G Jr. 2016. Private military and Security Contractors: Controlling the corporate warrior. Maryland: Rowman & Littlefield, 2016. 440 s. ISBN 9781442260214.

KINSEY, CH. 2006. Corporate soldiers and international security- The rise of private military companies. London: Routledge, 2006. 196 s. ISBN 978-0-415-36583-3.

MEARSHEIMER, J. 2014. The tragedy of great power politics – updated version. New York: W. W. Norton and Company Inc. 561s. ISBN 978-0-393-34927.

ORTIZ, C. 2010. Private Armed Forces and Global Security: A Guide to the Issues. Santa Barbara: ABC-CLIO, 2010. 250 s. ISBN 978-0-313-35592-9.

SHEEHY, B. - MAOGOTO, J. - NEWELL, V. 2009. Legal control of the private military corporation. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2009. 252 s. ISBN 978-0-230-52231-2.

SINGER, P. 2007. Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry. New York: Cornell University Press, 2007. 360 s. ISBN 978-0-80147436-1.

SP. 2021. Job search. In silentprofessinoals.org [online]. Dostupné na internete: < https://silentprofessionals.org/>

TORROJA, H. 2017. Public International Law and Human Rights Violations by Private Military and Security Companies. New York: Springer International Publishing, 2017. 158 s. ISBN 978-3-319-66097-4.

PhDr. Lukáš JAKABOVIČ, MBA
Interný doktorand
Filozofická fakulta UPJŠ, Katedra politológie, Moyzesova 9, 040 01 Košice, Slovensko
Lukas.jakabovic@student.upjs.sk
Lukasj123@gmail.com

SOCIOLÓGIA VOJNY A JEJ VYBRANÉ MECHANIZMY

SOCIOLOGY OF WAR AND ITS SELECTED MECHANISMS

Matej JANČOŠEK

ABSTRACT

During the classical age of sociology, war and violence was a widely debated dimension of theories of social change. Subsequent pacificism in the realm of social sciences made the topic of war to become a mere subcategory of the political processes dimension of sociology. Emergence of the debate on revolution in military affairs revived the attractiveness of this topic among military historians with the influence of military technologies and military organisation gaining a central focus of analysis. Various renowned authors presented elaborate theories on the role of military in the emergence of modern nation state, presenting mechanisms in which this process was based. Upon reviewing some of the better known works in this field the mechanism of the intensity of external threat, the mechanism of military technology and organisation as tools of power and the mechanism of the influence of the militarily active part of society were selected as deserving a closer study.

Keywords: social change, sociology of war, mechanisms, military

ÚVOD

Klasickí autori teórií sociálnych zmien, ako Max Weber, Émil Durkheim, Herbert Spencer, a do istej miery aj Karl Marx, považovali vojnu a násilie za významný faktor ovplyvňujúci vývoj spoločnosti. V dôsledku veľkého odporu voči vojnám, ktorý bol vyvolaný oboma svetovými vojnami, sa štúdium vojny, ako základného faktora riadiaceho sociálne zmeny zatláčalo do úzadia v duchu povojnového pacifizmu. Namiesto štúdia organizácie kolektívneho násilia sa ako hlavné faktory sociálnych zmien začali zdôrazňovať napr. životné prostredie, demografické procesy, technologické inovácie, ekonomické procesy, vývoj spoločenských ideálov, spoločenské hnutia a politické procesy. Sociológia vojny sa stala len podoblasťou politických procesov. Na tento fakt začali akademici kriticky poukazovať najmä po ukončení studenej vojny a popri rozvinutí teórie revolúcie vo vojenských záležitostiach (Rogers, 1995), kedy začali byť pozorovateľné významné sociálne pohyby v dôsledku šírenia informačných technológií. Napriek povšimnutiu si tohto problému, sociológia vojny naďalej ostáva okrajovou záležitosťou sociologických štúdií (Heinecken, 2015). Vojna a násilie si však dnes zaslúžia zvýšenú pozornosť akademikov zaoberajúcich sa štúdiom teórií sociálnych zmien, keďže tento faktor úzko súvisí s už všeobecne akceptovanými hlavnými piliermi teórií sociálnych zmien, ako sú technologické inovácie a politické procesy. Upozorniť musíme aj na zostrenie medzinárodno-bezpečnostnej situácie a rast regionálneho napätia, ktoré má vždy aj vojensko-bezpečnostnú dimenziu.

1 TEÓRIE SOCIÁLNYCH ZMIEN

V sociológii sú sociálne zmeny vo všeobecnosti definované ako významné zmeny sociálnej štruktúry a kultúrnych vzorcov v priebehu času (Leicht, 2013). Charakterizujú ich meniace sa kultúrne symboly, pravidlá správania sa, hodnotové systémy a spoločenská

organizácia (Form, 2020). Pod vplyvom osvietenstva a darwinizmu začal medzi ranými sociológmi prevládať princíp sociálnej evolúcie a kontinuálneho pokroku namiesto princípu úpadku, alebo cyklických zmien. Hlavný predstaviteľ teórie sociálnej evolúcie, H. Spencer, zastával názor, že sociálna evolúcia je prepojená s biologickou a riadi sa rovnakým evolučným zákonom: „Evolúcia je integrácia hmoty a sprievodné rozptýlenie pohybu, počas ktorého hmota prechádza z neurčitej, nesúdržnej homogenity k určitej, súdržnej heterogenite a získaný pohyb prechádza paralelnou transformáciou.“ (Nichols, 1902, s. 136) To znamená, že keď sa spoločnosť vyvíja v čase, prechádza z jednoduchšieho stavu k zložitejšiemu, jej časti sa špecializujú na rozličné funkcie celku a stávajú sa vzájomne závislými. K. Marx ako zástanca evolúcie považuje spoločenský vývoj za dialektický proces, ktorého ústredným motívom je konflikt a ten ústi do svojej ďalšej fázy revolučnou konfrontáciou spoločenských tried, čo vedie k pokroku. Otcovia sociológie M. Weber a É. Durkheim však presadzovali odlišný prístup k chápaniu evolúcie, ktorú nemožno automaticky považovať za pokrok (Form, 2020). Poukazovali na to, že racionalizáciu procesov a správania a zvyšovanie byrokratizácie európskych spoločenských modelov možno z morálneho hľadiska vnímať aj ako negatívny jav a to aj pre zvyšujúcu sa schopnosť spoločností dosahovať bezprecedentnú spôsobilosť mobilizácie všetkých prostriedkov, ktoré má štát k dispozícii za účelom organizácie kolektívneho násilia, čo umožňuje vedenie totálnych vojen a zakladanie totalitných režimov.

Keďže hodnotenie morálnej roviny sociálnych zmien je vždy veľmi subjektívne, štúdium sociálnych zmien sa musí zameriavať na ich objektívnu povahu. Tá sa dá zhrnúť do dvoch základných vzorcov a to sú cyklická zmena a jednosmerná zmena. Prominentným zástancom vzorca cyklických zmien je autor teórie dlhých vĺn N.D. Kondratiev, ktorý postavil svoju teóriu na základe ekonomických cyklov rastu a recesie. Súvis medzi teóriou dlhých vĺn a technologickými inováciami, ktoré sa významne dotýkajú vývoja aj vo vojenstve, rozvinul slovenský autor Daniel Šmihula . Podľa D. Šmihulu sa striedajú fázy saturácie trhu najnovšími technologickými inováciami, kedy sa kapitál sústreďuje do výrobných kapacít a zlacňovania nákladov na výrobu, s fázami výskumu a vývoja, kedy sa kapitál sústreďuje do vývoja nových technológií, nahrádzajúc tak technológie, ktorými sú trhy už saturované (Šmihula, 2011). Vzorec jednosmernej zmeny kladie dôraz na kumulatívnu povahu rastu, či už ide o rast populácie, zložitosti spoločenských organizácií, či úrovne produkcie. Tento vzorec je viditeľný najmä pri skúmaní megatrendov vo vývoji ľudstva. Teória cyklického a jednosmerného vzorca povahy sociálnych zmien sa nezaobišla bez kombinácie týchto vzorcov do teórie krátkodobých cyklov v rámci dlhodobých jednosmerných zmien (Form, 2020). Definitívna zhoda v tejto oblasti neexistuje, keďže nie je jednoduché aplikovať uvedené vzorce na sociálnu realitu v celej svojej zložitosti a tým pádom získavame závery odvodené iba z redukcionizmu a aproximácie k realite. Dá sa však konštatovať, že teórie sociálnych zmien sa zakladajú na akceptácii mechanizmu akumulácie, selekcie a diferenciácie a mechanizmu saturácie a vyčerpania, resp. ich kombinácie.

2 SOCIOLÓGIA VOJNY A NÁSILIA

Významní autori zaoberajúci sa sociológiou vojny sú napr. C. Tilly, W. McNeill, M. Roberts, A. Giddens, J. Black, G. Parker a B. D. Porter. Títo autori rozsiahlym výskumom a analýzou demonštrovali, ako zmeny v organizácii násilia ovplyvnili organizačnú štruktúru štátov a medzinárodných vzťahov. Ich analýzy sa opierali najmä o intenzívne štúdium vývoja v modernej Európe, ktorá bola výnimočná tým, že práve v tomto geografickom priestore došlo k nebývalému technologickému a ekonomickému vzostupu a k formovaniu moderných národných štátov. Tie boli neskôr reprodukované naprieč zvyškom sveta a ostávajú dominantnou formou spoločenskej organizácie až po dnešok. Ústredným prvkom sociológie vojny a násilia sú konflikt, konkurencia a spolupráca (Malešević, 2010). Práve konkurencia

medzi spoločenskými organizáciami je hlavným motorom aplikácie a difúzie inovácií a to najmä takých, ktoré maximalizujú ich mocenský potenciál. Hlavným nástrojom počas konfliktu medzi spoločenskými organizáciami je ozbrojená moc, preto vojenské technológie a vojenskú organizáciu nemožno pri skúmaní sociálnych zmien obchádzať. Prostredie, ktoré vytvára podmienky pre intenzívnu konkurenciu medzi spoločenskými organizáciami je pre dynamický vývoj rozhodujúce. Túto tézu rozvíja Eric Jones vo svojej knihe „Európsky zázrak“, keď fragmentovaný štátny systém európskeho kontinentu označuje za jednu z rozhodujúcich ingrediencií vďaka ktorej európske spoločenské organizácie dokázali akumulovať dostatočný objem kapitálu, technologických inovácií a ozbrojenej moci, ktoré umožnili vznik dominantného modelu moderného národného štátu (Jones, 2003). Z mnohých štúdií o vojenských príčinách sociálnych zmien vyplýva, že tieto sú vzájomne prepojené s ďalšími hospodárskymi, ideologickými a inými príčinami, preto sociálne zmeny možno objasňovať v rôznorodých kombináciách a to na základe krátkodobých a dlhodobých mechanizmov na mikro- až makro-štrukturálnych úrovniach spoločenskej organizácie.

Jeden z najkomplexnejších prehľadov akademických prác v oblasti sociológie vojny zostavil a analyzoval Siniša Malešević v monografii „Sociológia vojny a násilia“. Vo svojom hodnotení svoje závery opiera o dva fenomény, ktoré považuje za rozhodujúce v rámci dlhodobého historického procesu. Nimi sú kumulatívna byrokratizácia násilia a centrifugálna (rozširujúca sa) ideologizácia. Tu sa pokúsime v krátkosti zhrnúť historický vývoj z pohľadu sociológie vojny.

2.1 HISTORICKÝ VÝVOJ Z POHĽADU SOCIOLÓGIE VOJNY

Podoba organizácie kolektívneho násilia sa mení v závislosti od stupňa technologického pokroku a sociálnej organizácie. Aby sme mohli začať hovoriť o medziskupinovom organizovanom násilí charakterizovaným ako vojna, je potrebná určitá miera skupinovej mobilizácie a mocenskej hierarchie. S. Malešević a ďalší autori preto odmietajú tvrdenie, že vojna v dnešnom zmysle slova sa vyskytovala už v etape lovcov a zberačov, ale objavuje sa až so vznikom prvých civilizácií (Giddens, 2000). V tomto kontexte bolo nutné, aby prebehla tzv. prvá vojenská revolúcia spojená s výrobou zbraní a budovaním opevnení. Organizované spoločenstvá schopné kolektívneho násilia a obrany boli vojensky efektívnejšie než voľné klanové zoskupenia a preto môžeme povedať, že inštitucionálne inovácie, kultúrny rozvoj a technologický pokrok boli podmienené vyššou obranyschopnosťou a konkurencieschopnosťou spoločností s usadlým spôsobom života. Vznik zložitejších spoločenských organizácií v úrodných oblastiach riek bol spojený so schopnosťou jednej skupiny podriadiť si tie okolité, teda teritoriálne expandovať. Sociológia v tejto otázke priznáva, že príčin formácie prvých štátov bolo viacero, ale schopnosť vyhrávať vojny bola ústredným katalyzátorom tohto procesu.

Vojenskí historici vyzdvihujú technologické inovácie ako rozhodujúci prvok meniaceho sa charakteru vojny a s tým spojenej potreby zložitejšej spoločenskej stratifikácie. Medzi najdôležitejšie vojenské technologické inovácie antiky postupne patrí zavedenie bronzových zbraní, vojnových vozov, kompozitných lukov a nakoniec železných zbraní a brnenia. Bronz bol vzácny a výroba vojnových vozov nákladná a komplikovaná. Stali sa preto výsadou malej dominantnej skupiny bojovníkov, čo viedlo k prísnej spoločenskej hierarchizácii (McNeill, 1983). Naopak, doba kedy bolo objavené pevnejšie železo, ktoré bolo široko dostupné a nevyžadovalo si organizáciu rozsiahleho medzinárodného obchodu pod kontrolou elity ako v prípade medi a cínu, bola svedkom príklonu k rovnostárskejšiemu spoločenskému zriadeniu. Bojovnícka kasta stratila svoj zbrojný monopol na základe ktorého požívala také ekonomické a mocenské výhody ako predtým. Táto technologická inovácia priviedla na bojisko ťažkú

pechotu, bojujúcu v tesnej formácii nazývanej falanga, ktorá si dokázala poradiť aj so skupinami vozatajov. V Európe sa preto v prostredí gréckych mestských štátov vytvoril demokratický politický systém občianstva, ktorý sa pri svojej obrane spoliehal na väčšie počty slobodných vyzbrojených roľníkov.

Ďalší kvalitatívny posun od tejto vojenskej organizácie priniesli rímske légie. Ich efektívnosť spočívala najmä v bezprecedentnej úrovni inštitucionálnej organizácie (Goldsworthy, 2010). Rímsky štát vytvoril zo svojich légií univerzálnu inštitúciu, ktorá okrem vedenia vojen vykonávala aj verejné stavebné práce, zabezpečovala územnú správu, verejný poriadok a príslušníci légií sa podieľali na kolonizácii a kultúrnej asimilácii pripojených území. Rímska armáda týmto dokázala pre štát generovať veľké ekonomické zisky. Agresívna expanzia rímskeho štátu si vyžadovala vysielanie svojich expedičných síl stále ďalej od domova a potrebovala ich tam udržať dlhší čas. Preto sa z rímskych legionárov stali platení profesionáli, ktorých bolo nutné živiť, šatiť a vyzbrojovať, čím vznikla na tú dobu veľmi komplexná organizačná štruktúra, s presahom na veľkú časť spoločnosti. V zmysle zákonitosti formulovanej H. Spencerom, nárast tejto zložitosti vytváral v spoločnosti čoraz viac špecializácií a tým pádom aj vzájomných závislostí. Sila štátu tkvela v sile jeho armády a rast tejto sily, ako aj potreba jej obnovovania, vytvárala stále zložitejšiu spoločenskú štruktúru. Rímsky štát sa transformoval z mestského republikánskeho štátu na impérium. Rast konkurencieschopnosti Rímskej ríše prinútil okolité spoločnosti buď sa do jej štruktúr integrovať, alebo preberať najmä vojenské prvky tohto organizačného modelu do vlastnej spoločenskej štruktúry, aby boli schopné sa expanzívnemu tlaku Rimanov ubrániť. Rímske légie, ako centrálna zložka štruktúry štátu tak ovplyvňovala štruktúru spoločenskej organizácie celého stredomorského regiónu.

V neskorej fáze existencie Rímskej ríše začali barbarské kmene federátov predstavovať dominantnú zložku rímskej armády. Ich služba v rímskom vojsku pod velením vlastných veliteľov, spôsobovala „deromanizáciu“ légií, čo viedlo k transformácii organizačnej a ideologickej štruktúry spoločenského poriadku. Porážka rímskych légií pri Adrianopole (378) bola predzvesťou toho, že jazda začína na európskom bojisku predstavovať efektívnejšiu bojovú silu ako pechota (Malešević, 2010). Technologická inovácia strmeňov, ktorú do Európy priniesli nomádske kmene, túto vojenskú výhodu ešte posilnila. Byzantskej ríši sa podarilo prežiť turbulentné obdobie sťahovania národov a udržala si svoju existenciu v ďalších storočiach aj preto, že sa dokázala technologicky a organizačne prispôsobiť novým vojenským podmienkam a z ťažkej jazdy spravila svoj hlavný vojenský prostriedok. Byzantský štát sa viac centralizoval a posilnil svoj štátny aparát prostredníctvom cirkevných úradníkov, tzv. *sakellarios*. Ideologicky bolo jej obyvateľstvo zjednotené filozofiou kresťanstva, čo poskytlo štátu potrebnú legitimitu pre spoločenskú mobilizáciu. Ideologický tmel kresťanstva neskôr umožnil aj Karolovi Veľkému etablovať Franskú ríšu ako dominantnú politickú a ekonomickú silu západnej Európy. Karolínsky systém však vychádzal z germánskej tradície osobnej prísahy poslušnosti kmeňových vojenských náčelníkov voči kráľovi, ktorý týchto za vojenské služby odmeňoval najmä vlastníctvom pozemkov. Na tomto princípe sa v stredovekej Európe upevnil lénny systém a feudálny spoločensko-ekonomický model.

Aj keď centralizovaná Byzantská ríša najskôr mala vojenskú a ekonomickú prevahu nad rozdrobenými spoločenskými organizáciami germánskych, slovanských a nomádskych kmeňov, neskôr sa práve systém multipolarity moci a zmluvných záväzkov ukázal byť efektívnejším základom pre rozvoj autonómnejšej spoločenskej štruktúry. Táto štruktúra, postavená na plnení zmluvných záväzkov, sa v konečnom dôsledku pretavila do formy moderných národných štátov. Zásadným inštitucionálnym rozdielom medzi Byzantskou ríšou a západnou Európou tkvel hlavne vo vzťahu medzi panovníkom a bojovníckou vrstvou spoločnosti. Istá miera autonómie mnohých vrstiev politických aktérov a fragmentárnosť

spoločenskej štruktúry sa ukázala byť lepším základom pre racionalizáciu sociálneho, ekonomického a politického života, pretože panovníci boli nútení postupovať racionálne pri zaisťovaní lojality svojej aristokracie a obchodníkov prostredníctvom materiálnych a ideologických prostriedkov. Popri tom sa v prostredí slobodných miest západnej Európy začala formovať občianska spoločnosť, ktorá získavala slobody a práva v oblasti správnych, finančných a vojenských záležitostí (Šmihula, 2015). Rozdrobenosť európskych štátov a z toho vyplývajúci nepretržitý stav intenzívnej vojenskej konkurencie nútil feudálnych vladárov s politicky aktívnymi zložkami obyvateľstva spolupracovať a ich práva opätovne potvrdzovať a v niektorých prípadoch aj rozširovať. Štáty stredovekej Európy, s výnimkou Byzancie, sa vyznačovali slabou inštitucionálnou štruktúrou, ktorá nedokázala mobilizovať také veľké ekonomické a vojenské zdroje ako bola kedysi schopná Rímska ríša. Sústavné vojny však nútili spoločenské organizácie byť maximálne flexibilnými v prispôsobovaní sa technologickej a organizačnej realite.

Prelomovým obdobím pre Európu bolo podľa Michaela Robertsa storočie rokov 1550 – 1650 (Black, 1991). Práve M. Roberts, bol prvý kto v roku 1955 prišiel s tézou, že technologické a organizačné aspekty vojenstva akumulované do tzv. vojenskej revolúcie viedli k spoločenskému vývoju, ktorý dostal európske štáty na jedinečnú trajektóriu vzostupu k národnému štátu. Akademická diskusia o tejto vojenskej revolúcii sa odvtedy posunula a názory autorov na to, kedy a za akých okolností k tejto vojenskej revolúcii došlo, sa líšia. Každopádne, obdobie rokov 1450 – 1700 bolo kritickým obdobím transformácie vo vojenstve a v spoločnosti. Práve do tohto obdobia zasadzujú historici prelom medzi stredovekom a novovekom. Uvedená transformácia bola charakterizovaná zavedením technologických inovácií ako bol pušný prach, rozmach delostrelectva, jeho použitie pri obliehaní a v námorníctve, masové používanie ručných palných zbraní, vývoj zaoceánskych plachetníc a budovanie nového typu opevnení, tzv. *trace italienne* (Black, 1991). Významným faktorom vplývajúcim na podobu spoločenského poriadku tej doby bola relatívne nízka nákladovosť na výrobu a jednoduchosť používania ručných palných zbraní, čo sprístupnilo vojenské povolanie širokým masám a zvýšilo tlak na ich začlenenie do štandardizovaných bojových oddielov. Ale významná bola zároveň aj vysoká nákladovosť budovania delostrelectva, nových pevností a vojenských lodí, ktorá zabezpečovala monopol ústrednej vlády na tieto kategórie zbraní a výzbroje. Na jednej strane zavádzanie ručných palných zbraní malo efekt revolúcie železných zbraní zo staroveku, ktoré umožnili roľníckym spoločenstvám v Grécku vytvoriť demokratickú občiansku spoločnosť. Na strane druhej budovanie nákladného delostrelectva, námorníctva a pevností znemožnilo drobným feudálom plnohodnotne sa podieľať na vojenskej moci štátu a prípadne jej odporovať, čo malo centralizačný efekt, keďže bolo nutné posilniť panovníkovu moc za účelom budovania armády ako efektívnej ochrany verejného blaha. Prístup k najefektívnejším zbraniam doby a z toho vyplývajúcich organizačných potrieb sa ukazuje byť jedným z najdôležitejších faktorov zapríčiňujúcich spoločenské zmeny. S masovým využitím ručných palných zbraní sa začal vek vzniku masových armád. Muškety a ich postupné vylepšenia zo zápalnej na kresadlovú zámku, ako aj ich opatrenie najprv nastrkovacími a neskôr tulejovými bajonetmi viedli k modernizácii vojenských doktrín. Začala sa uplatňovať lineárna taktika, praktizovať dril, vznikali stále štátne profesionálne armády a radikálne vzrastala početnosť vojsk. Skorými príkladmi tejto novej generácie armád boli armády holandského Mórica Oranžského, švédskeho Gustáva Adolfa a anglického Olivera Cromwella.

S. Malešević poukazuje na ideologické pozadie spoločenských zmien v období raného novoveku. Reformácia a protestantská etika dostala do popredia racionálny prístup k životu, tzn. aj k vedeniu vojen a vykonávaniu zahraničnej politiky. Začína sa uplatňovať filozofický fenomén tzv. *raison d'état*, ktorý obhajoval už Nicollo Machiavelli. Nový protestantský etický prístup odbúral v rámci protestantských armád konzervativizmus a spoločne s náboženským

zanietením z nich spravil vysoko efektívnu vojenskú silu. Koniec koncov Oliver Cromwell s jeho Novou modelovou armádou, Móric Oranžský a Gustáv Adolf s ich lineárnou taktikou a disciplinovaným armádnym zborom podľa rímskeho vzoru, boli všetci protestantskí vojvodcovia. Návrat k organizačnej praxi rímskych légií, spísanie vojenských manuálov, zavedenie prísneho drilu a poslušnosti, hierarchizácia a štandardizácia armády, uniforiem a zbraní a zakladanie vojenských akadémií v kombinácii s udržiavaním stáleho štátneho vojska sa stali inštitucionálnym základom pre moderný byrokratický štát (Black, 1991). Netreba však zabúdať ani na zavádzanie praxe odvodov, ktorá *de facto* pretvorila vojakov zo zmluvných žoldnierov – „živnostníkov" na štátnych zamestnancov na plný úväzok, ktorí mali svoje práva a povinnosti. Ideologicky a organizačne tak vznikala nová spoločenská organizácia, charakterizovaná bujnejúcim štátnym byrokratickým aparátom, masovou ideologizáciou a centralizáciou moci.

V priebehu 17. storočia začali vznikať veľké stále armády. Vydržiavanie štátnej armády aj v čase mieru si vyžadovalo budovanie rozsiahlej infraštruktúry, plynulé zásobovanie a permanentné vyplácanie vojakov. Tento zvýšený finančný tlak na centrálnu pokladnicu európski panovníci riešili zvyšovaním kapacity štátu vyberať vyššie dane. Súbežne s expanziou vojenskej organizácie, expandoval aj štátny byrokratický aparát. Keďže takmer všetky príjmy štátu boli vynaložené na financovanie týchto vojenských kolosov, vojna a prípravy na vojnu boli jeden z najdôležitejších dôvodov pre vznik modernej podoby štátu (Tilly, 1990). Tento vývoj v sebe niesol prvky silnej centralizácie. Stále štátne armády, moderná štátna byrokracia, moderný systém vyberania daní, ale aj tvorba legislatívy sa sústreďovala v rukách panovníka, obchádzajúc ostatné stavy. To všetko pod ideologickým krytím racionalizácie celospoločenskej organizácie. Ako predstupeň národného štátu sa v Európe etabloval absolutizmus podporený myšlienkami osvietenstva. Byrokratický mechanizmus, ktorého efektivita bola testovaná vo vojne začal prenikať aj do ostatných oblastí spoločenského života. Zvyšujúca sa efektivita štátneho aparátu spôsobila, že spoločnosť bola ochotná zrieknuť sa niektorých aspektov autonómie v prospech štátu, ktorý na seba preberal stále väčšiu zodpovednosť za bezpečnosť a blahobyt obyvateľstva (Malešević, 2010).

Prelomovým momentom týchto racionalizačných procesov bola Veľká francúzska revolúcia (1789). Aj po skončení revolučného obdobia, sa osvietenský absolutizmus s rozmachom kapitalizmu a vzrastu moci meštianskej triedy pretavil do konštitucionalizmu, ktorý na piedestál vyniesol občiansku rovnosť a štát podriadil ľudu. Sloboda nosiť zbraň sa stala jednou z nosných výsad slobodného občana, čo na dôvažok viedlo k racionálnemu záveru, že štát by mal disponovať občianskou armádou. Carnotov dekrét *leveé en masse*, teda „národ v zbrani" (1793) uzákonil historicky prvú všeobecnú brannú povinnosť pre mužov vo veku od 18 do 25 rokov. V pohnutých časoch revolučných vojen vo Francúzsku vznikol mechanizmus regrutácie a vyzbrojenia masového občianskeho vojska bezprecedentných rozmerov. Vznikol permanentný generálny štáb budovaný na princípe meritokracie, s profesionálnymi dôstojníkmi, s komplexným armádnym a divíznym systémom, deleným na druhy zbraní, riadeným sofistikovanými metódami zásobovania, logistiky a koordinácie. Napoleonove úspechy tkveli primárne vo výkonnosti tejto organizačnej štruktúry. Potenciál technologických inovácií 18. storočia sa v plnosti prejavil až v rámci organizačných inovácií v podmienkach masových vojsk (Howard, 2013). Porážku napoleonských vojsk sa podarilo dosiahnuť tým, že sa ostatné štáty prispôsobili novej vojenskej realite, čím sa naštartoval proces zrodu národného štátu v Európe. Dobrým príkladom tohto prispôsobenia sa bolo Prusko, ktoré zaviedlo všeobecnú brannú povinnosť v roku 1814 a vytvorilo vysoko efektívny a konkurencieschopný vojnový stroj, čo dokázalo pretaviť do rastu svojej politickej a hospodárskej sily.

Technologické inovácie, ktoré najväčšou mierou prispeli k transformácii na priemyselnú úroveň vedenia vojen, boli okrem masovej strojovej výroby najmä logistické

inovácie železníc a telegrafu. Zrýchlila sa mobilita vojsk, umožnilo sa ich efektívnejšie a lacnejšie zásobovanie, zrýchlil sa spôsob doručovania rozkazov na nižšie úrovne velenia. V časoch prusko-francúzskej vojny (1870 – 1871) sa už národné armády budované na báze odvodov stali v kontinentálnej Európe normou. Podľa C. Tillyho sa akumulácia vojenských prostriedkov a kapitálu stala kľúčovým prvkom budovania štátu. Čím viac financií smerovalo do budovania ozbrojenej moci štátu, tým väčší bol jej dopad na celospoločenskú organizačnú štruktúru (Tilly, 1990). Priemyselná revolúcia preto so sebou priniesla ďalšiu veľkú revolúciu vo vojenstve. Táto transformácia bola v druhej polovici 19. storočia charakterizovaná masovou výrobou oceľových parníkov, elektrických telegrafov, železníc, automatických zbraní, guľometov, výbušných granátov, ale aj konzervovaného jedla. Najmä dopravné prostriedky ako parníky a železnice transformovali svet dopravy, komunikácie a obchodu, vrátane toho zaoceánskeho. Telegraf a neskôr rádio urýchlili centralizáciu vojenského velenia a koordináciu vojsk počas vojenských operácií. Masová priemyselná výroba zbraní umožnila rýchle vyzbrojenie masových armád spoľahlivejšími a rýchlejšími strelnými zbraňami s presnejšou muníciou. Technologický pokrok však zažilo aj námorníctvo vďaka výkonnejším lodným motorom, opancierovaniu a palebnej sile. Delostrelectvo získalo dlhší dostrel, rýchlejšiu kadenciu paľby a ničivejšiu muníciu. Priemyselný výrobný proces umožnil výrobu štandardizovaných strojov, ktoré modernizovali všetky oblasti hospodárstva, avšak treba mať na pamäti, že táto výroba vznikla a získala potrebný kapitál v prvom rade na účely vojny. Podľa Webera racionalizácia a byrokratizácia vojenskej sféry viedla k zrodu administratívnych kapacít moderných národných štátov.

S. Malešević však dodáva, že okrem byrokratickej kumulácie na materiálnej a inštitucionálnej úrovni, bola rovnako dôležitá aj centrifugálna ideologizácia, t.j. rozšírenie indoktrinácie z centra na celú spoločnosť. Revolučný elán, resp. zanietenie bojovať za morálne a racionálne nadradenú formu spoločenskej organizácie bol dieťaťom Veľkej francúzskej revolúcie a následne sa rozšíril do zvyšku Európy vo vlne revolúcií známych ako Jar národov. Tento ideologický proces bol zavŕšený víťazstvom dohodových mocností v Prvej svetovej vojne a kolapsom dynastických ríš z ktorého vzišli nové štáty na základe práva na sebaurčenie. Aj civilizačná misia európskych kolonizátorov vychádzala z dedičstva osvietenstva a bola obhajovaná darwinistickými interpretáciami sociálneho života (Malešević, 2010, s. 133,4), čím sa opäť dostávame k slávnemu sociológovi H. Spencerovi, ktorý v tej dobe zaviedol termín „prežitie najschopnejších“. Východiskovým tvrdením tejto logiky je, že slabšie spoločenstvá v rámci konkurenčného boja podľahnú silnejším z titulu nižšej efektivity ich spoločenského modelu.

Ideológia národného obrodenia predpokladá, že je dobré a správne ak občan obetuje svoj život pri obrane ústavného národného štátu, ktorý predstavuje morálne najvyššiu formu spoločenského usporiadania. Práve tieto predstavy umožnili štátom poslať a zabiť na frontovej línii tak veľké množstvo ľudí, ako tomu bolo v oboch svetových vojnách. Vydržať vo vyhladzovacej vojne niekoľko rokov si vyžadovalo, aby bol touto ideológiou presiaknutý celý národ, pretože v totálnych vojnách nestačilo udržať iba morálku vojsk, ale bolo nevyhnutné, aby sa udržala morálka celej spoločnosti, ktorá sa mobilizovala v národnom hospodárstve, t.j. na tzv. „domácej fronte“. Bolo potrebné, aby počas vojny prešla celá spoločnosť procesom reorganizácie za účelom presmerovania pracovnej sily na vojenské snaženie a to s využitím celého priemyselného potenciálu štátu. Na udržanie fungovania tohto komplexného spoločenského systému bola nutná masová propaganda a centralizované riadenie. Technologický a organizačný pokrok vo vojenstve sa počas Prvej svetovej vojny prvý krát materializoval v totálnej mobilizácii a reorganizácii celej spoločnosti. Za účelom riadenia tak zložitého vojenského snaženia sa rozvinul systém kontroly všetkých ľudských a materiálnych zdrojov štátu, pripomínajúci centrálne riadenú ekonomiku. Efektivita, ktorá bola v tomto

procese dosiahnutá, zatraktívnila totalitné ideológie, ktoré navrhovali uplatniť princíp centralizovaného riadenia všetkých aspektov života spoločnosti na základe takto racionálne zdôvodnenej efektivity. Tento druh riadenia spoločnosti sa nezaobíde bez určitej technologickej vyspelosti, pokročilej deľby práce, hierarchizácie a racionality. Všetko sú to aspekty rozvinuté primárne vo vojenskom prostredí a stali sa predlohou pre modernú spoločenskú organizáciu.

Z tohto vyrástla taktika známa ako „*blitzkrieg*“, ktorá dokázala vďaka vysokej mobilite, koordinácii a údernosti prekvapiť spojenecké vojská na začiatku Druhej svetovej vojny, pričom spoliehala najmä na výhodu v manévrovaní pomocou technologických inovácií, ako boli napr. tanky novej generácie, mobilné delostrelectvo, radar, účinnejšie rádiá, rýchle lietadlá a ľahko skladovateľný a transportovateľný proviant. Prúdový pohon, balistické rakety a jadrové zbrane vyvinuté počas Druhej svetovej vojny ešte viac znásobili rýchlosť, dosah a ničivosť vojenského útoku. Ústredným elementom vzostupu dvoch ideologicky antagonistických veľmocí boli vojenské technológie a z nich vyplývajúca organizácia dosiahnutá v Druhej svetovej vojne. Vojenská produkcia v Spojených štátoch amerických pomohla zvýšiť priemyselnú silu národného hospodárstva a integrovať ho so svetovou ekonomikou. Na druhej strane Sovietsky zväz vo vojne dokázal, aké úspechy môže dosahovať centrálne riadená autoritárska spoločenská organizácia v kombinácii s ideologickým monopolom.

3 MECHANIZMY SOCIÁLNYCH ZMIEN V EURÓPE

Transformácia európskej stredovekej spoločnosti na modernú je primárne vysvetľovaná cez prizmu viacerých dlhodobých jednosmerných sociálnych zmien, ako sú zvyšovanie špecializácie a deľby práce, byrokratická kumulácia, technologický pokrok a rast zložitosti spoločenských organizácií. Europocentrický pohľad na spoločenský vývoj je založený na téze tzv. „európskeho zázraku“, priemyselnej revolúcii a vzostupu kapitalizmu v následku ktorého európske národné štáty začali ekonomicky a mocensky dominovať planéte a udávať ďalší smer vývoja (Jones, 2003). Zaujímavý je však pohľad C. Tillyho, ktorý európsky vývoj analyzoval v rámci organizačných vlastností európskych spoločností v oblasti akumulácie kapitálu a donucovacích prostriedkov (Tilly, 1990). Jednou z hlavných línií jeho pozorovaní sú technologické a organizačné inovácie. Vlastnosťou efektívnych inovácií je ich šíriteľnosť. Spoločenstvá schopné pretaviť technologické a organizačné inovácie do mocenskej prevahy sa spravidla rozširujú na úkor ostatných spoločností, ktoré buď prevezmú úspešnejší model sociálnej organizácie, integrujú sa do úspešnejšej spoločenskej organizácie, alebo budú zničené, resp. zatlačené na okraj civilizácie. Tento vzorec je pozorovateľný najmä pri prijímaní inovácií v oblasti vojenstva a sprievodnej spoločensko-politickej oblasti.

Sociológia vojny sa pri vývoji od úsvitu novoveku po povojnovú dobu sústredí na to, ako byrokratická kumulácia mení spoločensko-politickú organizáciu z vlády panovníkov spoliehajúcich sa na podporu stavov na ústavné národné štáty, v ktorých moc pochádza od ľudu. Tieto národné štáty zároveň disponujú monopolom na použitie násilia. S materiálnou realitou sa transformuje aj psychologicko-kultúrna realita založená na mechanizme masovej ideologizácie, ktorý vysvetľuje proces upevňovania politickej súdržnosti obyvateľstva v štáte prostredníctvom národného sebauvedomenia a rozšírenia občianskych a politických práv. S prihliadnutím na celospoločenské vzopätie počas dvoch svetových vojen, môžeme konštatovať, že oproti starším dobám došlo v spoločenskom poriadku k výraznej imitácii vojenskej organizácie.

To, či sa „militarizácia“ spoločenskej organizácie prejavuje aj v časoch mieru vysvetľuje aj C. Tilly, cez potrebu sústavných príprav na vojnu. Vývoj politických inštitúcií za účelom budovania efektívnej armády, verejnej správy a fiškálnych mechanizmov, teda predpokladov pre víťazstvo vo vojne, bol C. Tillym dobre zdokumentovaný za obdobie

posledného tisícročia. Pri tejto analýze sa opieral o súvis medzi organizáciou kapitálu a organizáciou donucovacích prostriedkov, výsledkom čoho sformuloval teóriu, že v oblastiach, kde prevládala vysoká akumulácia kapitálu a spoliehanie sa na platené vojsko vznikali štáty typu demokratickejších „mestských štátov" ako Benátska republika, v oblastiach, kde prevládala nízka akumulácia kapitálu a spoliehanie sa na vlastné vojenské sily, viazané na štruktúru vládnucej triedy, vznikali autokratickejšie centralizované „absolutistické štáty" ako Ruská ríša, a v oblastiach kde akumulácia kapitálu a akumulácia miestnych ozbrojených síl boli viac menej rovnaké, dochádzalo ku kombinácii oboch typov štátu ako tomu bolo v Anglickom, či Francúzskom kráľovstve. Práve tieto „kombinované štáty" najlepšie spĺňali predpoklady pre transformáciu na národný štát, ktorý sa stal najefektívnejšou formou spoločenskej organizácie, čo dokazuje rozšírenie tohto modelu do celej Európy a vďaka kolonizácii, aj do zvyšku sveta.

Rovnako akceptované sú aj ekonomické teórie, ako tá sformulovaná E. Jonesom. Výnimočný vývoj európskej spoločenskej organizácie prisudzuje najmä geopolitickým, demografickým a ekonomickým faktorom, čomu dal názov „európsky zázrak". Podľa E. Jonesa sa vývoj na európskom kontinente líšil od ostatných geografických oblastí sveta o.i. intenzívnou vojenskou konkurenciou, vyplývajúcou z jeho politickej fragmentácie v rámci tzv. európskeho systému štátov. Táto vysoká miera ohrozenia a rozdrobenosť poskytovala motiváciu sústavne inovovať technologické, organizačné a ideologické systémy, ktoré boli v rámci ostrej konkurencie testované a zdokonaľované. Podľa E. Jonesa bola zároveň dôležitá kresťanská ideológia, ktorá zastrešovala tento európsky systém štátov, čo zabránilo úplnému vzájomnému zničeniu a umožnilo rozširovanie autonómnych ekonomických a politických inštitúcií, vďaka ktorým bol umožnený rozvoj kapitalizmu a v konečnom dôsledku umožnil vznik priemyselnej revolúcie a celosvetovej dominancie moderného národného štátu.

Aj keď rôzni sociológovia, ekonómovia, historici, či iní odborníci venujúci sa vývoju európskej spoločenskej organizácie skúmajú odlišné príčinné súvislosti, naprieč celým spektrom je možné pozorovať, že podoba modernej spoločenskej organizácie bola významne ovplyvňovaná dynamikou vývoja vo vojenstve. Vojenstvo je v tomto zmysle katalyzátorom modernizácie a na základe istých štrukturálnych podmienok môže na spoločenský poriadok pôsobiť deštruktívne, ale aj produktívne. Vzostup Európy bol významne poznamenaný nepretržitou vojenskou konfrontáciou, ktorá v politickej rovine nútila panovníkov vyjednávať so svojimi poddanými, čím dochádzalo k „obchodnej výmene" garantovania práv zo strany štátu za schopnosť budovať efektívnejšie vojenské, fiškálne a správne inštitúcie. Každopádne, vznik moderného, byrokratického a ústavného národného štátu v Európe bol jedinečným historickým javom, ktorý v druhej polovici 19. a prvej polovici 20. storočia vtisol svoj otlačok celému svetu a po mnohých stránkach aj narušil sociálne vývojové procesy, ktoré mali svoj pôvod v ostatných geografických oblastiach sveta.

ZÁVER

Mechanizmy cez ktoré vývoj vojenstva môže vplývať na sociálne zmeny môžeme na základe vyššie uvedeného vybrať nasledovné:

- Mechanizmus intenzity vonkajšieho ohrozenia - Intenzita vojenskej konkurencie medzi spoločenskými organizáciami ovplyvňuje kvalitu ich vnútornej súdržnosti.
    - Hypotéza 1: Čím vyššia je miera vonkajšieho ohrozenia spoločenskej organizácie, tým vyššia je miera ochoty spolupracovať medzi jej jednotlivými zložkami, vrátane ochoty vyšších vrstiev rozšíriť svoje privilégiá aj na nižšie vrstvy.

- Hypotéza 2: Čím vyššia je miera vonkajšieho ohrozenia spoločenskej organizácie, tým vyššia je miera ochoty preberať cudzie prvky do vlastného modelu spoločenského usporiadania.

- Mechanizmus vojenských technológií a organizácie, ako nástrojov moci – Prostriedky, ktorými sa bojuje vo vojne, sú prostriedkami moci. Mocenské nástroje ovplyvňujú spôsob výkonu moci.
  - Hypotéza 3: Čím užšia je špecializácia častí vojenskej organizácie, tým väčšia je závislosť spoločenskej organizácie na centrálne riadenej ozbrojenej moci.
  - Hypotéza 4: Čím centrálnejšie riadená a financovaná je ozbrojená moc štátu, tým vyššia je centralizácia nevojenských spoločenských inštitúcií.

- Mechanizmus vplyvu vojensky aktívnej časti spoločnosti – Úroveň politickej a ekonomickej rovnosti v spoločnosti je ovplyvňovaná spoločenským postavením jej vojensky aktívnej časti.
  - Hypotéza 5: Čím väčšia je potreba profesionálneho vojska, tým väčšie nerovnosti v spoločnosti vznikajú.
  - Hypotéza 6: Čím viac je civilné obyvateľstvo schopné sa podieľať na vojenskej moci a následne sa aj efektívne brániť, tým viac sa spoločenská elita musí so zvyškom obyvateľstva deliť o politický a ekonomický vplyv.

Jednosmerný naratív sociológie vojny a násilia, ktorý kladie dôraz na evolučnú povahu vývoja, operujúc s princípmi ako je racionalizácia, byrokratizácia, či ideologizácia, sa zrejme z hľadiska megatrendov vývoja ľudstva blíži k popísaniu objektívnej sociálnej reality. Avšak keď vezmeme do úvahy príklady z histórie a extrahujeme z nich možné mechanizmy, ktoré v súvislosti s vojenstvom hýbu spoločenským vývojom, nabáda nás to viac k cyklickému naratívu saturácie a vyčerpania. Väčší záujem akademikov z oblasti spoločenských vied o nájdenie objektívnych odpovedí na horeuvedené hypotézy by určite prehĺbilo naše poznatky ohľadne súvislostí medzi vojenstvom a spoločnosťou.

Zoznam bibliografických odkazov

BLACK, J. 1991. *A military revolution? Military change and european society, 1550-1800*. London: Macmillan, 1991. ISBN 9780333519066.

DURKHEIM, É. 1960. *The division of labor in society*. [online]. Dostupné na internete: http://fs2.american.edu/dfagel/www/Class%20Readings/Durkheim/Division%20Of%20Labor%20Final%20Version.pdf

GIDDENS, A. 2000. *Sociologie*. Praha : Argo, 2000. ISBN 8072031244.

GOLDSWORTHY, A. 2010. *Armáda starého Říma*. Praha: Slovart, 2010. ISBN 9788073912628.

FORM, W. 2020. *Social change*. [online]. Dostupné na internete: https://www.britannica.com/topic/social-change/Mechanisms-of-social-change

HEINECKEN, L. 2015. *The military, war and society: The need for critical sociological engagement*. [online]. Dostupné na internete: https://www.ajol.info/index.php/smsajms/article/view/117414/106976

HOWARD, M. Vojna v európskych dejinách. Bratislava: ALEPH, 2013. ISBN 9788089491117.

JONES, E. 2003. *The european miracle*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. ISBN 9780521527835.

KONDRATIEV, N. 1984. *Long wave cycle*. New York: E. P. Dutton, 1984. ISBN 9780943940076.

LEICHT, K. T. 2013. *Social change*. [online]. Dostupné na internete: https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199756384/obo-9780199756384-0047.xml

MARX, K. 1990. *Capital: A critique of political economy*, London: Penguin Books, 1990. ISBN 9780140445688.

McNEILL, W.H. 1983. *The Pursuit of Power*, Oxford: Basil Blackwood Publisher Limited, 1983. ISBN 0631131345.

MALEŠEVIĆ, S. 2010. *The sociology of war and violence*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. ISBN 9780511789465.

NICHOLS, J. B. 1902. *The Monist*, 13(1), 136–138. [online]. Dostupné na internete: http://www.jstor.org/stable/27899377

PARKER, G. 1988. *The military revolution: military innovation and the rise of the west, 1550-1800*. Cambridge : Cambridge University Press, 1988. ISBN 9780521474269.

PORTER, B.D. 1994. *War and the rise of the state*. New York : The Free Press, 1994. ISBN 9780743237789.

ROGERS, C. J. 1995. *The military revolution debate : Readings on the military transformation of early modern Europe*. Boulder : Westview Press, 1995. ISBN 0813320534.

SPENCER, H. 1972. *On social evolution: Selected writings*. Chicago: University of Chicago Press, 1972. ISBN 9780226768915.

ŠMIHULA, D. 2011. *Long waves of technological innovations*. [online]. Dostupné na internete: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2353624

ŠMIHULA, D. 2015. *Vojenská služba, politické práva a občianstvo*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015. ISBN 9788073805920.

TILLY, C. 1990. *Coercion, Capital and European States, AD 990-1990*, Oxford: Basil Blackwell Ltd, 1990. ISBN 9781557863683.

WEBER, M. 1978. *Economy and Society*. Oakland: University of California Press, 1978. ISBN 9780520035003.

Matej JANČOŠEK, MSc
Mikulášska 6651/1A, Bratislava
jancosekmat@gmail.com

SKUTKY EXTRÉMIZMU V OZBROJENÝCH SILÁCH SLOVENSKEJ REPUBLIKY

ACT OF EXTREMISM IN THE ARMED FORCES OF THE SLOVAK REPUBLIC

Vojtech JURČÁK, Petra MARTAUS, Tomáš MARTAUS

ABSTRACT

Extremism is currently a security treat that undermines the democratic principles of the rule of law. It manifests itself in all areas of social life. The aim of the article is to analyse the effects of extremism in the armed forces. The analysis shows that extremism in the armed forces is not as problematic as in the civilian sector. Nevertheless, due attention needs to be paid to the prevention of the fight against extremism, especially at the stage of retention in the armed forces.

Keywords: Extremism, crime, armed forces, criminal law.

ÚVOD

V postindustriálnej spoločnosti postupne dochádza k chápaniu armády ako typu formálnej byrokratickej organizácie (Keller, 2007)[1], vyznačujúcej sa znakmi vojenskej organizácie(Polonský, Matis, Malátek, 2008)[2]. Koncom 20. storočia dostáva táto klasická predstava zo začiatku 20. storočia vážne trhliny. Nové bezpečnostné prostredie, ktoré sa vyznačuje asymetrickými hrozbami a kombináciou „mäkkej“ a „tvrdej“ bezpečnosti (Rühle, 2006)[3], vyžaduje prehodnotiť tieto znaky. Armády (národné, nadnárodné i medzinárodné) reagujú aj na snahu ekonomických a štátnych organizácii o zoštíhlenie. Štruktúra novobudovanej armády je tvorená plne profesionalizovaným jadrom (profesionálni vojaci) a

[1] Formálne organizácie vznikli umelo ako výsledok vylúčenia más obmedzenej liberálnej spoločnosti 19. storočia z projektu spoločnosti zloženej z drobných vlastníkov a ich úsilia o sociálnu integráciu: v oblasti výroby– zamestnanci firiem a koncernov; v oblasti spotreby – zákazníci veľkých obchodov; v oblasti sociálneho zabezpečenia – občania tzv. sociálneho štátu; v sektore informácii a kultúry – konzumenti veľkých mediálnych agentúr; v oblasti politickej participácie – členovia a voliči masových politických strán a hnutí a na vojnovom poli – príslušníci masových armád a vojensky organizovaného zázemia. KELLER, J. Sociologie organizace a byrokracie. 2. vyd. Praha: SLON. 2007. s. 117–126.

[2] 21 Znaky vojenskej organizácie: prísna centralizácia, hierarchizácia a formalizácia vzťahov a činností, reglementácia konania a správania svojich príslušníkov, prísne vymedzenie svojej kompetencie a vlastné prostriedky kontroly, osobitný hodnotový systém a napokon relatívne samostatný a uzavretý informačný systém. POLONSKÝ D., MATIS J., MALÁTEK V.: Sociologický pohľad na armádu. L. Mikuláš: VA. 1994. s. 24–25., MATIS J., HAMAJ P., MARTINSKÁ M.: Sociológia armády. L. Mikuláš: AOS. 2008. s. 59–61.

[3] „Mäkká bezpečnosť“ sa definuje ako inteligentnejšia alternatíva hrubej „tvrdej“ bezpečnosti, čo nevystihuje podstatu, pretože „inteligentnosť“ je schopnosť kombinovať tvrdú a mäkkú silu pri napĺňaní cieľa (prijateľný stupeň bezpečnosti). Je to spôsob medzinárodného vplyvu bez použitia vojenskej sily. „Mäkká bezpečnosť“ predstavuje tie oblasti, v ktorých štát musí riešiť konflikty a potlačovať negatívne tendencie v záujme udržania svojej stability a bezpečnosti, ktoré ale nie sú priamo viazané na násilie a nesúvisia priamo s vojenským ohrozením krajiny inou krajinou. RÜHLE, M. Nástroje „mäkkej bezpečnosti“ NATO. In:Euro-Atlantic Quarterly, č. 3 z roku 2006, s. 6–7.

periférium (siete) (Keller, 2007)[4], tvorenou prenajatými službami alebo príslušníkmi, vykonávajúcimi dočasné zamestnanie[5].

Z toho vyplýva, že bolo potrebné nielen redefinovať poslanie a úlohy nových ozbrojených síl, chápaných ako integrálna súčasť a zároveň rozhodujúci nástroj suverénneho štátu pri zaručení jeho bezpečnosti pred vonkajším napadnutím cudzou mocou a plnení medzinárodných záväzkov, ktorými je viazaný, ale aj tieto ozbrojené sily reformovať. Za hlavný prostriedok plnenia úloh vojenskej reformy sa považuje profesionalizácia armády, realizovaná v týchto navzájom sa prelínajúcich rovinách: všeobecnej, osobitnej a jednotlivej.

1 PROFESIONALIZÁCIA OZBROJENÝCH SÍL A EXTRÉMIZMUS

Tieto nové momenty profesionalizácie ozbrojených síl (armády) veľmi výstižne charakterizoval doc. F. Škvrnda. Upozornil na moment asymetrie (medzinárodný a vnútroštatný aspekt), ktorý profesionalizácia armády obsahuje a vymedzil riziká, výrazne ohrozujúce budovanie plne profesionálnych ozbrojených síl v jednotlivých krajinách. Zároveň si je potrebné uvedomiť, že proces profesionalizácie priniesol veľmi veľa radikálnych až extrémnych názorov na svoj priebeh nielen v spoločnosti, ale aj v samotných plne profesionálnych ozbrojených silách. Tieto názory boli príčinou nielen mnohých chýb a omylov, ktoré výrazne spomalili tento proces, ale boli hrozbou, že sa proces profesionalizácie premení v „mcdonaldizáciu“ so všetkými jej rozmermi a to: efektivitou, vypočítateľnosťou, predpovedateľnosťou, kontrolou a tiež iracionalitou racionality a spoločnosť postupne stratí nad svojimi ozbrojenými silami kontrolu, pretože racionalizácia v čistom trhovom prostredí umožňuje dostať ozbrojené sily do súkromných rúk (vznik tzv. súkromných armád)[6]. Tieto radikálne a extrémistické názory na priebeh profesionalizácie ozbrojených síl sú síce veľmi nebezpečné, pretože tvoria ídeový základ pre vznik radikalistických a extrémistických tendencií medzi príslušníkmi ozbrojených síl. Nás ale zaujíma skôr problematika existencie extrémistických a radikálnych názorov v ozbrojených silách a tiež vzťah medzi extrémizmom a ozbrojenými zložkami. Táto problematika je veľmi aktuálna, no doteraz predstavuje v prevažnej miere nepreskúmanú a nepoznanú oblasť a to najmä ak hovoríme o krajinách strednej a východnej Európy. Proces profesionalizácie ozbrojených síl sa stal stredobodom pozornosti tiež radikálov a extrémistov mimo ozbrojených síl, ktorí vidia dve reálne možnosti zapojenia príslušníkov ozbrojených síl (najmä profesionálnych vojakov) do svojich aktivít:

[4] V súčasnosti v tzv. prechodnom období (prechod veľkých formálnych organizácii na siete) existujú dve odlišné typy sieti: prvý typ sú siete prechodných a dočasných trhových kontraktov medzi jadrom a perifériou organizácie, ktoré vznikli reštrukturalizáciou pyramidálnych formálnych organizácii, čím zároveň vznikol veľmi voľný vzťah medzi jadrom organizácie a perifériou, so silnou kontrolou jadra; druhý typ sú siete neformálnych vzťahov nadväzovaných a udržiavaných medzi zamestnancami jadra (kmeňoví zamestnanci) – nazývanými tiež sociálnym kapitálom. Pozri: KELLER, J.: Sociologie organizace a byrokracie. Praha: Sociologické nakladatelství. 2007.

[5] Sú to tí profesionálni vojaci, ktorých kontrakt je dočasný (záväzok 3–6 rokov) a nie je predpoklad, že výkonom vojenského povolania získajú kvality vojenského profesionála. Túto skupinu môžu tvoriť aj príslušníci aktívnych záloh a teritoriálneho vojska (napr. domobrana).

[6] Výsledkom privatizácie a komercializácie bezpečnostného sektora je vznik kvalitatívne nových ekonomických subjektov: súkromných vojenských a súkromných bezpečnostných spoločnosti, ako subjektov, ktoré sú konkurentom a blízkym spolupracovníkom armády. Tieto spoločnosti sa od súkromných bezpečnostných služieb odlišujú obsahom svojich činnosti a nadnárodným pôsobením. Podľa vzdialenosti od bojiska možno diferencovať tri základné úrovne pôsobenia týchto subjektov: - poskytovateľské (dodávateľské) firmy, operujúce priamo v bojových zónach a ponúkajúce služby žoldnierskeho charakteru - podporné firmy, ktoré sa zaoberajú logistikou, pričom sa pohybujú aj v oblastiach boja; konzultačné firmy, ktoré síce ponúkajú rôzne formy bojového výcviku, konzultácií, poradenstva a pod., ale nezúčastňujú sa priamo boja a to štátnym, ale i neštátnym subjektom.

- prvú možnosť predstavuje vstup prívržencov extrémistických a radikálnych skupín do ozbrojených síl s cieľom získať vojenský výcvik a prístup k zbraniam;
- druhou možnosťou je uplatnenie profesionálnych vojakov po ukončení vojenskej služby a odchode z ozbrojených síl v extrémistických a radikálnych skupinách.

Z uvedených dôvodov bude potrebné faktory šírenia radikalizmu a extrémizmu v ozbrojených silách analyzovať v širšom kontexte, najmä však komplexne v celom procese utvárania vojenského profesionála. Vojenský profesionál (mužstvo, poddôstojníci, dôstojníci i generáli) utvára svoje kvality v individuálnej rovine profesionalizácie v dvoch etapách a to: *prípravnej a rozvojovej či podľa iných autorov v etape regrutácie, retencie a migrácie*. Preto je treba analyzovať šírenie radikalizmu a extrémizmu v ozbrojených silách a prijímať, či realizovať účinné a efektívne opatrenia k ich eliminácii tiež v týchto etapách a nie ako sa to dnes robí plošne. Ukazuje sa, že najefektívnejšie výsledky sú dosahované v etape retencie, slabšie sú už v etape regrutácie. Veľmi slabé sú výsledky v etape migrácie (odchod vojakov do zálohy a do dôchodku), v ktorej nemajú ozbrojené sily na elimináciu extrémizmu a radikalizmu temer žiadny vplyv.

2 EXTRÉMIZMUS V OZBROJENÝCH SILÁCH

Nie je to chyba iba ozbrojených síl, ale celej spoločnosti. Zatiaľ sa totiž sklony k radikalizmu a extrémizmu v ozbrojených silách nechápu ako vzbura jednotlivca, ktorá vyplýva z nezvládnutia prechodu z náročnej vojenskej služby, ktorej súčasťou sú dnes i vojnové operácie, do bežného života. Táto vzbura môže byť namierená buď voči spoločnosti a skupinám (násilné riešenie medzi etnických konfliktov v komunite, rozpady rodín alebo útoky na samotný štát – jeho inštitúcie), alebo aj voči sebe (sebapoškodenia a samovraždy vojakov po návrate z vojenských operácii). Zároveň je potrebné v súvislosti s potenciálnym ohrozením vnútornej bezpečnosti krajiny zdôrazniť, že extrémizmus a radikálne myšlienky u bývalých profesionálnych vojakov môžu v situácii rastúcej miery nespokojnosti a frustrácie obyvateľov (chudobné a tiež ekonomicky najmenej rozvinuté – tzv. marginálne regióny) viesť v prípade vypätého konfliktu k ich skratovému konaniu, čo je umocnené faktom, že títo jednotlivci majú za sebou bojový výcvik a väčšina tiež povolenie na držanie zbrane.

Zo sociologického výskumu doc. Matisa a kol. v roku 2013, ktorý bol vykonávaný s cieľom zistiť stav vnímania, respektíve poznania tohto pojmu a na získanie osobných skúseností s jeho prejavmi a poznanie jeho predstaviteľov na pracovisku a v regióne výkonu služby vyplýva, že 518 respondentov na otázku „Vedeli ste, čo znamená pojem extrémizmus“? odpovedalo 505 profesionálnych vojakov. Až 90 % z nich bol tento pojem známy a iba 10 % z nich tento pojem nepoznali. Tí, ktorí pojem extrémizmus poznali ho vnímali ako:

- rasovú a menšinovú neznášanlivosť,
- násilie voči „iným“ osobám,
- niečo iné ako normálne
- činnosť, ktorá vybočuje mimo zákon a stanovené pravidlá.

Zároveň je potrebné vychádzať z toho, že neexistuje konsenzus v chápaní pojmu extrémizmus. Z toho vyplýva, že výsledky môžu byť zaťažené širokým chápaním pojmu extrémizmus respondentmi, tak ako to predpokladali autori pri teoretickom vymedzení pojmov radikalizmus a extrémizmus (Matis, 2013).

Zo štatisticky dostupných údajov za posledné roky plynie, že odhalených skutkov extrémizmu, ku ktorým sa uchyľujú príslušníci OS SR, nie je podstatný (tabuľka 1).

Tabuľka 1 Extrémizmus v evidencii Vojenskej polície

Rok	Priestupok §47a-§48	Trestný čin §421-424 TZ
2016	1	0
2017	1	0
2018	0	0
2019	0	0

Zdroj: vlastné spracovanie

V priebehu roka **2018** a **2019** nebol Vojenskou políciou v sledovanej oblasti zaevidovaný **žiadny** trestný čin vykazujúci znaky skutkovej podstaty uvedenej v XII. hlave, 1. diel „Podpora a propagácia skupín smerujúcich k potlačeniu základných práv a slobôd (§421-§ 424) Zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon. Taktiež Vojenská polícia v sledovanom období neeviduje priestupky extrémizmu (§ 47a - §48) Zákona č. 372/1990 Zb. o priestupkoch.

V roku **2017** bolo Vojenskou políciou preverené podozrenie z dopustenia sa priestupku extrémizmu podľa § 47a ods.1 písm. b) Zákona č. 372/1990 Zb. o priestupkoch, ktorého sa mal dopustiť príslušník OS SR tak, že na facebookovom profile použil verejne písomné a grafické vyhotovenie textov a vyhlásení obhajujúce, podporujúce alebo podnecujúce nenávisť, násilie alebo neodôvodnene odlišné zaobchádzanie voči skupine osôb alebo jednotlivcovi pre ich príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, farbe pleti, etnickej skupine, pôvodu, rodu alebo pre ich náboženské vyznanie. Objasňovaním bolo zistené, že podozrivý naplnil znaky skutkovej podstaty priestupku v zmysle § 47a ods. 1 písm. b) Zákona SNR č. 372/1990 Zb. o priestupkoch. Ďalej bolo zistené, že podozrivý zverejnením ostatných obrazových vyhotovení na svojom facebookovom profile nedodržal všeobecne platné pravidlá slušnosti, zdvorilosti a taktnosti, ktoré mohli narušiť vážnosť a dobré meno OS SR, čím porušil Čl. 4 ods. 2 Etického kódexu profesionálneho vojaka s poukazom na § 132 ods. 1; § 134 ods. 1 písm. a) Zákona NR SR č. 281/2015 Z.z. o štátnej službe profesionálnych vojakov.

V roku **2016** bolo Vojenskou políciou preverené anonymné oznámenie na príslušníka OS SR, ktorý sa mal dopustiť priestupku extrémizmu podľa § 47a ods.1 písm. b) Zákona č. 372/1990 Zb. o priestupkoch tak, že na adrese trvalého bydliska mal vyvesenú vlajku Konfederácie – „južanskú vlajku“, ktorá je symbolom podporovania alebo podnecovania nenávisti, násilia alebo neodôvodneného odlišného zaobchádzania voči skupine alebo jednotlivcovi pre ich príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, farbe pleti, etnickej skupine, pôvodu rodu alebo pre ich náboženské vyznanie. Objasňovaním bolo zistené, že príslušník naplnil znaky skutkovej podstaty priestupku v zmysle § 47a ods. 1 písm. b) Zákona NR SR č. 372/1990 Zb. o priestupkoch.

Za žurnalisticky zmapovaný prípad extrémizmu príslušníka OS SR možno považovať v roku 2016 činnosť donedávna profesionálneho vojaka, kandidujúceho ako príslušníka OS SR vo voľbách do európskeho parlamentu, ktorý predtým, než sa vydal na sólovú spevácku dráhu pôsobil ako frontman neonacistickej kapely Biely odpor. Z textov tejto kapely pritom cítiť odkaz na neonacistické symboly, rasizmus, xenofóbiu a homofóbiu. Najmä posledné dve sa preniesli aj do jeho textov ako sólového speváka. V týchto textoch chce trestať zradcov rasy, fyzicky ubližovať gejom a skladá poctu britskej legende neonacistov Ianovi Stuartovi. Na úvod

skladby Národný socializmus spieva „poslednú skladbu venujem Imrovi z Nitry a všetkým národnosocialistickým organizáciám na celom svete“ a zvolá „Sieg heil“.[7]

Pokiaľ ide o § 47a ods.1 písm. b) Zákona č. 372/1990 Zb. o priestupkoch, v zmysle tohto ustanovenia sa priestupku extrémizmu dopustí ten, kto použije na verejnosti písomné, grafické, obrazové, zvukové alebo obrazovo-zvukové vyhotovenie obhajujúce, podporujúce alebo podnecujúce nenávisť, násilie alebo neodôvodnene odlišné zaobchádzanie voči skupine osôb alebo jednotlivcovi pre ich príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, farbe pleti, etnickej skupine, pôvodu rodu alebo pre ich náboženské vyznanie.

Zvláštnu pozornosť si zasluhuje činnosť združenia Slovenskí branci.

Pokiaľ sa zamýšľame nad právnou zodpovednosťou Slovenských brancov, je vhodné poukázať na nasledovné okolnosti. V zmysle čl. 29 Ústavy Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. je každému garantované právo slobodne spolu s inými združovať sa v spolkoch, spoločnostiach alebo iných združeniach. Činnosť týchto spolkov, spoločností alebo iných združení je pritom oddelená od štátu. Výkon práva slobodne sa združovať v spolkoch, spoločnostiach, či iných združeniach možno obmedziť len v prípadoch ustanovených zákonom, ak je to v demokratickej spoločnosti nevyhnuté pre bezpečnosť štátu, na ochranu verejného poriadku, predchádzanie trestným činom alebo na ochranu práv a slobôd iných.

Abstraktne koncipované ústavné právo združovania sa, garantované čl. 29 Ústavy Slovenskej republiky, „vykonáva“ i zákon č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov. Na základe § 2 tohto právneho predpisu môžu občania zakladať spolky spoločnosti, zväzy, hnutia kluby, a iné občianske združenia, ako aj odborové organizácie a združovať sa v nich.

V zmysle § 4 zákona o združovaní občanov však nie sú dovolené združenia, ktorých cieľom je popierať alebo obmedzovať osobné, politické alebo iné práva občanov pre ich národnosť, pohlavie, rasu, pôvod, politické alebo iné zmýšľanie, náboženské vyznanie a sociálne postavenie, roznecovať nenávisť a neznášanlivosť z týchto dôvodov, podporovať násilie alebo inak porušovať ústavu a zákony; ktoré sledujú dosahovanie svojich cieľov spôsobmi, ktoré sú v rozpore s ústavou a zákonmi; a čo je podstatné i ozbrojené združenia či združenia s ozbrojenými zložkami (za také sa nepovažujú združenia, ktorých členovia držia alebo používajú strelné zbrane na športové účely).

Ak zo stanov združenia plynie, že ide o nedovolené združenie, Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky jeho registráciu obligatórne odmietne. Pokiaľ ministerstvo zistí, že už registrované združenie vyvíja niektorú zo zakázaných činností, bez meškania ho na to upozorní a vyzve ho, aby od takej činnosti upustilo. Ak združenie v tejto činnosti pokračuje, ministerstvo ho v zmysle § 12 ods. 3 zákona o združovaní občanov rozpustí.

Pokiaľ činnosť združenia, ktoré má sídlo v Slovenskej republike, bola úplne alebo prevažne používaná na páchanie trestnej činnosti, na základe § 12 zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov č. 91/2016 Z.z., uloží súd tomuto združeniu trest zrušenia právnickej osoby. Urobiť tak môže i v prípade, ak odsudzuje právnickú osobu za trestný čin, za ktorý Trestný zákon č. 300/2005 Z. z. umožňuje uložiť trest odňatia slobody na dvadsaťpäť rokov alebo trest odňatia slobody na doživotie.

Pokiaľ však ide o Slovenských brancov, tí ako právnická osoba nie sú registrovaní v žiadnom z príslušných registrov, ktorý by im v zmysle právneho poriadku Slovenskej republiky priznával právnu subjektivitu ako jestvujúcej právnickej osobe. Inak povedané, z pohľadu práva neexistujú! Ak nie sú registrovaní, ak neexistujú, nemožno ich ani zrušiť. Za

[7] Neonacista skandujúci „Sieg heil!“ hovorcom . 2016. DENNÍK N [online]. [cit. 2019-12-10]. Dostupné z: https://dennikn.sk/blog/1672375/neonacista-skandujuci-sieg-heil-hovorcom-parlamentnej-strany/

akékoľvek konanie, priečiace sa právu tak podliehajú výlučnej individuálnej právnej zodpovednosti len jeho členovia. Tí podliehajú občianskoprávnej, trestnoprávnej či administratívnoprávnej zodpovednosti rovnako, ako akákoľvek iná fyzická osoba.

V kontexte uvedeného je preto možné osobitne poukázať na recentné trestné činy či priestupky, ktoré potenciálne prichádzajú do úvahy ako možné najpočetnejšie protiprávne skutky, ktorých by sa Slovenskí branci pri svojej činnosti mohli dopúšťať.

V zmysle § 69 ods. 1 písm. b) zákona o strelných zbraniach a strelive a o zmene a doplnení niektorých zákonov je priestupkom porušenie povinnosti držiteľa zbrojného preukazu strieľať zo zbrane, ktorú je oprávnený držať alebo nosiť len v miestach, kde je na to oprávnený podľa tohto zákona alebo podľa osobitného predpisu, alebo na strelniciach, ak nejde o použitie zbrane na ochranu života, zdravia alebo majetku.

Rovnako je podľa tohto právneho predpisu priestupkom i viditeľné nosenie zbrane držiteľom zbrojného preukazu, v prípadoch, v ktorých mu bol vydaný zbrojný preukaz s vyznačenou skupinou A, či držať alebo nosiť zbraň, na ktorú nebol vydaný preukaz zbrane. Zbraňou kategórie A je pritom v zmysle zákona o strelných zbraniach a strelive a o zmene a doplnení niektorých zákonov zakázaná zbraň, zakázané strelivo a zakázané doplnky zbrane, a tak i vojenská zbraň či samočinná zbraň. (Samočinnú zbraň predstavuje palná zbraň, ktorej opätovné nabitie a napnutie bicieho mechanizmu prebieha v dôsledku predchádzajúceho výstrelu a ktorej konštrukcia umožňuje viac výstrelov na jedno stlačenie spúšte.)

Pokiaľ ide o potenciálne najpravdepodobnejšiu trestnoprávnu kriminalitu spojenú s používaním strelných zbraní, na tomto mieste možno poukázať na trestný čin nedovoleného ozbrojovania a obchodovania so zbraňami. V zmysle jeho základnej skutkovej podstaty je trestným činom vyrobenie, dovezenie, vyvezenie, prevezenie, prepravenie, zadováženie alebo držanie streliva bez povolenia, alebo takú činnosť sprostredkovať.

Napokon za spomenutie určite stojí i novozavedená skupina priestupkov v zákone č. 321/2002 Z. z. o ozbrojených silách Slovenskej republiky, v zmysle ktorej sa priestupku dopustí ten, kto poruší zákaz používať označenie „ozbrojené sily Slovenskej republiky“, „ozbrojené sily SR“ alebo „OS SR“; vojenskú rovnošatu alebo odev označený štátnym znakom Slovenskej republiky a špecifickými znakmi, ktorý môže byť zameniteľný s vojenskou rovnošatou; či osobnú identifikačnú kartu alebo kartu, ktorá môže byť zameniteľná s osobnou identifikačnou kartou. Boli to totiž práve Slovenskí branci, ktorí v roku 2019 vyvolali potrebu zavedenia tejto skutkovej podstaty priestupku do právneho poriadku Slovenskej republiky.

Ako plynie z dôvodovej správy k novele zákona o ozbrojených silách Slovenskej republiky po prijatej úprave môže vojenskú rovnošatu nosiť len príslušník ozbrojených síl SR a osoba, ktorej bolo povolené nosenie vojenskej rovnošaty, a to poberateľ výsluhového dôchodku alebo invalidného výsluhového dôchodku, účastník boja proti fašizmu a rehabilitovaný vojak. Iná osoba vojenskú rovnošatu nosiť nemôže. Rovnako je zakázané nosenia odevu, resp. časti odevu, ktorý by mohol byť zameniteľný s vojenskou rovnošatou. Takýmto odevom môže byť napríklad odev, ktorý je vyhotovený v obdobnej farebnej úprave ako sú vyhotovené výstrojové súčiastky poľnej vojenskej rovnošaty (výstrojové súčiastky poľnej vojenskej rovnošaty sú vyhotovené vo farebnej úprave s digitalizovanou potlačou „LES“ alebo s digitalizovanou potlačou „PÚŠŤ“, ktorých dezén kamufláže pre tkaniny je zapísaný v registri dizajnov vedený Úradom priemyselného vlastníctva Slovenskej republiky) a súčasne je označený štátnym znakom Slovenskej republiky a špecifickými znakmi, ktorými sa označuje vojenská rovnošata. Špecifickými znakmi vojenskej rovnošaty sú odznak na čiapke so štátnym znakom, rukávové (košeľové) znaky, rozlišovacie označenie vojenských útvarov a rozlišovacie znaky používané výlučne v ozbrojených silách SR, hodnostné označenie a rovnošatové gombíky so symbolmi ozbrojených síl SR a sú, rovnako ako druhy vojenskej rovnošaty a

výstrojových súčiastok, ustanovené vo výnose Ministerstva obrany Slovenskej republiky zo 4. decembra 2015 č. ÚLP-11-32/2015-OdL, ktorým sa ustanovujú druhy vojenskej rovnošaty, výstrojových súčiastok, špecifických znakov vojenskej rovnošaty, ich nosenie a používanie a spôsob nosenia vyznamenaní na vojenskej rovnošate.

Pokiaľ ide o komplexný štatistický prehľad skutkov extrémizmu v rokoch 2017, 2018, tie sú uvedené v tabuľkách 2 a 3. Údaje pochádzajú z analýz Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky.

Tabuľka 2 Prehľad o trestných činoch s obsahom extrémizmu v Slovenskej republike v roku 2017

Paragrafy Osobitný motív	**Počet odsúdených**	**Počet skutkov**	**Uložené tresty**			
			NEPO	**PO**	**Peňažný trest**	**Iný trest**
421, 422 (NTZ)	9	11	2	5	1	1
422b (NTZ)	0	2	0	0	0	0
422c (NTZ)	2	5	0	1	1	0
423 (NTZ)	2	2	1	1	0	0
424 (NTZ	1	1	0	1	0	0
osobitný motív § 140, písm. e	4	5	1	2	0	1

NTZ – zákon č. 300/2005 Z. z.; STZ – zákon č. 140/1961 Zb.

Zdroj: http://web.ac-mssr.sk/statisticke-rocenky/

Tabuľka 3 Prehľad osôb odsúdených za vybrané trestné činy extrémizmu v priebehu roku 2018

trestný čin	**spolu**	**ženy**	**%**	**mladiství**	**%**	**recidivisti**	**%**
§422	23	1	4,35	0	0	11	47,82
§422b	9	0	0	2	22,22	5	55,55
§422c	10	1	10,00	1	10,00	4	40
§423	1	0	0	0	0	0	0
§424	2	0	0	0	0	0	0
§424a	0	0	0	0	0	0	0

Zdroj: http://web.ac-mssr.sk/statisticke-rocenky/

Ak by sme nazreli do štatistík vedených Ministerstvom vnútra SR, zistili by sme, že v priebehu roka 2019 bolo v období od 01.01.2019-31.12.2019 evidovaných spolu 70 trestných činov zaradených do 1. dielu - Podpora a propagácia skupín smerujúcich k potlačeniu základných práv a slobôd, XII. hlava Zákona č. 300/2005 Trestný zákon (tabuľka 4). Uvedený údaj je pritom sumár za celé územie Slovenskej republiky, kde páchateľmi sú občania Slovenskej republiky.

Tabuľka 4 Extrémizmus v evidencii Ministerstva vnútra SR v roku 2019

Rok	Trestný čin	Počet trestných činov
2019	§419	1
	§421	3
	§422/1	19
	§422a	2
	§ 422b	20
	§ 422c	6
	§423/1a	4
	§423/1b	7
	§ 424/1	8
Spolu	70	

Zdroj: vlastné spracovanie

ZÁVER

Jedným z kľúčových opatrení v boji proti extrémizmu v Slovenskej republike by malo byť zavedenie aktívnejšieho vzdelávania a zvyšovania povedomia, nielen pre občanov Slovenskej republiky ako takých, ale aj pre všetkých príslušníkov Ozbrojených síl Slovenskej republiky. Pomocou prednášok a diskusií, rôznych vzdelávacích pomôcok, či šírenia osvety, ktoré objasnia dôsledky, ktoré so sebou extrémizmus prináša, je potrebné aj naďalej podporovať kritické myslenie a neakceptovanie demonštratívnych extrémistických prejavov ako súčasť spoločenského naratívu.

Účinnosť prevencie skutkov extrémizmu cestou vzdelávania je však podmienená i financovaním tohto vzdelávania a kvalitou jeho vykonania. Problematickým často býva i spolupráca štátneho a neštátneho sektoru v tomto vzdelávaní. Rovnako nemožno podceňovať ani využívanie činnosti múzeí a pamätníkov v Slovenskej republike a krajinách, ktoré majú skúsenosti s totalitnými režimami, ktoré sa často krát cestou vlastných aktivít usilujú o vzdelávanie spoločnosti prostredníctvom prednášok, besied či výstav. Ako príklad môžeme uviesť susedné Maďarsko.

Príslušníci OS SR na rôznych stupňoch riadenia a velenia by mali byť vzdelávaní k tomu, aby dokázali rozpoznať extrémizmus, rasizmus, xenofóbiu či antisemitizmus a aby dokázali na takéto prejavy i primerane reagovať a vyrovnať sa s nimi.

Pokiaľ ide o otázku vzdelávania ako opatrenia pre boj s extrémizmom, v tejto súvislosti možno poukázať i na Stratégiu boja proti extrémizmu vypracovanú Ministerstvom vnútra Českej republiky v roku 2009, ktorá taktiež za prostriedok boja s extrémizmom považuje výchovu proti extrémizmu, rasizmu a xenofóbii, zameranú na rozvoj kritického myslenia, mediálnej výchovy, odbúravania negatívnych stereotypov, na riešenie modelových situácií, schopnosti práce so skupinovou dynamikou, sebapoznanie a sebaakceptácie, schopnosť odolávať manipulácii a kooperáciou riešiť problémy. Rovnako odporúča mapovať i príklady dobrej praxe boja s extrémizmom v zahraničí, podporovať mediálne aktivity zamerané na boj s extrémizmom, výchovu k tolerancii a rešpektovaniu ľudských práv. Za účelné považuje i podporu projektov neštátnych neziskových organizácii zameraných na prevenciu rasistických, xenofóbnych a extrémistických postojov, ako i multikulturálnu výchovu či spoluprácu s policajnými preventistami, nevládnymi organizáciami a akademickými odborníkmi. Vypracovaný dokument súčasne navrhuje zoznámiť verejnosť s extrémistickou scénou, nebezpečenstvom, ktoré jej exponenti predstavujú a oboznámiť ich s tým, aké kroky štát

prijíma pre jej likvidáciu, a to v podobe ľahko dostupných informácií. Cieľom takéhoto odporúčania je pritom dosiahnutie včasnej a zrozumiteľnej komunikácie s verejnosťou a médiami.

Preto aj v našich podmienkach je aj naďalej potrebné viesť občanov Slovenskej republiky k uvedomeniu si hodnoty ľudskej dôstojnosti a rešpektovaniu základných ľudských práv a slobôd, nakoľko sa jedná o základné piliere, na ktorých je Slovenská republika ako demokratický a právny štát, postavená.

Napokon, v rámci prevencie v boji proti krajne pravicovému extrémizmu je možné inšpirovať sa aj Nemeckou spolkovou republikou. Tá po odhalení mnohých prípadov extrémizmu v rámci Bundeswehru nasadila viac agentov tajnej služby. Nové jednotky sa okrem iného venujú skúmaniu asociácií, klubov a online sietí, aby lepšie identifikovali potenciálnych páchateľov a zabránili zločinom ešte predtým, ako sa stanú.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

HERCZEG, J. 2008. *Trestné činy z nenávisti.* 1. vydání. Praha: ASPI, Wolters Kluver, 2008. ISBN 978-80-7357-311-9. s. 156.

CHMELÍK, J. 2001.: *Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty.* 1. vydání. Praha: Linde Praha, 2001. s. 16. ISBN 80-7201-265-7.

JURČÁK, V – JURČÁK, J. 2013. Extrémizmus ako vnútorná bezpečnostná hrozba. *In. Zborník vedeckých prác NaMB 8. Medzinárodná vedecká konferencia 2013, Liptovský Mikuláš*: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, ISBN 978-80-8040-475-8.

KELLER, J. 2007. Sociologie organizace a byrokracie. 2. vyd. Praha: SLON. 2007. ISBN 978-80-8642-974-1. s. 117–126.

MAREK, J. 2018. Extrémizmus a jeho prejavy v Európe a na Slovensku In: Vojenská osveta Liptovský Mikuláš : Personálny úrad OS SR, 2018. - ISBN 978-80-89609-18-5. - S. 53-82.

MAREK, J. – MARTAUS, T. 2018. Extrémizmus ako pojem a jeho vyjadrenie v právnom poriadku Slovenskej republiky. *In: Zborník príspevkov z 9. medzinárodnej vedeckej konferencie. Liptovský Mikuláš*: AOS, 2018. s.280. ISBN 978-80-8040-568-7

MARTAUS, T. – KAŠELÁKOVÁ, P. 2017. Záväznosť bezpečnostnej, obrannej a vojenskej stratégie SR, *In. Zborník vedeckých prác NaMB 8. Medzinárodná vedecká konferencia 2017*, Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2017, ISBN 978-80-8040-551-9.

MATIS, J. 2013. Extrémizmus v ozbrojených silách. In. *Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie „Bezpečnosť, extrémizmus, terorizmus 2013.* Podhájska EEDA, 2013. ISBN 978-80-89608-14-0.

MATIS J., HAMAJ P., MARTINSKÁ M. 2008. *Sociológia armády*. L. Mikuláš: AOS. 2008. ISBN 978-80-8040-361-4s. 59–61.

POLONSKÝ D., MATIS J., MALÁTEK V. 1994. *Sociologický pohľad na armádu*. L. Mikuláš: Vojenská akadémia. 1994. 1. vydanie. ISBN 80-8040-019-9. s. 24–25.

RÜHLE, M. 2006. Nástroje „mäkkej bezpečnosti“ NATO. *In: Euro-Atlantic Quarterly, č. 3/2006,* ISSN 1336-8761. s. 6–7.

UŠIAK, J. – NEČAS, P. 2010. Prejavy radikalizmu a extrémizmu v Slovenskej republike. *In Politické vedy: časopis pre politológiu, najnovšie dejiny, medzinárodné vzťahy,*

bezpečnostné štúdiá. Roč. 13, č. 3/2010. Banská Bystrica : Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB. ISSN 1335-2741.

Koncepcia boja proti extrémizmu na roky 2015-2019

Ministerstvo vnútra Českej republiky, Stratégia boja proti extrémizmu. Praha, 2009.

Trestní zákon č. 140/1961 Sb.

Zákon č. 460/1992 Zb., Ústava Slovenskej republiky

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon

Zákon NR SR č. 372/1990 Zb. o priestupkoch

Zákon NR SR č. 281/2015 Z.z. o štátnej službe profesionálnych vojakov.

Vojtech, JURČÁK, prof., Ing. CSc.
vedúci Katedry bezpečnosti a obrany, Akadémia ozbrojených síl gen. Milana Rastislava Štefánika
vojtech.jurcak@aos.sk

Tomáš, MARTAUS, JUDr.
Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany, Akadémia ozbrojených síl gen. Milana Rastislava Štefánika
tomas.martaus@imafex.sk

Petra MARTAUS, JUDr.
Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany, Akadémia ozbrojených síl gen. Milana Rastislava Štefánika
petra.kaselakova@gmail.com

STAV LETECKEJ DOPRAVY V ČASE PANDÉMIE A MOŽNOSTI JEJ ZOTAVENIA

THE STATE OF AIR TRANSPORT AT THE TIME OF A PANDEMIC AND THE POSSIBILITIES OF ITS RECOVERY

Branislav LANCIK

ABSTRAKT

The article deals with the impact of the coronavirus pandemic on airlines. We focus on the economic impact and the ways in which airlines have dealt with them. We describe the method of support used by governments to save airlines. In the end, we outline the possibilities of reviving air traffic.

Keywords: aviation, pandemic, coronavirus, economics

ÚVOD

Pandémia nového korona vírusu, priniesla mnoho zmien do našich životov, ako v súkromnej sfére, tak aj v pracovnej. Jednou z najviac postihnutých oblastí je práve letecká doprava. Obmedzenie pohybu na začiatku roka 2020, pripravili celé prostredie leteckej dopravy o zisky a uvrhlo celé odvetvie do hlbokej krízy. V článku sa pozrieme na dopady ktoré korona vírus spôsobil a ako ovplyvnil letecký priemysel ale aj správanie ľudí a pokúsime sa pozrieť na možný vývoj situácie. V závere práce skúsime navrhnúť možné riešenia a predpoklady, ako by sa dal letecký priemysel oživiť.

1 ZÁKLADNÉ INFORMÁCIE A ROZDELENIE

Leteckú dopravu vníma a využíva skoro každý človek na zemi, či už vedome alebo nevedome. Pandémia korona vírusu nám ukázala ako letecká doprava zasahuje do našich životov a aký je problém, ak je jej fungovanie narušené.

V tomto článku sa budeme na leteckú dopravu pozerať ako na:

- Civilnú leteckú dopravu
- Nákladnú leteckú dopravu
- Letiská
- Naväzujúce služby a dodávatelia

Zameriame sa hlavne na civilnú leteckú dopravu a ako korona kríza na toto odvetvia dopadla. Nákladnej leteckej dopravy, letísk a ostatných služieb ktoré na leteckú dopravu naväzujú sa dotkneme len okrajovo.

Každý z nás pociťuje že kríza sa najviac dotkla práve civilnej leteckej dopravy a má pravdu. Cestovný ruch sa v marci 2020 de facto zastavil. Zavedené opatrenia proti šíreniu korona vírusu v podobe zákazu cestovania, zatváranie hraníc, karantén atď. viedli k rapídnemu spomaleniu civilnej leteckej dopravy.

Vzhľadom k viacnásobného efektu nie je bez leteckej dopravy stabilizovaná zamestnanosť a podpora pracovných miest v nadväzujúcich odvetviach, teda všeobecne nedochádza k stimulácii cestovného ruchu. V priebehu mesiacov sa tak situácia posunula od rušného leteckého turizmu k jeho "nulovým" hodnotám a začali prichádzať správy o prepúšťaní zamestnancov a bankrotoch v leteckej sfére (FT Reporters, 2020). Ako prvé prestali tlaku trhu odolávať cestovné kancelárie a nízkonákladové letecké spoločnosti. Jedna z prvých podľahla tlakom trhu nízkonákladová britská regionálna letecká spoločnosť Flybe, ktorá na začiatku marca vstúpila z dôvodu finančných problémov do insolvencie.

2 EKONOMICKÉ DOPADY PANDÉMIE KORONY NA LETECKÚ DOPRAVU

V roku 2020 vyvolal Covid-19 nebývalý prepad medzinárodného cestovného ruchu, viď obrázok 1, čím uvrhol sektor civilnej leteckej dopravy do chaosu. Na konci prvého štvrťroka dopyt po leteckej doprave klesol až o 53%. Celkovo je pre rok 2020 očakávaný globálny pokles cestujúcich v leteckej doprave až -38%.

Celosvetovo nákladná letecká doprava utrpela o niečo menej, k čomu mu pravdepodobne prispela potreba dodávať zdravotnícky materiál po celom svete, viď obrázok 2.

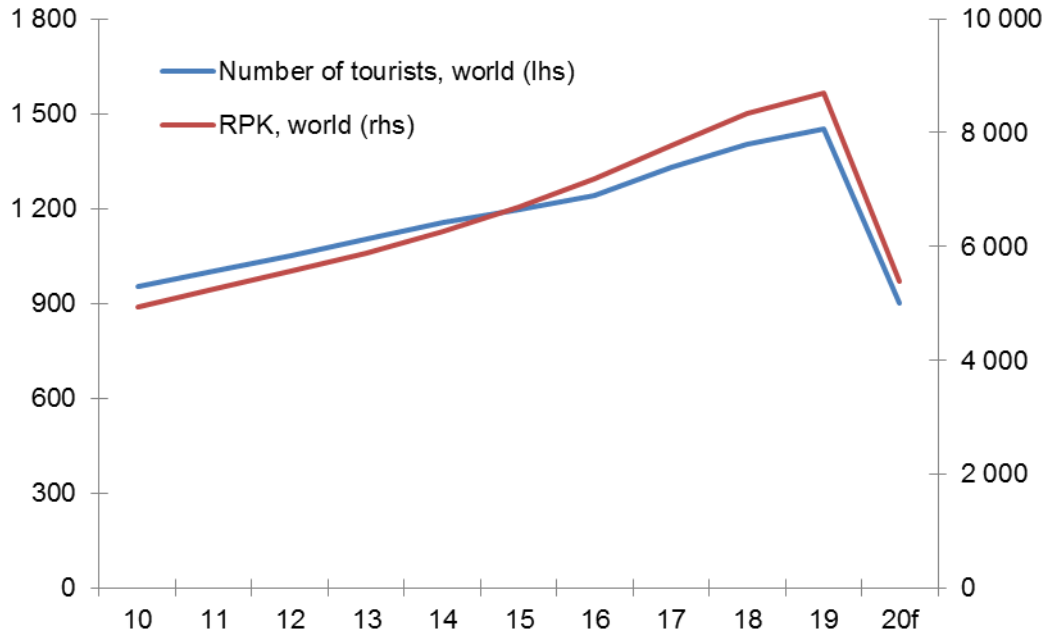

Obrázok 1 Prepad cestovného ruchu
Zdroj: Euler Hermes forecasts

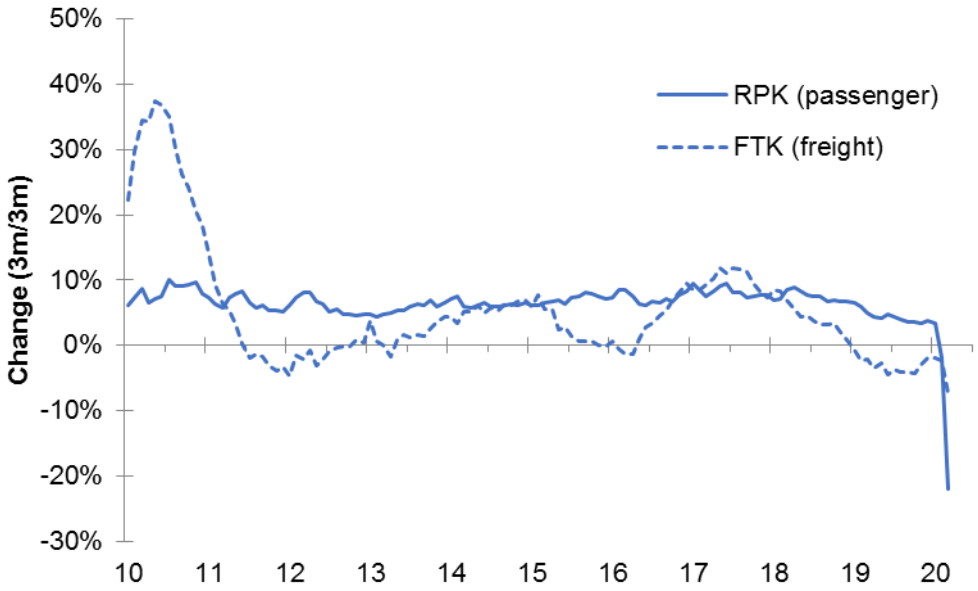

Obrázok 2 Pokles v leteckej nákladnej doprave
Zdroj: Euler Hermes forecasts

Očakávalo sa, že rok 2020 bude pre letecký priemysel katastrofálny. Výpočty uskutočnené na skupine približne 80 významných leteckých spoločností, ukazujú pokles výnosov celosvetovo o viac ako 300 miliárd USD a pokles prevádzkového príjmu o viac ako 100 miliárd USD v roku 2020.

Ešte horšie je, že prevádzková strata leteckých spoločností, v roku 2020 dosiahla až neuveriteľných 60 miliárd USD viď obrázok 3.

Očakáva sa, že letecký sektor po oživení svetového hospodárstva a medzinárodného cestovného ruchu v rokoch 2021 a 2022 získa príjmy vo výške 205 miliárd USD a 75 miliárd USD. To však ani zďaleka nevyrovná všetky stratené tržby len v roku 2020.

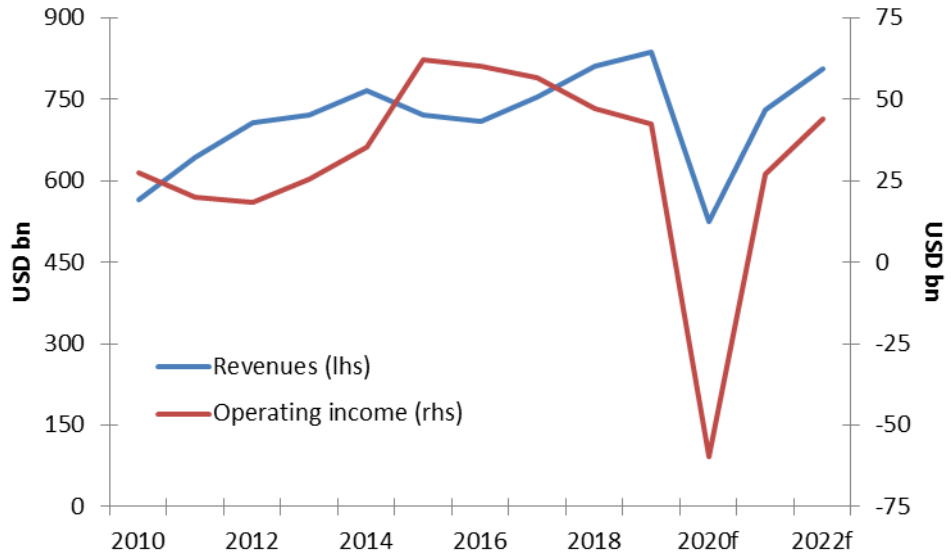

Obrázok 3 Prevádzková strata
Euler Hermes forecasts

Aj keď sa teraz po celom svete postupne odstávajú výluky a hranice sa začínajú znovu otvárať, optimistický scenár predpokladá postupné oživenie odchodu v trvaní ďalších šesť mesiacov v tvare U v roku 2021.

Kombinácia tohto trendu s historickými údajmi o leteckej doprave a slabá činnosť leteckých spoločností v prvej polovici roku 2020 ukazuje, že globálny dopyt po leteckej doprave sa nevráti na predkrízovú úroveň skôr ako v roku 2023.

Podľa scenára v tvare U pozri obrázok 4, dopyt v globálnej leteckej doprave v roku 2020 klesne o -37%, potom by sa mohol odraziť o +39% a +10% v roku 2021, respektíve 2022.

Na samom začiatku roku 2020, pred pandémiou, dosiahli globálne príjmy za osobné kilometre (RPK) 2 169. Očakávame, že na túto úroveň opäť zvýši až v máji 2023.

V prípade druhej vlny korona vírusu očakávame že globálnu ekonomiku čaká scenár v tvare L, v ktorom by dopyt v globálnej leteckej doprave nedosiahol predkrízovú úroveň pred polovicou roku 2025.

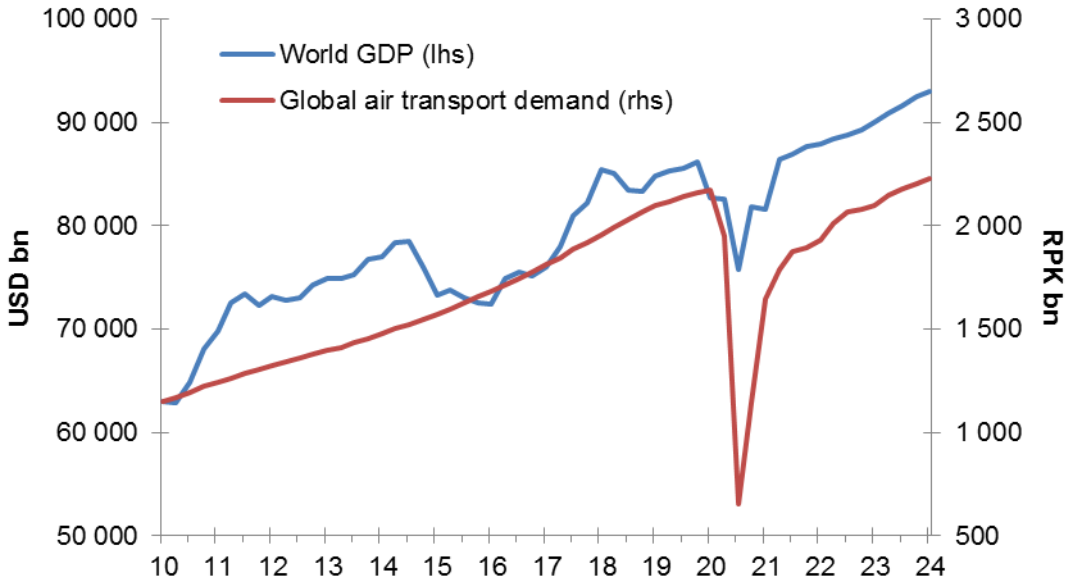

Obrázok 4 U scenár
Euler Hermes forecasts

3 OPATRENIA LETECKÝCH SPOLOČNOSTÍ

Letecké spoločnosti boli nútené upraviť svoje náklady na oveľa nižšiu úroveň výnosov, aby znížili riziko, že im dôjdu peniaze a dôjde k ukončeniu činnosti. Oznámenia o zisku Q1 hlavných leteckých spoločností odhalili reštrukturalizačné opatrenia vrátane:

- Uzemnenie lietadiel
    - V marci a apríli napríklad spoločnosť Cathay Pacific znížila kapacitu o -65%, zatiaľ čo spoločnosť United Airlines znížila medzinárodné letové poriadky do Ázie a Európy o -20%. Európske letecké spoločnosti, ako napríklad Ryanair, Lufthansa, EasyJet a British Airways, tiež urýchlili zrušenie letov s cieľom znížiť kapacitu. (Alianz.com) Odhaduje sa, že až 75% svetovej flotily mohla byť uzemnená v dôsledku cestovných obmedzení Covid-19 počas dvojmesačného výlukového obdobia.

- Poukazy na budúce cestovanie namiesto refundácií za zrušené lety:
    - Celkové refundácie, ktoré ešte majú letecké spoločnosti zaplatiť, sa od mája odhadovali na približne 28 miliárd USD. Nie je žiadnym prekvapením, že väčšina leteckých spoločností vyzvala Európsku komisiu, aby dočasne pozastavila zákon poskytujúci zákazníkom úplné náhrady za zrušené lety.
- Dočasné dovolenky:
    - Niekoľko leteckých spoločností reagovalo na krízu uložením neplateného voľna a zmrazením platov zamestnancom. Napríklad vo februári výkonný riaditeľ spoločnosti Cathay požiadal svojich takmer 30 000 zamestnancov, aby si dobrovoľne zobrali neplatené voľno, aby pomohli leteckej spoločnosti uchovať si hotovosť. Asi 100 000 pracovníkov u štyroch najväčších amerických dopravcov (americké, letecké spoločnosti United, Delta a juhozápadné aerolínie) bolo požiadaných o dobrovoľné neplatené voľno. (Alianz.com)
- Žiadne dividendy ani programy spätného výkupu akcií:
    - Zlá situácia prinútila veľkých dopravcov, aby zastavili spätné výkupy akcií a aby nevyplácali dividendy, čo sú ich hlavné spôsoby pre odmeňovanie investorov, vďaka čomu boli ich akcie menej atraktívne.
- Plány prepúšťania:
    - Letecké spoločnosti vykazujú straty čiastočne preto, že nemôžu skresať svoj personál viac, ako je povolený letovým poriadkom. Trvalé znižovanie počtu dobre platených pracovných miest v leteckom priemysle je preto nevyhnutné. British Airways už plánovali prepustiť približne 30% svojej pracovnej sily, zatiaľ čo Ryanair by mohol až prepustiť 3 000 zamestnancov, hlavne pilotov a palubného personálu. V USA dôjde k hlbokému obmedzeniu pracovných miest po 1. októbri, pretože finančná výpomoc pre letecký priemysel pokrýva do septembra zhruba dve tretiny celkových nákladov práce. Odhady naznačujú, že až tretina pracovných miest v tomto sektore - zhruba 750 000 pilotov, letušiek, manipulátorov batožiny, mechanikov a ďalších - by mohla zmiznúť. (IATA.org)
- Odloženie nájmov prenajímateľom lietadiel:
    - Letecké spoločnosti, ktoré si prenajímajú lietadlá, sa v záujme uchovania hotovosti obrátili na svojich prenajímateľov so žiadosťou o odklad platieb nájmu alebo pôžičiek. Niektoré letecké spoločnosti sa snažia rýchlo uzavrieť pôžičky alebo predať aktíva s cieľom získať hotovosť, napríklad predajom a spätným lízingom lietadiel. Väčšina prenajímateľov a bánk sa snažila spolupracovať s leteckými spoločnosťami a súhlasila s odložením splátok alebo reštrukturalizáciou platieb. Pre veriteľov je lepšie ak je hlavná (core) činnosť leteckej spoločnosti zdravá z dlhodobého hľadiska zabezpečiť prežitie leteckej spoločnosti, ako riskovať jej zlyhanie, ktoré zvyčajne vedie k stratám. Mnoho prenajímateľov lietadiel usudzuje, že nemá zmysel brať späť lietadlá v čase, keď je nízky dopyt, nakoľko ich umiestnenie za rovnakých podmienok v čase krízy je veľmi zložité. Jednoducho povedané, mladšie, palivovo efektívne lietadlá s úzkym trupom majú najlepšiu pozíciu na to, aby boli kľúčovými pre postpandemické letecké spoločnosti a prenajímateľov lietadiel.
- Oneskorenia (ak nie zrušenia) nových objednávok lietadiel:
    - Toto bol a je jeden z hlavných ukazovateľov, cez ktorý ťažkosti leteckých spoločností prenášajú na naväzujúci priemysel v tomto prípade výrobcov lietadiel. Práve v dôsledku tohoto boli spoločnosti Boeing a Airbus nútené dočasne pozastaviť alebo spomaliť výrobu. Napríklad rýchlosť výroby A320 sa znížila na 40 lietadiel mesačne, z priemeru viac ako 53 lietadiel mesačne v roku

2019. Programy A330 a A350 sa znížia na rýchlosť dvoch, respektíve šiestich lietadiel mesačne. Pokiaľ ide o závod s objednávkami. (Airbus.com) Výrobcovia lietadiel musia čeliť výraznému rušeniu objednávok

- Optimalizácia nákupu paliva:
    - Palivo predstavovalo v minulom roku v priemere štyri pätiny prevádzkových nákladov u veľkých štyroch amerických dopravcov. Cena Brent bola 38 USD za barel, znížila náklady na galón leteckého paliva pre americké letecké spoločnosti až o 55% (Moody's). Problém tentokrát spočíva v tom, že príjmy klesajú viac, ako je úspora na pohonných hmotách. Letecké spoločnosti, ktoré nakupujú pohonné hmoty pomocou zaistenia, nemôžu okamžite zarábať na nižších cenách.

Je veľmi ťažké poskytnúť globálny odhad týchto úspor nákladov pre celý letecký priemysel, ale dostupné informácie naznačujú, že by mohli pomôcť leteckým spoločnostiam. Aj keď nižšie ceny pohonných hmôt môžu kompenzovať dodatočné náklady leteckých spoločností na udržanie prevádzky, kolaps dopytu bude mať obrovský vplyv na ziskovosť.

V polovici mája vlády venovali 123 miliárd USD na podporu odvetvia leteckej dopravy. Verejná podpora pre letecké spoločnosti sa dá medziročne rozdeliť na pôžičky (60 miliárd USD), pomoc v oblasti zamestnanosti (35 miliárd USD), zabezpečené pôžičky (16 miliárd USD) a verejné financovanie (11 miliárd USD). Táto podpora však bola rozdelená nerovnomerne.

Na rozdiel od Ázie, Európy alebo USA na Strednom východe a v latinskoamerických leteckých spoločnostiach sotva profitovali, pričom verejná podpora predstavovala menej ako 5% ročných výnosov leteckých spoločností. To čiastočne vysvetľuje, prečo dve z najväčších latinskoamerických leteckých spoločností (AVIANCA, LATAM) podali návrh na vyhlásenie konkurzu.

Nedostali podporu najmä preto, že letecká doprava v regióne je považovaná za luxusný tovar. Vláda USA ako prvá zasiahla zákonom o pomoci proti korona vírusu, o úľave a ekonomickej bezpečnosti, ktorý je známejší ako zákon CARES. Poskytla celkovo 50 miliárd USD na pomoc osobným dopravcom, rozdelenú medzi balík grantov na ochranu miezd vo výške 25 miliárd USD a pôžičky a záruky na pôžičky vo výške 25 miliárd USD. To predstavuje 25% ročných výnosov leteckých spoločností v USA.

Európa je v podpore na pomyselnom druhom mieste s verejnou podporou vo výške 15% ročných výnosov leteckých spoločností v regióne.

Ázia je na tretej pozícii, pričom podpora predstavuje 10%.

Obrovská miera štátnej podpory vyvoláva obavy z toho, či táto podpora nebude ohýbať trh nesprávnym smerom a namiesto zefektívnenia leteckej dopravy a eliminácie slabých alebo nerentabilných spoločností, v značnej miere tieto spoločnosti ochráni v neprospech ich zefektívnenia. Jedná sa najme o vlajkových štátnych dopravcov ktorý sú najčastejšie vysoko nerentabilní.

4 VYHLIADKY DO BUDÚCNA

Letecké spoločnosti uprednostnili svoju likviditnú pozíciu pred ziskom, aby sa pokúsili prežiť túto historickú krízu. Keď sa zrušia zákazy cestovania, očakávame, že zvýšená cenová konkurencia oživí dopyt po leteckej doprave, pretože letecké spoločnosti, najmä tie nízkonákladové, sa ponáhľajú, aby dostali svoje lietadlá späť a do vzduchu.

Letecké spoločnosti budú musieť nájsť rovnováhu medzi potrebou zachovať si hotovostnú pozíciu a rizikom straty podielu na trhu z dôvodu rozšíreného uzemnenia ich lietadiel. To platí najmä pre transatlantické trasy považované za najziskovejší segment v leteckej doprave.

Očakávame, že v sektore dôjde v nasledujúcich troch rokoch k dvom zmenám:

Nízkonákladové letecké spoločnosti:

Tieto spoločnosti závisia od schopnosti prepraviť čo najviac ľudí, takže dodržiavanie sociálnych rozostupov a teda nutné voľné miesta v lietadlách pravdepodobne zasiahnu ich ziskovosť. Okrem toho neuniknú tlakom na zníženie uhlíkovej stopy, zatiaľ čo vlajkový štátny dopravcovia budú pravdepodobne poberať dotácie od štátu.

Je pravdepodobné, že ako prvé pocítia odklad leteckej dopravy cestujúcimi na neskoršie obdobie. V širšom zmysle očakávame, že sa nízkonákladové spoločnosti sa stanú menej atraktívnymi. Možná cesta ako sa z toho dostať je spájať sa s veľkými alebo štátnymi leteckými prepravcami. Spoločnosti ako Eurowings (Lufthansa), Vueling (British Airways) alebo Transavia (Air-France KLM) môžu lepšie využiť rastúci dopyt po letoch.

Konsolidácie v leteckej doprave:

Okrem reštrukturalizácie alebo vyhlásenia bankrotu neexistujú žiadne iné prostriedky na to, aby sa vysoko zadĺžené letecké spoločnosti dostali na trh trpiaci nadmernou kapacitou.

Z tohto pohľadu je zaujímavé všimnúť si, že najzadlženejšími leteckými spoločnosťami sú všetky čínske spoločnosti - Air China, China Southern a China Eastern. Dohromady tvoria impozantné množstvo finančného dlhu vo výške 70 miliárd USD. Čílska letecká spoločnosť Latam, ktorá zbankrotovala, mala dlhy vo výške 9,5 miliárd USD, zatiaľ čo spoločnosti Thai Airways a Norwegian Air Shuttle bojovali proti dlhu vo výške 5 miliárd USD a 6,5 miliardy USD.

Spoločnosti Cathay Pacific a Turkish Airlines sú obe finančne zadĺžené zhodne približne vo výške 12 miliárd USD. Celkovo je znepokojujúce si všimnúť, že úroveň finančných dlhov presahujúcich 10 miliárd USD sa vzťahuje aj na tieto letecké spoločnosti: American Airlines (24 miliárd USD), IAG, United and Korean Airlines (každá 15 miliárd USD), Air France-KLM (13 miliárd USD), Lufthansa a Delta Airlines (11 miliárd USD).

Blízkovýchodné letecké spoločnosti, a to aj napriek tomu, že majú veľmi nízke náklady na palivo, čelia problému s tým, že ich flotily postavené najmä pre lety na veľké vzdialenosti a majú príliš vysoké náklady na údržbu.

5 MOŽNOSTI OŽIVENIA LETECKEJ DOPRAVY

V najbližších rokoch to pre leteckú dopravu nevyzerá ružovo. Ľudia vnímajú leteckú dopravu za jedného z vinníkov rozšírenia korona vírusu do celého sveta. Je to pochopiteľné aj keď letecká doprava ako taká za to nemôže.

Pre oživenie leteckej dopravy je najdôležitejšie zvládnuť pandémiu korona vírusu v rámci sveta. Bez toho bude letecká doprava v útlme ešte dlho. Rýchla vakcinácia obyvateľstva je cesta ako sa letecká doprava opäť môže postaviť na nohy.

Letecký dopravcovia by mali spolupracovať na nadnárodnej úrovni s vládami jednotlivých krajín a snažiť sa pomôcť so zavedením jednotného tzv. covid pass-u. Práve letecký priemysel by mohol byť zjednocujúci prvok, ktorý v spolupráci s letiskami

a prepravnými spoločnosťami môže pomôcť pri návrhu a rýchlom implementovaní covid pass-ov do života.

Ďalšou dôležitou časťou je investícia do cestovného ruchu. Vlády si musia uvedomiť že nie je možné túto časť priemyslu nechať bez podpory. Bez stimulácie cestovania rôznymi úľavami či inými spôsobmi podpory, nezvýšia dopyt po cestovaní a odvetvie ako také už nebude schopné niesť celú ťarchu podpory na svojich pleciach.

ZÁVER

Cieľom tehto článku nebolo nájsť riešenie súčasného stavu v civilnej leteckej doprave, ale ukázať v akom stave sa nachádza a čo všetko museli letecké spoločnosti v posledných rokoch prekonať. Ukázali sme spôsoby akými proti enormnému poklesu tržieb bojovali a aké sú ich vyhliadky do budúcna.

Bez podpory vlád a veľkých investičných stimulov do cestovného ruchu ako takého, hrozia pre letecký priemysel ťažké časy. Nutnosť investovať do ochrany osôb pred vírusom, zanechala na leteckých spoločnostiach veľké škody a bude na nás všetkých aby sme pomohli sa dostať civilnému leteckému priemyslu na stav pred pandémiou.

ZOZNAM BIBLIGRAFICKÝCH ODKAZOV

EUROCONTROL (2020a): COVID-19 – Grounded aircraft in the EUROCONTROL area: Aircraft Operator View, 2020, Aviation Intelligence, Dostupné na internete: https://ansperformance.eu/covid/acft_ground/

EUROCONTROL (2020b): Daily Traffic Variation – Aircraft Operators, Aviation Intelligence, Dostupné na internete: https://www.eurocontrol.int/Economics/DailyTrafficVariation-AOs.html

KOLESÁR, J. 2019. Letecká preprava osôb a batožín [online]. Dostupné na internete: <http://web.tuke.sk/lf-kmlp/Ucitelia/Hanak%20Peter/LPP/Leteck%C3%A1%20preprava%20os%C3%B4b%20a%20bato%C5%BEiny.pdf>.

TOBISOVA, A. 2014. Ekonomika leteckej dopravy. The Technical University of Košice ISBN: 978-80-553-1558-4

TOMOVÁ, A. 2017. Ekonomika leteckých spoločností Pravidelná osobná doprava. EDIS - vydavateľské centrum Žilinskej univerzity ISBN: 978-80-554-1359-4

Alianz.com

Eulerhermes.com

IATA.org

Moodys.com

Ing. Branislav Lancik, MBA
branislav.lancik@gmail.com

AKTÍVNE ZÁLOHY AKO PERSONÁLNY ZDROJ PRE POTREBY OBRANY ŠTÁTU

ACTIVE RESERVES AS A PERSONAL RESOURCE FOR THE NEEDS OF STATE DEFENSE

Jana LUKÁČOVÁ

ABSTRACT

Active reserves in domestic crisis management as well as in international crisis management form a human resource for the needs of national defense and a component for stabilizing the security environment. In the international sense, most countries speak of advances as advances participating in regular exercises, but in the context of the Slovak Republic we distinguish two types of reserves. The term active reserve defines soldiers in the reserve who participate in regular exercises aimed at the use of the armed forces of the Slovak Republic. The so-called other advances or untrained advances are kept in the records of the district office in the seat of the region and according to special assumptions are a means of replenishing the armed forces with a difference in readiness or training versus active reserves. Active reserves are prepared for the performance of the tasks of the armed forces and their motivational factors can be financial as well as non-financial benefits, not to mention personal development and experience gained during training.

Keywords: active reserves, soldiers, citizen, voluntary, army, security

ÚVOD

Cieľom príspevku je prognóza vývoja aktívnych záloh, potenciál a prínos ako personálneho zdroja pre potreby obrany štátu a ich pozícia v ozbrojených silách Slovenskej republiky. V prvej časti príspevku vymedzujeme pojmy zálohy aktívne zálohy v nadväznosti na skúmanú oblasť obsiahnutú v dostupnej literatúre. Následne sa venujem procesu zaraďovania do aktívnych záloh a vnútorným procesom ktoré predchádzajú prihlasovaniu vojakov v zálohe do aktívnych záloh. Následne sa zaoberám praktickým procesom, ktoré smerujú od ad hoc prihlásenia občana t. j. vojaka v zálohe do aktívnych záloh prierezovo cez motiváciu a uzatváranie dohody o zaradení do aktívnych záloh s útvarom.

1 CHARAKTERISTIKA VOJAKA V ZÁLOHE A VOJAKA V AKTÍVNEJ ZÁLOHE

Zákona č. 570/2005 Z.z. o brannej povinnosti v znení neskorších predpisov definuje pojem vojak v zálohe nasledovne:

- občan, ktorý skončil služobný pomer profesionálneho vojaka a branná povinnosť mu trvá,
- občan, ktorý skončil dobrovoľnú vojenskú prípravu a branná povinnosť mu trvá,
- občan, ktorý vykonal mimoriadnu službu a branná povinnosť mu trvá,
- občan, ktorý skončil služobný pomer príslušníka Policajného zboru, Zboru väzenskej a justičnej stráže, Hasičského a záchranného zboru, Horskej záchrannej služby, Národného bezpečnostného úradu a branná povinnosť mu trvá alebo občan, ktorý

skončil služobný pomer príslušníka finančnej správy, pričom bol bezprostredne pred skončením služobného pomeru ozbrojeným príslušníkom finančnej správy a branná povinnosť mu trvá (Zákon č. 570/2005 Z.z. o brannej povinnosti, 2005).

Úlohou využitia záloh ozbrojených síl je doplnenie ozbrojených síl Slovenskej republiky. Zálohy ako ľudský zdroj sú tvorené:

- občanmi, ktorí skončili služobný pomer profesionálneho vojaka a branná povinnosť im trvá,
- občanmi, ktorí skončili služobný pomer v Policajnom zbore, Zbore väzenskej a justičnej stráže, Hasičskom a záchrannom zbore, Horskej záchrannej službe, Národnom bezpečnostnom úrade alebo služobný pomer ozbrojeného príslušníka finančnej správy a branná povinnosť im trvá,
- občanmi, ktorí skončili dobrovoľnú vojenskú prípravu a branná povinnosť im trvá,
- občanmi povolanými na výkon mimoriadnej služby po jej skončení a branná povinnosť im trvá (Zákon č. 570/2005 Z.z. o brannej povinnosti, 2005) .

Evidencia záloh prináleží v súlade so zákonom č. 319/2002 Z.z. o obrane Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov okresnému úradu v sídle kraja podľa miesta trvalého pobytu. Počty záloh pre ozbrojené sily si určujú ozbrojené sily na základe tabuliek počtov. Prepojením medzi okresným úradom v sídle kraja a ozbrojených síl je sekcia ľudských zdrojov Ministerstva obrany Slovenskej republiky, ktorá ako ústredný orgán štátnej správy na úseku obrany štátu metodicky riadi okresné úrady v sídlach krajov, ktoré z hľadiska organizačnej podriadenosti patria Ministerstvu vnútra Slovenskej republiky

Keď pojednávame o zálohách, nie sú ponímané ako jednotný celok, ale členia sa na:

- aktívne zálohy, ktoré sa v stave bezpečnosti štátu na základe dohody o zaradení do aktívnych záloh pripravujú na výkon mimoriadnej služby v ozbrojených silách a plnia úlohy ozbrojených síl,
- ostatné zálohy, ktoré sa v stave bezpečnosti štátu nepripravujú na výkon mimoriadnej služby v ozbrojených silách a neplnia úlohy ozbrojených síl (Zákon č. 570/2005 Z.z. o brannej povinnosti, 2005).

Kto vlastne môže byť zaradený do aktívnych záloh? Ako byť vojakom v zálohe zaradeným do aktívnych záloh? Prvotnou podmienkou je mať status vojaka v zálohe, ktorý je častokrát zamieňaný pojmovo s vojakov vo výslužbe, čo nie je ekvivalentom pre daný pojem. Vojak v aktívnej zálohe musí spĺňať:

- kvalifikačné predpoklady na výkon funkcie s plánovanou vojenskou hodnosťou, do ktorej má byť zaradený,
- dosiahnuť plánovanú vojenskú hodnosť na výkon funkcie, do ktorej má byť zaradený, alebo vojenskú hodnosť v tom istom hodnostnom zbore najviac o jeden stupeň nižšiu alebo o dva stupne vyššiu, než aká je plánovaná na výkon tejto funkcie,
- spĺňa odborné požiadavky na výkon funkcie, do ktorej má byť zaradený, ak sa vyžadujú,
- je zdravotne spôsobilý a psychicky spôsobilý,
- je bezúhonný,
- je spoľahlivý,
- má trvalý pobyt na území Slovenskej republiky,
- je občanom Slovenskej repúbliky,

- nie je oslobodený od výkonu mimoriadnej služby
- uzatvoril dohodu o zaradení (Zákon č. 570/2005 Z.z. o brannej povinnosti, 2005).

Podmienenosť kvalifikačným predpokladom na výkon funkcie s plánovanou vojenskou hodnosťou spĺňa vojak v zálohe predstavuje nasledovné predpoklady:

- najmenej stredné odborné vzdelanie a bude zaradený do funkcie s plánovanou vojenskou hodnosťou vojak 2. stupňa, slobodník a desiatnik,
- najmenej úplné stredné všeobecné vzdelanie alebo úplné stredné odborné vzdelanie a bude zaradený do funkcie s plánovanou vojenskou hodnosťou čatár, rotný, rotmajster, nadrotmajster a štábny nadrotmajster,
- vysokoškolské vzdelanie a bude zaradený do funkcie s plánovanou vojenskou hodnosťou poručík, nadporučík, kapitán, major, podplukovník a plukovník.
- odborné požiadavky na výkon funkcie, do ktorej má byť vojak v zálohe zaradený, ustanovuje služobný predpis ministra obrany,

Vojak v zálohe preukazuje zdravotnú spôsobilosť výpisom zo zdravotnej dokumentácie pred uzatvorením dohody o zaradení a psychická spôsobilosť vojaka v zálohe sa posudzuje psychodiagnostickým vyšetrením. Spôsob posudzovania psychickej spôsobilosti vojaka v zálohe na zaradenie do aktívnych záloh ustanoví všeobecne záväzný právny predpis, ktorý vydá ministerstvo (Zákon č. 570/2005 Z.z. o brannej povinnosti, 2005). Bezúhonnosť a spoľahlivosť vojaka v zálohe resp. definíciu týchto predpokladov bližšie určuje zákon č. 570/2005 Z. z. o brannej povinnosti v znení neskorších predpisov .

Vojakom v aktívnej zálohe resp. vojakom v zálohe zaradeným do aktívnych záloh sa stáva vojak v zálohe uzatvorením písomnej dohody o zaradení na dobu dvoch až piatich rokov. Táto forma dohody nemá jednorázový charakter a môže sa uzatvárať opakovane až do skončenia brannej povinnosti občana. Dohoda musí samozrejme obsahovať určité náležitosti o ktorých pojednáva opäť zákon č. 570/2005 Z. z. o brannej povinnosti v znení neskorších predpisov. Rovnako o ukončení platnosti dohody pojednáva bližšie zákon.

O vojakovi vo výslužbe resp. vojakovi, ktorý je poberateľom výsluhového dôchodku pojednávame v zmysle zákona č. 328/2002 Z.z. o sociálnom zabezpečení policajtov a vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonom, pričom profesionálnemu vojakovi vzniká nárok na výsluhový dôchodok po dovŕšení veku potrebného na nárok na starobný dôchodok podľa všeobecných predpisov o sociálnom poistení, ak jeho služobný pomer skončil zánik z dôvodu straty vojenskej hodnosti alebo prepustením zo služobného pomeru z dôvodov uvedených v zákone. Výsluhový dôchodok sa počíta v percentách podľa od odslúžených rokov, pričom spodná hranica odslúžených rokov je 25 rokov. Presne vymedzené podmienky poberania výsluhového dôchodku bližšie určuje zákon (Zákon č.328/2002 Z.z. o sociálnom zabezpečení policajtov a vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov, 2002).

2 VNÚTORNÝ PROCES ZARADENIA VOJAKA V ZÁLOHE DO AKTÍVNYCH ZÁLOH

Vnútorným procesom chápeme v tomto prípade aktivity predchádzajúce samotnej participácii občana resp. vojaka v zálohe na procese jeho zaradenia do aktívnych záloh.

1. Generálny štáb určí vojenské útvary a ich prioritu na zaradenie vojakov v zálohe do aktívnych záloh do 30. novembra kalendárneho roka, ktorý predchádza kalendárnemu roku, v ktorom bude vykonávané zaradenie do aktívnych záloh; prioritu oznámi personálnemu úradu.

2. Generálny štáb oznámi určenie vojenských útvarov na zaradenie vojakov v zálohe do aktívnych záloh Základni stacionárnych a komunikačných informačných systémov do 30. novembra kalendárneho roka, ktorý predchádza kalendárnemu roku, v ktorom bude vykonávané zaradenie do aktívnych záloh.
3. Vojenské útvary ktorým boli určené počty aktívnych záloh a Vojenská polícia spracujú podklady do nariadenia ministra obrany Slovenskej republiky o počtoch vojakov v zálohe zaradených do aktívnych záloh a o termínoch pravidelného cvičenia a do oznámenia Ministerstva obrany Slovenskej republiky o začatí zaraďovania vojakov v zálohe do aktívnych záloh.
4. Podklady podľa zašlú vojenské útvary služobným postupom generálnemu štábu do 31. januára kalendárneho roka; generálny štáb (za jednotlivé vojenské útvary) a Vojenská polícia zašlú podklady sekcii riadenia obrany, výstavby ozbrojených síl a obranného plánovania do 15. februára kalendárneho roka (Metodický pokyn generálneho riaditeľa sekcia riadenia obrany, výstavby ozbrojených síl a obranného plánovania Ministerstva obrany Slovenskej republiky na plánovanie procesov súvisiacich s aktívnymi zálohami, 2019, s.3).
5. Sekcia ľudských zdrojov Ministerstva obrany Slovenskej republiky spracuje nariadenie a spravidla do 30. apríla kalendárneho roka uverejní oznámenie na internetovej stránke.
6. Vojenské útvary (Vojenská polícia) do 31. marca kalendárneho roka zašlú personálnemu úradu OS SR pre potreby propagácie aktívnych záloh základné údaje o vojenskom útvare (Vojenskej polícii) a o funkciách, na ktoré bude vykonávané zaradenie vojakov v zálohe do aktívnych záloh [napr. spôsobilosti, základná organizačná štruktúra vojenského útvaru (Vojenskej polície) a jeho odborné zameranie] a obsah výcviku počas pravidelného cvičenia (vševojsková príprava, odborná príprava a príprava pre plnenie úloh ozbrojených síl pri riešení následkov mimoriadnej udalosti).
7. Veliteľ vojenského útvaru a riaditeľ Vojenskej polície s vojakmi v aktívnej zálohe, ktorým 31. decembra kalendárneho roka končí platnosť dohody o zaradení do aktívnych záloh, uzavrie spravidla počas pravidelného cvičenia, najneskôr do doby jej skončenia, novú dohodu alebo dodatok k platnej dohode. Veliteľ vojenského útvaru a riaditeľ Vojenskej polície môžu uzavrieť novú dohodu alebo dodatok k dohode aj pred termínom pravidelného cvičenia. Uzavretie novej dohody alebo dodatku k platnej dohode oznámi vojenský útvar a Vojenská polícia personálnemu úradu.
8. Personálny úrad v spolupráci s vojenskými útvarmi určenými na zaradenie vojakov v zálohe do aktívnych záloh vykoná počas výkonu dobrovoľnej vojenskej prípravy medzi vojakmi dobrovoľnej vojenskej prípravy propagáciu súvisiacu s možnosťou ich zaradenia do aktívnych záloh (Metodický pokyn generálneho riaditeľa sekcia riadenia obrany, výstavby ozbrojených síl a obranného plánovania Ministerstva obrany Slovenskej republiky na plánovanie procesov súvisiacich s aktívnymi zálohami, 2019, s.4).

Pre názornú ukážku nariadením ministra obrany Slovenskej republiky o počtoch vojakoch v zálohe zaradených do aktívnych záloh sú vymedzené počty aktívnych záloh pre jednotlivé útvary. Na rok 2022 boli stanovené nasledovne:

a) pre Generálny štáb ozbrojených síl Slovenskej republiky 9 vojakov v zálohe,
b) pre Veliteľstvo pozemných síl Trenčín 9 vojakov v zálohe,

c) pre Veliteľstvo 1. mechanizovanej brigády Topoľčany 4 vojaci v zálohe,
d) pre Veliteľstvo 2. mechanizovanej brigády prešov 5 vojakov v zálohe,
e) pre 21.mechanizovaný prápor Trebišov 40 vojakov v zálohe,
f) pre 5. pluk špeciálneho určenia Žilina 22 vojakov v zálohe,
g) pre ženijný prápor Sereď 26 vojakov v zálohe,
h) pre prápor radiačnej, chemickej a biologickej ochrany Rožňava 20 vojakov v zálohe,
i) pre základňu výcviku a mobilizačného doplňovania Martin 15 vojakov v zálohe,
j) pre Vojenskú políciu 12 vojakov v zálohe (Nariadenie ministra obrany Slovenskej republiky č. 37/2021, 2021,s.2).

Zaradenie vojaka v zálohe do aktívnych záloh začína zverejnením oznámenia a začatí zaraďovania prostredníctvom masmediálnej komunikácie, ktoré iniciuje sekcia ľudských zdrojov Ministerstva obrany Slovenskej republiky na návrh Generálneho štábu ozbrojených síl Slovenskej republiky. Oznámenie o zaradení obsahuje vybrané náležitosti v súlade s čl. 1 ods. 1 Služobného predpisu ministra obrany Slovenskej republiky o podrobnostiach zaradenia vojaka v zálohe do aktívnych záloh, o pravidelnom cvičení, o plnení úloh ozbrojených síl Slovenskej republiky a o odborných požiadavkách na výkon funkcie, do ktorej má byť vojak v zálohe zaradený.

3 MOTIVÁCIA VOJAKA V AKTÍVNEJ ZÁLOHE

Aktivity vykonávané za účelom motivácie aktívnych záloh nepramenia len materiálnych ale aj v nemateriálnych motivačných prvkoch. Za nemateriálne motivačné prvky môžeme považovať emocionálnom nastavení vojaka v zálohe a na jeho pozitívnom vzťahu k ozbrojeným silám Slovenskej republiky, alebo patriotizmu, zdokonaľovanie zručností prostredníctvom výcviku a osobnostný rozvoj. Vojakovi v aktívnej zálohe patria aj určité finančné náležitosti spojené so zaradením do aktívnych záloh, ako napríklad:

- motivačný príspevok
- pomerná časť hodnostného platu
- naturálne náležitosti primerané potrebám pravidelného cvičenia alebo plnenia úloh ozbrojených síl
- alikvotná náhrada cestovného.

Motivačné prvky v oblasti tvorby aktívnych záloh nemusia byť situované len na vojakov v zálohe zaradených do aktívnych záloh ale aj na zamestnávateľov, ktorí ich uvoľňujú na pravidelné cvičenie čo môže byť predmetom ďalšej diskusie.

4 PLNENIE ÚLOH VOJAKA V AKTÍVNEJ ZÁLOHE

Plnenie úloh ozbrojených síl vojakmi v aktívnej zálohe je situované na krízovú situáciu a na plnenie úloh ozbrojených síl môže byť vojak v aktívnej zálohe povolaný najskôr po vykonaní pravidelného cvičenia po prvom uzatvorení dohody o zaradení.

Ak vojak v aktívnej zálohe v kalendárnom roku plnil úlohy ozbrojených síl, na pravidelné cvičenie sa v tomto kalendárnom roku nepovolá.

Možnosti povolania vojakov v aktívnej zálohe napríklad v prípade vyhlásenia núdzového stavu, výnimočného stavu, vojnového stavu alebo vypovedania vojny vojak v aktívnej zálohe pokračuje v pravidelnom cvičení alebo v plnení úloh ozbrojených síl, ak mu nebol nariadený výkon mimoriadnej služby.

Počty vojakov v aktívnych zálohách a termíny pravidelných cvičení určí ministerstvo (sekcia ľudských zdrojov) na návrh generálneho štábu (obsahuje koľko a pre ktorý útvar) a termíny oznámi vojenský útvar vojakom v aktívnych zálohách do 31. decembra kalendárneho roka na nasledujúci kalendárny rok.

Vojaka v aktívnej zálohe na pravidelné cvičenie povoláva vojenský útvar doručením oznámenia najmenej 15 kalendárnych dní pred termínom nástupu na pravidelné cvičenie.

Evidenciu vojakov v zálohe vedie okresný úrad v sídle kraja avšak evidenciu vojakov v aktívnych zálohách vedie vojenský útvar, pre ktorý je vojak pripravovaný. Evidencia vojakov v aktívnych zálohách musí spĺňať určité náležitosti a dokumentáciu ako sú: osobný spis vojaka v aktívnej zálohe a osobná karta vojaka v aktívnej zálohe. Možnosť povolania vojakov v aktívnych zálohách je možné vidieť aj v núdzovom stave. V súčasnosti sú platné interné normatívne akty, ktoré určujú napríklad identifikačné prvky aktívnych záloh, uzatváranie dohôd a podobne. V súčasnosti sa plánuje vytvorenie komplexnej Koncepcie aktívnych záloh. Cieľom však naďalej zostáva pri klesajúcom trende vojakov v zálohe v evidencii okresných úradov nájsť efektívny spôsob na tvorbu záloh, aktívnych záloh a zvýšenie pripravenosti záloh a vycvičených aktívnych záloh, čo prispieva k obranyschopnosti Slovenskej republiky.

ZÁVER

Potenciál aktívnych záloh neustále narastá či už pri živelných katastrofách alebo v núdzovom stave ako pomoc pri boji s pandémiou. Je nevyhnutné hľadať možnosti ich využitia a ukotvenia ich využiteľnosti a tvorby v legislatíve Slovenskej republiky. Možno stojí za úvahu ich participácia na cvičeniach ozbrojených síl Slovenskej republiky alebo po vzore ostatných zahraničných krajín kontrahovanie či umiestňovanie v misiách medzinárodného krízového manažmentu.

Súčasný trend vo vývoji aktívnych záloh môžeme považovať za pozitívne sa vyvíjajúci z pohľadu nárastu počtu aktívnych záloh, skvalitňovania výcviku a podmienok pre vojakov v zálohe zaradených do aktívnych zaloh. Pozitívnym faktorom v oblasti prístupu objasňovania problematiky aktívnych záloh a priblíženie tejto problematiky občanom formou komunikácie s verejnosťou prostredníctvom prostriedkov masmediálnej komunikácie sa prejavuje najmä v záujme občanov o aktívne zálohy a ich prínos. Predpokladom pre zvyšovanie počtov aktívnych záloh je najmé motivácia, ktorá môže mať množstvo podôb a predstavuje hlavný dôvod uzatvárania dohôd o zaradení do aktívnych záloh.

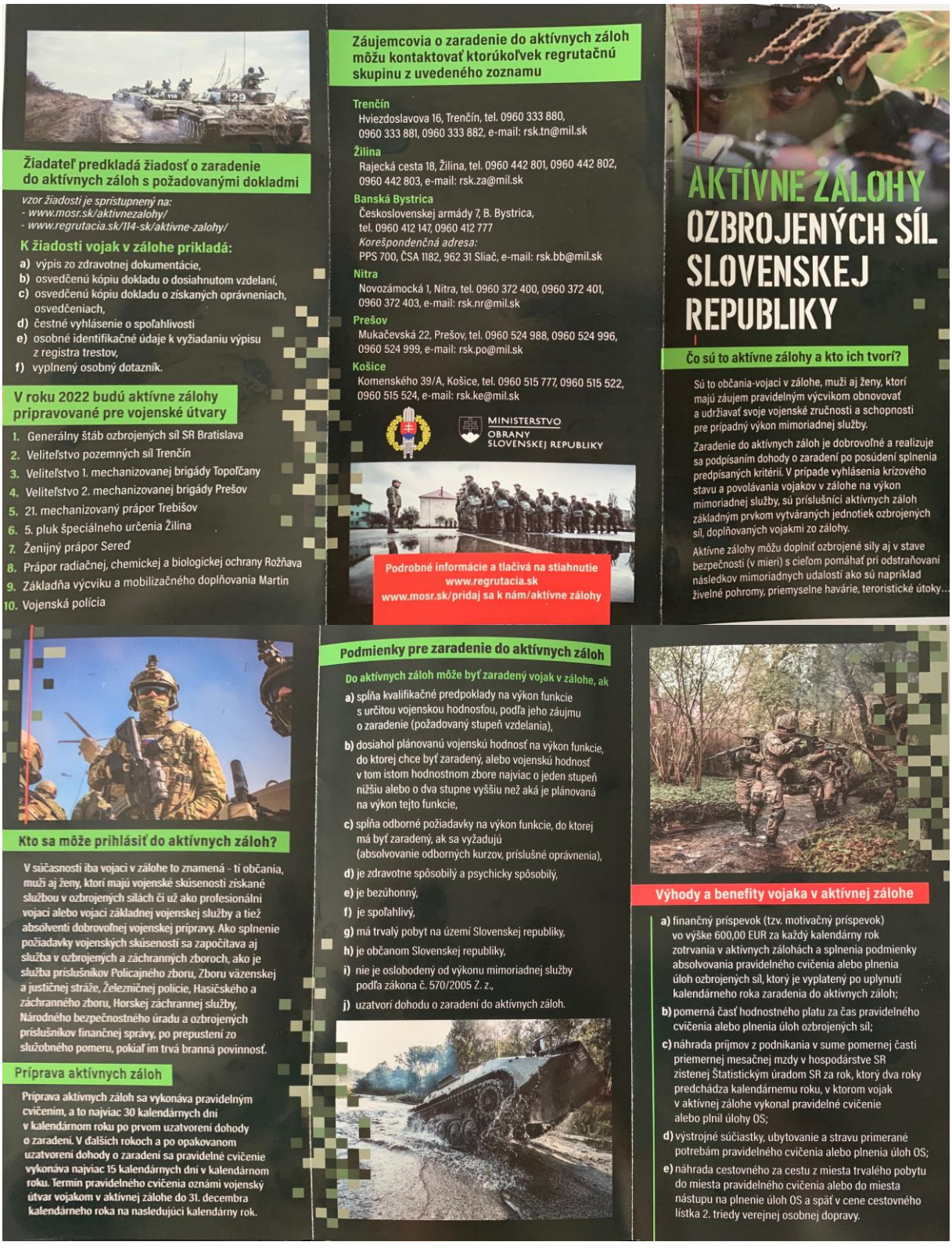

Zdroj: Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, https://www.regrutacia.sk

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

NEKORANEC, J., PETRUFOVÁ, M.: Manažment ľudských zdrojov v ozbrojených silách Slovenskej republiky.In: Vojenské reflexie (elektronický zdroj): vedecko-odborný časopis. ISSN 133-9202. Roč. 8, č.1 (2013), online s. 79-89.

PETRUFOVÁ, M., NEKORANEC, J.: Profesionalizácia OS SR a manažment ľudských zdrojov. In: Manažment ľudského potenciálu v podniku: 9. medzinárodná vedecká konferencia. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Ekonomická fakulta, 2012. ISBN 978-80-557-0361-9. s.318-327.

Zákon č. 570/2005 Z.z. o brannej povinnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, 2005.

Zákon č. 319/2002 Z.z. o obrane Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, 2002.

Zákon č.328/2002 Z.z. o sociálnom zabezpečení policajtov a vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov, 2002

Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, Metodický pokyn generálneho riaditeľa sekcia riadenia obrany, výstavby ozbrojených síl a obranného plánovania Ministerstva obrany Slovenskej republiky na plánovanie procesov súvisiacich s aktívnymi zálohami, 2019, Bratislava, s 3-4.

Ministerstvo obrany Slovenskej republiky ,Služobný predpis ministra obrany Slovenskej republiky č. 78/2018, ktorým sa mení a dopĺňa služobný predpis ministra obrany Slovenskej republiky č. 24/2018 o podrobnostiach zaradenia vojaka v zálohe do aktívnych záloh, o pravidelnom cvičení, o plnení úloh ozbrojených síl Slovenskej republiky a o odborných požiadavkách na výkon funkcie, do ktorej má byť vojak v zálohe zaradený.

Ministerstvo obrany Slovenskej republiky ,Služobný predpis ministra obrany Slovenskej republiky č. 24/2018 o podrobnostiach zaradenia vojaka v zálohe do aktívnych záloh, o pravidelnom cvičení, o plnení úloh ozbrojených síl Slovenskej republiky a o odborných požiadavkách na výkon funkcie, do ktorej má byť vojak v zálohe zaradený a služobný predpis ministra obrany Slovenskej republiky č. 25/2018 o osobnej identifikácii vojakov mimoriadnej služby a vojakov v zálohe zaradených do aktívnych záloh, 2018, Bratislava.

Ministerstvo obrany Slovenskej republiky Metodický pokyn ministra obrany Slovenskej republiky č. 4/2016 o postupe okresného úradu v sídle kraja pri vedení údajov na osobnej karte registrovaného občana a vojaka v zálohe, 2016, Bratislava.

Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, Nariadenie ministra obrany Slovenskej republiky č. 37/2021,2021,Bratislava, s.2, Uverejnené vo Vestníku Ministerstva obrany Slovenskej republiky čiastka 34.

Mgr. Jana LUKÁČOVÁ
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika
E-mail: janka.lukacova3@gmail.com, jana.lukacova@mod.gov.sk

CVIČENIA KRÍZOVÉHO RIADENIA NATO (CMX)

NATO CRISIS MANAGEMENT EXERCISES (CMX)

Mária MACHYNOVÁ

ABSTRACT

This paper focuses on NATO Crisis Management Exercises (CMX) as one way to increase the preparedness of NATO and its member states to respond effectively to possible crisis situations. In this context, the history of CMX exercises, a general overview of CMX exercises – their management, goals, scenarios and participation in CMX exercises are presented. The final part of the work is devoted to the participation of the Slovak Republic in CMX exercises, including exercise management, participation in these exercises, tasks and recommendations that resulted from these exercises.

Keywords: crisis management, NATO crisis management exercises, CMX

ÚVOD

Organizácia Severoatlantickej zmluvy (NATO) deklaruje krízové riadenie vo svojej Strategickej koncepcii bezpečnosti a obrany (2010), ako jednu z troch kľúčových úloh pri ochrane svojich členov (spoločne s kolektívnou obranou a kooperatívnou bezpečnosťou). V tejto súvislosti uvádza, že *„NATO má unikátny a robustný súbor politických a vojenských spôsobilosti na riešenie celého spektra kríz – pred, počas a po konfliktoch. NATO bude aktívne využívať zodpovedajúcu kombináciu týchto politických a vojenských nástrojov na riešenie rozvíjajúcich sa kríz, ktoré majú potenciál ovplyvniť bezpečnosť Aliancie pred tým, než budú eskalovať do konfliktov; na zastavenie prebiehajúcich konfliktov tam, kde to ovplyvňuje bezpečnosť Aliancie; a na pomoc pri konsolidácii stability v situáciách po konfliktoch tam, kde to prispieva k euroatlantickej bezpečnosti*.“ (Strategická koncepcia bezpečnosti a obrany, 2010, str. 2, bod 4 písm. b)). Je to jedna zo silných stránok NATO, ktorá je založená na skúsenostiach, osvedčených postupoch krízového riadenia a integrovanej štruktúre vojenského velenia (Crisis management, 2020).

Zastrešujúcim procesom, ktorý vyjadruje úlohu krízového riadenia NATO a jeho schopnosť reagovať na krízy, je systém reakcie NATO na krízové situácie (NCRS), ktorý poskytuje komplexný súbor možností a opatrení na prípravu na krízy, ich zvládanie a reakcie na ne. Dopĺňa ďalšie procesy, ako napríklad plánovanie operácií, plánovanie civilnej pripravenosti a ďalšie, ktoré existujú v rámci NATO na riešenie kríz. NCRS bol prvýkrát schválený v roku 2005 a je každoročne revidovaný (Crisis management, 2020).

Všetky členské štáty NATO plne participujú na použití NCRS, preto boli vyzvané na zosúladenie ich vlastných národných systémov za účelom zabezpečenia kompatibility s NCRS a princípmi a postupmi uvedenými v Manuáli NCRS, čím sa zjednodušia konzultačné a koordinačné procesy pri použití NCRS pri predchádzaní krízovým situáciám, ich riešení a odstraňovaní následkov v rámci NATO. Jedným z hlavných komponentov reakcie NATO na krízové situácie sú vopred definované krízové opatrenia NATO (opatrenia NCRS), ktorých vyhlásenie je autorizované Severoatlantickou radou a sú vyhlasované

Najvyšším veliteľom spojeneckých síl v Európe (SACEUR). Opatrenia NCRS sú určené na zrýchlenie celého procesu prijímania rozhodnutí v rámci reakcie na vznikajúcu alebo vzniknutú krízovú situáciu a odstraňovanie jej následkov. (Marek, Machynová, 2018, s. 275-279) Slovenská republika (SR) tento systém postupne implementovala až do súčasnej podoby – Národného systému reakcie na krízové situácie (NSRKS), ktorý vláda SR schválila svojím uznesením č. 387 z 23. januára 2019.

Dôležitým nástrojom, pomocou ktorého NATO testuje a overuje svoje koncepty, postupy, systémy a taktiky vrátane NCRS, sú cvičenia. V širšom zmysle umožňujú ozbrojeným silám a civilným organizáciám testovať spôsobilosti a precvičovať efektívnu spoluprácu v náročnej krízovej situácii (Exercises, 2021). Cvičenia prebiehajú na rôznych úrovniach riadenia vrátane strategickej úrovne, na ktorej sú vykonávané politicko-vojenské cvičenia s označením CMX. Na týchto cvičeniach aktívne participuje od svojho vstupu do NATO aj SR.

Tento príspevok je venovaný histórii cvičení CMX, všeobecnému prehľadu o týchto cvičeniach a podielu SR na nich vrátane riadenia cvičenia, účasti, úloh a odporúčaní, ktoré vyplynuli z týchto cvičení.

1 HISTÓRIA CVIČENÍ CMX

Napriek tomu, že sa strategické politicko-vojenské cvičenia stali obzvlášť viditeľnými v posledných rokoch, majú v rámci NATO dlhú históriu, ktorá sa datuje od počiatkov studenej vojny. Aj keď sa v tomto období výrazne zmenili, odôvodnenie ich organizácie vždy odrážalo priority a obavy NATO v danom čase. Politicko-vojenské cvičenia NATO boli od začiatku navrhnuté tak, aby uplatňovali opatrenia NATO na odstrašovanie a obranu vrátane kolektívnej obrany podľa článku 5 Washingtonskej zmluvy. V rokoch 1950 až 1989 tieto cvičenia odzrkadľovali záujem NATO o konvenčnú hrozbu, ktorú predstavoval Sovietsky zväz a ostatní členovia Varšavskej zmluvy. (Got, 2020)

Prvé oficiálne cvičenie NATO s názvom „Cvičenie krízového riadenia“ (Crisis Management Exercise) a označením CMX sa uskutočnilo v roku 1992, predchádzali mu však cvičenia FALEX, WINTEX-CIMEX a HILEX. Prehľad týchto cvičení, ich zameranie a obdobie, kedy boli vykonávané, je uvedený v nasledujúcej tabuľke.

Tabuľka Prehľad cvičení predchádzajúcich cvičeniam CMX

Názov cvičenia	Zameranie	Obdobie, kedy bolo vykonávané
FALLEX (jesenné cvičenie)	hlavné cvičenie NATO na strategickej úrovni	od počiatkov studenej vojny do polovice 60. rokov
WINTEX-CIMEX (dvojročné zimné cvičenie a civilno-vojenské cvičenie)	komplexné dvojtýždňové cvičenie pokrývajúce strategické, operačné a taktické úrovne vo všetkých troch oblastiach (pozemnej, námornej a vzdušnej)	v nepárnych rokoch od polovice 60. rokov do konca osemdesiatych rokov
HILEX (cvičenie na vysokej úrovni)	interné cvičenie štábu NATO, zamerané na udržanie procesného povedomia a porozumenie bezpečnostnému prostrediu kolektívnej obrany NATO	osemdesiate roky minulého storočia

Zdroj: vlastné spracovanie na základe Got (2020)

Prvé oficiálne cvičenie CMX trvalo týždeň a bolo zamerané na testovanie úloh a postupov krízového riadenia na strategickom a taktickom stupni. Dôraz bol kladený na zvýšenie schopnosti NATO reagovať na krízové situácie v prostredí po studenej vojne, ktoré sa vyznačovalo vyššou neistotou a zlepšovaním vzťahov medzi východom a západom. Cvičenia CMX sa začali považovať za užitočné nástroje na precvičovanie rozhodovania v súvislosti s predchádzaním konfliktom a ich riešením alebo pri plnení humanitárnych cieľov. NATO taktiež začalo zahŕňať partnerov a medzinárodné organizácie do svojej architektúry krízového riadenia. (Got, 2020)

Ostatné cvičenie CMX sa uskutočnilo v roku 2019, pričom išlo o 22. cvičenie CMX od roku 1992. SR sa stala členom NATO 29. marca 2004 a prvý krát participovala na cvičení CMX v roku 2005 a odvtedy sa zúčastnila desiatich cvičení CMX. Hoci sa cvičenia CMX líšia v scenároch, majú určité spoločné parametre, ktorým sa venuje nasledujúca kapitola. Vzhľadom na počet už vykonaných cvičení CMX, sú zovšeobecnené informácie z tých cvičení CMX, na ktorých sa SR podieľala.

2 VŠEOBECNÉ PARAMETRE CVIČENÍ CMX – RIADENIE, CIEĽ, SCENÁRE A ÚČASŤ NA CVIČENIACH CMX

Vzhľadom na to, že cvičenia CMX prebiehajú na strategickej politicko-vojenskej úrovni sú riadené Severoatlantickou radou, pričom riadiacim cvičení CMX je generálny tajomník NATO.

Ich hlavný cieľ je zameraný spravidla na precvičenie existujúcich a pripravovaných koncepcií, postupov a opatrení krízového riadenia, precvičenie konzultácií na strategickej politicko-vojenskej úrovni a rozhodovacieho procesu v krízovej situácii. V nadväznosti na hlavný cieľ sú v rámci jednotlivých cvičení CMX konkretizované úlohy, ktorých plnenie predpokladá dosiahnutie stanoveného hlavného cieľa.

Hlavný cieľ a úlohy sú precvičované v rámci scenárov, ktoré imitujú fiktívnu krízovú situáciu – pre ilustráciu sú uvedené scenáre z roku 2009, 2015 a 2019:

a) 2009 – scenár cvičenia CMX 09 obsahoval rozmiestnenie multidimenzionálnej misie Organizácia spojených národov (OSN) vo fiktívnej krajine a prizvanie NATO na vykonanie operácie s mandátom OSN s cieľom dosiahnuť stabilitu a bezpečnosť a zabrániť regionálnemu konfliktu v rámci fiktívnych krajín, ktoré nie sú členmi NATO. V súlade so scenárom Severoatlantická rada odsúhlasila spoluprácu s vybranými medzinárodnými organizáciami a naplánovala operáciu vedenú NATO v súlade s kapitolou 7 Charty OSN. Scenár zahŕňal dimenziu kolektívnej bezpečnosti, asymetrické hrozby ako terorizmus, kybernetické útoky, použitie chemických, biologických a jadrových zbraní, narušenie životne dôležitých zdrojov a tiež možnú agresiu voči NATO a partnerským krajinám a ich silám, územiu a obyvateľstvu (Návrh na zabezpečenie účasti Slovenskej republiky na cvičení krízového manažmentu NATO CMX 09 a na zabezpečenie prípravy na cvičenia krízového manažmentu NATO a EÚ, plánovaných na roky 2010 a 2011 – vlastný materiál, 2009, s. 1);
b) 2015 – scenár cvičenia CMX 15 nebol založený na reálnej situácii. Cvičenie sa odohrávalo na ostrovných štátoch umiestnených v Indickom oceáne, ktorých vzťahy sa začali zhoršovať v čase, keď sa v prielive medzi jednotlivými ostrovmi objavilo nálezisko ropy a obe krajiny si začali uplatňovať nároky na jeho vlastníctvo. Napätie medzi krajinami rýchlo vzrastalo, situácia sa zhoršovala aj vďaka útokom teroristických skupín. Z dôvodu zhoršujúcej sa situácie dochádzalo

k migrácii obyvateľstva a k vytvoreniu vysídleneckého tábora, ktorému bola zabezpečovaná humanitárna pomoc (Informácia o vykonaní cvičenia krízového manažmentu NATO CMX 2015 – vlastný materiál, 2015, s. 2);

c) 2016 (opakoval sa aj v rokoch 2017 a 2019) – scenár cvičenia CMX 16 vychádzal z dvoch fiktívnych, ale realistických krízových situácií spadajúcich pod rámec kolektívnej obrany, ktorých riešenie vyžadovalo veľmi rýchlu reakciu zo strany NATO. Scenár bol zameraný na hrozby a výzvy vyplývajúce z hybridného spôsobu vedenia bojovej činnosti používajúceho široké spektrum otvorených a skrytých vojenských, paramilitárnych a civilných nástrojov v komplexne integrovanom dizajne (Informácia o vykonaní cvičenia krízového manažmentu NATO CMX 2016 – vlastný materiál, 2015, s. 1).

Scenáre, ako aj ostatná plánovacia dokumentácia potrebná k vykonaniu cvičení CMX sú pripravované počas plánovacieho cyklu cvičení CMX, ktorých nosnú časť predstavujú plánovacie konferencie – úvodná, hlavná, koordinačná a záverečná.

Prípravy cvičení CMX, ale najmä ich samotnej realizácie sa pravidelne zúčastňujú orgány krízového riadenia členských krajín NATO, príslušné štruktúry v sídle NATO (delegácie členských krajín NATO), Medzinárodný štáb, Medzinárodný vojenský štáb, Situačné centrum (SITCEN), výbory a strategické veliteľstvá (Spojenecké veliteľstvo pre operácie a Spojenecké veliteľstvo pre transformáciu) s priamo podriadenými veliteľstvami. Okrem toho sa v ostatných rokoch zapája aj Euro-atlantické koordinačné centrum reakcie na katastrofy (EADRCC), prizývaní sú aj pozorovatelia z iných medzinárodných organizácií, prípadne zástupcovia partnerských krajín, ktoré reagovali na pozvanie NATO a majú uzatvorené potrebné bezpečnostné dohody s NATO (napr. v roku 2015 sa cvičenia CMX 15 tiež zúčastnili aj zástupcovia partnerských krajín Austrálie, Fínska, Japonska, Švédska a Ukrajiny).

Samotné cvičenia CMX trvajú týždeň, pričom posledné dve cvičenia (CMX 17 a CMX 19) boli vykonané v dvoch fázach; prvá fáza – rozohra scenára – slúžila na navodenie situácie a začala sa 30 dní pred druhou fázou cvičenia – vykonávacou fázou cvičenia CMX. Podstatnú časť cvičení predstavuje NCRS, počas ktorého sú vyhlasované opatrenia NCRS.

Cvičenia CMX sú vyhodnocované na základe informácií od účastníkov, ktorí zasielajú po ukončení cvičenia do NATO správu o cvičení v štandardizovanej forme (First Impression Report), v ktorej hodnotenia jeho priebeh. Celkovým účelom je zhodnotenie splnenia hlavného cieľa, definovaných úloh a identifikovanie prípadných oblastí, ktorým je ešte potrebné venovať pozornosť. Vyhodnotenie schvaľuje Severoatlantická rada.

Ako už bolo uvedené, na celom tomto procese – príprave, vykonaní a vyhodnotení cvičení CMX – sa aktívne podieľa od roku 2005 aj SR. A práve účasti SR na cvičeniach CMX je venovaná nasledujúca kapitola.

3 ÚČASŤ SLOVENSKEJ REPUBLIKY NA CVIČENIACH CMX

Vzhľadom na to, že v roku 2005, pri prvej účasti SR na cvičení CMX, išlo o novú problematiku v rámci SR a nebol určený koordinátor prípravy a vykonania cvičenia CMX 05 na národnej úrovni, tak, ako to vyžaduje NATO, vláda SR uznesením č. 1150 z 1. decembra 2004 schválila materiál s názvom „*Stav prípravy cvičenia krízového manažmentu NATO CMX 05“*. Ako sa uvádza v predkladacej správe k tomuto materiálu, podnet k jeho vypracovaniu Ministerstvom obrany SR bol vznesený poradcom predsedu vlády SR pre národnú bezpečnosť na pracovnom rokovaní, na ktorom sa zúčastnili zástupcovia vecne príslušných rezortov, podieľajúcich sa na príprave cvičenia CMX 05 dňa 28. septembra 2004.

Uvedeným uznesením vláda SR uložila ministrovi obrany SR úlohu koordinovať prípravu, realizáciu a vyhodnotenie cvičenia CMX 05 za SR. Učenie ministra obrany SR, ako koordinátora cvičenia bol precedens a následne bol minister obrany SR národným koordinátorom každého z cvičení CMX, na ktorom SR participovala.

V nadväznosti na uvedené, prípravu, vykonanie a vyhodnotenie jednotlivých cvičení CMX koordinovalo Ministerstvo obrany SR, pričom pre každé cvičenie CMX vláda SR schvaľovala samostatný materiál, ktorý okrem základných informácií o cvičení, stanovoval ciele a úlohy cvičenia, plánovací proces cvičenia (účasť na plánovacích konferenciách), vykonanie cvičenia a spôsob ich vyhodnotenia. Účelom týchto materiálov schvaľovaných vládou SR bolo vytvorenie všetkých podmienok (organizačných, personálnych a technických) na splnenie hlavných cieľov a úloh SR v rámci cvičenia CMX.

Hlavné ciele SR pri cvičeniach CMX reflektovali tie, ktoré boli stanovené NATO a týkali sa najmä precvičenia schopnosti SR aktívne pôsobiť v rámci NATO pri riešení krízovej situácie vrátane precvičenia plnenia záväzkov vyplývajúcich z medzinárodných zmlúv o spoločnej obrane proti napadnutiu, a to všetko v súlade so scenárom príslušného cvičenia CMX. Vo väzbe na hlavné ciele boli rovnako stanovené úlohy v rámci SR, ktoré možno zosumarizovať do nasledovných hlavných oblastí:

d) NSRKS – v nadväznosti na vyhlasované opatrenia NCRS v súlade so scenármi cvičení CMX bolo precvičenie NSRKS a realizácia jeho opatrení jednou z hlavných oblastí, na ktorú sa SR zamerala; táto úloha sa priebežne vyvíjala, a to priamo úmerne s úrovňou implementácie NCRS do podmienok SR,
e) krízové riadenie – preverenie orgánov krízového riadenia pri spolupráci s NATO pri príprave na riešenie a riešení krízovej situácie s dôrazom na komunikáciu v reálnom čase, analýzu dokumentov NATO, medzirezortné konzultácie a v prípade potreby prijímanie rozhodnutí je nevyhnutné pre aktívne, ale aj efektívne pôsobenie SR v rámci NATO,
f) komunikácia a schopnosť pracovať s utajovanými skutočnosťami – vzhľadom na to, že cvičenia CMX prebiehajú v stupni utajenia, predstavuje precvičenie úloh v tejto oblasti za významné; rovnako sa úlohy v tejto oblasti prispôsobovali postupnému zavádzaniu technických prostriedkov na komunikáciu s NATO v utajenom režime na vybraných ministerstvách a ostatných ústredných orgánoch štátnej správy.

Riadenie, koordináciu a kontrolu cvičení CMX v SR zastrešoval kolektívny orgán – riadiaci štáb (tzv. DISTAFF), ktorý sa riadil dokumentáciou príslušného cvičenia a pokynmi riadiaceho štábu NATO, pričom jeho pokyny boli pre účastníkov záväzné. Riadiaci štáb viedol zástupca Ministerstva obrany SR a jeho ďalšími členmi boli zástupcovia Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR, Ministerstva vnútra SR, Úradu vlády SR, Slovenskej informačnej služby a od roku 2012 aj zástupcovia Národného bezpečnostného úradu.

Vzhľadom na to, že na riešenie krízovej situácie a jej vývoj podľa scenára cvičení CMX reaguje SR realizáciou opatrení NCRS, transformovaných do opatrení NSRKS, cvičiacimi sú najmä ministerstvá a ostatné ústredné orgány štátnej správy, podieľajúce sa na plnení úloh v tejto oblasti. Pravidelnými cvičiacimi boli ministerstvá a ostatné ústredné orgány štátnej správy, ktoré určovali zástupcov do DISTAFF, ale aj stála delegácia SR pri NATO. Do vybraných cvičení CMX (v závislosti od scenára) boli zapojené aj Správa štátnych hmotných rezerv SR, Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, Ministerstvo životného prostredia SR, Ministerstvo dopravy a výstavby SR, Ministerstvo zdravotníctva SR, Ministerstvo hospodárstva SR, Ministerstvo financií SR.

Realizácia cvičení CMX teda predpokladala vyhlasovanie opatrení NCRS/NSRKS na národnej úrovni a prijímanie ďalších adekvátnych opatrení za účelom prispenia k riešeniu krízovej situácie a splneniu hlavného cieľa a úloh cvičení CMX. Počas ostatných dvoch cviční CMX (CMX 17 a CMX 19) minister obrany SR informoval o vývoji situácie v krízových oblastiach a prijímaných opatreniach na ich riešenie v rámci cvičenia členov Bezpečnostnej rady SR a vlády SR.

Rovnako po ukončení každého cvičenia CMX predkladalo Ministerstvo obrany SR na rokovanie vlády SR informáciu so zameraním na zhodnotenie splnenia cieľa a úloh cvičenia, vyhodnotenie prípravy a vykonania cvičenia (ako na národnej, tak aj na medzinárodnej úrovni). Toto vyhodnotenie predstavovalo východisko pre celkové zhodnotenie prínosu cvičenia a identifikovanie odporúčaní s cieľom skvalitnenia procesov krízového riadenia. Keďže išlo o informatívne materiály, ktoré vláda SR len brala na vedomie, opatrenia neboli prijímané vo forme uznesení vlády SR.

Vo väzbe na oblasti, v ktorých boli plnené úlohy, možno zovšeobecniť aj oblasti, v ktorých boli vydávané odporúčania na skvalitnenie procesov v oblasti krízového riadenia:

a) NSRKS – rovnako ako úloha, tak aj toto odporúčanie sa priebežne vyvíjalo s úrovňou implementácie NCRS do podmienok SR,
b) krízové riadenie:
   1. národný koordinátor cvičení CMX – počas prvých cvičení (CMX 06 a CMX 08), na ktorých sa SR podieľala, bolo odporúčané vytvorenie, nadrezortného prvku krízového riadenia, ktorý zabezpečí koordinačnú úlohu (gestorstvo) pri plnení úloh v oblasti krízového riadenia vrátane účasti na medzinárodnom krízovom riadení. Toto opatrenie nebolo implementované a Ministerstvo obrany SR naďalej plnilo túto úlohu,
   2. zriadenie situačného centra (SITCEN) –z cvičení CMX 06 a CMX 08 vyplynula potreba vytvorenia tohto prvku za účelom permanentného monitorovania krízových situácií, spracovávania ich analýz a návrhov riešení. SITCEN bolo zriadené ako vládne informačné analytické pracovisko s celoštátnou pôsobnosťou pre oblasť vyhodnocovania zmien v bezpečnostnom prostredí aj s využívaním zahraničnej spolupráce a je začlenené do štruktúry kancelárie Bezpečnostnej rady SR (Štatút Situačného centra SR v znení zmien a doplnení Štatútu Situačného centra SR, 2018,
      s. 2).
c) komunikácia a schopnosť pracovať s utajovanými skutočnosťami – počas prvých cvičení CMX si situácia vyžadovala vybudovanie jednotného národného zabezpečeného komunikačného a informačného systému, ktorý bude slúžiť na výmenu informácií medzi jednotlivými rezortmi v oblasti krízového riadenia. Tento komunikačný kanál (teraz NS WAN) bol zavedený postupne na Ministerstve obrany SR, Ministerstve zahraničných vecí a európskych záležitostí SR a Národnom bezpečnostnom úrade, závery ostatných cvičení odporúčali vybudovať NS WAN aj na ostatných rezortoch, ktoré komunikujú s NATO alebo sú gestormi opatrení NSRKS; táto oblasť, hoci v nej došlo k čiastočnému posunu predstavuje jednu z oblastí, v rámci ktorej sú stále uvádzané odporúčania na dobudovanie systému za účelom skvalitňovania podmienok komunikácie medzi rezortami navzájom a zároveň medzi SR a NATO.

ZÁVER

SR sa od svojho vstupu do NATO aktívne podieľala na desiatich cvičeniach CMX. Na základe týchto skúseností možno konštatovať, že cvičenia CMX predstavujú na úseku krízového riadenia a riadenia obrany štátu dôležitý nástroj na preverenie existujúcich štruktúr, ich pripravenosti a reakcieschopnosti a preverenie procesov a činností. Tým cvičenia CMX vytvárajú predpoklady na zefektívnenie týchto štruktúr, procesov a činností a prispievajú k zvyšovaniu celkovej odolnosti SR. Zároveň je identifikovaný progres v organizácii cvičení a v rozsahu a kvalite pripravenosti cvičiacich na riešenie krízovej situácie v podmienkach, ako aj v medzinárodnom prostredí.

Významné zmeny v oblasti cvičení priniesol rok 2020 – nadobudnutím účinnosti zákona č. 306/2019, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 319/2002 Z. z o obrane SR v znení neskorších predpisov, bola koordinácia medzinárodných cvičení dedikovaná Ministerstvu obrany SR a ďalšie ministerstvá, ostatné ústredné orgány štátnej správy a ďalšie orgány štátnej správy s celoštátnou pôsobnosťou sa na týchto cvičeniach podieľajú.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

GOT, Antoine. 2020. NATO crisis management exercises: preparing for the unknown. In: NATO Review. [online]. [cit. 2021-08-20]. Dostupné na internete: https://www.nato.int/docu/review/articles/2020/02/07/nato-crisis-management-exercises-preparing-for-the-unknown/index.html

MAREK, Ján, MACHYNOVÁ, Mária, 2018. Implementácia systému reakcie NATO na krízové situácie v podmienkach Slovenskej republiky – Národný systém reakcie na krízové situácie. In: Národná a medzinárodná bezpečnosť 2014 – zborník príspevkov z 9. medzinárodnej vedeckej konferencie. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika. 275 – 279 s. ISBN 978-80-8040-568-7. [online]. [cit. 2021-08-28]. Dostupné na internete: Zbornik_Narodna_a_medzinar_bezp_2018 (aos.sk)

Strategická koncepcia bezpečnosti a obrany. 2010. Dostupné na: Strategická-Koncepcia-NATO-2010-sk.pdf (mepoforum.sk)

Zákon č. 306/2019, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 319/2002 Z. z. o obrane SR v znení neskorších predpisov

Dokumenty schválené vládou SR

Informácia o vykonaní cvičenia krízového manažmentu NATO CMX 2015 – vlastný materiál, 2015 (vzaté na vedomie vlády SR na rokovaní 10. júna 2015)

Informácia o vykonaní cvičenia krízového manažmentu NATO CMX 2016 – vlastný materiál, 2015, s. 1 (vzaté na vedomie vlády SR na rokovaní 28. septembra 2016)

Návrh na zabezpečenie účasti Slovenskej republiky na cvičení krízového manažmentu NATO CMX 09 a na zabezpečenie prípravy na cvičenia krízového manažmentu NATO a EÚ, plánovaných na roky 2010 a 2011 – vlastný materiál, 2009 (schválené uznesením vlády SR č. 910 zo 16. decembra 2009)

Stav prípravy cvičenia krízového manažmentu NATO CMX 05“. (schválené uznesením vlády SR č. 1150 z 1. decembra 2004).

Štatút Situačného centra SR v znení zmien a doplnení Štatútu Situačného centra SR schválených uznesením vlády SR č. 486 zo 17. októbra 2018.

Internetové zdroje

Crisis management. 2020. [online]. [cit. 2021-08-20]. Dostupné na internete: https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49192.htm

Exercises. [online]. [cit. 2021-08-20]. Dostupné na internete https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49285.htm

Ing. Mária MACHYNOVÁ
Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany,
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika Liptovský Mikuláš,
Demänová 393, 03101, Liptovský Mikuláš,
E-mail: maria.machynova@gmail.com

A FEW COMMENTS ON MILITARY SUBJECT AND MILITARY HONOR FROM A CRIMINAL PERSPECTIVE

Samuel MARR

ABSTRACT

In the presented article, its author deals with the current social topic of administrative legal qualification of military crimes, while in this connection he analyzes in detail the crime of disobedience to the order in accordance with the provisions § 393 Of the Criminal Code and the possibility of its commission not only by professional soldiers by profession, but also by members of the armed forces, while not neglecting to reflect on the criminal aspects of the legal possibility of non-execution and in these intentions points to current shortcomings in application practice.

Key words: disobedience the order, soldier, members of the armed forces, important service role, combat readiness of the unit

INTRODUCTION

The issues outlined in the annotation of the article undoubtedly represent a semantically significant topic, to which, however, the professional literature only seldom pays adequate attention. It can also be stated that many authors „avoid" the subject matter and devote their publications to other issues, or more or less „bypass" the issue of military crimes. Likewise, it is also in the educational process at law faculties that within education do not pay adequate attention to the topic. For this reason, the author decided to analyze the outlined issues and process several of his personal observations based on his personal practice. The undeniable specificity of military crimes is determined by a number of blanket provisions, referring to various, predominantly by-laws, the primary violation of which constructs the soldier's subsequent liability for a specific causal action, covered by the relevant fault of that special entity. The broad spectrum of the criminal activity in question agrees with the legislator performed by the Title XI. of a special part of the Criminal Code for individual parts:

a) First part *Crimes against military subordination and military honor,*
b) Second part *Offenses against the obligation to perform military service,*
c) Third part *Crimes against the duties of the guard and supervisory service,*
d) Fourth part *Crimes threatening combat effectiveness.*

Taking into account the recommended scope of the article, its author will analyze only the selected crime ,,*Disobedience to the order*" in accordance with the provisions of § 393 of the Criminal Code from Part One, Title XI of the special part of the Criminal Code, because a more in-depth legal analysis for logical reasons could not be included in the contribution in question.

1 DISOBEDIENCE TO THE ORDER IN GENERAL

From the provision of § 393 par. 1 Act. no. 300/2005 Coll. (Criminal Code) stipulates that the offense of *„Disobedience to an Order"* is committed by a person who *„refuses to execute or intentionally does not execute an order"*, while the law, as with all criminal offenses

states in fact only the custodial sentence as an admissible form of punishment; in this particular case, with a maximum penalty of up to three years, which is expressed as *„up to three years"*.

The provision in question protects an object which represents an interest in strict respect for the relationship between military superiority and subordination manifested in the rights of the superior on the one hand and the corresponding duties of the subordinate on the other; the provision also provides criminal protection for combat readiness, service discipline, compliance with military rules and regulations, as well as honor and courtesy in general.

The author states that the lack of sufficient legal awareness of law enforcement authorities in relation to the category of crimes in question is reflected, inter alia, in the incorrectly used legal classification of crimes, ie as crimes other than military crimes in cases where from the criminal point of view of suspects *„nosoldier"*, which also encouraged the author to process the article in an effort to raise awareness of the professional public and especially members of the Police Force included in the functions of investigators of the Police Force in the criminal police at the level of District Directorates, as well as authorized members of the Police Force in the District Departments who, due to their enormous workload and absence of instructional and methodological jobs, professional meetings, conferences and the like, are literally paralyzed in the possibility of their professional development along the service line.

In this respect, it is necessary to point out the existence of two specific pieces of legislation, namely:

a) of Act no. 281/2015 Coll. on the Civil Service of Professional Soldiers and on amendments to Certain Acts and on amendments to Certain Acts, and
b) of the Act. no. 73/1998 Coll. on the civil service of members of the Police Force, the Slovak Information Service, the Prison and Judicial Guard Corps of the Slovak Republic and the Railway Police.

The first of the above laws is subject to the conditions for the establishment, course, change and termination of employment of a professional soldier. The second regulation does not use the term professional soldier in the terminology used by the legislator, but its focus is on the same purpose as the above legislation, with the only difference that it is aimed at members of the Police Force, Slovak Information Service, Prison and Judicial Guard of of the Slovak Republic (Author's note: Pursuant to the provisions of Section 1 of Act No. 547/2010 Coll., The Act on the Integration of the Railway Police into the Police Force and on the Amendment of Certain Acts was incorporated into the public authority in question, and in accordance with the provisions of § 2 par. 1 of the legal regulation in question, its members became members of the Police Force), ie members of the armed forces.

It is therefore necessary to differentiate the legislation in relation to professional soldiers and other members of the armed forces in the context of their service and in the context of criminal law.

While the performance of service tasks in relation to professional soldiers and members of the armed forces is regulated in particular in the above-mentioned special legislation, (Author's note: the term *„in particular"* used also presupposes the violation of other legal norms such as Act no. 570/2005 Coll. Act on Military Service and on Amendments to Certain Acts, Act no. 215/2004 Coll. Act on the Protection of Classified Information and on Amendments to Certain Acts, Act no. 166/2003 Coll. Act on the Protection of Privacy against Unauthorized Use of Information and Technical Means and on Amendments to Certain Acts (Act on Protection against Phone.tapping), act no. 46/1993 Coll. Act of the National Council of the Slovak Republic on the Slovak Information Service, Act No. 198/1994 Coll. Act of the National

Council of the Slovak Republic on Military Intelligence, Act no. 171/1993 Coll. Act of the National Council of the Slovak Republic on the Police Force, Act No. 4/2001 Coll. Act on the Prison and Judicial Guard Corps, Act no. 124/1992 Coll. Military Police Act and other legal and by-laws), whereas the violation of the obligations arising from them enjoys uniform criminal law protection in the sense of the Criminal Code, which can be supported by the interpretive rule of the term soldier with reference to the provision of § 128 para. 3 letter a) to letter (d) of the Criminal Code, which provides that „for the purposes of this Act, a soldier means a person performing military service, a member of the armed forces of the sending state for crimes committed in the Slovak Republic to the extent specified in the international treaty, a member of the Police Force, the Prison and Judicial Guard Corps, the National Security Office, the Slovak Information services and customs and prisoner of war"(ČENTÉŠ, J. a kol.:, 2019, p.253).

A person performing the service of a professional soldier means a person who, in accordance with Act no. 281/2015 Coll. on Civil Service of Professional Soldiers and on Amendments to Certain Acts and on Amendments to Certain Acts performs this service, as well as a person performing military service in a crisis situation in the form of extraordinary service, as a category of military service in the service within the meaning of Act no. 570/2005 Coll. Act on Military Service and on Amendments to Certain Acts.

A member of the armed forces of the sending state for crimes committed in the territory of the Slovak Republic to the extent specified in the international agreement means a professional soldier of a foreign state, the criminality of the act of which is tied to committing criminal proceedings in the territory of the Slovak Republic [Note. author.: „the state border is an area that passes vertically through the border lines on the earth's surface and separates the territory of the Slovak Republic, its airspace, space below the earth's surface, above-ground and underground structures and facilities of all kinds from the territory of neighboring states" (§ 2 ods.1 zákona č. 298/1999 Z. z. Zákon o správe štátnych hraníc). „A continuous set of points that determine the course of state borders on the earth's surface." (§ 2 ods.2 zákona č. 298/1999 Z. z. Zákon o správe štátnych hraníc). „The boundary point is a point of the boundary line, the position of which can be unambiguously determined in the geodetic system by the coordinates specified in the valid border documentary work." (§ 2 ods.3 zákona č. 298/1999 Z. z. Zákon o správe štátnych hraníc)] to a specifically defined extent by the International Treaty.

The term *„members of the armed and armed security corps"* used by the legislators so far subscribes to itself in addition to members of the Police Corps, the Slovak Information Service, the Prison and Judicial Guard Corps of the Slovak Republic, customs officers (Author's note: the term *"customs officer"* used is obsolete because the valid and effective form of the law no. 35/2019 The Act on Financial Administration and on Amendments to Certain Acts uses the term: *„member of the financial administration".* Failure to reflect on the given amendment to the special law by the latest amendments to the Criminal Law is an obvious shortcoming of the legislator and members of the National Security Office; however, members of the municipal police cannot be included here in accordance with the law no. 564/1991 Coll. Act of the Slovak National Council on Municipal Police, as these are in the legal definition of the term soldier in accordance with the provisions of § 128 para. 3 letter a) to letter d) of the Criminal Code are demonstrably not found.

A prisoner of war is also, for the purposes of the Criminal Code, a person enjoying the status of a professional soldier, but with significant differences from the above-mentioned categories of soldiers. The status of a prisoner of war is regulated in a number of international documents, which usually take the form of conventions such as the Geneva Convention on the Treatment of Prisoners of War - Decree of the Minister of Foreign Affairs of 15 December 1954 on the Geneva Conventions of 12 August 1949 for the Protection of Victims of War, or

Notification of the Ministry of Foreign Affairs of the Slovak Republic no. 44/2001 Coll., on the basis of which the Slovak Republic withdrew its initial reservations to the Geneva Convention on the Treatment of Prisoners of War, as well as the Geneva Convention for the Improvement of Fate of Wounded and Sick Members of the Armed Forces in the Field and the Geneva Convention for the Improvement of Destiny, sick and shipwrecked by the armed forces at sea. Unlike the previous categories of soldiers, a prisoner of war cannot commit the crime of desertion, because as a member of a foreign armed force, he has no legal obligation to perform military service for the benefit of the armed forces of the Slovak Republic.

From the point of view of the subjective aspect, the criminal offense in question may be committed only intentionally and, from the point of view of the objective aspect, by refusing an order or failing to execute it.

The legal sign *„refuses to carry out an order"* must be defined as a conscious, complete, comprehensible and clear decision of a subordinate soldier supported by a proper expression of his will not to carry out an order. Refusal to execute an order by the legislator does not prescribe by any mandatory provision the form in which such proceedings may take place, which implies that the refusal of an order can be executed explicitly (orally, in writing) as well as by implied proceedings.

The legal sign *„does not carry out the order"* must be associated with the will component of the soldier who decided not to carry out the order, which may take the form of failure to carry out the entire or only partial fulfillment of the task imposed by the order. Most often we can talk about various forms of inconsistent or delayed actions causing non-compliance with the order, while the soldier learned of the order, but did not protest its execution to the superior for any reason (relevant or irrelevant).

A soldier can be described as a superior soldier on the basis of his functional classification or rank, while if a relationship of superiority or subordination on the basis of rank cannot be established, functional betrayal is decisive, even if a soldier of significantly lower rank is functionally higher.

A subordinate soldier is a soldier who is obliged to carry out the order of a superior, while the subordinate is not obliged to deal with or more deeply analyze the correctness and legality of the order, or even exceeding the authority of the superior in issuing the order.

2 ON THE DEFINITION AND PROPERTIES OF THE ORDER

It is eminently necessary to take into account that the subordinate is not obliged to subordinate as a rule to execute every military order, especially not one that would be in conflict with the Constitution, constitutional laws, laws and other legal norms. It is a catalog of orders, which cannot be stated exhaustively, but even an exemplary reference to them is capable of creating an image of them. These orders may include orders which are clearly not related to the performance of the soldier's duties, and in particular those to which the superior is not authorized.

A special category are orders which the subordinate knows to be committing in criminal proceedings, but nevertheless the subordinate soldier will execute such an order, as a result of which he becomes criminally liable for the proceedings.

In this context, it is also necessary to pay attention to the conceptual feature *„order"*, the interpretation of which for the purposes of the Criminal Code can be performed by the following description and an expression of the powers of a superior soldier having legal support, or support in a by-law in the form of military regulations. The order can be issued orally, in

writing, electronically, by connecting means, delegated through a third party, or using signal passwords and the like.

Another important attribute of the order is its property to be enforceable, in other words, the imposition of the obligation monitored by the order must be subordinately really able to execute. In the event that the fulfillment of the obligation imposed by the order depends on the need to dispose of any tool, technique or equipment, it is the duty of the superior to ensure these, and thus enable the subordinate to fulfill the order. Therefore, if it is a matter of ordering an unenforceable order, the subordinate is not criminally responsible for its non-execution. The same is true if the superior issues an irrational to absurd order to his subordinates. In this case, too, the subordinate is not criminally liable as a result of disobeying such an order.

If the military order is issued in such a way that it violates legal norms and the execution of the order indicates the possibility of committing criminal proceedings, it is the duty of the subordinate to first notify the superior and in case the superior persists to comply with such an order, or such does not revoke the order, it is the duty of the subordinate to emphatically refuse to execute the order.

In this respect, in terms of the Armed Forces of the Slovak Republic the relevant provision of § 132 of Act no. 281/2015 Coll. on the civil service of professional soldiers and on the amendment of certain laws. „A military order, regulation, order and instruction may not be issued in violation of the Constitution of the Slovak Republic, constitutional laws, legally binding acts of the European Union, laws, other generally binding legal regulations, military oath, Code of Ethics for Professional Soldiers, military regulations, service regulations and other internal rules.“ (§ 132 ods.2 zákona č. 281/2015 Z. z. Zákon o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov).

„If a professional soldier considers that a military order, order, command or instruction of the commander is in conflict with the Constitution of the Slovak Republic, constitutional laws, legally binding acts of the European Union, laws, other generally binding legal regulations, military oath, Code of Ethics of a professional soldier, military regulations, service regulations and other internal regulations, he is obliged to notify the commander.“ (§ 132 ods.3 zákona č. 281/2015 Z. z. Zákon o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov).

„If the commander insists on complying with a military order, regulation, order or instruction, he must confirm it in writing to the professional soldier and the professional soldier is obliged to comply with it. Written confirmation is not required if there is a risk of delay.“ (§ 132 ods.4 zákona č. 281/2015 Z. z. Zákon o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov).

„A professional soldier is obliged to refuse to comply with a military order, regulation, order or instruction of the commander if his compliance would commit a criminal offense or misdemeanor; it shall immediately notify the immediate superior of the commander who issued the military order, order, order or instruction.“ (§ 132 ods.5 zákona č. 281/2015 Z. z. Zákon o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov).

A similar legal regulation is also contained in Act no. 73/1998 Coll. on the civil service of members of the Police Force, the Slovak Information Service, the Prison and Judicial Guard Corps of the Slovak Republic and the Railway Police.

It follows from the above-cited provisions that an order may take various forms of its designation, such as an order, regulation, instruction, warning order, military order and the like, but despite the diversity of its designation, the resulting instructions are binding on subordinates of the armed forces or armed security forces.

An order is an individual legal act against which a proper appeal is not admissible, but its illegality can be challenged by a special law no. 9/2010 Coll. of The Complaints Act, or a report of an offense or a criminal report.

With regard to the upper limit of the penalty rate stated in the basic factual substance of the criminal offense in question, the material corrective contained in the provision of § 10 para. 2 of the Criminal Code. In other words, it is necessary to assess the exhaustively defined circumstances relevant to the assessment of the offense, such as the circumstances in which the act was committed, the consequences of the proceedings, the circumstances of the offense, as well as the degree of culpability and motivation motivating the offender.

In that regard, it should be emphasized that the legislature does not penalize a breach of military duty in general in that provision, from which it can therefore be concluded that a breach of the diction *"refuses to execute or deliberately does not execute an order"* must manifest itself in such a form of social danger, respectively harmful, so that the application of material corrective does not provoke the assessment of unlawful conduct at the offense-legal or disciplinary level. „These are therefore conduct which, as a result of the breach of that diction, has a negative effect on important duties. In the same way, disobedience to an order cannot be assessed, as a result of which a soldier does not carry out, for example, all consecutive training in violation of an order in tasks „performed by Military Intelligence in the deployment of specific means." (MARR, S. – MARR, D., 2020, p.294). In this regard, it is relevant to state that „from the point of view of the material concept of the crime according to § 393 of the Criminal Code, military courts correctly proceed from the seriousness of the imposed order and the harmful consequences that threaten its non-execution. In accordance with the legal opinion taken by the military college of the Supreme Court under. Nvt 2/66 is of the opinion that it is always necessary to assess the seriousness of the act and the circumstances of the case, which will be the decisive criterion for assessing whether it is a crime under § 393 of the Criminal Code or a disciplinary offense that the commander or chief may deal with disciplinary authority" (R 12/1985 – I). In relation to this issue, the decision-making activity of the former Supreme Military Court is also relevant, from which it can be concluded that „such orders of superiors may be considered as service orders, provided that they are authorized to do so within the limits of the Staff Regulations, which are intended to perform their own service with a weapon or to perform services related to the performance of military service, and finally to such tasks for which a military person is called and obliged by the power of his official designation" (Najvyšší vojenský súd – P 352/1925).

3 CORRECT LEGAL QUALIFICATION OF MILITARY CRIMES AS A PROBLEM OF APPLICATION PRACTICE

The application practice of recent years shows the increasing number of cases, the number of cases in which there are qualifications of proceedings in which ordinary members of the Police Force assigned to the functions of clerks or clerks with territorial and object responsibility in the District Departments, possibly on the functions of clerks on the platoon of the emergency motorized unit during the performance of the service sleep, as a result are not located in the designated sections of the patrol or territorial parts of the districts, or at checkpoints, and at this time a criminal offense is committed for example, thefts by burglary into a municipal office, rioting and the like, in a specified section of the patrol, are rarely qualified as a suspicion of committing the crime of *„Violation of duty of guard service"* within the meaning of § 407 of the Criminal Code. The situation is similar even in cases where a delay in proceedings having the character of not waking up a member of the Police Corps performing the task of the permanent service will result in the receipt of information on the illegal

proceedings in a significantly delayed time, as a result, the subsequent delayed sending of a patrol to the place of verification of the notification, which will not have time to prevent the commission of a criminal offense which it would otherwise be able to prevent. The infringement, in particular in connection with the consequence, is in serious contradiction with the instruction in which the individual members are instructed separately before taking up each service, the scope of which provides the obligation to comply with the internal management acts to which they belong. regular frequency of instruction. In this respect, according to the legal opinion of the car, the interpretive rule according to the provisions of § 128 par. 3 letter c) of the Criminal Code. Members of the armed or armed security forces may commit the offense of *„Disobedience to an order"* within the meaning of the provisions of Section 393 (1) of the Criminal Code may also be committed as a result of disobeying an order consisting in an order to clean service weapons after shooting training, which can be supported by the decision of the former Supreme Military Court P 211/1924.

In relation to the qualified facts, the author decided, due to the legal complexity of the rules of interpretation, to analyze in more detail only the proceedings described in the second paragraph under letter c) and in the third paragraph under letter b) of the analyzed provision.

Pursuant to the provisions of § 393 par. 2 letter c) of the Criminal Code: „an offender shall be punished by imprisonment for two to eight years if he commits the act referred to in paragraph 1 in circumstances where it could frustrate or substantially impede the performance of an important official task“ (§ 393 ods. 2 písm. c) zákona číslo 300/2005 Z. z. (Trestný zákon).

In the present case, the term *"circumstances capable of frustrating the performance of a service task"* must be interpreted as circumstances capable of completely or even partially preventing the performance of a task of a significant nature, the term used in this context *„eligible"* determines the possibility of committing a given action even without the resulting consequence, which results in the possibility of committing the given action also caused by the possibility of endangering the fulfillment of an important task.

„Circumstances capable of making it difficult to perform a duty" include those circumstances which may actually make it difficult to perform an important duty, which is reflected in the need to expend more effort and resources to accomplish it. An essential feature is the need for a substantial, not just a trivializable, complaint, which cannot be considered as a significant burden that is not commonly encountered with the performance of similar tasks.

„Important service task", this term can only be defined in the context of specific conditions as a task, the fulfillment of which is not considered a general performance of a military task, it is an important task, its meaning being linked to the specific order by which it was ordered taking into account all relevant circumstances.

From the provision of § 393 par. 3 letter b) of the Criminal Code states: „as in paragraph 2, the offender shall be punished if he commits the act referred to in paragraph 1 and thereby endangers the combat readiness of the unit or another particularly serious consequence“ (§ 393 ods. 3 písm. b) zákona číslo 300/2005 Z. z. (Trestný zákon).

The term *„combat readiness of a unit"* represents the readiness of a specific unit included in the combat readiness to immediately perform the specified tasks - combat tasks, while the threat of threat is not required. The decisive attribute is the real readiness of the department to implement the set measures in the relevant time standards. The issue and details of placing the unit on combat readiness, time standards and the scope of tasks performed in the conditions of the Armed Forces of the Slovak Republic is usually below the level of secrecy, different depending on the specific unit and the tasks performed by it. In view of the above, it is not possible to specify the issue in question.

The term *„unit"* represents a separate organizational unit divided into smaller military units, while the organizational unit can be described, for example, a brigade, a battalion, but also an air base and military equipment.

The term *„other particularly serious consequence"* is to be understood as meaning a consequence comparable to the threat to the combat readiness of a unit. For example, preventing the treatment of combat equipment as a result of which it cannot become combat-ready due to technical defects.

CONCLUSION

Based on the above, it can be concluded that the analyzed issue is significant in the criminal law not only in relation to professional soldiers by profession, but also in relation to members of the armed and armed security forces. The criminal law protection provided by the analyzed provision, as well as by other provisions of Title XI. of the special part of the Criminal Code, also applies to the said entities. Due to the fact that military crimes, the upper limit of the penalty rate of which exceeds three years and the violation of which is a suspected professional professional soldier, is not under the responsibility of the Military Police, similarly establishes the jurisdiction of an investigator of the Police Force of the Slovak Republic. However, the Criminal Procedure Code does not recognize the term *„district"*, *„regional"* or *„presidential"* investigator, or *„NAKA"* investigator, but only the term *„Police Corps Investigator, Police Corps Investigator assigned to the Inspection Service Office and Financial Administration Investigator"*. However, in the vast majority of cases with a lower sentence, the relevant investigator will be the investigator of the criminal police department of the relevant District Directorate, according to the regulation contained in the internal management act. In this connection, however, there are quite often cases in application practice in which an abbreviated investigation or an investigation concerns a breach of military obligations below a classification level higher than *„reserved"*, which is a fundamental problem in application practice, given that almost no investigator at the district level has a certificate from the National Security Office for acquaintance with classified information at a higher level than *„reserved"*. A certain undeniable specificity is also the ignorance of the military environment by the above-mentioned bodies active in criminal proceedings, because its history of „development in Slovakia was influenced by the social, economic as well as political situation in the country. However, in the context of the changes in question, there were also negatives, which followed on from new forms of criminal activity“ (BAJTGOVSKÁ, D., 2020, p.149).

The author considers the initial solution to be either the adoption of a legislative measure in relation to raising the upper penalty, to which members of the Military Police would be entitled to cover the criminal agenda, which would condition the necessary reorganization of the component and the establishment of criminal police elements into its structure European countries or the introduction of mandatory checks to become acquainted with classified information through the application practice of the required level for selected members of the Police Force at the lower and middle level. It is also important to increase the effort to initiate inter-ministerial meetings and lectures, the subject of which would be the specifics of criminal law, as well as misdemeanor processing of files in which the suspect is a soldier.

In this regard, it is appropriate to draw attention to the existence of the Agreement between the Ministry of the Interior of the Slovak Republic and the Ministry of Defense of the Slovak Republic on Mutual Cooperation of 13 August 2007, which ensures mutual cooperation, among other things, in the field of „counter-terrorism, type projects and type plans for the elimination of terrorist attacks and the resolution of high-profile incidents, training and preparation for special missions and the planning and implementation of joint actions in the

fight against terrorism", as well as detection of criminal offenses, identification of their perpetrators, conducting investigations and summary investigations of criminal offenses“ (Čl. 2 bod 7 Zmluvy medzi Ministerstvom vnútra Slovenskej republiky a Ministerstvom obrany Slovenskej republiky o vzájomnej spolupráci zo dňa 13.augusta 2007). The first and second amendments to the above-mentioned agreement dated 4 November 2013, written from the level of the then Deputy Prime Minister and at the same time Minister of the Interior JUDr. Róbert Kaliňák and the Minister of Defense JUDr. Martin Glváč. Nor can the existence of an implementing agreement on mutual cooperation concluded under Article be neglected pursuant to Article Three of the above-mentioned Agreement between the Military Police and the Presidium of the Police Force, which regulates, inter alia, the issue of specialization courses and short-term internships, which, however, is used rather seldom in relation to the above points. The author considers that there is still no expertise in processing the classified information and knowledge of the military environment, which he drew attention to in the post, and is of the opinion that these shortcomings need to be addressed in closer cooperation between the two ministries at the appropriate levels.

BIBLIOGRAPHY

BAJTGOVSKÁ, D. 2020. Repetitórium histórie odpočúvania na Slovensku. In *Zborník príspevkov z interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej dňa 23.10.2020*. Bratislava. Akadémia Policajného zboru, 2020, p.149. ISBN 978-80-8054-859-9.

ČENTÉŠ, J. a kol. 2018. *Trestný zákon. Veľký komentár. 4. aktualizované vydanie*. Bratislava : Eurokódex 2018, ISBN: 978-80-8155-076-8.

MARR, S. – MARR, D.2020. Vojenské spravodajstvo – Nové koncepcie spravodajských činností. In *Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej dňa 23.10.2020*. Liptovský Mikuláš. Akadémia ozbrojených síl gen. M.R. Štefánika, 2020, p.290. ISBN 978-80-8040-589-2.

Zákon č. 281/2015 Z. z.. Zákon o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 298/1999 Z. z. Zákon o správe štátnych hraníc.

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 3. októbra 2018, sp. zn. 1 TdoV 9/2017.

Uznesenie Nejvyššího soudu ČSSR zo dňa 22. decembra 1984, sp. zn. R 12/1985-I.

Rozsudok Najvyššieho vojenského súdu, sp. zn. P 352/1925.

Zmluva medzi Ministerstvom vnútra Slovenskej republiky a Ministerstvom obrany Slovenskej republiky o vzájomnej spolupráci zo dňa 13.augusta 2007.

JUDr. Samuel MARR, LL.M
Ministry of Defense of the Slovak Republic, Kutuzovova 8, 832 47 Bratislava
e-mail: samuel.marr@mil.sk

Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky, externý doktorand
Právnická fakulta Univerzity Komenského
Šafárikovo nám. 6 P. O. BOX 313, 810 00 Bratislava
e-mail: marr1@uniba.sk

EXTRÉMIZMUS V ŠTATISTIKÁCH

EXTREMISM IN STATISTICS

Tomáš MARTAUS

ABSTRACT

The article deals with the analysis of the level of processing statistical data on the state of extremism in Slovakia. It critically evaluates the negative phenomena that occur during the processing of these statistics. In its final part, it proposes a set of measures to improve the existing situation. He pays special attention to extremist acts committed by members of the Armed Forces of the Slovak Republic

Keywords: extremism, statistics, measures

ÚVOD

Nevyhnutný predpoklad úspešného boja s extrémizmom predstavuje potreba čo najlepšie ho poznať. Znalosť problematiky extrémistického správania potom umožňuje prijať súbor vhodných opatrení pre jeho elimináciu v spoločnosti. Jedným z prostriedkov, ktorými možno získať objektívne informácie o tomto protispoločenskom správaní sú i vedené štatistiky.

Práve z nich možno spoznať najfrekventovanejší typ extrémistického správania, ku ktorému u nás dochádza. A naopak i ten druh extrémizmu, ktorý sa u nás neprejavuje vôbec, alebo len zriedkavo. Zo správnych štatistík rovnako možno sledovať trend v oblasti extrémistického správania za sledované obdobie, a tak zistiť či extrémizmus u nás narastá, či klesá.

Práve z uvedených dôvodov je preto podstatné, aby informácie získané o skutkoch extrémizmu našli svoje správne spracovanie. Len v takom prípade budú spracované štatistiky spôsobilé sprostredkovať pravdivé poznatky vhodné pre prijatie potrebných opatrení pre elimináciu extrémizmu v našej spoločnosti.

1 VADY ŠTATISTIKY

Akýkoľvek štatistický údaj venovaný extrémizmu ovplyvňuje úroveň právnej úpravy u nás. Údaje vedené orgánmi verejnej moci na Slovensku totiž, úplne oprávnene, evidujú výlučne výskyt tých skutkov, ktoré možno subsumovať pod niektoré zo skutkových podstát protispoločenského extrémistického správania. Druhové znaky – skutkové podstaty týchto činov určuje zákon. Ide tak o prvý faktor, ktorý je svojimi dôsledkami spôsobilý negatívne ovplyvniť štatistické údaje o stave extrémizmu u nás. Pokiaľ totiž určité extrémistické konanie zákon za takéto neklasifikuje, v štatistikách sa neobjaví. Ako príklad možno uviesť enviromentálny (ekologický) extrémizmus, ktorý náš Trestný zákon č. 300/2005 Z.z. nepozná.

Práve s ohľadom na spomenuté sme už v minulosti nepovažovali za šťastné pri definovaní extrémizmu, poukazovať na jeho konflikt s právnym poriadkom. V prípade

nedostatočnej úrovne právneho poriadku totiž cez klasifikáciu skutkov extrémizmu „prepadne“ množstvo extrémistických konaní. Preto sme pri definovaní extrémizmu presadzovali práve spätosť vyhraneného postoja s demokratickými hodnotami, bez ohľadu na ich legálne zakotvenie.

Ďalší významný faktor, ktorý negatívne ovplyvňuje objektivitu záverov, ktoré možno prijať na základe štatistických údajov venovaných extrémizmu, je latencia extrémistických skutkov. Extrémistické skupiny či jednotlivci totiž používajú na šírenie a presadzovanie svojich myšlienok čoraz sofistikovanejšie metódy a spôsoby, čím sa výrazne komplikuje ich následne stíhanie a štatistické vykazovanie (Beňová, 2020).

V štatistikách o extrémizme sa z pochopiteľných príčin objavujú výlučne tie skutky, ktoré boli odhalené. V ideálnom prípade by sa počet takýchto skutkov rovnal všetkým skutkom extrémizmu, ku ktorým u nás došlo. Tento stav je síce objektívne možný, no veriť v jeho existenciu je utopistické. Časť extrémistických skutkov totiž nebýva orgánmi činnými v trestnom konaní či orgánmi uplatňujúcimi administratívnu zodpovednosť odhalených, a to či už z dôvodov od nich nezávislých, či priamo závislých.

Vyšetrovanie extrémistických skutkov totiž predstavuje nevyhnutnosť objasňovania extrémistického motívu (Vegrichtová, 2017). Teda subjektívnej stránky trestného činu. Úloha subjektu objasňujúceho dané konanie je tak pátrať po možnej nenávisti k niektorej zo skupín obyvateľstva. Práve túto informáciu nie je v prípade časti extrémistických skutkov jednoduché vypátrať a procesnoprávne korektne zabezpečiť.

Rovnako je potrebné pripustiť existenciu skupiny extrémistických skutkov, o ktorých sa štátne orgány zmocnené ich objasňovaním a prejednávaním nikdy nedozvedia. Orgány činné v trestnom konaní sú v zmysle §2 ods. 6 Trestného poriadku č. 301/2005 Z.z. povinné stíhať trestné činy extrémizmu z úradnej povinnosti. Teda tzv. ex offo, či ex officio. V takomto prípade tak nie je potrebné, aby iná osoba či iný subjekt inicioval konanie svojim návrhom na jeho začatie - trestným oznámením. Postačuje akýkoľvek podnet, ktorý vzbudzuje odôvodnenú pochybnosť o tom, či nedošlo k spáchaniu trestného činu. Môže ísť pritom napríklad o informáciu získanú z článku v novinách, z odvysielanej televíznej reportáže, anonymného udania či z inej objasňovanej veci.

Podobne je tomu i v prípade priestupkov, pri ktorých v zmysle §67 ods. 1 zákona o priestupkoch č. 372/1990 Zb. takisto v zásade platí, že sa prejednávajú z úradnej povinnosti.

I napriek takto široko koncipovanej zásade, neobmedzujúcej štátne orgány väzbou na návrh na začatie konania, je však potrebné pripustiť, že nie všetkým podnetom ohľadom spáchania extrémistických skutkov sa podarí k nim preniknúť. A to napríklad i z takého strachu poškodenej obete.

Napokon ďalším významným faktorom, nežiaduco ovplyvňujúcim závery o stave extrémizmu, je i spôsob, akým dochádza ku spracúvaniu informácií o trestných činoch extrémizmu zo strany Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky.

Predmetné štatistiky ministerstva totiž vykazujú výlučne rok, v ktorom došlo k potrestaniu páchateľa skutku. Presnejšie povedané, v ktorom došlo ku právoplatnému skončeniu danej právnej veci. Do obdobia od spáchania skutku ku právoplatnosti rozhodnutia o uznaní viny za jeho spáchanie je však potrebné zahrnúť obdobie do momentu, kým sa orgán činný v trestnom konaní dozvie, vyšetrovanie tohto skutku a celé konanie pred súdom (častokrát s uplatnením dvojinštančného súdneho konania). Len zo zaujímavosti možno uviesť štatistický údaj zverejnený v ostatnej ročenke Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky, v zmysle ktorého boli v roku 2020 trestné konania vedené na Špecializovanom

trestnom súde skončené v časovom horizonte priemerne 13,04 mesiaca (Štatistická ročenka, 2020).

2 ŠTATISTIKY MINISTERSTVA SPRAVODLIVOSTI

S pripustením vplyvu spomenutých faktorov na závery o vývoji extrémizmu v našej spoločnosti možno pristúpiť k pohľadu na dostupné štatistické údaje.

Z údajov spracovávaných Ministerstvom spravodlivosti Slovenskej republiky možno zistiť, že počas obdobia roku 2020 bolo na Slovensku odsúdených celkovo 65 páchateľov extrémistických trestných činov zaradených do 1. dielu - Podpora a propagácia skupín smerujúcich k potlačeniu základných práv a slobôd, XII. Hlava Zákona č. 300/2005 Trestný zákon. V priebehu roku 2019 bola situácia veľmi podobná, nakoľko v tomto roku bolo za spáchanie extrémistických trestných činov odsúdených 69 páchateľov. Údaje evidované ministerstvom sa však týkajú všetkých trestne zodpovedných osôb. V ich prípade nejde len o príslušníkov Ozbrojených síl Slovenskej republiky, ako je tomu v prípade štatistík vedených vojenskou políciou.

Tabuľka 1 Prehľad osôb odsúdených za vybrané trestné činy extrémizmu v priebehu roku 2020

trestný čin	spolu	ženy	%	mladiství	%	recidivisti	%
§421	0	0	0	0	0	0	0
§422	11	0	0	0	0	3	27,27
§422a	0	0	0	0	0	0	0
§422b	26	1	3,85	0	0	8	30,77
§422c	18	0	0	0	0	6	33,33
§422d	2	0	0	0	0	1	50,00
§423	4	0	0	0	0	1	25,00
§424	4	0	0	0	0	1	25,00
§424a	0	0	0	0	0	0	0

Zdroj: vlastné spracovanie

Tabuľka 2 Prehľad osôb odsúdených za vybrané trestné činy extrémizmu v priebehu roku 2019

trestný čin	spolu	ženy	%	mladiství	%	recidivisti	%
§421	0	0	0	0	0	0	0
§422	27	0	0	0	0	5	18,52
§422a	0	0	0	0	0	0	0
§422b	15	1	6,67	0	0	6	40,00
§422c	10	1	10	0	0	4	40,00
§422d	2	0	0	0	0	1	50,00
§423	9	1	11,11	0	0	2	22,22
§424	5	0	0	0	0	1	20,00
§424a	1	0	0	0	0	0	0

Zdroj: vlastné spracovanie

V prípade roku 2018 možno z údajov publikovaných na webovom sídle Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky zistiť, že v priebehu tohto roku došlo k odsúdeniu celkovo 45 páchateľov trestných činov extrémizmu.

Tabuľka 3 Prehľad osôb odsúdených za vybrané trestné činy extrémizmu v priebehu roku 2018

trestný čin	spolu	ženy	%	mladiství	%	recidivisti	%
§421	0	0	0	0	0	0	0
§422	23	1	4,35	0	0	11	47,83
§422a	0	0	0	0	0	0	0
§422b	9	0	0	2	22,22	5	55,56
§422c	10	1	10	1	10,00	4	40,00
§422d	0	0	0	0	0	0	0
§423	1	0	0	0	0	0	0
§424	2	0	0	0	0	0	0
§424a	0	0	0	0	0	0	0

Zdroj: vlastné spracovanie

Voči údajom vyhodnocovaným Ministerstvom spravodlivosti Slovenskej republiky za roky 2018 až 2020, však možno vzniesť výhrady. Tie totiž neuvádzajú prehľad páchateľov iných trestných činov, avšak spáchaných s extrémistickým motívom zakotveným v §140 písm. e) Trestného zákona č. 300/2005 Z.z.. Opomínajú tak celý rad potenciálnych skutkov, ktoré boli motivované niektorou z extrémistických pohnútok.

Súčasne, tak ako už bolo spomenuté, nezohľadňujú ani rok, kedy reálne došlo ku spáchaniu skutku, pre ktorý bol jeho páchateľ uznaný vinným. Vďaka týmto skutočnostiam tak výsledné údaje, žiaľ, nemožno považovať za dostatočné.

Inak je tomu však aspoň sčasti v prípade štatistík zverejnených Ministerstvom spravodlivosti Slovenskej republiky na svojom webovom sídle za staršie obdobia, a to až do roku 2017, v prípade ktorých sú údaje komplexnejšie. Je tomu tak práve vďaka skutočnosti, že počítajú i s trestnými činmi spáchanými s osobitným extrémistickým motívom. Oproti predchádzajúcim rokom súčasne uvádzajú i osobitný údaj o počte skutkov extrémizmu, za ktoré boli ich páchatelia odsúdení. V prípade roku 2017 išlo celkovo o 26 skutkov extrémizmu.

Tabuľka 4 Prehľad o trestných činoch s obsahom extrémizmu v Slovenskej republike v roku 2017

trestný čin	počet odsúdených	počet skutkov	nepodmienečný trest odňatia slobody	podmienečný trest odňatia slobody	peňažný trest	iný trest
§421,§422	9	11	2	5	1	1
§422a	0	0	0	0	0	0
§422b	0	2	0	0	0	0
§422c	2	5	0	1	1	0
§422d	0	0	0	0	0	0
§423	2	2	1	1	0	0
§424	1	1	0	1	0	0
§424a	0	0	0	0	0	0
motív: §140 písm. e)	4	5	1	2	0	1

Zdroj: vlastné spracovanie

V prípade roku 2016 došlo k odsúdeniu 20 páchateľov za 22 extrémistických skutkov. 31 osôb za 39 takýchto skutkov v priebehu roku 2015 a 49 osôb za 62 extrémistických

skutkov v roku 2014. Počas roku 2013 si odsudzujúci rozsudok vypočulo 67 obžalovaných, a to za dokopy 82 skutkov extrémizmu. V roku 2012 bolo odsúdených 55 páchateľov 67 extrémistických skutkov. V priebehu roku 2011 bolo za vinu uznaných 92 extrémistických skutkov 66 osobám. V roku 2010 napokon 52 osôb za 78 skutkov. Bližší prehľad týchto dát zobrazujú priložené tabuľky a grafy.

Tabuľka 5 Prehľad o trestných činoch s obsahom extrémizmu v Slovenskej republike v roku 2016

trestný čin	počet odsúdených	počet skutkov	nepodmienečný trest odňatia slobody	podmienečný trest odňatia slobody	peňažný trest	iný trest
§421,§422	5	7	1	3	1	0
§422a	0	1	0	0	0	0
§422b	3	3	0	3	0	0
§422c	0	2	0	0	0	0
§422d	1	1	1	0	0	0
§423	2	3	0	2	0	0
§424	1	2	0	1	0	0
§424a	0	0	0	0	0	0
motív: §140 písm. d)	6	0	0	3	0	0
motív: §140 písm. f)	2	3	2	0	0	0

Zdroj: vlastné spracovanie

Tabuľka 6 Prehľad o trestných činoch s obsahom extrémizmu v Slovenskej republike v roku 2015

trestný čin	počet odsúdených	počet skutkov	nepodmienečný trest odňatia slobody	podmienečný trest odňatia slobody	peňažný trest	iný trest
§421,§422	10	10	0	9	1	0
§422a	0	0	0	0	0	0
§422b	8	8	0	8	0	0
§422c	0	6	0	0	0	0
§422d	0	1	0	0	0	0
§423	2	3	0	0	2	0
§424	3	3	0	3	0	0
§198a (starý TZ)	1	1	1	0	0	0
§424a	0	0	0	0	0	0
motív: §140 písm. d)	2	2	1	1	0	0
motív: §140 písm. f)	5	5	0	5	0	0

Zdroj: vlastné spracovanie

Tabuľka 7 Prehľad o trestných činoch s obsahom extrémizmu v Slovenskej republike v roku 2014

trestný čin	počet odsúdených	počet skutkov	nepodmienečný trest odňatia slobody	podmienečný trest odňatia slobody	peňažný trest	iný trest
§421,§422	28	30	1	18	4	5
§260,§261 (starý TZ)	1	1	1	0	0	0
§422a	0	0	0	0	0	0
§422b	9	12	1	7	0	1
§422c	1	5	1	0	0	0
§423	1	4	0	1	0	0
§424	2	3	0	2	0	0
§424a	0	0	0	0	0	0
motív: §140 písm. d)	2	2	1	1	0	0
motív: §140 písm. f)	5	5	0	5	0	0

Zdroj: vlastné spracovanie

Tabuľka 8 Prehľad o trestných činoch s obsahom extrémizmu v Slovenskej republike v roku 2013

trestný čin	počet odsúdených	počet skutkov	nepodmienečný trest odňatia slobody	podmienečný trest odňatia slobody	peňažný trest	iný trest
§421,§422	53	54	1	20	4	28
§260,§261 (starý TZ)	1	1	0	1	0	0
§422a	0	0	0	0	0	0
§422b	4	12	0	4	0	0
§422c	2	4	0	1	0	1
§423	0	2	0	0	0	0
§424	0	0	0	0	0	0
§424a	0	0	0	0	0	0
motív: §140 písm. d)	3	4	0	2	0	1
motív: §140 písm. f)	4	5	1	3	0	0

Zdroj: vlastné spracovanie

Tabuľka 9 Prehľad o trestných činoch s obsahom extrémizmu v Slovenskej republike v roku 2012

trestný čin	počet odsúdených	počet skutkov	nepodmienečný trest odňatia slobody	podmienečný trest odňatia slobody	peňažný trest	iný trest
§421,§422	30	33	1	19	4	60
§260,§261 (starý TZ)	2	4	0	0	2	0
§422a	0	0	0	0	0	0
§422b	2	3	0	2	0	0
§422c	1	1	1	0	0	0
§423	1	6	0	1	0	0
§424	3	4	0	3	0	0
§424a	0	0	0	0	0	0
motív: §140 písm. d)	8	8	0	5	2	1
motív: §140 písm. f)	8	8	1	5	2	0

Zdroj: vlastné spracovanie

Tabuľka 10: Prehľad o trestných činoch s obsahom extrémizmu v Slovenskej republike v roku 2011

trestný čin	počet odsúdených	počet skutkov	nepodmienečný trest odňatia slobody	podmienečný trest odňatia slobody	peňažný trest	iný trest
§421,§422	36	49	2	24	6	4
§260,§261 (starý TZ)	2	2	0	0	2	0
§422a	0	0	0	0	0	0
§422b	2	2	0	1	0	1
§422c	1	2	0	0	0	1
§423	2	9	0	2	0	0
§424	7	9	2	5	0	0
§424a	0	0	0	0	0	0
motív: §140 písm. d)	5	5	0	1	4	0
motív: §140 písm. f)	11	14	3	6	2	0

Zdroj: vlastné spracovanie

Tabuľka 11: Prehľad o trestných činoch s obsahom extrémizmu v Slovenskej republike v roku 2010

trestný čin	počet odsúdených	počet skutkov	nepodmienečný trest odňatia slobody	podmienečný trest odňatia slobody	peňažný trest	iný trest
§421,§422	27	35	3	19	5	0
§260,§261 (starý TZ)	4	4	0	4	0	0
§422a	0	0	0	0	0	0
§422b	0	0	0	0	0	0
§422c	0	0	0	0	0	0
§423	6	8	2	1	2	0
§424	5	14	0	4	1	0
§424a	0	0	0	0	0	0
motív: §140 písm. d)	2	2	0	2	0	0
motív: §140 písm. f)	8	15	0	6	2	0

Zdroj: vlastné spracovanie

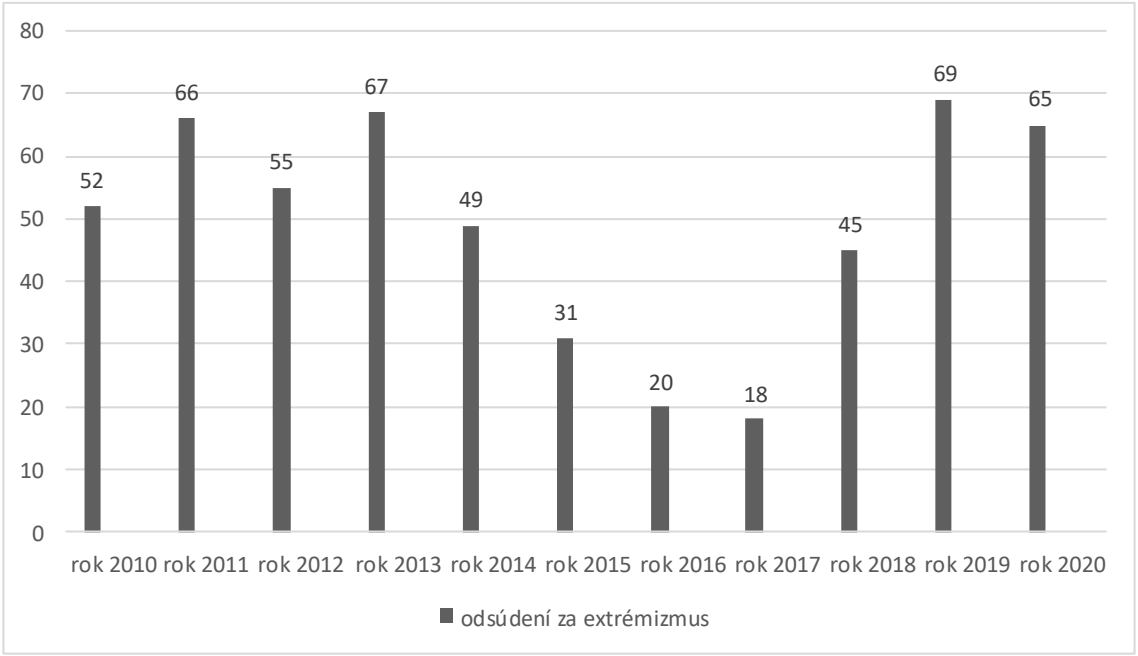

Graf 1: Vývoj počtu odsúdených páchateľov extrémizmu od roku 2010
Zdroj: vlastné spracovanie

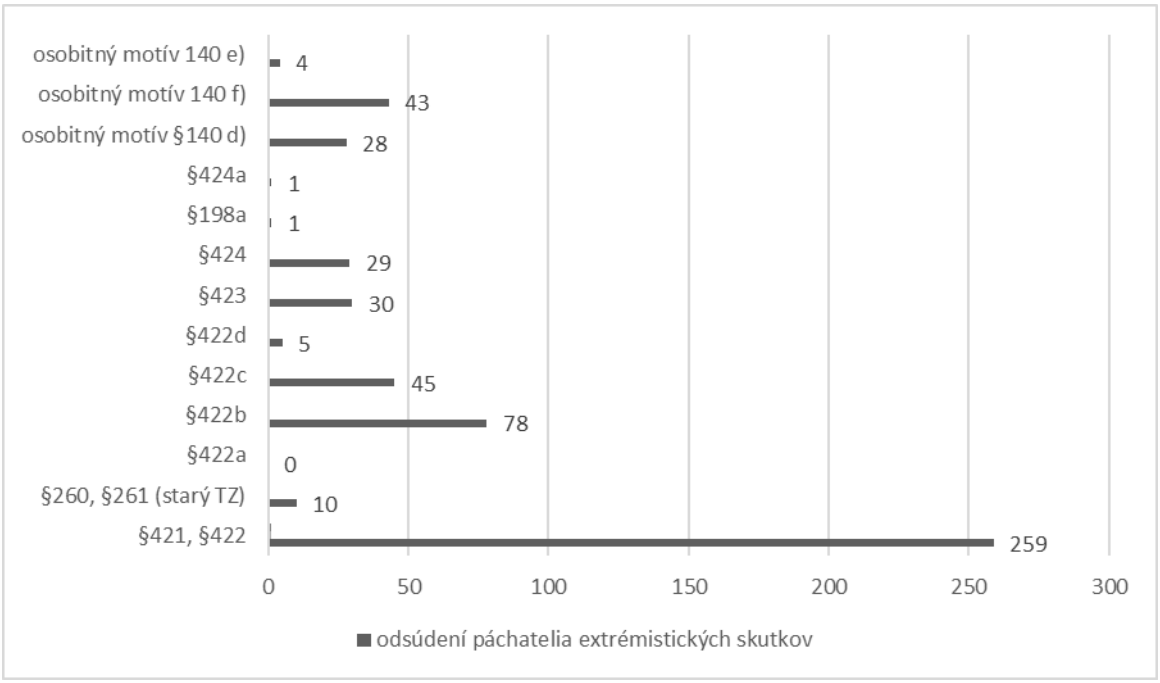

Graf 2: Počet odsúdených páchateľov trestných činov extrémizmu v rokoch 2010 – 2020 uvádzaných v štatistikách Ministerstva spravodlivosti SR
Zdroj: vlastné spracovanie

Za najfrekventovanejšie trestné činy extrémizmu za posudzované obdobie možno označiť skutky klasifikované súdmi ako trestné činy založenia, podpory a propagácie hnutia smerujúceho k potlačeniu základných práv a slobôd a trestné činy prejavujúce sympatie k hnutiu smerujúcemu k potlačeniu základných práv a slobôd. Ich celkový počet výraznou mierou prekročil počty ostatných trestných činov extrémizmu.

V posudzovanom období nebola ani jedna osoba uznaná vinnou z trestného činu výroby extremistického materiálu. I pri týchto číslach však netreba zabúdať na okolnosť, že údaje za roky 2020, 2019 a 2018 neobsahujú počty iných trestných činov avšak spáchaných s niektorým z extrémistických motívov.

ZÁVER

Vzhľadom na skutočnosti, ktoré pri analytickom spracovaní údajov o extrémizme vyvstali ako negatívne vplývajúce na objektívne závery o úrovni extrémizmu u nás je vhodné prijať záverom niekoľko odporúčaní, na základe ktorých možno tento stav napraviť.

Z dôvodu nie dostatočnej úrovne trestnoprávnej úpravy je isto žiaduce prijať zmenu hmotnoprávnej úpravy tak, aby platný a účinný Trestný zákon č. 300/2005 Z. z. klasifikoval ako extrémistické trestné činy všetky skutky, ktoré boli spáchané z extrémistických motívov, ktoré pozná veda o bezpečnosti s ohľadom na najaktuálnejšie poznatky tohto vedného odboru.

V záujme správnej právnej klasifikácie objasňovaného protispoločenského konania ako extrémistického konania je vhodné zaoberať sa jedinečnosťou kriminalistických metód a prijať súbor odporúčaní pre subjekty vyšetrujúce tieto skutky tak, aby dokázali vhodne rozpoznať indície vedúce k vyšetrovacej verzii o extrémisticky motivovanom čine.

Napokon, vítanou zmenou bude i spôsob spracúvania informácií o súdmi prejednávaných skutkoch extrémizmu, v prípade ktorých budú štatistiky vedené

Ministerstvom spravodlivosti Slovenskej republiky vykazovať prehľad rokov, v ktorých došlo ku skutkom, za ktoré boli páchatelia extrémistických trestných činov odsúdení či prehľad počtu trestných činov spáchaných z osobitného motívu podľa §140 písm. e) Trestného zákona č. 300/2005 Z.z..

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BEŇOVÁ, Z. Komparácia významu témy migrácie v predvolebnom programe vybranej politickej strany v roku 2016 a 2020. 2020. In Medzinárodné vzťahy, č. 3, ISSN 1336-1562, s. 292 - 309.

DENNÍK N. 2016. Neonacista skandujúci „Sieg heil!“ hovorcom. [online]. [cit. 2019-12-10]. Dostupné z: https://dennikn.sk/blog/1672375/neonacista-skandujuci-sieg-heil-hovorcom-parlamentnej-strany/

Štatistická ročenka Ministerstva spravodlivosti 2009, Trestná agenda, MS SR. 2009. dostupná na: http://web.ac-mssr.sk/statisticke-rocenky/

Štatistická ročenka Ministerstva spravodlivosti 2010, Trestná agenda, MS SR. 2010. dostupná na: http://web.ac-mssr.sk/statisticke-rocenky/

Štatistická ročenka Ministerstva spravodlivosti 2011, Trestná agenda, MS SR. 2011. dostupná na: http://web.ac-mssr.sk/statisticke-rocenky/

Štatistická ročenka Ministerstva spravodlivosti 2012, Trestná agenda, MS SR. 2012. dostupná na: http://web.ac-mssr.sk/statisticke-rocenky/

Štatistická ročenka Ministerstva spravodlivosti 2013, Trestná agenda, MS SR. 2013. dostupná na: http://web.ac-mssr.sk/statisticke-rocenky/

Štatistická ročenka Ministerstva spravodlivosti 2014, Trestná agenda, MS SR. 2014. dostupná na: http://web.ac-mssr.sk/statisticke-rocenky/

Štatistická ročenka Ministerstva spravodlivosti 2015, Trestná agenda, MS SR. 2015. dostupná na: http://web.ac-mssr.sk/statisticke-rocenky/

Štatistická ročenka Ministerstva spravodlivosti 2016, Trestná agenda, MS SR. 2016. dostupná na: http://web.ac-mssr.sk/statisticke-rocenky/

Štatistická ročenka Ministerstva spravodlivosti 2017, Trestná agenda, MS SR. 2017. dostupná na: http://web.ac-mssr.sk/statisticke-rocenky/

Štatistická ročenka Ministerstva spravodlivosti 2018, Trestná agenda, MS SR. 2018. dostupná na: http://web.ac-mssr.sk/statisticke-rocenky/

Štatistická ročenka Ministerstva spravodlivosti 2019, Trestná agenda, MS SR. 2019. dostupná na: http://web.ac-mssr.sk/statisticke-rocenky/

Trestný poriadok č. 301/2005 Z.z.

Trestný zákon č. 300/2005 Z.z.

VEGRICHTOVÁ, B. Extrémizmus a spoločnosť. 2017. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 319 s. ISBN 978-80-7380-665-1

Zákon Slovenskej národnej rady o priestupkoch č. 372/1990 Zb.

JUDr. Tomáš MARTAUS
externý doktorand kBaO AOS
Zádvorie 50, 031 01 Liptovský Mikuláš
tomas.martaus@imafex.sk

KONFLIKT NA UKRAJINE A JEHO DOPAD NA BEZPEČNOSŤ EÚ

THE CONFLICT IN UKRAINE AND ITS IMPACT ON EU SECURITY

Miroslav MUŠINKA

ABSTRACT

Conflict, which is currently in the southeastern part of Ukraine and its immediacy to the European Union, has opened up a new perspective on the perception of security in the Union. This work is an analysis of the effects of this conflict on the security of the European community and provides an overview of the operations of the Organization for security and cooperation in Europe in the area of conflict. It analyzes tasks and contribution to reduce tension and helps to promote peace, stability and security.

Keywords: Ukraine, conflict, European Union, Organization for Security and Cooperation in Europe, mission, security, politics, sanction.

ÚVOD

Konflikt vo východnej časti Ukrajiny, alebo inak nazývaný aj ako vojna na Donbase, je ozbrojený a násilný konflikt, ktorý je k Európskej Únií (EÚ) najbližšie, priamo v jej susedstve. Podľa metodiky hodnotenia intenzity konfliktov HIIK1 sa jedná o 4 z 5 stupňov miery intenzity konfliktov. V súčasnej dobe sa jedná o najaktuálnejší a najvážnejší konflikt prebiehajúci v Európe. Má významný dopad na medzinárodné vzťahy jednotlivých aktérov zapojených do tohto konfliktu. Ohrozuje európsku bezpečnosť vrátane bezpečnosti Slovenskej republiky (Kompan, 2019) a potenciálne do istej miery spochybňuje efektivitu a postavenie medzinárodných organizácií. Z druhej strany ide o najvýznamnejší spor medzi „západom“ a Ruskou federáciou (Ruskom) od konca Studenej vojny (Conflict Barometer, 2020).

Jedná sa o konflikt medzi Ukrajinou, zastúpenou ukrajinskou armádou a samozvanou Doneckou Ľudovou Republikou spolu so samozvanou Luhanskou Ľudovou Republikou zastúpenou proruskými separatistami (ľudové milície) podporovanými Ruskom. Ide o nacionalistický konflikt vedený výhradne na Ukrajinskom území, aj keď je nesporná podpora separatistov z ruského územia, čo ruská vláda neustále popiera (Conflict Barometer, 2020, MePoForum.sk, 2017).

Konflikt vznikol ako vyvrcholenie ukrajinskej krízy v marci 2014. Masové nepokoje a strety hnutia Euromajdan s prívržencami ukrajinského prezidenta Viktora Janukovyča prerástli do otvoreného násilia. Už v polovici apríla, prorusky orientované ozbrojené skupiny postupne obsadzovali budovy štátnej správy, polície a budovy samosprávy v Doneckej, Luhanskej a Charkovskej oblasti. Toto viedlo k vyhláseniu Doneckej Ľudovej republiky a Luhanskej Ľudovej republiky. Obe tieto samozvané republiky sa v máji toho istého roka

[1] HIIK - Heidelberg Institute for International Conflict, inštitút každoročne vydáva správu o vývoji všetkých konfliktov vo svete – Conflict barometer.

zjednotili a tak vytvorili Zväz Ľudových Republík Nové Rusko. Skutočne sa ale štát s týmto názvom vytvoriť nepodarili (Farrell, 2014).

Ukrajinská vláda reagovala na situáciu na východe krajiny zahájením protiteroristickej operácie, ktorej cieľom bolo prevziať kontrolu nad územím pod správou separatistov a obnoviť poriadok. Vojenskou operáciou sa ukrajinskej armáde podarilo oslobodiť mesto Slovjansk a priľahlé územie. Tým sa výrazne zredukovalo územie ovládané separatistami. Od tohto momentu sa hranice konfliktu výrazne nemenili.

Cieľom príspevku je analyzovať dopad konfliktu na juhovýchode Ukrajiny na bezpečnosť EÚ a popísať snahy EÚ riešiť vzniknutý konflikt. Popísať kroky EÚ, ktoré boli prijaté k zastabilizovaniu bezpečnosti v regióne a sankcie pre Rusko, ktoré je podporovateľom separatistov. Výsledky príspevku majú prehľadový charakter. Hlavným prínosom je vytvorenie prehľadu udalostí v spojení s riešením konfliktu a analýza ich dopadu na bezpečnosť EÚ. Ďalším prínosom je ozrejmenie pôsobenia mierových misií pod záštitou EÚ a OBSE.

1 KONFLIKT V PRIAMOM SUSEDSTVE EURÓPSKEJ ÚNIE

EÚ a jej členské štáty majú ako jednu z povinnosti chrániť svojich občanov. Bezpečnosť sa za posledných viac ako desať rokov stala jednou z hlavných tém. Mnohé z hrozieb, ktorým dnes čelíme, nepoznajú hranice, preto členské štáty zostávajú v prednej línií boja proti ním a samostatne rozhodujú o prijímaní vlastných opatrení ako reakcie na takéto hrozby. Do popredia vstúpili nové bezpečnostné hrozby prevažne nevojenskej povahy, ktoré si vyžadujú zmenu prístupu k zaisteniu bezpečnosti, nakoľko ich už nie je možné eliminovať vojenskými prostriedkami (Brezula, 2017).

1.1 KONFLIKT V KONTEXTE SPOLOČNEJ ZAHRANIČNEJ BEZPEČNOSTNEJ POLITIKY EURÓPSKEJ ÚNIE

Napĺňanie poslania o bezpečnej EÚ sa deje najmä prostredníctvom programov v rámci Spoločnej Zahraničnej Bezpečnostnej Politiky EÚ(SZBP). Zameriavajú sa aj na podporu a stabilizovanie bezpečnosti najmä v susedských krajinách. Je možné konštatovať, že EÚ sa výrazne angažovaná v snahe Ukrajinu priblížiť spoločnej Európe. Vtedajšia prorusky orientovaná vláda na čele s prezidentom Janukovičom odmietla pripravovanú asociačnú dohodu s EÚ, čo vyvolalo občianske nepokoje a masové protesty. S nástupom Viktora Juščenka do funkcie prezidenta sa dovtedy proruske orientovanie otočilo smerom na západ a aj dnes Ukrajina tento trend deklaruje snahou o vstup do EÚ a NATO. Táto skutočnosť čiastočne poukazuje aj na význam, ktorý EÚ mala v tomto konflikte prakticky ešte pred jeho zrodom (Howorth, 2017). Jeden s nástrojov zahraničnej bezpečnostnej politiky – Európska Susedská Politika (European Neighbourhood Policy – ENP), ktorý definuje vzťahy EÚ so 16 najbližšími východnými a južnými susednými štátmi. ENP sa ako kľúčový prvok európskej zahraničnej politiky zameriava na stabilizáciu regiónu v politickej, hospodárskej a bezpečnostnej oblasti. Ukrajina, v rámci tohto programu spadá do programu Východné partnerstvo. Zo strany EÚ bola ponúkaná pomoc prostredníctvom hospodárskeho rozvoja, zamestnanosti v rámci EÚ, programov zameraných na mládež, dopravu, energetickú prepojenosť, mobilitu, bezpečnosť a migráciu. Pomoc bola zameraná aj na podporu demokratické budovanie štátnych orgánov, odborné poradenstvo v oblasti verejnej správy, justície a otázok týkajúcich sa bezpečnosti.

Howorth (2017) pri hodnotení pôsobenia EÚ na Ukrajinu popisuje aktivity vyvíjané zo strany EÚ ako nedostačujúce. Nakoľko EÚ by sa namiesto snahy donútiť Ukrajinu pristúpiť na

podmienky ENP, mala sústrediť radšej na posilnenie jej vnútorných reforiem. Z tohto hľadiska sa pôsobenie EÚ zdá byť nejednoznačné až neúčinné.

Pri štúdiu problematiky konfliktu na Ukrajine, sa čitateľ nevyhne prácam, článkom alebo odborným debatám, ktoré rozoberajú vzťahy EÚ a Ruska. Je nepochybné, že Rusko je v tomto konflikte jednoznačne zapojené s cieľom zachovať si vplyv v regióne. Objavujú sa názory alebo úvahy o úlohe Ruska v ukrajinsko-ruskom konflikte, ktoré naznačujú, že Rusko bolo prinútené zmenou štruktúry medzinárodných vzťahov v regióne k určitej agresií, ktorá vyvrcholila až nepokojmi na Ukrajine a vojnou na Donbase (Howorth, 2017).

1.2 POSILNENIE EURÓPSKEJ ÚNIE VO VZŤAHU K RIEŠENIU KONFLIKTU

Po anexii Krymu sa Ukrajina obávala, že bude zraniteľná voči akejkoľvek novej ruskej intervencii (Bell, 2014). Vypuknutie konfliktu ako dôsledok proukrajinských a proruských nezhôd práve v juhovýchodnej časti Ukrajiny výrazne destabilizovalo bezpečnosť v regióne a táto destabilizácia mala vplyv aj na EÚ. Paradoxne, výnimočné okolnosti konfliktu, charakteristické neistotami, umožnili zmenu v úrovni dôvery medzi aktérmi vo vnútri EÚ, obzvlášť medzi členskými štátmi a inštitúciami EÚ. Za udalosti, ktoré takto významným spôsobom narúšajú dôveru EÚ voči Rusku je možné považovať napríklad už uvádzanú ruskú anexiu Krymu, zostrelenie malajzijského letu MH17 nad územím Ukrajiny či samotné vypuknutie vojny na Donbase. Práve tieto udalosti najsilnejšie posilnili EÚ a vzťahy medzi jednotlivými členskými štátmi EÚ. Naopak posilnili ich nedôveru voči Rusku. Toto posilnenie prinieslo rýchlejšie a efektívnejšie nástroje na podporu Ukrajiny a snahy k nastoleniu bezpečnosti v regióne (Cross, Karolewski, 2017).

1.3 SANKCIE EURÓPSKEJ ÚNIE VOČI RUSKU

Diplomatické obmedzenia voči Rusku boli prvýkrát uložené na mimoriadnom stretnutí vedúcich predstaviteľov EÚ 6. marca 2014. EÚ postupne zvyšovala svoje reštriktívne opatrenia, počnúc 17. marcom 2014 cielenými sankciami voči osobám zodpovedným za konanie proti územnej celistvosti, zvrchovanosti a nezávislosti Ukrajiny. Vzhľadom na kroky Ruska destabilizujúce východnú Ukrajinu, bol 29. júla 2014 vyhlásený prvý balík významných hospodárskych sankcií zameraných na spoluprácu a výmeny s Ruskom. Posilnený balík ekonomických sankcií bol oznámený v septembri 2014 (Uznesenie európskeho parlamentu o situácii na Ukrajine, 2014).

Miera súhlasu, s akou boli v Rade odsúhlasené sankcie bola nečakaná a to vzhľadom na v minulosti opakovane neúčinnú politiku EÚ voči Rusku. Práve táto udalosť poukazuje na výrazné posilnenie členských štátov EÚ v rámci presadzovanie SZBP. Konflikt umožnil EÚ spojiť sa a čeliť tejto vážnej regionálnej hrozbe skrz sankcie. V čase, keď Nemecko prevzalo vedúcu úlohu pri organizácii režimu sankcií, schopnosť EÚ jednať jednotnejším spôsobom sa posilnila, avšak schopnosť konsenzu ohľadne sankcií neposilnila zahraničnú politiku EÚ v inštitucionálnom zmysle (Orenstein a Kelemen 2017).

EÚ bola v rokoch 2014 a 2015 mimoriadne aktívna v otázke prijímaní sankcií, zákazov cestovania, zablokovania aktív a ďalších obmedzení voči Rusku, čo však ešte nutne neznamená, že sa jednalo o výkon moci. Súčasne je dôležité dbať tiež na kauzalitu týchto dôsledkov nátlaku na Rusko. Prijímanie sankcií je možné považovať len ako demonštráciu existencie istej fasády jednoty, ktorá však prakticky nezabezpečila žiadnu zmenu vo výsledku konfliktu (Howorth,

2017). Podobný názor zastáva ďalší odborník pri hodnotení sankcií, kde tvrdí, že aj keď EÚ bola rýchla vo formálnom odsúdení Ruska, v skutočnosti sa zmohla len na prevažne povrchné sankcie a postupujúci konflikt poukázala na problémy EÚ konať ako efektívny medzinárodný aktér (Smith, 2014). Za potvrdenie týchto názorov možno považovať prijatie tvrdších sankcií proti Rusku až po zostrelenie letu malajzijských aerolínií MH17 nad územím Ukrajiny v júly 2014.

1.4 PORADNÁ MISIA EURÓPSKEJ ÚNIE NA UKRAJINE

Poradná misia EÚ (European Union Advisory Mission Ucraine – EUAM Ukrajine) bola schválená Radou v júli 2014 s cieľom poskytovať strategickú pomoc pri rozvoji spoľahlivých a účinných bezpečnostných služieb na Ukrajine (EUAM, 2021). V decembri 2014 bola táto misia spustená aj napriek tomu, že jej hlavným cieľom bola najmä mentorská pomoc a rady v otázkach bezpečnosti. Jej spustenie bolo motivované širšími geopolitickými súvislosťami, konkrétne snahou o vyváženie ruských aktivít v regióne.

Misia vznikla v nadväznosti na začínajúci rusko-ukrajinský konflikt a jej hlavnými úlohami bolo poskytovanie strategických rád ohľadne reformy civilného bezpečnostného sektora. Konkrétne ohľadne vývoja a bezpečnostných stratégií, ďalej tiež podporovala zavedenia reforiem za pomoci poskytnutia praktických rád a cvičení, spolupráca a koordinácia s cieľom zabezpečiť, že reformné snahy EÚ budú koordinované s ukrajinskými a ďalšími medzinárodnými aktérmi. Táto misia spadá výlučne pod oblasť Spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky EÚ a v roku 2015 boli jej ukrajinskými spolupracovníkmi Ministerstvo vnútra, Hraničná strážna služba Ukrajiny, Štátna fiškálna služba (ktorej súčasťou je aj Colná služba), Väzenská služba a právne inštitúcie ako súdnictvo a prokuratúra (EUAM, 2021).

EUAM svojím významom zvyšuje odolnosť Ukrajiny pred ruským vplyvom a zároveň ukazuje politickú podporu ukrajinskej vláde a ľudu. Zatiaľ čo sankcie sú určené na to, aby donútili Rusko k riešeniu prebiehajúceho konfliktu s Ukrajinou diplomaticky, EÚ tiež podniká opatrenia, ktoré jej umožňujú podkopávať záujmy Ruska na Ukrajine bez priamej konfrontácie s ním (EUAM, 2021).

2 PÔSOBENIE ORGANIZÁCIE PRE BEZPEČNOSŤ A SPOLUPRÁCU V EURÓPE NA UKRAJINE

OBSE, ktorá mimochodom zahŕňa aj Rusko, Ukrajinu, USA, krajiny EÚ, čiže aj krajiny ktoré sú v konflikte nejakým spôsobom zaangažované, je organizáciou založenou na konsenze. Všetky jej zúčastnené štáty vrátane Ruska a Ukrajiny museli s pôsobením na Ukrajine súhlasiť. Spočiatku tento konsenzus nenastal, nakoľko USA požadovali prístup aj na územie Krymu. S touto podmienkou však rezolútne nesúhlasilo Rusko. Rusko Krym považuje za svoje územie, preto ruská diplomacia tvrdí, že na prípadný vstup mierových pozorovateľov na Krym nie je dôvod. Ruský veľvyslanec v OBSE Andrej Kelin povedal novinárom, že pozorovatelia sa na Krym nedostanú, pretože je teraz súčasťou Ruskej federácie. Naproti tomu americký veľvyslanec v OBSE Daniel Baer uviedol, že Krym je Ukrajina, a pozorovatelia majú právo tam ísť. Iba čas ukázal, že pozorovatelia sa na Krym nedostali a boli zastavení výstražnou streľbou uniformovaných ozbrojencov (Farrell, 2014).

2.1 ŠPECIÁLNA MONITOROVACIA MISIA NA UKRAJINE

Ukrajinská vláda sa so žiadosťou o pomoc pri riešení konfliktu obrátila na EÚ a OBSE. OBSE jednohlasne schválila pomoc pre Ukrajinu, a 21. marca 2014 schválila Špeciálnu Monitorovaciu Misiu[2] (ŠMM) na Ukrajine (Monitoring Mission to Ukraine) (OSCE, 2014a). ŠMM je civilná (neozbrojená) pozorovateľská misia zameraná na nepretržitú prítomnosť vo všetkých regiónoch Ukrajiny, s cieľom prispievať k znižovaniu napätia a pomáhať pri podpore mieru, stability a bezpečnosti (OSCE, 2014b).

OBSE, prostredníctvom ŠMM poskytuje Rusku a Ukrajine užitočné spätné komunikačné kanály. Nemalý význam misie je aj v konkrétnom nasadení pozorovateľov v teréne. Pokiaľ sú medzinárodní pozorovatelia v priestore konfliktu, žiadna strana si nedovolí porušovať pravidla stanovené minskými dohovormi. Členovia ŠMM pôsobia ako transparentný dohľad, a jedná alebo druhá strana si nedovolí porušovať pravidlá, alebo zámerne si vymýšľať bezpečnostné incidenty s úmyslom obviňovať druhú stranu (Trends and observations from the SMM to Ukraine, 2021).

2.1.1 MANDÁT ŠPECIÁLNEJ MONITOROVACEJ MISIE NA UKRAJINE

Úlohou ŠMM je prostredníctvom pozorovateľov prispievať k znižovaniu napätia a pomáhať pri podpore mieru, stability a bezpečnosti. ŠMM spolupracuje s orgánmi na všetkých úrovniach, ako aj s občianskou spoločnosťou, etnickými a náboženskými skupinami a miestnymi komunitami s cieľom uľahčiť dialóg v teréne. Pozorovatelia zhromažďujú informácie a vypracovávajú správy o bezpečnostnej situácii, preverujú fakty a spracovávajú hlásenia v reakcii na konkrétne incidenty, vrátane tých, ktoré sa týkajú údajného porušenia základných princípov OBSE (OSCE, 2014a).

Momentálne v misií pôsobí 1.321 príslušníkov z 44[3] participujúcich krajín. Z tohto počtu je okolo 700 neozbrojených pozorovateľov rozmiestnených po celej Ukrajine. Pozorovatelia pôsobia z takmer 550 základní, prevažne umiestnených na východe regiónu. Hlavnou úlohou pozorovateľov OBSE je: zisťovať, sledovať, vyhodnocovať a oznamovať fakty; zhromažďovať informácie a podávať správy o bezpečnostnej situácii; podávať správy o humanitárnej situácii a potrebách ľudí a uľahčovať poskytovanie humanitárnej pomoci iným organizáciám; pomáhať nadviazať dialóg k dosahovaniu lokálnych prímerí (Status report, 2021).

2.1.2 TRENDY VO VÝVOJI KONFLIKTU

Počet porušení prímeria zaznamenaných pozdĺž kontaktnej línie sa v prvom štvrťroku 2021 zvýšil v porovnaní s predchádzajúcim štvrťrokom o 130%. Misia zároveň pokračovala v pozorovaní nízkeho počtu výbuchov spôsobených zbraňami, ktoré mali byť podľa minských dohôd stiahnuté (Trends and observations from the SMM, 2021).

V júli 2020 sa v rámci trilaterálnej kontaktnej skupiny[4] (TKS) dosiahla dohoda o ďalších opatreniach na posilnenie prímeria. Od prijatia týchto opatrení 27. júla, zaznamenala

[2] V niektorých oficiálnych dokumentoch OBSE je táto misia pomenovaná aj ako Osobitná pozorovateľská misia na Ukrajine. Napr. tu: https://www.osce.org/files/f/documents/4/8/408347_0.pdf

[3] V ŠMM momentálne pôsobí 14 pozorovateľov OBSE zo Slovenska.

[4] Trilateral Contast Group (TCG) je skupina pozostávajúca zo zástupcov Ukrajiny, Ruska a OBSE ktorá bola vytvorená ako prostriedok na uľahčenie diplomatického riešenia konfliktu na Ukrajne.

ŠMM najnižšiu úroveň ozbrojeného násilia od začiatku konfliktu. Aj keď je úroveň násilia pozorovaná v prvom štvrťroku 2021 výrazne nižšia ako úroveň s pred prijatia ďalších opatrení, od novembra 2020 sa bezpečnostná situácia zhoršuje (Trends and observations from the SMM, 2021).

Väčšina ozbrojeného násilia zaznamenaného v prvom štvrťroku 2021 sa koncentrovalo do troch ohnísk pozdĺž kontaktnej línie, čo predstavovalo asi 75% všetkých porušovaní prímeria, ktoré sa opätovne prejavujú:

1) oblasť Avdiivka – Jasynuvata – letisko Doneck;

2) oblasť východne a severovýchodne od Mariupolu;

3) oblasť Popasna – Zolote – Pervomaisk.

Porušenia prímeria, zaznamenané mimo bezpečnostnej zóny, sa do veľkej miery hodnotili v súvislosti s vojenskými cvičeniami. V tomto období, pozorovatelia ŠMM zaznamenali viac ako 450 takýchto porušení prímeria (asi 5% všetkých porušení prímeria pozorovaných SMM), z ktorých asi 98% bolo zaznamenaných v oblastiach, ktoré nie sú kontrolované vládou. Taktiež v sledovanom období bolo zaznamenaných 6 civilných obetí, čo je trikrát menej ako v poslednom štvrťroku 2020. Bolo spozorovaných viac ako 500 zbraní v rozpore s dohodnutými hranicami. Asi 95% týchto zbraní bolo pozorovaných v oblastiach, ktoré nie sú kontrolované vládou, a asi 5% v oblastiach, ktoré sú pod kontrolou Ukrajinskej vlády. Asi 73% týchto pozorovaní vykonali bezpilotné prostriedky alebo boli odhalené prostredníctvom iných leteckých snímok dostupných pre ŠMM, zatiaľ čo 27% zbraní bolo zaznamenaných hliadkami na zemi (Trends and observations from the SMM, 2021).

V tom istom období, čelili pozorovatelia obmedzeniam voľného pohybu, ktoré sa netýkali mín alebo nevybuchnutej munície, a to pri viac ako 100 príležitostiach. Asi 92% týchto obmedzení sa uskutočnilo v oblastiach Doneckej a Luhanskej oblasti, ktoré nie sú kontrolované vládou. Takéto udalosti sa sústreďovali väčšinou na juhu Doneckej oblasti ako aj v oblastiach, ktoré nie sú kontrolované vládou, v blízkosti nezabezpečenej hranice s Ruskou federáciou (Trends and observations from the SMM, 2021).

Graf 1 Prehľad počtov porušení prímeria za roky 2016-2020

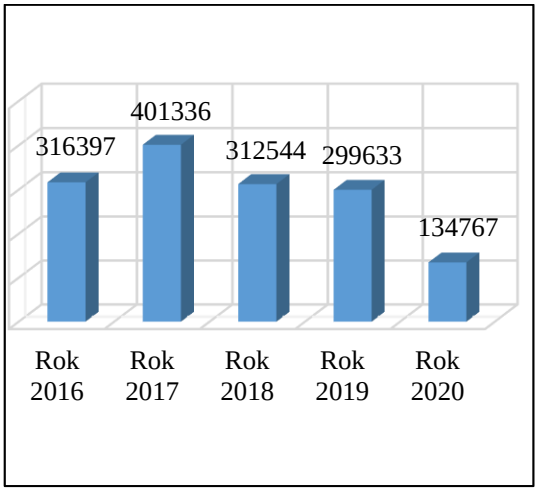

Zdroj[5]: *upravené autorom*

Graf 2 Prehľad počtov civilných obetí za roky 2016-2020

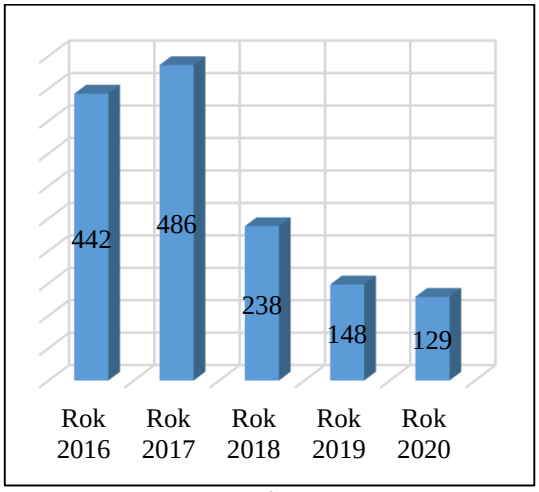

Zdroj[6]: *upravené autorom*

[5] Dostupné na internete: https://www.osce.org/files/f/documents/e/8/476809.pdf
[6] Dostupné na internete: https://www.osce.org/files/f/documents/e/8/476809.pdf

2.2 PROJEKTOVÝ KOORDINÁTOR NA UKRAJINE

Koordinátor projektov OBSE podporuje reformy Ukrajiny a pomáha krajine čeliť výzvam konfliktu. Jeho projekty aktívne prispievajú k veľkým transformáciám, ktoré sú rozhodujúce pre stabilnú a demokratickú budúcnosť krajiny. Prístup koordinátora má viacrozmerný charakter a zahŕňa širokú škálu aktivít, ako napríklad ústavná reforma, reforma práva a trestného práva; ľudské práva a právne vzdelávanie; dialóg ako nástroj na riešenie konfliktov a vykonávanie reforiem; psychologická a sociálna rehabilitácia ľudí postihnutých konfliktom; boj proti počítačovej kriminalite a obchodovaniu s ľuďmi; boj proti mínam a demokratická kontrola bezpečnostného sektoru; ochrana životného prostredia; bezpečnosť hraníc; sloboda médií; voľby; dobrá správa vecí verejných; a rodová rovnosť (OSCE, 2021c).

Súčasným koordinátorom je Henrik Villadsen (Dánsko) a bol vymenovaný v novembri 2018. Villadsen má bohaté skúsenosti z monitorovacej misie EÚ (1993–1994), s rôznymi medzivládnymi organizáciami (OBSE, OSN a EÚ) v bývalej Juhoslávii, ako osobitný asistent osobitného zástupcu generálneho tajomníka OSN pre Kosovo, riaditeľ kancelárie vysokého komisára pre národnostné menšiny.

2.2.1 MANDÁT PROJEKTOVÉHO KOORDINÁTORA NA UKRAJINE

Koordinátor projektov je poverený plánovať, implementovať a monitorovať projekty, ktoré pomáhajú Ukrajine zvyšovať jej bezpečnosť a rozvíjať jej právne predpisy, inštitúcie a postupy v súlade s demokratickými normami. Cieľom je podporiť krajinu pri prispôsobovaní legislatívy, štruktúr a procesov požiadavkám modernej demokracie postavenej na bezpečnom prostredí pre jej obyvateľov (Survey of OSCE Field Operations, 2020).

2.3 POZOROVATEĽSKÁ MISIA NA RUSKÝCH HRANIČNÝCH PRIECHODOCH GUKOVO A DONECK

Pozorovateľská misia OBSE na rusko-ukrajinských hraničných priechodoch Gukovo a Doneck (Obrázok 1) bola vytvorená na základe žiadosti ruskej vlády v OBSE. K schváleniu, opätovne ako pri schvaľovaní ŠMM, došlo spoločným konsenzom všetkých 57 členských štátov v OBSE. Pozorovatelia na uvedených hraničných priechodoch majú prispieť k zníženiu napätia počas súčasného konfliktu (OBSE, 2021d).

Pozorovateľskú misiu vedie hlavný pozorovateľ vymenovaný úradujúcim predsedom a je tvorená 20 civilnými monitormi, vrátane hlavného pozorovateľa. Misia pracuje nepretržite, 24 hodín denne, sedem dní v týždni. Je podporovaná malým tímom logistickej a administratívnej podpory (OBSE, 2021d).

Súčasným hlavným pozorovateľom je György VARGA (Maďarsko) a bol vymenovaný v novembri 2017. VARGA má za sebou dlhoročnú diplomatickú kariéru v službách Maďarska a pôsobil Moldave, Rsku, Ukrajine.

2.3.1 MANDÁT POZOROVATEĽSKEJ MISIA NA RUSKÝCH HRANIČNÝCH PRIECHODOCH GUKOVO A DONECK

Úlohou pozorovateľov na hraničných priechodoch je na základe zásad nestrannosti a transparentnosti podávať správy o situácii na kontrolných bodoch Doneck a Gukovo, ako aj o pohybe cez hranice (Permanent Council Decision No. 1130, 2014).

Plnením uvedených úloh majú pozorovatelia prispievať k zníženiu napätia počas súčasného konfliktu, a tým k celkovej podpore stability a bezpečnosti v regióne. Touto misiou je snahou OBSE zvýšiť bezpečnosť hraníc a zároveň uľahčiť legitímne cestovanie a obchod, chrániť ľudské práva a podporovať ľudské kontakty. Pozorovatelia sledujú aktivity a pohyb cez hranice na kontrolných bodoch na základe zásad a záväzkov OBSE týkajúcich sa riadenia hraníc.

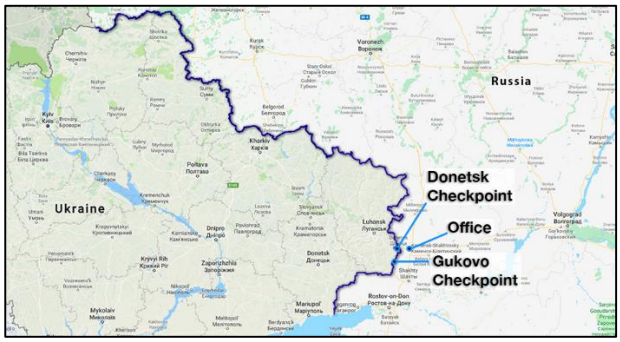

Obrázok 1 Kontrolované Ukrajinsko-Ruské prechody Gukovo a Doneck
Zdroj[7]: *upravené autorom*

3 MINSKÉ DOHOVORY O PRÍMERÍ V PRAXI

Prvé vyjednávanie o prímerí prebehlo v Minsku už v auguste 2014 v trilaterálnom formáte (EÚ, Rusko, Ukrajina), pričom sa diskutovalo najmä o teritoriálnej integrite a suverenite Ukrajiny a decentralizácii moci na Ukrajine, čo bolo ruskou požiadavkou. Minský protokol (tzv. Minsk I) bol podpísaný 5. septembra 2014, no zlyhal v naplnení svojich cieľov. V reakcii na toto zlyhanie sa uskutočnili Minské rozhovory II a viedli k dohode medzi Ruskom a Ukrajinou pod dohľadom OSCE. Dohoda, tzv. Minsk II, podpísaná 12. februára 2015 (MePoForum.sk, 2016).

Vzhľadom na neustávajúce porušovanie Minských dohôd (Minsk agreements, 2015) sa na neúspechu týchto snáh zhodne takmer väčšina autorov, s výnimkou tých, ktorí sa vyhýbajú jej hodnoteniu a zmieňujú len vecné informácie ohľadne ich uzatvárania. EÚ, špecificky Nemecko a Francúzsko, boli zásadnými aktérmi pri dosiahnutí dohody o prímerí medzi Ukrajinou a Ruskom vo februári 2015 (Cross, Karolewski, 2017). V odborných kruhoch však jestvuje aj názor, že Nemecko a Francúzsko k vyjednávaniam v Minsku pristupovali príliš zmierlivo, keďže obidve krajiny boli ochotné akceptovať príliš veľa z ruských požiadaviek s úmyslom zmierniť konflikt, namiesto jeho vyriešenia (Kuzio, 2016). Pravdepodobne Nemecko a Francúzsko mali záujem o vytvorenie dohody medzi Ruskom a Ukrajinou natoľko, že nepresadzovali tvrdšie sankcie pre Rusko.

Druhá minská dohoda tak isto nevytvárala dostatočné predpoklady pre stabilizáciu bezpečnostnej situácie na východe Ukrajiny. Hlavým a zásadným problémom dohody je jej značná nejednoznačnosť, čo spôsobovalo problémy pri jej výklade a tým aj jej realizácii. Každá zo zainteresovaných strán konfliktu si ju vysvetľuje po svojom a k požadovanému konsenzu sa prepracovávajú iba veľmi ťažko. Najzávažnejším nedostatkom dohody bolo, že nebol schválený plán jej implementácie. Tzn. nebol určený termín na odsun cudzích jednotiek, bojovníkov a žoldnierov z Ukrajiny a ich odzbrojenie, taktiež nebol dohodnutý termín schválenia a účinnosti zákona o amnestií ako aj termín volieb. Dohoda v žiadnom bode

[7] Dostupné na internete:
https://www.osce.org/files/imagecache/10_large_gallery/f/images/hires/1/f/388118.png?1531562127

nespomína regulárne jednotky, z čoho nevyplývalo zrušenie alebo odsun aj ozbrojených proruských separatistov z oblasti. To im naďalej umožňovalo kontrolovať nárazníkovú zónu ale aj celú Doneckú a Luhanskú oblasť. Dohoda taktiež nehovorí o autonómii pre separatistickú Doneckú a Luhanskú ľudovú republiku. To znamenalo, že vedenie separatistov nijakým spôsobom nebolo obmedzené a ich ozbrojenci mohli aj naďalej vystupovať ako ľudové milície (Beskyd, 2015).

Ruský prezident V. Putin sa vo vzťahu k mierovým rokovaniam vyjadril, že konflikt by sa nemal riešiť cez prostredníkov, ale priamym rokovaním medzi kyjevskou vládou a Donbasom. Tak isto sa kriticky vyjadril k minskému procesu, ktorého efektívnosť je podľa jeho názoru nízka, predovšetkým pre nekonštruktívny prístup predstaviteľov vtedajšej kyjevskej vlády. Podľa Putina, Ukrajinská vláda nemá záujem realizovať minské dohody, začať skutočný politický proces, ktorého zavŕšením by mala byť realizácia zmluvy o osobitnom štatúte Donbasu (MePoForum.sk, 2017).

Aj napriek snahe EÚ v podobe rozhovorov v Normandskom formáte (zastúpenie malo Ukrajina, Rusko, Nemecko, Francúzsko, OBSE), Rusko počas rokovania dosiahlo svoj zámer. Nebola uznaná ako strana vojenského konfliktu. Taktiež sa neprejednávala anexia Krymu, pričom sa celú dobu hovorilo o zachovaní zvrchovanosti a územnej celistvosti Ukrajiny.

„*Jednoznačným víťazom z minských rokovaní nie je nik, hoci Rusku sa podarilo vyrokovať široké právomoci pre proruských separatistov a tiež oddialenie kontroly nad týmto územím a spoločnými hranicami v povstaleckom území až na koniec tohto roku. Naopak, Moskve sa nepodarilo na juhovýchode Ukrajiny zrealizovať projekt Nového Ruska. Taktiež sa Rusku nepodarilo počas rokovaní v Minsku presadiť federalizáciu Ukrajiny. Ide o čiastkové úspechy Ukrajiny, hoci ruským plánom nie len voči juhovýchodu Ukrajiny ešte nie je koniec*“ (Beskyd, 2015).

ZÁVER

Cieľom príspevku bolo analyzovať dopad konfliktu na juhovýchode Ukrajiny na bezpečnosť EÚ a popísať snahy EÚ riešiť vzniknutý konflikt riešiť. Popísal kroky, ktoré boli prijaté EÚ k zastabilizovaniu bezpečnosti v regióne a čiastočne sa dotkol sankcií pre Rusko a hlavne ich dopad na riešenie konfliktu. Výsledky majú prehľadový charakter. Hlavným prínosom je vytvorenie prehľadu udalostí v spojení s riešením konfliktu a analýza ich dopadu na bezpečnosť EÚ. Ďalším prínosom je ozrejmenie pôsobenia mierových misií na Ukrajine pod záštitou EÚ a OBSE, ktoré majú prispievať k znižovaniu násilia a zabezpečovať bezpečné prostredie pre obyvateľstvo v regióne.

S ohľadom na hlavný prínos príspevku bolo možné stanoviť prognózu budúceho vývoja konfliktu na juhovýchode Ukrajiny vo vzťahu k bezpečnostnému prostrediu EU. Tento doposiaľ prebiehajúci konflikt je komplikovaný a pomerne ťažko riešiteľný, nakoľko často rozhoduje aj národnostná otázka. Obyvatelia východných oblastí Ukrajiny majú vo väčšine ruskú národnosť a sami sa do určitej miery cítia byť súčasťou Ruska. Túto skutočnosť využíva práve Ruská federácia aj na svoju propagandu v týchto oblastiach. Jediným riešením pre zamedzenie ďalšej eskalácií napätia v tejto oblasti a zároveň ochranou pred vznikom podobného konfliktu v iných oblastiach je vyspelosť obyvateľov a jednotlivých popredných predstaviteľov krajín, ako aj zvyšovanie životnej úrovne obyvateľov. Obyvatelia by mali brať väčší ohľad na národnostnú príslušnosť ostatných a byť viac hrdí na štátnu príslušnosť ako na národnosť. V budúcnosti je nevyhnutné pokračovať v začatých reformách na Ukrajine (Brezina, 2018). Konflikt na východe Ukrajiny má obdobný charakter ako mal v minulosti konflikt v oblasti Podnesterska v Moldavsku. V uvedenom prípade boli zastavené boje

a konflikt bol zmrazený (Mušinka, 2010). Totožný scenár by mohol byť uplatnený aj na Ukrajine (Brezina, 2018).

EÚ dôrazne podporuje úsilie o dosiahnutie mierového a udržateľného riešenia konfliktu na východe Ukrajiny. Od samého začiatku podporuje územnú celistvosť Ukrajiny a odsudzuje zjavné porušovanie ukrajinskej zvrchovanosti a územnej celistvosti agresiou proruských separatistov podporovaných z Ruskej strany. Plne podporila všetky iniciatívy zamerané na dosiahnutie trvalého politického riešenia konfliktu. Prístupom EÚ bolo spojenie tlaku prostredníctvom reštriktívnych opatrení s diplomatickým úsilím a pokračujúcim dialógom vo formáte Ukrajina, Rusko, EÚ, Nemecko a Francúzko (EEAS, 2020).

EÚ sa zároveň priamo zúčastnila rokovaní o Ženevskom spoločnom vyhlásení zo 17. apríla 2014. Privítala následné dohody o prímerí a ďalšie kroky na stabilizáciu situácie a dosiahnutie politického riešenia, ktoré boli dosiahnuté v Minsku v septembri 2014 a vo februári 2015. Trvanie hospodárskych sankcií EÚ proti Ruskej federácii jednoznačne súvisí s úplným vykonávaním minských dohôd. V rámci úsilia o politické riešenie EÚ zintenzívnila svoju pomoc, uskutočnila s Ruskom trojstranné rozhovory o obchodných a energetických otázkach a podporila politickú angažovanosť aj prostredníctvom diskusie v Normandskom formáte ale aj prostredníctvom trilaterálnej kontaktnej skupiny (OBSE; Ukrajina; Rusko) (Reakcia EÚ na krízu na Ukrajine, s.a.).

Ruský prezidentský výnos z 24. apríla 2019, ktorý umožňuje zjednodušené vydávanie pasov v určitých oblastiach ukrajinskej Doneckej a Luhanskej oblasti, je v rozpore s duchom a cieľmi minských dohôd. Tento krok zase oddialil vyhliadky na úspešné riešenie konfliktu (EEAS, 2020).

V ponímaní vystupovania OBSE v konflikte je dôležité pochopiť, že je iba na obidvoch stranách aktérov konfliktu, aby našli spoločný spôsob na definitívne zastavenie bojov; OBSE nevykonávame vyšetrovania a nehľadá vinníkov pri incidentoch a porušovaní minských dohôd, ale iba zbiera fakty a podáva o týchto incidentoch správy; neposkytuje humanitárnu pomoci, ale iba uľahčujeme iným organizáciám jej poskytovanie humanitárnej pomoci.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BELL, B. 2014. Ukraine crisis: OSCE unarmed on the front line, In: BBC News, [online]. [cit. 2021-06-23]. Dostupné na URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-26753947>.

BESKYD, J. 2015. Problematické body realizácie druhej minskej dohody, In: MePoFORUM, [online]. [cit. 2021-06-30]. Dostupné na URL: <http://mepoforum.sk/staty-regiony/europa/vychodna-europa/ukrajina/problematicke-body-realizacie-druhej-minskej-dohody-juraj-beskid/>.

BREZINA, D. - MASÁR, M. 2018. Vplyv aktuálnych hrozieb na bezpečnostné prostredie Slovenskej republiky, In: Národná a medzinárodná bezpečnosť 2018: Zborník príspevkov z 9. medzinárodnej vedeckej konferencie. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2018. ISBN 978-80-8040-568-7, s. 49-59.

BREZULA, J. 2017. Bezpečnostné aspekty tradičných a nových hrozieb súčasnosti. In: Vojenské reflexie, ročník XII, č. 2/2017, s. 81-93. ISSN 1336-9202.

CONFLICT BAROMETER. 2020. Heidenburg Institute for Internacional Conflict Research. [online]. [cit. 2020-06-21]. Dostupné na url: <https://hiik.de/>.

CROSS, M. K. D. – KAROLEWSKI, I. P. 2017. Stability on the Borders': The Ukraine Crisis and the EUs Constrained, Policy Towards the Eastern Neighbourhood, In: Journal of

Common Market Studies, [online]. [cit. 2021-06-24]. Dostupné na URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/jcms.12442>.

EUROPEAN EXTERNAL ACTION SERVICE – EEAS. 2020. [online]. [cit. 2021-06-29]. Dostupné na URL: < https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-Homepage/4081/eu-ukraine-relations-factsheet_sk>.

EUAM - EUROPEAN UNION ADVISORY MISSION UKRAINE. 2021. [online]. [cit. 2021-06-28]. Dostupné na URL: <https://www.euam-ukraine.eu/our-mission/about-us/>.

FARRELL, H. 2014. Five key questions — and answers — about the OSCE mission in Ukraine, In: Washington Post, [online]. [cit. 2021-06-23]. Dostupné na URL: < https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2014/03/25/five-key-questions-and-answers-about-the-osce-mission-in-ukraine/?variant=116ae929826d1fd3>.

HOWORTH, J. 2017. Stability on the Borders': The Ukraine Crisis and the EUs Constrained, Policy Towards the Eastern Neighbourhood, In: Journal of Common Market Studies, [online]. [cit. 2021-06-24]. Dostupné na URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/jcms.12448>.

KOMPAN, J. 2020. Using the SWOT analysis of the external security of the Slovak republic as a basis for defense planning. In: SECURITY FORUM 2019: 12th Annual International Scientific Conference Proceedings. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2019, s. 59-66. ISBN 978-80-973394-1-8.

KUZIO, T. 2016. Ukraine between a Constrained EU and Assertive Russia, In: Journal of Common Market Studies, [online]. [cit. 2021-06-27]. Dostupné na URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/jcms.12447>.

MEPOFÓRUM.SK - FÓRUM PRE MEDZINÁRODNÚ POLITIKU. 2016. Minské dohody. [online]. [cit. 2021-06-27]. Dostupné na URL: <http://mepoforum.sk/kniznica/europa-k/rusko-k/minske-dohody/>.

MEPOFÓRUM.SK - FÓRUM PRE MEDZINÁRODNÚ POLITIKU. 2017. Veľká tlačová konferencia ruského prezidenta V. Putina. [online]. [cit. 2021-06-27]. Dostupné na URL: < http://mepoforum.sk/staty-regiony/europa/vychodna-europa/rusko/velka-tlacova-konferencia-ruskeho-prezidenta-v-putina-plne-znenie/>.

MOGHERIN, F. - KATAINEN, J. 2017. Diskusní dokument o budoucnosti európske obrany. Brusel :Európska komisia, 2017. 23 s. COM(2017) 315 zo 7. júla 2017.

MUŠINKA, M. 2020. Podnesterský konflikt – konflikt zamrznutý v čase, In: Národná a medzinárodná bezpečnosť 2020: Zborník príspevkov z 11. medzinárodnej vedeckej konferencie. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2020. ISBN 978-80-8040-589-2, s 324-325.

MINSK AGREEMENTS. 2015. Package of Measures for the Implementation of the Minsk Agreements. [online]. [cit. 2021-06-24]. Dostupné na URL: <https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/UA_150212_MinskAgreement_en.pdf>.

ORENSTEIN, M. A. - KELEMEN, R. D. 2017. Stability on the Borders': The Ukraine Crisis and the EUs Constrained, Policy Towards the Eastern Neighbourhood, In: Journal of Common Market Studies, [online]. [cit. 2021-06-24]. Dostupné na URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/jcms.12441>.

OSCE. 2021a. Permanent Council Decision No. 1117 - Deployment of an OSCE Special Monitoring Mission to Ukraine. [online]. [cit. 2021-06-21]. Dostupné na URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/d/6/116747.pdf>.

OSCE. 2021b. [online]. [cit. 2021-06-23]. Dostupné na URL: <https://www.osce.org/special-monitoring-mission-to-ukraine>.

OSCE. 2021c. [online]. [cit. 2021-06-28]. Dostupné na URL: <https://www.osce.org/project-coordinator-in-ukraine >.

OSCE. 2021d. [online]. [cit. 2021-06-29]. Dostupné na URL: < https://www.osce.org/observer-mission-at-russian-checkpoints-gukovo-and-donetsk>.

PERMANENT COUNCIL DECISION No. 1130. 2014. [online]. [cit. 2021-06-28]. Dostupné na URL: < https://www.osce.org/files/f/documents/b/0/121826.pdf>.

REAKCIA EÚ NA KRÍZU NA UKRAJINE. s.a. [online]. [cit. 2021-06-29]. Dostupné na URL: <https://www.eppgroup.eu/sk/redakcia/publikacie/reakcia-eu-na-krizu-na-ukrajine>.

SMITH, N. 2014. The EU's Difficulty in Translating Interests into Effective Foreign Policy Action: A Look at the Ukraine Crisis. In: TalTech Journal of European Studies, [online]. [cit. 2021-06-28]. Dostupné na URL: <https://sciendo.com/pl/article/10.2478/bjes-2014-0004>.

STATUS REPORT as of 14 June 2021. 2021. [online]. [cit. 2021-06-28]. Dostupné na URL: < https://www.osce.org/files/f/documents/6/c/489935.pdf>.

SURVEY OF OSCE FIELD OPERATIONS. 2020. [online]. [cit. 2021-06-28]. Dostupné na URL: < https://www.osce.org/files/f/documents/6/5/74783_2.pdf >.

TRENDS AND OBSERVATIONS FROM THE SPECIAL MONITORING MISSION TO UKRAINE 2019. 2020. [online]. [cit. 2021-06-23]. Dostupné na URL: < https://www.osce.org/files/f/documents/1/e/444745.pdf>.

TRENDS AND OBSERVATIONS FROM THE SPECIAL MONITORING MISSION TO UKRAINE 2020. 2021. [online]. [cit. 2021-06-23]. Dostupné na URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/e/8/476809.pdf>.

UZNESENIE EURÓPSKEHO PARLAMENTU O SITUÁCII NA UKRAJINE A AKTUÁLNOM STAVE VZŤAHOV MEDZI EÚ A RUSKOM. 2014. [online]. [cit. 2021-06-23]. Dostupné na URL: <https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/RC-8-2014-0118_SK.html>.

mjr. Ing. Miroslav MUŠINKA
doktorand externého štúdia Katedry bezpečnosti a obrany
Katedra vojenskej taktiky a operačného umenia, Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika,
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš,
E-mail: miroslav.musinka@aos.sk

MIGRÁCIA AKO BEZPEČNOSTNÁ HROZBA PRE EÚ

MIGRATION AS A SECURITY THREAT FOR THE EU

Lenka NAGYOVÁ

ABSTRACT

The article is concerned with migration as a global phenomenon. It describes the migration process with an emphasis on the characteristics of its positives, negatives and causes. Given the security issues that arise in connection with the expansion of migration flows to the EU, we analyse migration from a security point of view, focusing in particular on illegal and mass migration. In the last part of the article we provide an overview of actions taken by the European Union in the field of migration and asylum policy.

Keywords: European Union, security, migration, threat, migration and asylum policy

ÚVOD

Migrácia významným spôsobom zasahuje danú spoločnosť. Je to proces, kedy jednotlivci i celé skupiny ľudí z rôznych dôvodov opúšťajú svoje domovy. Migračné procesy sú úzko spojené so širším spoločenským, politickým a ekonomickým dianím, ktoré má vplyv na zvýšenie mobility. Vzhľadom na to, že migrácia v posledných rokoch zažíva nebývalý rozmach, čoraz väčšia pozornosť sa na medzinárodnej i národnej úrovni venuje otázkam, ktoré sa týkajú medzinárodnej migrácie. V súvislosti s týmto fenoménom sa zdôrazňujú rôzne bezpečnostné aspekty, ba dokonca sa objavujú aj vážne obavy z nárastu migračných tokov a ich negatívnych dôsledkov. Migrácia predstavuje globálny fenomén, ktorý úzko súvisí s celým radom iných globalizačných procesov.

Článok sa zaoberá migráciou s dôrazom na charakteristiku jej jednotlivých typov, pozitív, negatív a príčin a analýzou migrácie z hľadiska bezpečnosti pre Európsku úniu a jej členské štáty. Vymedzujú sa v ňom pojmy migrácia, migrant a utečenec. Následne poskytujeme štatistiku týkajúcu sa migračnej krízy v EÚ v rokoch 2015 – 2016. Osobitná pozornosť je venovaná klasifikácii migrácie z bezpečnostného hľadiska. V závere článku sa uvádzajú informácie o najdôležitejších dokumentoch a nástrojoch, ktoré Európska únia uplatňuje na riešenie migrácie v rámci svojej migračnej a azylovej politiky.

1 VYMEDZENIE POJMOV MIGRÁCIA, MIGRANT, UTEČENEC

Medzinárodná organizácia pre migráciu (IOM) definuje migráciu ako *„pohyb osôb alebo skupiny osôb v geografickom a sociálnom priestore spojený s prechodnou alebo trvalou zmenou miesta pobytu“* (Bolečeková, 2019, s.8). Autori Hamaj, Martinská a Matis v rámci sociologického pohľadu na fenomén migrácie uvádzajú, že *„migrácia je druhom sociálnej mobility (priestorová mobilita). Vyjadruje tiež schopnosť pohybu jednotlivca či sociálnej skupiny v horizontálnej rovine v určitom politickom, ekonomickom a demografickom priestore, ktorý je spojený s ich prechodom do iných pospolitostí (spoločnosť alebo sociálna skupina)“* (Hamaj – Martinská – Matis, 2005, s.72).

Migračné pohyby je možné špecifikovať na základe rôznych kritérií. Zvyčajne sa uplatňuje delenie migrácií na základe časového hľadiska, s ohľadom na oprávnenosť pohybu a pobytu a na základe príčin.

Z časového hľadiska sa rozlišuje:

- dlhodobá migrácia, ktorá trvá najmenej jeden rok,
- krátkodobá migrácia v trvaní menej ako jeden rok, ale najmenej tri mesiace. Za migráciu sa z tohto hľadiska nepovažujú pobyty v zahraničí vo forme dovoleniek, návštevy príbuzných alebo priateľov, obchodných ciest, liečenia, zdravotného ošetrenia alebo náboženskej púte (Bolečeková, 2019).

Na základe kritéria oprávnenosti pobytu, resp. pohybu, IOM špecifikuje:

- legálnu migráciu definovanú ako prekročenie hranice krajiny s platným cestovným dokladom, prípadne aj platnými vízami a povoleniami, ak sa vyžadujú na vstup do krajiny,
- nelegálnu migráciu definovanú ako neoprávnené prekročenie hranice krajiny bez platných cestovných dokladov, víz a povolení na pobyt, alebo neoprávnené zotrvávanie na území krajiny po skončení platnosti dokladov, víz alebo povolenia na pobyt,
- neregulárnu migráciu definovanú ako migráciu, ktorá sa uskutočňuje mimo rámca regulačných noriem vysielajúcich, tranzitných a prijímajúcich štátov.

Z hľadiska obsahu možno nelegálnu a neregulárnu migráciu považovať za synonymá, hoci rôzni autori a inštitúcie na ich označenie používajú dva rozdielne pojmy. Pojem neregulárna migrácia je všeobecne akceptovaným pojmom aj zo strany IOM a EÚ (Bolečeková, 2019).

Na základe iných aspektov je možné migráciu diferencovať na:

- emigráciu vymedzovanú ako migračný pohyb, pri ktorom jednotlivci alebo sociálne skupiny opúšťajú dovtedy obývané miesto,
- imigráciu vymedzovanú ako migračný pohyb, pri ktorom jednotlivci alebo sociálne skupiny prichádzajú na nové obývané miesto,
- medzispoločenskú (medziskupinovú) migráciu vymedzovanú ako migračný pohyb, pri ktorom jednotlivci alebo sociálne skupiny opustením obývaného miesta prekročia štátne hranice,
- vnútrospoločenskú (vnútroskupinovú) migráciu vymedzovanú ako migračný pohyb, pri ktorom jednotlivci alebo sociálne skupiny opustením obývaného miesta neprekročia štátne hranice,
- čistú migráciu, ktorá vyjadruje celkový prírastok alebo stratu obyvateľov na danom území (sídle) v dôsledku emigrácie a imigrácie (Matis – Nagyová, 2019).

Podľa príčin, ktoré viedli k opusteniu krajiny pôvodu, sa vo všeobecnosti migrácia delí na:

- dobrovoľnú migráciu na základe prirodzenej snahy migrujúcej osoby zlepšiť si svoje životné podmienky, resp. splniť si svoje túžby a spoznať nové miesta, prípadne sa vzdelávať,
- nútenú migráciu na základe nedobrovoľného rozhodnutia migrujúcej osoby napríklad z dôvodov ohrozenia života, zdravia, slobody v dôsledku ozbrojených konfliktov, nerešpektovania ľudských práv či prírodných katastrof a i. (Bolečeková, 2019).

Na základe analógie s vyššie uvedenou definíciou migrácie IOM je možné definovať pojem „medzinárodný migrant“. V zmysle tejto definície pojem medzinárodný migrant označuje *„osobu, ktorá sa presťahovala z miesta svojho pôvodu, resp. z obvyklého miesta pobytu, na iné miesto, pričom prekročila štátnu hranicu, bez ohľadu na právny status danej osoby; či ide o sťahovanie dobrovoľné, alebo nedobrovoľné; aké sú príčiny sťahovania; a ako dlho pobyt trvá“* (Bolečeková, 2019, s.10).

K. Koser vytvoril štyri dvojice kategórií migrantov:

- prvú dvojicu predstavujú migranti, ktorí sa rozhodli emigrovať slobodne alebo tiež z donútenia,
- druhú dvojicu tvoria migranti, ktorí opustili svoju krajinu z politických dôvodov alebo ekonomických dôvodov,
- tretia dvojica predstavuje migrantov, ktorí opustili svoju krajinu legálne alebo nelegálne (neregulárne),
- štvrtá dvojica predstavuje kvalifikovaných alebo nekvalifikovaných migrantov.

Zvláštnu skupinu migrantov tvoria tzv. „Inter-Corporate-Transferees". Sú to zamestnanci firiem, ktorí pravidelne migrujú, pričom stále pôsobia v tej istej spoločnosti, prípadne v tej istej medzinárodnej korporácii (Matis – Nagyová, 2019). Osobitnou kategóriou migrantov sú tzv. nútení migranti[1]. Títo sa označujú pojmom „utečenci". Podľa Ženevského dohovoru o právnom postavení utečencov z roku 1951, ktorý bol doplnený Newyorským protokolom z roku 1967 týkajúcim sa postavenia utečencov, sa pojmom utečenec označuje *„osoba, ktorá sa nachádza mimo svojho štátu a má oprávnené obavy pred prenasledovaním z rasových, náboženských a národnostných dôvodov alebo z dôvodu príslušnosti k určitej sociálnej skupine alebo zastávania určitých politických názorov, nemôže prijať alebo v dôsledku uvedených obáv odmieta ochranu svojho štátu; alebo osoba bez štátneho občianstva, ktorá sa nachádza mimo územia štátu svojho doterajšieho pobytu a ktorá sa tam vzhľadom na uvedené obavy nemôže, alebo nechce vrátiť"* (Ďurkech – Švarný, 2016, s.140). Rozdiel medzi migrantom a utečencom je v tom, že utečenci majú zákonom zabezpečenú medzinárodnú ochranu – azyl[2] (Bolečeková, 2019).

1.1 PRÍČINY MIGRÁCIE

V predchádzajúcej kapitole sme uviedli len všeobecné príčiny migrácie, na základe ktorých je možné rozlišovať medzi dobrovoľnou a nútenou migráciou. IOM však identifikuje dve skupiny základných faktorov, ktoré motivujú migráciu na základe tzv. „push a pull konceptualizácie", ktorá sa nimi zaoberá. V zmysle tejto konceptualizácie sa rozlišujú tzv. „tlakové (push) faktory (faktory motivujúce k migráci)" a „príťahové (pull)" faktory (faktory ovplyvňujúce výber cieľovej krajiny) (Matis - Nagyová, 2019).

Tlakové faktory zahŕňajú: nedostatok pracovných príležitostí alebo zlé pracovné podmienky, chudobu, dezertifikáciu, suchá, hladomor, vysoké znečistenie životného prostredia, prírodné katastrofy, nútenú prácu, zlú zdravotnícku starostlivosť, zvyšujúcu sa hrozbu straty života, plošnú diskrimináciu, preľudnenosť, choroby, ozbrojené konflikty, vojnu, etnicko-sektárske násilie a i. (Ďurkech – Švarný, 2016).

[1] Medzi nútených migrantov patria aj tzv. vnútorne vysídlené osoby, ktoré majú na opustenie svojho obvyklého miesta pobytu podobné dôvody ako utečenci, avšak stále sa nachádzajú na území svojho štátu. Neprekročili teda štátnu hranicu (Bolečeková, 2019).

[2] Ľudia z tretích krajín hľadajúci útočisko v EÚ musia požiadať o azyl v krajine prvého vstupu do Únie. Tým sa stávajú žiadateľmi o azyl. Právne postavenie utečenca alebo inú formu medzinárodnej ochrany dostanú až potom, keď úrady krajiny, kde požiadali o azyl, uznajú ich žiadosť. Sú to utečenci, ktorých žiadosť o udelenie azylu bola uznaná na základe toho, že v ich krajine im hrozí prenasledovania na základe rasy, vierovyznania, národnosti, politického presvedčenia alebo príslušnosti k určitej sociálnej skupine. V EÚ existuje smernica, ktorá stanovuje normy na prideľovanie statusu utečenca a medzinárodnej ochrany. Európske noviny. 2020. Rekordné počty migrantov, ktoré boli v EÚ zaznamenané v rokoch 2015 a 2016, značne poklesli. [online]
Dostupné z: https://europskenoviny.sk/2020/08/20/rekordne-pocty-migrantov-ktore-boli-v-eu-zaznamenane-v-rokoch-2015-a-2016-znacne-poklesli/

Medzi príťahové faktory patrí: sociálna istota, dodržiavanie ľudských práv, lepšie ekonomické príležitosti, vysoká miera pracovných príležitostí za primeranú odmenu, pocit politickej alebo náboženskej slobody, lepší systém vzdelávania, lepšia zdravotná starostlivosť, bezpečnosť, spravodlivosť a i. (Ďurkech – Švarný, 2016).

Počty migrantov a trasy, ktoré si migranti zvolia, okrem tlakových a príťahových faktorov podmieňuje ďalšia skupina faktorov. Do tejto skupiny patria sprievodné prekážky v procese migrácie. Významnými rozhodujúcimi kritériami sú bezpečnostná situácia vo svete (v snahe eliminovať bezpečnostné riziká volia migranti bezpečnejšiu trasu) a geografická dostupnosť (vzdialenosť sa považuje za prekážku). Ďalším faktorom je kultúrna príbuznosť (migranti inklinujú k civilizácii, ktorá im je kultúrne blízka z hľadiska predkov, náboženstva, jazyka, hodnôt a inštitúcií. Významným faktorom je aj legislatíva, pričom sa uprednostňujú krajiny s liberálnejšou vízovou politikou (Poljakovič, 2020).

Okrem identifikácie faktorov IOM uvádza aj možné pozitíva a negatíva vyplývajúce z príchodu migrantov pre prijímajúcu krajinu. Medzi pozitíva sa zaraďujú: rast HDP, riešenie demografických problémov, nižšie náklady na pracovnú silu, doplnenie pracovného trhu v chýbajúcich oblastiach či odbornostiach, lacnejšie tovary a služby, zvýšenie multikultúrnosti spoločnosti a i. Naproti tomu negatíva zahŕňajú: pravdepodobne vyššiu nezamestnanosť, znižovanie miezd, menej stabilnú pracovnú silu, zvýšenie závislosti na sociálnom systéme, zvýšenie napätia medzi migrantmi a pôvodnými obyvateľmi, potenciálne zvýšenie bezpečnostných rizík (Ďurkech – Švarný, 2016).

IOM špecifikuje aj pozitíva a negatíva súvisiace s migráciou pre krajinu pôvodu. Medzi možné pozitíva pre krajinu pôvodu patria: nárast spotreby resp. HDP prostredníctvom remitencií, presun know-how v prípade návratu, zníženie negatívneho dopadu v súvislosti s nedostatkom základného tovaru a služieb pre občanov, zníženie nezamestnanosti a i. Medzi možné negatíva sa zaraďujú napríklad únik vzdelanejšej časti populácie alebo spoločenské dopady oslabenia či rozdelenia rodín (Ďurkech – Švarný, 2016).

Z uvedeného vyplýva, že príčiny migrácie sú rôzne. Pokiaľ ide o pozitíva a negatíva migrácie, z ekonomického hľadiska sa najmä pracovná migrácia javí ako pomerne pozitívny jav, ktorý prináša prospech pre migranta a jeho rodinu a štát, z ktorého pochádza, ale aj pre zamestnávateľa či štát, v ktorom sa migrant usadil. Z demografického hľadiska nepovažujeme migráciu za pozitívny jav napriek starnutiu európskej populácie vzhľadom na to, že prílevom migrantov sa nevyrieši klesajúci trend, pokiaľ ide o počet narodených detí európskej populácie. Z multikultúrneho hľadiska prináša migrácia na jednej strane výhody (spoznanie nových kultúr, integrácia prvkov iných kultúr do domácej kultúry), na strane druhej však v prípade zvýšeného napätia medzi migrantmi a pôvodným obyvateľstvom môže viesť k zvýšeniu bezpečnostných rizík.

1.1.2 MIGRAČNÁ A UTEČENECKÁ KRÍZA V EURÓPSKEJ ÚNII

Pojmom migračná a utečenecká kríza v EÚ sa označuje bezprecedentný prílev utečencov a migrantov, ktorý Európska únia zaznamenala v rokoch 2015 a 2016. Do Európskej únie prišiel po mori viac ako milión osôb, pričom väčšina z nich utekala pred vojnou a terorom v Sýrii a ďalších krajinách (EK, 2017). Po súši prišlo takmer 35 000 migrantov. Označenie migračná a utečenecká kríza sa zaužívalo najmä z toho dôvodu, že migračné toky mali zmiešaný charakter. V prípade migrantov išlo o osoby, ktoré opúšťali krajinu svojho pôvodu z donútenia (nútená migrácia) a o migrantov z ekonomických dôvodov (dobrovoľná migrácia). Táto situácia napríklad v Grécku, ale aj v ďalších krajinách v blízkosti migračných trás, vyústila do humanitárnej krízy, pričom EÚ ako celok čelila viacerým problémom v súvislosti so zvládnutím tejto krízy (Bolečeková, 2019). Migračná a utečenecká

kríza sa intenzívne začala už na konci roku 2014. Kríza nezasiahla všetky členské štáty EÚ v rovnakom rozsahu. Dôvodmi, pre ktoré boli niektoré krajiny EÚ zasiahnuté najviac, boli najmä geografická poloha danej krajiny alebo jej vysoká ekonomická vyspelosť v dôsledku čoho pre migrantov predstavovali najatraktívnejšie destinácie. Vo všeobecnosti najatraktívnejším regiónom bola Západná Európa, a to z niekoľkých dôvodov: ekonomická vyspelosť a stabilita regiónu, presadzovanie voľného pohybu pracovnej sily, neskôr slobodný pohyb a pobyt všetkých občanov EÚ a ich rodinných príslušníkov na území EÚ, odstránenie tzv. vnútorných hraníc v rámci schengenského priestoru. V tejto súvislosti sa na rôznych úrovniach EÚ diskutovalo o otázkach súvisiacich s migráciou (Bolečeková, 2019).

Počas migračnej a utečeneckej krízy v rámci štátov EÚ prvé miesto zaujalo Grécko, ktoré však pre väčšinu utečencov a migrantov predstavovalo len tranzitnú krajinu. Snahou väčšiny z nich bolo presunúť cez Balkán do severnejších štátov Európy. V roku 2015 požiadalo o azyl v niektorej z členských krajín EÚ 1 322 845 osôb, čo predstavuje dvojnásobok žiadostí v roku 2014, pričom najviac žiadostí zaznamenali: Nemecko (476 510 žiadostí), Maďarsko (177 135 žiadostí), Švédsko (162 450 žiadostí) a Rakúsko (88 160 žiadostí). Nie všetci migranti a utečenci požiadali o azyl, počet prichádzajúcich osôb teda prevyšoval počet oficiálnych žiadostí. Migračné toky v EÚ monitorujú a zaznamenávajú najmä inštitúcie EÚ, akými sú FRONTEX a EUROSTAT, ale aj Medzinárodná organizácia pre migráciu (IOM, ktorá mesačne sleduje zmiešané migračné toky v Stredomorí) a Úrad Vysokého komisára OSN pre utečencov (UNHCR mesačne vyhodnocuje situáciu v Stredomorí). Napriek tomu však štatistické údaje o migrácii majú značné obmedzenia, pokiaľ ide o ich dostupnosť, ako aj výpovednú hodnotu. V tejto súvislosti sú najväčšie problémy pri zaznamenávaní neregulárnej migrácie najmä v dôsledku nelegálneho vstupu migrantov a utečencov na územie určitej krajiny, ale aj v dôsledku zmeny statusu osôb nachádzajúcich sa na danom území legálne (Bolečeková, 2019).

Podľa IOM v roku 2015 prekročilo hranice EÚ viac ako milión nelegálnych migrantov, pričom vyše 90% z tohto počtu využilo na ceste do EÚ nejaký druh sprostredkovateľských služieb. V porovnaní s rokom 2014 bol celkový počet nelegálnych migrantov v roku 2016 päťnásobne vyšší.[3] *„Prevádzačské skupiny, ktoré pomáhajú migrantom nelegálne prekročiť hranice EÚ, sa sústreďujú pozdĺž hlavných námorných, vzdušných a pozemných trás, z ktorých títo migranti prichádzajú“* (Ďurkech – Švárny, 2016, s. 142). EUROPOL má k dispozícii databázu 40 000 podozrivých napojených na činnosti nelegálnej migrácie do členských krajín EÚ, pričom 44% z nich tvoria prevádzačské siete, ktoré pozostávajú z občanov mimo EÚ, 30% sietí pozostáva z občanov členských krajín EÚ a 26% sú siete zmiešaného druhu. Kriminálne činnosti prevádzačských skupín sa zameriavajú napríklad na poskytovanie falošných dokumentov pre nelegálnych migrantov, vytváranie korupčných mechanizmov na vstupno-vystupných miestach vonkajších hraníc schengenského priestoru alebo v centrách, v ktorých sa nelegálni migranti koncentrujú vo zvýšenej miere (Ďurkech – Švárny, 2016).

[3] V ďalších rokoch mal prílev nelegálnych migrantov skôr klesajúcu tendenciu. V roku 2019 klesol počet nelegálnych prekročení hraníc na svoju najnižšiu úroveň od roku 2013 – 141 846, čo oproti roku 2018 predstavuje pokles o 5%. V roku 2019 bol vstup do EÚ zamietnutý pre 735 835 osôb. V prvej polovici roku 2020 riskovalo svoje životy na mori 23 288 ľudí, z nich 248 ľudí sa pravdepodobne utopilo. V roku 2019 sa do Európy cez more dostalo viac ako 120 000 osôb. V roku 2015 ich bolo viac než milión. Európske noviny. 2020. Rekordné počty migrantov, ktoré boli v EÚ zaznamenané v rokoch 2015 a 2016, značne poklesli [online] Dostupné z: https://europskenoviny.sk/2020/08/20/rekordne-pocty-migrantov-ktore-boli-v-eu-zaznamenane-v-rokoch-2015-a-2016-znacne-poklesli/

Medzi hlavné pozemné a námorné migračné trasy do EÚ patria: západná africká trasa, západná a centrálna stredomorská trasa, trasa vedúca cez regióny Apúlia a Kalabria, trasa z Albánska do Grécka, ďalej západobalkánska trasa, východná stredozemná trasa a trasa z východných pozemných hraníc (Ďurkech – Švárny, 2016).

Na základe uvedeného môžeme konštatovať, že v rámci EÚ v súvislosti s utečeneckou a migračnou krízou v rokoch 2015 a 2016 došlo k neprimeranej záťaži najviac zasiahnutých štátov, v prípade ktorých sme vyššie uviedli štatistické údaje týkajúce sa počtu predložených žiadostí o azyl.

Vzhľadom na to je potrebné, aby sa na úrovni EÚ prijímali systémové a udržateľné riešenia na riešenie príčin migrácie a jej následkov.

2 KLASIFIKÁCIA MIGRÁCIE Z BEZPEČNOSTNÉHO HĽADISKA

V súčasnosti sa medzinárodná migrácia výrazne spája s bezpečnosťou, pričom prepojenie migrácie a bezpečnosti je oblasťou, ktorú je potrebné skúmať so zohľadnením viacerých faktorov.

Ústavný zákon č. 227/2002 Z.z. definuje bezpečnosť ako stav, *„v ktorom je zachovávaný mier a bezpečnosť štátu, jeho demokratický poriadok a zvrchovanosť, územná celistvosť a nedotknuteľnosť hraníc štátu, základné práva a slobody a v ktorom sú chránené životy a zdravie osôb, majetok a životné prostredie“ (NR SR, 2002).*

V rámci bezpečnostných vzťahov sa na migráciu ako na bezpečnostnú otázku alebo problém nazerá približne od 80. rokov 20. storočia v súvislosti s tzv. Kodanskou školou a so sformulovaním novej bezpečnostnej agendy. Nová bezpečnostná agenda rozšírila a prehĺbila chápanie bezpečnosti a bezpečnostných hrozieb. *„Význam Kodanskej školy v kontexte migrácie spočíva najmä v horizontálnom rozšírení bezpečnosti na viaceré sektory (nielen vojenský, ale aj politický, ekonomický, environmentálny a societálny – spoločenský); vo vertikálnom zmysle sú okrem štátu objektom bezpečnostných štúdií aj jednotlivec a spoločnosť, nadštátne subjekty, či ľudstvo ako celok“* (Bolečeková, 2020, s. 36). Kodanská skupina sa odkláňa od objektívneho vnímania bezpečnosti a uvažuje o nej ako o subjektívnej hodnote. Bezpečnosť ako subjektívny stav závisí od spoločenského prostredia, od vnímania hrozieb a od ich interpretácie. Na základe štúdia vnímania interpretácie hrozieb vytvorili Buzan a Waever teóriu sekuritizácie (Weissová, 2004). Pojmom sekuritizácia sa označuje prezentovanie určitej témy sekuritizačným aktérom (môže ním byť jednotlivec, štát, organizácia, politické strany, médiá a pod.) ako spoločenskej alebo existenčnej hrozby pre príslušný referenčný objekt, pričom táto hrozba si vyžaduje núdzové riešenia a okamžité opatrenia vo forme legislatívnych alebo finančných opatrení na ich odstránenie (Bolečeková, 2020). V kontexte sekuritizácie sa vnímanie a prezentovanie migrácie ako bezpečnostnej hrozby, t. j. sekuritizácia migrácie v posledných rokoch značne zvýšilo najmä z týchto dôvodov:

- *„bezpečnostná agenda sa prepojila s mnohými aspektmi politiky (rozšírenie konceptu bezpečnosti),*
- *prudko sa zvýšil počet migrantov, a osobitne neregulárnych migrantov,*
- *s migráciou (osobitne s neregulárnou migráciou) sa začala spájať „vojna proti terorizmu“ a ďalšie tzv. transnacionálne hrozby“* (Bolečeková, 2019, s.29).

Treba poznamenať, že pokiaľ ide o jednoznačné zaradenie fenoménu migrácie medzi bezpečnostné hrozby, názory sa u mnohých odborníkov rozchádzajú. Bolečeková uvádza, že označenie medzinárodnej migrácie ako bezpečnostného rizika alebo hrozby nepochybne

závisí od interpretácie pojmov bezpečnostné ohrozenie/hrozba a bezpečnostné riziko. Tieto pojmy mnohí autori definícií vnímajú rozdielne[4].

Práve v dôsledku nejednotnej interpretácie pojmov bezpečnostná hrozba/ohrozenie a bezpečnostné riziko a vzhľadom na multidimenzionálny charakter migrácie, jej príčin a vplyvov podľa Bolečekovej nie je možné migráciu jednoznačne zaradiť medzi bezpečnostné hrozby. Vzhľadom na toto teoretické zdôvodnenie autorka kategorizuje medzinárodnú migráciu ako „bezpečnostnú výzvu". *„Výzva predstavuje jasne identifikovateľný podnet z bezpečnostného prostredia (z rôznych bezpečnostných sektorov), ktorý by sa mal v krátkom čase riešiť konkrétnymi opatreniami. Môže ísť o súhrn viacerých bezpečnostných rizík a hrozieb, pôsobiacich komplexne, napr. na základe regionálnych a globálnych zmien"* (Bolečeková, 2019, s.29).

Naproti tomu viacero odborníkov sa zhoduje v tom, že predovšetkým nelegálnu migráciu je nutné považovať za bezpečnostný problém, resp. hrozbu. Napríklad Anthony Messina rozlišuje medzi pracovnou migráciou, nútenou migráciou (utečenci a žiadatelia o azyl), neregulárnou (nelegálnou) migráciou a sekundárnou migráciou (spájanie rodín). Tento autor tvrdí, že kým pracovná migrácia sa vníma relatívne pozitívne, sekundárna migrácia sa spravidla považuje za prinášajúcu vážne následky pre sociálnu súdržnosť danej spoločnosti, nútená migrácia sa čoraz viac sleduje s podozrením a neregulárna migrácia sa vníma ako najväčšia bezpečnostná hrozba (Bolečeková, 2019). Podobne aj slovenský odborník na migráciu, Boris Divinský, zastáva názor, že nelegálna migrácia predstavuje problém v súvislosti s bezpečnosťou. Medzi najčastejšie uvádzané sprievodné javy migrácie, ktoré majú potenciál spôsobiť destabilizáciu štátu, je možné zahrnúť: *„narušenie hraníc, záťaž v oblasti zdravotníctva, vzdelávania, sociálneho systému, bývania; ohrozenie zdravia, eskaláciu zločinnosti, nárast nezamestnanosti domácej pracovnej sily z dôvodu väčšej konkurencie a defláciu miezd, ohrozenie jazyka, kultúry a sociálnych hodnôt hostiteľských spoločností, rovnako ako cezhraničné problémy, predovšetkým obchodovanie s ľuďmi a terorizmus"* (Bolečeková, 2019, s.43).

Európska bezpečnostná stratégia (ESS) z roku 2003 sa takisto dotýka otázky migrácie, avšak len okrajovo. Medzi identifikované hrozby sa v ESS (ktorými sú šírenie zbraní hromadného ničenia, terorizmus a organizovaná trestná činnosť, bezpečnosť dodávok energie, kybernetická bezpečnosť a zmena klímy) migrácia nezaraďuje, nelegálna migrácia sa však uvádza ako jeden z externých faktorov ohrozujúci bezpečnosť EÚ. Táto hrozba sa však v ESS vyhodnocuje iba v rovine dopadov v spojení s činnosťou organizovaného zločinu, nie v súvislosti s existenciou vhodných vonkajších determinantov, ktoré nelegálnu migráciu spúšťajú. Tým sa značne obmedzuje budovanie komplexných nástrojov na elimináciu príčin

[4] Škvrnda napríklad pri vymedzovaní pojmu hrozba vychádza z definície rizika. Riziko chápe ako „potenciálne nebezpečenstvo, ku ktorému môže dôjsť v určitom čase, pričom ohrozenie pôsobí už bezprostredne pôsobeniu ohrozenia by teda mala predchádzať existencia rizika". Podľa Hofreitera „môžeme (v rovine vojenskej bezpečnosti) o ohrození bezpečnosti hovoriť vtedy, ak je jednoznačne identifikovaný zámer protivníka, a súčasne tento protivník disponuje dostatočnými schopnosťami na realizáciu svojho zámeru; v situácii, keď chýba buď zámer, alebo spôsobilosti, hovoríme o potenciálnej bezpečnostnej hrozbe, teda o riziku". Pokiaľ ide o definíciu pojmu bezpečnostné riziko, aj v tomto prípade rôzni autori vnímajú tento pojem rozdielne. Škvrnda charakterizuje riziko ako „jav, ktorý sa prejavuje v tom, že konanie alebo aktivita subjektu môžu mať za následok škodu alebo straty, alebo viesť k iným nepriaznivým výsledkom, pričom o riziku sa hovorí iba vtedy, ak sú následky neisté, t. j. môže k nim dôjsť, ale nie sú nevyhnutné či neodvratné. Riziko tak predstavuje možnosť, že v budúcnosti nastane nepriaznivý jav". Hofreiter vníma riziko ako „potenciálne ohrozenie bezpečnosti subjektu, teda ako potenciálnu bezpečnostnú hrozbu". Lasicová a Ušiak riziko chápu „ako súčasť bezpečnostného prostredia, ktorá môže vyvolať bezpečnostnú hrozbu" (Bolečeková, 2019, s. 26 - 29)

tohto druhu migrácie (Ďurkech – Švárny, 2019). V Bezpečnostnej stratégii Slovenskej republiky z roku 2021 sa migrácia spomína na viacerých miestach (napríklad aj v súvislosti so zmenou klímy), pričom nelegálna migrácia sa v národnom kontexte zaraďuje do kategórie hrozieb a výziev, ktorým SR čelí.

My sa prikláňame k názoru, že z hľadiska bezpečnosti EÚ, a teda aj Slovenskej republiky, je s ohľadom na rôzne druhy migračných tlakov (druhov migrácie) možné hodnotiť nelegálnu migráciu a masovú migráciu ako faktory, z ktorých vyplývajú hrozby ohrozujúce bezpečnosť EÚ, a teda aj SR.

Medzi hrozby súvisiace s nelegálnou migráciou patria napríklad:

- zvýšená hrozba terorizmu, extrémizmu a kriminálnej činnosti - v dôsledku zvýšeného toku nelegálnych migrantov a zvýšenej snahy prevádzačských skupín o prevedenie nelegálnych migrantov do EÚ s použitím nelegálnych činností (falšovanie dokumentov, korupcia) existuje zvýšená pravdepodobnosť ich infiltrácie teroristickými skupinami s následným prienikom do EÚ.
- nárast významu migrácie pre teroristické skupiny – EUROPOL v roku 2015 zaznamenal viaceré migračné trasy smerujúce do EÚ, ktoré boli používané teroristickými organizáciami. Ich členmi boli najmä občania z Blízkeho a Stredného východu, príp. Severnej Afriky. Dvaja z útočníkov z 13. novembra 2015 v Paríži sa do EÚ dostali nelegálne.
- nárast prejavov extrémizmu – v roku 2015 bol zaznamenaný výrazný nárast útokov na migrantov v azylových centrách a iných miestach ich zvýšenej koncentrácie. Podľa EUROPOLU k týmto prejavom došlo najmä v Rakúsku, Nemecku, Holandsku, Bulharsku, Poľsku, Španielsku a Veľkej Británii. Boli zaznamenané aj protesty pravicovo a ľavicovo orientovaných extrémistických skupín podporujúcich práva migrantov, pričom v niektorých prípadoch došlo k fyzickému stretu.
- nárast kriminálnych činností – prevádzačstvo nelegálnych migrantov je významnou príležitosťou pre pašerácke skupiny. Podľa EUROPOLU celkový profit pašeráckych skupín z prevádzačstva dosiahol 3 – 6 miliárd EUR (Ďurkech – Švarný, 2019).

Hrozbou je takisto šírenie radikalizmu medzi migrantmi, k čomu môže prispieť aj ich sociálne vylúčenie. Neoverené a nepravdivé informácie o migrácii a cudzincoch môžu viesť k nárastu nenávistných prejavov a extrémizmu v spoločnosti. Ďalšími problémami sú nelegálna práca a zamestnávanie, uzatváranie účelových manželstiev, zavlečenie prenosných chorôb a obchodovanie s ľuďmi, pričom osobitne zraniteľné sú maloleté osoby bez sprievodu (MO SR, 2021).

Na základe uvedeného teda môžeme dospieť k záveru, že nelegálna a masová migrácia sa stali bezpečnostnou otázkou zásadného charakteru. Je možné ich považovať za faktory, ktoré do značnej miery súvisia s inými hrozbami pre bezpečnosť EÚ.

Ak si štáty EÚ neporadia s radikalizmom a extrémizmom voči migrantom, bude tento odpor narastať. Nárast radikalizmu a extrémizmu v teórii a praxi bude viesť k obnove neonacizmu a neofašizmu a k vzniku rasových a náboženských konfliktov na území EÚ, teda k preneseniu boja s terorizmom na územie členských štátov EÚ (Matis – Nagyová, 2019).

3 MIGRAČNÁ A AZYLOVÁ POLITIKA EURÓPSKEJ ÚNIE

Právnym základom pre azylovú politiku EÚ je článok 67 ods. 2, články 78 a 80 Zmluvy o fungovaní Európskej únie (ZFEÚ) a článok 18 Charty základných práv EÚ.

„Cieľom EÚ je vypracovať spoločnú politiku v oblasti azylu, doplnkovej ochrany a dočasnej ochrany s cieľom poskytnúť zodpovedajúce právne postavenie každému štátnemu

príslušníkovi tretej krajiny, ktorý potrebuje medzinárodnú ochranu, a zabezpečiť dodržiavanie zásady zákazu vyhostenia alebo vrátenia. Táto politika musí byť v súlade so Ženevským dohovorom o právnom postavení utečencov z 28. júla 1951 a s jej protokolom z 31. januára 1967. Ani v ZFEÚ, ani v charte sa výraz „azyl" alebo „utečenec" nevymedzujú, ale obidva dokumenty sa odvolávajú vyslovene na Ženevský dohovor a jeho protokol" (EP, 2021).

Právnym základom EÚ pre prisťahovaleckú politiku sú články 79 a 80 Zmluvy o fungovaní Európskej únie (ZFEÚ).

Cieľom Únie v tejto oblasti je *„stanoviť vyvážený prístup k riadeniu legálneho prisťahovalectva a boju proti nelegálnemu prisťahovalectvu. Správne riadenie migračných tokov znamená tiež zabezpečiť spravodlivé zaobchádzanie so štátnymi príslušníkmi tretích krajín, ktorí majú v členských štátoch riadny pobyt, zlepšovať opatrenia na boj proti nelegálnemu prisťahovalectvu vrátane obchodovania s ľuďmi a prevádzačstva a podporovať širšiu spoluprácu s nečlenskými krajinami vo všetkých oblastiach. Cieľom Únie je vytvoriť pre legálnych prisťahovalcov jednotnú úroveň práv a povinností, ktorá bude porovnateľná s úrovňou práv a povinností občanov EÚ"*(EP, 2021).

V tejto kapitole poskytujeme stručný prehľad najdôležitejších prijatých dokumentov a programov na úrovni EÚ a nástrojov na realizáciu politiky EÚ v oblasti migračnej (prisťahovaleckej) a azylovej politiky[5]. Hoci sa politiky jednotlivých štátov v tejto oblasti líšia, ich základ je rovnaký.

Prvý krok v oblasti spoločnej a migračnej politiky EÚ sa uskutočnil už v roku 1957 podpísaním Rímskych zmlúv. Ich základom bola filozofia voľného pohybu kapitálu a osôb za prácou, ktorý sa týkal len členských štátov Európskeho spoločenstva. Ďalšími významnými krokmi boli výsledky rokovaní Schengenskej dohody v roku 1985. Hlavným princípom dohody bolo vytvorenie zóny voľného obchodu, zrušenie kontrol na vnútorných hraniciach a zvýšenie kontrol na vonkajších hraniciach. V roku 1986 bol vytvorený jednotný európsky akt ako revízia Rímskych zmlúv. Cieľom tejto revízie bolo odstránenie prekážok voľného pohybu a osôb, služieb, tovaru a kapitálu. Medzi strany Schengenskej dohody patrili Francúzsko, Nemecko a štáty Beneluxu. V súvislosti so zvýšenou náročnosťou kontrol vonkajších hraníc bol vytvorený a začal sa realizovať mechanizmus pre vybavovanie žiadostí o azyl s názvom „First handling". Cieľom tohto mechanizmu bolo, aby za vybavenie azylu prevzal zodpovednosť prijímajúci štát (Rožňák – Kubečka a kol., 2018).

V roku 1992 nadobudla platnosť Maastrichská zmluva, ktorá znamenala ďalšie prehĺbenie vzťahov a európskej integrácie. Ide o zmluvu o EÚ na základe pilierovej konštrukcie. Súčasťou prvého piliera bola imigrácia a voľný pohyb osôb a občanov EÚ. Druhý pilier sa zaoberal obrannou a zahraničnou politikou a tretí pilier riešil oblasť spravodlivosti, vnútorných vecí a s nimi súvisiace problémy. Azylová a migračná politika boli súčasťou 2. a 3. piliera vzhľadom na suverenitu štátov. Vlády štátov podieľajúce sa na tvorbe tejto politiky prijali kompetencie na realizáciu navrhovaných politík, čo viedlo k novej forme spolupráce na medzivládnej úrovni. Hoci európske štáty navrhovanú politiku akceptovali, zo strany jednotlivých členských štátov pretrvávala potreba stanoviť jasné pravidlá, pokiaľ išlo o príchod a prijímanie migrantov, v dôsledku čoho dochádzalo k napätiu medzi inštitúciami EÚ (Rožňák – Kubečka a kol., 2018).

V roku 1997 vstúpila do platnosti Dublinská zmluva, v ktorej bola definovaná zodpovednosť a pravidlá v súvislosti s vybavovaním žiadostí o azyl. Táto zmluva jednotlivým

[5] Podrobný chronologický prehľad udalostí v súvislosti s prácou Rady a Európskej rady v oblasti migračných tlakov pozri bližšie na: https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-migration-policy/migration-timeline/

štátom deklarovala samostatnosť v rozhodovaní o udeľovaní azylu v rámci legislatívy daného štátu a postupu v oblasti azylovej procedúry daného štátu.

Reakciou na požiadavky členských štátov v súvislosti so stanovením jasných pravidiel v oblasti príchodu a prijímania migrantov bola Amsterdamská zmluva, ktorá vstúpila do platnosti v roku 1999. Touto zmluvou došlo k transformácii právomocí v rámci azylovej a imigračnej politiky. Azylová a imigračná politika sa stali súčasťou prvého piliera EÚ, s čím súvisela aj zmena kompetencií. Za azylovú a migračnú politiku prevzala zodpovednosť jurisdikcia Rady EÚ. Ustanovila sa aj zmena postupu hlasovania, pričom sa rozhodujúci sa považoval súhlas kvalifikovanej väčšiny v súčinnosti s Európskym parlamentom (Rožňák – Kubečka a kol., 2018). Rada prijala rozhodnutie v tomto zmysle koncom roka 2004 a spolurozhodovací postup (v súčasnosti označovaný ako riadny postup) sa uplatňuje od roku 2005 (EP, 2021)[6].

V októbri 1999 sa uskutočnili rokovania v rámci summitu Tampere, na ktorom sa stanovili štyri východiská pre migračnú a azylovú politiku vo forme viacročného programu. Týmito východiskami boli:

- partnerstvo s krajinami pôvodu migrantov,
- vytvorenie spoločného európskeho azylového systému,
- spravodlivé zaobchádzanie s občanmi tretích krajín,
- účinnejšie riadenie migračných tokov (Rožňák – Kubečka a kol., 2018).

To viedlo k prvej fáze spoločného európskeho azylového systému (CEAS) (1999 – 2004). Týmto systémom sa ustanovujú kritériá a mechanizmy na určenie členského štátu zodpovedného za posúdenie žiadosti o azyl a vytvára sa Európska azylová daktyloskopická databáza (EURODAC) na uchovávanie a porovnávanie údajov o odtlačkoch prstov. Okrem toho sa v ňom vymedzujú aj spoločné minimálne normy, ktoré členské štáty musia dodržiavať, pokiaľ ide o prijímanie žiadateľov o azyl, určené kvalifikácie pre medzinárodnú ochranu a povahu poskytovanej ochrany, a stanovujú sa postupy udeľovania a odnímania štatútu utečenca (EP, 2021).

V novembri 2004 sa uskutočnil summit v Haagu, na ktorom sa diskutovalo o nasledujúcom viacročnom programe, pričom Haagsky program plnil funkciu harmonizácie a rozvíjania cieľov v oblasti migračnej a azylovej politiky.

Ďalším významným dokumentom je Európsky pakt o prisťahovalectve a azyle z 24.9.2008. Tento dokument kladie dôraz na posilnenie kontrol na vonkajších hraniciach, námorných i pozemných. V tomto dokumente sa upravuje inštitút legálneho prisťahovalectva, podporujú sa všetky formy boja proti nelegálnej migrácii a novou optikou sa nazerá na vybudovanie európskeho rámca azylu. Významným krokom je aj úsilie podporovať krajiny pôvodu migrantov, budovanie priateľských vzťahov a podpora ekonomického rozvoja (Rožňák – Kubečka a kol., 2018).

V decembri 2009 nadobudla platnosť Lisabonská zmluva. Opatrenia v oblasti azylu sa zmenili z ustanovovania minimálnych noriem na vytváranie spoločného systému s jednotným štatútom a postupmi. *„Od nadobudnutia účinnosti Lisabonskej zmluvy sa v článku 80 ZFEÚ výslovne stanovuje zásada solidarity a spravodlivého rozdeľovania zodpovednosti, vrátane všetkých finančných záťaží medzi členskými štátmi. Kroky EÚ v oblasti azylu by mali, ak je to potrebné, obsahovať vhodné opatrenia na uplatnenie tejto zásady“* (EP, 2021). Výrazne sa zlepšila súdna kontrola vykonávaná SDEÚ.

[6] Predtým hlasovací postup vyžadoval jednomyseľnosť všetkých členských štátov. Rozhodnutie o zmene bolo prijaté na summite v Haagu (Rožňák – Kubečka a kol., 2018).

Európska rada 10. decembra 2009 prijala Štokholmský program na obdobie 2010 – 2014. Tento program nadväzuje na Haagsky program a všeobecný program z Tampere. Hlavné ciele boli definované do oblastí posilnenia koherentnosti jednotlivých oblastí politík, posilnenia spolupráce s partnerskými krajinami, zaručenia bezpečnosti v Európe. Prioritným cieľom bolo sústavne budovať dôveryhodný a udržateľný prisťahovalecký a azylový systém v rámci EÚ (Rožňák – Kubečka a kol., 2018).

V roku 2010 bolo významným krokom schválenie dokumentu Stratégia Európa 2020, v ktorom sa definuje päť kľúčových cieľov, akými sú zvýšenie zamestnanosti, zabezpečenie udržateľnosti prírodných zdrojov, investovanie každého členského štátu EÚ do výskumu a rozvoja. Čiastkovými cieľmi sú skvalitnenie oblasti vzdelávania a boj s chudobou a sociálnym vylúčením. Okrem toho tento dokument stanovuje úlohy, a to konkrétne začlenenie migrantov do spoločnosti a zapojenie migrantov do vzdelávacieho a pracovného systému. Zdôrazňuje sa v ňom aj potreba zintenzívniť spoluprácu s krajinami pôvodu migrantov.

Medzi konkrétne úspechy patria:

- prijatie spoločného európskeho azylového systému CEAS,
- vytvorenie Európskeho systému kontroly hraníc EUROSUR,
- zavedenie smernice EÚ o modrej karte,
- zavedenie predpisov na uľahčenie vstupu do EÚ pre študentov, výskumných pracovníkov, sezónnych pracovníkov, manažérov a iných špecialistov,
- sprísnenie sankcií proti zamestnávateľom podporujúcim nelegálnu pracovnú migráciu (Rožňák – Kubečka a kol., 2018).

V roku 2011 v období zmeny úrovne bezpečnosti na Blízkom Východe však migračné a azylové politiky prešli ťažkou skúšku. Najmä vyvolané konflikty v Líbyi a Sýrii preukázali nízku efektivitu politík v období zvýšených migračných tlakov. Vzhľadom na potrebu efektívnejšej reakcie na migračnú krízu bol vytvorený podporný úrad pre otázky azylu EASO.

V reakcii na migračný tlak od roku 2014 Komisia vydala v máji 2015 Európsku migračnú agendu, v ktorej navrhuje niekoľko opatrení na riešenie tohto tlaku Opatrenia zahŕňajú prístup založený na „hotspotoch" – vytvorený medzi EASO, Európskou agentúrou pre pohraničnú a pobrežnú stráž (bývalá agentúra FRONTEX) a Agentúrou Európskej únie pre spoluprácu v oblasti presadzovania práva (EUROPOLOM) (EP, 2021).

Z uvedených informácií vyplýva, že z historického hľadiska prešiel rozvoj migračnej a azylovej politiky EÚ viacerými zmenami. Pokračujúce konflikty a hľadanie lepších životných podmienok naďalej vystavuje schengenský priestor migračným tlakom. Z toho dôvodu je nevyhnutné naďalej synergicky pristupovať nielen k tvorbe politík, ale ich aj účinne vykonávať. Neujasnenosť procesov riešenia migračnej krízy môže u občanov EÚ vyvolať napätie a požiadavku zmien. V súvislosti s tým Európska komisia v septembri 2020 zverejnila Oznámenie o novom pakte o migrácii a azyle[7], ktorý je v súčasnosti jedným z najčastejšie diskutovaných dokumentov najmä v súvislosti s kvótami týkajúcimi sa prijatia migrantov jednotlivými členskými štátmi. V tomto strategickom dokumente sa uznáva, že žiadny členský štát by nemal niesť neúmernú zodpovednosť a že všetky členské štáty by mali neustále prispievať k solidarite. Týmto paktom sa zavádza komplexný prístup, ktorý spája politiku v oblasti migrácie, azylu, integrácie a riadenia hraníc. Posilňuje sa aj správa migračnej politiky a politiky v oblasti hraníc, podporená modernými informačnými systémami a účinnejšie fungujúcimi agentúrami. Cieľom paktu je obmedziť používanie

[7] Pozri bližšie na: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN-SK/TXT/?fromTab=ALL&from=SK&uri=CELEX%3A52020DC0609

nebezpečných a nelegálnych trás a takisto podporiť udržateľné a bezpečné legálne možnosti pre ľudí, ktorí potrebujú ochranu (EK, 2020). Európska komisia zároveň popiera mýtus, že EÚ sa snaží nanútiť členským štátom povinné kvóty pri prerozdeľovaní migrantov. *„Členské štáty si aj naďalej ponechávajú právo určovať počet osôb z tretích krajín, ktoré môžu vstúpiť na ich územie či uchádzať sa v nich o zamestnanie. EÚ podrobne opisuje spoločné normy vo svojich nariadeniach a smerniciach, no za vykonávanie azylovej politiky sú zodpovedné samotné členské štáty, ktoré zabezpečujú, aby ich vnútroštátna legislatíva bola v súlade s predpismi EÚ i medzinárodnými dohodami"* (EK, 2021).

Finančnými nástrojmi, ktoré EÚ využíva na riešenie migračnej krízy, sú azylový, migračný a integračný fond AMIF, fond pre vnútornú bezpečnosť a Európsky fond pre utečencov (Rožňák – Kubečka a kol., 2018). Ďalšími nástrojmi financovania z EÚ, ktoré takisto prideľujú finančné prostriedky najmä na podporu integrácie utečencov a migrantov, sú Európsky sociálny fond, Fond európskej pomoci pre najodkázanejšie osoby a Európsky fond regionálneho rozvoja. Alokované prostriedky sa však nevykazujú osobitne, preto je ich podiel nejasný (EP, 2021).

ZÁVER

Vplyv migrácie na bezpečnosť Európskej únie a jej členských štátov je nespochybniteľný. Na základe analýzy migrácie z bezpečnostného hľadiska dospievame k záveru, že masívne migračné tlaky do Európskej únie od roku 2014 môžu mať pozitívne aspekty (napríklad ako nástroj na riešenie nedostatku pracovných síl na trhu práce, s čím následne súvisí aj hospodársky rast krajiny) alebo, najmä neregulárna a masová migrácia, môžu pre obyvateľov Európskej únie predstavovať hrozbu v dôsledku zvýšenej miery terorizmu, kriminality, nárastu radikalizmu a extrémizmu a iných bezpečnostných problémov.

Vzhľadom na to je potrebné, aby Európska únia naďalej vykonávala systematickú činnosť, pokiaľ ide o prijímanie opatrení a zavádzanie mechanizmov na účinné riešenie najmä masovej a nelegálnej migrácie, akými sú napríklad spolupráca s krajinami pôvodu a tranzitu, boj proti prevádzačstvu a obchodovaniu s ľuďmi, preverovanie, identifikácia a registrácia prichádzajúcich ľudí či aktívnejšie uplatňovanie predpisov v oblasti návratu do krajiny pôvodu pre nelegálnych migrantov.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BOLEČEKOVÁ, M. 2019. Bezpečnostné aspekty medzinárodnej migrácie: implikácie pre Slovenskú republiku. Banská Bystrica: Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov. 2019. 104 s. ISBN 978-80-557-1591-9.

BOLEČEKOVÁ, M. 2020. Bezpečnostné aspekty migrácie v Slovenskej republike. In: Zborník zo IV. Medzinárodnej vedeckej konferencie. Banskobystrické zámocké dni práva na tému „Strategické determinanty kreovania právnych noriem" , 22. – 23. 11. 2018, zámok Vígľaš. Banská Bystrica: Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov. 2019. ISBN 978-80-557-1556-8. [online] [cit. 27-06-2021] Dostupné z: /sekcia%20medzinarodneho%20prava.pdf

ĎURKECH, B. – ŠVARNÝ, J. 2016. Migrácia ako bezpečnostná hrozba pre EÚ. In: Kultura Biezpecenstwa, Nauka-Praktyka-Refleksje nr. 22, s. 132 – 146. [online] [cit. 17-06-2021] Dostupné z:

https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Kultura_Bezpieczenstwa_Nauka_Praktyka_Refleksje/Kultura_Bezpieczenstwa_Nauka_Praktyka_Refleksje-r2016-t-n22/Kultura_Bezpieczenstwa_Nauka_Praktyka_Refleksje-r2016-t-n22-s132-146/Kultura_Bezpieczenstwa_Nauka_Praktyka_Refleksje-r2016-t-n22-s132-146.pdf

EURÓPSKA KOMISIA. 2021. MÝTUS: EÚ sa snaží nanútiť členským štátom povinné kvóty pri prerozdeľovaní [online] [cit. 17-06-2021] Dostupné z: https://ec.europa.eu/slovakia/news/eu-myths/mytus-eu-sa-snazi-nanutit-clenskym-statom-povinne-kvoty-pri-prerozdelovani-migrantov_sk

EURÓPSKE NOVINY. 2020. Rekordné počty migrantov, ktoré boli v EÚ zaznamenané v rokoch 2015 a 2016, značne poklesli. [online] [cit. 21-06-2021] Dostupné z: https://europskenoviny.sk/2020/08/20/rekordne-pocty-migrantov-ktore-boli-v-eu-zaznamenane-v-rokoch-2015-a-2016-znacne-poklesli/

EURÓPSKY PARLAMENT. 2021. Informačné listy o Európskej únii. [online] [cit. 21-06-2021] Dostupné z: https://www.europarl.europa.eu/factsheets/sk/sheet/151/azylova-politika

HAMAJ, P. – MARTINSKÁ, M. – MATIS, J. 2005. Vybrané problémy zo všeobecnej sociológie. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M.R. Štefánika. 2005. ISBN 80-8040-266-3.

MATIS, J. – NAGYOVÁ, L. 2019. Migration – a significant social security concern for the EU. In: Security Dimensions č. 29. Krakow: Reasearch and Publishing Institute od Security and Defence Studies at University of Public and Individual Security „Apeiron“. 2019. s. 22- 63. ISSN 2353-7000

MO SR. 2021. Bezpečnostná stratégia SR 2021. [online] [cit. 14 -06-2021] Dostupné z: https://www.mosr.sk/data/files/4263_210128-bezpecnostna-strategia-sr-2021.pdf

NR SR. Ústavný zákon z 11.apríla 2002 o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu. [online] [cit. 14 -06-2021] Dostupné z: https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2002/227/20160102.html

POLJAKOVIČ, P. 2020. Príčiny migrácie a jej vplyv na bezpečnosť. In: Zborník, z 11. ročníka Medzinárodnej vedeckej konferencie s názvom Národná a medzinárodná bezpečnosť. 23.10.2020 Liptovský Mikuláš. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M.R. Štefánika. 2020. ISBN 978-80-8040-589-2 [online] [cit. 14 -06-2021] Dostupné z: http://www.aos.sk/struktura/katedry/kbo/index.php?go=3

ROŽŇÁK, P. – KUBEČKA, K. a kol. 2018. Země Visegrádu a migrace, Fenomén procesu migrace, integrace a reintegrace v kontextu bezpečnosti zemí V4. Ostrava: KEY Publishing. 2018. 468 s. ISB 978-80-7418-291-1.

ÚRAD PRE PUBLIKÁCIE EÚ. 2021. Medziinštitucionálna príručka úpravy dokumentov. ISSN 1831 – 5380. [online] [cit. 17-06-2021] Dostupné z: https://publications.europa.eu/code/sk/sk-000100.htm

WAISOVÁ, Š. 2004. Kodanská škola na křižovatce štrukturálního realismu, anglické školy a sociálního konstruktivismu. s. 66-86. In: Od národní bezpečnosti k mezinárodní bezpečnosti. 2004. [online] [cit. 17-06-2021] Dostupné z: 124-Article%20Text-264-1-10-20111018%20(2).pdf

Mgr. Lenka NAGYOVÁ
externá doktorandka Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémie ozbrojených síl generála M.R. Štefánika
E-mail: lenka2612lm@hotmail.com

PRÁVNA ÚPRAVA SLUŽOBNEJ DISCIPLÍNY PROFESIONÁLNYCH VOJAKOV

LEGAL REGULATION OF MILITARY DISCIPLINE OF PROFESSIONAL SOLDIERS

Iveta NOVOTNÁ

ABSTRACT

Legal regulation of military discipline of professional soldiers, including basic rights and duties of professional soldiers, establishes military discipline, determines disciplinary authority of commanders, disciplinary responsibility of professional soldier for disciplinary offenses, individual disciplinary measures and rewards and manner of their imposition and execution, proceedings as well as the eradication of a disciplinary measure.

Keywords: professional soldiers, military discipline, disciplinary measures, disciplinary proceedings, legal regulations

ÚVOD

Cieľom príspevku je na základe analýzy právnej úpravy jednotlivých inštitútov služobnej disciplíny, poskytnúť prehľad o právnej úprave a systéme fungovania služobnej disciplíny profesionálnych vojakov.

Prvá časť príspevku je zameraná na definíciu a zákonné vymedzenie služobnej disciplíny profesionálnych vojakov, druhá časť sa venuje disciplinárnym opatreniam a spôsobu ich ukladania v súvislosti s disciplinárnym previnením profesionálneho vojaka. Tretia časť príspevku sa venuje právnej úprave disciplinárneho konania a procesným a administratívnym úkonom v súvislosti s ukladaním disciplinárnych opatrení.

Právna úprava služobnej disciplíny profesionálnych vojakov, vrátane základných práv a povinností profesionálnych vojakov (§ 133 a § 134 zákona č. 218/2015 Z. z.), dodržiavania služobnej disciplíny, disciplinárnej právomoci veliteľov, disciplinárnej zodpovednosti profesionálneho vojaka za disciplinárne previnenie, jednotlivých disciplinárnych opatrení a odmien i spôsobu ich ukladania a udeľovania, rozkazného konania a disciplinárneho konania, ako aj zahladenia disciplinárneho opatrenia je predmetom ustanovení šiestej hlavy zákona č. 281/2015 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon č. 281/2015 Z. z.“), najmä § 132 až § 134 a § 137 až § 150 predmetného zákona.

V rámci rozhodovacej praxe Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, aj vo vzťahu k použitiu analógie je disciplinárne konanie typom konania týkajúceho sa administratívneho trestania, ktorého výsledok môže závažným spôsobom zasiahnuť do okruhu práv fyzickej osoby nielen pri výkone jej povolania, ale môže ovplyvniť aj jej spoločenské postavenie a dobré meno (Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky z 31. októbra 2011, sp. zn. 5 Sžo 45/2011).

1 SLUŽOBNÁ DISCIPLÍNA

Pojem služobná disciplína je definovaný ako povinnosť dodržiavať „Ústavu Slovenskej republiky, ústavné zákony, právne záväzné akty Európskej únie, zákony, ostatné všeobecne záväzné právne predpisy a vojenskú prísahu. Služobná disciplína je aj povinnosť dodržiavať vojenské rozkazy, nariadenia, príkazy a pokyny veliteľov, Etický kódex profesionálneho vojaka, vojenské predpisy, služobné predpisy a ostatné interné predpisy, s ktorými bol profesionálny vojak riadne oboznámený.“ (§ 132 ods. 1 zákona č. 281/2015 Z. z.). Vojenský rozkaz, nariadenie, príkaz alebo pokyn zároveň nesmie byť v rozpore s Ústavou Slovenskej republiky, ústavnými zákonmi, zákonmi, ostatnými všeobecne záväznými právnymi predpismi, vojenskou prísahou, Etickým kódexom profesionálneho vojaka, vojenským predpismi, služobnými predpismi a ostatnými internými predpismi. Uvedenému, výslovne ustanovenému zákazu, zodpovedá povinnosť profesionálneho vojaka odoprieť splnenie vojenského rozkazu, nariadenia, príkazu alebo pokynu veliteľa, ak by jeho splnením spáchal profesionálny vojak trestný čin alebo priestupok. Profesionálny vojak je povinný takú skutočnosť bezodkladne oznámiť najbližšiemu nadriadenému toho veliteľa, ktorý vojenský rozkaz, nariadenie, príkaz alebo pokyn vydal (§ 132 ods. 2 a 5 zákona č. 281/2015 Z. z.).

Profesionálny vojak počas výkonu štátnej služby podlieha disciplinárnej právomoci veliteľa, ktorý má právo disciplinárnym rozkazom uložiť disciplinárne opatrenie za disciplinárne previnenie profesionálneho vojaka, a to v disciplinárnom konaní (§ 141 zákona č. 281/2015 Z. z.) alebo v rozkaznom konaní (§ 140 zákona č. 281/2015 Z. z.). Veliteľ môže udeliť disciplinárnym rozkazom aj disciplinárnu odmenu. Rozsah disciplinárnej právomoci jednotlivých veliteľov o ukladaní opatrení a udeľovaní odmien ustanovuje prezidentka Slovenskej republiky, ako hlavný veliteľ ozbrojených síl, služobným predpisom hlavného veliteľa ozbrojených síl Slovenskej republiky č. 89/2015 o rozsahu disciplinárnej právomoci veliteľa (§ 137 ods. 4 zákona č. 281/2015 Z. z.).

2 DRUHY DISCIPLINÁRNYCH OPATRENÍ

Zákon č. 281/2015 Z. z. ustanovuje druhy disciplinárnych opatrení (§ 139 ods. 1 zákona č. 281/2015 Z. z.) a spôsob ich ukladania i vykonávania. Za disciplinárne previnenie sa profesionálnemu vojakovi uloží disciplinárne opatrenie, ktorým je písomné pokarhanie alebo zníženie služobného platu až o 15 % najdlhšie na šesť mesiacov formou zrážok zo služobného platu, ktorý mu bol priznaný ku dňu, v ktorom sa profesionálny vojak disciplinárneho previnenia dopustil.

Disciplinárne opatrenie sa však uloží, len ak sa preukázalo, že profesionálny vojak disciplinárne previnenie spáchal, a ak na nápravu a obnovenie služobnej disciplíny za menej závažné konanie nepostačuje prerokovanie disciplinárneho previnenia (§ 139 ods. 2 zákona č. 281/2015 Z. z.).

V prípade, ak je nepochybné, že profesionálny vojak sa disciplinárneho previnenia dopustil a na nápravu a obnovenie služobnej disciplíny postačuje uloženie disciplinárneho opatrenia v podobe písomného pokarhania, môže veliteľ v rozkaznom konaní vydať disciplinárny rozkaz o uložení uvedeného disciplinárneho opatrenia (§ 140 ods. 1 zákona č. 281/2015 Z. z.). Profesionálny vojak má právo podať odpor, ktorého následkom je zrušenie disciplinárneho rozkazu vydaného v rozkaznom konaní a nariadenie disciplinárneho konania v predmetnej veci.

3 DISCIPLINÁRNE KONANIE

Keďže cieľom disciplinárneho konania o disciplinárnom previnení profesionálneho vojaka je objektívne zistenie skutočného stavu veci, disponuje profesionálny vojak v rámci procesných pravidiel disciplinárneho konania právom vyjadriť sa k veci, navrhovať dôkazy a právom na podanie opravného prostriedku – odvolania. „O uložení disciplinárneho opatrenia rozhodne veliteľ do dvoch mesiacov odo dňa, keď dôvod na uloženie disciplinárneho opatrenia zistil alebo sa o dôvode na uloženie disciplinárneho opatrenia dozvedel, najneskôr do jedného roka odo dňa spáchania disciplinárneho previnenia.“ (§ 141 ods. 4 zákona č. 281/2015 Z. z.). Profesionálny vojak môže podať odvolanie v lehote do siedmich dní odo dňa doručenia disciplinárneho rozkazu (§ 143 ods. 1 zákona č. 281/2015 Z. z.). Odvolací orgán je povinný rozhodnúť o odvolaní proti disciplinárnemu rozkazu do siedmich dní odo dňa doručenia stanoviska komisie, ktorú odvolací orgán zriaďuje ako poradný orgán, za účelom zistenia skutočného stavu veci (§ 144 zákona č. 281/2015 Z. z.).

Hlavný služobný úrad je splnomocnený na vydanie služobného predpisu, ktorým je služobný predpis hlavného služobného úradu č. 96/2015 o podrobnostiach o ukladaní disciplinárnych opatrení a udeľovaní disciplinárnych odmien, o odvolacích orgánoch v disciplinárnom konaní, o podrobnostiach o odvolacom konaní, o komisii podľa § 144 ods. 1 zákona a o evidencii disciplinárneho konania (§ 150 ods. 3 zákona č. 281/2015 Z. z.).

Podľa osobitnej časti dôvodovej správy k § 138 zákona č. 281/2015 Z. z. sa s cieľom vylúčiť podozrenie zo spáchania trestného činu a z dôvodu zistenia podmienok na uloženie disciplinárneho opatrenia pre veliteľské orgány umožňuje, aby veliteľ, ak má pochybnosti o tom, či konanie profesionálneho vojaka, ktoré má znaky disciplinárneho previnenia, nie je trestným činom, mohol požiadať o stanovisko v danej veci Vojenskú políciu (Dôvodová správa k zákonu č. 281/2015 Z. z., B. Osobitná časť, K § 138).

Zákon č. 281/2015 Z. z. výslovne ustanovuje dôvody, keď sa disciplinárne konanie nezačne, preruší, alebo zastaví. Taktiež ustanovenie § 83 ods. 5 písm. d) zákona č. 281/2015 Z. z. ustanovuje, že štátnu službu profesionálneho vojaka v dočasnej štátnej službe a stálej štátnej službe možno skončiť prepustením, ak v priebehu 12 po sebe nasledujúcich mesiacov mu bolo opakovane uložené disciplinárne opatrenie - zníženie služobného platu až o 15 % najdlhšie na šesť mesiacov formou zrážok zo služobného platu alebo mu v čase, keď je vyhlásená mimoriadna situácia, alebo v čase, keď bezprostredne hrozí, že bude alebo už bola vyhlásená krízová situácia, bolo uložené predmetné disciplinárne opatrenie (zníženie služobného platu až o 15 % najdlhšie na šesť mesiacov formou zrážok zo služobného platu). Znamená to, že v konaní o skončení štátnej služby prepustením zo služobného pomeru možno takéhoto profesionálneho vojaka prepustiť. Uvedené platí aj podľa § 83 ods. 6 zákona č. 281/2015 Z. z. v prípade profesionálneho vojaka v prípravnej a krátkodobej štátnej službe.

Veliteľ prejednáva aj konanie profesionálneho vojaka, ktoré má znaky priestupku v rozsahu svojich právomocí, ktoré sú ustanovené služobným predpisom hlavného služobného úradu č. 82/2015 o rozsahu právomocí veliteľa na prejednávanie priestupku (§ 151 ods. 4 zákona č. 281/2015 Z. z.). Veliteľ za priestupok ukladá sankcie a ochranné opatrenia podľa osobitných predpisov. Napr. podľa zákona o priestupkoch, colného zákona atď. Avšak sankčným opatrením zákazu činnosti nemožno uložiť zákaz výkonu štátnej služby profesionálneho vojaka (§ 152 ods. 2 zákona č. 281/2015 Z. z.). „Priestupok možno prejednať a uložiť zaň sankčné opatrenie najneskôr do dvoch rokov odo dňa spáchania priestupku.“ (§ 152 ods. 5 zákona č. 281/2015 Z. z.).

Zákon č. 281/2015 Z. z. upravuje aj zahladenie disciplinárneho opatrenia po uplynutí zákonom ustanovených lehôt a náležitosti disciplinárneho rozkazu. V právnej úprave

disciplinárneho konania je tiež ustanovená zásada „ne bis in idem“ - s prednosťou súdneho rozhodnutia.

ZÁVER

Rozhodnutie o uložení opatrenia, vydané v disciplinárnom konaní je rozhodnutím, ktoré môže závažným spôsobom zasiahnuť do okruhu práv profesionálneho vojaka pri výkone jeho štátnej služby. Z uvedeného dôvodu si právna úprava služobnej disciplíny, vrátane procesných pravidiel disciplinárneho konania za účelom objektívneho zistenia skutočného stavu veci vyžaduje náležitú pozornosť. Zároveň je však potrebné v tejto súvislosti poukázať aj na preventívnu funkciu ukladania disciplinárnych opatrení.

Zákon č. 281/2015 Z. z., vrátane interných predpisov výslovne upravuje služobnú disciplínu, podmienky ukladania disciplinárnych opatrení a procesné pravidlá pre rozhodovanie o disciplinárnom opatrení, ktoré súvisia nielen s výrazným postavením veliteľa, jeho kompetenciami, právomocami ako aj povinnosťami, vyplývajúcimi z viacerých ustanovení zákona č. 281/2015 Z. z., ale aj z charakteru ozbrojených síl, ich organizácie, vystavanej na hierarchii nadriadenosti a podriadenosti a v neposlednom rade zo špecifík samotného výkonu štátnej služby profesionálneho vojaka a dodržiavania služobnej disciplíny.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BURDA, E. 2017. Inšpirácie správneho práva trestným právom. In Prieniky trestného práva k iným právnym odvetviam a vedným disciplínam. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2017. s. 70-83. ISBN 978-80-8152-493-6.

PORADA, V. a kol. 2019. Bezpečnostní vědy. Plzeň: Vydavateľstvo a nakladateľstvo Aleš Čeněk, s.r.o., 2019. ISBN 978-80-758-0.

SREBALOVÁ, M. – HAVELKOVÁ, M. 2015. Právna úprava správneho trestania. Bratislava: Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2015. Zborník z vedeckej konferencie. ISBN 978-80- 160-399-3.

JUDIKATÚRA A PRÁVNE PREDPISY

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky z 31. októbra 2011, sp. zn. 5 Sžo 45/2011.

Zákon č. 281/2015 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok) v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 372/1990 Zb. o priestupkov v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

Služobný predpis hlavného veliteľa ozbrojených síl Slovenskej republiky č. 89/2015 o rozsahu disciplinárnej právomoci veliteľa.

Služobný predpis hlavného služobného úradu č. 96/2015 o podrobnostiach o ukladaní disciplinárnych opatrení a udeľovaní disciplinárnych odmien, o odvolacích orgánoch v disciplinárnom konaní, o podrobnostiach o odvolacom konaní, o komisii podľa § 144 ods. 1 zákona a o evidencii disciplinárneho konania.

Služobný predpis hlavného služobného úradu č. 82/2015 o rozsahu právomocí veliteľa na prejednávanie priestupku.

Dôvodová správa k zákonu č. 281/2015 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov, B. Osobitná časť.

JUDr. Iveta NOVOTNÁ
Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany,
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika Liptovský Mikuláš,
Demänová 393, 031 01, Liptovský Mikuláš,
iveta.novotna3@gmail.com

FENOMÉN MIGRÁCIE V KONTEXTE MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

THE PHENOMENON OF MIGRATION IN THE CONTEXT OF INTERNATIONAL RELATIONS

Antoni OLAK, Marek KUŁAKOWSKI, Maciej MARUSZAK

ABSTRACT

Today, the problem of migration is one of the main areas of international relations. Due to its scope, direction, causes and effects it causes, it becomes a phenomenon with a global reach. Such solutions require and participate in their implementation not only of the entities directly concerned, but also of the entire international community and regional organizations. Poland's accession to the European Union has resulted in the gradual opening of Member States' labor markets to Polish workers. Great Britain (United Kingdom) was once from Community countries which opened their labor markets on the day of the admission of new members. According to Polish and British experts, the volume of migration of Polish citizens to the United Kingdom (Great Britain) was the largest since the end of World War II. According to the data of the Central Statistical Office, in the years 2010-2017 the size of this migration ranged annually from approx. 600 thousand. to almost 800 thousand and in 2018 alone fell below the level of migration to Germany. This level of phenomenon can be a socially significant problem as a result of the UK's decision to leave the EU. This will affect the situation of Polish workers there.

Keywords: migrants, labor migration, social problem.

ÚVOD

Dnes je problém migrácie jednou z hlavných oblastí medzinárodných vzťahov. Vzhľadom na svoj rozsah, smery, príčiny a spôsobené účinky sa stáva globálnym fenoménom. Jej riešenia si vyžadujú účasť nielen subjektov, ktorých sa to priamo týka, ale aj celého medzinárodného spoločenstva a regionálnych organizácií. Tento jav môže byť spoločensky významným problémom v dôsledku rozhodnutia Veľkej Británie (VB) opustiť EÚ. Bude to mať vplyv na situáciu tamojších poľských pracovníkov. Preto sa tento jav stal predmetom záujmu autorov tohto príspevku, ich empirického a teoretického výskumu, vrátane konfrontácie teoretických znalostí, ustanovení dohody „Brexit“ medzi VB a EÚ so zameraním na poľských migrantov, jeho dôsledky vrátane ich právneho stavu a sociálnej situácie.

Odborníci na túto tému tvrdia (napríklad Earl Babbie), že vykonávanie výskumu by sa malo riadiť tromi hlavnými cieľmi: výskum, popis, vysvetlenie javov.

V našom prípade sa problémy, ktoré analyzujeme, týkajú posúdeniu vplyvu na právnu situáciu, pracovné a životné podmienky poľských migrantov v EÚ. Porovnanie týchto oblastí je dnes veľmi dôležitá otázka v kontexte právnej a sociálnej situácie migrantov, ktorí stoja pred životnými rozhodnutiami. Stav epidémie a z nej vyplývajúce obmedzenia, ako aj obdobia predkladania oficiálnych štatistických údajov, kládli autorom pri analýze údajov obmedzenia, ktoré mali veľmi veľký vplyv na výskumný proces. Teoretické zdroje sa hľadali predovšetkým na základe literatúry a online dostupných štúdií. Dôležitou oblasťou výskumu boli oficiálne

webové stránky EÚ, poľských vládnych inštitúcií, výskumných inštitúcií a akademických centier, ako aj portály spoľahlivých médií. Citované štatistické údaje sa týkajú obdobia do roku 2019, pretože pochádzajú iba z oficiálnych publikácií ústredného štatistického úradu alebo z informácií zahrnutých vo výskumných štúdiách citovaných v bibliografii.

Tento článok je úvodnou prezentáciou problému migrácie v EÚ, možno ho definovať v otázke o mieste problému migrácie v teórii výskumu medzinárodných vzťahov. Tu sme sa pokúsili predstaviť a vysvetliť definičný význam pojmov „migrant" a „migrácia", ako aj predstaviť rozdelenie migrácie z pohľadu hlavných kritérií.

1 DEFINÍCIE MIGRÁCIE A JEJ TYPY

Fenomén migrácie bol vždy prítomný v realite medzinárodných vzťahov. Tu však treba poznamenať, že ide o veľmi dôležitú oblasť výskumu a pokusov definovať pravidlá, ktoré v ňom platia v devätnástom storočí. V tej dobe nemecký geograf Ernst Georg Ravenstein definoval zoznam migračných práv. Vzhľadom na javy prebiehajúce v dnešnom svete sa vedecký prístup k migrácii a jej príčinám stále dopĺňa.

Táto mnohostranná povaha je veľkým záujmom mnohých oblastí modernej vedy, vrátane politológie, geografie, demografie, ekonómie, sociológie, sociálnej a kultúrnej antropológie, psychológie a bezpečnostných vied (Brzozowski, 2011, s. 55 – 56). Tento prístup umožňuje vyjadriť, ako jednotlivé vedy pristupujú k fenoménu migrácie. Ako poznamenáva Markowski (pričom sa odvoláva aj na iných autorov), každá z vied sa pokúša definovať príčiny a dôsledky migrácie odlišne (Markowski, 2008, s. 70).

Podobne aj EÚ považuje migráciu za bežnú vo svete. Jej postoje zdôrazňujú, že migráciu spôsobuje mnoho faktorov, medzi ktoré patria predovšetkým ekonomické, sociálne, politické, kultúrne, environmentálne, ale aj rodinné a osobné dôvody. Tu je potrebné venovať pozornosť hrozbám pre migrantov, ale predovšetkým zdôrazniť potrebu zamerať sa na ľudský rozmer tohto javu a jeho pozitívny vplyv na demografickú úroveň a hospodárstvo v globálnom, regionálnom a národnom meradle (Európsky parlament, 2005).

Pre ucelenejší obraz o teórii výskumu fenoménu migrácie je potrebné uviesť niekoľko vybraných definícií. Encyklopédia PWN uvádza definíciu migrácie odvodenú z latinského slova migratio - presídlenie a informuje o tom, že „*migrácia alebo pohyb osôb a základná forma priestorovej mobility, znamená územné pohyby súvisiace s relatívne trvalou zmenou miesta pobytu*" (Encyklopedia PWN, 2021).

Slovník poľského jazyka význam tejto kategórie zužuje. Dočítame sa v ňom, že migrácia je „*masový pohyb ľudí, spravidla pri hľadaní lepších životných podmienok*" (Sjp.pwn, 2021). Pacholska a Misiuna sa vyjadrujú, že *„migrácia je pohyb osôb v rámci jednej krajiny alebo prekročenie štátnych hraníc, čo znamená všetky pohyby obyvateľstva bez ohľadu na ich trvanie, priebeh a dôvody"* (Pacholska - Misiuna, 2015, s. 295). Górny a Kaczmarczyk pripomínajú niekoľko prístupov k fenoménu migrácie. Pripomínajú definíciu Shmuela N. Esenstadta, ktorý sa domnieva, že migrácia je „*fyzický prechod jednotlivca alebo skupiny z jednej spoločnosti do druhej, prechod, ktorý si zvyčajne vyžaduje opustenie určitého sociálneho prostredia a vstup do prostredia iného"*. Poukazujú na to, že americký demograf Donald J. Bogue tvrdí, že migrácia „*sa týka iba tých tokov, v ktorých dochádza k zmene bydliska, a ostatné pohyby, kde nedochádza k žiadnej zmene pobytu, by sa mali nazývať mobilita*". Citovaní autori tiež prezentujú svoj vlastný prístup k tomuto problému a tvrdia, že migrácia je „*pohyb spojený so zmenou miesta bydliska a so zmenou miesta výkonu rôznych typov aktivít*" (Górny – Kaczmarczyk, 2003, s. 10).

Z obsahu vyššie uvedených definícií vyplývajú určité kritériá, na základe ktorých sa tento jav hodnotí (Górny – Kaczmarczyk, 2003, s. 5-8):

- ***priestorové kritérium*** - doprava v meste, obci, vojvodstve, štáte a prekračovanie štátnych hraníc,

- ***kritérium miesta pobytu*** - znamená dočasnú alebo trvalú zmenu miesta pobytu bez ohľadu či má vynútený alebo dobrovoľný, vnútorný resp. vonkajší charakter

- ***časové kritérium*** - čas pohybu alebo pobytu v novom priestore spôsobený ekonomickými, sociálnymi, politickými dôvodmi, čo umožňuje odlíšenie migrácie od cestovného ruchu (na minimálny časový limit pre migráciu - do úvahy sa berie 12 mesiacov),

- ***kritérium činnosti*** - znamená vykonávanie rôznych činností na novom mieste pobyt, najčastejšie zárobková činnosť.

Je dôležité poznať hlavné typy a dôvody migrácie. Niektorí vedci v tom prijímajú dve základné kritériá: typ migrácie a jej oblasť. Pomocou tohto prístupu je definovaný ako (Kacperska – Kacprzak – Kmieć – Król - Łukasiewicz, 2019, s. 12-15):

- ***dobrovoľná migrácia*** - vyplývajúca z vôle a rozhodnutia migranta, ktorá je najčastejšia a riadi sa túžbou zlepšiť si životnú úroveň,

- ***nútená migrácia*** - vyplýva z rôznych podmienok nezávislých priamo od migranta a jeho cieľom je uniknúť represiám a prenasledovaniu, a dokonca ohrozeniu života a zdravia,

- ***vonkajšia migrácia*** - súvisí s potrebou prekročiť hranicu štátu,

- ***vnútorná migrácia*** - znamená pohyb osôb v rámci štátu avšak s prekročením administratívnych hraníc v jeho vnútri.

Z hľadiska determinantov poľskej migrácie do EÚ sú jej príčiny dôležité v kontexte faktorov „vytláčania“ z krajiny a „ťahania“ za účelom návratu alebo zotrvania v krajine pôvodu. Tu závisí od toho, ktorý z týchto faktorov prevláda keď sa človek rozhoduje o migrácii. Túto teóriu predstavil v roku 1966 Everett Lee. Orłowska považuje za hlavné dôvody migrácie ekonomické a demografické, politické, sociálne a kultúrne determinanty. Každá z týchto podmienok je charakterizovaná obidvoma typmi faktorov, ktoré uviedol Everett Lee, a podľa toho, ktoré sú silnejšie, sa rozhodne o migrácii.

V prípade ekonomických a demografických podmienok budú faktormi podporujúcimi rozhodnutie o migrácii predovšetkým: 1) vysoká nezamestnanosť; 2) nízke mzdy a 3) nedostatok v systéme starostlivosti a vzdelávania. Politické dôvody budú spôsobené: 1) nedostatočnou vnútornou stabilitou; 2) vysoká miera korupcie; 3) sociálne rozdelenie a nerovnosť príležitostí. Autor uvádza ako sociálne a kultúrne dôvody rôzne formy diskriminácie a nerovnosti (Orłowska, 2013, s. 33).

2 MEDZINÁRODNÉ ORGANIZÁCIE A FENOMÉN MIGRÁCIE

Problém migrácie, ktorý sa v tomto desaťročí stal globálnym problémom, si medzinárodné spoločenstvo všimlo už v 70. rokoch minulého storočia. Počas Svetovej konferencie o populácii bol v Bukurešti v roku 1974 prijatý Svetový akčný plán, ktorý obsahoval odporúčania pre krajiny, ktorých sa to bezprostredne týka. migráciou. Cesarz poznamenáva, že odporúčania vypracované počas konferencie zostávajú v platnosti a ak by sa v priebehu rokov dôsledne implementovali, zmiernili by sa zdroje problémov a konfliktov dnešnej doby (Cesarz, 2000, s. 173-174).

Balicki však poznamenáva, že konferencia organizovaná počas existencie bipolárneho sveta nebola bez doktrinálno-ideologického sporu. Kým bohatšie krajiny chápali problém v odstraňovaní oblastí chudoby, a to aj prostredníctvom múdro vedenej populačnej politiky, chudobnejšie krajiny považovali toto riešenie za modernú formu kolonializmu, pričom nárast počtu obyvateľov vnímajú ako nárast sociálneho potenciálu a nárast v ekonomickej sile. Preľudnenie považovali za symptóm, nie za následok chudoby a príčiny migrácie. Preto sa zasadzovali o zriadenie univerzálneho ekonomického poriadku, ktorý bol a stále zostáva len utopickým heslom (Balicki, 2000, s. 221-223).

Na tomto mieste je potrebné povedať, že ďalšia svetová konferencia obyvateľstva v Mexiku v roku 1984 odhalila zmenu v prístupe chudobnejších krajín a rozvojové krajiny, ktoré uznali, že programy kontroly populácie sú dôležité pri znižovaní chudoby a následnej migrácii rôznych typov. Napriek tomu klíma studenej vojny ťažila z diskusií na konferencii. Preto prehlásenie delegácie USA na zavedenie mechanizmov voľného trhu na zníženie chudoby v rozvojových krajinách sa u účastníkov z východného bloku a ich spojencov nestretli s nadšením. Dôsledky chýbajúcej pozitívnej reakcie na postulát obyvateľstva z roku 1974 a ekonomický postulát z roku 1984 pociťuje svet dodnes (Balicki, 2000, s. 223-224).

V roku 1994 sa v hlavnom meste Egypta konala ďalšia svetová konferencia obyvateľstva. Po páde Berlínskeho múru a sociálno-politickej transformácii a vstupom krajín bývalého východného bloku a ich spojencov na trhové hospodárstvo sa prehodnotili problémy regulácie obyvateľstva v chudobných krajinách, ktoré ukázali hlavnú príčinu chudoby a pôvod konfliktov a nedostatok perspektív rozvoja. Konferencia uviedla, že účinnosť populačných programov nemožno dosiahnuť nútením, ale vedomou voľbou. Tento prístup, bez riadneho sociálneho vzdelania, ale aj kvôli rozdielom v rozvoji, znamená, že úroveň obyvateľstva vo vyspelých krajinách klesá, ale nárast počtu ľudí v chudobných regiónoch sa nijako výrazne neznížuje. V tomto prípade môže rastúca úroveň migrácie vytvárať aj príležitosti (Balicki, 2000, s. 224-225).

Ako Cesarz poznamenáva, populačné otázky spolu úzko súvisia s ekonomickým a sociálnym kontextom medzinárodných vzťahov. Vážny nedostatok, ako je hlad, preľudnenie a epidémie, je do značnej miery výsledkom rýchleho rastu populácie, najčastejšie v oblastiach postihnutých týmto nedostatkom. Práve v nich sa odrážajú hlavné problémy sveta - ekonomické, sociálne a tiež politické (Cesarz, 2000, s. 177).

Otázky migrácie obyvateľstva sú posudzované nielen v národnom meradle, ale predovšetkým si vyžadujú dôkladnú analýzu. Ako poznamenala Popławska, otázka migrácie je otázkou, ktorou sa zaoberá napríklad regionálna spolupráca: Európska únia, Rada Európy, Organizácia amerických štátov a Organizácia Africkej Jednoty. OSN však zostáva jediným globálnym fórom, na ktorom je možné vyvinúť a prijať univerzálne riešenia, ktoré môže implementovať väčšina krajín sveta. Tu je potrebné zdôrazniť, že na tomto fóre vznikla iniciatíva na úpravu práv migrantov na prelome 80. a 90. rokov minulého storočia. Iniciovali to štáty odkiaľ pochádza hlavný migračný tok, t. j. krajiny s nižšou úrovňou hospodárskeho a sociálneho rozvoja. Vzhľadom na vtedajší charakter migrácie bol v decembri 1990 vytvorený Dohovor OSN, ktorý má upravovať práva migrujúcich pracovníkov a ich rodín. Do dnešného dňa nebol dohovor prijatý mnohými obzvlášť vysoko rozvinutými krajinami, ktoré sú hlavným cieľom migrácie. Dôvodom je aj to, že hlavnou novinkou tohto dohovoru je poskytnutie minimálneho rozsahu právnej ochrany legálnym aj nelegálnym migrantom (Popławska, 2015, s. 91-92).

Lesińska upozorňuje, že otázka migrácie zostáva významným problémom medzinárodných vzťahov. Tento rozsah a smery, ako aj hlavné dôvody vyžadujú, aby boli podniknuté globálne opatrenia umožňujúce rozvoj spoločných zásad medzinárodnej spolupráce

a vytváranie podmienok pre koordinované riadenie migrácie. Migračná kríza v roku 2015 to veľmi jasne ukázala. Veľmi to oslabilo presvedčenie niektorých krajín, že ide o dočasný a vlnový jav, s ktorým sa budú môcť vyrovnať samy. Táto situácia odhalila aj štátne a národné egoizmy, čo viedlo k oslabeniu solidarity, napríklad v časti krajín EÚ. To však nemení hlavný smer činností a rozhodnutia prijaté na fóre OSN a regionálnych organizácií potvrdzujú metódu, ktorú uviedol autor zaoberajúci sa problémom migrácie (Lesińska, 2014, s. 365).

Na tomto mieste treba spomenúť inštitúcie a organizácie univerzálneho charakteru zaoberajúce sa touto problematikou: OSN, Medzinárodná organizácia práce, Medzinárodná organizácia pre migráciu a Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj a niekoľko regionálnych organizácií vrátane: Rady Európy, Európskej únie, Organizácie amerických štátov a Asociácie národov juhovýchodnej Ázie. Aj keď sa v mnohých štúdiách o tejto problematike diskutuje pomerne často, mnohokrát nemajú charakter monografie, čo znamená, že informácie o problematike medzinárodnoprávnej ochrany ekonomických migrantov sú roztrúsené a netvoria ich hlavnú tému.

Malo by byť spomenuté ďalšie kritérium týkajúce sa rozdelenia ekonomickej migrácie a to kritérium charakteru zamestnanosti. Lesińska uvádza dve formy možného zamestnávania migrantov: 1) práca vykonávaná formou samostatnej zárobkovej činnosti, keď je zamestnanec zároveň majiteľom alebo spoluvlastníkom výrobných prostriedkov; 2) práca na dohodu, t.j. zamestnanie u iného vlastníka. Je to významný diferenciátor z hľadiska ďalšieho výskumu, pretože migrujúci pracovník je tradične považovaný predovšetkým za zamestnanca, ktorý nastupuje do zamestnania (Lesińska, 2014, s. 29-30).

Pre ďalšie úvahy sú dôležité tri definície súvisiace s ekonomickou migráciou, ktoré sú založené na výskume a analýze termínov používaných rôznymi autormi a rôznymi inštitúciami:

- **Migrujúci pracovník** - „*každá osoba, ktorá opustí krajinu svojho predchádzajúceho pobytu s cieľom začať vykonávať zárobkovú činnosť na území krajiny, do ktorej sa chystá*“.

- **Rodinný príslušník migrujúceho pracovníka** - „*každá osoba, ktorá je na ňom závislá počas pobytu v krajine zamestnania, alebo s ním má úzke väzby blízkeho príbuzenstva alebo zotrvania v spolužití s ním* “.

- **Krajina emigrácie migrujúceho pracovníka** - „*akákoľvek krajina, do ktorej ide za účelom vykonávať zárobkovej činnosti* “.

Takto uvedené definície vyžadujú stručné vysvetlenie. Ako už bolo spomenuté, kritérium na posúdenie toho, či sa jedná o ekonomického migranta je často to či je zamestnaný. Ako však autor poznamenáva, existujú prípady, keď sa predložená definícia používa aj pre zamestnancov vykonávajúcich prácu vo forme samostatnej zárobkovej činnosti. V prípade definície člena rodiny nás autor upozorňuje na skutočnosť, že uznanie niekoho za člena rodiny závisí od praxe a dobrej vôle hostiteľskej krajiny. Je tiež dôležité pripomenúť, že krajina alebo krajiny tranzitu sa nepovažujú za krajinu emigrácie (Lesińska, 2014, s. 80).

Fenomén ekonomickej migrácie a migrujúcich pracovníkov, okrem potreby definície si tiež vyžiadala vhodnú odpoveď od štátov a organizácií. Používajú sa dva typy riešení: univerzálne riešenia a regionálne riešenia. Vyjadrujú sa v prijatých dokumentoch: dohovoroch, vyhláseniach, záverečných aktoch, odporúčaniach a uzneseniach, ako aj v komplexných správach. Dôležitým prvkom činnosti štátov a organizácií je tiež vytváranie kompetentných pozícií a organizačných jednotiek pre migráciu.

3 POLITICKÉ, EKONOMICKÉ A SOCIÁLNE EFEKTY MIGRÁCIE

Migrácia je už dlhodobo dôležitým fenoménom v medzinárodných vzťahoch, spôsobuje výzvy pre štáty a regionálne organizácie, ako aj globálne výzvy. Ako uvádza Zdrodowski, „*spochybňuje všetky objektívne javy a situácie, ktoré významne ovplyvňujú situáciu entity, pričom obsahuje premisy príležitostí a premisy hrozieb*“ (Pawłowski – Zdrodowski – Kuliczkowski, 2020). Migračné toky v rámci EÚ sú predovšetkým ekonomickou migráciou. S kolapsom bipolárneho sveta a otvorením sa krajín bývalého východného bloku majú tieto migrácie naďalej jeden hlavný smer. Obyvatelia strednej a východnej Európy migrujú do bohatších krajín západnej Európy s cieľom zlepšiť svoju ekonomickú situáciu a zvýšiť životnú úroveň.

V rámci EÚ je tento jav navyše podporovaný fungovaním schengenského priestoru a vzájomným otváraním sa trhov práce. V prípade Poľska záujem na ekonomickej migrácii nemení pokles miery nezamestnanosti, pretože nekompenzuje rozdiely v úrovni odmeňovania. Preto budú krajiny západnej časti EÚ ešte dlho zaujímavým miestom pre poľských migrujúcich pracovníkov. Ako poznamenal Nowotnik, odvolávajúc sa aj na iných autorov, fenomén migrácie spôsobuje mnoho účinkov ekonomického a sociálneho, ako aj politického charakteru. Týkajú sa migrácie v rámci komunity a vonkajšej migrácie. Aj keď sú prvé z nich predovšetkým príležitosťami a možno aj výzvami pre fungujúci systém hostiteľskej krajiny, druhý môže tiež prispieť k vzniku hrozieb, napätia a konfliktov. Nič to však nemení na všeobecnom hodnotení, že migrácia je predovšetkým demografickou príležitosťou pre starnúcu spoločnosť EÚ (Nowotnik, 2011, s. 59-61).

Je veľmi dôležité poukázať na to, že v ére postupujúcich globalizačných procesov sú takmer všetky krajiny EÚ nútené vytvoriť primeranú migračnú politiku. Nejde len o ich pravidlá pre prijímanie externých migrantov, ale aj o to, ako primerane reagovať na migráciu občanov EÚ (Kacperska – Kacprzak – Kmieć – Król - Łukasiewicz, 2019, s. 29-31). Vo vyššie uvedenej monografii o medzinárodnej migrácii v Európe je vidieť výhody a problémy spojené s týmto javom. Autori odkazujúc sa aj na iných autorov poznamenávajú, že tieto pozitívne a negatívne efekty sa týkajú hostiteľskej krajiny, krajiny pôvodu, ale aj samotných migrantov.

Podobne môžete predstaviť potenciálne účinky migrácie, ktoré môže pocítiť hostiteľská krajina a samotní migranti. Uvedomenie si ich výskytu by malo štáty povzbudiť k tomu, aby vyvinuli vhodnú migračnú stratégiu a pre migrantov by to mal byť dôležitý faktor pri ich rozhodnutí opustiť vlasť.

Vzhľadom na všetky uvedené dôsledky sa inštitúcie EÚ pokúšajú nájsť medzi nimi rovnováhu. Je to viditeľné v ich dokumentoch, vrátane už spomenutého uznesenia Európskeho parlamentu (EP). Poslanci EP uvádzajú, že kríza a migračné pohyby vyvolané konfliktmi majú dôležité ekonomické, sociálne a politické dôsledky pre krajiny pôvodu a krajiny, ktoré prijímajú migrantov. EP však poznamenáva, že tento jav si vyžaduje neodmietnutie migrantov, ale vyvinúť vhodnú stratégiu na zvládnutie príčin a dôsledkov tohto javu. Cieľom by malo byť vytvorenie príležitostí pre migrantov a pre zodpovedné krajiny bojovať proti chudobe, podporovať ľudské práva a dôstojnosť migrantov so zreteľom na zásady trvalo udržateľného rozvoja. To si však vyžaduje úzku spoluprácu všetkých subjektov, ktorých sa tento jav týka. EP tiež upozorňuje na dôležitú úlohu hostiteľských krajín, ktoré by mali uznať, že ak chcú ťažiť zo zvýšenej rozmanitosti, musia vytvoriť podmienky pre integráciu migrantov do hostiteľskej spoločnosti. Výsledkom sú pozitívne podmienky na využitie ich potenciálu - ekonomického, sociálneho a kultúrneho. Uznesenie uznáva veľmi dôležitú úlohu politických činiteľov s rozhodovacími právomocami, ktorých správanie a názory určujú úroveň informovania verejnosti o pozitívnom vplyve migrácie a migrantov na všetky aspekty života štátu a jeho obyvateľov. Propagácia tejto viery slúži na zníženie xenofóbie a diskriminácie.

Na tomto mieste je potrebné spomenúť fenomén masovej nelegálnej migrácie, ktorý sužuje krajiny EÚ od roku 2015 a sprevádzajúci veľký počet migrantov, spôsobený prebiehajúcimi ozbrojenými konfliktmi, hladom a chudobou. To si vyžaduje, aby EÚ posilnilo ochranu svojej vonkajšej hranice. Na tento účel boli v roku 2019 prijaté právne predpisy, ktoré posilnili európsku pohraničnú stráž (FRONTEX). Spresnili sa aj otázky súvisiace s vonkajším rozmerom migračnej politiky EÚ, ktorá je zameraná predovšetkým na odstránenie príčin migrácie v krajinách pôvodu (Kacperska – Kacprzak – Kmieć – Król - Łukasiewicz, 2019, s. 32-35).

V tejto súvislosti, nelegálna emigrácia má mnoho negatívnych dôsledkov pre krajiny, ktoré sú jej cieľom, ale aj pre migrantov s nelegálnym statusom, ktorí sú ponechaní na vlastnú päsť do rúk zločineckých organizácií, ktoré organizujú ich presun. Nelegálna migrácia má v závislosti od svojho rozsahu negatívne politické, ekonomické a sociálne dôsledky.

ZÁVER

Na záver je potrebné pripomenúť názor, ktorý predložil Raczyński, ktorý sa domnieva, že výzvy a z nich vyplývajúce príležitosti a hrozby spôsobené fenoménom migrácie nie sú definované raz a navždy. Preto by sa s nimi malo zaobchádzať holisticky s prihliadnutím na kritérium ich rozsahu a oblasti, ktorej sa týkajú - od ekonomickej a sociálnej, cez politickú až po demografickú a kultúrnu. V tejto súvislosti tiež poznamenáva, že efekty migrácie v medzinárodných vzťahoch vyplývajú z vnútorných faktorov jednotlivých štátov, ako aj z regionálnych a subregionálnych vzťahov a spolupráce (Raczyński, 2015, s. 13-15).

Fenomén migrácie spôsobuje značné výzvy pre štáty a ich občanov, regionálne komunity a celý svet. Prijaté riešenia a zavedené pravidlá do značnej miery určujú, či to spôsobí viac príležitostí alebo hrozieb. Problematika migrácie si vyžaduje citlivosť, akciu a spoluprácu všetkých subjektov, ktorých sa tento jav týka. Je potrebné zdôrazniť, že jeho dynamika, smery a príčiny sa neustále menia, čo znamená, že si vyžaduje univerzálne riešenia prijaté OSN a regionálne riešenia za účasti organizácií, ako je EÚ. Vyžaduje si to tiež uplatňovanie univerzálnych princípov implementovaných všetkými štátmi, ktoré ratifikujú prijaté riešenia, a zásady tvorby nariadení zavedené regionálnymi organizáciami v oblastiach ich vplyvu.

V našom výskume (tento materiál je pilotným projektom rozsiahleho výskumu, sme zamerali osobitnú pozornosť na riešenia prijaté OSN a EÚ, ale snažíme sa ukázať aj aktivity iných globálnych a regionálnych organizácií. Zatiaľ čo regionálne pravidlá oslabujú, ako to môže byť v prípade brexitu, stále existujú jednotné riešenia pre všetkých.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Balicki, J. 2000. Globalna polityka ludnościowa: konflikt Północ-Południe. In: Saeculum, Christianum: pismo historyczno-społeczne. Roč. 2000, č. 2, s. 221-223.

Brzozowski, J. 2011. Ekonomiczne teorie migracji międzynarodowych. In: Zeszyty Naukowe UE w Krakowie. Roč. 2011, č. 855, s. 55-56.

Cesarz, Z. 2000. Wpływ czynnika demograficznego. Wrocław : Wydawnictwo UW, 2000.

Encyklopedia PWN. 2021. Migracja. [online]. Dostupné na internete: https://encyklopedia.pwn.pl/encyklopedia/migracja.html.

Európsky parlament, 2005. Rezolúcia európskeho parlamewntu pre rozvoj a správu migrácie (2005/2244(INI)), 13.12.206, P6_TA (2006)0319.

Górny, A. – Kaczmarczyk, P. Uwarunkowania i mechanizmy migracji zarobkowych w świetle wybranych koncepcji teoretycznych. In: Prace Migracyjne. Roč. 2003, č. 49, s. 10.

Kacperska, E. – Kacprzak, M. – Kmieć, D. – Król, A. – Łukasiewicz, K. 2019. Migracje międzynarodowe w Europie. Trendy-Problemy-Wyzwania, Warszawa : Wyd. SGGW, 2019.

Lesińska, M. 2014. Migracje. Wrocław : OTO Agencja Reklamowa, 2014.

Markowski, K. 2008. Ekonomiczne aspekty migracji. In: Migracja – wyzwanie XXI wieku. Lublin : Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II., s. 37-53.

Nowotnik, D. 2011. Migracje zagraniczne w krajach Unii Europejskiej w warunkach kryzysu gospodarczego. Warszawa : Prace Komisji Geografii i Przemysłu, 2011.

Orłowska, R. 2013. Uwarunkowania i skutki rozwoju migracji ekonomicznych w Unii Europejskiej w świetle wybranych teorii migracji międzynarodowych. Gdańsk : Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2013.

Pachocka, M. – Misiuna, J. 2015. Migracje międzynarodowe – dylematy definicyjne i poznawcze. Przykłady z Unii Europejskiej i Stanów Zjednoczonych. Warszawa : Oficyna Wydawnicza SGH, 2015, 295 s.

Pawłowski, J. – Zdrodowski, B. – Kuliczkowski, M. 2020. Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa. Toruń : Wyd. Adam Marszałek, 2020.

Popławska, A. 2015. Migracje a prawa człowieka w kontekście stosunków międzynarodowych. In: Kultura i Polityka. Roč. 2015, č. 17, s. 91-92.

Raczyński, R. 2015. Wpływ migracji międzynarodowych na bezpieczeństwo wewnętrzne państwa. In: Bezpieczeństwo. Teoria i praktyka. Roč. 2015, č. 2, s. 13-15.

Sjp.pwn. 2021. Migracja. [online]. Dostupné na internete: https://sjp.pwn.pl/sjp/migracja;2567820.html.

Prof. nadzw. dr hab. Antoni OLAK, MBA.
WSBPiI „Apeiron” Kraków
ORCID iD 0000-0003-2877-8183.

Mgr. Marek KUŁAKOWSKI, MA.
PHU MAJA in Łaziska Górne
ORCID: 0000-0002-0321-9652.

Mgr. Ing. Maciej MARUSZAK
UMB v B. Bystrici
Department of International Relations
ORCID: 0000-0002-0596-5560.

PRÍSTUP KU GLOBALIZÁCII, JEJ POZITÍVA A NEGATÍVA

APPROACH TO GLOBALIZATION, ITS POSITIVE AND NEGATIVE

Ivona ONDREJKOVÁ

ABSTRACT

A more interconnected world has brought new opportunities. People now travel to different countries and also work, study and live in them. They communicate on the web, exchanging ideas, cultural values and experiences. Students have access to courses from leading universities around the world via the Internet. Countries can produce more for less by specializing in what they do best and taking advantage of economies of scale in global markets.

Keywords: Globalization, globalization positives, globalization negatives.

ÚVOD

Medzinárodná konkurencia, celosvetový boj proti zmene klímy, vedecká spolupráca a výmena nápadov podnecujú tvorivosť a urýchľujú inovácie. Podniky, ktoré pôsobia na medzinárodných trhoch, si udržujú konkurencieschopnosť, pretože sa rýchlejšie učia a prispôsobujú.

Veľa občanov si na druhej strane myslí, že globalizácia priamo ohrozuje ich identitu a tradície a nepriaznivo ovplyvňuje kultúrnu rozmanitosť a ich spôsob života. Obávajú sa, že nebudú mať kontrolu nad svojou budúcnosťou, a majú pocit, že ich deti budú mať horšie vyhliadky ako oni sami.

Tieto obavy sú spôsobené pocitom, že vlády stratili kontrolu a nie sú schopné alebo ochotné usmerňovať globalizáciu ani riadiť jej vplyv tak, aby bola prínosom pre všetkých.

1 HISTORICKÉ ASPEKTY GLOBALIZÁCIE

Globalizácia nie je súčasťou sveta len v poslednom desaťročí. Pojem globalizácia sa prvýkrát objavili až v 80-tych rokoch minulého storočia a opisoval zmeny, ktoré sa udiali v modernom svete. História procesu globalizácie však siaha oveľa ďalej. Niektorí odborníci zastávajú názor, že prvé prejavy globalizácie boli prítomné už v roku 1492, kedy Krištof Kolumbus objavil „Nový svet“. Stretávame sa však aj s názormi, že prejavy globalizácie boli prítomné v jednotlivých etapách vývoja ľudstva od obdobia prvých civilizácií až po súčasnosť.

Rozmanitosť názorov na vývoj proces globalizácie je možné ilustrovať na nasledovných príkladoch.

Podľa britského sociológa Rolanda Robertsona je možné rozdeliť vývoj procesu globalizácie do piatich fáz: zárodočná fáza (začiatok 15. – polovica 18. stor. v Európe), počiatočná fáza (polovica 18. stor. – 70-te roky 19. stor. predovšetkým v Európe), vzostupná fáza (70-te roky 19. stor. – polovica 20-tych rokov 20. stor.), fáza zápasu o hegemóniu

(polovica 20-tych – koniec 60-tych rokov 20. stor.) a fáza neistoty (koniec 60-tych rokov 20. stor. – začiatok 90-tych rokov 20. stor.). Pri zostavovaní tejto periodizácie zohľadnil „hlavné tendencie, ktoré pôsobili v relatívne nedávnej minulosti vo vzťahu k svetovému usporiadaniu a dnešnej kompresii sveta.

Z pohľadu amerického politológa Manfreda B. Stegera je možné vývoj globalizácie rozdeliť do piatich období: prehistorické obdobie (10000 pred n. l. – 3500 pred n. l.), premoderné obdobie (3500 pred n. l. – 1500 n. l.), rané moderné obdobie (1500 – 1750), moderné obdobie (1750 – 1970), súčasné obdobie (od 1970 po súčasnosť). Za hlavné kritérium uvedeného delenia Steger považuje významné zrýchlenie v tempe sociálnych zmien a rozšírenie ich geografického dosahu.

Autorke tejto práce je najbližší názor, že globalizácia sa vyvíjala v troch érach. Za prvú éru globalizácie je možné považovať začiatok 19. storočia, kedy sa začalo formovať svetové hospodárstvo. *„Vo vzťahu medzi materskými krajinami a kolóniami sa začali objavovať prvky medzinárodnej integrácie. Z dôvodu prudkého rozmachu priemyselnej výroby a odstránenia bariér pre pohyb tovarov sa rozvíjal medzinárodný obchod a začal sa formovať medzinárodný trh“* (Nečas, 2011, s. 19).

Prvá éra globalizácie, a teda rozvoj medzinárodného obchodu, bola podmienená rozvojom železničnej a lodnej dopravy a zavedením zlatého štandardu v rokoch, ktoré výrazne uľahčovali medzinárodný obchod. Po prvej svetovej vojne bola prvá éra globalizácie narušená. Narušenie prvej éry globalizácie spôsobila Veľká svetová hospodárska kríza v roku 1929. Obchodné bariéry boli opäť zavedené a medzinárodný obchod zanikal, nakoľko štáty ochraňovali vlastných výrobcov.

Začiatok druhej éry globalizácie je možné predpokladať až v období po skončení 2. svetovej vojny. V týchto rokoch sa štáty snažili opäť obnoviť medzinárodné vzťahy uzatváraním rôznych alternatívnych medzinárodných zmlúv. „GATT bolo označenie štátov severnej Ameriky, západnej Európy a Japonska, ktoré je z angl. *„General Agreement on Tarrifs and Trade“ a predstavovalo všeobecnú dohodu o clách a obchode. V tom čase vznikali rôzne zoskpenia, ako napríklad v Európe EHS, v Amerike NAFTA a svetové, rozvinuté krajiny sa integrovali v rámci OECD, práve ktorá zaznamenávala výrazný ekonomický rast a prispievala k vzájomnému vyrovnávaniu životnej úrovne“* (Sojka, 2015, s. 10-11).

Po dvoch svetových vojnách a Veľkej svetovej hospodárskej kríze vystupovala do popredia zvlášť otázka zaistenia medzinárodnej bezpečnosti a obnovy vojnou zničeného hospodárstva, čo vyústilo do vzniku nových medzinárodných organizácií.

Tretia éra globalizácie začala približne v 80-tych rokoch minulého storočia a trvá až do dnes, pričom rozvoj procesu globalizácie je v posledných rokoch turbulentný a mohli by sme polemizovať o začiatku novej éry globalizácie. Rozvoj procesu globalizácie v tretej ére nastal v dôsledku výrazných technologických pokrokov, uľahčeniu medzinárodnej komunikácie prostredníctvom internetu, rozvoju medzinárodného obchodu, vznikom nadnárodných spoločností, rozvojom leteckej dopravy a v neposlednom rade pádom komunizmu. Pádom komunizmu sa uľahčil slobodný pohyb ľudí, tovarov a služieb, čím výrazne vzrástol turizmus.

1.1 POJEM GLOBALIZÁCIE

„Slovo globalizácia je dnes nielen v spoločenských vedách, ale aj v celospoločenskom diškurze používané tak často, že málokto by pochyboval o jej prítomnosti. Avšak ešte

v deväťdesiatych rokoch dvadsiateho storočia viedli akademici debatu o tom, či vôbec niečo ako globalizácia existuje" (Baboš, 2017, s. 11).

Globalizácia je pojem, s ktorým sa stretol snáď každý človek žijúci v 21. storočí. Pojem globalizácia je čoraz častejšie skloňovaný v súvislosti s fungovaním vyspelých moderných štátov. Je to proces, ktorý sa dotýka veľkého okruhu oblastí, ktoré sa naďalej rozširujú, ako napr. ekonomická, technologická, ekologická, politická, vojenská, sociálna, bezpečnostná a pod. Napriek tomu, že existuje mnoho definícií pojmu globalizácia, v súčasnosti nie je tento pojem definovaný jednotne. Táto skutočnosť je spôsobená aj tým, že odborníci majú na globalizáciu protichodné názory. Jednými je globalizácia vnímaná ako hybná sila rozvoja ľudstva, druhí jej pripisujú nárast kriminality, organizovaného zločinu, nepokojov a celkovej neistoty.

Neexistencia jednotného pojmu je spôsobená tiež tým, že globalizáciou sa zaoberajú predstavitelia rôznych spoločenských disciplín. Získavanie poznatkov o procese globalizácie z pohľadu rôznych vedných disciplín znamená, že napriek rovnakému javu globalizácie je predmet jej skúmania vždy rozdielny. Tieto rozdiely teda výrazne sťažujú akékoľvek možnosti zjednotenia poznatkov o globalizácii.

Pod pojmom globalizácia si vo všeobecnosti treba predstaviť určitý proces, ktorý sa veľmi rýchlo vyvíja a ovplyvňuje životy ľudí vo všetkých štátoch sveta.

„Globalizácia predstavuje multidimenziálny proces, v ktorom sa navzájom prelínajú a ovplyvňujú ekonomické, politické, sociologické, technologické, ekologické, kultúrne, náboženské, vojensko-strategické a ďalšie podmienky a faktory. Jej doterajší priebeh ukazuje, že v rámci mnohorozmernosti tohto procesu primárny bázický vplyv majú ekonomické aspekty, ktoré výrazne určujú a ovplyvňujú ostatné stránky globalizácie" (Šikula, 2005, s. 663-679).

Globalizácia nie je teda jeden proces, ale súbor zložitých procesov, ktoré pôsobia navzájom rozporne alebo protikladne v troch základných dimenziách a to v ekonomickej, politickej a sociálnej.

Procesy globalizácie smerujú k celosvetovej integrácii a organizácii výroby, finančných a bankových organizácií, informácií spojených s fenoménom svetovej nadvlády nadnárodných korporácií, ktoré ovplyvňujú globálne politické procesy medzi aktérmi svetovej politiky (Mládková, 2011).

Okrem definícií globalizácie podľa predmetu skúmania rôznych vedných disciplín, existuje aj niekoľko definícií, ktoré sa snažia vystihnúť globalizáciu v celej jej podstate. Pod globalizáciou môžeme jednoducho rozumieť rastúci význam prepájania jednotlivých medzinárodných procesov alebo subjektov. Globalizácia robí svet vzájomne závislejším a integrovanejším.

Globalizáciu sprevádza mnoho pozitív, ako aj negatív. Priniesli výzvy, ktorým musia čeliť predovšetkým manažéri, aby udržali konkurencieschopnosť na domácom ako aj zahraničnom trhu. Vplyvom globalizácie sú manažéri nútení riešiť globálne a zároveň domáce problémy. Manažéri musia zachytávať konvergentné trendy, ktoré sú osvedčené ale na druhej strane nesmú zabúdať na kultúrne a inštitucionálne a tradície, ktoré naopak pôsobia divergentne.

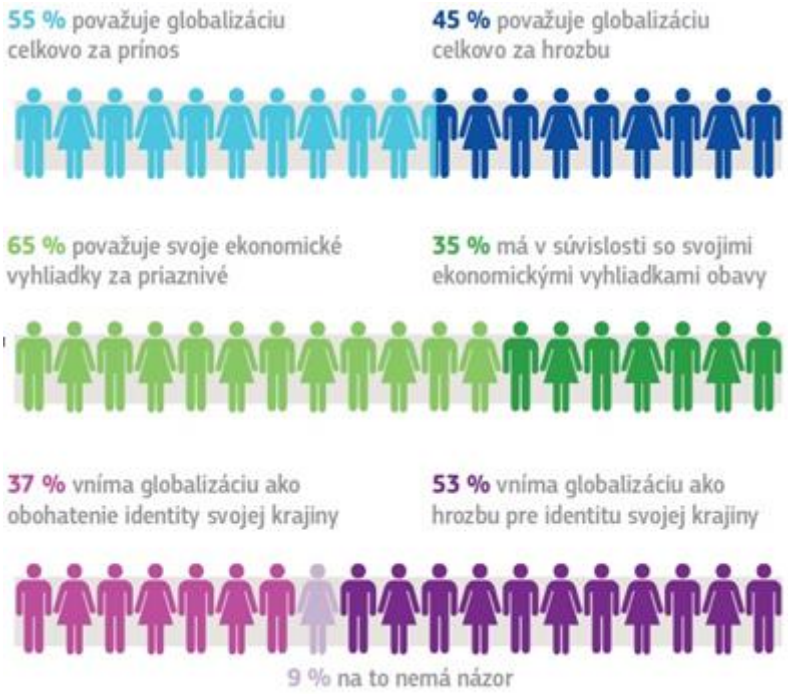

Obrázok 1 Porovnanie názorov na globalizáciu
Zdroj: Bertelsmann Stifung a Európska komisia (2016)

1.2 PRÍSTUP GLOBALISTOV A POZITÍVA GLOBALIZÁCIE

Základným impulzom pre začiatok globalizácie bola revolúcia v doprave v polovici 20. storočia. Pomocou rýchlejšej a sofistikovanejšej dopravy mohli firmy uzavierať obchody nielen s lokálnymi partnermi, ale aj s partnermi na opačnej strane Zeme. Priekopníkom globalizácie boli Spojené štáty americké, kde miestne spoločnosti v 60. rokoch expandovali na európske trhy. Dôsledkom toho bolo, že Američania sa museli čiastočne prispôsobiť európskemu zákazníkovi a naopak. Stykom dvoch kultúr sa zmenil spôsob výroby a predaja. Tieto zmeny niektorí označili ako prínos, iní sa s tým nikdy nezmierili. Do globalizácie sa neskôr zapojili aj ďalšie krajiny. V 70. rokoch, keď nastal prudký rozvoj japonskej ekonomiky sa jej tovary rozšírili do všetkých krajín. V USA a Európe tak boli následkom konkurenčného boja zredukované niektoré priemyselné odvetvia. Ich miesto zaujali japonské firmy s ich spôsobom výroby. Tieto procesy prebiehali aj v 80. a 90. rokoch a prebiehajú naďalej.

Ďalším veľkým pozitívom globalizácie je podľa názoru globalistov rozvoj informačných technológií, ktoré umožňuj ú šetriť čas a náklady. Jedným z významných dopadov informačnej revolúcie a sprievodných javov globalizácie je rýchlo postupujúca časovo priestorová kompresia. Zatiaľ čo doručenie správy medzi susednými sídlami trvalo pred niekoľkými stáročiami hodiny, prípadne dni, dôležitá správa dokáže dnes obletieť svet prakticky okamžite. Význam priestoru a času v ľudskom živote aj v organizácii produkcie sa v posledných rokoch podstatne zmenil. Svet sa v našom vnímaní zmenšuje. V peňažnej ekonomike prestávajú byť vďaka informačným technológiám čas a vzdialenosť prekážkou. Využívanie informačných technológii je už dôležitou podmienkou prežitia v medzinárodnej konkurencii.

Liberalizácia spôsobuje, že svetový obchod mimoriadne rastie. Podľa globalistov predstavuje globalizácia základný predpoklad ekonomického rastu, ktorý je kľúčom k uspokojovaniu najdôležitejších ľudských potrieb a zároveň ľudskému pokroku.

Ekonomický rast zlepšuje životné podmienky ľudí, zmierňuje chudobu a chráni životné prostredie. Odstraňovanie bariér voľného pohybu ľudí, tovarov a služieb podnecuje konkurenciu, znižuje ceny pre spotrebiteľov, zvyšuje efektívnosť výroby, podporuje zamestnanosť a súčasne podnikateľské prostredie.

V dôsledku pokračujúcej automatizácie výroby a technického rozvoja, ako aj finančne nesmierne náročnej aplikácie nových vedeckých objavov vo výrobe, ktoré zvládli len najväčšie hospodárske giganty, došlo k vzniku nadnárodných spoločností, ktoré spojili svoje finančné možnosti a ovládli svetový trh výrobkami, aké okrem nich nie je nikto schopný produkovať. Svetová výroba sa internacionalizovala a so svojou kvalitou sa bezkonkurenčne začala presadzovať na svetových trhoch. Takto došlo k vzrastajúcej koncentrácii ekonomickej moci do rúk niekoľkých nadnárodných spoločností. Finančné toky začali tiecť do ktoréhokoľvek kúta sveta. Došlo teda k celkovej globalizácii sveta a tá zákonite presadila aj ekonomickú globalizáciu. Tento vývoj je nezvratný a bude len pokračovať.

Je nepochybné, že sa na trhu utvára pre spotrebiteľa podstatne bohatšia ponuka, čo možno označiť za pozitívum, pokiaľ ide o mieru uspokojovania jeho potrieb. V druhom rade, vytvorenie širšieho trhového priestoru pre uplatnenie tak pre produkty, ako aj výrobné podmienky pre vysokú valorizáciu voľného kapitálu je výhodné pre kapitálovo zdatnejších zahraničných investorov, či výrobcov. Toto prehĺbenie konkurenčných podmienok síce sťažuje pozíciu domácim podnikateľom, avšak táto skutočnosť objektívne pôsobí motivačne smerom k zvyšovaniu pestrosti, kvality aj k znižovaniu cenovej hladiny ponúkanej domácej produkcie (čo by malo byť primárnou funkciou trhu).

Globalisti sú presvedčení o tom, že globalizácii bránia nesprávne nastavené sociálne zákony. Nesprávna sociálna politika štátu môže byť dokonca prekážkou ekonomického rastu, pretože nesprávne sociálne zákony *„uberajú ľuďom motiváciu zapojiť sa do pracovného procesu (zamestnať sa), nakoľko pri väčšom snažení a námahe je ich príjem len o niečo vyšší ako príjem zo štátnych sociálnych dávok“* (NEČAS, 2011, s. 118).

Medzi hlavné pozitíva globalizácie je možné zaradiť:
- vyššia mobilita osôb,
- spoznávanie nových kultúr,
- väčšia sloboda pohybu,
- rast pracovných príležitostí,
- rušenie vízových povinností,
- rýchle šírenie nových technológií (internet, lekárstvo).

1.3 PRÍSTUP ANTIGLOBALISTOV A NEGATÍVA GLOBALIZÁCIE

Antiglobalizmus je odmietanie konzumného spôsobu života. So silnejúcou globalizáciou narastá aj väčší odpor voči nej. Antiglobalisti presadzujú tzv. alterglobalizáciu (alternatívnu globalizáciu), čiže globalizáciu bez zištných záujmov najsilnejších ekonomických a politických štruktúr Podľa odporcov globalizácie z vyššie spomínaných pozitív profituje iba „západ“ a teda bohatšie krajiny na úkor chudobnejších krajín.

Výsledkom je, že z bohatých sa stávajú ešte bohatší a ich počet klesá a počet chudobných je stále väčší a stávajú sa ešte viac chudobnými a s tým súvisí aj postupný rozpad strednej vrstvy. Hlavný problém vidia v porušovaní základných ľudských práv v zneužívaní ľudí ako aj prírodných zdrojov tretieho sveta pre potreby vyspelých štátov.

Energetická kríza

Globálny objem vyrábanej produkcie vo svete sústavne narastá tak, ako sa kvantitatívne zvyšuje výrobný potenciál jednotlivých krajín, ale aj celková spotreba súvisiaca s rastom obyvateľstva planéty i úrovne jeho materiálneho konzumu. Dochádza k tomu, že znižovanie spotreby materiálov a energie na jednotku produkcie nestačí pokryť ich rastúcu spotrebu. Človek už vlastne „prečerpáva" zásoby dosiaľ využiteľných prírodných zdrojov, ktorými disponuje naša planéta. Podľa niektorých autorov sa už jasne črtá vyčerpanosť svetových zásob ropy, ktorá sa úplne evidentne prejaví nárastom jej cien na svetových trhoch už v priebehu tohto desaťročia. Niektorí experti v USA predpokladajú, že svetová ťažba ropy začne klesať v r. 2004 a že ak nedôjde k nejakému podstatnému technologickému zlomu, svet bude čeliť skutočnému nedostatku ropy už od roku 2010.

Nezamestnanosť

Je to spôsobené radikálnym spôsobom znižujúcou sa pracovnou náročnosťou nových technológií, „tvrdých" i „mäkkých", vrátane rôznych fúzií, ale aj odchodom kapitálu z materských vyspelých krajín do krajín s nižšou mzdovou úrovňou. Vývoj vo vyspelých krajinách v posledných desaťročiach v podstate popiera donedávna akceptovanú predstavu o tesnejšej korelácii medzi tempom ekonomického rastu a ponukou pracovných miest.

Ukazuje sa, že v posledných dvoch ponuky počtu pracovných miest prepočítaných na plný pracovný úväzok. Tvrdenia, že globalizácia vytvára nové pracovné miesta nahradzujúce, čo do svojho počtu, vo veľkej miere úbytok pracovných príležitostí spôsobený reštrukturalizáciou podnikov či služieb, sa ukazujú byť nepodložené. Nehovoriac o pracovných miestach krachujúcich podnikateľských subjektov.

Dominantné postavenie monopolov

Globalizácia, založená v niektorých prípadoch až na extrémnej liberalizácii ekonomických aktivít, sa zvlášť markantne prejavuje na finančných trhoch. Je sprevádzaná ich nevídanou expanziou a špekulatívnymi transakciami. Obrovská koncentrácia financií v rukách najväčších finančných skupín a špekulantov brzdí racionálne fungovanie finančných trhov, predstavuje vážnu hrozbu pre stabilitu ekonomiky vo svete a vedie k opakovaným finančným krízam.

Po posledných škandáloch, zaznamenaných najmä v USA, ale aj v ďalších krajinách, sa finanční experti dožadujú uplatnenia štátnych regulatív v tejto oblasti.

Nestabilita ekonomiky a ekonomické rozdiely medzi krajinami

Nová kvalita technicko-ekonomickej paradigmy súvisiaca s prienikom informačno-kominukačných technológií (ďalej len „*IKT*") a so zrýchlením globalizácie, ako aj skoro desať rokov trvajúca pomerne vysoká a stabilná dynamika HDP v USA, ktorá mala vyplývať z „novej ekonomiky", opätovne vzkriesila úvahy o dlhodobých Kondratievských cykloch hospodárskeho rozvoja, pričom vyspelé krajiny (v prvom rade USA a s určitým oneskorením tiež EÚ) by sa v súčasnosti mali nachádzať na 20-25 ročnej vzostupnej fáze 50-ročného cyklu, čo by znamenalo perspektívu rastu aspoň do roku 2020-2025.

Vývoj od roku 2000 v USA, ktorý znamená recesné prerušenie konjunktúry, skôr naznačuje, že príznačný cyklický vývoj kapitalistickej ekonomiky pretrváva naďalej a s ním

aj tendencia k jej neustálenému vývoju, najviac ohrozovanému nestabilitou finančných trhov, ale aj nestabilitou globalizovaného svetového politického prostredia.

Medzi hlavné negatíva globalizácie je možné zaradiť:
- anonymná kriminalita,
- rozdeľovanie ľudstva na chudobných a bohatých,
- rast emigrácie,
- hromadné bankroty,
- poškodzovanie životného prostredia,
- rast počtu väzňov,
- šírenie kultúry konzumu,
- konzum lacnej brakovej kultúry.

ZÁVER

Je nepochybné, že globalizácia má svoje výhody aj nevýhody. Vďaka globalizácii sa náš svet zmenšuje. Môžeme to vidieť napr. v oblasti informačných technológií, a to napr, prostredníctvom odosielania správ – emailov. Vplyv globalizácie je badateľný aj v konkurencieschopnosti podnikov nadnárodných, ako aj lokálnych. Medzi hlavné pozitíva globalizácie je možné zaradiť: vyššia mobilita osôb, spoznávanie nových kultúr, väčšia sloboda pohybu, rast pracovných príležitostí, rušenie vízových povinností, rýchle šírenie nových technológií (internet, lekárstvo).

Globalizácia má aj mnoho negatív. Medzi hlavné negatíva globalizácie je možné zaradiť: anonymná kriminalita, rozdeľovanie ľudstva na chudobných a bohatých,
rast emigrácie, hromadné bankroty, poškodzovanie životného prostredia, rast počtu väzňov, šírenie kultúry konzumu, konzum lacnej brakovej kultúry.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BABOŠ, P. 2017. Slovensko v globalizujúcej sa EÚ. Výzvy pre súčasné demokracie a trhové hospodárstva. Bratislava : Centrum spoločenských a psychologických vied SAV, 2017. s 82. ISBN 978-80-972693-2-6

MLÁDKOVÁ, L., JEDINÁK, P. a kol. 2011. Vybrané aspekty systému řízení státních organizací. Zlín, Vydavateľ: Radim Bačuvčík – VeRBuM. 2011. 124 s. ISBN 978-80-87500-10-1

NEČAS, P., IVANČÍK, R. 2011. Globalizácia, obrana bezpečnosť. Liptovský Mikuláš, Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši, 2011. 190 s. ISBN 978-80-8040-425-3

SOJKA, L., COCUĽOVÁ, J. 2015. Dopady globalizácie na riadenie ľudských zdrojov. Prešov, Bookman, s.r.o. 2015. 279 s. ISBN 978-80-8165-098-7

ŠIKULA, M. 2005. K metodologickým východiskám ponímania fenoménu globalizácie. In Ekonomický časopis, 2005, roč. 53, č. 7. ISSN 0013-3035.

JUDr. Ivona ONDREJKOVÁ
Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši
Demänová 393, 036 01 Liptovský Mikuláš
Ivona.ondrejkova@aos.sk

SKÚSENOSTI Z POSKYTOVANIA PODPORY ZO STRANY HOSTITEĽSKEJ KRAJINY V OS SR

EXPERIENCE FROM THE PROVISION OF SUPPORT BY THE HOST COUNTRY IN AF OF THE SR

Rudolf PÁSTOR

ABSTRACT

Based on the HNS doctrine, common coordination elements are created at individual levels of management, which are intended for planning and coordinating the provision of HNS. Representatives of the Allied Forces, on the one hand, and representatives of the host country, on the other, are nominated for these joint coordination elements. In order to ensure the relevant representatives of the Slovak Republic in the common coordination elements of the HNS, it is necessary to have structures for the HNS created on the part of the host country already in peacetime. This approach will create the conditions for the training of professionally qualified staff, the necessary documentation, techniques, materials and infrastructure for the provision of HNS at the required level.

Keywords: Doctrine, common coordination elements, training, professionally qualified

ÚVOD

Proces vstupu Slovenskej republiky (ďalej len SR) do Severoatlantickej aliancie (ďalej len NATO[1]) bol úspešne zavŕšený odovzdaním ratifikačných listín dňa 29. marca 2004 vo Washingtone[2] a znamenal jeden z najvyznanejších historických medzníkov v novodobej histórii. SR sa týmto dňom stala členskou krajinou NATO so všetkými povinnosťami ale aj právami voči zabezpečeniu kolektívnej bezpečnosti členských krajín Aliancie a teda jedným z garantov bezpečnostnej architektúry nielen v európskom, ale aj v globálnom priestore. Prijatím SR do NATO sa tak úspešne ukončila etapa prístupového procesu nielen pre príslušníkov Ozbrojených síl Slovenskej republiky (ďalej len OS SR), ale predovšetkým pre všetkých občanov SR. Slovensko po vstupe do NATO prijalo princípy Severoatlantickej zmluvy, ktoré predstavujú garanciu a východiská pre zabezpečenie obrany na koaličnom princípe. Koaličný charakter obrany nepredstavuje len garanciu v oblasti obrany, ale aj záväzok SR prispievať do spoločnej obrany a bezpečnosti spojencov, tzn. že členstvo rovnako zaväzuje k aktívnej účasti na upevňovaní mieru a stability vo svete.

Kolektívna bezpečnosť je založená na troch hlavných predpokladoch. Prvým predpokladom je zabránenie vojne prostredníctvom zamedzeniu vykonávania akýchkoľvek vojenských akcií. Druhým predpokladom zamedzenia agresie je predpoklad identifikácie agresora a zabránenie mu vo vykonávaní jeho zámeru. Tretím predpokladom je skutočnosť, že agresor si je vedomý toho, že medzinárodné spoločenstvo jeho agresívne konanie odsúdi. V histórii medzinárodnej bezpečnosti je však mnoho výnimiek kedy nebolo vždy ľahké identifikovať agresora, ktorý často zostal nepotrestaný (Marek, J., Bučka, P, 2021, s. 3).

[1] North Atlanic Treaty Organization (ang.)
[2] Zákon 301/2004 Z.z. o uzavretí Severoatlantickej zmluvy

SR používa svoje vojenské kapacity a spôsobilosti na podporu svojich bezpečnostných záujmov v celom spektre operácií, pričom niektoré operácie zahŕňajú len rutinné opakujúce sa vojenské činnosti, netýkajú sa symetrického a ani asymetrického spôsobu vedenia bojovej činnosti, zatiaľ čo hlavné operácie sa týkajú symetrického spôsobu vedenia bojovej činnosti. Na druhej strane napríklad operácie proti terorizmu a organizovanému zločinu sa týkajú hlavne asymetrického spôsobu vedenia vojenských činností. Všetky tieto operácie, každá s rozdielnymi príčinami vzniku, cieľmi a aktérmi, môžu byť vedené súčasne v rámci jedného priestoru, čo kladie vysoké nároky na zabezpečenie velenia a riadenia OS SR ako aj koordináciu ďalších, vrátane podporných činností v prospech zúčastnených aktérov.

Jednou z výziev, ktoré stáli pred SR po jej prijatí do NATO, bola príprava na prechod alebo pobyt a pôsobenie koaličných vojsk na svojom území. Uvedená téma bola a pravdepodobne aj bude často diskutovanou, no pre ktorúkoľvek suverénnu krajinu, ktorá sa pre zabezpečenie svojej suverenity a územnej celistvosti stala súčasťou vojenskej obrannej aliancie je nevyhnutné prijať celý rad opatrení, ktoré majú komplexný charakter. Preto je zabezpečenie koaličných vojsk hostiteľskou krajinou (ďalej len HN[3]) z hľadiska poskytovania podpory počas pôsobenia koaličných vojsk na území členskej krajiny v doktrinálnom prostredí NATO problematikou strategickej úrovne.

1 STAV RIEŠENIA A SKÚSENOSTI Z POSKYTOVANIA PODPORY ZO STRANY HOSTITEĽSKEJ KRAJINY NA ÚZEMÍ SR

V OS SR do roku 2018 neboli vytvorené samostatné štruktúry pre riadenie a koordináciu HNS. Zabezpečovanie úloh HNS bolo riešené na základe požiadaviek s využitím súčasných štruktúr velenia a riadenia OS SR. Pre účely HNS boli a sú využívané prioritne dostupné podporné jednotky OS SR či už v rámci podpory tranzitov spojeneckých vojsk alebo medzinárodných cvičení. Pre poskytovanie zdravotníckej podpory môžu byť v súčasnosti použité obväziská PS OS SR a VzS OS SR, poľná mobilná zdravotnícka jednotka Role 2 alebo tím na vyšetrovanie nákaz a tím preventívnej medicíny. Tieto spôsobilosti sú však primárne určené pre potreby OS SR, preto ich dostupnosť pre účely HNS nie je zaručená. Nakoľko časť podporných jednotky OS SR je zaradená do deklarovaných síl pre NATO a ďalšie podporné jednotky sú určené pre národné účely, teda pre podporu jednotiek OS SR. V súvislosti s opatreniami vyplývajúcimi pre OS SR v prípade aktivácie čl. 5 Severoatlantickej zmluvy je potrebné mať v štruktúre OS SR jednotky primárne určené na riešenie úloh HNS.

Do roku 2017 v štruktúrach OS SR nebola žiadna takáto jednotka, preto bola tabuľkovo vytvorená rota RSOM[4] (Rear Staging and Onward Movement) a v roku 2018 bolo vytvorené oddelenie HNS v štruktúre GŠ OS SR. Z hľadiska dostupnosti zásob pre účely HNS, zásoby bežnej potreby OS SR sú využiteľné aj pre potreby HNS, čo však z dôvodu ich obmedzeného množstva má dopad na plnenie mierových úloh OS SR. Zásoby liekov a zdravotníckych pomôcok sú vytvárané len pre potreby OS SR a nemôžu byť z kapacitných dôvodov použité pre potreby spojeneckých síl. Obdobná situácia bola v dostupnosti zásob v štátnych hmotných rezervách (ďalej len ŠHR) pre spojenecké jednotky, ŠHR boli dostupné len pre potreby OS SR. Výcvik podporných jednotiek (logistika, KIS, doprava, atď.) je vykonávaný v súlade s programami výcviku pre jednotlivé podporné spôsobilosti. Pretrvávajúcim problémom je nedostatok odborne zdatného personálu, ktorý pozná doktríny, procedúry a postupy pre plánovanie a poskytovanie HNS a je dostatočne jazykovo spôsobilý. Spôsobilosť OS SR poskytovať HNS bola reálne precvičovaná počas medzinárodných cvičení vykonávaných na území SR. Skúsenosti z cvičenia Capable Logistician 2013 a cvičení Slovak Shield ako aj z

[3] Host Nation (ang.)
[4] Pobyt a následný presun

ďalších medzinárodných cvičení ukazujú, že získané skúsenosti z poskytovania HNS neboli inštitucionálne uchovávané a rozvíjané.

Pre potreby poskytovania HNS je využívaná pozemná výzbroj a technika (PVaT) na zabezpečenie presunov osôb, prepravy a manipulácie s materiálom. Stav doplnenia touto technikou na tabuľkách počtov OS SR sa pohybuje na úrovni cca 60% a cca 55% tejto techniky je po dobe životnosti, čo má negatívny dopad na jej spoľahlivosť a prevádzkyschopnosť. Pretrváva nepriaznivá situácia v stave doplnenia manipulačnými prostriedkami (žeriavy, kontajnerové nakladače, vysokozdvižné vozíky a pod.) a autobusmi v celom priereze OS SR. Ďalšiu skupinu výzbroje, ktorá sa využíva na poskytovanie HNS je technika a materiál určený na poskytovanie poľných služieb konkrétne stany, ubytovacie kontajnery, poľné sprchy a toalety, poľné výdajne PHM, skladové kontajnery atď. V súčasnej dobe všetky používané poľné stany (S-65) okrem limitovaného počtu nafukovacích stanov sú po dobe životnosti, sú konštrukčne zastarané a nespĺňajú požiadavky na zabezpečenie ubytovania v sťažených klimatických podmienkach. Ďalším veľkým problémom je nedostatok a zastaranosť prostriedkov na zabezpečenie poľných služieb. Ide o zabezpečenie stravovania, hygienického zabezpečenia, ekológie, protipožiarnej ochrany, zabezpečenie osvetlenia, likvidácie odpadov, elektrickej energie, doplňovanie a skladovanie PHM. Oblasť budovania poľnej infraštruktúry, výstavba a udržiavanie poľných kempov z dôvodu zastaraných i chýbajúcich technických prostriedkov je veľmi limitovaná. Vo všeobecnosti je možné povedať, že PVaT OS SR využiteľná pre potreby HNS je v prevažnej miere zastaraná a jej počty nie sú dostatočné ani pre potreby OS SR, nie pre zabezpečenie poskytovania podpory spojeneckým vojskám pôsobiacim na teritóriu SR.

V podmienkach OS SR v súčasnosti nie je organizovaná systematická príprava veliteľov v oblasti HNS. Prednášky s témou HNS sú len súčasťou Krátkodobých odborných kurzov organizovaných Akadémiou ozbrojených síl SR. Vo všeobecnosti doplnenie podporných jednotiek personálom sa pohybuje na úrovni cca 60%. Jedným z dôvodov je možnosť uplatnenia týchto PrV v civilnom sektore. Ďalším dôvodom nezáujmu slúžiť v oblasti podporných služieb a to najmä v oblasti logistiky je zastaranosť techniky a materiálu, hmotná zodpovednosť za zverený materiál vysokej hodnoty, obmedzená možnosť zabezpečovať požadovaný materiál a služby z dôvodu veľmi obmedzených zdrojov a možností centrálneho obstarávania ako aj komplikovaného decentrálneho obstarávania.

Medzi infraštruktúru SR využiteľnú pre potreby HNS patrí dopravná infraštruktúra cesty, železnice vrátane dopravných uzlov letiská a železničné stanice, ubytovacie zariadenia, parkovacie, manipulačné a odstavné plochy, čerpacie stanice, sklady, športoviská a inžinierske siete. Osobitnú pozornosť je potrebné venovať infraštruktúre letísk, železníc a komunikácií predurčenej na zabezpečenie HNS v rámci kolektívnej obrany z ktorej je len malá časť v správe MO SR. Určené automobilové cesty (UAC) nespĺňajú požadované minimálne parametre. Najčastejšími nedostatkami sú absencia požiadavky na minimálnu vyhradenú a výnimočnú zaťažiteľnosť mostov, technický stav cestných mostov, napojenie na dopravné koridory EÚ (medzinárodné cestné ťahy a multimodálne koridory) je väčšinou len prostredníctvom ciest I. triedy s preťaženou hustotou premávky. Okrem dokončenej diaľnice D2 je rozpracovaných viacero úsekov diaľnic a rýchlostných ciest, ktoré nebudú dokončené v krátkodobom časovom horizonte. Predurčené letiská vykládok a nakládok sú limitované technickým stavom letiskových prevádzkových plôch, počtom a technickým stavom manipulačných prostriedkov a dostupným obslužným personálom, pričom nevyhnutným predpokladom pre zabezpečenie plynulosti prevádzky letísk je okamžitý odsun prijatých osôb a materiálu vrátane dostatočného časového limitu pre vykonanie technického odbavenia lietadiel.

Veľkú skupinu infraštruktúry využiteľnú pre potreby HNS tvoria ubytovacie a zdravotnícke zariadenia. Zrušením vojenskej základnej služby sa ubytovacie a zdravotnícke

kapacity, ktoré sú v užívaní OS SR z veľkej časti zredukovali. Dôvodom je opustenie celých objektov z dôvodu rušenia útvarov alebo zmena ich účelu na iný ako je ubytovanie. Veľká časť tejto infraštruktúry, ktorá je v užívaní OS SR nespĺňa predpísané hygienické štandardy. Vo všeobecnosti možno konštatovať, že dostupnosť voľných ubytovacích kapacít aspoň v minimálnom technickom a hygienickom štandarde je limitovaná. Ďalšou veľkou skupinou infraštruktúry využiteľnej pre potreby HNS tvoria parkovacie, manipulačné a odstavné plochy, čerpacie stanice, sklady, športoviská a inžinierske siete. Možnosť využitia dostupnej infraštruktúry v užívaní OS SR, v správe MO SR a ďalších rezortov SR pre účely HNS je obmedzená z dôvodu chýbajúcej ucelenej databázy tejto infraštruktúry vrátane stavu a kapacít a chýbajúcich dohôd pre možnosť využívania dostupných kapacít MO SR a iných mimorezortných zložiek.

2 SKÚSENOSTI Z PRIJÍMANIA PODPORY ZO STRANY HOSTITEĽSKEJ KRAJINY V OPERÁCIÁCH MEDZINÁRODNÉHO KRÍZOVÉHO MANAŽMENTU

SR sa od svojho vzniku mimoriadne aktívne zapojila do operácii medzinárodného krízového manažmentu a rezort MO SR je bez akýchkoľvek pochýb najvýznamnejším prispievateľom čo do veľkosti svojich príspevkov vysielaných na plnenie úloh mimo vlastného územia v SR. V doterajšej histórii tak viac ako 18 000 príslušníkov OS SR pôsobilo na 3 kontinentoch sveta buď ako jednotky a národné kontingenty OS SR (SLOVCON) alebo ako jednotlivci a to či už ako súčasť koaličného zoskupenia, alebo v rámci operácií MKM pod záštitou jednej z medzinárodných organizácií. Oblasť skvalitnenia prípravy nasadzovaného personálu do operácií MKM bola aj premetom výskumnej úlohy plnenou aj AOS gen. M. R. Štefánika v roku 2019, ktorej závery sú známe. Skutočnosťou však zostáva, že uvedená výskumná úloha riešila skvalitnenie prípravy personálu pred jeho nasadením do operácií vedených mimo územia SR, no nie pre oblasť využívania HNS kde je nevyhnutná dispozícia skúseným personálom na funkciách ktoré riadia operácie MKM v jednotlivých funkčných oblastiach HNS v rôznych krajinách, s rôznou úrovňou infraštruktúry, rôznym právnym usporiadaním a s jej rôznou dostupnosťou v priestore vedenia operácií nevynímajúc také skutočnosti, že každá z týchto operácií je zastrešovaná medzinárodnými organizáciami ktoré majú rôzne právne dohody uzatvorené s HN a rôzne vnútorné pravidlá. Nemôžeme tak aplikovať rovnaké podmienky pre HNS v operáciách vedených NATO, OSN alebo EÚ. Každá u týchto operácií má svoje vlastné pravidlá a podmienky, ktoré vo fáze prípravy pred nadsadením musia byť predmetom dôkladných analýz a posúdenia právnych a ekonomických aspektov majúcich vplyv na čerpanie finančných prostriedkov z rozpočtu MO SR. Z vlastnej skúsenosti si dovolím vysloviť tvrdenie, že OS SR na základe dlhodobého pôsobenia v operáciách MKM disponujú OS SR dostatočne erudovaným personálom ktorý však tvorí početne neveľkú, no jazykovo a odborne pripravenú skupinu PrV, schopných rokovať a dosiahnuť požadované výsledky s autoritami medzinárodných organizácii zastrešujúcich konkrétne operácie, ale aj s miestnymi autoritami HN o poskytovaní HNS v prospech SLOVCON.

V doterajšej praxi a aj vo vzťahu k celkovému stavu materiálneho a technického zabezpečenia OS SR tak môžeme využívanie HNS rozdeliť na dve kvalitatívne a kvantitatívne obdobia.

Prvé obdobie je obdobím po roku 1993, kedy ASR a potom OS SR deponovali v svojich zásobách dostatočnými množstvami materiálu pre zabezpečenie svojich kontingentov v rámci operácií MKM, čo vyústilo do využívania HNS len v nevyhnutnom rozsahu, zabezpečujúcom bežný život SLOVCON. V tomto období bol rozsah poskytovanej HNS obmedzený len na poskytovanie tovarov a služieb v rámci existujúcich dohôd uzatvorených medzi organizáciami

zastrešujúcimi konkrétnu operáciu a HN. Uspokojovanie akýchkoľvek ďalších požiadaviek národných kontingentov mimo HNS tak vytváralo tlak na dopravné spôsobilosti OS SR vrátane strategickej leteckej prepravy.

Druhé obdobie je charakterizované nepriaznivým stavom v oblasti materiálneho a technického zabezpečenia v OS SR v dôsledku nepriaznivého vývoja rozpočtu na obranu, ktorý nedokázal uspokojiť požiadavky nielen jednotiek OS SR na území SR ale aj vojenských kontingentov nasadených v operáciách MKM mimo územia SR. Toto obdobie je charakterizované mimoriadnou aktivitou riadiacich funkcionárov hľadať riešenia v spolupráci aj s HN tak, aby jednotlivé kontingenty SLOVCON v operáciách mohli plniť stanovené operačné úlohy MKM. Prirodzene pre tieto riešenia bolo nevyhnutné zvýšiť finančnú disponibilitu riadiaceho subjektu (SCKM GŠ OS SR od roku 2014) a legislatívne upraviť spôsob nakladania s finančnými prostriedkami tak, aby platby za poskytované tovary a služby mohli byť realizované včas a bez omeškania.

Prelomovým obdobím pre využívanie HNS bolo obdobie po roku 2017, kedy v dôsledku zastarania techniky v operáciách MKM (UNFICYP, ALTHEA) a nutnosti doplnenia techniky (NATO EfP) boli využívané medzinárodné právne dohody medzi OSN, EÚ a NATO tak, že v HN bola požadovaná technika obstarávaná s výraznými zľavami, čo v prípade niektorých druhov tvorilo úsporu až 49 % nákupnej ceny a vo väčšine prípadov bez platby DPH. HNS sa tak stala integrovanou, plnohodnotnou súčasťou a jedným zo základných druhov zabezpečenia SLOVCON v operáciách MKM.

3 IDENTIFIKÁCIA CIEĽOVÉHO STAVU SPÔSOBILOSTÍ PRE PODPORU ZO STRANY HOSTITEĽSKEJ KRAJINY

Jedným z atribútov cieľového stavu v oblasti HNS je stav, kedy zodpovedný personál vie použiť aktuálne doktríny, publikácie, postupy a procedúry NATO pre oblasť HNS v praxi a tieto dokumenty sú implementované do národných štandardov a postupov zabezpečujúcich interoperabilitu.

K posilneniu schopnosti NATO zabezpečiť rýchle a koordinované rozmiestenie spojeneckých síl na východnú hranicu aliancie boli v krajinách, ktoré tvoria túto hranicu posilnené štruktúry NATO vytvorením jednotiek NATO Force Integrated Unit[5] (NFIU). Táto skutočnosť vyžaduje adekvátnu reakciu aj na strane OS SR, MO SR a SR. Na základe uvedeného by mohlo byť riešením vytvorenie koordinačného prvku na úrovni MO SR za účelom riešeniu úloh HNS, ktoré sú nad rámec spôsobilostí OS SR a k riešeniu koordinácie HNS na nadrezortnej úrovni vrátane riešenia dostupnosti štátnych a civilných zdrojov. Na úrovni GŠ OS SR bolo vytvorenie koordinačného prvku[6], ktorého úlohou je koordinácia a koncepčný rozvoj spôsobilostí HNS v podmienkach OS SR len logickým vyústením riešenia tejto problematiky. Tento prvok má zároveň plniť úlohu tzv. miesta prvého kontaktu (Single Point of Contact) pre poskytovanie HNS spojeneckým silám v rámci zabezpečenia úloh kolektívnej obrany v rámci OS SR.

Na operačnej úrovni by mohlo byť riešením navrhované predurčenie koordinátorov HNS na jednotlivých operačných veliteľstvách (VePS, VeVzS) a ÚHL s kompetenciami riešiť koordináciu HNS na regionálnej úrovni prostredníctvom veliteľov posádok. Na taktickej úrovni v rámci útvarov OS SR je potrebné predurčiť personál, ktorý bude zodpovedať za koordináciu HNS. Nakoľko sa jedná o spojenie viacero podporných spôsobilostí, úlohou týchto koordinátorov HNS bude mať aktuálny prehľad o spôsobilostiach útvaru využiteľných pre

[5] Jednotky NATO pre integráciu síl

[6] Od 1. apríla 2018 bolo v štruktúrach GŠ OS SR vytvorené Oddelenie HNS.

HNS, poznať postupy pre plánovanie, poskytovanie a fakturáciu tovarov a služieb poskytovaných v rámci HNS. Na základe doktríny HNS sú na jednotlivých úrovniach riadenia vytvárané spoločné koordinačné prvky, ktoré sú určené na plánovania a koordinovanie poskytovania HNS. Do týchto spoločných koordinačných prvkov sú nominovaní zástupcovia spojeneckých síl na jednej strane a na druhej strane zástupcovia hostiteľskej krajiny. Z dôvodu zabezpečenia relevantných zástupcov SR do spoločných koordinačných prvkov HNS, je potrebné mať na strane hostiteľskej krajiny vytvorené štruktúry pre HNS už v čase mieru. Tento prístup vytvorí podmienky pre prípravu odborne spôsobilého personálu, potrebnej dokumentácie, obstaranie techniky, materiálu a zabezpečenie infraštruktúry pre poskytovanie HNS na požadovanej úrovni.

ZÁVER

Vo všeobecnosti možno povedať, že pre účely HNS možno využiť všetky podporné jednotky OS SR, ktoré budú aktuálne dostupné na území SR. Avšak pre poskytovanie HNS v prípade najhoršieho scenára pri ambícii NATO (2 spoločné hlavné operácie a 4 spoločné operácie malého rozsahu) pre rozmiestnenie spojeneckých jednotiek na území SR za účelom kolektívnej obrany, nie je možné rátať s využitím podporných jednotiek deklarovaných pre ciele síl nakoľko tieto môžu pôsobiť v prospech aliančného zoskupenia na iných operačných smeroch po ich prepodriadení (Transfer of Authority[7]) pod velenie príslušného operačného veliteľa NATO. Vychádzajúc z definície HNS, že ide o civilnú a vojenskú pomoc poskytovanú krajinou (v tomto prípade SR) v úlohe HN je potrebné okrem spôsobilostí OS SR zabezpečiť spojeneckým silám dostupnosť k spôsobilostiam rezortu obrany SR, iných rezortov SR, civilným kapacitám v požadovanej kvantite, kvalite, čase a lokalite. HNS má byť poskytovaná za minimálne rovnakých podmienok, ako je podpora poskytovaná pre vlastné jednotky, bez generovania zisku.

V podmienkach OS SR, z dôvodu značne limitovaných podporných vojenských spôsobilostí a pri maximálnom rozsahu operačného úsilia NATO, bez podpory z mimorezortných zdrojov nie je možné zabezpečiť niektoré požiadavky na HNS pri plnení úloh kolektívnej obrany v požadovanej kvantite, kvalite, čase a lokalite. Vzhľadom k rozsahu požadovačnej HNS, ktorý by pri maximálnom plánovacom scenári výrazne presahoval možnosti, právomoci a kompetencie MO SR spojené s napĺňaním požiadaviek na poskytovanie HNS vznesených na SR, bude nutné zahrnúť do poskytovania HNS zo strany SR aj nasledujúce mimorezortné spôsobilosti:

- kapacity a infraštruktúru ústredných orgánov štátnej správy a miestnej samosprávy SR,
- kapacity štátnych hmotných rezerv,
- ostatné kapacity z civilného sektoru.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Biela kniha o obrane Slovenskej republiky, 2016.

Ciele spôsobilostí 2017 (NATO Capability Targets 2017 – Slovak Republic C-M (2017) 0021 (SVK)).

Dlhodobý plán rozvoja obrany s dôrazom na výstavbu a rozvoj OS SR s výhľadom do roku 2030, číslo uznesenia vlády SR 462/2017.

[7] Presun právomoci velenia (ang.)

Koncepcia rozvoja spôsobilosti podpory zo strany hostiteľskej krajiny (HNS), č. ŠbPO-137-60/2018-OdLog.

MAREK, J., BUČKA, P.: 2021. *Theories of international relations and their approach to security issues.* The 17th International Scientific Conference Strategies XXI, Strategic Changes in Security and International Relations, "Carol I" National Defence University, Security and Defence Faculty, Bucharest, Romania, April 15-16, 2021. 346 p., ISSN 2668-1994 (print); ISSN 2668-2001 (online).

Metodické pokyny náčelníka Generálneho štábu OS SR pre zabezpečenie tranzitov zahraničných ozbrojených síl na/cez územie Slovenskej republiky a podporu zo strany hostiteľskej krajiny, č. ŠbPO-137-50/2017.

Nariadenie ministra obrany Slovenskej republiky č. 74/2016 o krízovom štábe Ministerstva obrany Slovenskej republiky v znení nariadenia MiO č. 28/2017.

Nariadenie ministra obrany Slovenskej republiky č. 1/2012 o určení rozsahu pôsobnosti veliteľa pri rozhodovaní o okamžitom použití vojakov ozbrojených síl Slovenskej republiky a o nevyhnutnej logistickej podpore potrebnej na riešenie mimoriadnej udalosti v znení neskorších predpisov.

SVD 40 (B), Logistická doktrína Ozbrojených síl Slovenskej republiky, 2006.

SVD 40-01, Doktrína Ozbrojených síl Slovenskej republiky pre podporu zo strany hostiteľskej krajiny, 2004.

Ing. Rudolf PÁSTOR, externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš, SR
rudolf.pastor@aos.sk

MANAŽMENT ĽUDSKÝCH ZDROJOV – INOVAČNÉ TRENDY V EDUKÁCII PROFESIONÁLNYCH VOJAKOV

MANAGEMENT OF HUMAN RESOURSES EDUCATIONAL INNOVATIONS IN OCCUPATIONAL EDUCATION, CAREER DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL SOLDIERS

Mária PETRUFOVÁ, Ivona ONDREJKOVÁ

ABSTRACT

The authors of the article point out the current new trends in education of professional soldiers, emphasise the management of human resources in relation to the quality of life of professional soldiers. They call attention to occupational education and also present the findings and results of the study survey focused on the education of professional soldiers in the Armed Forces of the Slovak Republic.

Keywoords: management of human resourses, quality of life, educational innovations in occupational education, career development of professional soldiers.

ÚVOD

Súčasné bezpečnostné prostredie je vysoko dynamické, komplexné, podliehajúce neustálym zmenám a najmä ťažko predvídateľné. Na týchto zmenách sa okrem štátnych aktérov výrazne podieľajú aj neštátni aktéri a neustále vznikajú nové bezpečnostné hrozby((vojenského i nevojenského charakteru.

OS SR predstavujú rozhodujúci výkonný prvok systému obrany Slovenskej republiky pričom ich hlavnou úlohou je zaručovať obranu a bezpečnosť SR pred vonkajším napadnutím cudzou osobou, brániť jej slobodu suverenitu, nezávislosti a územnú celistvosť a podieľať sa na plnení záväzkov vyplývajúcich z medzinárodných zmlúv, ktorými je Slovenská republika viazaná. Poslaním a povinnosťou OS SR je podieľať sa na plnení úloh v čase výnimočného stavu alebo núdzového stavu, pri ktorom sú ohrozené životy a zdravie osôb alebo majetok a pri odstraňovaní jeho následkov, v súlade s právnym poriadkom Slovenskej republiky a medzinárodný právom.

Na plnenie svojho poslania, povinnosti a stanovených úloh musia OS SR disponovať adekvátnym obranným potenciálom, ktorý sa vytvára systematickým a plánovitým formovaním ľudských, materiálnych a finančných zdrojov. Hlavné a rozhodujúce postavenie medzi uvedenými zdrojmi majú ľudské zdroje.

V súvislosti s rozvojom ľudských zdrojov v tomto rezorte bezprostredne súvisí aj edukácia a inovačné prístupy k príprave a rozvoji profesionálnych vojakov – počnúc kadetmi a končiac generálmi.

1 MANAŽMENT ĽUDSKÝCH ZDROJOV A KVALITA ŽIVOTA

Cieľom Manažmentu ľudských zdrojov je zabezpečiť dostatočný počet a štruktúru zamestnancov, ich motiváciu a ochotu pracovať a využitie kvalifikačného a osobnostného potenciálu tak, aby bol v čo najväčšej možnej miere využitý v prospech dosahovania cieľov organizácie (ide o zabezpečenie výkonu, výkonnosti, rozvoja a stability zamestnancov (Kravčáková, 2014, s.9).

Činitele bezpečnostného prostredia sú v 21. storočí spolu s jeho aktérmi základnými prvkami vytvárajúcimi bezpečnostnú situáciu. Tieto činitele sú akýmsi základnými kameňmi bezpečnostného prostredia, ktoré sa však v čase a v priestore menia, a keďže majú dynamický charakter, sú schopné bezpečnostné prostredie neustále meniť.

K základným druhom bezpečnostného prostredia zaradujeme determinujúce a dynamizujúce činitele. Determinujúce činitele majú pre vývoj bezpečnostného prostredia zásadný charakter, sú relatívne stále, bez veľkej dynamiky čím sa stávajú dobre predvídateľnými. Patria k nim globalizačné (migrácia), politicko-právne (politické systémy štátov), ideologické, historické, kultúrne, sociálne, či sociálnou – demografické činitele. Dynamizujúce činitele sú naopak, vďaka ich nejakým vplyvom veľmi ťažko predvídateľné a spôsobujú náhle zmeny bezpečnostného prostredia ako sú napr. činitele sociálnej povahy (konflikty, kriminalita, extrémizmus), prírodnej povahy(prírodné Katastrofy), ekonomickej povahy (energetické, surovinové problémy, chudoba), či medicínske (pandémia, vírusy). (Hofreiter, 2016)

V prípade OS SR ide predovšetkým o manažment profesionálnych vojakov. Skúsenosti ukazujú, že významný vplyv na morálne, vôľové a bojové vlastnosti na to , ako sú spokojní s výkonom svojej profesie, so starostlivosťou o nich, alebo ich rodiny má najmä kvalita ich života. Podceňovanie tejto skutočnosti môže mať veľmi nepriaznivé následky na úspešnosť plnenia úloh stanovených OS SR

Kvalita života sa v 21. storočí stala neoddeliteľnou súčasťou MĽZ všetkých moderných organizácií, aj preto je starostlivosť o profesionálnych vojakov a o kvalitu ich života neoddeliteľnou súčasťou MĽZ ozbrojených síl krajín Severoatlantickej aliancie, ktorej plnohodnotným členom je aj Slovenská republika. Preto je potrebné zdôrazniť, že aj profesionálne OS SR sú, resp. majú ašpiráciu byť takouto modernou organizáciou. (Czirák, 2017, s. 5)

Vzhľadom na skutočnosť, že v poslednom období dochádza k prehlbovaniu negatívnych tendencií týkajúcich sa vojenského personálu a sme svedkami poklesu atraktivity vojenského povolania a konkurencieschopnosti rezortu obrany na trhu práce, ako aj klesajúcej miere záujmu mladých ľudí o štátnu službu profesionálnych vojakov v OS SR, zvýšenej miery odchodovosti profesionálnych vojakov v OS SR do zálohy na vlastnú žiadosť, SELUZ vypracovala model kvality života profesionálnych vojakov a mechanizmy jeho monitorovania a posudzovania.

Dnes z teoretického hľadiska predstavuje kvalita života kategóriu, proces alebo jav, ktoré skúmajú viaceré vedné disciplíny siahajúce od sociológie a teológie cez psychológiu, medicínu a ekonómiu až po ekológiu a geografiu. Každá z nich skúma kvalitu života špecifickým spôsobom. Všeobecne ju možno považovať za veľmi zložitý, viacúrovňový a multidimenzionalný jav, vyjadrujúci objektívne situáciu ľudí ich subjektívne vnímanie s týmto životom. S kvalitou života sa preto spájajú najmä: spokojnosť, osobná pohoda, blahobyt, životná úroveň, životný štýl, spokojnosť so životom apod. Fenomén kvality života má svoju objektívnu a subjektívnu dimenziu.

Povolanie profesionálneho vojaka kladie oveľa väčšie nároky, ako iné profesie, na morálne, vôľové, hodnotové, charakterové a sociálne (vzťahové aspekty). Vyžaduje špecifické kompetencie, vlastnosti a dispozície pre výkon špecifických činnosti a funkcií, špecifické postoje, zvyky potreby. Kladie väčšie nároky na optimálnu mentálnu kondíciu jednotlivca-vojaka, v ktorej sa premieta úroveň kognitívnych schopností, špecifickej kvality myslenia a konania. Vyžaduje vysokú mieru sebadisciplíny, psychickú a fyzickú odolnosť a kondíciu, telesnú a duševnú vitalitu, je náročná na zvládnutie špecifických štandardov a postupov, vyžaduje schopnosť prispôsobiť sa situácií pri plnení zložitých úloh (Czirák, 217, s.6).

Model kvality života PrV obsahuje 6 nasledujúcich oblastí:

1. Práca – výkon vojenskej profesie, podmienky výkonu vojenského povolania.
2. Sociálno-ekonomické podmienky.
3. Zdravie.
4. Bývanie.
5. Starostlivosť o profesionálnych vojakov a ich rodiny.
6. Voľný čas a účasť na občianskych aktivitách.

Kvalitné hodnotenie stavu kvality života je základnou podmienkou vytvárania efektívnych a účinných stratégií a koncepcií v personálnej – ekonomickej oblasti, ktorý musí poznať objektívny stav a v kvalite pracovného života a podmienok práce, bez identifikácie rizík a možností ich účinnej prevencie.

Práca je dôležitou súčasťou ľudského života a spokojnosť v tejto sfére sa vo veľkej miere premieta do spokojnosti so životom a jeho celkovej kvality.

Sociálno-ekonomické zázemie profesionálneho vojaka je jedným z rozhodujúcich, kľúčových determinantov kvality života.

Zdravie je jednou z najdôležitejších osobných hodnôt každého človeka a veľmi výrazne ovplyvňuje kvalitu jeho života. Vojenská práca zahŕňa v sebe atribúty náročnej fyzickej práce, vykonávanej v náročných klimatických podmienkach spojenej s vysokým rizikom ujmy na zdraví a odohrávajúcej sa pod veľkým psychickým tlakom.

Bývanie – vojenská profesia si vyžaduje vysokú mieru mobility. Profesionálny vojak musí vykonávať štátnu službu tam, kde si to vyžaduje záujem OS SR. Z pohľadu kvality života je to veľmi obmedzujúci prvok, ktorý si vyžaduje kompenzáciu zo strany rezortu obrany. Zmena miesto výkonu štátnej služby znamená zvýšenú záťaž pre domácnosti profesionálnych vojakov, a to nie len finančnú, ale aj sociálnu s viacerými negatívnymi dopadmi.

Starostlivosť o profesionálnych vojakov a ich rodiny – výkon vojenskej služby má negatívny dopad na rodinu a domácnosť profesionálneho vojaka a na príjmy partnera plynúce nielen z výkonu práce v aktívnom živote, ale aj po odchode na dôchodok. Starostlivosť o profesionálnych vojakov a ich rodiny má zohľadňovať aj rozdelenie starostlivosti o deti a domácnosť , ktorá leží často iba na pleciach partnera profesionálneho vojaka.

Voľný čas a účasť na občianskych aktivitách – je vymedzený ako čas, ktorý zostáva profesionálnemu vojakovi po splnení si služobných povinností. Hlavnou funkciou voľného času je zabezpečeniu regeneračných a oddychových aktivít slúžiacich na obnovu psychického a fyzického fondu človeka, ako aj uspokojovanie individuálnych potrieb a záujmov.

Špecifikom štátnej služby profesionálneho vojaka predpokladaná dlhodobá odlúčenosť od svojej domácnosti z dôvodu výcviku, cvičení, či nasadenia v operáciách krízového manažmentu. Účasť na občianskych aktivitách je považovaná za špecifickú voľnočasovú aktivitu, ktorá umožňuje profesionálnym vojakom aktívne participovať na správe vecí

verejných, spravidla na úrovni komunálneho a komunitného charakteru. Zároveň sa pomocou tejto účasti efektívnejšie začleňujú do prostredia v ktorom žijú a bývajú.

Osobitnou kapitolou je ochrana a obhajoba práv a požiadaviek profesionálnych vojakov, zatiaľ neexistuje žiadny služobný orgán, organizačnú zložka, či inštitúcia ktorá by obhajovala a dohliadala na práva profesionálnych vojakov (napr. sekcia podpory a mediácie v Belgicku).

Stanovenie funkčného modelu kvality života profesionálnych vojakov a mechanizmov jeho monitorovania a posudzovania je jedným z kľúčových nástrojov manažmentu ľudských zdrojov pre optimalizáciu politiky odmeňovania a personálnej a sociálnej politiky rezortu obrany. Jeho význam bude narastať najmä v krízovom období, ktoré nepriaznivo vplýva na stabilitu a udržiavanie vojenského personálu. Je však potrebné v tejto oblasti realizovať rôzne úlohy a opatrenia:

1. Spracovať a pravidelne predkladať MO komplexnú informáciu o stave kvality života profesionálnych vojakov podľa jednotlivých oblasti kvality života.
2. Realizovať pravidelne empirické výskumy zamerané na zisťovanie spokojnosti profesionálnych vojakov s kvalitou života.
3. Zaviesť do štruktúr personálneho manažmentu vojenských útvarov od stupňa prápor(a ich ekvivalentov) odborníkov pre sociálne služby a poradenstvo, starostlivosť o profesionálnych vojakov a ich rodiny a rodovú rovnosť (PrV alebo zamestnanec).
4. Pravidelne organizovať krátkodobý odborný kurz v oblasti odbornej prípravy odborníkov pre sociálne služby a poradenstvo (VO M-10; ČVŠ – 473).

2 PROFESIJNÉ VZDELÁVANIE A KARIÉRNY ROZVOJ PROFESIONÁLNYCH VOJAKOV

Jedným zo špecifických cieľov v celoživotnom kariérnom vzdelávaní v rámci Katedry spoločenských vied a jazykov v podmienkach AOS v Liptovskom Mikuláši v rámci riešenia projektu – štúdie ***bolo vykonať komparáciu systému vzdelávania a rozvoja profesionálnych vojakov OS SR s vybranými zahraničnými ozbrojenými silami***. Ide o krajiny V4 (SR, ČR, Poľsko, Maďarsko), ďalej Rakúsko, Nemecko, Veľká Británia, Litva, Estónsko, severské krajiny (Nórsko, Fínsko, Švédsko, Dánsko) či USA.

V zmysle naplnenia tohto cieľa boli prostredníctvom Odboru medzinárodných vzťahov SEOP MO SR a pridelencov obrany jednotlivých krajín vyžiadané od horeuvedených krajín potrebné informácie. Požadované informácie boli získané na základe sústavy otázok, vychádzajúcich z cieľov projektu, a na základe ktorých je možná následná komparácia jednotlivých krajín.

Odpovede na tieto otázky boli spomedzi oslovených krajín zaslané z Českej republiky, Nemecka, Estónska, Litvy, Veľkej Británie a USA, nie vždy však v požadovanej forme a rozsahu, čo do značnej miery môže ovplyvniť možnosti následnej komparácie systému vzdelávania veliteľov, resp. veliteľských schopností v jednotlivých krajinách. V zmysle naplnenia tohto cieľa štúdie boli určené kategórie pre komparáciu jednotlivých krajín.

Kategória pre komparáciu	Znenie otázky
1. Systém vzdelávania veliteľov	*Aký systém vzdelávania veliteľov je vo vašej armáde presadzovaný?*
2. Systém a formy vzdelávania veliteľov	*Aké sú formy vzdelávania veliteľov?* *Aké druhy vzdelávania veliteľov sú vo vašej armáde?*
3. Manažment kariéry a vzdelávania	*Aké predpoklady musí spĺňať profesionálny vojak, aby sa mohol zúčastniť veliteľského kurzu?*
4. Obsah a štruktúra kurzov/vzdelávania	*Aký je obsah, rozsah (dĺžka) a zameranie vzdelávania/kurzov?*
5. Vzdelávacie inštitúcie a zariadenia	*Aké inštitúcie zabezpečujú vzdelávanie veliteľov?*

Tabuľka 1 Komparácia systémov vzdelávania profesionálnych vojakov

Štát	**Samostatné vzdelávanie veliteľských**	**Systém vzdelávania veliteľov**	**Systém a formy vzdelávania veliteľov**	**Manažment kariéry a vzdelávania (podmienky)**	**Obsah a štruktúra kurzov/ vzdelávania**	**Vzdelávacie inštitúcie a zariadenia (primárne)**
SR	Nie	Vzdelávanie kadetov, kariérne vzdelávanie; centrálne	Kurzy viazané na hodnosť (kariérne vzdelávanie)	Podmienky na vzdelanie, jazykovú úroveň a prax určené hodnosťou a funkciou	Administratíva, Spoločenské vedy, Velenie a riadenie (manažment), Vševojsková príprava, Bezpečnosť a obrana štátu, Vojenské operácie	Akadémia ozbrojených síl generála M.R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši
ČR	Nie	Vzdelávanie kadetov, kariérne vzdelávanie; centrálne	Kurzy viazané na hodnosť (kariérne vzdelávanie)	Podmienky na vzdelanie, jazykovú úroveň a prax určené hodnosťou a funkciou	Vojenská profesijná príprava, Leadership a etika, Kľúčové kompetencie	Univerzita obrany v Brne, Veliteľstvo výcviku – Vojenská akadémia vo Vyškove
Nemecko	Nie	Decentrálne pre jednotlivé zložky armády	Kurzy v rámci centrálnych vzdelávacích zariadení	Podmienky na vzdelanie, prax, skúsenosť s vedením	N/A	N/A

Estónsko	Áno	Viazané na jednotlivé druhy vojsk a kariérne vzdelávanie; centrálne aj decentrálne	Kurzy viazané na hodnosť, dvojročné/trojročné vyššie vzdelávanie veliteľov	Podmienky podriadené špecifickým potrebám jednotlivých druhov vojsk	N/A	N/A
Litva	Nie	Vzdelávanie kadetov, kariérne vzdelávanie	Kurzy viazané na hodnosť	Podmienky na vzdelanie	Základy vojenstva a vojenskej profesie, Leadership a etika, Bezpečnosť a obrana štátu	Vojenská akadémia generála Jonasa Žemaitisa, Baltic Defence College
Veľká Británia	Áno	Viazané na jednotlivé druhy vojsk a kariérne vzdelávanie; centrálne aj decentrálne	Veliteľský kurz v rámci úvodnej prípravy, kde sa testujú veliteľské schopnosti	Podmienky podriadené vzdelaniu a hodnosti	N/A	N/A
USA	Áno	Vzdelávanie kadetov, kariérne vzdelávanie; centrálne/ decentrálne	„Kurz pred velením“	Podmienky podriadené vzdelaniu (aj civilnému)	vojenský justičný systém, systém zodpovednosti za majetok, administratívne postupy	Service Academy (West Point, Air Force Academy, Naval Academy); Reserve Officer Training Corps (ROTC); Officer Candidate School (OCS)

Zdroj: vlastné spracovanie

Z dostupných informácií je vo vzťahu k cieľom štúdie zrejmé, že samostatné cielené vzdelávanie veliteľských kompetencií je zavedené najmä vo väčších krajinách s početnými ozbrojenými silami a zložitejším vnútorným členením. Výnimku tvorí Estónsko, ktoré počtom vojakov patrí k menším/stredným armádam. Spoločným znakom pre krajiny, ktoré implementujú v príprave i v celoživotnom vzdelávaní dôraz na kompetencie veliteľov a ich vzdelávanie, je **zavedenie problematiky tzv. leadershipu a veliteľskej etiky - etikety do štruktúry kariérnych kurzov a prípravného vzdelávania budúcich dôstojníkov**. Proces celoživotného vzdelávania dôstojníckeho zboru, ako sme zistili, je vo väčšine krajín v základných rysoch podobný a spravidla obsahuje:

- **Základnú prípravu** veliteľov – akcieschopných mladých veliteľov schopných veliť najnižším organizačným stupňom;
- **Strednú prípravu** – ktorá pripraví mladých veliteľov, po základnej praxi, na ďalšiu vedúcu pozíciu – vyššiu úroveň velenia a riadenia a štábnu prácu;
- **Pokročilú prípravu** – ktorá pripravuje vybraných dôstojníkov na veliteľské funkcie na vyššie taktické alebo operačne úrovni alebo na vysoké odborné štábne pozície;
- **Vyššiu prípravu –** ktorá pripravuje malú skupinu najlepších vyšších dôstojníkov na najvyššie pozície v štruktúrach velenia ozbrojených síl na Ministerstve obrany alebo v NATO.

Profesijné vzdelávanie dôstojníkov v ozbrojených silách jednotlivých krajín NATO má svoje špecifiká, vychádzajúce z tradícii legislatívy i súčasnej podoby vzdelávacieho systému uvedených krajín. Z toho vyplýva, že dnes sa už dá poukázať na nasledujúce dva trendy:

- **Akademicky orientované vojenské vzdelávanie** je založené na zásadách Bolonského procesu[1] a vychádzajúce z prepojenia všeobecného akademického vzdelávania s profesijnou (odbornou) prípravou;
- **Odborne orientované vojenské vzdelávanie**, vychádzajú zo systému všeobecného akademického vzdelávania ktoré je poskytované v civilných (akreditovaných) školách systému odbornej profesijnej prípravy, ktorá sa realizuje vo vojenských vzdelávacích a výcvikových inštitúciách (Veľká Británia, USA, čiastočne Francúzsko a ďalší).

Akademicky orientované vojenské vzdelávanie je založené na študijných programoch, ktoré sú akreditované v rámci civilnej vzdelávacej sústavy. Absolvovanie tohto štúdia znamená dosiahnutie vzdelávania porovnateľného s akýmkoľvek civilným vzdelaním a zároveň dosiahnutie požadovaných kvalifikačných predpokladov pre výkon odbornej pozície v štruktúre ozbrojených síl. Vojenská škola, ktorá poskytuje takéto vzdelávanie, má väčšinou univerzitný charakter a zároveň splňuje požiadavky Bolonského procesu.

Typickým predstaviteľom (podľa kolegov z ČR) tohto typu vzdelávania je Slovensko, Česká republika, Belgicko, ale aj Taliansko (z časti aj Maďarsko, Poľsko, Rumunsko). Rozvoju veliteľských zručností dôstojníkov vybraných na štúdium je v rámci prijímacieho konania venovaná vysoká pozornosť, pretože absolventi musia z hľadiska poznatkov spĺňať požiadavky potrebné v rámci OS tej ktorej krajiny. Preto je dodnes potrebné venovať rovnakú, ak nie väčšiu pozornosť vojenskému vzdelávaniu podľa akademických kritérií. Absolventi tak získavajú nielen spoločenskú prestíž ale aj predpoklady pre uplatnenie sa v civilnom živote po ukončení služobného pomeru.

Odborne orientované vojenské vzdelávanie je dnes založené na poskytovaní takých poznatkov a spôsobilostí, ktoré sú spojené s výkonom služobnej (pracovnej) odbornej pozície v rámci ozbrojených síl. Predpokladá sa pritom, že všeobecné akademické vzdelávanie je poskytované civilnými akademickými inštitúciami nezávisle, alebo v spolupráci s vojenským inštitúciami. Typickým predstaviteľom tohto typu vzdelávania je Veľká Británia, kde akademická príprava je dôležitá, nie je však vždy hlavnou prioritou poskytnutého vojenského vzdelávania, kde najdôležitejším prvkom je rozvoj zručností študentov v oblasti leadershipu a to na všetkých úrovniach prípravy[2].

Zistené závery s komparácie kariérnych kurzov

- Kurzy nie sú v niektorých oblastiach kompatibilné so štandardami spojencov, čo môže u niektorých kurzov absolvovaných v zahraničí spôsobiť komplikácie pri posudzovaní účelu kvalifikačných požiadaviek,
- Chýba prepojenosť s národnou sústavou kvalifikácii a národnou sústavou povolaní.
- Dlhá a nerovnomerná doba medzi jednotlivými kariérnymi kurzami (absentujú odborné kurzy).

[1] Bolonský proces je dohoda 47 európskych i mimoeurópskych štátov, ktoré chcú zvýšiť dostupnosť, príťažlivosť a kvalitu vysokoškolského vzdelávania vytvoriť Európskou oblasť vysokoškolského vzdelávania (EHEA – European Higher Education Area – EHEA). Medzi hlavné prvky EHEA patrí: trojstupňové štruktúrované štúdium (bakalárske, magisterské, doktorandské), kreditový systém, kvalifikačný rámec. Viacej na: http://www.msmt.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/bolonsky-proces-2

[2] Akreditácia vzdelávania kurzov na Akadémii obrany v Shrivenhamuna ďalej zaisťujú niektoré civilné školy, ktoré udeľujú absolventom tituly MSc a PhD.

- Je potrebné reagovať na deficit v poskytovaní kariérnych kurzov po ukončení vzdelania pre hodnosti poručík, nadporučík neskôr aj pre hodnosť kapitán. (je tam príliš dlhá doba umožňujúca ďalšie vzdelávanie – potreba realizovať v tomto období odborné kurzy pre dôstojníkov).

*Z uvedených názorov na danú problematiku riešiteľský tím uskutočnil aj tzv. expertné hodnotenie (účastníci VVŠK) a navrhol smerom ku skvalitneniu procesu vzdelávania a prípravy veliteľov prijať nasledujúce konkrétne opatrenia***:**

- Posilniť v obsahu kariérnych kurzov tematiku líderstva – vodcovstva.
- Zamerať kariérne vzdelávanie v ďalšom období na konkrétnu odbornosť.
- Navýšiť počet hodín pre predmety manažmentu a jeho aplikácii do vojenstva.
- Realizovať viac praktických zamestnaní v útvaroch a zariadeniach OS SR.
- Kariérne vzdelávanie a prípravu dôstojníkov viac zamerať do oblasti práva, logistiky a informačných systémov.
- Rozvíjať kritické myslenie účastníkov kariérneho vzdelávania.
- Zaradiť do výučby kurzov viac predmetov, ktoré sa budú vyučovať v angličtine.
- Reflektovať v obsahovej stránke prípravy aktuálne moderné trendy vo vojenstve.
- Vytvoriť podmienky pre duálne vzdelávanie kadetov AOS, vojskové praxe v priebehu štúdia vykoná kadet v útvare, do ktorého po skončení školy nastúpi na funkciu.

Trendy rozvoja ovplyvňujúce prípravu dôstojníckeho zboru OS SR do budúcna

Z doteraz uvedených informácií, ako aj z teoretických zdrojov a praktických skúseností súvisiacich s vývojom bezpečnostnej situácie je potrebné predikovať niektoré trendy, ktoré ovplyvnia prípravu dôstojníckeho zboru OS SR v horizonte nasledujúcich desaťročiach:

- OS SR ako aj AOS by sa mali rozvíjať ako učiace sa organizácie;
- Vzdelávanie a vzdelávacie aktivity inštitucionálneho charakteru sa budú skracovať;
- Systém prípravy dôstojníkov bude v 21. storočí koncipovaný v súlade s pravidlami celoživotného vzdelávania;
- Začínajúce - vstupné vzdelávanie dôstojníkov bude zamerané na získavanie odborných poznatkov, spôsobilostí nevyhnutných pre výkon služby, ďalšie vzdelávanie bude zamerané na rozvoj a postupnú kariéru;
- Jazyková príprava nebude obmedzená len na organizované kurzy, ale bude založená predovšetkým na samoštúdiu a ďalších služobných aktivitách;
- Osobný rozvoj každého príslušníka OS SR musí byť založený predovšetkým na osobnej iniciatíve a záujme jednotlivcov o odborný a kariérny rast;
- Možnosť vzdelávať sa musí byť otvorená pre všetkých vojakov, je potrebné vytvárať podmienky pre rozširovanie dištančných foriem vzdelávania a sprístupniť certifikované-akreditované kurzy maximálnemu počtu záujemcov;
- Dôstojník v 21. storočí bude mať široký spoločenskovedný a odborný základ, ktorý mu umožní flexibilne sa prispôsobiť nepredvídateľným situáciám;
- Sebavzdelávanie bude súčasťou služobného hodnotenia a aktívnej služby PrV;
- Štúdium v kariérnych kurzoch bude mať pre dôstojníka stále väčší motivačný charakter,
- Na výučbe v kariérnych kurzoch sa budú stále viac podieľať politickí, vojenskí a zahraničnú odborníci.

Okrem horeuvedených trendov je potrebné:

- Aby rezort obrany ako ***učiaca sa organizácia*** vypracoval a presadil súbor opatrení, ktoré zvýšia stimuláciu vojakov učiť sa novým poznatkom a spôsobilostiam i mimo organizované formy vzdelávania napr. benefity, možnosti kariérneho rastu, hmotné ocenenia a pod.

- Požadovať od veliteľov, aby ich podriadení boli včas a plánovite vysielaní na štúdium v kariérnych a odborných kurzov.
- Zdokonaliť výučbové informačné systémy umožňujúce vojakom (diferencovaný) prístup k najnovším poznatkom spoločenských vied ako aj vojenskej teórie a praxe.
- Rozvinúť súbor e-learningových kurzov, pestovať organizačnú kultúru v rezorte, ktorá vyvoláva atmosféru učiacej sa organizácie, formou diskusie a propagácie pozitívnych poznatkov a skúsenosti z výcviku, štábnej práce, tvorby koncepčných dokumentová a činnosti ozbrojených síl spojencov.
- Taktiež je potrebné zdokonaliť v celom rezorte proces získavania poznatkov a využívanie skúsenosti z vojenských operácii a výcviku (Lessons Learned).
- S nepopierateľným akcentom na kvalitu v CŽV je potrebné zvýšiť nároky na kvalitu pedagogických zamestnancov v kariérnych kurzoch.
- Personálne stabilizovať týchto zamestnancov, zaistiť ich rozvoj v oblasti pedagogiky, didaktiky a jazykových spôsobilostí.
- Vytvárať predpoklady pre získavanie lektorov z radov popredných slovenských a svetových odborníkov v oblasti bezpečnostnej a obrannej teórie a praxe a hlavných predstaviteľov MO SR , GŠ a nášho zastúpenia v NATO a EÚ.
- Pozornosť treba venovať aj komplexnosti a previazanosti obsahu a foriem vzdelávacích aktivít v celom rezorte.
- Zvýšiť motiváciu ku vzdelávaniu, ktorá je úzko spojená s motiváciou pre službu a kariérny rast. Morálne a hmotne oceňovať tých dôstojníkov, ktorí venujú svojmu osobnému rozvoju trvalú pozornosť a dosahujú najlepšie výsledky.
- V rezorte obrany vytvoriť systém „talent management“ – venovať sa zvýšenú pozornosť najtalentovanejším a najaktívnejším dôstojníkom, cieľom, pripraviť ich na výkon vo vedúcich funkciách v OS SR.
- Legislatívne zaistiť v rezorte MO SR uznávanie vzdelania a získavania profesijných kvalifikácii podľa Národného kvalifikačného rámca.

Opatrenia na zvyšovanie úrovne vzdelávania v kariérnych kurzoch:

Dnes už je známy fakt, že úspech každej vzdelávacej inštitúcie (AOS nevynímajúc) je závislý na obsahu a kvalite poskytovanej výučby.

- Rozhodujúcim je teória, ktorá je informačným zrkadlom výučby. Musí byť však podložená výsledkami vedeckého bádania a praxou. Preto aj vojenská veda, stratégia a operačné umenie v nadväznosti na bezpečnostné situácie vo svete sa dynamický rozvíja v medzinárodnom prostredí. Tento trend aby mal vyústiť vo výchove akademických a vedeckých zamestnancov, docentov, profesorov, ktorí by garantovali rozvoj vedných odborov a rozvíjali u študentov kreatívne, kritické a strategické myslenie (účastníkov v kariérnych kurzov nevynímajúc).
- **Je potrebné zvýšiť úsilie na vytvorenie informačných systémov pre prezenčnú, dištančnú a kombinovanú formu štúdia najmä v kariérnych kurzoch.**
- **Postupne zavadzať moderné vyučovacie metódy** ako aj **formy a zdokonaľovať materiálnu a technickú základňu** vzdelávacích inštitúcií v rezorte obrany.
- **Zvýšenú pozornosť venovať učiteľom, lektorom, inštruktorom** – organizovať pre nich kurzy DPŠ, digitálnych zručnosti, didaktických kompetencií apod.
- **Vytvoriť poradný odborný orgán pre koordináciu rozvoja profesijnej prípravy PrV** za účasti zástupcu SEĽUZ MO SR, GŠ OS SR, správcov – garantov odbornosti a ďalších záujemcov.
- **Je potrebné zvýšiť nároky na pripravenosť dôstojníkov** na systematizované miesta na úrovní stredného a vyššieho manažmentu.

Inovovať obsah súčasných modulov kariérnych kurzov v rámci Centra vzdelávania:

- zrealizovať zaradenie (do jednotlivých kariérnych kurzov) nových aktuálnych tém s cieľom kontinuálneho profesionálneho vzdelávania PrV. (zvýšiť kapacitu vojenských kariérnych kurzov aspoň o 50%) aby sa naplnili kvalifikačné požiadavky,
- poslaním kariérnych kurzov nie je len príprava PrV na konkrétnu odbornosť, ale najmä posilňovanie mäkkých zručností prostredníctvom získaných nevyhnutných kompetencií potrebných na skvalitnenie manažérskych (veliteľských) kompetencií a spôsobilostí na operačnej a strategickej úrovni.
- na základe predchádzajúceho tvrdenia je však potrebné pripraviť aj odborné kurzy v rámci AOS pre dôstojníkov (ktoré sú zamerané na zvyšovanie odborných a profesijných kľúčových kompetencií v období medzi jednotlivými kariérnymi kurzami – po VŠ, pred ZVŠK a VVŠK).
- nový systém vojenských kariérnych kurzov by mal vychádzať z týchto nových požiadaviek: výrazne nepredlžovať dobu prípravy v kariérnych kurzoch, zvýšiť počet kariérnych kurzov z dôvodu kontinuálneho vzdelávania (DKAVŠ – len pre nedostatkové vojenské odbornosti, ZVŠK minimálne 2-3x ročne, VVŠK minimálne 2x ročne, KNB podľa potrieb OS SR – s možnosťou absolvovania na prvú generálsku hodnosť v našich národných podmienkach, vyššie generálske hodnosti pripravovať v zahraničí) všetko zamerať na postupný prechod hodnostným zborom.
- **Spracovať návrh projektu** – štúdie, ktorá bude zameraná v zmysle európskych trendov na kľúčové kompetencie PrV a vytvorenie kompetenčných modelov na jednotlivé pracovné pozície (funkcie).
- Centrum vzdelávania musí byť zodpovedajúcim spôsobom rozvíjané a zdrojovo viac podporované, je potrebná obmena personálu pre dosiahnutie väčšej prepojenosti s praxou a vývojom vojenstva.
- **V rámci organizačnej štruktúry AOS vytvoriť pracovisko** (oddelenia, ústav, úsek, inštitút) „**Inštitút strategického rozvoja** / strategických štúdií – kde by mohli pôsobiť profesionálni odborníci, ktorí pôsobili / pôsobia na operačnej a strategickej úrovni (bývalí generáli, plukovníci a podplukovníci).
- Efektívne a systémovo vedieť viac využívať absolventoch zahraničných kurzov, skúsených dôstojníkov v zahraničných operáciách a na zahraničných pracoviskách k odovzdávaniu poznatkov a spôsobilostí vo vojenských kariérnych kurzov.
- **Inovatívnou voľbou vhodných foriem a metód prípravy** podporiť zmenu v myslení a uvažovaní formou kritického myslenia vo väzbe na úroveň velenia a riadenia.
- **Rozšíriť ponuku centra vzdelávania AOS** z dôvodu zefektívnenia činnosti vzdelávacích a výcvikových zariadení, zaradiť **kariérne kurzy pre predstaviteľov verejnej správy, samosprávy a odborníkov v bezpečnostnej a manažérsko-líderskej problematike**.
- **Gestorom kariérnych kurzov b**y mala byť Sekcia ľudských zdrojov MO SR, GŠ SR a AOS. Organizátorom a realizátorom kariérneho vzdelávania by malo byť Centrum vzdelávania v AOS.
- Systém vojenských kariérnych kurzov by mal byť spracovaný na základe odporúčaní Generic Officer profesional MIlitary Education – reference curriculum pre dôstojníkov vo vybraných krajín NATO a národných skúsenosti OS SR (základný dôstojnícky kurz, kurz pre nižších dôstojníkov, kurz pre vyšších dôstojníkov, kurz generálneho štábu, kurz pre generálov).
- **Inovovať obsah kurzov s obsahom:** cieľ kurzu, cieľové kompetencie / vzdelávacie ciele, vstupné podmienky kurzu: pre koho je určený, náplň kurzu – obsah študijných predmetov, predpokladané formy a metódy prípravy, hodnotenie kurzu (priebežne aj záverečné) spôsob ukončenia kurzu – získanie osvedčenia, certifikáty.

Návrh realizácie opatrení v rámci kariérnych kurzov

Systém prípravy vojenského personálu je kontinuálny a dlhodobý proces, ktorý je ovplyvňovaný celým radom rôznych faktorov, ku ktorým patrí predovšetkým rýchlo sa meniace medzinárodné bezpečnostné prostredie. Smerovanie celého systému prípravy vojenského personálu a jeho prípadné revízie preto musia vychádzať s dlhodobých strategických koncepčných materiálov, ktoré tvoria základ pre plánovacie cykly umožňujúce v dostatočnom časovom predstihu realizovať zmeny vo vzdelávacom systéme OS SR.

Obsah prípravy by sa mal zamerať nie len na rozvoj a posilnenie kľúčových kompetencií ale taktiež na nové spôsobilosti, ktoré bude vyžadovať povaha budúcich konfliktov. To bude vyžadovať zavedenie takého systému, ktorý umožní stanoviť konkrétne požiadavky na schopnosti PrV tieto transformovať do stanovených kompetencií v rámci funkčného kompetenčného modelu. Základ každého kompetenčného modelu tvoria spravidla Soft Skils (mäkké kompetencie) ktoré sú požadované za kľúčové schopnosti každého človeka a sú smerované najviac do oblasti osobnostných kvalít, sociálnych či koncepčných spôsobilostí. Ako príklad môžeme uviesť databázu O*NET, ktorá sa používa v USA.[3]

Prvá skupina poznatkov obsahuje mäkké kompetencie ako napríklad: flexibilita, kooperácia, kreativita, efektívna komunikácia, výkonnosť, samostatnosť, riešenie problémov, plánovanie a organizovanie práce, celoživotné učenie, aktívny prístup, zvládanie záťaže, orientácia na zákazníka, objavovanie a orientácia v informáciách, leadership, ovplyvňovanie ostatných, kritické myslenie, emocionálna inteligencia, posudzovanie a rozhodovanie, vyjednávanie, kognitívna flexibilita.

Na takto definované mäkké spôsobilosti by mali nadväzovať ďalšie a to špecifické profesijné kompetencie – ide o vojensko-profesijné a odborné kompetencie definujúce kvality vojenského profesionála ako odborníka či experta na špeciálnu činnosť, funkciu, odbor alebo oblasť vojenských činností.

Druhú skupinu predstavujú poznatky a spôsobilosti vojenského profesionála uplatňujúce sa vo velení a riadení procesov a systémov.[4]

Za účelom skvalitnenia prípravy profesionálnych vojakov vyslaných do kariérneho kurzu KNB, VVŠK, ZVŠK navrhujeme nasledovne opatrenia:

1. **Zvýšiť počty hodín tematiky zameranej na medzinárodné vzťahy, národnú a medzinárodnú bezpečnosť –** zameraný na strategické bezpečnostné dokumenty SR, NATO a EÚ do podmienok ozbrojených síl SR.
   Zodpovedá: Centrum vzdelávania AOS
   Súčinnosť: MO SR, GŠ OS SR, veliteľstvá síl OS SR
2. **Zvýšiť počty hodín na témy zamerané na medzinárodné právo** s aplikáciou do vojnové práva počas konfliktov, **krízového manažmentu**, **bezpečnostného manažmentu, manažérstva rizík a logistiky.**
   Zodpovedá: Centrum vzdelávania AOS
   Súčinnosť: GŠ OS SR, veliteľstvá síl OS SR, Katedry AOS
3. **Aktualizovať a inovovať profily absolventov kariérnych kurzov (overiť či je platný dokument z roku 2014 č. p. PÚ-2010/2014 z 26.6.2014)**
   Zodpovedá: NGŠ OS SR
   Súčinnosť: GR SEĽUZ, rektor AOS

[3] Databáza O*NET - Occupational Information Network. Obsahuje stovky štandardizovaných a špecifických deskriptorov pre takmer 1000 pracovných pozícií (pokrývajúce celu ekonomiku USA). Táto databáza obsahuje taktiež 20 vojenských pozícií vrátane základných deskriptorov.

[4] Kompetencie definoval David Ullrich v habilitačnej práci. UO Brno. Kompetencie veliteľa – leadera. 2017

4. **Zvýšiť počty hodín tematiky zameranej na vodcovstvo, strategického manažmentu**, **projektového riadenia**, problematiku Best Practices (najlepšia prax), manažmentu času, aktívne sebariadenie.
   Zodpovedá: Centrum vzdelávania AOS
   Súčinnosť: GŠ OS SR, veliteľstvá síl OS SR, Katedry AOS
5. **Vyčlenenie odborníkov na výučbu vojnového práva** – aktuálnosti v tejto problematike
   Zodpovedá: MO SR
   Súčinnosť: GŠ OS SR, Katedry AOS
6. **Zaradiť do obsahu kurzov problematiku najnovších trendov rozvoja informačných technológií** a možnostiach ich využitia k vedeniu informačných, psychologických a kybernetických operácií;
   Zodpovedá: MO SR
   Súčinnosť: GŠ OS SR, veliteľstvá síl OS SR, Centrum vzdelávania AOS
7. **Inovovať poznatky z oblasti** problematiky spoločenských vied, ekonomika obrany, psychológia, pedagogika, didaktika, sociológia, etika a filozofia a komunikácia na strategickej a operačnej úrovni, vojenská etiketa.
   Zodpovedá: Centrum vzdelávania AOS
   Súčinnosť: Katedry AOS
8. **Zaradiť do obsahu kurzov cudzí jazyk** (anglický jazyk) na pracovnej úrovni, ako základný komunikačný nástroj používaný pri plnení úloh medzinárodnej spolupráce a pri pôsobení v medzinárodných operáciách;
   Zodpovedá: Centrum vzdelávania AOS
   Súčinnosť: Katedry AOS, Jazykový inštitút

ZÁVER

V rámci zvyšovania kvality a inovácii v rámci kariérneho vzdelávania je potrebné realizovať viaceré zmeny v obsahu kariérnych kurzov, čo značne súvisí s posilnením materiálnych , ľudských a finančných zdrojov v rezorte obrany. Uvedené závery a odporúčania pre prax by mohli byť skvelou inšpiráciou pre skvalitnenie súčasného kariérneho vzdelávania a požiadaviek doby na vzdelávanie v 21. storočí.

BIBLIOGRAFICKÉ ODKAZY

CZIRÁK P., 2017: *Model kvality života profesionálnych vojakov a mechanizmy jeho monitorovania*. MO SR, SEĽUZ Bratislava 2017. s. 17.

HOFREITER, L. 2016. *Bezpečnostné prostredie súčasného svata*. Zlín: Radim Bačuvnčík. Ve5BuM, 2016 ISBN 978-80-87500-79-8, 160s.

KRAVČÁKOVÁ, G.: 2014, *Manažment ľudských zdrojov*. Vysokoškolské skriptá. 1. vydanie Košice : UPJŠ, 2014, ISBN 978-80-8152-219-2, 156s

ARMSTRONG, M. 2007. *Řízení lidských zdrojů*. Praha: Grada Publishing, a.s. ISBN 978-80-247-1407-3

NEMEČEK, Vojtěch a kol.: *Trendy karierového vzdelávania dôstojníkov ozbrojených síl* Českej republiky 2017.Brno, Odelenei vydavateľstva a správy stúdijných fondov, UO Brno ISBN 978-80-7582-011-2 s.114)

Zákony, smernice, správy

Zákon č. 281/2015 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov;

Zákon č. 568/2009 Z. z. o celoživotnom vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov;

Zákon č. 61/2015 Z. z. o odbornom vzdelávaní a príprave a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov;

Ministerstvo obrany. Zásady tvorby systemizovaných miest. Rozkaz ministra obrany č. 8/2010 v znení RMO č. 29/2015 Vestníka (7.novela).

Analýza stavu kariérneho vzdelávania profesionálnych vojakov (SEĽUZ-16-6/2017- OdRĽZ);

Analýza stavu odborného vzdelávania profesionálnych vojakov s návrhom opatrení na jeho optimalizáciu (ŠbPO-97-97/2017);

SEĽUZ-43-69/2019-OdRĽZ, LP/2019/180 Koncepcia manažmentu vojenského personálu ozbrojených síl Slovenskej republiky

doc. PhDr. Mária PETRUFOVÁ, PhD
Katedra spoločenských vied a jazykov
Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš
E-mail: maria.petrufova@aos.sk

JUDr. Ivona ONDREJKOVÁ
Katedra bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš
E-mail: ivona.ondrejkova@aos.sk

KONFLIKT V SEVERNOM ÍRSKU

NORTHERN IRELAND CONFLICT

Peter POLÁČEK

ABSTRACT

In examining the issue of the conflict in Northern Ireland it might seems that this conflict has been a peripheral issue, which affects only a very small group of people in a relatively small geographical area. In terms of the number of victims this conflict has not even brought any substantial number and has not gotten closer to world wars. During the long time this conflict has not been an issue, about which were interested political scientists all over the world. It was not seen like a more significant ethnic conflict. On the other hand, for all groups which were included in this conflict it is a very sensitive historical experience. Step by step this conflict finally attracts the attentions of the entire international space.

Keywords: Northern Ireland, Catholics, Protestants, nationalists, unionists, republicans, IRA, PIRA, Belfast Agreement

ÚVOD

Severoírsky konflikt dnes možno analyzovať na základe rôznych jeho atribútov. V rámci príspevku sa však zameriame na jeho politický, etnický, náboženský a teritoriálny rozmer. Jednu z prvotných príčin vypuknutia konfliktu v Severnom Írsku predstavovala koncentrácia politickej moci nad územím Ulsteru v rukách anglických, ale prevažne škótskych prisťahovalcov pôvodne protestantského vyznania a nerovné postavenie pôvodného obyvateľstva prevažne katolíckeho vyznania, ktoré muselo zvádzať boj o svoje práva. Novo prichádzajúce obyvateľstvo získalo vďaka svojim privilégiám ďaleko výhodnejšie postavenie v komparácii s obyvateľstvom pôvodným. Konflikt je v práci datovaný už od 12. storočia, kedy do Írska prišli kolonizátori z Anglicka. Hlavná časť práce je však zameraná na 20. storočie a to hlavne na obdobie „ The Troubles“, ktoré je datované od roku 1968 až do roku 1998. Toto obdobie je plné nepokojov a teroristických útokov, ktoré si vyžiadali veľa ľudských životov.

1. HISTORICKÉ POZADIE A CHARAKTERISTIKA KONFLIKTU V SEVERNOM ÍRSKU

Konflikt v medzinárodných vzťahoch, tak ako mnoho iných vecí, nemá jednotnú uznávanú definíciu. Pre potreby tohto príspevku tak vezmeme definíciu od Š. Waisovej, ktorá ho definuje ako „typ správania alebo druh činnosti, ktorý nutne nemusí obsahovať prvky násilia. Má tieto základné charakteristiky: Aktérov, ktorí jednajú, aby presadili svoje záujmy a hodnoty, ktoré sú nezlučiteľné“ (Waisová, 2011, s. 40). Čo sa zaradenia konfliktu v Severnom Írsku týka, na základe delenia konfliktov uvedených podľa Š. Waisovej, dá sa považovať za konflikt vnútroštátny, ktorého analytická rovina je určená subjednotkami (politické strany, opozícia, povstalecké hnutia), ktoré sa stavajú proti vláde štátu, avšak konflikt nemá potenciál premieňať štruktúru systému, násilný a teritoriálny – „jedná sa o konflikt o územie“ (Waisová, 2011, s. 40-45). Tento konflikt však v sebe nesie aj iné charakteristické znaky. Z môjho pohľadu je

možné ho zaradiť taktiež medzi konflikt etnický a "zatvrdnutý" konflikt. Za etnické konflikty môžeme považovať tie, v ktorých sú ciele aspoň jednej zo strán definované čisto z etnického hľadiska. Minimálne jedna zo strán musí daný konflikt interpretovať na základe skutočnej či subjektívne vnímanej diskriminujúcej bariéry. Konflikt známy tiež pod názvom „The Troubles“, označovaný tak od obdobia prelomu 60. –70. rokov, kedy opätovne prepukol, tentokrát, vo svojej modernej a násilnej podobe predstavuje problém, ktorý severoírsku spoločnosť rozdelil a hlboko poznačil na obdobie dlhých desaťročí, v najširšom kontexte až storočí. Okrem rozdelenia severoírskej spoločnosti však odlišnosť entít viedla aj k rozdeleniu ostrova samotného, otázka spojenia, ktorého zamestnáva politické reprezentácie Veľkej Británie, Írskej republiky i politických predstaviteľov Severného Írska už niekoľko rokov. Práve na pozadí možnosti vytvorenia jedného írskeho štátneho celku, alebo zotrvania územia Severného Írska v únii s Veľkou Britániou sa vyprofilovali i samotní aktéri konfliktu. Za kľúčových a najpodstatnejších dnes môžeme označiť republikánov (nacionalistov), ktorých boj bol počas celého obdobia bojom sa zjednotenie Írskeho ostrova do jedného štátneho celku a unionistov (lojalistov), bojujúcich za zachovanie Severného Írska ako integrálnej súčasti Spojeného kráľovstva. Za podstatných účastníkov celého sporu je nesporne dôležité označiť i paramilitárne zložky pôsobiace na oboch stranách, ktorých existencia a pôsobenie nemalým dielom prispeli k radikalizácii konfliktu a nárast počtu jeho obetí, a to najmä od konca 60. do konca 90. rokov, kedy napokon došlo k podpisu Belfástskej -Veľkopiatočnej dohody (GFA - Good friday agreement), ktorá sa vyznačovala konsolidačným charakterom a zakotvovala rovnocennosť oboch strán vo všetkých oblastiach. Okrem nich sú významným aktérom samotné vlády v Londýne a Dubline, i politická reprezentácia v Belfaste, politické strany všetkých troch zmienených reprezentácii i externí aktéri, ktorých prínos dnes možno vysledovať najmä v rámci mierového procesu.

Za samotným zrodom severoírskeho konfliktu stála podľa J. Franka viac, ako len náboženská intolerancia oboch skupín, Veľká Británia a najmä charakter koloniálnej politiky, ktorú realizovala vo vzťahu k územiu Severného Írska. Boj Írov však počas obdobia dlhých desaťročí nepredstavoval iba boj za politickú autonómiu, ale bol aj bojom za obranu ich viery. (Frank, 2006). Prvok náboženstva však podľa mnohých odborníkov, napriek svojmu nespochybniteľnému významu a úlohe, ktorú zohral, plnil iba úlohu sekundárnu. Severoírsky konflikt tak býva často chybne označovaný ako konflikt náboženský, ako náboženská intolerancia medzi katolíckou a protestantskou komunitou. Podľa J. Franka, ale faktom ostáva, že náboženstvo bolo v Írskom kontexte hlavným znakom určujúcim etnickú príslušnosť[1], avšak z nášho uhla pohľadu sa tento konflikt javí ako konflikt viacdimenzionálny, spájajúci v sebe prvky náboženského, etnického, teritoriálneho i politického rozmeru. Boj Írov však v konečnom dôsledku počas obdobia dlhých desaťročí predstavoval boj za politickú autonómiu i náboženskú slobodu.

2. ÍRSKO OD PRVEJ KOLONIZÁCIE DO ROZDELENIA OSTROVA

Konflikt odohrávajúci sa v prostredí Severného Írska, v lokálnom prostredí tiež označovaný „The Troubles“[2], korene ktorého v prevažnej miere spadajú do kategórie politických a náboženských, nesiaha len do minulosti nedávnej, ale vyznačuje sa historickou kontinuitou a jeho prvopočiatky môžeme datovať až niekoľko storočí dozadu, do obdobia stredoveku, kedy anglický panovník Henrich II. vyhovel žiadosti exilového vládcu írskeho kráľovstva Leinsteru Murchadovi, aby mu dopomohol späť na trón a povolil svojim

[1] V Írsku teda existovalo a stále existuje spojenie medzi vierou a etnicitou. V priebehu 19. storočia existovala schéma, podľa ktorej sa protestant mohol považovať za Íra, pretože žil v Írsku, ale musel dodať, že nie je katolík.
[2] „The Troubles“ je označované opätovné vypuknutie konfliktu na prelome 60. a 70. rokov.

normandským frankofónnym rytierom v Anglicku, aby pre neho pri tej príležitosti Írsko dobil (Frank, 2006). Pápežská bula z roku 1155 prisúdila vládu nad Írskom anglickému kráľovi. Tým sa položili duchovné aj praktické základy anglickej vlády v Írsku. „Obe etniká žili v napätej rovnováhe a rozkol medzi nimi sa vyostril, keď koncom 13. storočia vznikol írsky parlament, z ktorého boli vylúčení rodení Íri, bol to vlastne parlament pre Angličanov v Írsku. Až do príchodu Tudorovcov v 16. storočí bolo Írsko vystavené možnosti znovudobytia a k utrpeniam obnovenej anglickej kráľovskej moci pribudol po cirkevnej reforme Henricha VIII. aj osudný náboženský rozkol"(W.S. Churchill, 1995, s. 220). Prvok náboženstva však podľa niektorých odborníkov napriek svojmu nespochybniteľnému významu a roli, ktorú zohral, plnil iba úlohu sekundárnu.

Prelom období nasledujúcich dvoch storočí sa niesol v duchu výrazného obmedzovania slobôd katolíkov, a to primárne na základe zákonov, ktoré boli prijaté írskym protestantským parlamentom, k zlepšeniu postavenia ktorých došlo až koncom 17. storočia (Frank, 2006). Prvé konflikty vyplývajúce nielen z náboženskej, ale primárne etnickej odlišnosti vypukli na území Ulsteru už v prvej polovici 17. storočia. Protestantskí kolonisti prichádzajúci na toto územie predovšetkým zo Škótska vnímali katolícke obyvateľstvo žijúce v tejto časti ostrova za menejcenné, čo odštartovalo, a postupne prehlbovalo segregáciu oboch skupín obyvateľstva a zväčšovalo priepasť medzi nimi. Novo prichádzajúci kolonisti boli zo strany írskych katolíkov považovaní za reprezentantov záujmov Anglicka. Naopak, protestanti disponovali pocitom vlastnej rasovej nadradenosti, a v období po rozdelení ostrova i obavami, že v prípade zjednotenia ostrova dôjde k strate ich výsadného postavenia a ekonomickému úpadku, pričom striktne odmietali duchovný rámec írskeho katolicizmu. Odlišnosť jazyka, náboženstva a majetkové rozdiely tak už od počiatku viedli k postupnému odcudzeniu oboch komunít. Prvá vzbura zo strany írskeho obyvateľstva prišla už v roku 1641.

Vlna etnického napätia prišla na konci 18. storočia, kedy dochádzalo k miernemu, a len postupnému uvoľňovaniu proti- katolíckej legislatívy. Katolíci tak postupne získali možnosť prenajímať si pôdu po emigrantoch, ktorí emigrovali prevažne do Ameriky, a zároveň i možnosť presadiť sa v oblasti plátenníctva, ktoré do tej doby predstavovalo výlučnú záležitosť ulsterských presbyteriánov. Protestanti sa hrozbe straty pracovných príležitosti začali brániť útokmi na katolícke obydlia, ktoré uskutočňovala tajná organizácia Peep Of Day Boys, ktorej rivalom boli katolícki Obrancovia (Defenders). V roku 1795 po jednej z bitiek protestanti založili Oranžský rád (Orange Order), z tradície slobodomurárstva čerpajúcej a násilne sa profilujúcej organizácie, ktorej hlavnou úlohou bolo strážiť odkaz Viliama Oranžského. Rád, ktorý našiel množstvo podporovateľov v armáde a medzi šľachtou zosobňoval tzv. loyalizmus, írske protestantské krédo, z ktorého vyplývala povinnosť čo najdôslednejšie ochraňovať britské protestantské dedičstvo v Írsku proti všetkým jeho nepriateľom (Frank, 2006). V počiatočnej fáze predstavoval podstatu konfliktu spor o územie Írskeho ostrova. Po podpise Anglo-Irish Treaty (1921), ktorou došlo k jeho rozdeleniu a vzniku samostatného Írskeho štátu (neskôr Írskej republiky) a o územie Severného Írska, ktoré bolo pričlenené k Veľkej Británii a došlo tak k vzniku Spojeného kráľovstva. Anglo-Írska zmluva sa stala politickou realitou, ktorá ukončila vojnu za nezávislosť[3] trvajúcu od roku 1919 do roku 1921. Táto vojna však vzájomné anglo-írske vzťahy poznamenala veľmi negatívne. Anglo-Írska zmluva obsahovala ustanovenie, že v prípade odtrhnutia územia Severného Írska od Slobodného Írskeho štátu, mala byť ustanovená komisia, ktorá by medzi nimi vytýčila hranicu (Anglo-Irish Treaty, 1921).

[3] Tá bola nasledovaná občianskou vojnou trvajúcou od roku 1921 do roku 1923 medzi prívržencami a odporcami dohody. V kontexte nesúhlasu s dohodou došlo i k štiepeniu vo vnútri IRA. Napokon zvíťazili prívrženci dohody. Porazená strana Sinn Féin sa podobne ako IRA rozštiepila na odporcov dohody, nasledujúc tak politického vodcu E. de Valeru a stala sa tak oficiálnou opozíciou, zatiaľ čo druhá skupina pokračovala vo svojich aktivitách ilegálne, podporujúc útoky vedené IRA.

Tento boj medzi „operačnými jednotkami“ Írskych dobrovoľníkov (Irish Volunteers) a „čiernohnedými“ (Black and Tans), ktorým pomáhali britské pomocné zbory, charakterizovala partizánska vojna, prepady zo zálohy, útoky na policajné kasárne a úkladné atentáty na strane jednej, zatiaľ čo protivník sa uchyľoval k najrôznejším trestným akciám, streľbe do civilného obyvateľstva, vypaľovaniu miest, popravám a teroru. Týmto udalostiam však prechádzalo vypuknutie Veľkonočného povstania (The Easter Rising) v roku 1916. Povstanie bolo po pár dňoch potlačené britskými jednotkami a nezískalo podporu širšej verejnosti, ale po poprave niekoľkých účastníkov i vedúcich osobností povstania sa verejná mienka otočila v prospech nacionalistov, primárne smerom k Sinn Féin. Násilie, ako charakteristický sprievodný jav severoírskeho konfliktu bolo kľúčovým nástrojom celého sporu, primárne v dôsledku neúspešnosti jeho riešenia mierovou, (alebo vo všeobecnosti) nenásilnou cestou. K prehĺbeniu konfliktu prispeli aktívne skupiny obyvateľstva a ich opakované protesty[4], nesmieme však opomenúť ani nepriateľskú a z časti neprimerane silnú odozvu armády, či policajných zložiek (Frank, 2006). Príliš radikálne zákroky voči pokojne vyjadrujúcim nespokojnosť či nesúhlas sa z nášho pohľadu za každých okolností javia ako podporujúce vlnu nespokojnosti a všeobecného spoločenského presvedčenia o potrebe mobilizácie síl za obranu svojich práv a proti neprimeraným reakciám ozbrojených bezpečnostných zložiek.

3. STRANY KONFLIKTU A ICH VYMEDZENIE

Aktérov jedného z najvýznamnejších konfliktov, ktoré sa v európskom prostredí odohrali po skončení 2. svetovej vojny by bolo najjednoduchším spôsobom možné rozlíšiť ako Írov a Britov. Takéto vymedzenie sa však z nášho pohľadu javí ako nedostatočné, disponujúce malou výpovednou hodnotou. Skutočnosťou je, že obe skupiny, ako Veľká Británia, tak aj Írska republika mali v tomto konflikte nepochybné zastúpenie. Pre ďalšie popisovanie severoírskeho konfliktu je dôležité vysvetliť základné pojmy a objasniť ktorých strán sa konflikt týka. Príčinou bol stret dvoch skupín obyvateľstva Severného Írska. Obe skupiny mali odlišnú národnú identitu, náboženskú príslušnosť, kultúru či ekonomické a spoločenské postavenie.

3.1 NÁBOŽENSTVO AKO ASPEKT NÁRODNEJ IDENTITY

Zjednodušene sa dá povedať, že severoírsky konflikt bol stretom tamojších obyvateľov protestantského vyznania na strane jednej, a obyvateľov katolíckeho vyznania na strane druhej. Napriek tomu nemožno severoírsky konflikt označiť za rýdzo náboženský. V kontexte Írska, kde spolu stovky rokov žije írske a anglické/britské obyvateľstvo, bolo náboženstvo ukazovateľom národnej identity a etnickej príslušnosti. Protestanti predstavujú potomkov britských kolonistov v Írsku, cítia sa byť etnickými Anglosasmi, inklinujú k Veľkej Británii a k tamojšej kultúre. Voči domorodým Írom sa protestantizmom vymedzovali hlavne v Ulsteri, pretože práve tam bolo britských kolonistov najviac. „Protestantská spoločnosť sa ako celok hlási k britskej identite a adjektívum „protestantská“ využíva len v kontexte Severného Írska, kde musí maximálne exponovať hĺbku svojej kultúrnej odlišnosti“ (Frank, 2006, s. 210). Ulsterskí protestanti sa odmietali považovať za Írov, na rozdiel od malej protestantskej menšiny, ktorá žila na zvyšku ostrova. Naopak katolicizmus je význačný pre írsku národnú identitu. Platilo, že ak sa má Ír plnohodnotne považovať za Íra, mal by byť katolíckeho vyznania. „Írstvo“, nemohlo byť úplne, ak nemalo patričnú náboženskú dimenziu. Jan Frank uvádza, že Íri najviac primkli ku katolicizmu v 16. až 18. storočí. Pôvodné Galské obyvateľstvo

[4] Ako príklad môžeme uviesť pochod Hnutia za občianske práva v auguste 1968. Nakoľko sa táto akcia stretla s veľkým úspechom vo všetkých nacionalistických prúdoch, uskutočnil sa 5. októbra 1968 druhý pochod, ktorý bol kvôli prítomnosti radikálov vládou na poslednú chvíľu zakázaný. Napriek zákazu sa však v Derry stretlo zhruba 1000 ľudí, ktorí boli na mieste kruto napadnutí zo strany RUC.

v tomto období ešte viac spojilo svoju etnickú identitu s katolíckou cirkvou a samo seba chápať ako katolícky národ (Frank, 2006).

Cieľom severoírskeho protestantského obyvateľstva bolo a je stále zachovanie únie severného Írska a Veľkej Británie. Protestanti sa tak označujú aj ako unionisti či lojalisti, naopak väčšina severoírskych katolíkov sa vždy zasadzovala o nezávislé Írsko, ktoré bude jednotné, tzn., že Severné Írsko bude spojené s Írskom (k Írskej republike) a nie s Veľkou Britániou. Katolíci sa tak označovali aj ako nacionalisti či republikáni. Toto sú však len všeobecné ciele katolíkov a protestantov. Tieto ciele však súvisia s ekonomickými ako aj náboženskými záležitosťami. Tie sa stali ďalším dôvodom, prečo severoírsky protestanti najprv odmietali autonómiu Írska, prečo sa zasadili o jeho rozdelenie, a prečo sa tak usilovne bránia jeho opätovnému zjednoteniu. Odkedy začali katolíci presadzovať autonómiu Írska, sa začali protestanti stavať na odpor. Odmietali žiť v autonómnom Írsku, pretože sa obávali, že v takom Írsku bude hrať dominantnú úlohou katolícka cirkev. A naozaj – po rozdelení ostrova a po vzniku Slobodného írskeho štátu v roku 1921 si v ňom katolícka cirkev uzurpovala značný spoločenský a politický vplyv. Napríklad zakázala potraty, rozvody či nabádala ku katolíckej výchove detí u zmiešaných párov. Výsadné postavenie katolíckej cirkvi v Írsku bolo tiež upevnené ústavou v roku 1937, vyňaté bolo až v roku 1972. Od 80. rokov prudko upadá jej politický vplyv (Frank, 2006). Napriek tomu náboženstvo nebolo v 20. storočí tak dôležitým faktorom, akým bolo v minulosti. Naopak sa v období najsilnejších konfliktov (hlavne v 70. rokoch) snažili cirkvi konflikt upokojiť a podporovali zmierenie oboch komunít.

K nevraživosti a odlišnostiam medzi katolíkmi a protestantmi prispievala ich vzájomná separácia. Tá zahŕňala napríklad cirkvami kontrolovanú endogamiu (zákaz vzájomných sobášov), oddelené školstvo alebo oddelenie katolíckych a protestantských oblastí. Zvlášť oddelené školstvo malo veľký vplyv na to, že rozdiel v spoločnosti bol vytváraný a posilňovaný už u detí v útlom veku. Delenie spoločnosti je dodnes v severnom Írsku viditeľné. Jan Frank uvádza, že podľa výskumov z 80. rokov žije v Severnom Írsku v etnicky nemiešaných oblastiach až 40% obyvateľstva. Ďalej upozorňuje, že sobáše medzi katolíkmi a protestantmi predstavujú len 4% a že vyše 90% základných a stredných škôl je rozlíšených na základe náboženstiev. Tiež platí, že aj osobné kontakty medzi katolíkmi a protestantmi nie sú obvyklé.

3.2 EKONOMICKÉ ASPEKTY KONFLIKTU

Konflikt v Severnom Írsku má tiež ekonomickú dimenziu. Severoírsky protestanti sú dodnes bohatšou a úspešnejšou skupinou obyvateľstva než chudobnejší katolíci. Protestantská ekonomická nadvláda sa formovala už v dávnych dobách, kedy už počas prvej kolonizácie Írska v 12. storočí bola katolíckym Írom zaberaná najúrodnejšia pôda. Mnoho pôdy stratili katolíci tiež v 17. storočí v procese cielenej kolonizácie Írska a po príchode Olivera Cromwella. V roku 1688 patrila katolíkom len 20 % pôdy a v Ulsteri to bolo len 5 %. Katolíci boli vylučovaní z právnických profesií i úradov, nesmeli zriaďovať školy, nesmeli pôsobiť v armáde, či nosiť zbrane. Naopak protestanti boli vďaka väzby na Veľkú Britániu protežovaní a získali výsadné postavenie. Výsadné postavenie si udržali aj v Severnom Írsku, kde vo svoj prospech využívali svoju politickú dominanciu. Veľkým problémom Severného Írska bola vysoká nezamestnanosť, ktorá hlavne v 70. rokoch 20. storočia zostrovala rasové a náboženské strety katolíkov s protestantmi. Výrazne vyššia nezamestnanosť medzi katolíkmi okolo 16 %, oproti 9 % nezamestnanosti u protestantov (Šlosarčík, 2007). Severoírsky protestanti sa tiež obávali, že kvôli samostatnosti, či neskôr kvôli zjednoteniu Írska by došlo k prerušeniu vzťahov s Veľkou Britániou, stratili by svoje výsadné postavenie a ich životná úroveň by v chudobnom Írsku poklesla. Ďalšia problematika sa týka írskej ochranárskej ekonomiky. Severné Írsko sa v minulosti vypracovalo v ekonomicky úspešne priemyselnú oblasť, ktorá prevyšovala zvyšok

agrárneho Írska a vyžadovala tak voľnú ekonomiku pre export do zahraničia. Boli to práve protestanti ktorý tvorili chrbticu severoírskej ekonomiky. V Belfaste, hlavnom meste severného Írska sa už v 17. storočí rozrastal textilný priemysel a mesto bolo vďaka svojej polohe dôležitým bodom zámorského obchodu. V 19. storočí tu došlo k rozmachu strojárstva a lodiarstva. Belfast bol ekonomicky oveľa významnejší než Dublin (Šlosarčík, 2007). Protestanti sa obávali, že autonómne či nezávislé Írsko by severoírskemu priemyslu nezabezpečilo vhodné podmienky, pretože by presadzovalo ochranársku ekonomiku. Po rozdelení ostrova z počiatku 20. rokov 20. storočia južné Írsko skutočne ochranársku politiku presadzovalo, čo bolo ďalším dôvodom, prečo severoírski protestanti odmietali znovu zjednotenie ostrova. Treba, ale dodať, že Írsko sa od protekcionizmu postupne vzďaľovalo od 50. rokov, v 60. rokoch sa pridružilo k Európskemu združeniu voľného obchodu a v roku 1973 vstúpilo do EHS (Európske hospodárske spoločenstvo) (Šlosarčík, 2007). Treba ale dodať, že Írsko sa od protekcionizmu postupne vzďaľovalo od 50. rokov, v 60. rokoch sa pridružilo k Európskemu združeniu voľného obchodu a v roku 1973 vstúpilo do EHS. V 90. rokoch sa Írsko stalo jednou z najrýchlejšie rozvíjajúcich sa ekonomík v Európe, zatiaľ čo Severné Írsko bolo ekonomicky závislé na Veľkej Británii. Hľadisko zahraničného obchodu tak logicky prispievalo k odporu proti zjednoteniu Írska skôr v predchádzajúcich rokoch. Medzi rokmi 1997 a 2007 vzrástla ekonomika Írska o 5,6% oproti 5,4% rastu Veľkej Británie. Rozdiel v nezamestnanosti katolíkov a protestantov predstavoval v roku 2011 2% oproti rozdielu z roku 1998. Životná úroveň je ale naďalej nižšia ako vo Veľkej Británii. Navyše pretrvávajú mnohé problémy, ako napr. vysoký podiel nekvalifikovaných pracovníkov alebo fakt, že najchudobnejšie oblasti sú naďalej prevažne katolícke (Frank, 2006).

4 „THE TROUBLES“ OBDOBIE NAJKRVAVEJŠÍCH NEPOKOJOV

60. roky boli obdobím mnohých zmien a revolúcií. V USA prebehla kampaň za práva černochov, u nás sa udiala pražská jar a v Paríži sa uskutočnili študentské protesty. Revolučná atmosféra sa nevyhla ani Severnému Írsku. Severoírsky katolíci si uvedomili, že unionisti im nie sú ochotní vyjsť v ústrety. Preto zahájili vlastnú iniciatívu za zlepšenie svojho postavenia a za obmedzenie pretrvávajúcej diskriminácie. K hnutiu za občianske práva patrila organizácia Kampaň za spoločenskú spravodlivosť (Campaign for Social Justice- CSJ), ktorá vznikla v roku 1964. K nej sa v roku 1967 pripojila Severoírska asociácia za občianske práva (Northern Ireland Civil Rights Association-NICR). Cieľom NICR bolo napraviť krivdy voči katolíkom. Organizácia bola umiernená, hoci jej členmi boli aj radikálni jedinci presadajúci násilné zjednotenie ostrova (Frank, 2006). V roku 1968 severoírska organizácia podporujúca ľudské práva organizovala rozsiahle protestné pochody. 5. októbra sa v Derry konal vládou zakázaný pochod, ktorého sa zúčastnilo niekoľko sto ľudí. Pochod bol ale rozohnaný políciou, ktorá použila obušky a vodné delá. Mnoho účastníkov pochodu bolo zranených a celú situáciu prenášali televízne kamery. To vyvolalo obrovský škandál presahujúci hranice Severného Írska a ešte viac podnietilo hnev katolíkov. Ešte ten istý rok organizovali pochody ďalšie skupiny, napr. študenti. Medzi nimi aj skupina radikálnych študentov s názvom Ľudová demokracia (Šloasarčík, 2007). Od protestov z roku 1968 sa datuje obdobie „ The Troubles“ – obdobie násilného konfliktu, ktoré trvalo až do 10. apríla 1998, kedy bola podpísaná Belfástska dohoda.

Klasickým a neodmysliteľným aktérom však boli okrem vlád oboch zúčastnených strán aj samotné politické strany pôsobiace v rámci politických scén oboch bojujúcich celkov. V rámci severoírskej politickej straníckej scény tu mali svoje zastúpenie katolícka Social Democratic and Labour Party (SDLP) a strana Sinn Féin (SF-v preklade My sami), protestantské Ulster Unionist Party (UUP), Democratic Unionist Party (DUP) a zhruba proporčne, protestantským i katolíckym elektorátom podporovaná Alliance Party of Northern Ireland (APN). V rámci nacionalistického straníckeho spektra, a rovnako aj v rámci

unionistickej straníckej sústavy môžeme vidieť istú podobnosť. Zatiaľ čo v rámci nacionalistickej časti severoírskeho straníckeho spektra, na radikálnom krídle pôsobiaca strana Sinn Féin ako reprezentant katolíckej, republikánskej časti severoírskeho obyvateľstva všeobecne známa svojou spoluprácou s polovojenskou organizáciou IRA (Irish Republician Army) striktne odmietala politické riešenie celého konfliktu a využívala rôzne formy násilia neprejavujúc tak snahu o zapojenie do mierových dialógov, SDLP ako umiernený reprezentant katolíckej, nacionalistickej časti obyvateľstva volala po politickom riešení a predstavovala jedného zo zástancov politickej dohody, ako výsledku mierového dialógu.

Na strane protestantskej, unionistickej časti prejavovala UUP ako jeden z reprezentantov záujmov pro britsky orientovanej časti obyvateľov Ulstera ochotu k mierovým dialógom, zatiaľ čo DUP, a najmä jej predseda I. Paisley stál proti mierovému procesu, ohrozovanému najmä pravidelnými Oranžskými pochodmi, ktoré používal pre politické zviditeľnenie proti- mierovej kampane. V rámci skúmanej problematiky sa najčastejšie môžeme stretnúť s rozdelením aktérov v súvislosti s ich náboženským presvedčením, a zároveň v závislosti na ich inklinácii k jednému z bojujúcich štátnych celkov. Zjednodušene možno povedať, že zatiaľ čo írski nacionalisti, a teda (prevažne) katolícka časť severoírskeho obyvateľstva, presadzovala zjednotenie celého územia Írska, a teda odtrhnutie 6 severoírskych grófstiev od Spojeného kráľovstva a jeho pripojenie k dnes samostatnej Írskej republike, pro britskí orientovaní unionisti, predstavujúci z religiózneho pohľadu prevažne protestantskú časť, dúfajú v zachovanie Ulsteru ako integrálnej súčasti Veľkej Británie. Náboženskú dimenziu teda prelína ešte etnická dimenzia konfliktu vo výrazne segmentovanej spoločnosti v rámci dvoch separovaných skupín (Frank, 2006). Pri snahe o zmienenie všetkých relevantných aktérov možno za najvýznamnejších označiť aj severoírsku Kráľovskú ulsterskú políciu (Royal Ulster Constabulary – RUC), ktorá pokojné demonštrácie kruto potlačovala, samotnú britskú armádu a tajné služby, rovnako tak aj polovojenské organizácie republikánov (IRA – Irish Republican Army, menšia skupina INLA – Irish National Liberation Army) a loyalistov (UVF – Ulster Volunteer Force, UDA/UFF – Ulster Defence Association/Ulster Freedom Fighters, LVF – Loyalist Volunteer Force) (Frank, 2006). S Írskou republikánskou armádou je ďalej úzko spojená Sinn Féin[5] (My sami/SF), ktorá predstavuje politické krídlo IRA, zatiaľ čo s UVF je spojená Progressive Unionist Party (Pokroková unionistická strana/PUP). Práve paramilitárna Írska republikánska armáda je nie len širokou odbornou verejnosťou, ale tiež rozličnými médiami často skloňovaným aktérom podieľajúcim sa vo výraznej miere na etablovaní severoírskeho konfliktu. Jej primárnym cieľom je ukončiť britskú nadvládu v Írsku a podľa svojej ústavy vytvoriť Írsku socialistickú republiku, ako to zakotvuje prehlásenie z roku 1916. Pri ceste k naplneniu svojho cieľa zbaviť sa britskej prítomnosti a nadvlády v Severnom Írsku neváhala IRA využiť zabíjanie, zastrašovanie, zmrzačovanie a rôzne formy terorizmu. Problematickým sa z hľadiska dlhodobého trvania sporu javí práve presvedčenie IRA, že jediný spôsob, ako sa zbaviť britskej nadvlády v tejto oblasti je využitie rôznych foriem násilia, ktoré si koniec- koncov počas celého trvania konfliktu vyžiadalo tisícky ľudských životov. Práve zvolená metóda riešenia konfliktnej situácie tento spor podľa nášho názoru ešte viac prehĺbila. V roku1969 násilie medzi protestantmi a katolíkmi vyvrcholilo a došlo k častým pouličným stretom. Vážnejšie nepokoje začali najprv v meste Derry, kde napätie zvýšil tradičný júlový pochod oranžistov. Radikálni katolíci sa chystali napadnúť protestantov, ale namiesto toho sa nakoniec stretli s políciou. Dôležitý bol rok 1969 taktiež pre IRA a Sinn Féin. Vzhľadom k tomu, že vtedajšie marxistické vedenie IRA v Belfastu nebolo pri výtržnostiach schopné chrániť katolíkov, sformovala sa proti tomuto vedeniu vo vnúti organizácie opozícia. Tá sa označovala ako Provizórna IRA – skratka PIRA. Marxistické krídlo organizácie sa naďalej označovalo ako Oficiálna IRA – OIRA. Na oficiálnu a provizórnu-dočasnú, sa rozdelila taktiež strana Sinn Féin.

[5] Založená v roku 1905 írskym republikánom A. Griffithom

Úvodným cieľom PIRA bola obrana katolíckych oblastí, ďalším potom prechod do ofenzívy. Organizácia usilovala o vyhnanie Britov a zjednotenie Írska. S touto rétorikou získavala organizácia rýchlo nových členov – katolíkov, ktorí boli odhodlaní k násilnému odporu voči britskému nepriateľovi (Frank, 2006). PIRA útočila na predstaviteľov britskej vlády, na vojakov, políciu a na probritských občanov. Medzi jej metódy patrili hlavne bombové útoky, ale taktiež vraždy, únosy či lúpeže.

5 SEDEMDESIATE ROKY A VZOSTUP PIRA

Britmi riadené reformy v Severným Írsku predpokladaný pokoj nezaistili, naopak vyvolávali rozporuplné reakcie. Napätie vyústilo v lete v ďalšie vlny násilia, keď hlavne v Belfaste a Derry dochádzalo k rozsiahlym bitkám katolíkov s protestantmi či s armádou. Len v júli zahynulo pri násilnostiach sedem ľudí a 200 bolo zranených, k čomu prispeli útoky PIRA na protestantov. PIRA naviac zahájila bombové útoky na materiálne ciele, len do konca roku 1970 mala na svedomí 153 explózii (Frank, 2006). Britská vláda reagovala na útoky radikálnych katolíkov tak, že do katolíckej oblasti Lower Falls vyslala asi 3000 vojakov. Títo tu vykonávali rázne domáce prehliadky za účelom odhaliť útočníkov. To malo za následok ďalšie potýčky a úmrtia. Katolíci potom prestali veriť v nestrannosť britskej armády a Britov celkovo, čo prispelo k mohutnej podpore a rozmachu PIRA. Nedeľa 30. januára 1972 potom vošla do histórie ako Krvavá nedeľa (Bloody Sunday). Toho dňa prebiehal v Derry mierový pochod za ukončenie internácie. Nečakane ale prebehla paľba troch britských výsadkárov a za obeť padlo 14 nevinných civilistov. V reakcii na to nasledovali štyri dni nepokojov v Belfaste a Derry. Rozhnevaný dav v Dubline vypálil britskú ambasádu. Na Krvavú nedeľu svojimi útokmi odpovedala taktiež PIRA, ktorá bez zľutovania útočila na protestantov. V reakcii na to vzniklo na strane lojalistov Hnutie predvoj (Vanguard Movement) – organizácia Williama Craiga, ktorá sa snažila zjednocovať radikálnych protestantov k obrane pred republikánmi (Frank, 2006). Mnohé časti Severného Írska, ako napr. severný a západný Belfast, mesto Derry či hraničné regióny Armagh a Fermanagh, boli takmer vo vojnovom stave. V kritickom roku 1972 došlo k 10 tisícom prípadom streľby a 1400 výbuchom nastražených náloží, zahynulo 468 ľudí. Chaotický stav Severného Írska viedol k veľmi dôležitej zmene. 28. marca 1972 bola zrušená severoírska samospráva, ktorú nahradila priama vláda Veľkej Británie. Katolíci (taktiež republikáni či nacionalisti) tým dosiahli veľkého úspechu, lebo do tej doby bola severoírska samospráva ovládaná unionistami. Protestanti sa proti pádu severoírskej vlády výrazne nebúrili, lebo únia s Veľkou Britániou tým nebola nijako ohrozená. Zjednotenie Severného írska s Írskom mohol zaistiť jedine súhlas väčšiny obyvateľa Severného Írska, čo bolo dané ústavou. Britská vláda mala v pláne v severnom Írsku skoncovať s terorizmom a umožniť obnovu severoírskej samosprávy, avšak so zastúpením katolíkov. Britská vláda katolíkom v mnohom vychádzala v ústrety, keď napríklad prepustila internované osoby. Získala tak na svoju stranu katolícke subjekty, ako napr. stranu SDLP a katolíckou cirkev, ktoré potom nabádali k ukončeniu násilia a boli ochotné s Britmi vyjednávať. Požiadavky republikánov ale boli prehnané (mimo to žiadali urýchlený odchod Britov z Írska) a jednania neboli úspešné (Frank, 2006). Pouličné násilie, bombové útoky PIRA a jej boj s loajalistickými paramilitaristami pokračovali aj v roku 1973. Kampaň PIRA sa vtedy rozšírila aj do Anglicka, kde 8. marca 1973 zabila explózia v Londýne jedného človeka a 180 ľudí zranila. Verejnosť si ale žiadala mier a politické riešenie konfliktu. Nakoniec sa aj PIRA odhodlala k vyhláseniu krátkeho prímeria od decembra 1974 do novembra 1975, pričom bola v kontakte s Britmi. Okrem vyššie zmienených je však potrebné poukázať aj na externú dimenziu konfliktu, a zároveň na fakt, že nemenej podstatné bolo i aktívne zapojenie vonkajších aktérov, pričom za jedných z najvýznamnejších možno nepochybne označiť Spojené štáty americké, na území ktorých dnes žije početná americko-írska komunita, asi 40 mil. Američanov deklarujúcich írsku identitu.

Zlepšujúca sa práca bezpečnostných zložiek dokázala na konci 70. rokov útoky PIRA potlačovať. Problémom PIRA bolo, že jej násilná kampaň strácala podporu verejnosti, a to i v USA. Spoločnosť si žiadala mier a prebiehali mierové rokovania. Dve predstaviteľky hnutí Ľudia za mier získali roku 1977 dokonca Nobelovu cenu. December 1977 znamenal pre PIRA personálnu obmenu, keď v jej vedení boli dvaja mladí rodáci z Derry a Belfastu – Martin McGuinness a Gerry Adams. Gerry Adams bol previazaný na Sinn Féin a bol ochotný zapojiť republikánov do politiky, napriek tomu, že v predchádzajúcich rokoch ako zarytý republikán burcoval írskych občanov k boju proti Britom (Frank, 2006). Na konci 70. rokov neboli násilné akcie republikánov tak rozsiahle ako kedysi . Útoky však pokračovali a boli uskutočňované taktiež atentáty na vysokých predstaviteľov Veľkej Británie.

4.1 BRITSKO-ÍRSKA SPOLUPRÁCA V 80. ROKOCH A DOHODA Z HILLSBOROUGH

Severoírsku politickú situáciu môžeme od počiatku 80. rokov do polovice 90. rokov vnímať ako schému dvoch hlavných smerov, z nich jeden bol umiernený, tvorený stranami UUP a SDLP, a druhý radikálny, tvorený DUP a Sinn Féin.

Na severoírskom zámku Hillsborough sa konala 15. novembra 1985 ďalšia britsko-írska schôdzka, na ktorej M. Thatcherová a G. Fitzgerald podpísali zmluvu o Severnom Írsku. Z textu zmluvy vyplývalo:

- Severné Írsko zostane súčasťou Veľkej Británie, pokiaľ väčšina obyvateľov Severného Írska nerozhodne inak. Právo rozhodnúť o riešení severoírskej otázky tak bolo garantované ľudom.
- Írsko nezíska v Severnom Írsku žiadne exekutívne právomoci. Bude mať ale možnosť spolurozhodovať v niektorých záležitostiach po konzultáciách s Britmi. Pre konzultácie mali byť kľúčové úlohy štátneho sekretára pre Severné Írsko a Írskeho ministra zahraničia.
- Vznikne Anglo-írsky sekretariát, ktorý sa bude starať o obhajobu práv severoírskych katolíkov. Riešil napr. problém diskriminácie katolíkov v zamestnaní.
- Dohodla sa ďalšia spolupráca v oblasti bezpečnosti či ekonomiky.

Dohoda z Hillsborough (tiež ako anglo-írská zmluva) bola prelomovým dokumentom. Briti tým potvrdili úlohu Írska v problematike Severného Írska – uznali vlastne „írsku dimenziu“. Aby ale zamedzili konfliktu s unionistami či ďalším demonštráciám, odopreli Írsku exekutívnu právomoc. Podpisom dohody sa Briti taktiež zaviazali podporovať akýkoľvek vývoj v Severnom Írsku (prípadne i cestu k zjednoteniu), pokiaľ bude v súlade s demokratickými zásadami (Frank, 2006).

Aj napriek istým úspechom britskej bezpečnostnej politiky nebolo možné zabrániť všetkým hrozným činom PIRA. V zime 1983 explodovala bomba pred londýnskym obchodným domom Harrods. Explózia spôsobila smrť 5 ľudí a ďalších 80 zranila. Ďalšími činmi v roku 1983 boli únosy vplyvných osôb či úteky republikánov z väzení. V septembri 1984 sa mala stať obeťou výbuchu dokonca premiérka Thatcherová. Teroristi nechali odpáliť nálož v anglickom hotelu pri schôdzi britskej Konzervatívnej strany, pričom výbuch pripravil o život 6 ľudí a Thatcherová len tesne vyviazla bez zranení (Frank, 2006). Spolupráca Veľkej Británie a Írska v oblasti bezpečnosti bola značne problematická. Briti sa sťažovali, že Írsko je benevolentné a nebojuje proti PIRA s dostatočným nasadením. Íri boli naopak znepokojení napr. tým, že Británia tolerovala kontroverzné počínanie RUC, alebo neobjektívnym zatýkaním a súdením podozrivých osôb.

V rokoch 1984-1986 zomrelo dôsledkom konfliktu 180 osôb, PIRA v týchto rokoch mala na svedomí 80 členov bezpečnostných síl, z toho „iba“ 15 britských vojakov (Frank, 2006). Násilie PIRA v tomto období tak naďalej klesalo, počet sektárskych vrážd spáchaných loajalistickými paramilitaristami ale naopak v druhé polovici 80. rokov rástol. Zlom nastal od roku 1987. V tej dobe sa sľubne vyvíjala politická situácia, keď strana Sinn Féin vykazovala čím ďalej väčšiu ochotu jednať. PIRA sa to viac-menej netýka.

5 CESTA K MIERU V SEVERNOM ÍRSKU

V roku 1990 sa Briti snažili o zapojenie Sinn Féin do politického procesu a ponúkli kompromisné riešenie konfliktu, za čo predpokladali, že PIRA ukončí svoju násilnú kampaň. Pre Britov bolo dôležité, aby sa republikáni uistili, že nesledujú v Írsku svoje vlastné záujmy, a že sú ochotní umožniť zjednotenie, pokaľ bude odsúhlasené väčšinou severoírskeho obyvateľstva. Sinn Féin zatiaľ ustúpila od svojich cieľov a vydala roku 1992 dokument K trvalému miery v Írsku, v ktorom upustila od požiadavky okamžitého odchodu Britov z Írska. Na Britov to ale dojem neurobilo, lebo toto považovali za samozrejmé, a žiadali od republikánov ďalšie ústretové kroky. Od roku 1993 opätovne prebiehali stretnutia politikov. V roku 1997 nabral mierový proces na obrátkach potom, čo sa stal 1. mája 1997 britským premiérom labourista Tony Blair (narodený 1953, premiérom 1997-2007). Írskym premiérom bol od 26. júna Bertie Ahern zo strany Fianna Fáil (narodený 1951, premiérom 1997-2008). Tony Blair bol sám unionistom, a naďalej trval na tom, že Severné Írsko sa môže zjednotiť s Írskom až po súhlase väčšiny tamojšieho obyvateľstva. Ahern bol umierneným premiérom ochotným prijímať kompromisy. Vlády sa ďalej dohodli, že po PIRA nebudú požadovať okamžite zloženie zbraní. S tím PIRA súhlasila, v júli 1997 opätovne prerušila násilie a politické jednania tak mohli ďalej pokračovať (Frank, 2006). Politické jednania trvali 6 mesiacov a ich predsedom bol George Mitchell, ktorého komisia mala na starosti hladký priebeh jednaní. Jednaní sa zúčastnili severoírske politické strany a vlády Írska a Veľkej Británie. Medzi politickými stranami boli SDLP, Sinn Féin, AP, UUP či PUP (= Progressive Unionist Party). Nezúčastnili sa strany United Kingdom Unionist Party (UKUP) a DUP. Na konci obtiažných jednaní bola 10. apríla 1998 vydaná Belfastská dohoda (Belfast Agreement; nazývaná tiež ako Veľkopiatočná dohoda). Z dohody okrem iného vyplývalo:

- Írsko potvrdilo Severné Írsko ako súčasť Spojeného kráľovstva.
- Severoírske obyvateľstvo má nárok na britské či írske občianstvo, resp. dvojité
- Británia sa vzdala nároku na Severné Írsko (súčasť britskej ústavy od roku 1920),
- Írsko bolo ochotné po referendu vyradiť zo svojej ústavy nárok na Ulster (články 2 a 3 írskej ústavy z roku 1937).
- V Severnom Írsku vznikne vláda a parlament s rovným priestorom pre obe komunity. Dohoda stanovila 108 členné zhromaždenie, ktoré malo byť obsadené na základe proporcionálneho zastúpenia, a ktoré málo mať aj legislatívne a výkonné právomoci. Navrhnuté politické štruktúry mali zabrániť politickej nadvláde protestantov, ktorá v Severnom Írsku panovala do roku 1972.
- Vznikne Severo-južná ministerská rada – tá dávala priestor pre konzultácie medzi Írskom a Severným Írskom. Írskej republike, ale nedávala výkonnú moc. Jednanie rady sa malo týkať napr. poľnohospodárstva, dopravy, zdravotníctva, cestovného ruchu či vzdelania.
- Vznikne Britsko-Írska rada a Britsko-Írska medzivládna konferencia – obidve pre konzultácie medzi Írskom a Veľkou Britániou v záležitostiach Severného Írska. Týmito záležitosti bola myslená napr. bezpečnosť, justícia či dodržiavanie Belfastskej dohody.
- Veľká Británia mala chrániť ľudské a politické práva obyvateľstva v Severnom Írsku.

- V Belfastskej dohode sa riešilo napr. odzbrojovanie teroristických organizácii v Severnom Írsku či prepustenie väzňov. Veľmi dôležité bolo, že Belfastská dohoda stanovila podobu „írskej dimenzie“ a severoírskej vlády s účasťou katolíkov a protestantov

„Dohoda priniesla vyriešenie problému „dvojitej menšiny“: Napriek tomu, že Severné Írsko zostáva súčasťou Spojeného kráľovstvá, dohoda zaručuje rešpekt a bezpečnosť pre nacionalistickú komunitu, ktorá chce byť súčasťou Írskej republiky a zároveň poskytuje dostatok záruk pre unionistickú komunitu, ktorá zmenu statusu Severného Írska odmieta.“ (Sobotka, 2000, s. 52). Podpisom Belfastskej dohody „sa Severné Írsko stalo územím so sporným ústavným statusom, kde o jeho budúcnosti môžu rozhodnúť výhradne jeho vlastní obyvatelia.“ (Frank, 2006, s. 201). Súhrne sa dá o Belfastskej dohode povedať, že bola „prvou dohodou, ktorá do provincie priniesla kľud zbraní a formulovala vzájomný podiel unionistov a nacionalistov na spoločnej samospráve“ (Sobotka, 2000, s. 52). K podpisu Belfastskej dohody boli nutné značné ústupky zainteresovaných strán. Veľká Británia a Írsko sa museli vzdať územného nároku na Severné Írsko/Ulster. Unionisti garantovali katolíkom podiel na vláde. Nacionalisti sa vzdali írskeho vplyvu a museli sa uspokojiť iba s konzultačnou úlohou Írska. Republikáni sa museli zmieriť s tým, že Briti zostávajú v Írsku a že cesta k zjednoteniu ostrova vedie iba cez súhlas väčšiny severoírskeho obyvateľstva. K ústupkom sa jednotlivé strany odhodlali, aby dosiahli mier, preto nakoniec i IRA dohodu odsúhlasila. Dohoda bola 22. mája 1998 ratifikovaná v referendách v Severnom Írsku, kde sa pre vyjadrilo 71,1 % obyvateľov (676 966 hlasov), a v Írsku, kde bolo pre dokonca 94,4 % obyvateľov (1 442 583 hlasov) (Šlosarčík, 2007).

Nemožno povedať, že prijatím dohody sa všetky problémy vyriešili, či dokonca nastal koniec teroristickým útokom, avšak najhoršia časť bojov bola minulosťou. V rámci paramilitárnych skupín totiž došlo k ďalšiemu štiepeniu, kedy najradikálnejší príslušníci PIRA boli proti tomuto kompromisnému riešeniu a stále chceli naplniť pôvodný cieľ, a to unifikáciu ostrova za použitia sily a úplný odchod Britov. Zo strany unionistov za zmienku stojí organizácia výročných pochodov, ktorá je taktiež kontroverzná. Napokon ani lokálna správa sa neobišla bez ďalších problémov, kedy priama správa musela byť ešte niekoľkokrát obnovená, avšak nikdy nie na takú dlhú dobu, ako v období trvania konfliktu. V konečnom dôsledku to bola práve táto dohoda, ktorá priniesla do Severného Írska tak potrebnú - hoci krehkú - stabilitu. Veľkopiatočná dohoda nebola poslednou dohodou svojho typu, nakoľko v roku 2006 došlo k podpisu dohody zo St. Andrews, ktorá riešila ďalšie problémy, ktoré sa v priebehu rokov objavili. Severné Írsko sa vďaka týmto dohodám transformovalo z jedného z najnebezpečnejších regiónov v západnej Európe na stabilný región. Koniec konfliktu sa dá pripísať značnej snahe zo strany vlád v Dubline a Londýne, ktoré sa viac či menej aktívne od polovice 80. rokov snažili hľadať spoločné riešenia. To sa ukázalo napríklad v prieskumoch prevedených v Írskej republike. Respondenti sa síce vyjadrili, že by vyriešenie otázky Severného Írska mal byť problém, ktorým sa vláda mala zaoberať, na druhej strane však nebol zaradený medzi priority. To ukazuje značný posun v myslení väčšiny obyvateľov Írskej republiky, kedy zjednotenie ostávalo prioritou len pre malú skupinu ľudí. Reputácii IRA nepomohlo ani zameriavanie sa na civilných obyvateľov, tak ako tomu bolo pri útokoch v Enniskilene. Tu stratili podporu väčšiny predchádzajúcich podporovateľov, a to ako doma, tak aj v zahraničí. Tento posun v myslení ľudí taktiež zohral svoju rolu pri hľadaní spoločného riešenia. Dá sa povedať, že ľudia už boli po tridsiatich rokoch konfliktu vyčerpaní z neustálych útokov a nestability regiónu, ktorá znemožňovala socioekonomický vývoj oblasti. Za zjednotenie ostrova násilnou cestou tak ostala bojovať len hŕstka najradikálnejších predstaviteľov IRA a jej odnoží. Títo pokračovali v útokoch aj po roku 1998, nikdy však už nedosiahli rovnakú podporu a obľúbenosť zo strany obyvateľov.

V konečnom dôsledku sa dá zhrnúť, že tento konflikt mal dve roviny. Prelínali sa v ňom prvky etnického a teritoriálneho konfliktu. Zaujímavý je taktiež fakt, že trauma z hladomoru sa v priebehu trvania konfliktu výraznejšie neprejavovala. Medzi dôvodmi, ktoré udávali paramilitárne organizácie na existenciu a pokračovanie konfliktu sa tento motív neobjavoval. Je však nutné podotknúť, že zmienky o hladomore sa pravidelne objavujú v médiách dodnes. Táto trauma však mohla zohrať rolu pri formovaní írskej národnej identity a boja za vlastnú správu v druhej polovici 19. a na začiatku 20. storočia.

ZÁVER

Počet obetí severoírskeho konfliktu z kritických rokov 1968-1998 (približne 3500) nie je v porovnaní s inými svetovými konfliktami tak vysoký. Konflikt je však zaujímavý tým, že sa odohral na území tak vyspelého štátu, akým Veľká Británia je. Fakt, že sa konflikt nedarilo upokojiť za tak dlhú dobu, svedčí o nezlučiteľnosti záujmov oboch strán. K súčasnému mierovému stavu v Severnom Írsku veľmi prispela mierová dohoda z roku 1998 - Belfastská dohoda. Tá sa dosiahla vďaka tomu, že sa aktéri konfliktu uchýlili ku kompromisom a zľavili zo svojich pôvodných, obhajovaných požiadaviek. K tomu ich prinútili početné obeti na oboch stranách, ale aj politici Veľkej Británie a Írska, ktorí sa snažili konflikt vyriešiť politickou cestou. Aj tak je jasné, že niekoľko desaťročí občianskych nepokojov v Severnom Írsku zanechalo hlboké stopy, ktoré sa nedajú zahladiť behom krátkeho časového úseku, aký od podpisu Belfastské dohody uplynul. Severoírsku spoločnosť čaká ešte dlhá cesta, pokým ich vzťahy bude možné označiť za ideálne. Dôležitým faktom je, že počet katolíkov v Severnom Írsku rýchlo rastie. Po vzniku Severného Írska tvoril počet katolíkov asi 30 % obyvateľov. Podľa sčítania z roku 2011 je ich počet približne 45 %. S ohľadom na skutočnosť, že dohody z minulosti dali právo rozhodnúť o budúcnosti štátu do rúk severoírskeho obyvateľstva, je možné, že k zjednoteniu Írska v budúcnosti dôjde. Osud Severného Írska tak stále nie je vyjasnený. Otázny je aj vývoj vo vzťahoch, ktorý spôsobil Brexit.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

ANGLO-IRISH TREATY, 1921. [online]. Dostupné na internete: https://www.nationalarchives.ie/topics/anglo_irish/dfaexhib2.html

FRANK, J. 2006. Konflikt v Severním Irsku. Vyd. 1. V Prahe: Triton, 2006, 222 s. ISBN 80-7254-735-6.

CHURCHILL, W. S. 1995. Dejiny po anglicky hovoriacich národov, Zrod Británie, preklad Europa Publishing House 1995, 339 s., ISBN 80-89111-05-X

SOBOTKA, E. 2000. Velkopáteční dohoda: příslib míru v Severním Irsku [online].

Dostupné na internete: http://www.politologickycasopis.cz/userfiles/file/2000/1/2000-1-3-Sobotka-Velkop†teün°%20dohoda.pdf

ŠLOSARČÍK, I. 2007. Politický systém Irska. Vyd. 1. Praha: Slon, 2007, 270 s. ISBN 9788086429618.

WAISOVÁ, Š. 2005. Řešení konfliktu v medzinárodních vztazích. Praha, Portál, 2005, 206s. ISBN: 80-7178-390-0.

Ing. Peter POLÁČEK
Muškátová 15, Senec, 90301
E-mail : polacek.pepo@gmail.com

THEORY AND PRACTICE: RETHINKING EUROPEAN SECURITY THOUGHTS ON THE OSCE

Éva REMEK

ABSTRACT

Security theories help for us to better understand the growing security and geopolitical challenges of a multipolar system and their consequences. This process is a new geopolitically inspired approach to the sustainability of European security with international organizations. How? This article follows this. The article is more thought-provoking and is mainly examined from the OSCE point of view. The aim is to draw attention to some important elements without claiming completeness.

Keywords: security, world order, European security system, the OSCE, cooperative security

INTRODUCTION

Nowadays' European security situation necessitates a certain rethinking and substantial modification of the current European security model (security communities), the actualization of answers to the new challenges. However, for this, it is essential to know in depth the international actors, to take stock of their goals, tools, and possibilities, which will contribute to the creation of realistic expectations and an objective image of them.

In resolving old and new crises (for example on the Western Balkan or in Ukraine), the Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE) – alongside or together with the European Union (EU) – is playing a significant role. It comes from the organization's special tasks, which – among other things – fulfils a certain confidence-building function. This, in turn, is further increasing trust and transparency among participating states, thus strengthening European security. Methodically, it does all this with the toolbox of geography, history, security studies, and regional security complexes in the system of collective security.[1]

1 HISTORICAL BACKGROUND OF THE CHANGES AFTER THE COLD WAR

Compared to the rapid change of the international situation, the transformation of the international system is a slow process. The post-Cold War era, or the events since the millennium show that the security challenges are more complex, more intensive, thus their resolution requires new and – more importantly – efficient solutions. Based on the international, political, economic, military, environmental, and social changes, it can be claimed that the role of international organizations, institutions will remain decisive; actually, they will need to cooperate in an even more effective way. The Organization for Security and Co-operation in Europe contributes to this work. „Current challenges cannot be addressed by each state alone. Multilateral forums like the OSCE allow us to respond together – to succeed together"[2] (OSCE 2017 p. 10).

[1] Unlike Barry Buzan, according to for example Kenneth N. Waltz, regional security complexes are not part, but rather „action-reaction" phenomena of the international system. Details BUZAN in MATUS 1999. 213-214.

[2] Karin Kneissl, OSCE Chairperson-in-Office spoke at a meeting of the Permanent Council in Vienna. OSCE, 2017, p. 10.

The security perception of societies (subjective security, objective security situation) has been constantly changing from one historical period to an other, but the ensuring of the territory and the existential living conditions has always been a fundamental and primary task.

Near and far away crises impacting European security and the way to handle them are among the most studied issues nowadays. One reason for this is the fact that the number of challenges and threats directly or indirectly affecting the European continent has drastically increased (mass migration, terrorist threat, Ukrainian crisis, instability in the Middle East, nuclear threat posed by North Korea, new epidemics, etc.). The other reason lies in the quality. The maintenance of peace and stability is a key objective of international actors, including the Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE, Organization), which must be associated with a quality engagement. This can take many forms. For example, in the aftermath of armed activity, an active role should be taken in the temporary replacement of a failed public administration or in monitoring newly established systems, but also in helping to learn the "rules of the game" of democracy, in humanitarian action or in encouraging dialogue.

A multifaceted review of the complexity of security, security studies (security policy), and the related concepts is essential for clarity. An insight into the security theories of security studies (as a discipline) can lead the reader to a better understanding of security.[3] The knowledge of international actors is essential for this, so the OSCE is no exception.

2 THE NINETIES IN EUROPE

The new types of challenges of the post-Cold War era required new solutions, including new methods from the part of international actors, The Agenda for Peace elaborated by Boutros Boutros-Ghali was already built on this. *„While my report deals with ways to improve the Organization's capacity to pursue and preserve peace, it is crucial for all Member States to bear in mind that the search for improved mechanisms and techniques will be of little significance unless this new spirit of commonality is propelled by the will (...)"*(Boutros-GHALI, 1992, p. 6).

The UN Security Council adopted the report and identified four areas, where the UN's activity is desirable in the future: preventive diplomacy, peacemaking, peacekeeping missions, peace-building.[4] The practice of recent years has further developed what was then a modern concept, and today we are confronted with expanded concepts and strategic ideas compared to the early 1990s, as concerns either the practice of prevention or the post-treatment of conflicts.

The more and more intense, cooperative work of states, global international companies, global communities (like Greenpeace), the transnational civil society (for example International Committee of Red Cross), informal clubs (for example (G2, G8),[5] local communities, groups,

[3] In Hungary, the concept of security policy appeared in the framework of international studies and later in the field of military science from the 1980s. The central issue of international studies is the interpretation of the actual international system and the concept of international and national security. The other way of interpretation is that of military science. Although the concept, classification, naming and many other elements of military science have been subject of constant debate, after the regime change, some of its cultivators classified security policy as part of military science. The exact scientific place of security policy is also hampered by the inconsistent use of the term by authors with a wide range of professional backgrounds. As a result, we do not find an internationally accepted and scientific name (international security studies), but the narrowed version (security policy) used by the media and journalism has become widespread and well-known. Among politics, the security policy is located within the field of foreign policy, but at the same time it includes defense policy. Further details GAZDAG-REMEK, 2018, p. 18-20.

[4] More details GHALI, 1992, p. 14–33.

[5] G2: USA and China; G8: Canada, USA, France, Great Britain, Germany, Italy, Japan and Russia (suspended since 2014).

municipalities is assisted by the overlapping network of international organizations, institutions.

In the future, the significance of international security organizations, especially the ones dealing with civilians – like OSCE – will constantly increase.

This increase is described, explained, and drawn conclusions from by security studies (security policy). [6] The related concepts and theories were mainly born in the twentieth century, and they were implemented in Hungary after the regime change. Security studies are the discipline examining the international system, namely the description and interpretation of present events and the drawing of conclusions from them. As a result, there are high expectations against it, mainly due to the rapid changes of nowadays.

As a result of the changed security conditions, namely in a world of multiple actors and challenges of the post-Cold war period, it seems a bold but necessary undertaking to create a(n) (international or security) theory, that can stand the experience, cause and effect both in the short and in the long term. There are several reasons for this. One, as mentioned earlier, is the high number of actors defining the international system (states, international institutions, organizations, non-state actors, economic actors). The other is the unanticipated changes and the unpredictability of their intensity.

The interest in security studies, but especially its interdisciplinary character ensures the sufficient openness and flexibility of theories of the discipline, because "for the field, the issues of war and peace are too important to be the subject of extensive and [only: author's word] self-serving debates detached from the real world" (Walt, 2006, p. 27).

In light of the events of the 1970s-1980s, the politics of Gorbachev becomes easily understandable, [7] that really wanted to make reforms, not to overthrow, but the socialist system could no longer be reformed. As Timothy Garton Ash, British historian-publicist put it: the fall of the socialist regime "it took ten years in Poland, ten months in Hungary, ten weeks in East Germany (German Democratic Republic) and ten days in Czechoslovakia …" (Ash, 1990).

3 THE NEW WORLD ORDER IN EUROPE

The year 1989 – „the year of wonders" (Vajda, 2010, p. 143-150) – resulted in spectacular changes not just in the countries of Central Europe but brought about the unification of the two German states, and the dissolution of the Soviet Union by 1991. The historic turn also changed the existing bipolar international system.

However, the image of the new world order has slowly changed, the old-new actors sought their place, new role, while a wide range of theories was born, and unknown or already known political scientists, historians, experts, consultants described the characteristics of the new world order, including Francis Fukuyama, Samuel P. Huntington, Henry Kissinger, Zbigniew Brzezinski (Fukuyama, 1999, Huntington, 1999, Kissinger 1996).

„The world order […] has always been, is and will be: a fire burning forever, burning to measure and extinguishing to measure […] But the unity of things lies beneath the surface; it is based on a balanced interaction of opposites. The goal of our time is to strike a balance and curb mindless wars…" (Kissinger, 2016 p. 382).

[6] The book uses the two names as synonyms, knowing the underlying content of the concepts.

[7] Mikhail Gorbachev was President of the Soviet Union and then of the Commonwealth of Independent States from 1985 to 1991. His work can be summed up in the two words he preached: restructuring and openness (perestroika and glasznoszty). Details Tarján, 1991.

Brzezinski wrote about the end of the bipolar world (order): „The Cold War ends with a lukewarm peace […].”[8] By the early 1990s, still the old actors were the key players on the stage of the new world order representing the international institutional system which had developed during the Cold War. At the end of the Cold War, it was expected that the UN would not be able to play its most important role as a peacekeeper. Partly because its structure did not comply with the new order of international relations, partly because – as László Valki put it – „a world organization – based or not on the idea of collective security – is not suitable by nature to fulfil such a role” (Valki, 1995, p. 100).

In 1989 it seemed so, that Conference on Security and Cooperation in Europe (CSCE) can be some sort of conciliatory platform for ending the Cold War, and the 1990 Paris Summit (which declared the end of the Cold War) confirmed this. However, in the context of the German reunification, it became clear that CSCE, operating on the basis of the principle of equality of states and unanimous decision-making, „is not yet suitable for the role of a conciliatory forum in times of rapid changes”(Horváth, 2012, p.9).

After the end of the Cold War, arms control and disarmament agreements were reached between the two superpowers and the former two blocs, primarily regarding the European area. Nevertheless, there remained open questions, such as what was happening to the American, Russian, English, French, Chinese nuclear arsenals. Furthermore, how the old powers of the “nuclear club” relate to emerging states with nuclear programs.

The events of the 1990s not only guaranteed the survival of the CSCE but also made its strengthening likely. New kinds of challenges and conflicts of interest came to the surface, which arose from amongst others ethnic, religious, linguistic, and tribal tensions, and generated civil and local wars. According to experts, "Regional conflicts have detached from the rivalry of superpowers” (Horváth, 2012).

The ones who sought a new response to the new challenges of the post-Cold War era (international organizations, institutions) expressed different views in terms of solutions, but „further proofing their existence” was a common ground in their search for the right path and in the changed international conditions. [9]

From the events of this turbulent period three important things shall be highlighted – without claiming completeness – as regards OSCE: these are *the establishment of the document entitled Charter of Paris for a New Europe*[10] *and the Helsinki and Budapest Summits.* [11]

The first event that shall be highlighted happened at the Paris Summit[12] that took place – one year before the dissolution of the Soviet Union – on 19-21st November 1990, when the

[8] Brzezinski citated VALKI, 1995 p. 87

[9] The only global organization was established together with the other regional organizations either during the Second World War or in the post-war period. To substantiate my statement in the text, I consider László Valki’s answer to be authoritative to the question is the international institutional system adequate to the current state of international relations (i.e. the early nineties (the author’s remark))? In one case yes, the Warsaw Pact was dissolved in the summer of 1991, the other organizations remained, and different conclusions can be drawn from the reason of their „survival. For details regarding each international organizations, see VALKI , 1995. p. 94–107.

[10] The text of the Charter of Paris for a New Europe can be found in Hungarian: DUNAY–KARDOS–KENDE–NAGY, 1991, p. 70 - 87.

[11] For the formation of the meetings and important documents of the period from the 1990s to the 2000s, for a detailed description of the decisions, see MÉSZÁROS, 2000, p. 10-13.

[12] At the Paris Summit, among the 35 Heads of State and Government we can find all the great political figures of the era: President George Bush and Secretary of State James Baker, German Chancellor Helmut Kohl and Minister of Foreign Affairs Hans-Dietrich Genscher, French President François Mitterrand, Spanish Prime Minister Felipe González and Canadian Prime Minister Brian Mulroney, and Margaret Thatcher. From the Eastern bloc, the Gorbacsov–Sevardnadze duo, the Polish Tadeusz Mazowiecki, the Hungarian József Antall and the Czech Václav

CSCE made a comprehensive attempt to determine the new European situation and its own role in it. The document entitled *Charter of Paris for a New Europe* set out the international changes that put an end to the division of the continent and paved the path for new historical expectations. The document states that in a Europe freed from the legacy of the past, today (at that time) the chances of achieving common values, political pluralism, democratic rule of law, economic freedom, human rights, and environmental responsibility are greater than ever (OSCE, 1990, p. 6-12).

Alongside the positive processes, new dangers and risks arise, as for example racial and ethnic hatred. (Nyusztay, 1997, p. 22) A great merit of the document, that it attaches great importance to them in the new, post-war Europe as well. Furthermore, it handles the rights of national minorities not only as a human issue but directly as a „security policy-related" (OSCE, 199, p. 7-28) problem in the spirit of its comprehensive concept of security. Important results of this period are the Treaty on Important results of this period are the Treaty on Conventional Armed Forces in Europe (CFE),[13] the Vienna Document, and the Treaty on Open Skies.

The implementation of the above ideas was seen in the creation of a new organizational structure (permanent institutions instead of ad hoc committees) and the renewal of the political dialogue.

For this purpose, the Council was established; its sessions were assisted by the Committee of Senior Officials. The Secretariat was set up in Prague (serving as its headquarters between 1991-1994), (OSCE, 2013, p. 1) the Conflict Prevention Centre in Vienna, the Office for Free Elections in Warsaw to perform new tasks. The Consultative Committee shall be also noted, that played a role regarding the Confidence and Security Building Measures (CSBMs). The Summit decided about the convening of the Parliamentary Assembly of the CSCE as well. [14]

As László Nyusztay said, „with the Paris Chart, the CSCE's „classic", spectacular period was closed, since that its history has been characterized by a slow evolution."(Nyusztay, 1997, p. 19-26) The CSCE acting as a forum until the early 1990s has brought about a significant change in the „cold" relations between East and West by establishing an opportunity for dialogue, which evoked a certain détente in both the military and political field in building European security.

In light of this, we can clearly see the key outcomes of the CSCE conferences and follow-up meetings. First of all, they have mostly helped the peaceful course of the European regime changes. Second, they have played a prominent role in the establishment of disarmament agreements in which the two superpowers significantly reduced the number of their weapons of mass destruction. Despite the successes, the legitimacy of the CSCE – similarly that of NATO – was called into question following the dissolution of the Warsaw Pact.

This is due to the diversity of the OSCE participating states' political, economic, cultural characteristics, wherefore each state perceives different security challenges. Coordinating these is not an easy task, not least because of the large geographical distances. Nevertheless, the CSCE has become an organization with a defined structure, thus its significance has increased.

Havel. Thus, from the Western European countries those who were part of the lasting East-West confrontation, while from the Eastern European countries, those who were already part of the winning former opposition. The entire European political generation of the 1989 regime change was physically together, essentially everyone wo witnessed the year of miracles at the highest political level. Vajda, 2010, p. 143–150.

[13] For details see BANAI-SZATMÁRI, 2013, p. 259–276.

[14] It was set up in 1991, its first session was hold in 1992 in Budapest.

CONCLUSION

The OSCE – growing beyond its predecessor – has a comprehensive and extensive understanding of security and works in three broad areas. The main principle of the OSCE's operation is the indivisibility of European security, which was already declared by the CSCE Final Act in 1975 (OSCE, 1975, p. 3). This is how OSCE became an organization of cooperative security.

Although the model of cooperative security (security community-building) – mainly due to the lack of military capacity[15] – is weaker than that of collective security (UN) or collective defense (NATO), but given the specific tools in conflict prevention and by not placing excessive expectations on the organization, it can be said as adequate.

Due to the lack of military capacity, as regards the shared responsibilities on the international stage, the OSCE plays a leading role in the so-called „soft security", i.e. in areas not requiring military tools (Gazdag, 2013, p. 55).

Sum up the OSCE Secretary General "immensely prouds to work for the OSCE. There is no other security organization in our region with so much potential to bridge differences, to rebuild trust, and to help reduce tensions" (OSCE, 2020, p. 5).

BIBLIOGRAPHY

ASH, Timothy Garton. 1990: The Revolution of the Magic Lantern. The New York Review of Books. [online]. Available on internet: http://www.nybooks.com/articles/1990/01/18/the-revolution-of-the-magic-lantern/ (Downloaded time: 21 August 2021)

BANAI, Károly-SZATMÁRI, László: Az Európai Hagyományos Fegyveres erőkről szóló Szerződés (CFE-1990) In: N. Rózsa Erzsébet-Péczeli Anna (szerk.): Egy békésebb világ eszközei. Budapest: Osiris, MKI, 2013, pp. 259–276.

Boutros-GHALI, Boutros. 1992. Agenda for Peace.,New York: United Nations, 1992. [online]. Available on internet: https://digitallibrary.un.org/record/145749 (Downloaded time: 21 August 2021)

BRZEZINSKI, Zbigniew. 1999. A nagy sakktábla. Budapest: Európa, 1999.

DUNAY, Pál–KARDOS, Gábor–KENDE, Tamás–NAGY, Boldizsár. Nemzetközi Szerződések és Dokumentumok. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 1991, pp. 70 - 87.

FUKUYAMA, Francis. 1994. A történelem vége és az utolsó ember. Budapest: Európa, 1994.

HUNGTINGTON, Samuel P. 1999. A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása. Budapest: Európa, 1999.

KISSINGER, Henry. 1996. Diplomácia. Budapest: Panem–Grafo, 1996.

GAZDAG, Ferenc-REMEK, Éva: A biztonsági tanulmányok alapjai, Budapest: Dialóg Campus Kiadó, 2018.

HORVÁTH, Jenő: A hidegháború és a kétpólusú nemzetközi rendszer vége. 2012. p. 9. [online]. Available on internet http://www.grotius.hu/doc/pub/QYQHBN/2012_43_a%20hideghaboru_es_a_ketpolusu_nemzetkozi_rendszer_vege.pdf (Downloaded time: 11 September 2021)

[15] When the OSCE became an organization, the question of establishing an independent military peacekeeping capability was on the table, but it was later removed from the agenda. Remek, 2017, p. 143-162.

MATUS, János. 1999. Biztonságpolitikai szöveggyűjtemény, Budapest: ZMNE, 1999.

MÉSZÁROS, Margit. 2000. Az EBESZ és az európai biztonság a XXI. század fordulóján. (A XXI. század Európai Biztonsági Chartája). Budapest: ZMNE, 2000. pp. 10–13.

NYUSZTAY, László: A nemzetközi szervezetek az új világrendben: az Európai Biztonsági Együttműködési Szervezet (EBESZ). In: Külkereskedelmi Főiskolai Füzetek, 1997, 7. sz., p. 22. [online]. Available on internet: http://publikaciotar.repozitorium.bgf.hu/436/1/szf_07_02.pdf (Downloaded time: 30 September 2021)

OSCE. 2017. Annual Report 2017. [online]. Available on internet: https://www.osce.org/files/f/documents/7/0/375964_0.pdf (Downloaded time: 21 September 2021)

OSCE. 2020. Annual Report 2020. p. 5. [online]. Available on internet: https://www.osce.org/files/f/documents/e/e/485321_0.pdf (Downloaded time: 01 October 2021)

OSCE. 1990. Charter of Paris. [online]. Available on internet: https://www.osce.org/files/f/documents/0/6/39516.pdf (Downloaded time: 30 September 2021)

OSCE. 1975. Helsinki Final Act. [online]. Available on internet: https://www.osce.org/files/f/documents/5/c/39501.pdf (Downloaded time: 01 October 2021)

OSCE. 2013. Prague Office of OSCE Secretariat CSCE/OSCE. Archives and Centre for Documentation. [online]. Available on internet: https://www.osce.org/secretariat/102299 (Downloaded time: 30 September 2021.)

REMEK, Éva: Az EBESZ II. Története, helye, szerepe és jellemzői a nemzetközi szervezetek rendszerében. In: Hadtudományi Szemle. 2017, 10. évf. 2. pp. 143–162. [online]. Available on internet: http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2017/2017_2/17_2_bp_remek_2.pdf (Downloaded time: 01. October 2021.).

SZATMÁRI, László: A CFE-szerződés (az Európai Hagyományos Erőkről szóló Szerződés) helyzetének értékelése. In: Új Honvédségi Szemle, 2007, 61. évf. 11. sz. pp. 43–56.

TARJÁN M., Tamás: 1991. Gorbacsov bejelenti lemondását, [online]. Available on internet http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1991_december_25_gorbacsov_bejelenti_lemondasat / (Downloaded time: 01 October 2021).

VAJDA, Barnabás: Húsz éve zajlott Párizsban az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet. In: Társadalomtudományi Szemle, 2010, 12. évf. 3. sz., pp. 143–150. [online]. Available on internet http://forumszemle.eu/2010/09/09/husz-eve-zajlott-parizsban-az-europai-biztonsagi-es-egyuttmukodesi-ertekezlet/ (Downloaded time: 21 August 2021)

VALKI László: Az EBESZ helye az „európai biztonsági architektúrában". In: DUNAY Pál – GAZDAG Ferenc szerk.: A helsinki folyamat: az első húsz év: Tanulmányok és dokumentumok. Budapest: SVKI–MKI., 1995, p. 100.

WALT, Stephen M.: A biztonsági tanulmányok reneszánsza. In: TÁLAS Péter (szerk.): Nemzetközi biztonsági tanulmányok. Önértelmezés és viták a hidegháború utáni korszakban. Budapest: Zrínyi Kiadó, 2006, p.27.

Éva Dr. Remek
Contact address
remek.eva@uni-nke.hu

NATO'S GLOBAL PARTNERSHIPS, CHALLENGES AND INTERESTS (STRATEGIC PRIORITIES OF THE NATO 2030 REPORT)

Klára SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY

ABSTRACT

According to the NATO 2030 report, the Alliance will have to adapt to a more complex strategic environment over the next decade. This period is characterized by a return of geopolitical rivalry with Russia, the rise of China and the growing role of emerging and disruptive technologies, while also facing increased transnational threats and risks. NATO's partnership initiatives (Partnership for Peace, Mediterranean Dialogue, Istanbul Cooperation Initiative, Partners Across the Globe) are key tools for building cooperative security and cooperation with partners.

Since its foundation, the Alliance has proven its ability of continuous innovation and adaption to ever changing world. In this study, we address the major strategic priorities of the NATO 2030 report, and its recommendations for the Alliance's partnerships.

Keywords: NATO 2030 report, Berlin Partnership Package, Mediterranean Dialogue, Istanbul Cooperation Initiative, Partners Across the Globe

INTRODUCTION

North Atlantic Treaty Organization (hereinafter referred to as the Organization, the Alliance, NATO) has been a political and military Alliance unifying Allies behind a common strategic vision, a community of shared values, interests and destiny. The Alliance' borders are stretching from the Pacific coast of North America to the Black Sea, and approximately a billion people live in the member states.

1 DEBATES WITHIN NATO IN THE COLD WAR

The debates within the Alliance are not new, NATO has had to be renewed many times since its foundation, both during the Cold War (Table 1) and in the post bipolar era. Such was the case in 1951 with the Committee of Three, also referred to as the first "Three Wise Men", whose task was to coordinate the military production of the member states and the economic reconstruction of each country. The members of the committee were W. Averell Harriman, American coordinator of the European Recovery Program (Marshall Plan), Sir Edwin Plowden, a British industrialist, and Jean Monnet economist. In 1956, the so-called second "Three Wise Men" Committee" was set up, which dealt with and made proposals for improving NATO's non-military activities, communication between member states and the North Atlantic Council (hereinafter the Council), and made proposals for more effective decision-making. Member states should take into account the interests of other NATO members in their national policies, and the consensus reached must be mainstreamed into national policies. Some of these thoughts and suggestions are echoed in the NATO 2030 report (hereinafter report). The committee members were foreign ministers, Gaetano Martino of Italy, Halvard Lange of Norway and Lester Pearson of Canada (Gazdag 1997, p. 39–40).

By the second half of the 1960s, a committee headed by Belgian Foreign Minister Pierre Harmel was set up to investigate internal tensions and disputes within NATO. The guideline of

the Harmel report entitled "The future tasks of the Alliance" underscored the inseparability of the Alliance's dual system of political and military tasks. Its main objective was to create a more stable international system by further expanding of the consultation system. The Alliance then adopted a new strategy, the "flexible response doctrine" to suit the political, military and technological circumstances. The Harmel report was one of the Alliance's most conceptual documents, which at the time made a major contribution to improving the security situation in Europe (The Future Tasks of the Alliance, 1967).

Table 1 Debates within Alliance in Cold War

Year	Reflection	Outcome
1951	Committee of Three – Three Wise Men	NATO's military needs, economic capabilities and political limitations were examined together to help devise appropriate strategies. Expanding the members' military production without damaging the reconstruction of their economies.
1956	Second "Three Wise Men"	NATO Science Program was launched in 1957. Creation of national information officers and targeted national information programs. A Committee of Political Advisers was set up in 1957. Non-military issues became more important in NATO circles and provided an opportunity for greater participation by the smaller nations in the decision-making process.
1967	Harmel report – The future tasks of the Alliance	Dual-track approach to defence „Military security and a policy of détente are not contradictory but complementary." Flexible response doctrine

Source: Gazdag 1997, p. 39–40; The Future Tasks of the Alliance, 1967

2 DEBATES IN THE POST BIPOLAR ERA

„Political divergences within NATO are dangerous because they enable external actors, and in particular Russia and China, to exploit intra-Alliance differences and take advantage of individual Allies in ways that endanger their collective interests and security."
(NATO 2030 p. 9.)

The Alliance, which has existed for 71 years, after the Cold War was looking for a new meaning for its own existence. A number of internal criticisms have been articulated in connection with the functioning of the Alliance, mostly its operations, the Yugoslav air campaign in 1999, the 2003 invasion of Iraq, war in Afghanistan 2001–2021 (Operation Enduring Freedom, ISAF, Resolute Support Mission), the Libyan air campaign in 2011, and the defence expenditures of the member states (Szenes, Zoltán–Siposné Kecskeméthy, Klára: NATO 4.0 and Hungary, 2019).

One of the Alliance's biggest challenges were military capabilities, the efficient use of available resources, and the transatlantic burden-sharing, which were topics on numerous occasions within the Alliance. US Defence Secretary Robert Gates in his speech in Brussels on June 10, 2011 was highly critical on this topic (Gates, Robert M. 2011). He criticized Allies sitting on the side-lines, which did not have a military capability to take part in the Libyan airstrikes (Siposné Kecskeméthy Klára, 2014). He outlined the two-tier political-military Alliance, in which some member states focus on the so-called "soft security" (peacekeeping, humanitarian operations) activity, while others carry out combat operations (hard combat missions). He proved by statistical data, that total European defence spending declined by nearly 15 percent in the decade following 9/11. He underlined that just five of 28 allies – the U.S., the U.K., France, Greece, and Albania – exceeded the agreed 2% of GDP spending on defence. (Data on defence spending).

A few years later, Robert Gates' thoughts were echoed, the U.S. President Donald Trump has repeatedly criticized the Alliance and its member states, demanded greater financial sacrifices and called NATO "outdated". In an interview with The New York Times during the 2016 presidential election campaign, he criticized member states for failing to meet defence spending commitments (Donald Trump, 2016). In his speech at the NATO Summit in Brussels on 25 May 2017, he made it clear that the Alliance should place greater emphasis on terrorism, migration, the Russian threat and it must place greater emphasis on the eastern and southern wings of the Alliance (Donald Trump, 2017).

French President Emmanuel Macron's statement to The Economist on 5 November 2019 shocked the Allies. He stated that he did not know whether the collective defence provided in Article 5 guaranteeing mutual help was still valid, according to his opinion the European member states could not expect the United States to protect them. He spoke of NATO's "brain death" due to a lack of strategic coordination and leadership from the United States (The future of the EU, 2019).

3 NATO 2030 REPORT

The Macron statement prompted the Alliance to take immediate action. At the NATO leaders meeting in London in December 2019, the leaders of the member states asked Jens Stoltenberg, Secretary General of NATO to initiate a comprehensive Forward-Looking Reflection Process (NATO 2030 report, 2020). On March 31, 2020, Jens Stoltenberg appointed experts of the Reflection Group. The group was co-chaired by former German Federal Minister of Defence Thomas de Maizière and former US Assistant Secretary of State for European and Eurasian Affairs A. Wess Mitchell. The Reflection Group included British, Canadian, Danish, French, Italian, Dutch, Polish and Turkish experts. The composition of the expert group did not reflect the changed geographical focus of the Alliance. As a result of the enlargement circles of the post bipolar era, 14 of the 30 member states were former socialist countries, many of which were members of the Warsaw Pact. Among the authors of the report, only the Polish expert represented the Central and Eastern European region.

The experts examined the Alliance's current situation its future role, and the need to adapt to a more complex strategic environment over the next decade, which is characterized by a return of geopolitical rivalry with Russia, the rise of China and the growing role of emerging and disruptive technologies, and also facing increased transnational threats and risks. Proposals were made to strengthen the Alliance's unity, solidarity, cohesion, and transatlantic bond, to enhance political consultation and coordination among Allies, and to strengthen NATO's political role and relevant instruments to address threats and challenges to security coming from any strategic direction (NATO 2030 report, 2020).

The report entitled "NATO 2030: Unity for a New Era" was handed over to the NATO Secretary General on 25 November 2020 by a Reflection Group. It was presented to NATO Foreign Ministers in early December 2020 meeting (NATO 2030, p. 67). The report is divided into three parts: 1. the vision and main findings; 2. the security and political environment; 3. and recommendations. The experts made 138 recommendations to decision-makers to Allied and Partner countries.

While preserving NATO's core responsibilities, such as collective defence, crisis management, maintaining defence capabilities, cooperative security, it is of utmost importance to renew the 2010 Strategic Concept. In this respect they have to take into consideration changes in the geostrategic environment, return of confrontation with Russia, the systematic rivalry with China, terrorism is one of the most immediate, asymmetric threats, and the fight against terrorism should be one of NATO's main tasks. Russia is the main military threat for the next decade, therefore the dual-approach strategy of deterrence and dialogue must be continued.

There is a lack of political strategy towards China, so they need to develop one. The experts proposed to set up a consultative body, to discuss NATO's security interests related to China, and to monitor the consequences of China's technological advance. Besides the effective nuclear deterrence, NATO has to strengthen support for arms control and address emerging and disruptive technologies. The report also deals with hybrid and cyber threats, outer space security in the transatlantic area and its peaceful use. Climate change is also shaping NATO's security environment. Experts recommend the creation of a Centre of Excellence on Climate and Security. At the NATO Summit in Brussels on 14 June 2021, the prime minister of Canada Justin Trudeau announced that his country is going to establish the climate and security centre of excellence (2021 NATO Summit).

3.1 POLITICAL CONSULTATION WITH PARTNERS

„The door should remain open to all European democracies that aspire to join NATO."
(NATO 2030 p. 57.)

A key chapter of the NATO 2030 report is "Recommendations: Strengthening NATO's Role, Cohesion and Consultation", which covers political consultation between member countries, with the European Union as a key ally and with partner countries.

In the second part of the article we are going to focus on the third pillar of the political consultation, which is cooperation with current and future partner countries and initiatives. NATO's partnership initiatives such as Partnership for Peace, Mediterranean Dialogue, Istanbul Cooperation Initiative, Partners Across the Globe are key tools for building cooperative security and cooperation with partners.

A substantial change would be if the Alliance changed the partnership frameworks and systems, which are typically organized on a geographical basis. The current demand-driven

approach – partner countries determine the scope and depth of cooperation – may change to an interest-driven approach. In the latter, the Alliance sets the priorities for cooperation with partners based on its own strategic needs and available resources. In line with the new principles a well-thought-out partnership strategy, a global partnership plan, stable and predictable resources are needed. Both the Alliance and the partners need to clearly define mutual expectations and goals in order the regional partnership frameworks can operate and work effectively. The changes in NATO's partnership initiatives are illustrated in Table 2.

Table 2 Changes in NATO's partnership policy between 1994 and 2020

Year	Partnership Initiative	Objective
1994–2011	Partnership for Peace Initiative countries	**Partner for membership**
1994–2011	Mediterranean Dialogue, Istanbul Cooperation Initiative countries and Global Partners	Extensive cooperation
2011–2020	Berlin Partnership Policy New flexible and effective partnership, cooperative security	**Partner for partnership** **Demand-driven approach** The partner countries identify the areas of cooperation
2020 –	Partnership initiatives organized on a geographic basis was replaced by thematic cooperation	**Interest-driven approach** Cooperation with partners is based on NATO's strategic needs and available resources

(Edited by: the author)

The experts suggested that NATO should deepen cooperation with partners – Australia, New Zealand, the Republic of Korea, Japan – in the Indian and Pacific regions. A consideration should be given of establishing new partnership with India (NATO 2030 report).

According to Article 10 of the Washington Treaty, the Alliance is open to all European democracies that want to join and contribute to the security of the Euro-Atlantic area. The "open door policy" is a fundamental principle of the Alliance. Strengthening and expanding the partnership with Ukraine and Georgia is a strategic priority of the Alliance. In order to prevent destabilization in the Western Balkans, Bosnia and Herzegovina continues to be a key partner. Increased political commitment, capacity and resilience building are the key areas of cooperation and development with the Mediterranean Dialogue and the Istanbul Cooperation Initiative countries. In the report it was suggested to setting up a Regional Centre for the Mediterranean Dialogue, similar to the Regional Centre in Kuwait of the Istanbul Cooperation Centre. In order to tackle challenges from the southern region such as climate change, illegal migration, scarcity of resources NATO should cooperate with regional and multinational organizations like the African Union, the G5 Sahel and others.

The NATO 2030 report suggested that the Alliance should focus on thematic-based collaborations rather than geographically organized and grouped partnership initiatives. Although this finding is seen as a new idea, a number of proposals have been made over the last decades to reshape partnership initiatives organized on a geographical basis. Security policy experts and the Alliance itself have made several attempts to organize partner countries effectively, and re-group them regionally (Simon, Jeffrey, 2004; Masala, Carlo–Saariluoma, Katariina, 2006).

In April 2011, NATO Foreign Ministers adopted a fundamentally new partnership policy, the so-called Berlin Partnership Package (hereinafter BPP). Its main objective was a more effective and flexible partnership policy and the introduction of a single-set partnership instrument and framework.

The partnership policy shifted from "partner for membership" to the "partner for partnership" (See Table 2). The new partnership policy gave the opportunity to existing and potential partners to set their own relationship with NATO, as well as the activities they wish to participate within the partnership framework. The strategic objectives of NATO's partner relations and policy were as follows: the enhancement of Euro-Atlantic and international security, peace and stability, the strengthening of regional security and cooperation, the promotion of democratic values and reforms, the support for NATO-led operations and missions, and the preparation of interested eligible nations for NATO missions. The BPP established a Partnership Cooperation Menu (PCM) and a tailored Individual Partnership and Cooperation Programme (IPCP) as an entry level programme available to all partners. Even then, the resources available for partnership programs made necessary to set priorities (Active engagement, 2011, Sipos Kecskeméthy, Klára, 2018).

A three-circle model was outlined by Karl-Heinz Kamp and Heidi Reisinger in 2013 considering the effectiveness and flexibility of the Berlin Partnership Package. The partners were divided into three categories: 1. Advanced Partners 2. Cooperation Partners and 3. Dialogue Countries (Picture 1).

Picture 1 Three-circle model
Source: Kamp, Karl-Heinz–Reisinger, Heidi, 2013

The Advanced Partners constitutes the politically closest, inner circle around the Alliance, countries that share the same democratic principles and values, politically and financially supported and contributed to NATO operations. The authors proposed the creation of the Advanced Partners Council (APC), subordinated to the North Atlantic Council, a forum of regular consultations and debates, without having a decision-making authority. The following countries were considered: Australia, New Zealand, Japan and South Korea. The

second group of countries actively cooperates with NATO on the basis of mutual interests. These countries could make use of the Alliance educational and training opportunities, even if they were not involved in operations at all. The dialogue countries are interested in cooperation, confidence-building and in development of bilateral relations, there is no need and demand for institutionalized relationship with NATO, however, they continue to remain in connection with the Alliance. The tree-circle model proposed only the level, not the intensity of consultation. This grouping allowed for wide-ranging cooperation with partners without geographical boundaries and previous partnership frameworks, common policy principles and values were not articulated as expectations (Kamp, Karl-Heinz–Reisinger, Heidi, 2013).

In 2014, the Partnership Interoperability Initiative and the Interoperability Platform were adopted in the final declaration of the Wales Summit. Within the Interoperability Platform, Enhanced Partners are involved in operational planning, exercises, and regular policy consultations with the Alliance. The Defence and Related Security Capacity Building Initiative (DCBI) has been launched to support security sector reform and institution building, education and training (Wales Summit Declaration, 2014). At Warsaw, Partnership Interoperability Initiative, Interoperability Platform was endorsed with Enhanced Partners: Australia, Finland, Georgia, Jordan and Sweden. NATO commitment was reaffirmed − based on the objectives, priorities, and principles of the Berlin Partnership Policy −to expand political dialogue and practical cooperation with any nation that shares the Alliance's values and interest in international peace and security (Warsaw Summit Communiqué, 2016).

CONCLUSION

„Political adaption is in the life-blood of NATO but it is also a base-line requirement of its survival."
(NATO 2030 p. 64)

Since the end of the Cold War, NATO has continuously responded to changes in the security environment. In the 1990s, cooperation with the Central and Eastern Europe countries and enlargement was at the heart of the Alliance policy and activity. From 2001, the focus was on the war/fight against terrorism, from 2014 on responses to the Russian challenge and strengthening collective defence.

The NATO 2030 report is a comprehensive self-assessment process, a common forward thinking, guideline for the Alliance and the member states. It has collected a number of strategic tasks for the Alliance. One of the key strategic priorities is to adapt to new changes in the international environment, and to develop strategic concept that reflects the changes. The report focuses primarily on NATO's core tasks, with a particular focus on collective defence, with a much less emphasis on projecting stability beyond the Alliance's area of responsibility. Strengthening NATO's role, cohesion and consultation chapter covers emerging and disruptive technologies, terrorism, traditional and emerging threats from the South, energy security, climate change and green defence, arms control and nuclear deterrence, human security, women, peace and security, epidemics and natural disasters, as well as hybrid and cyber threats and outer space. The Alliance faces two main challenges, Russia and China. NATO continues the dual-approach strategy of deterrence and dialogue, because most probably Russia will remain the main military threat to NATO until 2030. NATO needs to devote more time, resources and attention to China, in the next decade it will be both an opportunity and a serious challenge. There is a difference on the assessment of the importance and role of China between a globally-minded America and a regionally focused Europe, so resolving this will be an important task for the future (NATO 2030 report; Tardy, Thierry, 2020).

The report covers three areas of political consultation: consultation among Allies, with the European Union and with partner countries. In this article we focused on the third pillar of the political consultation, which is cooperation with current and future partner countries and initiatives. NATO's partnership initiatives (Partnership for Peace, Mediterranean Dialogue, Istanbul Cooperation Initiative, Partners Across the Globe) are key tools for building cooperative security and cooperation with partners. The Alliance has to change the current demand-driven approach – partner countries determine the scope and depth of cooperation – to an interest-driven approach. NATO has to set the priorities for cooperation with partners based on its own strategic needs and available resources. A well-thought-out partnership strategy, a global partnership plan, stable and predictable resources are needed to achieve this and to be in line with the new principles.

The report concludes that NATO has to make practical steps, in order to remain the guardian of peace and security, the cornerstone of collective defence. The future developments and events will prove whether the Alliance will provide credible answers and responds to the challenges and threats of the upcoming decade.

BIBLIOGRAPHY

2021 NATO Summit. 2021 [online]. Available on internet: https://www.nato.int/cps/en/natohq/184620.htm

Active engagement in cooperative security: a more efficient and flexible partnership policy. 2021 [online]. Available on internet: http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2011_04/20110415_110415-Partnership-Policy.pdf,

Data on defence spending have been available on NATO's website since its inception, allowing accurate monitoring of individual member countries' defence spending. Information on defence expenditures. 2021 [online]. Available on internet: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49198.htm?selectedLocale=en,

Defence Expenditure of NATO countries (2013–2020). 2021 [online]. Available on internet: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/10/pdf/pr-2020-104-en.pdf

Donald Trump on NATO, Turkey's Coup Attempt and the World. In *The New York Times*, July 21, 2016. 2021 [online]. Available on internet: https://www.nytimes.com/2016/07/22/us/politics/donald-trump-foreign-policy-interview.html

GATES, R. M. 2011. *Reflections on the status and future of the transatlantic alliance*. 2021 [online]. Available on internet: https://www.files.ethz.ch/isn/130842/GATES_Report_final.pdf

GAZDAG, F. Az első negyven év. A NATO 1949–1989 között. In *Az Észak-atlanti Szerződés szervezete, tanulmányok és dokumentumok*, Budapest: Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet, 1997. p. 21–55. ISBN 9638117 38 9

KAMP, K-H. – REISINGER, H. NATO's partnership after 2014: Go West!, In *Research Paper*, Rome, NATO Defence College, 2013, No. 92, p. 1–8.

MASALA, C. – SAARILLUOMA, K. Renewing NATO's Partnerships: Towards a Coherent and Efficient Framework, In *Forum Paper Series*, Rome, NATO Defence College, 2006, No 1, p. 51. 2021 [online]. Available on internet: http://www.ndc.nato.int/download/publications/fp_01.pdf

NATO 2030: United for a new era. Analysis and recommendations of the Reflection Group appointed by the NATO Secretary General, Brussels, 25 November 2020. p. 61.

NATO Climate Change and Security Action Plan. 2021 [online]. Available on internet: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_185174.htm

Press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg following the meeting of NATO Heads of State and Government. 2021 [online]. Available on internet: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_184959.htm

Remarks by Donald Trump, President of the United States at the dedication of the 9/11&Article 5 Memorial. 2021 [online]. Available on internet: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/audio/audio_2017_05/20170525_170525f.mp3

Science for Peace and Security Programme. 2021 [online]. Available on internet: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_85373.htm

SIMON, J. Partnership for Peace: Charting a Course for a New Era. In *Strategic Forum*, No. 206. 2004. p. 1–14.

SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY, K. 2014. Partnerség a békéért. In: *NATO Partnerség 2014, A szövetségi partnerségi programok múltja, jelene és jövője,* Szerkesztette: Kiss Petra, Szenes Zoltán Zsolt Melinda, 2014. Budapest: Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2014. p. 21–58. ISBN: 978-615-5305-81-8.

SIPOS KECSKEMÉTHY, K. Milestones – NATO adaptation to changing security environments. In *Právo a bezpečnosť*, Ročník 5. 2018. Číslo 3. ISSN 2336-5323, pp. 183–192. Brno, 2021 [online]. Available on internet: https://www.vske.cz/data/ke_stazeni/pravo_a_bezpecnost/Pravo_a_bezpecnost_3-2018.pdf

SZENES, Z. - SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY, K. *NATO 4.0 and Hungary; 20 years of membership, 30 years of cooperation*. Budapest: Zrínyi Kiadó, 2019. 487 p. ISBN 978 963 327 770 6.

TARDY, T. "NATO 2030. United for a new era": a Digest. In *NDC Policy Brief*, December 2020, No. 23. p. 1–4.

The future of the EU, Emmanuel Macron warns Europe: NATO is becoming brain-dead. 2021 [online]. Available on internet: https://www.economist.com/europe/2019/11/07/emmanuel-macron-warns-europe-nato-is-becoming-brain-dead

The Future Tasks of the Alliance, Report of the Council –The Harmel Report. 2021 [online]. Available on internet: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_26700.htm

Wales Summit Declaration, 2021 *[*online]. Available on internet: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm

Warsaw Summit Communiqué, Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Warsaw 8-9 July 2016. 2021 [online]. Available on internet: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm

Prof. Col. Klára SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY, CSc
National University of Public Service, Faculty of Military Science and Officer Training, Military Geography and Topography Group
E-mail: siposne.kecskemethy.klara@uni-nke.hu; ORCID: 0000-0002-4150-7823

VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH V OBLASTI KRIZOVÉHO ŘÍZENÍ PŘI ZAJIŠTĚNÍ BEZPEČNOSTI OBYVATEL

ADULT EDUCATION IN THE FIELD OF CRISIS MANAGEMENT IN ENSURING THE SECURITY OF THE POPULATION

Ivo SVOBODA

ABSTRACT

The presented study is devoted to the professional didactics of legal and security subjects and Technical articles. The aim of the study is to present author´s results of research in the concept and structure of this extremely necessary discipline. The introduction referred to the justification for topicality and necessity of the solved problems, defined clear objectives of the study, the content of the study and possible use of the result in educational practice in given fields. We focused on the concept of didactics, justification for its eruditionand scientificity, interdisciplinarity and proposed concrete structuring of this discipline.

Keywords: Crisis management, didactics, professional didactics, didactics of subjects of law and security.

ÚVOD

Otázky práva a bezpečnosti ve vzdělávání dospělých v oblasti krizového řízení a zajištění bezpečnosti obyvatel jsou v současné době vysoce aktuálním národním i nadnárodním nosným tématem. Bezpečnostní experti jsou dnes nuceni čelit rozmanitým hrozbám v oblasti kriminality (krádeže, podvody, vraždy, znásilnění, terorizmus, kyberzločiny, kyberšikana…atd.) a proto příprava odborníků v této oblasti vyžaduje propracovaný vědecký systém výuky těchto oborů a předmětů. Toto nás vede k řešení otázky zpracování koncepce oborové didaktiky při vzdělávání dospělých se zaměřením na tuto oblast. Proto jsme si položili následující otázky, na které dále hledáme odpovědi:

- Jak lze zdůvodnit aktuálnost a potřebnost této oborové didaktiky a pro koho je určena?
- Co je předmětem zájmu oborové didaktiky předmětů práva a bezpečnosti?
- Jak lze doložit její vědeckost?
- Jaká je její vazba na další vědní disciplíny (pedagogika, psychologie, právo, kriminalistika, technické vědy, další vědy….)?
- Jaká je její strukturace odpovídající současným požadavkům pedagogiky a oborových didaktik?

Cílem předložené studie je předložit odborné veřejnosti z daného oboru k diskusi výsledky výzkumů autora v oblasti návrhu řešení v problematice pojení oborové didaktiky při vzdělávání dospělých, zdůvodnění její vědeckosti, objasnění její vazby na další vědní obory a konkretizovaný návrh strukturace této oborové didaktiky. Obsah studie tvoří následující dílčí témata:

- Teoretická východiska oborové didaktiky předmětů práva a bezpečnosti.
- Pojetí oborové didaktiky předmětů práva a bezpečnosti.
- Fundovanost a vědeckost didaktiky předmětů práva a bezpečnosti.
- Interdisciplinarita didaktiky předmětů práva a bezpečnosti.
- Strukturace oborové didaktiky předmětů práva a bezpečnosti.

Studie může posloužit odborníkům, kteří danou problematiku vyučují na středních a vysokých školách nebo ji vyučují v rámci nejrůznějších kurzů a školení. Dále potom oborovým didaktikům odborných i jiných předmětů a případně i studentům učitelských fakult zaměřených na tuto oblast.

1 AKTUÁLNÍ STAV ŘEŠENÉ PROBLEMATIKY

V současné době neexistuje v České republice žádný propracovaný a ucelený systém oborové didaktiky předmětů práva a bezpečnosti a technického vzdělávání v oblasti krizového řízení při zajišťování bezpečnosti obyvatelstva. Můžeme vyjít z analýzy učebních textů a výukových opor, které se v této oblasti používají a na základě toho zčásti posoudit didaktickou úroveň těchto materiálů. Nelze však dělat jakékoliv závěry co se týká efektivity a kvality výuky těchto oborů a předmětů. Odborníkům, kteří se danou oblasti zabývají a vyučují ji, lze doporučit informační zdroje z oblasti oborové didaktiky odborných předmětů našich autorů (Kropáč a kol., 2004, Pecina, 2012, Friedmann, Pecina, 2013, Veteška 2010). V oblasti některých dílčích problémových okruhů lze čerpat z vybraných monografických publikací nebo i učebních textů. V oblasti výukových metod lze čerpat ze studie T. Kotrby a L. Laciny (2010). K otázkám rozvoje tvořivosti studentů v odborném vzdělávání lze využít studii M. Kožuchové (1995) a P. Peciny (2008). Neméně důležité pro nás byla i východiska zahraničních autorů (Šapovalenko, 1960, Turek, 1978, 1990, Bajtoš, 1999). S ohledem na to, že se jedná o oblast středoškolského i vysokoškolského vzdělávání, jsou pro nás důležité i prameny věnované vysokoškolské pedagogice (Slavík a kol., 2012, Rohlíková, Vejvodová, 2012).

2 TEORETICKÁ VÝCHODISKA DIDAKTIKY VÝUKY DOSPĚLÝCH PŘI ZAJIŠTĚNÍ BEZPEČNOSTI OBYVATELSTVA

Na úvod připomeneme, že oborovou didaktiku při vzdělávání dospělých můžeme chápat ve dvou významech - *v širším významu a užším významu.* V širším významu rozumíme oborovou didaktikou specifika a zákonitosti vyučování skupiny příbuzných předmětů daného oboru (elektrotechnické předměty, strojírenské, dřevařské…apod.) ve vztahu ke vzdělávání dospělých. V tomto případě tedy hledáme průnik, společné prvky, zákonitosti, strategie výuky dané skupiny předmětů. Pokud hovoříme o *oborové didaktice v užším pojetí,* rozumíme tím obor jako konkrétní předmět (všeobecně vzdělávací, odborný). V dalším textu se zaměříme na vybrané otázky didaktiky skupiny odborných předmětů práva a bezpečnosti v podmínkách středoškolského a vysokoškolského odborného vzdělávání. Z tohoto hlediska můžeme hovořit o této didaktice jako o skupinové oborové didaktice, *didaktice v širším pojetí.*

Oborové didaktiky jsou aplikované vědní disciplíny mimořádného významu. Tvoří profilovou roli v oborové přípravě učitelů daných oborů. Z hlediska širších souvislostí čerpají nejen z obecné pedagogiky a didaktiky, ale i z příslušné odborné dimenze přípravy učitelů. Naopak na dimenzi oborové didaktiky navazuje a čerpá z ní pedagogická praxe v odborných předmětech těchto oborů. Jak poukazuje O. Asztalos (2008), oborové didaktiky mají objektivní charakter a jsou aplikovanými pedagogickými disciplínami. Pro oborové didaktiky jsou stěžejní dva momenty. Vazba přechodu a aplikace obecného na zvláštní a zvláštního na

konkrétní (rozumí se tím samozřejmé v oblasti vzdělávání i výchovy). Zkoumají objektivní zákonitosti výuky daného oboru. Je však nutné doplnit i jejich subjektivní charakter, protože vychází ze zkušeností výchovných pracovníků.

3 PŘÍSTUPY K VYMEZENÍ DIDAKTIKY PŘEDMĚTŮ PŘI VÝUCE K ZAJIŠTĚNÍ BEZPEČNOSTI OBYVATELSTVA

Didaktika předmětů práva a bezpečnosti představuje disciplínu, která aplikuje obecně didaktické poznatky na výuku předmětů, které se vztahují k oblasti práva a bezpečnosti (trestní právo, extrémizmus a terorizmus, bezpečností politika, ochrana za mimořádných událostí apod.). Bohužel nemůžeme vyjít z žádné dosud existující definice této vědní disciplíny, protože taková žádná v současné době není, zejména v souvislosti s multidisciplinárním charakterem dané oblasti. Vycházíme proto z příbuzných disciplín, zejména oborové didaktiky odborných předmětů.

Podle J. Bajtoše (1999) je didaktika odborných předmětů disciplínou, která zkoumá specifické zákonitosti výuky odborných předmětů na středních školách. Její strukturu tvoří cíle, obsah, organizace, formy, metody, zásady a prostředky vyučování (Bajtoš, 1999). M. Čadílek (2005) definuje didaktiku odborných předmětů jako disciplínu, která zkoumá obsah a průběh vzdělávacího procesu včetně didaktické transformace výsledků technických věd. Podstata transformace spočívá ve formulaci cílů vzdělávání, výběru teoretických i praktických poznatků a jejich uspořádání do didaktické soustavy (Čadílek, 2005, s. 12).

Uvedené přístupy k vymezení předmětu zájmu didaktiky odborných předmětů jsou sice relativně výstižné, avšak zúžené a nedostatečné konkretizované. Záběr této mimořádně významné vědní disciplíny je širší. V případě předmětů práva a bezpečnosti se jedná o vědní disciplíny, které jsou výrazně internidciplinární a zasahují do mnoha rozličných vědních oborů.

Kritickými analýzami a prací v této oblasti jsme dospěli k definici oborové didaktiky předmětů práva a bezpečnosti. *Didaktika předmětů práva a bezpečnosti se zabývá otázkami požadavků praxe na přípravu kvalifikovaných a kompetentních odborníků v této oblasti, stanovováním výukových cílů, obsahu výuky, aplikací didaktických zásad, pouček, pravidel, výukových metod, organizačních forem a materiálních prostředků na výuku předmětů práva a bezpečnosti na středních a vysokých školách. Její pole působnosti zahrnuje otázky spojené s požadavky na učitele předmětů práva a bezpečnosti, žáky a studenty těchto oborů a otázky spojené s výchovným působením ve výuce (výchova k řešení problémových situací, rozvoj formativních stránek osobnosti, morální výchova apod.). Neméně důležité je řešení koncepčních otázek výuky těchto předmětů, otázek souvisejících s obory vzdělání a dále potom i otázky související s profesním vzděláváním, profesními kvalifikacemi, celoživotním vzděláváním a rekvalifikacemi v této oblasti.* Východiskem didaktiky předmětů práva a bezpečnosti nejsou vybrané konkrétní vyučovací předměty, ale soubor vědních oborů a předmětů se svými specifiky a obsahem. Na úroveň vyučovacích předmětů (a tedy předmětových didaktik) se však dostáváme sekundárně v aplikační rovině (specifika využití konkrétních vyučovacích prostředků, konkrétní obsah výuky, aplikační modelové příklady apod.). Mezi oborovou didaktikou a předmětovou didaktikou těchto předmětů je silná vnitrooborová vazba. Dále je třeba zdůraznit, že oborová didaktika je do značné míry odrazem specifik, metod a obsahu příslušných vědních disciplín, v našem případě práva a bezpečnosti.

4 FUNDOVANOST A VĚDECKOST DIDAKTIKY VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH V OBLASTI KRIZOVÉHO ŘÍZENÍ

Pokud má věda být vědou, musí být splněny tři předpoklady:

- Objekt zkoumání dané vědy, paradigma.
- Vědeckovýzkumná metodologie příslušné vědy.
- Institucionální základna dané vědy.

Didaktika zejména předmětů práva a bezpečnosti, ale i technických předmětů má za objekt svého zkoumání zákonitosti výuky vybrané skupiny příslušných předmětů a pracuje s vědeckovýzkumnou metodologií pedagogiky. Obecně se pedagogické výzkumy považují za aplikované (Janík, 2009). Oborové didaktice předmětů práva a bezpečnosti by se měli věnovat zejména oboroví didaktici zaměření na tuto oblast (například bakalářský studijní obor učitelství praktického vyučování/právo a bezpečnost je připravován na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity, katedra fyziky, chemie a odborného vzdělávání). S výstupy oborových didaktiků by měli pracovat zejména učitelé, kteří tyto předměty na střední a vysoké škole vyučují, případně se věnují tomuto vzdělávání v podobě skolení, kurzů a dalšího vzdělávání.

Oborová didaktika předmětů práva a bezpečnosti a technických odborných předmětů by měla odpovědět učitelům na dvě základní otázky: Co učit? Jak to učit? Oborové didaktiky (dříve metodiky) se dříve vyvíjely jako praktické disciplíny bez sofistikovanější vazby na pedagogické disciplíny. Převládalo prakticistické pojetí a metodikaření, kterému se věnovali zejména učitelé z praxe. Z tohoto důvodu byly spíše despektovanými oblastmi poznání než uznávanými vědními disciplínami. Prakticismem přitom rozumíme preferenci konkrétních postupů a podceňování fundované teorie a koncepce oborové didaktiky (Kilián, 2008). Tato situace se však naštěstí změnila a dnes jsou považovány za plnohodnotné aplikované vědy, i když s různou mírou rozpracovanosti. Metodika (oborová didaktika) však není pouhým metodikařením a tzv. receptářstvím (praktické pokyny, postupy). Rozvoj oborové didaktiky představuje fundovanou práci, při které aplikujeme ověřené a osvědčené známe poznatky z oblasti pedagogiky, didaktiky a teorie výchovy na výuku konkrétního oboru. Složka teoretických východisek i složka aplikace a modelových příkladů nese svůj význam a důležitost. Z tohoto hlediska je práce na učebních textech, metodikách a metodických materiálech pro výuku a praxi důležitá, i když ji úrovní a náročností nelze s vědeckými výzkumy srovnávat. I přesto se jedná o práci interdisciplinární, vyžadující znalosti didaktické, oborově didaktické a znalosti z vybraných odborných disciplín.

Znalost oborové didaktiky je zejména pro učitele nezbytná. To však pro pedagogickou praxi nestačí. Cílem oborové ani předmětové didaktiky není předložit učiteli hotovou „kuchařku“, podle které by mohl pracovat. Vyučovací proces je dynamickým systémem, se kterým je třeba pracovat tvořivě. Učitelé tedy musí být schopni aplikovat poznatky širší oborové didaktiky předmětů práva a bezpečnosti na výuku konkrétního předmětu (předmětů), který vyučují (Pecina, Sládek, 2013). Vývoj společnosti a oblasti bezpečnosti vyžaduje průběžné vzdělávání a inovaci vzdělávacích obsahů technických oborů. Z tohoto hlediska je nezbytná znalost nejen aktuálních poznatků v oblasti jednotlivých oblastí práva i souvisejících disciplín, ale zejména poznatků z oblasti andragogiky a vzdělávání dospělých. To zahrnuje poznatky didaktické transformace poznatků vědeckého systému na úroveň didaktického systému a projektu výuky a dobrou znalost technologie výuky předmětů práva a bezpečnosti.

5 INTERDISCIPLINARITA DIDAKTIKY VÝUKY V OBLASTI KRIZOVÉHO ŘÍZENÍ A OCHRANY OBYVATELSTVA

Zmínili jsme, že didaktika předmětů práva a bezpečnosti a dalších předmětů včetně předmětů technických je vědou s multidisciplinárním rozsahem, a proto je třeba k němu přistupovat s interdisciplinárním přístupem. Tato kategorizace si však vyžaduje podrobnější analýzu. Interdisciplinaritu této vědní disciplíny vyjadřuje následující schéma:

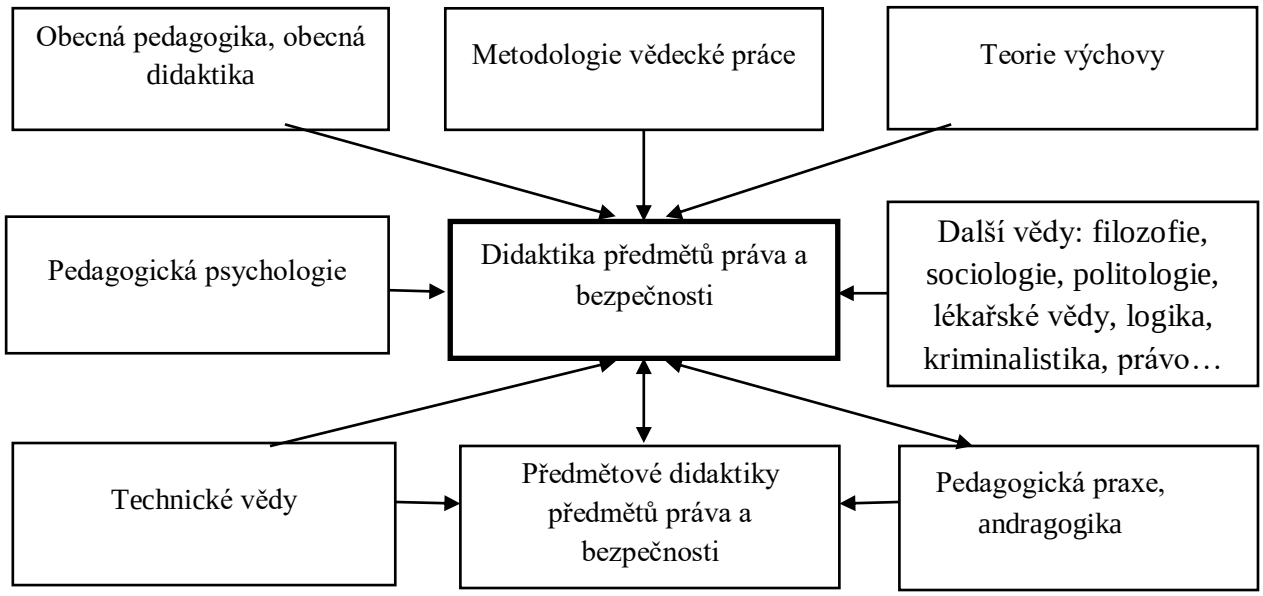

Schéma. 1 Vztah didaktiky technických předmětů k dalším vědám

Je třeba poukázat na vazbu mezi oborovou didaktikou a předmětovými didaktikami, která je oboustranná. Neméně důležitá je vazba na technické vědy i pedagogickou praxi a odbornou praxi daných oborů. Oborový didaktik musí sledovat nejen aktuální trendy v pedagogických vědách a aplikovat je odpovídajícím způsobem na oborovou didaktiku, ale musí sledovat i vývoj daných věd a být vzdělán v některé disciplíně (byt i dílčí) na úrovni školy, pro kterou se didaktikou zabývá (např. bezpečnostní politika, trestní právo, zabezpečovací systémy, ochrana obyvatelstva apod.) a současně zohlednit věk a aktuální kompetence studentů (Veteška 2010). V opačném případě není schopen aplikovat didaktické poznatky na výuku daného oboru ve vztahu k požadavkům studentů – zejména jejich věku, dosavadní praxi a získaným kompetencím. Musí mít schopnost vidět problém systémově, ve vzájemných vazbách a analyticko - syntetickým přístupem využívat možnosti vztahů mezi oborovými a předmětovými didaktikami a danými odbornými disciplínami. Didaktika práva a bezpečnosti se prolíná s určitou oblastí filozofie a sociologie a to v oblasti filozofie bezpečnostních rizik a jeho vlivu na společnosti. Společná je i metodologická koncepce.

6 PŘÍSTUPY KE STRUKTURACI DIDAKTIKY TECHNICKÝCH PŘEDMĚTŮ A PRÁVA A BEZPEČNOSTI - OBECNÁ VÝCHODISKA

Při koncipování struktur oborových didaktik vycházíme z požadavků pedagogické praxe a trhu práce v oblasti přípravy kvalifikovaných učitelů daných oborů. Důležité jsou operacionalizované cíle dané oborové didaktiky, ze kterých vycházíme. Důležité informace nalézáme v obecně didaktických pramenech i výzkumných zprávách. Specifika a originalita oborových didaktik předurčují vlastní strukturaci dané oborové didaktiky.

Vlastní strukturu mají i předmětové didaktiky. Strukturu oborové didaktiky lze rozdělit na obecnou a zvláštní část. Obecná část je věnována společným problémům oborové didaktiky, zvláštní část je zaměřena na didaktickou analýzu jednotlivých části daného oboru nebo předmětu (O. Asztalos, 2008). Pro koncipování struktury oborové didaktiky je často využíván Malířův model oborové didaktiky, který pracuje s následujícími částmi (F. Malíř, 1971):

- Predidaktická realita – zabývá se průzkumem trhu práce a požadavky na pracovníky v příslušné profesi.
- Didaktická realita – postihuje vlastní pedagogický proces, při kterém jsou osvojovány poznatky. Ta se dále dělí na didaktické operace (konstituování předmětu, selekce, realizace a transformace) a na produkty (výběr poznatků z jednotlivých vědních oborů a praxe a jejich zařazení do obsahu výuky). Realizací se zabývá materializace učiva (tvorba pomůcek) a transformace vyjadřuje poměrně složitý proces osvojování poznatků žáky za působení učitele.
- Didaktické produkty – zařazení předmětu do učebního plánu, vypracované osnovy předmětů, připravené učební pomůcky a osvojené znalosti žáků.
- Didaktické okolí – vybavení odborných učeben, laboratoře, dílny, kabinety apod.
- Postdidaktická realita – představuje výzkum uplatnění absolventů školy v praxi oboru. Je to výzkum výsledků výuky a slouží jako zpětná vazba mezi školou a praxí.

Malířův koncepční model přistupuje k řešení problému komplexně a v relativně ucelené podobě, avšak je třeba mít na zřeteli specifika ve vzdělávání dospělých, zejména co se týká aktuálních kompetencí studentů a jejich schopnost si nové kompetence doplnit, případně rozšířit (I. Svoboda, L. Kubínyi, 2013). Na uvedenou koncepci (F. Malíř, 1971) se odkazují i další autoři (O. Asztalos, 2008). Pro reálný výukový proces výuky technických předmětů je jádrem zejména didaktická realita, didaktické produkty a didaktické okolí. Musíme však vycházet z predidaktické reality a naopak sledovat i postdidaktickou realitu.

V těchto momentech spatřujeme východisko pro výzkumná šetření většího rozsahu a to nejen ve školách technického směru. Při koncipování oborové didaktiky bychom tedy měli vycházet zejména z požadavků soudobé praxe daných oborů a požadavků trhu práce. Postdidaktická realita naopak představuje zpětnou vazbu o míře efektivity zvolených strategií. Koncepční modely je však třeba konkretizovat do podoby přesnějších a zaměřenějších didaktických struktur. G. S. Šapovalenko (1960) uvádí následující okruh problémových úkolů oborové didaktiky:

1.

- Obsah vyučování.
- Organizace a metody vyučování.
- Učební příručky a metodické prostředky.
- Problémy učení se danému předmětu ze strany žáků.
- Cesty a způsoby předcházení neúspěchu.
- Obsah, organizace a metody přípravy budoucích učitelů a další zlepšení kvalifikace učitelů ve školské službě.
- Systém řízení vyučování vyučovacím předmětům ve škole.
- Cesty a prostředky zvýšení výchovného významu školy a vyučovacích předmětů.

2.

- Systém vědeckotechnických pojmů a zákonitostí jejich úspěšného formování.
- Dovednosti a návyky a zákonitosti jejich formování a praktického použití.

- Podmínky úspěšného rozvíjení vloh žáků.

3.

- Předmět oborové didaktiky a jejich úkoly.
- Souvislost oborové didaktiky s jinými vědami.
- Problém objektivního zákona v oborové didaktice.
- Všeobecné metody vědeckého výzkumu v oborových didaktikách.

Výše uvedený přehled úkolů oborové didaktiky je inspirativní. Sledujeme zde kromě klasických úkolů oborové didaktiky i hledisko související s otázkami problému učení se danému předmětu (předmětům). Obory práva a bezpečnosti jsou rozmanité a velká část vzdělávacích obsahů vyžaduje mimořádnou metodickou pozornost z důvodů své náročnosti. O konkretizaci a precizaci problémových okruhů oborových didaktik včetně vztahu ke vzdělávání dospělých se pokusilo několik dalších našich autorů (S. Havelka, J. Kopecký, A. M. Dostál, O. Kilián, J. Veteška a d.). Z těchto uvedeme relativně zdařilý obecný přístup ke strukturaci oborové didaktiky příslušného předmětu O. Kiliána (Kilián, 2008. s. 15 - 16):

1. Didaktika daného předmětu (oboru) jako vědecká pedagogická disciplína:
   - Předmět, úkoly a význam oborové didaktiky daného vyučovacího předmětu.
   - Struktura vyučovacího oboru (předmětu).
   - Místo oborové didaktiky v systému věd.
   - Výzkumná práce v oborové didaktice daného oboru.
2. Výchovně vzdělávací cíle vyučovacího předmětu:
   - Formulace a analýza cílů.
   - Pojetí studijního oboru a profilu absolventa.
   - Formulace a analýza cílů daného oboru, komplexní pojetí vyučovaného oboru, analýza cílů, jejich proměnlivost a ovlivnění technickým rozvojem.
3. Obsah a struktura vyučovacího oboru:
   - Učivo.
   - Uspořádání učiva v učebních dokumentech.
   - Didaktická analýza z hlediska výchovného působení obsahu daného oboru.
   - Vnitropředmětové a mezipředmětové vztahy.
   - Posouzení obsahu učebnic daného vyučovacího oboru (předmětu).
   - Zpracování vědeckotechnických informací.
4. Prostředky vyučování danému vyučovacímu předmětu:
   - Plánování učiva v předmětu.
   - Metodika využívání didaktických zásad a vyučovacích metod v daném předmětu.
   - Organizační formy výuky a jejich aplikace v předmětu.
   - Hmotné vyučovací prostředky v daném předmětu.
   - Analýza obsahu vyučovací jednotky na základě přípravy, realizace a zhodnocení vyučovacího procesu.
   - Prověřování a hodnocení výkonu žáků z hlediska výukových cílů v daném předmětu.
5. Metodické postupy a rozbory vybraných tematických celků a témat v daném předmětu.
   - Formulace výchovně vzdělávacích cílů předmětu.
   - Formulace a analýza těchto cílů a úkolů v závislosti na cílech a úkolech dané školy.
   - Stanovení obsahu a struktury na základě didaktické analýzy. Formulace obsahu v podobě základních obecných vědomostí a dovedností.

- Prostředky vyučování tématických celků a témat v daném vyučovacím předmětu.

Výše uvedenou relativně komplexní logickou strukturu lze využít ke koncipování konkrétní strukturace předmětových didaktik. Z tohoto modelu jsme také mimo jiné vyšli při koncipování struktury didaktiky předmětů práva a bezpečnosti pro potřeby středoškolského i vysokoškolského vzdělávání. Je však třeba si uvědomit, že širší oborová didaktika se v mnoha oblastech dostává na úroveň průniku širšího okruhu daných předmětů a na úroveň předmětů se dostáváme v konkretizovaných případech modelování a při zpracování fundovaných konkrétních příkladů (konkrétní ukázky správně formulovaných cílů, demonstrace ukázkové osnovy předmětů, ukázka učiva, příklady využití specifických metod a forem prostředků, konkrétní příklady výzkumů v oblasti konkrétního předmětu apod.).

7 NÁVRH KONKRÉTNÍ STRUKTURY OBOROVÉ DIDAKTIKY TECHNICKÝCH PŘEDMĚTŮ A PŘEDMĚTŮ PRÁVA A BEZPEČNOSTI

Na základě existujících struktur oborových didaktik a didaktik odborných předmětů a na základě specifik předmětů práva a bezpečnosti jsme navrhli následující konkrétní strukturu širší oborové didaktiky předmětů práva a bezpečnosti se specifickým přístupem ke vzdělávání dospělých:

1. *Vymezení řešené problematiky, didaktika předmětů práva a bezpečnosti jako studijní a vědní disciplína*
   - Didaktika předmětů práva a bezpečnosti jako věda a její postavení v systému pedagogických věd.
   - Interdisciplinarita didaktiky předmětů práva a bezpečnosti.
   - Vědeckovýzkumná činnost v oborové didaktice.
   - Struktura didaktiky předmětů práva a bezpečnosti.
2. *Vzdělávání v oblasti předmětů práva a bezpečnosti.*
   - Předměty práva a bezpečnosti ve vzdělávání žáků, specifika předmětů práva a bezpečnosti.
   - Vzdělávací obory, studijní obory.
3. *Výukový proces ve výuce odborných předmětů*
   - Výukový proces, fáze výuky, typy výuky.
   - Systémový přístup ve výuce.
4. *Aplikace didaktických principů, pouček a pravidel ve výuce předmětů práva a bezpečnosti*
   - Vymezení problému.
   - Klasické didaktické principy.
   - Moderní didaktické principy.
   - Vztah didaktických principů k ostatním didaktickým kategoriím.
   - Didaktické poučky a pravidla.
5. *Výukové cíle ve výuce předmětů práva a bezpečnosti*
   - Výukové cíle ve výuce.
   - Hierarchie výukových cílů.
   - Taxonomie výukových cílů.
   - Práce učitele s cíli ve výuce.
6. *Obsah výuky předmětů práva a bezpečnosti*
   - Vymezení problému, obsahová stránka výuky.

- Základní učivo, rozšiřující učivo, prohlubující učivo.

7. *Výukové metody ve výuce*
   - Vymezení problému, členění výukových metod a specifika využití metod ve výuce předmětů práva a bezpečnosti.
   - Aplikace klasických (tradičních) metod výuky.
   - Aktivita žáků ve výuce.
   - Učební úlohy.
   - Aplikace aktivizujících metod výuky.
   - Aspekty volby výukových metod.
8. *Organizační formy ve výuce*
   - Vymezení problému.
   - Vyučovací jednotka.
   - Praktické vyučování a specifika praktické přípravy.
   - Propojení teorie s praxí, propojení školy se životem. Exkurze, praxe, stáže a vycházky ve výuce předmětů práva a bezpečnosti.
9. *Učební pomůcky, didaktická technika a vybavení škol, učeben a jiných výukových pracovišť*
   - Vymezení problému.
   - Specifika využití učebních pomůcek ve výuce.
   - Didaktická technika.
   - Vybavení učeben a jiných výukových pracovišť.
   - Možnosti využití distančního vzdělávání a e – learningu ve výuce.
   - Zásady používání učebních pomůcek a didaktické techniky, údržba pomůcek a didaktické techniky.
10. *Hodnocení studentů ve výuce*
    - Hodnocení žáků ve výuce, ústní, písemné a praktické zkoušky.
    - Didaktické testy.
    - Závěrečné zkoušky.
11. *Mezipředmětové vztahy ve výuce předmětů práva a bezpečnosti*
    - Vymezení problému.
    - Obsahové, časové a metodické vztahy ve výuce.
12. *Projektování a příprava výuky*
    - Postup při projektování výuky.
    - Učební dokumenty vztahující se k výuce (RVP, ŠVP, vzdělávací programy).
    - Perspektivní (dlouhodobá) příprava výuky.
    - Aktuální (krátkodobá) příprava výuky.
13. *Učitel a student ve výuce*
    - Osobnost učitel předmětů práva a bezpečnosti.
    - Hospitace ve výuce.
    - Student ve výuce.
    - Zájmová činnost studentů.
14. *Výchovné působení ve výuce*
    - Vymezení problému.
    - Výchovné metody a principy.
    - Tvořivost a rozvoj tvořivostí studentů ve výuce.

15. Příklady dobré pedagogické praxe

- Ukázka učebního plánu.
- Ukázka ŠVP.
- Ukázka vzdělávacího modulu.
- Ukázky konkrétních písemných příprav na výuku.
- Ukázka výukové prezentace a výukové opory.
- Ukázka didaktického testu.
- Ukázka hospitačního záznamu (pozorovacího schématu).
- Multimediální ukázky (vyučovací hodiny s metodickými listy, animace, instruktáž).

Výše uvedené stěžejní problémové okruhy oborové didaktiky pro nás jsou výchozím bodem pro projektování a přípravu *výuky didaktiky předmětů práva a bezpečnosti* jako studijní disciplíny v rámci připravovaného bakalářského studijního oboru učitelství předmětů práva a bezpečnosti.

ZÁVĚR

V naší studii jsme se věnovali otázkám oborové didaktiky předmětů práva a bezpečnosti, jakož i předmětů technického a odborného zaměření ve vztahu ke vzdělávání dospělých. Vymezili jsme podstatu řešené problematiky v širších souvislostech a zaměřili se na strukturaci této vědecké a studijní disciplíny. Jedná se o aktuální a specifickou oblast, ve které se nám otvírá řada nových otázek, na které je třeba hledat odpovědi. Lze prohlásit, že zatím v této oblasti nemáme dostatek informačních zdrojů (učební texty, odborné knihy, výzkumné zprávy, články). Proto se jeví jako potřebné rozpracovat naznačenou koncepci do konkrétní podoby a zpracovávat jednak učební texty a výukové opory do této oborové didaktiky a dále potom provádět výzkumná šetření v této oblasti (zejména výzkumy výuky daných předmětů). V neposlední řadě by bylo na místě neprodleně realizovat legislativní ukotvení této činnosti – tedy stanovit zákonnou povinnost vhodné formy vzdělávání, jako tomu bylo v minulosti – např. zák. č. 73/1973 Sb., O branné výchově. Absence této zákonné povinnosti vede k nerespektování potřeby vzdělávací praxe, společenské poptávky, a to zejména v relaci na současnou bezpečnostní situaci.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZŮ

ASZTALOS, O. Konstituování oborové didaktiky jako (OD) jako pedagogické disciplíny. In“ Podpora rozvoje oborových a předmětových didaktik v odborném vzdělávání.“ Praha: NUOV, 2008. s. 7- 9. ISBN 978-80-87063-05-7.

BAJTOŠ, J. Úvod do didaktiky odborného výcviku. Bratislava: Metodické centrum města Bratislavy, 1997. ISBN 80-7164-180-4.

BAJTOŠ, J. Didaktika technických predmetov. Žilina: Žilinská univerzita v Žilině, 1999. ISBN 80-7100-646-7.

ČADÍLEK, M. Didaktika odborného výcviku technických oborů. Brno: MU, 1995. ISBN 80-210-1081-9.

ČADÍLEK, M. Didaktika praktického vyučování I. Brno: CERN, S.R.O. 2003.

DRAHOVZAL, J., KILIÁN, O., KOHOUTEK, R. Didaktika odborných předmětů. Brno: Paido, 1997. ISBN: 80-85931-35-4.

FRIEDMANN, Z., PECINA, P. Didaktika odborných předmětů technického charakteru. Brno: PdF MU, 2013. ISBN 978 – 80 – 210 – 6300 – 6.

JANÍK, T. a kol. Kurikulum - výuka - školní klima - učitelské vzdělávání. Brno: MU, 2009. ISBN 978-80-210-4771-6.

KILIÁN, O. Základní otázky oborových didaktik. In“ Podpora rozvoje oborových a předmětových didaktik v odborném vzdělávání.“ Praha: NUOV, 2008. s. 9- 18. ISBN 978-80-87063-05-7.

KOTRBA, T., LACINA, L. Praktické využití aktivizačních metod ve výuce. Brno: Barrister& Principal, 2010. ISBN 978-80-87029-12-1.

KROPÁČ, J. a kol. Didaktika technických předmětů, vybrané kapitoly. Olomouc: UP. 2004. ISBN 80-244-0848-1.

MALÍŘ, F. Didaktiky cizích jazyků jako vědní obory k problematice jejich předmětu. Praha: Academia, 1971.

MELEZINEK, A. Inženýrská pedagogika. Praha: ediční středisko ČVUT, 1994.

ISBN 80-01-01214-X.

NEZVALOVÁ, N. Didaktika fyziky v České republice: trendy, výzvy a perspektivy. In“ Pedagogická orientace“, roč. 21, č. 2, s. 171 – 192. ISSN 1211 - 4669

PECINA, P. Didaktika odborných předmětů. Výuková opora. Brno: PdF MU, 2012.200 s.

PECINA, P., SLADEK, P. Pojetí a struktura didaktiky technických odborných předmětů pro střední odborné školy. In. Břehovský, J., Novotný, J. Zukerstein, J. Strategie technického vzdělávání v reflexi doby 2013. 1. Vyd. Ústí nad Labem: UJEP v Ústí nad Labem, 2013. s. 131 – 141, 10 s. ISBN 978-80-7414-577-3.

PECINA, P., FRIEDMANN, Z. Didaktika odborných předmětů technického charakteru. Brno: MU, 2013. ISBN 978-80-210-6300-6.

PÍŠOVÁ, M. Didaktika cizích jazyků: otázky identity In“ Pedagogická orientace“, roč. 21, č. 2, s. 142 – 155. ISSN 1211 - 4669

ROHLÍKOVÁ, L., VEJVODOVÁ, J. Vyučovací metody na vysoké škole. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4152-9.

SEMRÁD, J., ŠKRABAL, M. Úvod do studia odborných předmětů. Praha: ČVUT, 2007. ISBN 978- 80-01-03744-7.

SLAVÍK, M. Vysokoškolská pedagogika Pro odborné vzdělávání. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4054-6.

SVOBODA, I., KUBINYI, L. Efektivita vzdělávání managementu v oblasti krizového řízení. In. Sborník z mezinárodní konference „Metody a postupy ke zkvalitnění výuky krizového řízení a přípravy obyvatelstva na řešení krizových situací. Uherské Hradiště: UTB ve Zlíně, Fakulta logistiky a krizového řízení, 2013, s. 337 – 343. ISBN 978-80-7454-282-4.

SVOBODA, I., VIČAR, R. Právo bezpečnosti a ochrany člověka. Brno: Pedagogická fakulta, 2012, 103 s. ISBN 978-80-210-6004-3.

SVOBODA, I. Vybrané otázky oborové didaktiky výuky odborných předmětů práva a bezpečnosti při vzdělávání dospělých. In. 8. Medzinárodná vedecká konferencia „Národná a medzinárodná bezpečnosť 2017“. Liptovský Mikuláš: AOS GMRŠ, 2017, s. 485-496. ISBN 978-80-8040-551-9.

ŠAPOVALENKO, G., S. Hlavní zásady výchovy a vyučování. Gottwaldov: Ústav pro další vzdělávání učitelů a výchovných pracovníků, 1960.

TRNA, J. Nastává éra mezioborových didaktik? Pedagogická orientace, Brno: Konvoj, 2005, roč. 2005, č. 1, s. 89-97. ISSN 1211-4669.

TUREK, I. Didaktika technických predmetov. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladaťelstvo, 1990. ISBN 80-08-00587-4.

VETEŠKA, J. Kompetence ve vzdělávání dospělých. Praha, UJAK, 2010, ISBN 978-80-86723-98-3.

Internetové zdroje

JANÍK, T. Didaktika obecná a oborová: pokus o vymezení a systematizaci pojmů. Dostupné z:http://www.akreditacnikomise.cz/attachments/article/279/didaktika_obecna_a_oborova_Janik.pdf

doc. JUDr. PhDr. Ivo SVOBODA, Ph.D., MBA
AMBIS, a.s. Lidnnerova 575/1,
180 00 Praha, Česká republika
e-mail: Dr.Svoboda.Ivo@seznam.cz

THREATS AND THE NEED FOR SECURITY IN THE AGE OF GLOBALIZATION - CHALLENGES FOR CONTEMPORARY EUROPE

Bożena KONECKA-SZYDEŁKO

ABSTRACT

The modern world does not remain defenseless in the face of global challenges and threats. The international community has a wide spectrum of the possibility of strengthening its security. The current level of integrating global economic life means that rapid changes, collapse of the economic situation and crises may have a negative impact on the stability of its economy and thus state security. A factor with great importance to strengthening security in the Euro-Atlantic region are the progress of European integration. Thanks to the unique nature of versatile cooperation within its framework, the development of the European Union permanently increases European stability in all its dimensions.

Keywords: security of Europe, globalization, civilization changes.

INTRODUCTION

The progress of civilization is ubiquitous and determines human behavior, human communities and institutions created by them. However, the modern world is very diverse, not all benefit from development equally, societies differ in cultural heritage, wealth, vision of the future. This difference and unevenness in development, they cause a lot of frustration, blaming each other for injustice and attempts to dominate the stronger over the weaker.

The world entered the 21st century with many fears, awareness of various threats that affect the safe existence of people and the communities in which they operate. In addition to many needs, the need for a safe life as never before has an existential dimension and is a subject of international concern and cooperation.

It is accompanied by the awareness that neglecting or neglecting this area of human relations can be catastrophic for the future. The world and Europe of the globalization era need a new definition of their identity, also in the area of security. The concept of "security" has been known to mankind for a very long time, it occurs in many scientific disciplines: political science and international relations science, law, economics, sociology, history and psychology. The term "security" means a state without care, from the Latin sine cura = securitas (Mierzejewski, 2011, pp. 11-12).

Modern definitions define security as: a state of certainty, peace, security and a sense of security, and indicate that it means no threat and protection against dangers. The most general definition of safety by Daniel Lerner is contained in the UNESCO Dictionary of Social Sciences. In the literal sense, security means no physical threat or protection against it (Bobrow, Haliżak, Zięba, 1997, p. 3). Security is subjective. It is a basic need of man and social groups, as well as an essential need of the state and international systems.

Its absence evokes a feeling of insecurity and danger. Such nature of security means that each of the above-mentioned entities tries to influence its external environment and internal sphere as well as monitor and remove threats. Thus, we distinguish internal security, which means the stability and harmony of a state or system, and external security, which means no threat.

Therefore, internal and external security constitute the general concept of security. In practice, we are dealing with a two-fold understanding of security. The first - negative, referred to as no threats and focuses mainly on analyzing impacts in order to protect against threats for significant internal values. The second - positive, which perceives the development of certainty of survival, possession and freedom of development. One of the basic formulas of the category of security in the science of international relations is the concept of international security.

According to the Dictionnaire Diplomatique published by the International Diplomatic Academy in Paris, the idea of international security of every nation and state is based on the desire to be secure in the event of aggression. This idea is based on the state's certainty that it will not be the object of aggression or that if it occurs, it will receive immediate and effective help from other states. Security will be the greater, the better the room is secured. It follows that international security means not only the protection of individual state security, but also the protection of peace, important values and the needs of states and international systems. In recent years, the European security environment has been deteriorating at almost all levels. At a global strategic level, the elements of a multipolar confrontation between superpowers are becoming more visible and the European Union is in danger of being marginalized. The ability of international organizations to operate effectively is decreasing, and the economic order

is gaining dominance (Panek, 2020, p. 13).

Taking into account the circumstances of the development of the European security area, the main issue discussed in the article is the impact of globalization processes on the security of contemporary Europe. When analyzing the issues in this area, the following should be included in detail:

- factors that shape the contemporary understanding of national security and international,
- the impact of globalization mechanisms on the shaping of the contemporary security need,
- the impact of the institutionalization process on the security of modern Europe,
- the presence of contemporary security threats (mainly terrorism, cybercrime) among Europeans,
- a vision of European security in the strategies of the most important states and European institutions,
- concepts of security that are able to realistically implement the need for security of European societies in the era of globalization.

Research areas allow for the following main hypothesis: globalization processes are a derivative of political, civilization, economic and technological changes, make individuals, human communities and international entities mutually dependent on each other, create political processes on a national and international scale, trigger the need for integration, generate global threats, thus have a decisive impact on the shaping of the need for common security, the creation of its structures and the determination of joint action in this area in contemporary Europe.

The above statement is a conclusion resulting from the attempts to answer (working hypotheses) adopted for the specific problems formulated above:

- The contemporary understanding of national and international security is influenced by challenges and threats to security resulting from civilization changes and progressing globalization processes. The process of universalizing the concept of security is progressing.
- Globalization mechanisms identify contemporary challenges and threats to the security

- of Europe, and in this context they raise awareness and shape the need for security as one of the basic existential needs of societies. After the collapse of the bipolar system, Europe has redefined the concept of the security system and is looking for solutions within the collective (collective) and cooperative security system and through integration processes, the sovereign national security policy of individual states, as well as the global policy of superpowers.
- The process of institutionalization of European security contributes to its strengthening through mutual trust, common strategies and concepts as well as institutional activity in the field of shaping the European security architecture.
- Globalization processes and the uneven development of civilization made Europeans aware of the fact that after the collapse of the bipolar system, new security threats appeared, the manifestation of which is international terrorism.
- The most important European states and institutions perceive national security in their strategic documents as a resultant of a sense of regional and global security. Therefore, they treat the problem of common security as one of the most important strategic challenges (Mierzejewski, 2011, pp. 14-15).
- The concept of collective (collective) security, the concept of cooperative security, the EU's common foreign and security policy, national security concepts and global concepts of superpowers intertwined, guaranteeing the safe existence of European states at the beginning of the 21st century.

The main assumption of the idea of collective security is confirmation convinced that the most effective way to counter aggression is to take joint action by several states. The theory of collective security is based on the statement that the causes of international conflicts and wars are uncertainties and threats connected with the politics of force. In the light of this theory, states which undertake mutual defense may stop the aggressor and punish him in the event of violation of international order or law.

Three conditions which determine the effectiveness of collective security must be met:

- states must be relatively equal, or at least there must be no dominant power among them;
- all countries must show willingness to bear the costs and responsibility for mutual defense;
- there must be an international body which, thanks to moral authority and military potential, it would be able to take effective action.

The largest body of this type is the United Nations, to which almost all countries in the world belong. The most important organ of the United Nations is the Security Council, which has been entrusted with the task of maintaining international peace and security. It is therefore responsible for the role of the United Nations as a negotiator and observer, as well as for maintaining and creating peace. In order to examine the presented research problems and verify the assumed hypotheses, the following research methods were used: observation, analysis of studies and a comparative method of relations and mechanisms of conduct.

1 CONTEMPORARY UNDERSTANDING OF INTERNATIONAL AND NATIONAL SECURITY

After the end of the Cold War, the world entered a new phase in the development of international life. There has also been a fundamental change in the international security environment. The international order in its main forms and features was not like that of the last two centuries. The polarity as an expression of the geopolitical balance of power disappeared for a time. The vision of a new order established on the principles of the Charter of the United Nations and secured by the concerted cooperation of the great powers - permanent members

of the Security Council - did not last for a long time. Since the financial crisis of 2008, the world has entered the next phase of geoeconomic transformation and geopolitical (Kuźniar 2011, p. 312).

The key factor determining the shape of the current international relations are globalization processes, manifested in the constant development of the free movement of ideas, goods, services, capital and people. The consequences of these processes are twofold.

Globalization contributes to raising the level of civilization development on a global scale, but also to a significant deepening of development differences between states and within societies. A complex network of economic and political ties and communication, it inclines the states and nations of the world to peaceful cooperation, at the same time creating new areas and opportunities for confrontation (European Security Strategy 2019-2024).

The current level of integration of world economic life causes that sudden changes, economic downturns and crises occurring not only in the immediate vicinity of the country, but also in other regions of the world, may have a negative impact on the stability of its economy, and thus the security of the state. The economic crisis of recent years has had a significant impact on the global security situation, slowing or eliminating the economic growth of a large group of countries. The transfer of the center of the global balance of power from the Euro-Atlantic region to the Asia-Pacific region will be accompanied by a gradual and the global influence of China, India, Brazil and other emerging powers.

The states of the "West" still lead in many areas, but the authoritarian model is becoming, in the eyes of some states and their leaders, a real alternative to Western universalism.
The growing demand for energy resources means that they are used to exert political pressure and more and more often replace military power in the implementation of state policy goals. Tensions caused by temporary restrictions in gas supplies to some countries indicate the weakness of the energy market and the negative impact of politics on the economy (New Strategic Concept of the North Atlantic Alliance, 2020).

Depleting resources of rare metals may also become a significant dynamic challenge. The following potential threats remain: the growing number of failing and failed states, tensions and conflicts in regions of reduced stability in the Euro-Atlantic area or its neighborhood, terrorism, international organized crime, negative phenomena in cyberspace and crises following a pandemic, natural or man-made disasters.

The contemporary world does not remain defenseless in the face of global challenges and threats. The international community has a wide range of possibilities to strengthen its security (Strategy for the Development of the National Security System of the Republic of Poland 2022).

One of the most important instruments shaping the security environment is the North Atlantic Alliance. The Alliance owes its historically exceptional effectiveness on the one hand, its military potential and a wide range of instruments of action, and on the other hand, its unity resulting from the community of values.

Ensuring an appropriate balance in the hierarchy of tasks is a priority and the Alliance's activity between its primary functions (collective defense, forum for consultations) and the role of a stabilizer of the international situation through partner cooperation and operations outside Art. 5 of the North Atlantic Treaty (TP). The condition for this is to guarantee the proper credibility of allied obligations, including through various forms of strengthening collective defense (contingency plans, exercises, NATO response forces, expansion of defense infrastructure). In this context, it is particularly important to fulfill allied obligations under

Art. 3 of the North Atlantic Treaty, which explicitly requires the maintenance and development of individual and collective capabilities to counter an armed attack (www.gov.pl/web/obrona-narodowa, 2021).

A factor of great importance for strengthening security in the Euro-Atlantic region is the progress of European integration. Thanks to the unique nature of the comprehensive cooperation within its framework, the development of the European Union permanently increases European stability in all its dimensions. The development of cooperation instruments with partners has a stabilizing effect on the neighboring regions and contributes to the growth of mutual trust. The adoption of the Lisbon Treaty opens up new possibilities for further acceleration and deepening the integration processes, and the full use of its potential may in the future lead to the creation of a common EU defense and to provide the Community countries with additional security guarantees.

2 MECHANISMS OF GLOBALIZATION AND THE SHAPING OF CONTEMPORARY SECURITY NEEDS

The processes of globalization accelerated after the end of the Cold War are exerting a great influence on the shape of the order and the international security environment. Their aftermath is of a dual nature. On the one hand, countries are getting closer together and the nations of the world, their interdependence and mutual openness to each other are growing, and the network of communication, economic and trade ties makes them ready for peaceful cooperation.

On the other hand, inequalities in terms of the level of development and prosperity periodically deepen, there is a more pronounced manifestation of concern for the preservation of cultural identity, there are non-governmental entities capable of transnational activity and creating threats to security both in the regions of their operation and and away from them. The weakness of some countries, and in its extreme form their collapse, may be a source of global threats.

The processes of globalization weaken the regulatory capacities of states and international institutions, which may cause disruptions and instability that worsen the sense of security in various countries and regions. The development opportunities created by globalization processes lead to the emergence of new centers of geopolitical gravity and economic issues outside the Euro-Atlantic area, which will be able to strategically influence the global security situation in the foreseeable future.

For the purposes of considering the areas of traditional threats, the following categories can be distinguished:

a) inherent in the structure of the international order, including those related to the policy of great powers,
b) inherent in the nature of the internal and external policies of states,
c) resulting from endless nation-building processes and the aspirations of nations to self-determination in the form of establishing their own state,
d) threats of an ideological and religious nature, i.e. related to the occurrence of ideas in social life that inspire the use of force in order to implement a certain vision of the social order, including religion.

Contrary to the postulates of researchers and experts, and the expectations of practitioners, it is very difficult to analyze the security situation in a way that allows for quick adoption of effective strategies to counteract emerging threats.

Social life, also international, becomes more and more complex, often unpredictable. Not all phenomena and events occurring in it can be quickly or directly defined as threats to security. It is only under the influence of the interaction of various factors that a threat arises, which may materialize in a conflict of a specific course. For example, the collapse of the imperial Soviet Union left such problems. The sudden uprising after the collapse of the USSR of fifteen states created serious security problems. The borderline between some of them, inconsistent with ethnic borders, has become the cause of tensions, crises and even wars (e.g. the Georgian-Russian war, Russia's aggression against Ukraine). These examples show how many circumstances create specific situations and threats to international security (Kuźniar 2020, p. 43-45).

Vladimir Putin decided to restrain the influence of the West and show his power first to Georgia and then to Ukraine, and through them to other states of the former USSR.

Today, there is a need to deal with less traditional threats, such as asymmetric threats from non-state actors using unconventional means and techniques. Asymmetric threats concern both the military and non-military spheres (Olak, 2016, p. 473). This is especially true of the internationalization of almost every local conflict, the effects of which are now being felt even in very remote parts of the globe.

This is related not only to external, interstate and international conflicts, but also to internal conflicts and crises. Moreover, globalization leads to the transfer to the world level of also social plagues (often so far rather local), such as terrorism or organized crime. What used to be an intra-state, national phenomenon becomes global, transnational. Finally, in the globalized world, the importance of non-state and non-governmental organizations and all private entities is growing (Necas, 2004).

Contemporary terrorists and criminals are more often than in previous decades interested in causing as many victims and mass destruction as possible, and the reluctance of some of them towards NATO countries is likely to grow in the context of the Alliance's efforts to strengthen global security. The dependence of the societies of NATO countries on modern technologies, especially networks ICT. This opens up for non-state actors, like more traditional opponents, new possibilities to influence the stability of the Allies, increasing the importance of cyberspace security. Asymmetric threats are closely related to each other, and their negative impact may reinforce each other. As a result, although the intensity of such threats is usually low, their coexistence may increase their strategic importance as a group. However, in response to such threats, appropriate proportions must be kept. An exaggerated and wrongly formulated answer may turn out to be ineffective and costly, and even weaken the fundamental values we profess and protect.

3 THE IMPACT OF THE INSTITUTIONALIZATION PROCESS ON THE SECURITY OF CONTEMPORARY EUROPE

Security, as an element of international relations, has been institutionalized since the earliest times.

The process of institutionalization may be considered, depending on the scientific discipline, as a manifestation of the variability of: 1) the type of international activities and procedures - conciliatory, peaceful, judiciary (e.g. law), political, diplomacy (e.g. sociology), 3) organized action of groups of people aimed at satisfying their needs (political science).

The above disciplines reduce the essence of international institutions to the function of controlling the behavior of their participants (actors). Based on the theoretical achievements of the English school of constructivism, some Polish authors state that organizations, regimes and

institutions in the field of international security have the task of "... stabilizing the international situation in global and regional terms, as well as preventing and combating threats to security and peace" (Kisielewska, April, 2011). In the issue of international security of interest to us, "institutionalization" means the striving of certain participants of international relations to establish permanent and more effective bonds of interaction and communication for the joint resolution of existing threats or other international challenges in the form of bilateral and multilateral agreements (Wellershoff, Sicherheit, 1999, p. 36-37).

The common security and defense policy (CSDP) defines the rules EU in the field of defense and crisis management, including defense cooperation and coordination between Member States (Fact Sheets on the European Union, 2021). As an integral part of the Union's Common Foreign and Security Policy (CFSP). The Treaty of Lisbon created the legal basis for enhancing cooperation under the common security and defense policy of the EU, including permanent structured cooperation, mutual defense and solidarity clauses, extension of the scope of enhanced cooperation and the so-called Petersberg tasks.

National security (defense) is the exclusive competence of the Member States (Article 4 (2) of the Treaty on European Union). Common security policy and defense has an intergovernmental dimension and has been regulated in Art. 42-46 of the Treaty on European Union (TEU). Pursuant to Art. 42 of the Treaty, common security policy and Defense (CSDP) as an integral part of the common foreign policy and security (CFSP), provides the Union with operational capacity for peace-keeping and conflict prevention in accordance with the Charter of the United Nations, and involves the progressive framing of a common defense policy of the Union, which may lead to the creation of a common defense, if the European Council, acting unanimously, so decides. CSDP is implemented on the basis of the civil and military capabilities of the Member States, respecting the obligations arising from the North Atlantic Treaty (Information Papers on the European Union, 2021).

The CSDP has started building the EU's internal political and military structures, enabling military and civilian missions and operations abroad.

The CSDP has changed significantly since the entry into force of the Lisbon Treaty, both politically and institutionally. In June 2016, Vice-President / High Representative Federica Mogherini presented the EU Global Strategy to the European Council in the field of security and defense, which defines the CSDP strategy.

This strategy includes five priorities of the EU's foreign policy: - the security of the Union; the resilience of countries and societies in the east and south of the EU; - developing an integrated approach to conflicts; cooperative regional orders and global governance in the 21st century.

The implementation of the strategy should be reviewed annually as part of consultations with the participation of the Council, the Commission and Parliament. In November 2016 the Council was presented with the "Global Security and Defense Strategy Implementation Plan" with the aim of making the vision of the EU's Global Security Strategy a reality and defense. The plan included 13 proposals, including a coordinated annual review in the field of defense (CARD); a more effective rapid response in the EU; and the new Single Permanent Structured Cooperation (PESCO) for those Member States willing to take on greater security and defense commitments.

At the same time, Federica Mogherini presented Member States with the European Defense Action Plan, and its main proposals relate to the European Defense Fund (EFO) focusing on defense research and capability development.

This plan was an important step towards implementing the EU's internal political and military structures as defined in the CSDP. Since the beginning of his term in December 2019, Vice-President / High Representative Josep Borrell has made strengthening the CSDP an EU priority and continues and supports the initiatives of Federica Mogherini. To give a new impetus to the security and defense agenda, the EU is currently working on a "Strategic Compass" to strengthen the political and strategic orientation of the EU's security and defense policy and to set the desired level of ambition.

The first step, which ended in November 2020, was a comprehensive analysis of threats and challenges. The second phase, currently underway, is informal discussions between Member States on threat analysis and its main impacts, analysis of capacity gaps and Member States' priorities. This phase of the dialogue should enable Member States to coherent their common understanding of the security threats they all face and to develop a European security and defense culture.

This process aims to realize the increasingly urgent vision of the EU as a security-capable actor. Crisis management missions and operations are the most visible and measurable element of the CSDP. According to the Vice-President of the Commission / High Representative Josep Borrell, it is essential to increase engagement through CSDP missions and operations, with stronger but also flexible mandates. The purpose of the "Strategic Compass" is to fill the gaps in the EU global strategy for EU crisis management tools and institutions, and to align the guidelines for other initiatives and certain processes (including PESCO, EFO and CARD) through clear goals and objectives.

Although the European Parliament does not play a direct role in the development of the "Strategic Compass", it is expected to be informed on a regular basis and consulted with a request for opinion, in particular during information meetings for the Subcommittee on Security and Defense (SEDE).

During the SEDE subcommittee meeting in April 2021, MEPs and experts discussed the threat assessment process, the protection of the global commons, and a clear path to goals, means and opportunities.

From 2003 and the first interventions in the Western Balkans, the EU began and conducted 36 operations and missions on three continents. As of May 2021, 17 CSDP missions and operations are currently in operation, 11 of which are civilian and 6 military. Some 5,000 EU military and civilian personnel deployed abroad are taking part. Recent missions and operations were security measures in the Central African Republic (EUAM RCA) and enforcing the UN arms embargo on Libya (EUNAVFOR MED IRINI). EU decisions to deploy missions or operations are usually taken at the request of the assisting partner country or on the basis of UN Security Council resolutions (Fact Sheets on the European Union, 2021).

The European Parliament has traditionally supported EU integration and cooperation in the field of defense. Has the right to scrutinize the CSDP and to formulate questions or recommendations to the Vice-President / High Representative and the Council in this regard (Article 36 TEU). In addition, it exercises control over the budget allocated to this purpose (Article 41 TEU).

Twice a year, Parliament debates progress in implementing the CFSP and CSDP, and then adopts reports: one on the CFSP and drafted by the Committee on Foreign Affairs (AFET), and the other on the CSDP, drafted by the Subcommittee on Security and Defense (SEDE) (Fact Sheets on the European Union-2021).

4 CONTEMPORARY THREATS TO SECURITY (MAINLY TERRORISM AND CYBERCRIME) IN THE MINDS OF EUROPEANS

It has been commonly felt that terrorism has been seen as one for many years of the main threats to the security of Europe. This is one of the few topics on which there is a pan-European debate involving both politicians and experts and ordinary citizens. The societies of many European Union Member States have a more or less justified feeling of being threatened by terrorists. It therefore seems that this challenge has become an ideal area for strengthening cooperation within the united Europe.

However, this is prevented by placing the internal security policy within the exclusive competence of the Member States. Thus, on the one hand, there is an awareness in the Union of the need to intensify cooperation in combating terrorism due to the pan-European nature of this challenge, and on the other hand, one can notice the reluctance (justified by treaty regulations) of the governments of the Member States to transfer competences in this area to the EU level. An adequate solution to this situation has become the tightening of cooperation in combating terrorism by means of not so much legal acts, but setting out certain goals and principles of strategic documents. However, they are prepared at the EU level, which means that they are dominated by a certain characteristic way of thinking typical of supranational institutions.

First of all, the terrorist threat is an area that requires a holistic approach, i.e. combining actions in the sphere of internal and external security policy. They clearly indicate that the nature of this threat is so complex and complex that it is impossible to counter it without the involvement of the entire spectrum of policies and instruments at the disposal of the Union and its Member States.

For this reason, it is important to establish closer cooperation between the Member States (horizontal cooperation) and between the Member States and the Union (vertical cooperation). The added value of community involvement is, of course, the principle of subsidiarity. Moreover, it is important to intensify cooperation in counteracting terrorism with external partners and non-state actors. Currently, borders are not an obstacle for terrorists, which is why it is necessary to establish closer cooperation with the countries of origin of terrorists, as well as with non-state actors active in them (local community, local authorities, non-governmental organizations). The last narrative is the conviction that the most effective instrument in the fight against terrorism is prevention.

Counteracting radicalization, fighting extremist propaganda or strengthening states in the EU's neighborhood will bring much better results for the community than preparing only for the possible occurrence of a terrorist attack.

The security, prosperity and well-being of citizens depend on security. The threats to this security depend on the extent to which their lives and livelihoods are vulnerable. The larger the gap, the greater the risk that it can be exploited. Both weaknesses and and threats are constantly evolving and the EU must adapt. Contemporary changes in the security landscape are caused, on the one hand, by new threats resulting from the development of modern technologies, and, on the other hand, by factors such as: demographic trends, climate change, and political instability outside the EU.

The advancement of the Internet of Things and the increased use of artificial intelligence will bring new benefits as well as a new set of threats. Our world is based on digital infrastructure, technologies and online systems that allow us to build business, consume products and use services. It all depends on communication and interaction. Online dependency

has opened the door to a cybercrime wave. Criminals quickly adapt to new technologies to suit their own purposes.

5 THE VISION OF EUROPEAN SECURITY IN THE STRATEGIES OF THE MOST IMPORTANT STATES OF EUROPEAN INSTITUTIONS

On July 24, 2020, the EU Security Strategy for 2020-2025 was published. The document presents 4 areas where action will be taken at the EU level. Each of them echoes cybersecurity issues, which proves how big a strategic challenge has become to ensure ICT security in the EU. The document also raised the issue of digital sovereignty, which affects the security of the supply chain of key products, services, infrastructure and technologies.

Contemporary changes in the security landscape are caused, on the one hand, by new threats resulting from the development of modern technologies, and, on the other hand, by factors such as: demographic trends, climate change, and political instability outside the EU.

The new EU 2020-2025 security strategy takes into account the threats faced by modern Europe and ensures that the security policy in force in the Member States is based on common European values: respect for the rule of law, equality and fundamental rights, guaranteeing transparency, accountability and democratic control. The document defines priorities and corresponding actions to counter digital and physical threats in an integrated manner throughout the EU security ecosystem.

a) Strategy goals

The strategy presented by the European Commission defines the following goals:

1. Capacity building for early detection, prevention and rapid response to crises - both globally and within specific sectors.
2. Focus on results - activities that will assess risk in the most accurate way, provide the right tools, and implement them through proper planning, allocation of tasks and financing.
3. Joint effort and commitment of the public and private sectors - joint security requires the involvement of all parties, both at governmental and local levels, with the cooperation of all stakeholders.

b) Strategic areas where action will be taken at EU level.

These include: the security environment of the future, fighting evolving threats, protection against terrorism and organized crime, a strong European security ecosystem (Figure 1).

Figure 1 Security strategies of the European Union
Source: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/european-security-union_pl (access: 20/09/2021).

6 CONCEPTS OF SECURITY THAT ARE ABLE TO REALISTICALLY IMPLEMENT THE NEED FOR SECURITY OF EUROPEAN SOCIETIES IN THE ERA OF GLOBALIZATION

Today, in the perception of international security, factors accompanying, supporting and complementing military operations are becoming increasingly important [Mróz-Jagiełło, 2012, no. 2].

The basic idea of the European Union in counteracting contemporary threats, in the long run, it comes down to the implementation of soft security. This is to be achieved by cooperation programs and development projects, financial aid and the removal of barriers in trade, promotion of development.

The programs to counteract threats have been assigned to the new EU foreign policy agenda "cooperative global governance". Its message is that the process of globalization should be more open and friendly to poor countries. This is to be achieved by trade regulations and further lifting of barriers, strengthening the role of global institutions (UN and WTO) and international conferences, supporting regional cooperation by creating new regional structures, within which compromise, understanding partners, building regional loyalty, and preventive diplomacy are taught.

The development of economic cooperation between the EU and other integrating regional organizations of an economic nature is considered to be the basic instrument for reducing tension and eliminating or weakening the factors considered to be the cause of threats. Within this cooperation, a particular emphasis was placed on trade and the various cooperation programs under development policy, which lead to poverty reduction, are treated in long-term terms and are periodically assessed and revised. As regards short-term actions, it is appropriate to develop a stabilization package, together with other partners of the European Union, on the basis of a common compromise position between EU countries. What is important here is a balance between individual countries based on the principle of European solidarity, regardless of the economic and military potential of a given country (Leszczyński, 2011, p. 128).

The COVID-19 crisis has highlighted the social divides and uncertainties that create security vulnerabilities. This increases the potential for more sophisticated and hybrid attacks by state entities and non-state actors, where vulnerabilities are exploited through cyber attacks, damage to critical infrastructure (Council Directive 2008/114 / EC), disinformation campaigns and the radicalization of political narratives.

The EU framework for the protection and resilience of critical infrastructure has not kept pace with changing risks. As our economy and society increasingly move to the internet, cyberspace threats become increasingly important. The legal framework must take into account the relationship between physical and digital infrastructure and provide protection for both. They should also be consistent, which is difficult to achieve when Member States use the possibility to implement the rules in different ways. The resulting fragmentation hinders cross-border coordination and the functioning of entities that, while operating in many EU countries, must simultaneously comply with different legal regimes.

CONCLUSION

Even in the era of globalization, geography still plays an important role. From this perspective, Europe is a particularly interesting region.

In a world of global threats, global markets and global media, our security and prosperity increasingly depend on a system based on effective multilateral relations. Our goal is to develop a stronger international community, well-functioning international institutions and a law-based international order.

The contemporary understanding of the concept of security is important for shaping the architecture of international security. It is in the interest of every country that the bordering countries are well-governed. Neighbors engaged in an armed conflict, weak states where organized crime is flourishing, dysfunctional societies or skyrocketing population growth at European borders all create problems for Europe.

The integration of European countries increases its security, but also brings them closer to troubled regions. An important feature of globalization is the multiculturalism of contemporary societies, when people with different lifestyles and values live side by side; this poses various security risks. This problem is an important part of the analysis of this research area. The concentration of the effects of the globalization of the economy in the countries of Western Europe, North America and East Asia is of significant importance for the development of international security processes. Alienation of other continents from the benefits of globalization, this is an important challenge that may in the near future lead to security threats in the form of such issues as hybrid threats, including the risk of subliminal aggression, activities in cyberspace, the importance of space, new unmanned technologies, automated and highly computerized systems combat and support, artificial intelligence, the risk of using tactical nuclear weapons for the so-called de-escalation of a conventional conflict, or finally pandemic threats.

BIBLIOGRAPHY

Bobrow D. B., Hafup E., Zięba R. *National and international security At the end of the twentieth century*, Warsaw, 1997, p. 3. ISBN: 83-85838-98-8.

European Security Strategy,https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/promoting-oor-european-way-life/european-security-union_pl#strategia-ue-w-zakresa-unii- Security. (Access 20.09.2021).

Information documents about the European Union -2021, Jérôme Legrand / Juliette Renaut, 06/2021,https://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/pl/ftu_5.1.2.pdf, (access: 20/09/2021)

Kisielewska A., Kwiecień J. *Institutional structures in security*, [in:] Chukrowska K.,*International Safety. Overview of the current state*, Ius AT Tax publishing house, Warsaw, 2011, p.104. ISBN: 9788362682003.

Kuźniar R. *Crisis 2008 and the International Western position*. Scientific Publisher Scholar, Warsaw 2011, p.312, ISBN 978-83-7383-503-0.

Kuźniar R. *Traditional threats to international security*, [in:] R.Koźniar, A. Bieńczyk-Missala, P.Grzebyk, R.Kupiecki, M.Madej, K.Pronińska, A. Szeptycki, P.Śledź, M.Tabor, A.Wojciuk, *International Security*, Edition II, Scientific Publisher Scholar, Warsaw, 2020, p. 43-45, ISBN 978-83-66470-46-0.

Leszczyński M. Social security and contemporary state. Notebook Scientific Naval Academy, LII No 2 (185) 2011, p.128. ISSN 0860-889X.

Mierzejewski D.J. (2011), European security under globalization conditions. Publishing house Adam Marszałek, Toruń 2011, p.11-12, ISBN 978-83-7780-154-3.

Mróz-Jagiełło A., Wolanin A., *Interdependence of areas for research on safety and defense science*, scientific notebooks "Defense" 2012, No. 2. ISSN 2084-7297.

Necas P. (2004), Beyond Tradition: A New Strategic Concept for NATO, "Research Paper ", NATO Defense College, Rome, SEPTEMBER 2004.

New Strategic Concept of North Atlantic Alliance - Poposition, https://wnpism.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2020/03/20_2010.pdf. (Access 20.09.2021).

Olak K. Olak A. Contemporary understanding of national security. Articles Scientific 7 (1). Higher School and Entrepreneurship School in Ostrowiec Świętokrzyski, 2016, p.473, ISSN 2300-1739.

Panek B. Security of Europe in the second and third decade of the 21st century. Threats and challenges, DIFIN SA publishing house, Warsaw 2020, S.13, ISBN 978-83-8085-815-2.

Strategy for the development of the National Security System of the Republic of Poland 2022, https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/01/strategegia_rozwoju_system_system_rp_2022.pdf, (Access 20.09.2021R).

Wellershoff D., myth Sicherheit. Neue Sicherheit Zwischen Western Und Morgen, Neue Gesselschaft Verlag, Bonn 1999, p.36-37.

www.gov.pl/web/obrona-olnarodowa/nato-sojusz-polnocnoatlantic (Access 20.09.2021).

Bożena KONECKA-SZYDEŁKO, MA,
MUB v Banska Bistrica: Department of International Relations.
e-mail: bozena.konecka@wsse.rzeszow.pl

KLIMATICKÁ ZMENA AKO BEZPEČNOSTNÁ HROZBA – ANALÝZA LEGISLATÍVNEHO PROSTREDIA A SPOLUPRÁCE NA MEDZINÁRODNEJ A NÁRODNEJ ÚROVNI

CLIMATE CHANGE AS A SECURITY THREAT – ANALYSIS OF THE LEGISLATIVE ENVIRONMENT AND COOPERATION AT INTERNATIONAL AND NATIONAL LEVEL

Michaela ŠIMONOVÁ

ABSTRACT

Climate change is a serious environmental problem and at the same time a challenge for humanity to remedy the environment. The issue of climate change is also importance because it affects human health, security, food production and the economic crisis. It is important to support climate change mitigation, but also to strengthen the capacity to adapt to climate change. Adaptation measures represent options for adapting to ongoing or expected climate change, thus reducing possible negative consequences. There is a need to reduce greenhouse gas emissions, increase the resilience of ecosystems, protect nature, biodiversity and promote the sustainable use of natural resources. These steps need to be taken at both international and national level, as climate change affects everyone.

Keywords: Climate change, threat, security threat, environment.

ÚVOD

S pojmom klimatická zmena alebo zmena klímy sa stretávame čoraz častejšie. Zmeny v klíme síce nie sú pre spoločnosť žiadnou novinkou, klíma sa menila a meniť sa aj bude. V súčasnosti sa však klíma oveľa rýchlejšie mení na globálnej úrovni a ohrozuje životy ľudí, živočíchov a rastlín. Tieto zmeny sú rýchle a dotýkajú sa všetkých oblastí ľudskej činnosti. Napriek skutočnosti, že klimatická zmena sa dotýka každého, povedomie mnohých ľudí je o tomto probléme nízke.

Dôležité je zavádzanie opatrení na zmierňovanie zmien klímy, ako aj posilnenie schopnosti adaptácie, teda prispôsobiť sa očakávaným, ale aj neodvrátiteľným zmenám v klíme, a tým znížiť negatívne dôsledky týchto zmien. Znižovanie emisie skleníkových plynov, ochrana životného prostredia a prírody, biodiverzity, pôdy či zvyšovanie odolnosti ekosystémov, by mali byť samozrejmosťou pre vlády všetkých krajín a aj všetkých ich obyvateľov.

Motiváciou pri písaní práce je poukázať na zmeny v klíme a ich prejavy v kontexte bezpečnostných hrozieb, a to za účelom začatia verejného dialógu a poukázania na dôležitosť spolupráce, výmeny informácií a vzdelávania v oblasti klimatických zmien a to z dôvodu zreteľnej zmeny bezpečnostného prostredia a našej nutnej reakcie na túto zmenu. Za hlavný cieľ sme si preto stanovili zanalyzovať prejavy klimatických zmien a stav legislatívneho prostredia a aktivít na medzinárodnej a národnej úrovni, ako aj poukázanie na dôležitosť venovania sa tejto problematike.

1 DEFINOVANIE ZÁKLADNYCH POJMOV V KONTEXTE HODNOTENIA BEZPEČNOSTNEJ HROZBY – KLIMATICKEJ ZMENY

Definovanie pojmov je nástrojom, pomocou ktorého je možné konkrétny problém skúmať. Podľa K. Kampovej a K. Hollej *„význam definovania základných prvkov systému bezpečnosti je v poznaní ich vzťahov a identifikovaní možných nedostatkov a následnom určení prostriedkov na zaistenie požadovanej bezpečnosti. Bez dôkladného poznania systému nie je možné zaručiť jeho správne fungovanie a teda ani požadovanú úroveň bezpečnosti"* (Kampová a Hollá, 2013, s. 9).

„Bezpečnosť vo všeobecnosti predstavuje stav vedomia človeka, v ktorom sa necíti byť ohrozený, žije bez ohrozenia, nemá strach o seba ani o iných, je to istota do budúcnosti, absencia ohrozenia zdravia, straty majetku, psychický stav umožňujúci realizáciu životných cieľov a zámerov, a v neposlednom rade bezpečnosť predstavuje aj ustanovenie orgánov a inštitúcií, ktoré svojou činnosťou garantujú občanovi stav istoty a bezpečnosti" (Hofreiter a Brytusová, 2016, s. 17).

Bezpečnosť však nie je možné skúmať bez toho, aby sme poznali aké hrozí nebezpečenstvo. Podľa V. Poradu je nebezpečenstvo pojem, ktorý označuje možnosť, že akýkoľvek činiteľ môže spôsobiť negatívny jav, ktorý môže následne viesť k negatívnemu vplyvu. Takýto negatívny vplyv môže predstavovať materiálnu či nemateriálnu ujmu sociálnym jednotkám, škodu na majetku alebo na **životnom prostredí**, prípadne narušiť stabilitu. Pojem nebezpečenstvo teda predstavuje vlastnosť objektu spôsobiť neočakávaný negatívny jav, ohrozenie referenčného objektu (Porada a kol., 2019).

Hrozba predstavuje blízkosť niečoho nepríjemného prípadne nebezpečného, čomu je vystavený človek a prostredie, v ktorom žije (Porada a kol., 2019). Š. Volner definuje hrozby ako *„javy a procesy ekonomického, politického, sociálneho, vojenského, geopolitického,* ***ekologického****, vedecko-technického, informačného, morálno-duchovného charakteru na najrôznejšej úrovni spoločenského života (od individuálnej až po globálnu), ktoré priamo* ***negatívne pôsobia na prírodu a spoločnosť, ohrozujú ich existenciu, fungovanie a rozvoj****"* (Volner, 2005, s. 119). Za jednu z takýchto hrozieb môžeme označiť **zmeny klímy**.

Podľa čl. 1 bodu 2 Rámcového dohovoru Organizácie spojených národov **zmena klímy** znamená zmenu klímy spôsobenú priamo alebo nepriamo ľudskou činnosťou, ktorá mení zloženie svetovej atmosféry, a pozorovanú okrem prirodzených zmien klímy za porovnateľné časové obdobie (Rámcový dohovor organizácie spojených národov o zmene klímy, 1994).

Podľa čl. 1 bodu 1 Rámcového dohovoru Organizácie spojených národov **nepriaznivé účinky zmeny klímy** znamenajú zmeny vo fyzickom životnom prostredí alebo biotope vyplývajúce zo zmeny klímy, ktoré majú významné škodlivé účinky na zloženie, pružnosť alebo produktivitu prirodzených alebo riadených ekosystémov alebo na fungovanie sociálno-ekonomických systémov, alebo na zdravie alebo blaho ľudí.

Vo vzťahu k zmene klímy sa najčastejšie spomínajú skleníkové plyny. Slnečné žiarenie pozostáva z viditeľného svetla, ale aj z ultrafialového, infračerveného a ďalších typov žiarení. Asi tretina žiarenia, ktorá zasahuje našu atmosféru, sa odráža späť do vesmíru od rôznych odrazových predmetov, mrakov, ľadu, snehu a pod a zvyšné dve tretiny absorbuje povrch zeme a atmosféra. Otepľovaním pôdy, oceánov a celej atmosféry dochádza k opätovnému vyžarovaniu energie vo forme infračerveného tepelného žiarenia, ktoré prechádza atmosférou. Plyny, ktoré zachytávajú teplo (oxid uhličitý - CO_2) pohlcujú

infračervené žiarenie a zabraňujú jeho rozptýleniu do vesmíru. V dôsledku týchto procesov vzniká tzv. **skleníkový efekt**. Práve hromadenie CO_2 a skleníkových plynov v atmosfére spôsobuje zmeny klímy. Hlavné skleníkové plyny spôsobené ľudskou činnosťou sú:

- CO_2 zo spaľovania fosílnych palív (uhlie, ropa a zemný plyn);
- metán (CH_4) z poľnohospodárstva a skládok odpadu;
- fluórované skleníkové plyny využívané v priemysle (fluorovaný uhľovodík, plnofluórované uhľovodíky, fluorid sírový a fluorid dusitý - N_2O).

CO_2 je zodpovedný približne za 64 % globálneho otepľovania, ktoré je spôsobené ľudskou činnosťou. Ďalšie skleníkové plyny sa uvoľňujú v menšom množstve, no napriek tomu prispievajú k celkovému otepľovaniu. CH_4 je zodpovedný za 17 % globálneho otepľovania spôsobeného ľudskou činnosťou a N_2O tvorí 6 % (European chemicals agency, 2021).

Emisie znamenajú uvoľňovanie skleníkových plynov alebo ich prekurzorov do atmosféry nad špecifickou oblasťou za určitý čas (Rámcový dohovor organizácie spojených národov o zmene klímy, 1994).

2 PREJAVY KLIMATICKEJ ZMENY

K zmenám v dôsledku prírodných faktorov dochádza neustále. Ide o malé zmeny dráhy Zeme okolo Slnka, prípadne o sopečnú činnosť. Zásahy spôsobené ľudskou činnosťou majú však čoraz väčší vplyv na negatívnu zmenu klímy Zeme (Európska komisia, 2015).

K zmenám dochádza v rámci celého klimatického systému, teda celkovej atmosféry, hydrosféry, biosféry a geosféry. Medzi najčastejšie prejavy zmeny klímy patria nasledovné:

Kvalita ovzdušia

Hlavnou príčinou globálneho otepľovania a zmeny klímy je oxid uhličitý, avšak na množstvo slnečnej energie zadržanej Zemou majú vplyv aj iné plynné a tuhé zlúčeniny, ako napríklad metán (pochádzajúci z poľnohospodárskych činností úzko súvisiacich so živočíšnou výrobou), tuhé častice (môžu spôsobovať ochladzovanie alebo otepľovanie klímy ako čierny uhlík, ktorý vzniká v dôsledku nedokonalého spaľovania palív a pohlcuje slnečné a infračervené žiarenie v atmosfére). Najväčšími zdrojmi látok, ktoré znečisťujú ovzdušie v Európe, sú cestná doprava, poľnohospodárstvo, elektrárne, priemysel a v neposlednom rade domácnosti. Riešenie problematiky znečisťovania ovzdušia si vyžaduje činnosť na národnej aj medzinárodnej úrovni. Prijatím a aplikovaním medzinárodných dohovorov a miestnych opatrení vo forme odstraňovania znečisťujúcich vozidiel z miest alebo mestských územných rozhodnutí je možné docieliť zníženie množstva znečisťujúcich látok vypúšťaných do atmosféry. Na zapojenie občanov sú s nimi zdieľané informácie prostredníctvom Európskeho indexu kvality ovzdušia, ktorý poskytuje informácie o aktuálnom stave kvality ovzdušia (piatich hlavných znečisťujúcich látok – tuhé častice $PM_{2,5}$ a PM_{10}, prízemný ozón, oxid dusičitý a oxid siričitý) na základe meraní z viac ako 2 000 monitorovacích staníc v celej Európe. Zlepšenie kvality ovzdušia neznamená prínos iba pre ľudský organizmus, ale aj v boji proti zmene klímy (Európska environmentálna agentúra, 2017).

Teplota vzduchu, sucho a silné dažde

Teplotné a zrážkové extrémy, silné dažde a výkyvy počasia sú čoraz častejšie ako v minulých obdobiach. Tieto môžu viesť k záplavám či k znižovaniu kvality vody, alebo aj

k zhoršeniu dostupnosti vodných zdrojov v niektorých oblastiach. Niektoré časti USA, ale aj Európy naopak postihujú suchá a dokonca aj požiare.

Južnú a strednú Európu sužujú vlny horúčav a lesné požiare. Severná Európa zaznamenáva zvýšenie vlhkosti, čo môže spôsobovať záplavy v zimných mesiacoch. Mestské oblasti Európy sú vystavené horúčavám, záplavám a stúpajúcej hladine morí, ale nie vždy sú na tieto zmeny pripravené a prispôsobené. Klimatickými zmenami sú postihnuté viaceré odvetvia – poľnohospodárstvo, lesníctvo, energetika a cestovný ruch. Zmena klímy vplýva na mnohé rastlinné a živočíšne druhy, a budú vystavené zvýšenému riziku vyhynutia v prípade, že nárast priemernej teploty nebude kontrolovaný. Zmena klímy v neposlednom rade vplýva aj na ľudí. V niektorých regiónoch dochádza k zvýšeniu počtu úmrtí v súvislosti s horúčavami, inde zas v dôsledku chladu. Je možné pozorovať aj zmeny vo výskyte chorôb prenášaných vodou (Európska komisia, 2021).

Stúpanie morskej hladiny

Globálne otepľovanie spôsobuje roztápanie polárnych ľadovcových príkrovov a ľadovcov. Zároveň ak sa voda zohreje, jej objem sa zvýši. Tieto zmeny spôsobujú stúpanie hladiny morí a tie sú dôsledkom záplav a erózií pobrežných a nízko položených oblastí. Jednou z takto ohrozených krajín je napríklad Holandsko, nakoľko vyše polovica územia sa nachádza pod úrovňou morskej hladiny a ďalšia časť je ohrozovaná eróziou pobrežia (Európska komisia, 2021).

3 GLOBÁLNE DOHOVORY A SPOLUPRÁCE

Dopady zmeny klímy sa týkajú všetkých. Nárast teploty, ústup horských ľadovcov a snehovej pokrývky, zmenšovanie hrúbky morského ľadu, zvyšovanie teploty morskej vody, narastajúce sucho či extrémne zrážky a povodne, zníženie stability prírodných spoločenstiev a ekosystémov sú prejavmi, ktoré nestačí riešiť na národnej úrovni, ale na medzinárodnej. Nestačí zapojiť jednotlivcov, ale aj vlády jednotlivých krajín a všetkých obyvateľov. Riešenie problematiky klimatických zmien si vyžaduje zapojenie všetkých úrovní – národnej, ale aj medzinárodnej. Bez komplexného riešenia a spolupráce bude len ťažko zvládnuteľné zamedziť zmenám, ktoré svojou ľudskou činnosťou spôsobujeme.

Rámcový dohovor Organizácie spojených národov o zmene klímy

V New Yorku bol dňa 9. mája 1992 prijatý Rámcový dohovor Organizácie spojených národov o zmene klímy. Slovenská republika tento podpísala dňa 19. mája 1993 a ratifikovaný bol 25. augusta 1994. Dátum platnosti dohovoru pre Slovenskú republiku nastal dňa 23. novembra 1994 (Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 548/2006 Z. z.). Ide o základný dokument, ktorý sa zameriava na zmiernenie, resp. zamedzenie hrozby klimatických zmien.

Podľa článku 2 Rámcového dohovoru Organizácie spojených národov o zmene klímy je najvyšším cieľom tohto dohovoru a ďalších s ním súvisiacich právnych listín, ktoré môže konferencia strán prijať, dosiahnuť v súlade s príslušnými ustanoveniami dohovoru stabilizáciu koncentrácie skleníkových plynov v atmosfére na úrovni, ktorá by zabránila nebezpečnej a antropogénnej interferencii s klimatickým systémom. Takáto úroveň by sa mala dosiahnuť v dostatočnej časovej lehote, ktorá by umožnila ekosystémom adaptovať sa prirodzeným spôsobom na zmenu klímy, zabezpečiť, aby nebola ohrozená produkcia potravín, a umožniť, aby ekonomický rozvoj pokračoval udržateľným spôsobom (Rámcový dohovor organizácie spojených národov o zmene klímy, 1994).

Pre dosiahnutie vyššie uvedených cieľov je potrebné obmedzovať spaľovanie fosílnych palív, zabraňovať odlesňovaniu, hospodáriť s odpadom či šetriť energiou. Dôležité je investovanie do nových technológií, využívanie obnoviteľných zdrojov energie, stavať úsporné obydlia a využívať ekologickejšie dopravné prostriedky (Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky, 2021).

Legislatívny rámec znižovania emisií skleníkových plynov je rozdelený na dve obdobia: obdobie rokov 2013 až 2020 a obdobie rokov 2021 až 2030. Legislatívnym základom pre prvé obdobie bolo rozhodnutie Európskeho parlamentu a Rady č. 406/2009/ES o úsilí členských štátov znížiť emisie skleníkových plynov. Legislatívnym základom pre druhé obdobie je nariadenie Európskeho parlamentu a Rady 2018/842 o záväznom ročnom znižovaní emisií skleníkových plynov členskými štátmi. Pre posúdenie skutočného pokroku v plnení záväzkov Európskej únie a jej členských štátov v oblasti obmedzenia alebo zníženia všetkých emisií skleníkových plynov sú informácie o emisiách monitorované a pravidelne hlásené Komisii podľa nariadenia Európskeho parlamentu a Rady č. 525/2013 o mechanizme monitorovania a nahlasovania emisií skleníkových plynov a nahlasovania ďalších informácií na úrovni členských štátov a Európskej únie z hľadiska zmeny klímy (Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky, 2021).

Intergovernmental Panel on Climate Change

Medzivládny panel pre zmenu klímy (IPCC) je orgánom Organizácie spojených národov zriadeným v roku 1988 za účelom vedeckého hodnotenia zmeny klímy, jej dôsledkov a navrhovania stratégie zmierňovania.

Dňa 6. augusta 2021 bola dokončená prvá časť šiestej hodnotiacej správy Klimatická zmena 2021: Základ fyzikálnych vied (*Climate Change 2021: The physical science basis*). Podľa tejto správy emisie skleníkových plynov z ľudskej činnosti sú zodpovedné za 1,1 °C otepľovania od roku 1850 – 1900. Zároveň sa očakáva, že pri takomto smerovaní **globálna teplota dosiahne alebo prekročí 1,5 °C otepľovania**. Klimatické zmeny však spôsobujú okrem otepľovania aj ďalšie závažné problémy, ako zmeny vlhkosti, sucha, vetra, oceánov, či strata snehovej pokrývky a ľadu. Klimatické zmeny ovplyvňujú zrážky, čo následne pokračuje k zvyšovaniu hladiny mora a následným záplavám. Otepľovanie spôsobuje topenie ľadovcov a stratu sezónnej snehovej pokrývky. Zmeny v oceáne a otepľovanie spôsobuje okysľovanie oceánov a zníženie hladín kyslíka čo ohrozuje oceánske ekosystémy (Intergovernmental panel on climate change, 2021).

Kjótsky protokol

Kjótsky protokol bol Slovenskou republikou podpísaný dňa 26. februára 1999 v New Yorku a platnosť nadobudol 16. februára 2005 (Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 139/2005 Z. z.). V Kjótskom protokole sú zadefinované nástroje, ktorých cieľom je dosiahnutie maximálneho redukčného potenciálu.

Podľa článku 6 Kjótskeho protokolu (*spoločné plnenie záväzkov*) môže na účely plnenia svojich záväzkov každá strana zahrnutá do Prílohy I Kjótskeho protokolu previesť na inú stranu alebo získať od ktorejkoľvek inej strany jednotky zníženia emisií vyplývajúce z projektov zameraných na zníženie antropogénnych emisií zo zdrojov alebo na zväčšenie antropogénnych záchytov skleníkových plynov v ktoromkoľvek sektore hospodárstva. Zníženie emisií si podľa dohody rozdelia.

V článku 12 Kjótskeho protokolu je definovaný *mechanizmus čistého rozvoja*, ktorého cieľom je pomáhať stranám nezahrnutým do Prílohy I Kjótskeho protokolu v dosahovaní

udržateľného rozvoja a prispievaní k zvrchovanému cieľu dohovoru a napomáhať stranám zahrnutým do Prílohy I v dosahovaní súladu s ich kvantifikovanými záväzkami na obmedzenie a zníženie emisií.

Podľa článku 17 Kjótskeho protokolu (*obchodovanie s ušetrenými emisiami*) sa strany zahrnuté do Prílohy B Kjótskeho protokolu môžu zúčastniť obchodovania s emisiami na účel plnenia svojich záväzkov. Každé takéto obchodovanie má byť doplnkom k domácim akciám cieleným na splnenie kvantifikovaných záväzkov na obmedzenie a zníženie emisií podľa uvedeného článku (Kjótsky protokol k Rámcovému dohovoru Organizácie spojených národov o zmene klímy, 1997).

Parížsky dohovor

Dňa 22. apríla 2016 bol v hlavnom sídle Organizácie spojených národov v New Yorku 175 svetovými lídrami podpísaný Parížsky dohovor. Jeho cieľom je podľa článku 2 posilniť celosvetovú odozvu na hrozbu zmeny klímy, v kontexte trvalého rozvoja a snahy o odstránenie chudoby, vrátane nasledujúcich nástrojov:

- udržať zvýšenie globálnej priemernej teploty výrazne pod hodnotou 2 °C v porovnaní s hodnotami predindustriálneho obdobia a vynaložiť úsilie na obmedzenie zvýšenia teploty na 1,5 °C v porovnaní s hodnotami predindustriálneho obdobia, čo by významne znížilo riziká a dôsledky zmeny klímy,
- zvýšiť schopnosť prispôsobiť sa nepriaznivým vplyvom zmeny klímy a podporovať odolnosť proti zmenám klímy a nízko emisný rozvoj, spôsobom, ktorý neohrozí produkciu potravín a
- zosúladiť finančné toky s cestou k nízkym emisiám skleníkových plynov a vývoju odolnému proti zmenám klímy.

Aby sa dosiahol vyššie uvedený cieľ, jednotlivé štáty sa usilujú čo najskôr dosiahnuť celosvetovo vrchol emisií skleníkových plynov uznávajúc, že dosiahnuť vrchol bude trvať dlhšie rozvojovým zmluvným stranám, a následne ich rýchlo znížiť v súlade s dostupnými vedeckými poznatkami. V druhej polovici tohto storočia by tak mohla byť dosiahnutá rovnováha medzi antropogénnymi emisiami skleníkových plynov zo zdrojov a ich odstraňovaním pomocou záchytov (Parížsky dohovor, 2016).

The European Green Deal

Európska zelená dohoda je nástrojom Európskej komisie na ekologickú transformáciu hospodárstva Európskej únie v záujme udržateľnosti budúcnosti. Predstavená bola 11. decembra 2019 v Bruseli a jej ciele sú zakotvené prostredníctvom Európskeho právneho predpisu v oblasti klímy (Klimatický zákon). Jej cieľom je zabezpečiť klimaticky neutrálny kontinent do roku 2050, kedy by sa čisté emisie skleníkových plynov vyprodukovaných členskými štátmi Európskej únie rovnali nule. Snahou je zabezpečiť dodávky čistej a cenovo dostupnej energie využitím energie z obnoviteľných zdrojov, prehĺbiť medzinárodnú spoluprácu pri zlepšení energetickej infraštruktúry, zamerať sa na rozvoj obehového hospodárstva a pozitívne vplývať na spotrebiteľské správanie, ako aj riešenie otázky výstavby a obnovy budov alebo dopravy, ktorých podiel na emisiách skleníkových plynov je zvlášť vysoký. Primárnymi cieľmi sú: zvýšenie ambície Európskej únie v oblasti klímy na roky 2030 a 2050, bezpečné dodávky čistej a cenovo dostupnej energie, mobilizácia priemyslu v záujme čistého a obehového hospodárstvam výstavba a renovácia efektívne využívajúca energiu a zdroje, mobilizácia výskumu a podpora inovácie, ambícia nulového znečistenia pre netoxické prostredie, zachovanie a obnova ekosystémov a biodiverzity, zdravý a ekologický

potravinový systém a urýchlenie prechodu na udržateľnú a inteligentnú mobilitu (Európska zelená dohoda, 2019).

Adaptácia na zmenu klímy je neoddeliteľnou súčasťou Európskej zelenej dohody a je pevne zakotvená v navrhovanom klimatickom zákone. Dňa 17. decembra 2020 na zasadnutí Rady ministrov pre životné prostredie bola prijatá dohoda o všeobecnom smerovaní ku klimatickému zákonu. Súčasťou dohody je tiež Európsky klimatický pakt, ktorý má vyvolať diskusiu o zmene klímy a naštartovať projekty pre dosiahnutie spoločných cieľov. Cieľom Európskej komisie je tiež vytvoriť sieť ambasádorov klimatického projektu, ktorí budú v jednotlivých členských štátoch mobilizovať svoje komunity v prospech ochrany klímy. Finančnými nástrojmi na zmobilizovanie investícií sú *Investičný plán pre udržateľnú Európu*, *Modernizačný fond* na podporu investícií do modernizácie energetických systémov a *Inovačný fond* na podporu inovatívnych riešení v oblasti obnoviteľných zdrojov energie, ukladania a využívania zachyteného uhlíka a uskladňovanie energie (Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky, 2021).

Stratégia Európskej únie pre adaptáciu na zmenu klímy

Dňa 24. februára 2021 prijala Európska komisia novú stratégiu adaptácie na zmenu klímy (Budovanie Európy odolnej proti zmene klímy – nová stratégia Európskej únie pre adaptáciu na zmenu klímy) s cieľom zrealizovať víziu Európskej únie proti zmene klímy do roku 2050, a to zabezpečením, aby bola adaptácia inteligentnejšia, systémovejšia a rýchlejšia, ako aj zintenzívnením medzinárodných opatrení. Podstatou stratégie je zintenzívniť opatrenia v oblasti hospodárstva a v celej spoločnosti za účelom dosiahnutia stanovených cieľov, ako aj zvýšiť synergie s inými oblasťami politiky (napr. biodiverzita). Za účelom dosiahnutia tejto vízie je nutné zlepšovať poznatky o klimatických vplyvoch a adaptačných riešeniach zameraných na zvládanie neistoty a v neposlednom rade posudzovanie klimatických rizík (Communication from the commission to the european parliament, the council, the european economic and social committee and the committee of the regions, 2021).

Spolupráca Organizácie spojených národov

- *United nations industrial development organization* (UNIDO) je špecializovanou agentúrou Organizácie spojených národov, podporujúca priemyselný rozvoj zameraný okrem iného aj na environmentálnu udržateľnosť. Svoje odborné znalosti v zelených a inovatívnych technológiách využíva na pomoc jednotlivým krajinám;
- *United nations office for outer space affairs* (UNOOSA) pomáha krajinám získavať a využívať výhody vesmíru za účelom urýchlenia trvalo udržateľného rozvoja. UNOOSA využíva vesmírne technológie na monitorovanie skleníkových plynov, ktoré zapríčiňujú odlesňovanie, ústup ľadu a ľadovcov a stúpanie hladiny mora a teploty (United nations information service, 2021);
- *UN environment programme* (UNEP) je program Organizácie spojených národov pre životné prostredie. Stanovuje globálnu environmentálnu agendu, podporuje koherentnú implementáciu environmentálneho rozmeru trvalo udržateľného rozvoja v rámci systému Organizácie spojených národov (Un environment programme, 2021);
- *Comprehensive nuclear-test-ban treaty organization* (CTBTO) podporuje výskum ľadovcov, pohyb hurikánov, zosuvu pôdy, lavín či života v mori;
- *International atomic energy agency* (IAEA) je medzinárodnou agentúrou pre atómovú energiu, ktorej cieľom je optimalizácia poľnohospodárskej činnosti a ochrana zdrojov a znižovanie emisie;

- Organizácia spojených národov naplánovala od 1. do 12. novembra 2021 *Konferenciu OSN o zmene podnebia* (COP26), ktorá sa uskutoční v Glasgowe. Od krajín sa očakáva pripojenie sa k zámeru za čisté nulové emisie do roku 2050, splnenie akčných plánov, investovanie do ekologickej obnovy, zvýšenie financovania adaptácie, či vyradenie uhlia (United nations information service, 2021).

Global security defense index on climate change

Mimovládna organizácia American security project (ASP) vytvorila Global security defense index on climate change (Globálny index bezpečnosti), ktorý skúma, ako národné bezpečnostné inštitúcie na celom svete vnímajú a zároveň aj riešia zmenu klímy. Zhŕňa informácie, do akej miery jednotlivé vlády na svete vnímajú zmenu klímy za problém národnej bezpečnosti a ich armád. Podľa získaných informácií 70 % krajín sveta považuje zmenu klímy za záujem národnej bezpečnosti a ich vlády považujú misie ako humanitárna pomoc a pomoc pri katastrofách za zodpovednosti svojich ozbrojených síl (American security project, 2021).

3.1 REAKCIA SLOVENSKEJ REPUBLIKY NA ZMENY KLÍMY

Na Slovensku dochádza k zmene klímy, ktorú je žiaľ citeľne pozorovať. Dochádza k zvyšovaniu teploty vzduchu podobne ako vo svete, dochádza k poklesu atmosférických zrážok, k poklesu vlhkosti vzduchu či snehovej pokrývky. Klimatické zmeny tak môžu negatívne ovplyvňovať vodnú bilanciu, poľnohospodárstvo, lesné hospodárstvo, rybárstvo, či ohroziť biodiverzity alebo ľudské zdravie.

Podľa čl. 44 ods. 1 a ods. 2 ústavného zákona č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky (ďalej len „Ústava SR") má každý právo na priaznivé životné prostredie a každý je povinný chrániť a zveľaďovať životné prostredie a kultúrne dedičstvo. Podľa čl. 44 ods. 4 Ústavy SR štát dbá o šetrné využitie prírodných zdrojov, o ochranu poľnohospodárskej pôdy a lesnej pôdy, o ekologickú rovnováhu a o účinnú starostlivosť o životné prostredie a zabezpečuje ochranu určeným druhom voľne rastúcich rastlín a voľne žijúcich živočíchov. Zároveň podľa čl. 45 Ústavy SR má každý právo na včasné a úplné informácie o stave životného prostredia a o príčinách a následkoch tohto stavu.

Slovenská republika sa o vyššie uvedené snaží prostredníctvom niekoľkých dokumentov a stratégií:

Stratégia adaptácie Slovenskej republiky na zmenu klímy z roku 2014 (aktualizovaná 2018)

Hlavným cieľom Stratégie adaptácie Slovenskej republiky na zmenu klímy je zabezpečiť pripravenosť Slovenskej republiky čeliť nepriaznivým dôsledkom zmeny klímy, zaktualizovať informovanosť o adaptačných procesoch a na základe ich analýzy vytvoriť inštitucionálny rámec a účinné mechanizmy. Na splnenie hlavného cieľa bolo stanovených niekoľko čiastkových cieľov a rámcových opatrení v oblasti adaptácie:

- *„zabezpečenie aktívnej tvorby národnej adaptačnej politiky;*
- *efektívna implementácia adaptačných opatrení a monitoring účinnosti týchto opatrení v praxi;*
- *posilnenie premietnutia cieľov a odporúčaní národnej adaptačnej stratégie v rámci viacúrovňovej správy vecí verejných a podpory podnikania;*

- *zvyšovanie verejného povedomia o problematike zmeny klímy a budovanie znalostnej základne pre účinnejšiu adaptáciu;*
- *podpora synergie medzi adaptačnými a mitigačnými opatreniami a využívanie ekosystémového prístupu pri realizácii adaptačných opatrení všade, kde podmienky umožnia uplatnenie tohto prístupu;*
- *podpora premietnutia cieľov a odporúčaní základných medzinárodných právnych nástrojov pre hľadanie riešenia problematiky zmeny klímy, ktorými sú predovšetkým Agenda 2030 pre udržateľný rozvoj, Rámcový dohovor Organizácie spojených národov o zmene klímy a Parížska dohoda"* (Stratégia adaptácie slovenskej republiky na zmenu klímy, 2018).

Stratégia environmentálnej politiky Slovenskej republiky do roku 2030 (Envirostratégia 2030)

Envirostratégia 2030 predstavuje víziu Slovenskej republiky do roku 2030 možného, pravdepodobného a želaného vývoja, identifikuje systémové problémy a následne nastavuje ciele a opatrenia na zlepšenie situácie. Zároveň určuje indikátory, na základe ktorých je možné overovať dosiahnuté výsledky. Jej základnou víziou je dosiahnutie vyššej kvality životného prostredia a udržateľného obehového hospodárstva založeného na ochrane životného prostredia a využívajúce obnoviteľné prírodné zdroje, ktoré budú zároveň viesť k zlepšeniu zdravia obyvateľstva. Víziou je aby myšlienka ochrany životného prostredia a udržateľnej spotreby boli súčasťou všeobecného povedomia občanov aj tvorcov politík (Stratégia environmentálnej politiky slovenskej republiky do roku 2030, 2019).

Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky (2021)

Hrozby súvisiace so zmenami klímy definuje taktiež dokument Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky, ktorá bola ako východiskový strategický dokument štátu v oblasti bezpečnosti schválená Národnou radnou Slovenskej republiky dňa 28. januára 2021. Zmenu klímy označuje ako globálnu hrozbu, ktorej dôsledky zasahujú do fungovania každej spoločnosti a zároveň jej prejavy môžu viesť štáty ku konfrontačnému správaniu a ku konfliktom o územie a prírodné zdroje, prípadne k nútenej migrácii obyvateľstva. Súčasný rast spotreby a využívania prírodných zdrojov je dlhodobo neudržateľný, čo vedie k zhoršovaniu dôsledkov zmeny klímy, znečisťovaniu ovzdušia a pôdy, strate biodiverzity či kolapsu ekosystémov.

Vzhľadom na uvedené sa Slovenská republika v Bezpečnostnej stratégii Slovenskej republiky zaviazala implementovať víziu zadefinovanú v Stratégii environmentálnej politiky Slovenskej republiky do roku 2030, a to dosiahnuť uhlíkovú neutralitu do roku 2050 v súlade s cieľmi Európskej zelenej dohody zameraním sa na oblasť znižovania emisií skleníkových plynov. Ďalej si kladie za cieľ podporu zachytávania uhlíka, opatrenia v oblasti rozvoja obnoviteľných zdrojov energie, opatrenia v oblasti rozvoja jadrovej energetiky, energetickej efektívnosti priemyslu a zavádzanie nízkoemisnej dopravy. Za účelom ochrany prírody a zamedzenie zhoršovania stavu chránených druhov a biotopov sa Slovenská republika podľa predmetného dokumentu zameria na dodržiavanie bezzásahovosti v najvyššom stupni ochrany, zachovanie všetkých funkcií lesov, budovanie zelenej infraštruktúry a na revitalizáciu vodných tokov. Bude venovať zvýšené úsilie sanácií environmentálnych záťaží a správnemu nakladaniu s odpadmi, sprísni odpadovú politiku a zameria sa na environmentálne záťaže s najvyššou prioritou riešenia. V neposlednom rade si dáva za cieľ zlepšiť kvalitu ovzdušia a znížiť negatívne vplyvy znečisteného ovzdušia na ľudské zdravie a životné prostredie (Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky, 2021).

ZÁVER

Problematika klimatických zmien predstavuje jednu z často diskutovaných tém. Bezpochyby môžeme klimatické zmeny považovať za plnohodnotnú bezpečnostnú hrozbu, ktorá bude vo svete prítomná aj ďalšie desaťročia, dokonca sa môže prehlbovať. Nejde však iba o budúcu hrozbu, ide taktiež o environmentálny problém dnešnej doby. Zmeny klímy na planéte sa síce diali aj doteraz, v súčasnosti sa však dejú rýchlejšie a intenzívnejšie. Klimatickú krízu nezastavila ani pandémia COVID-19, a tak musí spoločnosť urobiť rázne kroky. Nachádzame sa vo fáze rýchleho otepľovania. V dôsledku uvoľňovania obrovského množstva skleníkových plynov do atmosféry narastá skleníkový efekt a globálne otepľovanie. Mení sa zrážkový režim, topia sa ľadovce a stúpajú hladiny morí.

Je preto potrebné znižovať svoje emisie a presviedčať o tom aj ďalšie štáty. Klimatické zmeny však úplne nezastavíme, nakoľko mnoho skleníkových plynov ostáva v atmosfére počas dlhého obdobia, preto sa musíme vedieť zmene klímy taktiež prispôsobiť.

Vďaka právnym predpisom v oblasti environmentálnej bezpečnosti, technológiám a odklonu od využívania znečisťujúcich fosílnych palív je však kvalitu ovzdušia možné zlepšiť. Riešenie klimatických zmien ale musí byť koordinovanou činnosťou na niekoľkých úrovniach a v neposlednom rade je dôležité zapojiť aj samotných obyvateľov. Následky klimatických zmien totiž ohrozujú už priamo aj ľudí a ich živobytie.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Knihy a monografické publikácie

HOFREITER, L. – BYRTUSOVÁ, A., 2016. Indikátory bezpečnosti. Zlín: Radim Bačuvčík – VeRBuM, 2016, 136 s. ISBN 978-80-87500-82-8.

KAMPOVÁ, K. – HOLLÁ, K., 2013. Manažment sociálnych rizík. Žilina: Žilinská univerzita v Žiline, 2013, 108 s. ISBN 978-80-554-0754-8.

PORADA, V. a kol., 2019. Bezpečnostní vědy: Úvod do teorie, metodologie a bezpečnostní terminologie. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2019, 780 s. ISBN 978-80-7380-758-0.

VOLNER, Š., 2005. Nová teória bezpečnosti: Teoreticko-metodologické východiská. Zvolen: Bratia Sabovci, s. r. o., 2005, 340 s. ISBN 80-89029-99-X.

Stratégie a dokumenty

BEZPEČNOSTNÁ STRTÉGIA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 2021. [cit. 2021-08-28]. Dostupné na internete: <https://www.mosr.sk/data/files/4263_210128-bezpecnostna-strategia-sr-2021.pdf >.

COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS. 2021. [cit. 2021-08-28]. Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/clima/sites/clima/files/adaptation/what/docs/eu_strategy_2021.pdf>.

EURÓPSKA ZELENÁ DOHODA. 2019. [cit. 2021-08-28]. Dostupné na internete: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX:52019DC0640>.

INTERGOVERNMENTAL PANEL ON CLIMATE CHANGE. 2021. [cit. 2021-08-28]. Dostupné na internete:

<https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg1/downloads/report/IPCC_AR6_WGI_Full_Report.pdf >.

KJÓTSKY PROTOKOL K RÁMCOVÉMU DOHOVORU ORGANIZÁCIE SPOJENÝCH NÁRODOV O ZMENE KLÍMY. 1997. [cit. 2021-08-28]. Dostupné na internete: <https://www.aspi.sk/products/lawText/1/60046/1/2/oznamenie-c-139-2005-zz-o-uzavreti-kjotskeho-protokolu-k-ramcovemu-dohovoru-organizacie-spojenych-narodov-o-zmene-klimy>.

PARÍŽSKY DOHOVOR. 2016. [cit. 2021-08-28]. Dostupné na internete: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX:22016A1019(01) >.

RÁMCOVÝ DOHOVOR ORGANIZÁCIE SPOJENÝCH NÁRODOV O ZMENE KLÍMY. 1994. [cit. 2021-08-28]. Dostupné na internete: <https://www.aspi.sk/products/lawText/1/63388/1/2/oznamenie-c-548-2006-zz-o-prijati-ramcoveho-dohovoru-organizacie-spojenych-narodov-o-zmene-klimy/oznamenie-c-548-2006-zz-o-prijati-ramcoveho-dohovoru-organizacie-spojenych-narodov-o-zmene-klimy>.

STRATÉGIA ADAPTÁCIE SLOVENSKEJ REPUBLIKY NA ZMENU KLÍMY. 2018. [cit. 2021-08-28]. Dostupné na internete: <https://www.minzp.sk/files/odbor-politiky-zmeny-klimy/strategia-adaptacie-sr-zmenu-klimy-aktualizacia.pdf>.

STRATÉGIA ENVIRONMENTÁLNEJ POLITIKY SLOVENSKEJ REPUBLIKY DO ROKU 2030. 2019. [cit. 2021-08-28]. Dostupné na internete: <https://www.minzp.sk/files/iep/03_vlastny_material_envirostrategia2030_def.pdf>.

Internetové stránky

AMERICAN SECURITY PROJECT. [cit. 2021-08-28]. Dostupné na internete: <https://www.americansecurityproject.org/climate-energy-and-security/climate-change/gsdicc/>.

EURÓPSKA ENVIRONMENTÁLNA AGENTÚRA. 2018. [cit. 2021-08-28]. Dostupné na internete: <https://www.eea.europa.eu/sk/articles/cistejsi-zrak-koristi-zdravju-ljudi>.

EUROPEAN CHEMICALS AGENCY. [cit. 2021-08-28]. Dostupné na internete: <https://chemicalsinourlife.echa.europa.eu/sk/global-warming-and-chemicals>.

EURÓPSKA KOMISIA. [cit. 2021-08-28]. Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/clima/change/consequences_sk>.

EURÓPSKA KOMISIA. [cit. 2021-08-28]. Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/environment/basics/global-challenges/consequences/index_sk.htm>.

MINISTERSTVO ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. [cit. 2021-08-28]. Dostupné na internete: < https://www.minzp.sk/klima/sektory-mimo-ets/>.

MINISTERSTVO ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. [cit. 2021-08-28]. Dostupné na internete: < https://www.minzp.sk/klima/europska-zelena-dohoda/>.

MINISTERSTVO ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. [cit. 2021-08-28]. Dostupné na internete: <https://www.minzp.sk/klima/obnovitelne-zdroje-energie/>.

UN ENVIRONMENT PROGRAMME. [cit. 2021-08-28]. Dostupné na internete: <https://www.unep.org/about-un-environment>.

UNITED NATIONS INFORMATION SERVICE. [cit. 2021-08-28]. Dostupné na internete: <https://unis.unvienna.org/unis/sk/topics/climate_change.html>.

Normy a zákony

Ústavný zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov

por. JUDr. Michaela ŠIMONOVÁ
Externá doktorandka Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika Liptovský Mikuláš
Demänová 393
031 01 Liptovský Mikuláš
E-mail: michaela.simonova1@gmail.com

AKTUÁLNE ÚLOHY VYBRANÝCH SLUŽIEB V LOGISTIKE OZBROJENÝCH SÍL SLOVENSKEJ REPUBLIKY

CURRENT TASKS OF SELECTED SERVICES IN THE LOGISTICS OF THE ARMED FORCES OF THE SLOVAK REPUBLIC

Miroslav ŠKOLNÍK

ABSTRACT

The paper Clarification of the current tasks of logistics services of the Armed Forces of the Slovak Republic. Competences and organization of food, equipment and armament services and fuel services in the logistics of the departments of the Armed Forces of the Slovak Republic. Tasks of services in logistics and their reintroduction at the tactical level of command. The alienation of services in the Slovak Armed Forces.

Keywords: Current tasks of logistics services, provision, provisional service, armament and fuel supply in the Armed Forces of the Slovak Republic, the role of services in the Armed Forces of the Slovak Republic, the alienation of logistics services.

ÚVOD

Logistické služby sa v podobnej miere, ako boli v Armáde Slovenskej republiky (ASR), vrátili späť do štruktúr logistiky koncom roku 2015, kedy ich zloženie, spôsobilosti, miesto a úlohy v štruktúrach Ozbrojených síl SR (OS SR) schválil náčelník Generálneho štábu OS SR, následne ich zaradil do svojho Nariadenia náčelníka Generálneho štábu OS SR na vykonanie organizačných zmien v OS SR v roku 2015. Prvé štruktúry vznikli na Úrade logistického zabezpečenia (ULZ) s cieľom pripraviť a zabezpečiť plnenie úloh na nižších stupňoch velenia, na operačných veliteľstvách a na taktických stupňoch. V roku 2016, počas prípravy podkladov na začatie rokovaní so zložkami generálneho štábu a s jednotlivými operačnými veliteľstvami, týkajúcich sa tvorby štruktúr a spôsobilostí logistických služieb na jednotlivých stupňoch velenia v celých OS SR, vstúpilo do rokovania aj Ministerstvo obrany SR. Výsledkom bola koncepcia obnovenia služieb s dôrazom na riešenie krízových situácii aj v civilnom sektore.

Znovuzavedenie (odcivilnenie) služieb v logistike OS SR je zatiaľ vyriešené na strategicko-operačnom stupni velenia. Je ambíciou a dôležitou úlohou zaviesť reálne služby aj na taktickom stupni OS SR v časovom horizonte do roku 2022. Príspevok je zameraný na aktuálne úlohy vybraných logistických služieb, konkrétne na proviantu, výzbrojnú a službu PHM v OS SR.

1 LOGISTICKÉ SLUŽBY

Moderná logistika musela reagovať na súčasné podmienky a požiadavky ozbrojených silách Slovenskej republiky (Trebula, 2019). Zásadné zmeny ovplyvňujúce systém logistiky, logistické služby a prípravu odborníkov L-10 v OS SR sú uvedené na obrázku 1. Tieto zmeny

mali podstatný vplyv na riešenie služieb v logistike OS SR a udržanie ich spôsobilostí v budúcnosti, čo je stály podnet pre všestrannú diskusiu odborníkov.

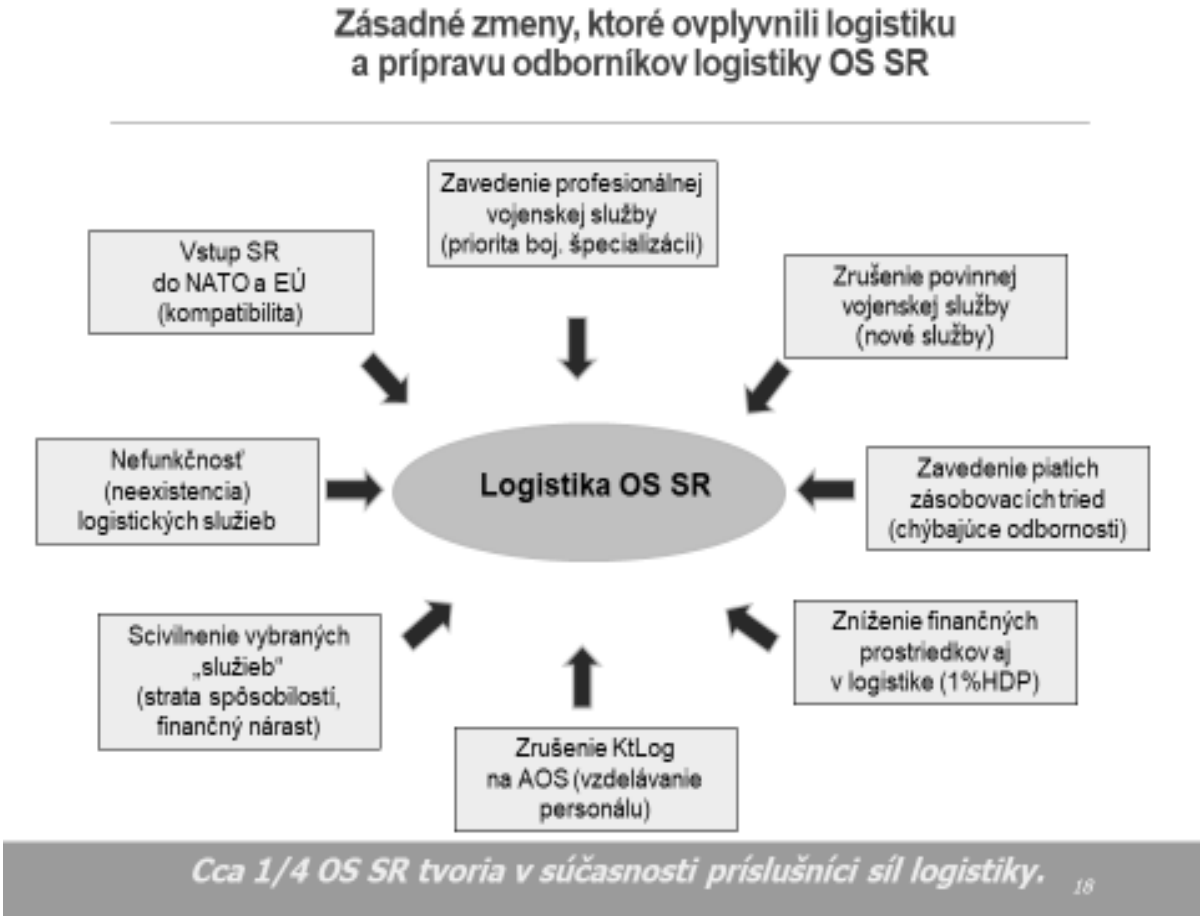

Obrázok 1 Zmeny ovplyvňujúce logistiku a logistické služby v OS SR
(Autorské spracovanie)

Logistické služby v silách OS SR uceleným koordinovaným plánovaním, riadením a vykonávaním činnosti vlastných síl a prostriedkov pomáhajú, chránia, dopĺňajú alebo zabezpečujú ozbrojené sily všetkými činnosťami a ***službami súvisiacimi s*** (Trebula, 2019).

Logistickou službou ozbrojených síl je:

a) ***proviantná služba,***
b) ***výzbrojná služba,***
c) služba prevádzky a opráv výzbroje a techniky (VaT),
d) výstrojová služba,
e) ***služba PHM (pohonné hmoty a mazivá),***
f) podporné služby logistiky:
   - ubytovanie - stavebná a ubytovacia služba,
   - upratovanie bojiska,
g) muničná služba,
h) vojenská doprava.

2 PROVIANTNA SLUŽBA

Ideálna vojenská potravina by mala mať minimálnu hmotnosť, maximálnu trvanlivosť a tak isto maximálnu výživovú hodnotu pre vojaka. Ako vyrobiť také jedlo, aby bolo zároveň chutné, nie je vôbec jednoduché. Spomeňme si na Napoleonových vojakov, ktorí si ako jedny z prvých histórii na svojich ďalekých výpravách mohli vychutnávať „čerstvé“ jedlo svojej domoviny. Napoleon Bonaparte v roku 1795 ponúkol odmenu 12000 frankov tomu, kto nájde spôsob, ako uchovať jedlo pre vojsko na dlhých výpravách. Výsledkom bol vznik konzervy.

Konzervy úspešne zaznamenali rozmach počas prvej a druhej svetovej vojny. Od druhej svetovej vojny konzervy neprekonali žiadnu výraznejšiu úpravu, okrem prídavkov a konzervačných látok, ktoré predlžujú trvanlivosť.

Obrázok 2 Príklad vojenských konzerv z histórie
(Zdroj ULZ OS SR)

S rozširovaním konzerv v armáde a medzi civilným obyvateľstvom stúpla odolnosť vonkajších obalov dokonca do takej miery, že niekedy bolo skoro nemožné konzervu otvoriť. Na niektorých konzervách si môžeme dokonca prečítať: „Ploché viečko odstráňte dlátom a kladivom“. V roku 1858 vynašiel E.Warner z amerického Connecticu otvárač na konzervy. Obsahoval špičku a kosákovito zahnuté ostrie. Práca s ním bola nebezpečná a vyžadovala si prax. Nehodil sa na domáce použitie, obchodníci preto zákazníkom ponúkali otvorenie konzervy pri nákupe. Armáda napriek tomu nástroj prijala ihneď.

V rokoch 2012 – 2014 došlo k všestrannému zcivilneniu logistických služieb v OS SR, vrátane proviantnej služby. Proces outsourcingu, jeho dopad a výsledky ukázali, že to nebola najlepšia cesta a žiaľ súčasný stav sa oproti publikovaným skutočnostiam v r.2019 (Školník, 2019) zásadne nezmenil.

K znovuzavedeniu logistických služieb došlo najskôr na Úrade logistického zabezpečenia (ÚLZ) OS SR. K 1.9.2015 bolo znovu vytvorených 6 služieb, medzi nimi aj proviantná služba. Pri súčasných tabuľkových personálnych počtoch príslušníkov jednotlivých služieb na ÚLZ OS SR však nie je možné, aby tieto samostatne komplexne fungovali, tak ako v minulosti (Trebula, 2019). Preto je potrebná ich úzka prepojenosť a spolupráca s ostatnými logistickými službami v oblasti materiálového manažmentu (ZT II, III, IV), zabezpečenia prevádzky a opráv, likvidácie kuchynských odpadov, so spádovými strediskami prevádzky objektov pri rekonštrukciách a revitalizáciách kuchynsko-

jedálenských blokov a s Úradom hlavného lekára pri vykonávaní dozoru nad kvalitou potravín dodávaných z civilného sektora. Pri súčasnom ponímaní logistických služieb je v záujme ich úspešného fungovania táto spolupráca nevyhnutná na všetkých stupňoch

Zavedenie logistických služieb na taktickom stupni a ich personálne zloženie je v súčasnosti predmetom riešenia. Ale od r.2019 nedošlo k žiadnemu posunu. Snahou je vytvoriť plne funkčné štruktúry s personálnym obsadením s vymedzenou zodpovednosťou riadiacich funkcionárov (náčelníkov) a s odborne zdatnými výkonnými prvkami (dôstojníci, referenti, špecialisti hospodárskych družstiev) v závislosti od typu útvaru (variaci, nevariaci útvar). Je nutné nadefinovať minimálny počet personálneho obsadenia hospodárskych družstiev vo vzťahu k plneniu mobilizačnej úlohy a reálneho zabezpečenia stravovania v čase bezpečnosti.

Pôsobnosť a spôsobilosti proviantnej služby

Na strategickom stupni je najvyšším orgánom proviantnej služby Úrad logistického zabezpečenia (ÚLZ) do konca roku 2021 reorganizovaný na Pluk logistiky. Je najvyšším odborným orgánom riadiacim proviantnú službu v ozbrojených silách. Komplexne plánuje, organizuje a riadi včasné a plynulé zabezpečenie stravovania príslušníkov ozbrojených síl a ich zásobovanie materiálom ZT I.

Na operačnom stupni proviantná služba zabezpečuje a vykonáva činnosti súvisiace so zabezpečením stravovania príslušníkov zväzkov a útvarov vo svojej podriadenosti v rozsahu prípravy a výdaja stravy, výcviku personálu, evidencie a účtovania, zásobovania, hospodárenia a starostlivosti o proviantnú techniku a proviantný materiál. . Na operačnom stupni boli logistické služby implementovaná na Veliteľstve pozemných síl OS SR a Veliteľstve vzdušných síl OS SR.

Obrázok 3 Moderná poľná kuchyňa kontajnerového typu
(Zdroj ULZ OS SR)

Na taktickom stupni plánovaná proviantná služba zabezpečuje a vykonáva činnosti súvisiace so zabezpečením stravovania v útvare v rozsahu prípravy a výdaja stravy, výcviku personálu, evidencie a účtovania, zásobovania, hospodárenia, starostlivosti, údržby a OTD o proviantnú techniku a proviantný materiál. V spolupráci s teritoriálne príslušným strediskom

prevádzky objektov spolupracuje pri rutinnej a štandardnej údržbe kuchynsko-jedálenských blokov. Súčasná moderná poľná kuchyňa kontajnerového typu je uvedená na obrázku 3. V neposlednom rade vykonáva decentrálne obstarávanie potravín a stravovacích služieb. Tieto úlohy však plní cestou dôstojníka zásobovacej triedy I, náčelník (dôstojník) proviantnej služby neexistuje.

3 VÝZBROJNÁ SLUŽBA

Výzbrojná služba je jednou z rozhodujúcich logistických služieb ozbrojených síl SR. Vykonáva svoju odbornú činnosť v súlade s platnými všeobecne záväznými právnymi predpismi, internými predpismi ministerstva obrany, vnútornými riadiacimi predpismi ozbrojených síl (vojenské predpisy, metodické pokyny, smernice, nariadenia a pod.) súvisiacimi so zabezpečovanou a vykonávanou činnosťou. Na riadenie činnosti síl a prostriedkov vo svojej pôsobnosti výzbrojná služba spracúva a vydáva odborné vnútorné riadiace predpisy, metodické pokyny, odborné nariadenia a pod.

Výzbrojná služba zabezpečuje a poskytuje logistickú podporu na jej jednotlivých úrovniach odbornými silami a prostriedkami logistiky pre jednotky, útvary, zväzky a operačné veliteľstvá na všetkých stupňoch velenia a riadenia ozbrojených síl.

Pôsobnosť a spôsobilosti výzbrojnej služby

Výzbrojná služba riadi systém doplňovania a zásobovania ozbrojených síl materiálom ZT II (okrem materiálu na osobné používanie a zdravotníckeho materiálu), starostlivosť o zbrane a zbraňové systémy, vrátane zabezpečenia skladov, profylaxie a kontroly zbraní a techniky. Riadi, usmerňuje a vyhodnocuje proces posudzovania nevyužiteľných zásob techniky a materiálu ZT II a stanovuje postup ďalšieho nakladania s nimi.

Výkon odbornej činnosti funkcionárov a zložiek výzbrojnej služby ozbrojených síl ***tvorí najmä:***

a) zabezpečovanie ozbrojených síl materiálom danej ZT a služby v potrebnom počte, technickom stave a jeho prevádzkyschopnosti,
b) stanovovanie pracovných postupov, výkonov, noriem, rozsahov činností, výcviku a nasaditeľnosti prostriedkov potrebných na činnosť služby a dohliadanie nad ich dodržiavaním,
c) zabezpečovanie funkčnosti a potreby služby z hľadiska štruktúry a naplnenosti tabuliek počtov (materiál aj personál),
d) posudzovanie a spracovanie požiadaviek na obstarávanie materiálu a súvisiacich prác a služieb vo svojej oblasti v rozsahu technických opisov,
e) spracovávanie podkladov do rozvojových projektov a projektov obranného plánovania vo svojej pôsobnosti s ohľadom na prijaté rozhodnutia o ďalšom smerovaní logistických spôsobilostí,
f) stanovovanie materiálových noriem a limitov ako podklad na plánovanie finančných prostriedkov na nákup materiálu, služby potrebných pre jednotlivé stupne velenia,
g) spracovávanie podkladov do všeobecne záväzných právnych predpisov, interných predpisov ministerstva obrany a vnútorných riadiacich predpisov ozbrojených síl v oblasti svojej pôsobnosti,
h) spracovávanie vnútorných riadiacich predpisov a metodických pokynov na riadenie činnosti v oblasti svojej pôsobnosti,
i) určovanie foriem a rozsahu ďalšieho vzdelávania na kariérny rast príslušníkov jednotiek vo svojej pôsobnosti,

j) posudzovanie opodstatnenosti personálnych zmien špecialistov vo svojej pôsobnosti.

Obmena a modernizácia výzbroje

Jednou z hlavných úloh je pokračovať v procese modernizácie a obmeny zbraní a zbraňových systémov podľa dlhodobého plánu rozvoja a výstavby s dôrazom na OS SR.

Obrázok 4 Pištoľ CZ P-09
(Zdroj ULZ OS SR)

Prezbrojenie OS SR na nové typy bojových obrnených vozidiel, obmena ostatných obrnených vozidiel používaných v OS SR. Príklad novozavádzanej ručnej zbrane je na obrázku č.4 a novej leteckej techniky na obrázku č. 5.

Princípom prezbrojenia je napríklad zabezpečenie výzbroje vybudovanej na jednotnej platforme podvozkov s cieľom poskytovať efektívnu logistickú podporu. To konkrétne znamená, že v rámci zámeru prezbrojenia OS SR na nové typy bojových obrnených vozidiel 8 x 8, 4 x 4 a vozidiel na pásovom podvozku, je z dôvodu komplexného riešenia organických jednotiek prezbrojenie technicky zastaraných vozidiel bojovej podpory a bojového zabezpečenia. Väčšinu úloh na taktickom stupni velenia plní spravidla dôstojník ZT II, alebo ZT IV, náčelník (dôstojník služby) chýba.

Obrázok 5 Vrtuľník UH-60M BLACK HAWK
(Zdroj UHL OS SR)

4 SLUŽBA PHM

Realizuje činnosti v riadiacom a rozhodovacom procese pri zabezpečovaní PHM pre potreby OS SR, rozhoduje o logistických procesoch v OS SR vo všetkých otázkach týkajúcich sa oblasti PHM.

Pôsobnosť a spôsobilosti služby PHM

Včasné a plynulé zabezpečenie OS SR materiálom ZT III (PHM) v potrebnom množstve, druhoch a predpísanej kvalite. Má právomoci v riadiacom a rozhodovacom procese pri zabezpečovaní služby PHM pre potreby OS SR, t. z. rozhoduje o komplexných logistických procesoch v OS SR, ktoré sa uskutočňujú u materiálových funkcionárov, pre ktorých je materiál a technika nevyhnutný na manipuláciu s PHM v ***týchto oblastiach***:

a) riadi a schvaľuje zabezpečenie materiálom ZT III (PHM) a kontrolný systém kvality PHM,
b) navrhuje limity spotreby motorových palív pre techniku za jednotlivé zložky OS SR,
c) posudzuje technické opisy na obstaranie techniky PHM, ktoré spracováva výzbrojná služba
v súčinnosti so službou PHM,
d) predkladá výzbrojnej službe návrhy na obstaranie techniky PHM,
e) predkladá požiadavky na materiálové zabezpečenie techniky PHM, ktoré je ďalej v kompetencii príslušnej zásobovacej triedy,
f) riadi tvorbu a držanie centrálnych zásob PHM a riadi činnosť skúšobných komisárov,
g) riadi činnosť skúšobných komisárov techniky PHM,
h) stanovuje zásady hospodárnosti a skladovania materiálu ZT III,
i) posudzuje požiadavky na zabezpečenie manipulačného materiálu so ZT IV,
j) posudzuje a predkladá podklady na zabezpečenie opráv, OTD a metrologického zabezpečenia techniky PHM a skladových hospodárstiev PHM orgánu prevádzky a opráv VTaM, metrológie a OTD. Materiálový tok služby PHM je uvedený na obrázku č. 6.

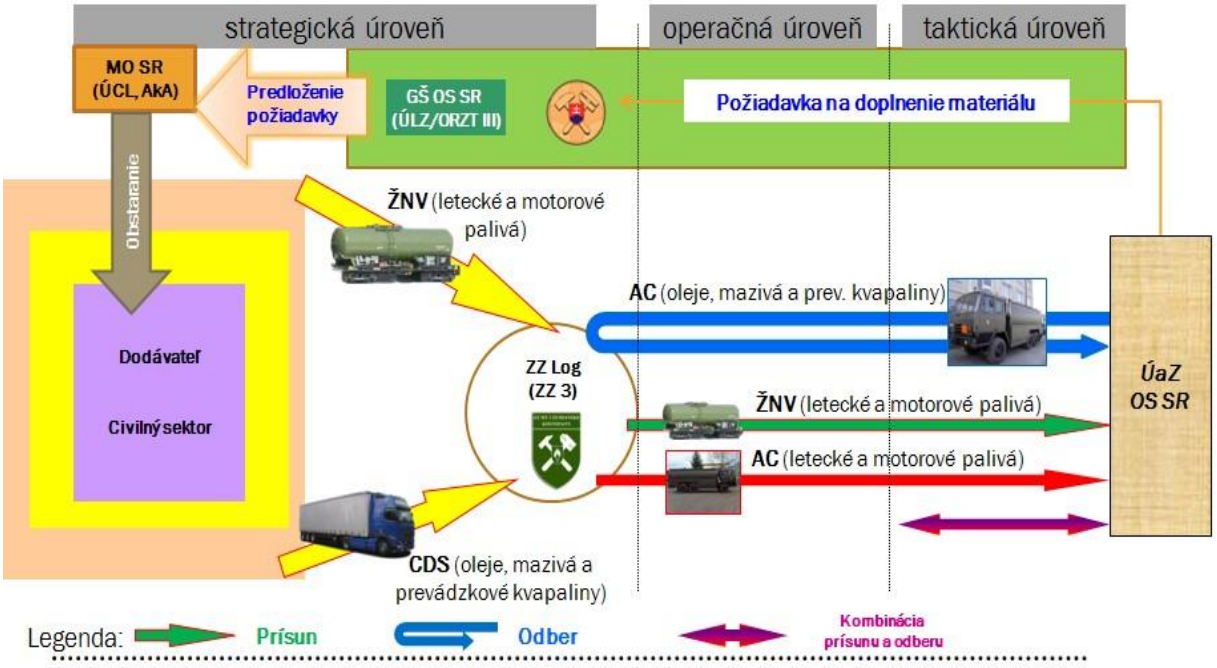

Obrázok 6 Materiálový tok v službe PHM
(Autorské spracovanie)

Väčšinu úloh na taktickom stupni velenia plní spravidla dôstojník ZT III náčelník (dôstojník) služby PHM chýba.

ZÁVER

Príspevok objasňuje aktuálne úlohy vybraných služieb v logistike OS SR, v kontexte s optimalizáciou síl a prostriedkov nevyhnutných na zabezpečenie vedenia bojovej činnosti OS SR v súlade so štandardami NATO a na zabezpečenie medzinárodných záväzkov (Brezula 2017). Dlhoročná skúsenosť s materiálovým manažmentom v logistike OS SR poukazuje na viaceré výrazné nedostatky v komplexnom zabezpečení úloh a s tým súvisiacu nespokojnosť profesionálnych vojakov s ich kvalitou, prevedením a obsahom. Jednotky a útvary využívajúce služby logistiky v poli požadujú nielen materiálové zabezpečenie, ale i celkové zabezpečenie predmetnou službou tak, aby boli splnené moderné štandardy v rôznych modifikáciách na plnenie úloh v závislosti od klimatických podmienok, podľa špecifickosti funkcií a prípadných nedostupných civilných možností pre všestranné zabezpečenie vojsk.

Príspevok stručným spôsobom objasňuje súčasný stav a definuje aktuálne závery, úlohy a opatrenia nevyhnutné k dosiahnutiu požadovaných spôsobilostí vybraných služieb v cieľovom stave. Ponúka diskusiu k mnohým aktuálnym úlohám služieb logistiky, ako napríklad k optimálnemu obsahu, zloženiu a obalovej technike PODAPU, ako stravnej dávky v krízových situáciách. Cieľovým stavom vo všetkých logistických službách je stanovenie smeru, budovania a dlhodobého udržovania schopností k plneniu stanovených úloh, za predpokladu efektívneho využitia súčasných plánovaných a predpokladaných disponibilných zdrojov. Kvantitatívnou požiadavkou na všetky služby logistiky je poskytnúť čo najkvalitnejšie a optimálne všestranné zabezpečenie v prospech jednotiek OS SR pri plnení stanovenej úlohy. K tomu je nevyhnutné splniť mnoho náročných úloh, v kontexte so zabezpečením náležitých zdrojov (VV5/2020. 2020). Jednou z mnohých úloh je aj dotiahnuť odcivilnenie služieb a zaviesť služby na taktickom stupni tabuľkovo a odbornými

funkcionármi. V neposlednom rade aj skvalitniť prípravu týchto odborníkov služieb v rôznych formách vzdelávania, s perspektívnou ambíciou na AOS tak ako to bolo v minulosti.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BREZULA, J. (2017). Prvky obrannej infraštruktúry a ich vedenie v ústrednej evidencii: Zborník vedeckých a odborných prác Národná a medzinárodná bezpečnosť 2017, (pp. 32-37). Liptovský Mikuláš.

ŠKOLNÍK, M. 2019. Služby v logistike Ozbrojených síl SR. Zborník z konferencie Národná a medzinárodná bezpečnosť 2019. AOS, Katedra BOŠ. L. Mikuláš. 2019.

ŠKOLNÍK, M. a kol. Rozvoj ľudských a materiálových zdrojov v rezorte MO SR. Záverečná správa o riešení projektu vedy a výskumu VVV-05/2013.

TREBULA, M. 2019. Participácia Slovenskej republiky na Stálej štruktúrovanej spolupráci Európskej únie v oblasti bezpečnosti a obrany v roku 2018. Zborník vedeckých prác. BEZPEČNOSTNÉ FÓRUM 2019, Banská Bystrica, ISBN 978-80-972673-9-1

VV5/2020 Modernizácia pohotovostnej dávky potravín pre príslušníkov OS SR. 2020.

Priebežná správa projektu VV5/2020. AOS, Katedra LZ. Liptovský Mikuláš. 2020.

Doc. Ing. Miroslav ŠKOLNÍK, PhD
Akadémia ozbrojených síl GMRŠ
Liptovský Mikuláš, Demänovská cesta.
E-mail: mskolnik@centrum.sk

MIGRÁCIA AKO BEZPEČNOSTNÁ HROZBA PRE EÚ

MIGRATION AS A SECURITY THREAT TO THE EU

Róbert TOMÁŠEK

ABSTRACT

The new millenium has not only brought new technical advances ans a more comfortable way of life to humanity, but also security threats such as migration, demographic change, climate change and terrorism have deepened and expanded. At first glance, these security threats do not seem to be related, but the opposite is true. According to the UN, one hudndredth of the population has refugee status, with more tahn half of the total number of refugees being children. They were driven out of their own country by a bad economic, social or security situation. Most refugees from Africa and Asia are heading to Europe, which is difficult to deal with due to inconsistencies between Member States in dealing with migration and due to the high influx of refugees in individual waves.

Keywords: migration, security threat, refugee, Europian Union

ÚVOD

Dynamický vývoj ľudskej spoločnosti v posledných dekádach priniesol a pod vplyvom neustále sa prehlbujúcej globalizácie aj naďalej prináša množstvo signifikantných zmien vo všetkých sférach života spoločnosti (Ivančík – Nečas, 2017, s. 3). Žiaľ, takáto vysoká dynamika vývoja so sebou prináša okrem množstva pozitív i celý rad negatív, ktoré sa prejavujú v podobe najrôznejších bezpečnostných hrozieb – vojenských i nevojenských. Medzi najvážnejšie vojenské hrozby v súčasnosti patria, bez ohľadu na príčinu ich vzniku, najmä regionálne medzištátne konflikty a vnútroštátne občianske vojny (Ivančík – Nečas, 2012, s. 5). Medzi najvýznamnejšie nevojenské bezpečnostné hrozby možno zaradiť predovšetkým terorizmus vo všetkých jeho formách, proliferáciu zbraní hromadného ničenia, organizovaný zločin, kybernetické útoky na verejné i súkromné počítačové siete a systémy a nelegálnu masovú migráciu (Ivančík – Nečas, 2019, s. 3).

Migrácia predstavuje fenomén spätý s ľudstvu od jeho počiatku. Vďaka schopnosti pohybovať a prispôsobovať sa mohlo ľudstvo prežiť. Aj v minulosti boli dôvody migrácie podobné ako dnes – zlé sociálne, ekonomické, prírodné podmienky, vojny, epidémie, otrokárstvo. Človek má v sebe inštinktívne zakódované, že hľadá pre svoje prežitie vhodnejšie podmienky.

Nie je tomu inak ani dnes. Ľudia z Afriky a Ázie, ktorí utekajú pred chudobou, náboženským alebo politickým prenasledovaním, pred ekologickými, ekonomickými či politickými zlými podmienkami, sa snažia nájsť si lepšie podmienky pre svoj život v Európe. Aj keď je všeobecne u nás zaužívaný pojem utečenec, uvedený pojem slovenská legislatíva nedefinuje. Azylantom je cudzinec, ktorý nie je občanom SR (t. j. občan EÚ alebo občan mimo EÚ). Je to osoba, ktorej Slovenská republika udelila azyl ako jednu z foriem medzinárodnej ochrany pred prenasledovaním. Podľa práva EÚ je cudzinec synonymom pre štátneho príslušníka tretej krajiny (osoby, ktorá nie je občanom žiadneho členského štátu EÚ) (Európska migračná sieť, 2021).

Migrácia do EÚ, ktorá v roku 2015 nadobudla enormné rozmery, bola spúšťačom eskalácie nielen nacionalistických a xenofóbnych nálad u „domáceho“ obyvateľstva, ale aj spúšťačom pre populistických politikov Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Írska, ktorí využili uvedenú problematiku k zaisteniu odtrhnutia od EÚ, ku ktorému po referende nakoniec došlo 31. 1. 2020. Migrácia, ako fenomén a bezpečnostná hrozba dnešnej doby bola všeobecne vnímaná len okrajovo, kým neprišiel rok 2015 a EÚ riešila viac ako 1,3 milióna žiadostí o azyl od občanov tretích krajín. Uvedený stav postavil do pozoru nielen ako sme uviedli vyššie krajne extrémistické strany, skupiny a hnutia, ale celú EÚ vrátane jej legislatívnych a exekučných orgánov. Migrácia je podľa nášho názoru vážna bezpečnostná hrozba, ktorej treba venovať náležitú pozornosť zo strany nielen politikov, ekonómov, sociológov, ale aj obyvateľov EÚ.

So zvýšenou migráciou súbežne narástli aj iné bezpečnostné hrozby – organizovaný zločin, sociálne a ekonomické problémy, extrémizmus, ale aj klimatické zmeny, hoci by sa to mnohým na prvý pohľad tak nemuselo javiť. Bezpečnosť predstavuje multidimenzionálny vzájomne prepojený systém, ktorý funguje iba tak dobre, ako funguje jeho najslabší (najviac zanedbávaný) podsystém. Dlhú dobu boli takýmito podsystémami práve migrácia a klimatické zmeny. Zmena klímy je pritom ako sa uvádza v novej Bezpečnostnej stratégii SR (2021) globálna hrozba, ktorej dôsledky predstavujú zásadný zásah do fungovania každej spoločnosti. Jedným z jej súčasných najvýraznejších prejavov vo svete sú extrémne prejavy počasia, nedostatok vody a ohrozenie potravinovej bezpečnosti. To môže viesť štáty ku konfrontačnému správaniu, súpereniu alebo dokonca aj ku konfliktom o územie a prírodné zdroje, ako aj k nútenej migrácii obyvateľstva sužovaného ich nedostatkom. Súčasný rast spotreby a využívania prírodných zdrojov je dlhodobo neudržateľný, vedie k zhoršovaniu dôsledkov zmeny klímy a k znečisťovaniu ovzdušia, pôdy a vody, čo má závažný dopad aj na zdravie ľudí. Medzi najväčšie hrozby patrí aj strata biodiverzity, kolaps ekosystémov a nerovnomerný prístup k prírodným zdrojom, najmä vode, čo ohrozuje fungovanie spoločností, ekonomík a zvyšuje aj riziko vzniku a šírenia nebezpečných ochorení.

1 MIGRÁCIA AKO BEZPEČNOSTNÁ HROZBA

Zmeny v spoločnosti vyvolali vždy aj zmeny v oblasti bezpečnosti. Po páde bipolárneho systému na konci 20. storočia ustúpili hrozby použitia jadrových zbraní a zbraní hromadného ničenia akoby do úzadia záujmu verejnosti aj mnohých odborníkov. Do popredia sa postupne vzhľadom na zmeny nielen v oblasti vojenstva, ale aj v hospodárskej, spoločenskej, environmentálnej a v politickej sfére dostali „nové“ bezpečnostné hrozby. Kreovali sa postupne, tak ako sa vyvíjali zmeny v spoločnosti.

Globálne bezpečnostné prostredie ako je uvedené v Bielej knihe obrany SR (2013) bude aj naďalej charakteristické dynamickým vývojom, komplexnosťou, nestabilitou a neurčitosťou vývoja. Globalizácia ako hlavný faktor vývoja zvyšuje vzájomnú prepojenosť a závislosť medzi štátmi, a tým aj ich zraniteľnosť (napr. aktuálna celosvetová pandémia, klimatické zmeny, migrácia). Vzájomná závislosť medzi vnútornou a vonkajšou dimenziou bezpečnosti sa bude prehlbovať, pričom napätia, krízy a konflikty vo vnútri jednotlivých štátov budú ovplyvňovať aj ich vonkajšie bezpečnostné prostredie. Globálne pôsobiace trhové vzťahy môžu naďalej prehlbovať aj ekonomické nerovnosti medzi štátmi a polarizovať situáciu vo vnútri štátov s možným vyústením do napätí, kríz a konfliktov a následnej migrácie, ktoré môžu nadobudnúť medzinárodný charakter. Podľa Volnera (2005) vplyvom hlavne nelegálnej migrácie môžu následne vznikať ďalšie globálne problémy ako náboženské konflikty, kriminalita, nacionalizmus a rasizmus. Nelegálna migrácia sa preto stala prioritným problémom EÚ v boji proti organizovanému zločinu, a to hlavne prevádzačstvo, obchod s ľuďmi, účelové manželstvá, atď.

Súhlasíme s Poljakovičom (2020), že štát pri zaručení bezpečnosti musí zohľadňovať meniace sa bezpečnostné prostredie. V snahe o zabezpečenie bezpečnosti môže štát zvoliť dva prístupy. Buď bude svoju bezpečnosť zaručovať individuálne alebo v spolupráci s ďalšími suverénnymi štátmi. Slovenská republika (ako aj ďalšie krajiny EÚ) je súčasťou globálneho bezpečnostného prostredia. Bezpečnostné záujmy krajín EÚ sú prepojené takou silnou väzbou, že individuálne riešenia sú takmer nemožné. Napriek tomuto tvrdeniu je vplyvom masovej imigrácie do Európy vidieť v niektorých štátoch (napr. Maďarsku) snahu o vytváranie individuálnych riešení. Už menšie migračné vlny od roku 2011 prevažne z Líbye a Tuniskej republiky predstavovali pre Európu bezpečnostnú hrozbu. Neskôr sa tieto vlny začali rozširovať najmä o migrantov zo Sýrskej arabskej republiky a Irackej republiky.

Už v Bezpečnostnej stratégii SR z roku 2005 bola nelegálna a nekontrolovateľná migrácia prameniaca najmä zo zlých sociálno-ekonomických podmienok a nárastu počtu obyvateľstva v regiónoch susediacich s vyspelými alebo vyspelejšími krajinami Európy detekovaná ako ďalšia zo vzrastajúcich bezpečnostných hrozieb. V spojení s vlnou populizmu a absenciou či nedostatočnou integračnou kapacitou EÚ sa vytvárajú podmienky pre rast intolerancie, ktorá je prekážkou pre napĺňanie potrieb samotnej legálnej migrácie. Slovenská republika bola doteraz iba tranzitným územím pre migrantov, avšak zvyšujúcim sa ekonomickým rozvojom hrozba nelegálnej a nekontrolovateľnej migrácie narastá a Slovensko sa postupne stáva aj cieľovou krajinou. Nelegálna migrácia sa v súčasnosti často spája s rôznymi formami organizovaného zločinu (Bezpečnostná stratégia SR, 2005).

Slovenská republika je tranzitnou krajinou pre nelegálnych migrantov a aj cieľovou krajinou pre migrantov vstupujúcich do schengenského priestoru legálne alebo pseudolegálne. Ich pobyt sa stáva neoprávnený, ak dochádza k porušeniu cudzineckého a pobytového režimu alebo vykonávaniu nelegálnej práce. Európa ostáva vystavená migračnému tlaku ako na západnej stredomorskej migračnej trase vedúcej z Afriky, tak aj na východnej stredomorskej migračnej trase z nestabilných oblastí siahajúcich až do Ázie a nadväzujúcej na západobalkánsku trasu, ktorá prechádza aj územím Slovenskej republiky. Nelegálna masová migrácia spochybňuje kladné stránky prisťahovalectva a zvyšuje riziko obchodovania s ľuďmi. Nedostatočná miera integrácie migrantov môže byť zdrojom sociálneho napätia, nebezpečnostných hrozieb a sprostredkovane aj rastu podpory pre extrémistické politické ideológie a skupiny. Hrozbou je tiež šírenie radikalizmu medzi migrantami, k čomu môže prispieť aj ich sociálne vylúčenie. Na druhej strane množiace sa neoverené a nepravdivé informácie o migrácii a cudzincoch môže viesť k nárastu nenávistných prejavov a extrémizmu v spoločnosti. Ďalšie problémy, ktoré prináša nelegálna migrácia pre Slovenskú republiku, sú nelegálna práca a zamestnávanie, zavlečenie prenosných chorôb, uzatváranie účelových manželstiev a obchodovanie s ľuďmi, pričom osobitne zraniteľné sú maloleté osoby bez sprievodu. (Bezpečnostná stratégia SR, 2021)

Podľa Medzinárodnej organizácie pre migráciu (ďalej len IOM – International Organization for Migration), definuje základné pojmy nasledovne:

- za **migráciu** označuje proces, kedy jednotlivci i celé skupiny ľudí z rôznych dôvodov opúšťajú svoje domovy a delí sa na zahraničnú, vnútornú, dobrovoľnú, nútenú, legálnu, ilegálnu, krátkodobú a dlhodobú,
- **azylant** je cudzinec, ktorý splnil kritériá Dohovoru o právnom postavení utečencov (Ženevského dohovoru), čím bol uznaný za utečenca a bola mu poskytnutá medzinárodná ochrana vo forme azylu. V slovenskom právnom poriadku cudzinec, ktorý splnil podmienky stanovené zákonom č. 480/2002 Z. z. o azyle v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o azyle“), a ktorému Ministerstvo vnútra SR udelilo azyl,

- **cudzinec** je podľa zákona č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov v znení neskorších predpisov (ďalej „zákon o pobyte cudzincov“) je cudzincom každý, kto nie je štátnym občanom Slovenskej republiky. Cudzincami sú teda podľa slovenského právneho poriadku aj občania členských štátov EÚ, Európskeho hospodárskeho priestoru a Švajčiarskej konfederácie,
- **emigrant** je vysťahovalec, t. j. človek migrujúci z územia určitého štátu s úmyslom usadiť sa v inom štáte na dobu dlhšiu ako jeden rok,
- **migrant** je podľa definície OSN osoba, ktorá z akýchkoľvek dôvodov zmenila krajinu svojho trvalého resp. obvyklého pobytu a zo svojej domovskej krajiny sa presťahovala do inej krajiny minimálne na obdobie troch mesiacov. Slovenský právny poriadok však nepoužíva pojem migrant, ale cudzinec,
- **imigrant** je prisťahovalec, t. j. človek migrujúci na územie určitého štátu s úmyslom usadiť sa v ňom na dobu dlhšiu ako jeden rok,
- **utečenec** je soba, ktorá má opodstatnené obavy z prenasledovania z rasových, náboženských, národnostných a politických dôvodov, alebo pre príslušnosť k určitej sociálnej skupine a z dôvodu týchto obáv sa nemôže alebo nechce vrátiť do krajiny pôvodu, ani využiť ochranu tejto krajiny. Utečencom je tiež osoba bez štátnej príslušnosti, ktorá sa z vyššie spomenutých dôvodov nemôže alebo nechce vrátiť do krajiny svojho obvyklého bydliska. V slovenskom právnom poriadku bol pojem utečenec nahradený pojmom azylant,
- **vnútorne vysídlená osoba** je osoba alebo skupina osôb donútená ujsť alebo opustiť svoj domov alebo miesto svojho obvyklého pobytu, najmä v dôsledku alebo s cieľom predísť dôsledkom ozbrojeného konfliktu, situáciám všeobecného ohrozenia/násilia, porušovania ľudských práv alebo prírodných/človekom spôsobených katastrof, a ktorá neprekročila medzinárodne uznanú štátnu hranicu,
- **maloletý bez sprievodu** je podľa zákona č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele maloletý bez sprievodu nie je občan SR a nachádza sa na území SR bez sprievodu rodiča alebo inej plnoletej fyzickej osoby, ktorej by mohlo byť dieťa zverené do osobnej starostlivosti. (IOM, 2020)

Ako sme uviedli vyššie, migrácia nie je jav, ktorý existuje izolovane v spoločnosti. Predstavuje jeden z najdôležitejších bezpečnostných javov, ktoré majú multifaktorálny charakter a je ovplyvňovaný ďalšími bezpečnostnými javmi ako sú zlyhávajúce štáty, regionálne konflikty, organizovaný zločin, globalizácia, ekonomická nerovnováha, nacionalizmus a radikalizmus, energetická a surovinová závislosť, nevyvážený demografický vývoj, klimatické zmeny. Ako môžeme vidieť, uvedené javy v spoločnosti majú synergický efekt na vznik, vývoj a eskaláciu migrácie v EÚ.

Zlyhávajúce štáty hlavne afrického kontinentu, v ktorých nefunguje exekutíva, výkonná ani súdna moc regulárne, klientelizmus, nedostatočné zabezpečenie základných potrieb pre občanov ako sú voda a potraviny, vzdelanie, zdravotníctvo, dostatočná ochrana občanov pred rôznymi vojenskými, politickými alebo náboženskými skupinami a gangami, sú faktory, ktoré nútia občanov takéhoto štátu hľadať lepšie podmienky na prežitie mimo svoj štát a dokonca aj kontinent.

Regionálne konflikty (z pohľadu EÚ hlavne dlhotrvajúci konflikt na Blízkom Východe, na východe Ukrajiny, Abcházsko, atď.), občianske vojny a nepokoje, demonštrácie a puče sú dôvodom, prečo obyvatelia takýchto oblastí hromadne utekajú do krajín EÚ za svojimi príbuznými. Okrem „aktuálnych“ regionálnych konfliktov nesmieme zabudnúť na tzv. latentné konflikty, ktoré sú na istý čas „utlmené“ ale nie sú vyriešené, a sú vďačnou predvolebnou témou nacionálnych politikov, ktorí radi rozdúchavajú takéto konflikty.

Organizovaný zločin predstavuje pre každý štát ako aj celé spoločenstvo veľkú bezpečnostnú hrozbu, ktorú nie je ľahké eliminovať, vzhľadom na to, že organizácie fungujú v presne stanovenej hierarchii, operujú v rôznych častiach sveta, v mnohých štátoch majú vďaka klientelizmu a úplatkom podchytené aj exekutívu, výkonnú a súdnu moc. V súvislosti s migráciou sa organizovaný zločin zameriava hlavne na oblasť obchodovania s ľuďmi, prevádzačstvo, účelové manželstvá, atď.

Globalizácia a ekonomická nerovnováha predstavujú hrozby, ktoré zasahujú do všetkých oblastí nielen spoločnosti ale aj jednotlivca. Enormné množstvo bohatstva na jednej strane (v rukách asi 1 % populácie) ostro kontrastuje s miliónmi ľudí, ktorí nemajú na deň príjem v hodnote menšej ako jedno euro. Napriek „zbližovaniu" vďaka technológiám a výdobytkom spoločnosti, stále žije viac ľudí (a väčšina z nich sú deti!), ktoré nemajú ani na jedlo trikrát za deň.

Nacionalizmus a radikalizmus predstavuje fenomén, ktorý sa vo vlnách (podľa populizmu politikov) neustále vracia nielen do EÚ ale do celého sveta. Výrazný je momentálne z globálneho pohľadu islamský radikalizmus, ktorý prerástol do terorizmu a v novom miléniu si získal postavenie svetového aktéra bezpečnostnej politiky. Radikalizmus a nacionalizmus z druhej polovice 20. storočia realizovaný skupinami ako ETA, IRA, ap. stratili na sile. Nevymizli úplne, uvedené organizácie a skupiny stále „latentne" prežívajú, ale islamský radikalizmus, ktorý bol v menšinovej prevaha v tomto období, nadobudol nevídanú silu a rozmach na prelome milénia, a to hlavne po 11. septembri 2001. Aj islamizácia a následná radikalizácia súvisí s migráciou, zlými sociálnymi, ekonomickými či politickými podmienkami, ktoré radikalizujú mladých ľudí v tretích krajinách ako aj v samotnej EÚ.

Demografický vývoj predstavuje jednu z tých hrozieb, ktoré mnohí ani nepovažujú za bezpečnostnú hrozbu, keďže nemá „vojenský" charakter. Demografické prognózy predstavujú pritom jeden zo základných faktorov ovplyvňujúcich budúci vývoj spoločnosti. Dosahovanie ekonomického rastu štátu bude čím ďalej tým viac závislé od zvyšovania produktivity práce, prípadne od integrovania pracovnej sily z menej rozvinutých krajín. Migrácia sa javí ako jedno z možných riešení starnutia obyvateľstva EÚ, avšak pre jej pozitívny prínos pre spoločnosť prijímajúcu migrantov, by mali byť naplnené určite zásady ako úspešná integrácia a prispôsobenie sa životu a spoločenským pravidlám, zákonom a normám prijímajúcej krajiny, snaha o začlenenie sa do pracovného procesu, atď. Pri nenaplnení očakávaní na oboch stranách dochádza k zvýšenej tenzii medzi „pôvodným obyvateľstvom" a migrantami, čo vyúsťuje do xenofóbie, rasizmu, netolerancii a až do teroristických útokov.

Na Zemi žije v súčasnosti približne 7,7 miliardy ľudí, pričom pred dvesto rokmi sa predpokladá, že žila na Zemi len „asi" miliarda ľudí. Ako môžeme vidieť, populačný nárast je enormný a problémy z tohto populačného „skoku" začínajú mať katastrofálny dopad na planétu aj ľudstva. Spoločne s vývojom spoločnosti, vďaka priemyselnej revolúcii, významným technickým a medicínskym objavom vzrástol počet obyvateľom takmer v každom štáte (viď Tabuľka č. 1).

Ak by sme abstrahovali od migrácie, tak súčasný stav naznačuje pokles počtu obyvateľov EÚ už v najbližších 2 až 3 rokoch. Vývoj počtu obyvateľov bude do veľkej mieri ovplyvnený starnutím populácie a spomaľujúcim sa prirodzeným prírastkom. (Bencout, 2019)

Tabuľka 1 Predikcia počtu obyvateľov vo vybraných štátoch-predikcia UN bez migrácie

Názov	1950	2019	2050	2100	1950-2019	2019-2100
India	376 325	1 366 418	1 656 089	1 500 150	363%	110%
Čína	554 419	1 433 784	1 415 273	1 102 132	259%	77%
Nigéria	37 860	200 964	403 951	741 471	531%	369%
Pakistan	37 542	216 565	345 076	422 879	577%	195%
DR Kongo	12 184	86 791	195 001	363 966	712%	419%
Indonézia	69 543	270 626	335 282	334 842	389%	124%
USA	158 804	329 065	338 606	301 060	207%	91%
Európa	549 329	747 183	710 486	534 855	136%	72%
Japonsko	82 802	126 860	103 901	69 233	153%	55%
Rusko	102 799	145 872	132 075	114 440	142%	78%
Nemecko	69 966	83 517	74 154	56 528	119%	68%
Slovensko	3 437	5 457	4 946	3 717	159%	68%
Svet	**2 536 431**	**7 713 468**	**9 735 034**	**10 875 394**	**304%**	**141%**

Zdroj: Bencout, 2019

Uvedené bezpečnostné hrozby a fakty s nimi súvisiace nám predikujú, že riešenia pre problematiku migrácie do EÚ predstavujú náročný proces, ktorý by mal pozostávať z konsenzu nielen členských krajín EÚ, ale celého spoločenstva. Tento želaný stav však z nášho pohľadu nie je dosiahnuteľný, nakoľko jednotlivé krajiny rešpektujú medzinárodné spoločenstvo alebo EÚ len v intenciách, ako to vyhovuje ich aktuálnej politickej špičke. Téma migrácie je obzvlášť obľúbená predvolebná „karta“ populistických politikov naprieč celou Európou. Hľadanie východiska z nelegálnej migrácie sťažuje aj fakt, že krajiny v oblasti hraníc s EÚ sú si vedomé svojho postavenia a úlohy v oblasti migrácie a náležite to využívajú v prospech vlastných záujmov (čo je v podstate prirodzené, avšak s ohľadom na záujmy a bezpečnosť EÚ neželateľné).

2 MIGRÁCIA V EÚ

2.1 LEGISLATÍVNA ÚPRAVA PROBLEMATIKY MIGRÁCIE V EÚ

Európsky kontinent bol od nepamäti dejiskom migrovania rôznych národov a národností. Sami Európania v stredoveku objavením Ameriky a dobýjaním ďalších nepoznaných a vzdialených krajín (Ázia, Austrália, Tichomorie, atď.) migrovali doslova naprieč celým svetom. Postupným vývojom spoločnosti, technickými výdobytkami a modernizáciou nastal v Európe trend starnutia obyvateľstva, ktorý má negatívny dopad nielen na sociálne, ale aj ekonomické a hospodárske záujmy EÚ. Preto sa lídri rozhodli, že migrácia (legálna!) by mohla byť výborným riešením uvedeného problému. Avšak okrem legálnej migrácie, začala expandovať migrácia nelegálna, s ktorou sa spája prudký nárast organizovaného zločinu, sociálnych a ekonomických problémov, náboženského a etnického radikalizmu, xenofóbie a nacionalizmu.

Ženevský dohovor z roku 1951 o právnom postavení utečencov (zmenený a doplnený Newyorským protokolom z roku 1967) už asi 70 rokov definuje, kto je utečencom a ustanovuje spoločný prístup k utečencom, ktorý je jedným zo základných kameňov rozvoja spoločného azylového systému v rámci EÚ. Od roku 1999 EÚ pracovala na vytvorení spoločného európskeho azylového režimu v súlade so Ženevským dohovorom a inými príslušnými

medzinárodnými nástrojmi. Haagsky program prijali hlavy štátov a predsedovia vlád 5. novembra 2004. Predkladá myšlienku spoločného európskeho azylového systému (CEAS), predovšetkým predstavuje výzvu na vytvorenie spoločných postupov a jednotného postavenia osôb, ktorým bol udelený azyl alebo doplnková ochrana Európskej komisie. Spolu s plánom politiky v oblasti azylu bol tento program predložený v júni 2008 a zahŕňal všetky tri piliere na podporu rozvoja spoločného európskeho azylového systému:

- viac harmonizácie noriem ochrany prostredníctvom ďalšieho zosúlaďovania azylových právnych predpisov členských štátov EÚ,
- efektívna a dobre podporovaná praktická spolupráca,
- zvýšená solidarita a pocit zodpovednosti medzi členskými štátmi EÚ a medzi EÚ a nečlenskými krajinami (Štatistika o migrácii do Európy, 2021).

V tejto súvislosti Európska komisia v roku 2009 predložila návrh na zriadenie Európskeho podporného úradu pre azyl (EASO). Úrad EASO podporuje členské štáty EÚ v ich úsilí o dôslednejšiu a spravodlivejšiu azylovú politiku. Poskytuje tiež technickú a operačnú podporu členským štátom, ktoré čelia osobitným tlakom (inými slovami tým členským štátom, ktoré prijímajú veľký počet žiadateľov o azyl). Úrad EASO začal plne fungovať v júni 2011 a v spolupráci s Európskou komisiou a Vysokým komisárom OSN pre utečencov (UNHCR) pracoval na zvýšení svojej kapacity, činnosti a vplyvu. V máji 2010 Európska komisia predstavila akčný plán pre maloleté osoby bez sprievodu, ktoré sa považujú za najohrozenejšie a najzraniteľnejšie obete migrácie. Tento plán si kladie za cieľ vytvoriť koordinovaný prístup a zaväzuje všetky členské štáty EÚ, aby poskytovali vysoké štandardy prijímania, ochrany a integrácie maloletým bez sprievodu. Ako doplnok k tomuto akčnému plánu vypracovala Európska migračná sieť komplexnú štúdiu EÚ o politikách prijímania, ako aj o návratových a integračných opatreniach pre maloletých bez sprievodu. (Štatistika o migrácii do Európy, 2021)

V oblasti migračnej politiky EÚ bolo vypracovaných niekoľko smerníc. Štyri hlavné právne nástroje v oblasti azylu - ktoré všetky v súčasnosti podliehajú návrhom na nahradenie alebo prepracovanie sú:

- Kvalifikačnej smernice 2011/95 / EÚ o normách, ktoré musia spĺňať štátni príslušníci z krajín mimo EÚ a osôb bez štátnej príslušnosti ako osôb pod medzinárodnou ochranou, o jednotnom postavení utečencov alebo osoby, ktoré majú nárok na doplnkovú ochranu;
- Smernica 2013/32 / EÚ o spoločných postupoch pri udeľovaní a odnímaní medzinárodnej ochrany;
- Smernica o podmienkach 2013/33 / EÚ, ktorou sa stanovujú normy pre prijímanie žiadateľov o medzinárodnú ochranu;
- Nariadenia Dublin (EÚ) 604/2013, ktorým sa stanovujú kritériá a postupy na určenie členského štátu Európskej únie zodpovedného za posúdenie žiadosti o medzinárodnú ochranu podanej v jednom z členských štátov štátnym príslušníkom tretej krajiny (štátneho príslušníka tretej krajiny) alebo osoba bez štátnej príslušnosti (Štatistika o migrácii do Európy, 2021).

Operačná a finančná podpora EÚ pomohla členským štátom pri riešení problému migrácie. Európska komisia ponúka členským štátom najmä pokračujúcu finančnú podporu v rámci Azylového, migračného a integračného fondu (AMIF). AMIF účinne a úspešne podporuje spoločnú reakciu Únie na migračnú krízu a zároveň poskytuje znak solidarity členským štátom v prvej línii. V apríli 2016 Európska komisia prijala oznámenie, ktorým sa začína proces reformy CEAS. Zahŕňalo to možnosti spravodlivého a udržateľného systému

prideľovania žiadateľov o azyl medzi členské štáty EÚ, ďalšiu harmonizáciu azylových postupov a noriem s cieľom vytvoriť rovnaké podmienky v celej EÚ, a tým znížiť príťažlivé faktory vyvolávajúce nepravidelný sekundárny pohyb, a posilnenie mandát úradu EASO. V máji 2016 Európska komisia predstavila prvý balík reforiem vrátane návrhov na zavedenie udržateľného a spravodlivého dublinského systému, posilnenie systému „Eurodac" a zriadenie Európskej agentúry pre azyl. V júli 2016 Európska komisia predložila druhý súbor návrhov týkajúcich sa reformy CEAS, napríklad vytvoriť rámec pre presídlenie pre EÚ a spoločný postup pre medzinárodnú ochranu, ako aj prepracované znenie právnych predpisov o normách pre prijímanie žiadateľov o medzinárodnú ochranu. V marci 2019 Európska komisia informovala o pokroku dosiahnutom za posledné 4 roky a stanovila opatrenia, ktoré sú stále potrebné na riešenie okamžitých a budúcich výziev v oblasti migrácie (Štatistika o migrácii do Európy, 2021).

V septembri 2020 Európska komisia predstavila Nový pakt o migrácii a azyle. Tento pakt poskytuje komplexný prístup spájajúci politiku v oblasti migrácie, azylu, integrácie a správy hraníc a uznáva, že celková účinnosť závisí od pokroku na všetkých frontoch. Vytvára rýchlejšie a plynulejšie migračné procesy a silnejšie riadenie migračných a hraničných politík podporované modernými systémami IT a efektívnejšími agentúrami. Zameriava sa na zníženie nebezpečných a nepravidelných trás a podporu udržateľných a bezpečných legálnych ciest pre tých, ktorí potrebujú ochranu. Odráža skutočnosť, že väčšina migrantov prichádza do EÚ legálnymi kanálmi, ktoré by sa mali lepšie prispôsobiť potrebám trhu práce v EÚ (Štatistika o migrácii do Európy, 2021).

Európska komisia už v roku 2000 vymenovala tri hlavné kategórie legálnej migrácie do priestoru EÚ, a to: migrácia z humanitárnych dôvodov, migrácia z dôvodu zlučovania rodín a migrácia z ekonomických dôvodov. Členské štáty EÚ pritom tradične poskytujú ochranu z humanitárnych dôvodov, hlavne na základe Ženevskej dohody o právnom postavení utečencov z roku 1951. Krajiny EÚ pripravujú ucelenú prisťahovaleckú politiku s cieľom využiť príležitosti, ktoré vyplývajú z legálnej migrácie a zároveň riešiť problémy spojené s nelegálnou migráciou. Pri legálnej migrácii ide o kontrolovanú činnosť, na základe ktorej získavame prehľad o pohybe osôb, preto je pre absenciu prehľadu nebezpečnejšia nelegálna migrácia. Medzi opatrenia EÚ proti nelegálnej migrácií patrí upevnenie vonkajších hraníc EÚ, na čo slúži predovšetkým spoločná vízová politika, ktorú členské štáty budujú v rámci tzv. schengenského systému. Po implementácii tohto systému EÚ stanovila na základe nariadenia z roku 2001 zoznam tretích krajín, ktorých príslušníci musia, resp. nemusia mať pri prekračovaní vonkajších hraníc EÚ vízum (Scheu, 2011).

Tieto podmienky podrobnejšie upravuje tzv. Kódex schengenských hraníc. Uvedený kódex okrem iného popisuje, že migrácia a prekročenie vonkajších hraníc veľkým počtom migrantov z tretích krajín by sa nemali považovať za ohrozenie verejného poriadku, alebo vnútornej bezpečnosti. V čase, kedy bol kódex ustanovený Nariadením Európskeho parlamentu a Rady EÚ 2016/399 z 09.03.2016, už EÚ čelila migračnej kríze. Vzhľadom na prebiehajúce skutočnosti ide o veľmi odvážny a liberálne formulovaný text zakotvený v spomínanom kódexe. (Poljakovič, 2020) Napríklad bod č. 5 kódexu jasne hovorí, že spoločné pravidlá pohybu osôb cez hranice nespochybňujú ani neovplyvňujú práva na voľný pohyb, ktoré požívajú občania Únie a ich rodinní príslušníci a štátni príslušníci tretej krajiny a ich rodinní príslušníci, ktorí podľa dohôd medzi Úniou a jej členskými štátmi na jednej strane a týmito tretími krajinami na druhej strane požívajú práva na voľný pohyb rovnocenné právam občanov Únie (Kódex schengenských hraníc, 2016).

2.2 MIGRÁCIA V EÚ ČÍSLACH

Kontrola hraníc EÚ nezahŕňa len kontroly osôb na hraničných priechodoch a dozor hraníc mimo týchto hraničných priechodov, ale aj analýzu rizík pre vnútornú bezpečnosť a hrozieb, ktoré môžu mať vplyv na bezpečnosť vonkajších hraníc. Preto je potrebné stanoviť podmienky, kritériá a podrobné pravidlá, ktorými sa budú riadiť kontroly na hraničných priechodoch a dozor na hraniciach vrátane kontrol v Schengenskom informačnom systéme (Kódex schengenských hraníc, 2016).

Azyl je forma medzinárodnej ochrany poskytovaná štátom na jeho území. Poskytuje sa osobe, ktorá sa nemôže domáhať ochrany vo svojej krajine občianstva a / alebo bydliska, najmä zo strachu pred prenasledovaním z dôvodu rasy, náboženstva, národnosti, príslušnosti k určitej sociálnej skupine alebo politického názoru. Z dôvodu prepuknutia COVID-19 a súvisiaceho zavedenia pohybových obmedzení a uzatvorenia hraníc niektoré krajiny prijali určité administratívne opatrenia (napr. Dočasné zatvorenie azylových orgánov, pozastavenie azylových pohovorov, pozastavenie podávania žiadostí), čo malo za následok pokles v počte žiadostí o azyl v roku 2020 (viď nižšie) (Žiadosti o azyl v EÚ v rokoch 1990-2020, 2021).

Vzhľadom na stále aktuálnu pandemickú situáciu nielen v EÚ ale celosvetovo predpokladáme, že údaje ohľadom migrácie budú mať za rok 2020 oproti roku 2019 nižšie hodnoty. V roku 2019 mala Európa približne 446,8 milióna obyvateľov, z toho bolo 20,9 milióna občanov tretích krajín (4,7 % všetkých obyvateľov EÚ) a 34,2 milióna osôb, ktoré sa narodili mimo EÚ (čo je 7,7 % všetkých obyvateľov EÚ).

V roku 2018 sa prisťahovalo do EÚ 2,2 milióna osôb, 900-tisíc osôb sa z EÚ vysťahovalo, čo predstavuje celkové čisté „prisťahovalectvo“ do EÚ na úrovni 1,3 milióna osôb. Vzhľadom na fakt, že v EÚ sa narodilo 4,2 milióna detí a 4,7 milióna ľudí umrelo, by sa bez migrácie európska populácia zmenšila o pol milióna obyvateľov. V roku 2019 boli vydané 3 milióny prvých povolení na pobyt v EÚ (viď Graf č. 1).

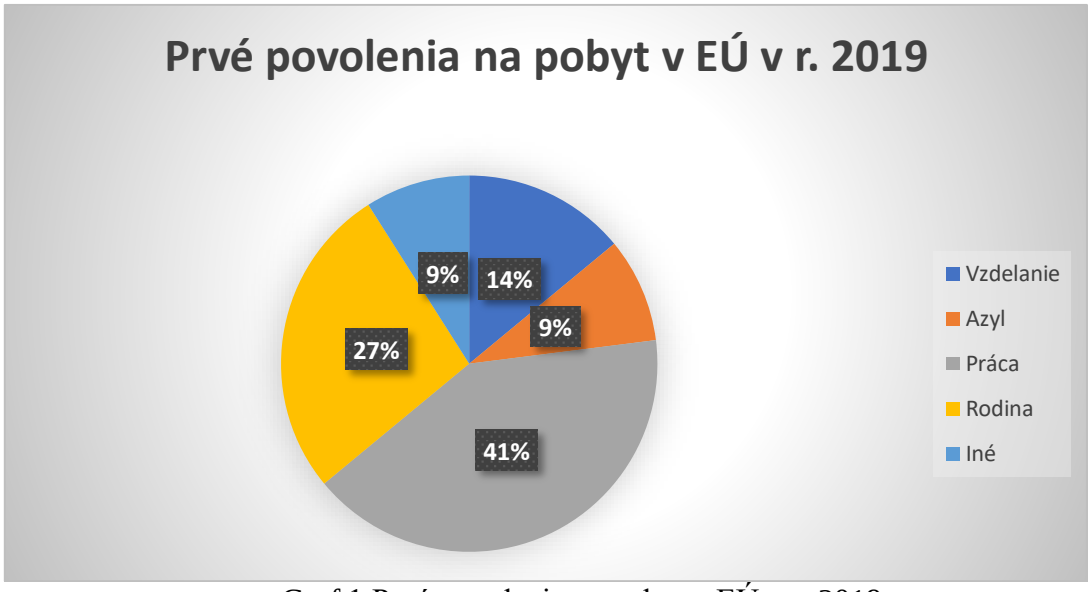

Graf 1 Prvé povolenia na pobyt v EÚ v r. 2019
Zdroj: vlastné spracovanie podľa „Štatistika o migrácii do EÚ“ (2021)

Ako vyplýva z grafu č. 1, väčšina schválených prvých žiadostí o azyl v EÚ v roku 2019 pripadala na žiadosti týkajúce sa práce (41 %) a rodiny (27 %). Na porovnanie sme podľa

ročenky Prezídia Policajného zboru Úradu hraničnej a cudzineckej polície z roku 2020 v grafe č. 2 spracovali schválenie žiadostí o azyl v SR.

Žiadatelia o azyl pochádzali v roku 2019 z takmer 150 krajín. V EÚ bolo podaných 699 000 žiadostí, z ktorých 631 000 tvorili žiadosti podané prvýkrát, čo je 12 % nárast od roku 2018. Čoraz väčší počet žiadateľov prichádza do EÚ legálne z krajín s bezvízovým stykom (27 % žiadateľov, ktorí žiadosť podali prvýkrát v roku 2019), a to najmä z týchto z Venezuely (7,1 % všetkých žiadateľov, ktorí žiadosť podali prvýkrát), z Kolumbie (5,0 %), z Gruzínska (3,2 %) a Albánska (2,7 %). Väčšina prvých žiadostí bola podaná v Nemecku (142 450), vo Francúzsku (138 290), v Španielsku (115 175), v Grécku (74 910) a v Taliansku (35 005). (Štatistika o migrácii do Európy, 2021)

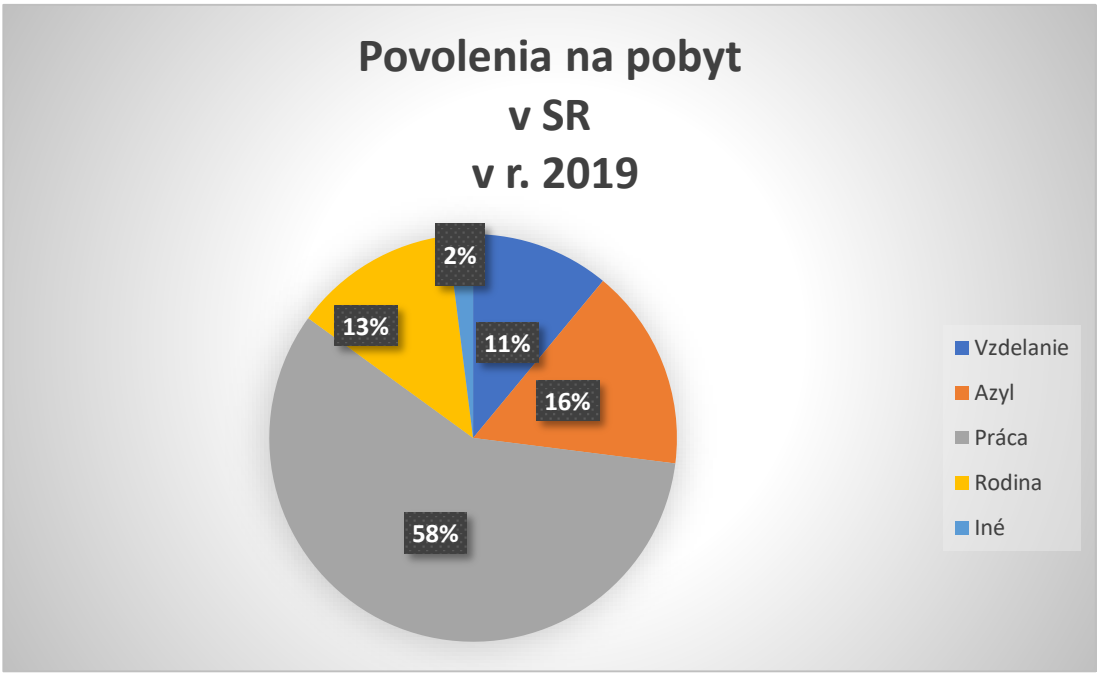

Graf č. 2 Povolenia na pobyt v SR v r. 2019
Zdroj: vlastné spracovanie podľa Štatistický prehľad legálnej a nelegálnej migrácie v SR (2020)

V roku 2020 požiadalo o medzinárodnú ochranu v členských štátoch EÚ 416 600 žiadateľov o azyl. Viac ako tri štvrtiny (78,7%) prvých žiadateľov o azyl v EÚ v roku 2020 mali menej ako 35 rokov, tí vo vekovom rozmedzí 18–34 rokov predstavovali o niečo menej ako polovicu (47,7%) z celkového počtu prvovýrobcov, zatiaľ čo takmer jednu tretinu (31,0%) z celkového počtu prvovoličov tvorili maloletí vo veku menej viac ako 18 rokov. Rozdelenie podľa veku medzi prvými žiadateľmi o azyl bolo bežné takmer vo všetkých členských štátoch EÚ, pričom najväčší podiel žiadateľov tvoria osoby vo veku od 18 do 34 rokov.

Z tohto vzoru však bolo niekoľko výnimiek:

- Nemecko, Chorvátsko a Švédsko uviedli vyšší podiel žiadateľov o azyl mladších ako 18 rokov,
- Estónsko uviedlo vyšší podiel žiadateľov o azyl vo veku 35-64 rokov,
- zatiaľ čo v Maďarsku bol vyšší podiel žiadostí pozorovaný od žiadateľov o azyl mladších ako 18 rokov a osôb vo veku 35-64 rokov. (Žiadosti o azyl v EÚ v rokoch 1990-2020, 2021)

Distribúcia osôb, ktoré po prvýkrát žiadajú o azyl podľa pohlavia, ukazuje, že o azyl požiadalo viac mužov (63,8%) ako žien (36,1%), pričom neznáma kategória predstavovala zvyšných 0,1%. Z najmladšej vekovej skupiny (0–13 rokov) predstavovali muži 51,2% z celkového počtu žiadateľov v roku 2020. Väčšie rozdiely sa pozorovali u žiadateľov o azyl vo veku 14–17 alebo 18–34 rokov, kde 71,7% a 71,8 %, resp. prvých uchádzačov, boli muži, pričom tento podiel klesol späť na 59,2% vo vekovej skupine 35–64 rokov. V celej EÚ počet žiadateľov v roku 2020 prevýšil počet žiadateľov nad mužmi nad žiadateľmi o azyl vo veku 65 rokov a viac, hoci táto skupina bola relatívne malá, čo predstavovalo iba 0,8% (0,5% ženy a 0,3% muži) z celkového počtu osôb, ktoré podali žiadosť prvýkrát (Žiadosti o azyl v EÚ v rokoch 1990-2020, 2021).

Žiadatelia o azyl v SR v roku 2019 pochádzali z 30 „tretích" krajín a bolo ich 232, pričom najviac ich bolo z Afganistanu (90), Irán (46), Arménsko (14). Pre porovnanie, v roku 2020 žiadalo o azyl v SR 283 osôb, pričom najviac ich bolo opäť z Afganistanu (50), Maroka (41) a Sýrie (38) (Štatistický prehľad legálnej a nelegálnej migrácie v SR, 2020).

Uvedené fakty potvrdzujú, že pre migrantov predstavujú krajiny ako SR, Česká republika, Maďarská republika iba „prechodnú" krajinu, cez ktorú sa chcú dostať do cieľovej krajiny, ktorými sú Nemecko, Francúzsko, Španielsko. Je to spôsobené nielen lepšími sociálnymi dávkami a pracovnými možnosťami uvedených štátov, ale aj tým, že v nich osoby z tretích krajín majú silné rodinné a náboženské zázemie, ktoré v krajinách ako SR, ČR, Maďarsko takmer absentujú. SR bola kritizovaná, že ako jediná krajina v EÚ nemá oficiálnu mešitu ani uznaný islam za štátne náboženstvo. Väčšina osôb z tretích krajín, ktoré legálne alebo nelegálne prekročili hranice SR (okrem početnej skupiny z Ukrajiny, Srbska a Číny) je moslimov.

Zvláštnu skupinu žiadateľov o azyl tvoria maloletí bez sprievodu. V roku 2020 bolo v EÚ podaných 13 600 žiadostí od maloletých bez sprievodu; 9,6% všetkých maloletých bolo bez sprievodu (pozri obrázok 6). Vo väčšine členských štátov EÚ bol v roku 2020 podiel maloletých bez sprievodu nižší ako 50%. Iba päť členských štátov zaznamenalo vyššiu mieru: Portugalsko (50,0%), Slovensko (56,3%), Rumunsko (62,2%), Bulharsko a Slovinsko (po 71,0%). Spomedzi členských štátov EÚ bol najvyšší podiel pozitívnych konečných rozhodnutí z celkového počtu konečných rozhodnutí v roku 2020 zaznamenaný v Bulharsku (89,5%), nasledovanom Rakúskom (61,7%), Írskom (59,3%), Holandskom (46,5%) a Taliansko (40,7%). Naopak, v Portugalsku boli všetky konečné rozhodnutia negatívne. Na konci roku 2020 vnútroštátne orgány stále posudzovali 765 700 žiadostí o medzinárodnú ochranu v členských štátoch EÚ. Na konci roku 2019 bol tento údaj vyšší (928 900). Nemecko malo na konci roku 2020 najväčší podiel nevybavených žiadostí v EÚ (257 200, alebo 33,6% z celkovej EÚ), pred Francúzskom (151 200 alebo 19,7%), Španielskom (103 400 alebo 13,5%) , Grécko (62 300 alebo 8,1%) a Taliansko (53 900 alebo 7,0%) (Žiadosti o azyl v EÚ v rokoch 1990-2020. 2021).

Ako sa uvádza v dokumente Žiadosti o azyl v EÚ v rokoch 1990-2020 (2021), žiadosti dosiahli vrchol v rokoch 2015 a 2016 a v rokoch 2017 až 2020 poklesli. Pokles v roku 2020 je čiastočne spôsobený skutočnosťou, že Spojené kráľovstvo už nie je súčasťou EÚ ako aj pandémiou COVID-19. Pre porovnanie počtu žiadostí o azyl pred „migračnou krízou v EÚ" a aktuálnou „pandemickou krízou" pridávame informácie z uvedeného dokumentu:

- 259 635 žiadostí o azyl v roku 2010
- 309 045 žiadostí o azyl v roku 2011
- 335 290 žiadostí o azyl v roku 2012
- 431 100 žiadostí o azyl v roku 2013

- 626 965 žiadostí o azyl v roku 2014
- 1 322 850 žiadostí o azyl v roku 2015
- 1 260 920 žiadostí o azyl v roku 2016
- 712 250 žiadostí o azyl v roku 2017
- 664 410 žiadostí o azyl v roku 2018
- 744 810 žiadostí o azyl v roku 2019
- 471 630 žiadostí o azyl v roku 2020.

Uvedené údaje jasne naznačujú eskaláciu migrácie v rokoch 2015-2016, kedy dosiahla dvojnásobné hodnoty a v mnohých krajinách EÚ začali hlavne populistickí politici biť na poplach a vyvolávať vlnu strachu, xenofóbie a ultrapravicových nálad. Počet migrantov začal postupne klesať, pričom vzhľadom na celosvetovú pandémiu COVID-19 sa markantne takmer o polovicu znížil počet migrantov v roku 2020.

Aktuálna bezpečnostná a politická situácia v Afganistane vyvoláva obavy medzinárodného spoločenstva ohľadom zaistenia bezpečnosti, dodržiavania základných ľudských práv a slobôd občanov Afganistanu, ale aj otázku novej migračnej vlny súvisiacej s uvedenými zmenami, ktorá zasiahne nielen región, ale bude mať celosvetový charakter.

ZÁVER

Migrácia, hoci je ľudstvu prirodzená, pokiaľ bola väčších rozmerov, predstavovala bezpečnostnú hrozbu. Bola dôvodom na zánik štátov, kultúr, civilizácií. Je to jav, ktorému nie je možné úplne zabrániť. Vzhľadom na faktory, ktoré aktuálnu migračnú vlnu do EÚ vyvolali a dôsledky, ktoré so sebou prináša, predstavujú pre obyvateľov ako aj politikov únie výzvu a zároveň hrozbu, ktorú je potrebné riešiť. Predpokladáme sa, že imigračný tlak na Európu bude aj naďalej narastať nielen vplyvom konfliktov v Afrike a na Blízkom východe, ale aj vplyvom klimatických zmien.

Kľúčovými faktormi nestability v regiónoch Blízkeho a stredného východu, severnej Afriky a regiónov Sahelu a Afrického rohu sú pretrvávajúce ozbrojené konflikty a vojenské prevraty vyplývajúce tak z intenzívneho súperenia tamojších štátov o regionálne líderstvo a vplyv, kontrolu nad surovinami, ako aj z nahromadených konfliktov etnického, náboženského, ale aj ekonomického, sociálneho a environmentálneho charakteru. Situáciu v týchto regiónoch ovplyvňuje aj geopolitické súperenie vonkajších aktérov. Osobitný problém predstavuje šírenie radikálnych ideológií a terorizmu, ktoré nachádzajú živnú pôdu v krajinách so slabými inštitúciami a nízkou legitimitou vlád. Je preto vysoko pravdepodobné, že tieto regióny budú pre euroatlantický priestor zdrojom bezpečnostných hrozieb a výziev, akými sú terorizmus, šírenie náboženského extrémizmu a nelegálna migrácia (Bezpečnostná stratégia SR, 2021).

Väčšina odborníkov sa zhoduje v názore, že najzásadnejšia súčasná otázka z hľadiska nelegálnej migrácie do EÚ a s ňou súvisiacimi faktormi, ako je nerovnomerný demografický vývoj, je otázka vývoja demografie krajín Subsaharskej Afriky. Ide o región pozostávajúci zo 46 štátov vyznačujúcich sa okrem iného extrémnou chudobou a ťažkými klimatickými podmienkami, v ktorých žije približne 1 miliarda ľudí. Príkladom pre tento región môže byť niekoľko krajín juhovýchodnej Ázie, ktoré v druhej polovici minulého storočia stáli pred podobným problémom akým tieto Africké krajiny čelia dnes (Bencout, 2019).

Aj keď pandemická situácia v minulom roku utlmila legálnu aj nelegálnu migráciu, aktuálne už opäť grécke a talianske ostrovy riešia príliv nelegálnych utečencov, pričom je proces s nimi sťažený o hrozbu rozšírenia COVIDu a jeho mutácií naprieč kontinentami.

V boji proti nelegálnej migrácii bude Slovenská republika naďalej aktívne formovať migračnú politiku EÚ s cieľom kontrolovať migračné toky do štátov EÚ, chrániť vonkajšie hranice EÚ a presadzovať udržateľnú migračnú a azylovú politiku EÚ. SR bude naďalej posilňovať účinnosť kontroly hraníc v boji proti nelegálnemu prekročeniu hraníc a prevádzačstvu a podporovať dôsledné uplatňovanie predpisov v oblasti pobytu cudzincov a ich práv. Podporí uprednostnenie návratovej politiky vo vzťahu k tretím krajinám tak vo forme dobrovoľných návratov, ako aj vo forme nútených návratov a readmisií a v tejto oblasti bude využívať medzinárodnú spoluprácu. SR prijme legislatívne zmeny umožňujúce rozšírenie trestného činu prevádzačstva aj na hranice členských štátov schengenského priestoru. Bude sa aktívne podieľať na odstraňovaní príčin nelegálnej migrácie v krajinách pôvodu, vrátane využitia nástrojov rozvojovej spolupráce a humanitárnej pomoci a uplatňovania účinných riešení, ktoré by viedli k zmierneniu migrácie z dôvodu zmeny klímy (Bezpečnostná stratégia SR, 2021).

Jedným z hlavných úspechov Únie v otázkach legálnej a nelegálnej migrácie je vytvorenie priestoru, v rámci ktorého je zaručený voľný pohyb osôb cez vnútorné hranice. V priestore bez kontroly vnútorných hraníc je potrebné spoločne reagovať na situácie, ktoré závažne vplývajú na verejný poriadok alebo vnútornú bezpečnosť tohto priestoru, jeho častí alebo jedného či viacerých členských štátov, a to možnosťou dočasne obnoviť kontrolu vnútorných hraníc za výnimočných okolností, ale bez toho, aby bola ohrozená zásada voľného pohybu osôb. Vzhľadom na dosah, ktorý takáto posledná možnosť môže mať na všetky osoby, ktoré majú právo sa pohybovať v priestore bez kontroly vnútorných hraníc, by sa podmienky a postupy na obnovu takýchto opatrení mali stanoviť tak, aby mali výnimočný charakter a aby sa rešpektovala zásada proporcionality. Rozsah a trvanie dočasného obnovenia takýchto opatrení by sa malo obmedziť na nevyhnutné minimum potrebné na reakciu na závažné ohrozenie verejného poriadku alebo vnútornej bezpečnosti (Kódex schengenských hraníc, 2016).

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BEZPEČNOSTNÁ STRATÉGIA SR, 2005

BEZPEČNOSTNÁ STRATÉGIA SR, 2021

BIELA KNIHA O OBRANE SR, 2013

BENCONT - WEEKLY REPORT. Demografia v rokoch 1950 – 2100. roč. 2019, č. 46 [on-line]. [cit. 2020.12.5.] Dostupné na: http://www.bencont.sk/app/cmsSiteAttachment.php?ID=260&disposition=inline

EURÓPSKA MIGRAČNÁ SIEŤ. [on-line]. [cit. 2021.06.20] Dostupné na: https://www.emn.sk/sk/migracny-slovnik.html

IOM. Základné pojmy o migrácii. [on-line]. [cit. 2021.06.20] Dostupné na: https://www.iom.sk/sk/pre-media/zakladne-pojmy-o-migracii.html

IVANČÍK, R. – NEČAS, P. 2017. Privatizácia vojenstva: Súkromné vojenské spoločnosti. Ostrava : Key Publishing, 2017. 156 s. ISBN 978-978-80-7418-269-3.

IVANČÍK, R. – NEČAS, P. 2019. Terorizmus: Globálna bezpečnostná hrozba. Ostrava : Key Publishing, 2019. 163 s. ISBN 978-978-80-7418-319-5.

IVANČÍK, R. – NEČAS, P. 2012. International Security from the View of Postmodern Conflicts on African Continent. Rzeszów : Publishing house AMELIA, 2012. 168 s. ISBN 978-83-63359-44-7.

KÓDEX SCHENGENSKÝCH HRANÍC - NARIADENIE EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY (EÚ) 2016/399

POLJAKOVIČ, P. 2020. Geografické aspekty imigrácie v európskom priestore a ich možný dopad na národnú a medzinárodnú bezpečnosť. L. Mikuláš: AOS gen. M. R. Štefánika, L. Mikuláš. 2020. Dizertačná práca, 115 s.

SCHEU, H. CH., 2011. Migrace a kulturní konflikty. 1. vyd. Praha: Auditorium. ISBN 978-80-87284-07-0.

ŠTATISTICKÝ PREHĽAD LEGÁLNEJ A NELEGÁLNEJ MIGRÁCIE V SR. Bratislava: Prezídium policajného zboru Úrad hraničnej a cudzineckej polície. 2020, s. 104. roč. 2020 Štatistický prehľad legálnej a nelegálnej migrácie v SR, 2020

ŠTATISTIKA O MIGRÁCII DO EURÓPY. [on-line]. [cit. 2021.06.20] Dostupné na: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/statistics-migration-europe_sk#developmentsin20192018

VOLNER, Š., 2005. Problémy bezpečnsoti v 21. Storočí. Banská Bystrica: Euroatlantické centrum. ISBN: 80-969306-1-3.

ŽIADOSTI O AZYL V EÚ V ROKOCH 1990 – 2020. [on-line]. [cit. 2021.06.21] Dostupné na: https://www.consilium.europa.eu/sk/infographics/asylum-applications-since-1990/

PhDr. Róbert TOMÁŠEK
AOS gen. M. R. Štefánika L. Mikuláš,
Katedra bezpečnosti a obrany
roberttomasek.tomasek@gmail.com

ANALÝZA KONFLIKTU V SÝRII

ANALYSIS OF THE CONFLICT IN SYRIA

Milan TURAJ

ABSTRACT

The aim of this article is to analyze the conflict in Syria, its object, subject, players and environment. Further it is describing the possible political development and solutions of this conflict. First chapter in first part focuses on general definition of conflicts object and in second part on analysis of Syria conflict object. Second chapter in first part focuses on general definition of conflicts subject and in second part on analysis of Syria conflict subject. The third chapter in first part focuses on general definition of conflicts players and in second part on analysis of Syria conflict players. The fourth chapter in first part focuses on general definition of conflicts environment and in second part on analysis of Syria conflicts players. In final, fifth, chapter are described the possible scripts of solution of conflict in Syria.

Keywords: conflict, civil war, object of conflict, subject of conflict, players of conflict, environment of conflict

ÚVOD

Konflikt treba chápať ako dynamický fenomén, ktorý má svoj začiatok a svoj koniec. Medzi tým môže nastať veľa procesov, javov a udalostí, ktoré ovplyvnia intenzitu a dobu trvania konfliktu. Efektívne riadenie konfliktov vyžaduje venovať trvalú pozornosť analýze vývoja vzťahov subjektov počas celej doby ich koexistencie. To potom umožní včas, už v predkonfliktnej fáze, na vznikajúce zárodky rozporov a vznikajúce protirečenia reagovať.

Samotná dynamika konfliktu, priebeh eskalácie, v plnej miere odráža pozície aktérov, mieru ich záujmu na uspokojení svojich potrieb, ako aj na dispozičných a použitých silách a prostriedkoch na dosiahnutie cieľov v konflikte (Kompan, 2020).

Správanie sa aktérov počas konfliktu v značnej miere ovplyvní i priebeh postkonfliktného obdobia a postkonfliktnej rekonštrukcie. Ak mal konflikt násilnú formu, spojenú s vysokými ľudskými obeťami a materiálnymi stratami, resp. ak bol konflikt ukončený porážkou jedného z aktérov, postkonfliktná obnova je nemysliteľná bez účasti tretej, nezainteresovanej strany. Túto, ako už býva pravidlom, predstavujú medzinárodné mierové sily a medzinárodné organizácie (Hofreiter, 2008).

Konflikt v Sýrii mal vo svojom začiatku charakter politického konfliktu, kde sa opozícia sformovala a začala protestovať proti diktátorskému režimu prezidenta al-Asada. Charakteristické pre politické konflikty v totalitných režimoch je, že možnosť presadzovať rozdielne politické názory je obmedzená a akýkoľvek iný politický postoj je sankciovaný a považovaný za porušenie zákonov, či útok na národný a štátny záujem.

Al-Asadov režim brutálne a krvavo potlačil akékoľvek snahy o zmenu, dokonca aj prejavy mladistvých. Neskôr sa v konflikte prejavili etnické a náboženské prejavy, hlavne pri zapojení Islamského štátu a presadzovaním svojich vlastných záujmov v konflikte v Sýrii.

Podľa Hofreitera (2008, s. 97) sa v procese analýzy konfliktu začína tým, že sa pokúšame identifikovať štruktúru konfliktu, teda:

1. Prečo vznikol, alebo môže vzniknúť konflikt. Identifikujeme objekt konfliktu, teda tú hodnotu, kvôli ktorej vstupujú aktéri do súperenia.
2. Čo je predmetom konfliktu, akú podobu majú rozpory.
3. Kto je účastníkom konfliktu a aké sú vzťahy medzi nimi.
4. Kde konflikt prebieha.

1 OBJEKT KONFLIKTU

1.1 TEORETICKÉ VÝCHODISKO

„Nevyhnutnou podmienku vzniku konfliktu je jeho objekt. Konflikty medzi jedincami alebo sociálnymi skupinami nevznikajú bez príčiny, ale len vtedy, ak existuje niečo, čo si chcú účastníci medzi sebou rozdeliť. Tým „niečím“, kvôli čomu strany vstupujú do sporu, či súperenia, môžu byť rozličné materiálne i duchovné hodnoty: majetok, vláda, moc, teritórium, zdroje, status, idea, relígia ap. Hodnota, kvôli ktorej dochádza ku stretu záujmov súperiacich strán, sa nazýva objekt konfliktu. Objekt konfliktu je teda tá časť reality, ktorá je v nejakom vzťahu k subjektom (stranám) konfliktu.

Dôležitosť pochopenia objektu pri skúmaní podstaty konfliktov si vyžaduje jeho podrobnejšiu charakteristiku. Objekt konfliktu môžeme podrobnejšie objasniť nasledujúcim spôsobom:

- objekt konfliktu neexistuje sám o sebe, bez vzťahu k účastníkom (stranám) konfliktu. Na to, aby sa nejaká hodnota, vlastnosť, vzťah či idea stala objektom konfliktu, musí sa stať predmetom záujmu a potrieb jednotlivcov, sociálnych skupín, štátov alebo koalícii štátov. Teritórium, zdroje, suroviny, náboženstvo ai., nie sú samé o sebe objektom konfliktu. Takým sa stávajú až vtedy, keď o tieto hodnoty prejaví niekto záujem, keď sa objaví úsilie o ich kontrolu, získanie, používanie alebo násilné presadenie.
- Avšak ani predchádzajúca podmienka nestačí, aby daná hodnota sa stala objektom konfliktu. Prejavenie záujmu o danú hodnotu, o jej získanie či používanie je dôležitou, nie však postačujúcou podmienkou na vznik konfliktu. Konflikt vznikne vtedy, keď objekt (materiálna či iná hodnota), o ktorý prejavia záujem viaceré subjekty, je v takom množstve, že nedokáže uspokojiť potreby všetkých záujemcov. Inak povedané, daná hodnota sa stane objektom konfliktu vtedy, ak je deficitná, nie je dostupná v dostatočnom množstve či kvalite pre každého, kto má o ňu záujem“ (Hofreiter, 2008, s. 89-90).

1.2 ANALÝZA OBJEKTU KONFLIKTU V SÝRII

Môžeme tvrdiť, že prvotným a hlavným objektom konfliktu v Sýrii je podieľanie sa na vláde v krajine. Je to reálny objekt, ako z uvedeného vyplýva a samozrejme v zložitosti tohto konfliktu sa jeho vývojom začali objavovať aj ďalšie objekty ako náboženstvo, či sociálne postavenie väčšiny obyvateľstva, pracovné príležitosti a zdroje potravy.

Sýrskemu režimu a armádnym špičkám dominujú Alawiti, príslušníci šiitskej odnože islamu, ktorí predstavujú v Sýrii menšinu. Naproti tomu väčšinu populácie krajiny tvoria sunnitskí moslimovia, ktorí nemali rovnaký podiel na správe krajiny a z ktorých sa neskôr sformovala väčšina opozície.

Pod politické vrenie v Sýrii sa do veľkej miery podpísalo aj globálne otepľovanie a vlna sucha, ktorá zasiahla krajinu medzi rokmi 2007 – 2010. Donútila približne 1,5 milióna Sýrčanov

opustiť vidiek a migrovať do veľkých miest. Spôsobilo to narušenie sociálnej stability v krajine. Mestské centrá neboli pripravené na taký počet imigrantov a nedokázali im zabezpečiť nové pracovné miesta.

Sýria zaznamenala pokus o prevrat už v minulosti. Moslimské bratstvo povstalo proti Háfizovi al-Assadovi v roku 1982. Otec súčasného prezidenta Bašára al-Asada toto povstanie veľmi agresívne potlačil. Následkom bolo zdevastované mesto Hama a 10 000 až 40 000 obetí.

Prvé protesty, v marci 2011, spôsobili nedostatok občianskych slobôd a obmedzenú účasť širokých vrstiev na správe krajiny. Prvotné protesty mali politický a ekonomický pôvod. Náboženský charakter a sektárstvo sa objavili až po vypuknutí otvoreného konfliktu.

Následné rozšírenie povstania vyvolala reakcia režimu na protesty. Dlhé roky potláčaná sýrska občianska opozícia sa inšpirovala úspešnými prevratmi v Tunisku a Egypte a začala sa aktivizovať. Vlnu nepokojov v arabskom svete, nazývanú aj Arabská jar, odštartovali dve revolúcie. Prvá v Tunisku, ktorá zvrhla dlhoročného prezidenta Ben Aliho a druhá, v Egypte, prezidenta Mubaraka. Proti režimu začali vystupovať aj rôzne islamistické hnutia.

Na juhu krajiny bolo zatknutých a mučených 15 chlapcov za to, že kreslili po stenách protivládne grafity. Rozbuškou revolúcie sa stal len 13 ročný chlapec Hamza al-Chatíb, ktorý brutálnemu mučeniu podľahol.

2 PREDMET KONFLIKTU

2.1 TEORETICKÉ VÝCHODISKO

Na rozdiel od objektu konfliktu, sú predmetom konfliktu tie rozpory, nezhody, alebo protirečenia, ktoré vznikajú medzi jednotlivými stranami, ktoré sa ich rozhodli riešiť formou súperenia.

Rozpory, nezhody, protirečenia môžu byť:

- vnútorné a vonkajšie,
- antagonistické a neantagonistické,
- hlavné a vedľajšie,
- objektívne a subjektívne ai.

Vnútorné a vonkajšie rozpory

Vnútorné rozpory predstavujú stret záujmov vo vnútri skupiny, spoločenstva, štátu, aliancie štátov.

Vonkajšie rozpory vznikajú stretom alebo kolíziou záujmov medzi dvoma alebo niekoľkými samostatnými sociálnymi systémami.

Vonkajšie a vnútorné rozpory sa navzájom ovplyvňujú. Vnútorné rozpory v štáte sa môžu prejaviť v medzištátnych vzťahoch rovnako, ako vonkajšie rozpory môžu ovplyvniť vnútornú situáciu v štáte (Varecha, 2019).

Antagonistické a neantagonistické rozpory

Antagonistické rozpory vyjadrujú najvyššiu mieru nepriateľstva, súperenia medzi subjektmi. Riešenie takýchto rozporov je vždy deštruktívne – buď zaniknú obe strany sporu, alebo aspoň jedna z nich, alebo dôjde k deštrukcii základných štruktúr sociálneho systému. Kompromis nie je možný ani dosiahnuteľný, pretože účastníci sporu nie sú ochotní zmieriť sa. Charakterizuje ich filozofia: „víťazstvo alebo smrť“, „tertium non datur – tretia možnosť

neexistuje“ ap. Tak napr. nie je možné dosiahnuť kompromis medzi teroristami a štátom, medzi organizovaným zločinom a vládou ap.

Neantagonistické rozpory sú také, ktoré je možné riešiť kompromisom, dohodou účastníkov konfliktu, primeranými ústupkami. Sú to také typy sporov, ktoré vznikajú v každodennom živote, v obchodovaní, vyjednávaní v medzinárodných vzťahoch ap., kedy sa každý účastník usiluje v maximálnej možnej miere presadiť svoje záujmy, realizovať ciele, pritom je prístupný dohode a je ochotný robiť ústupky. Typickým príkladom sú tzv. „Zamrznuté konflikty“ ako napr. podnesterský alebo cyperský konflikt, konflikt o Náhorný Karabach, či Kosovo (Mušinka, 2020a).

Hlavné a vedľajšie rozpory

Hlavné rozpory sú také, ktoré zohrávajú rozhodujúcu rolu pri vzniku a eskalácii konfliktu a charakterizujú kvalitu vzťahov medzi priamymi účastníkmi konfliktu.

Vedľajšie rozpory vyjadrujú kvalitu vzťahov medzi nepriamymi účastníkmi konfliktov.

Hlavné i vedľajšie rozpory sú navzájom dialekticky spojené. Je zrejmé, že čím viacej bude vedľajších rozporov, tým ťažšie sa bude hľadať riešenie hlavných rozporov.

Objektívne a subjektívne rozpory

Objektívne rozpory sú vyvolávané takými faktormi, javmi a procesmi, ktoré nezávisia na vôli a pocitoch ľudí. Preto je riešenie rozporov takého typu veľmi obtiažne a niekedy až nemožné, lebo budú znovu a znovu vznikať až do tej doby, kým nie sú úplne odstránené všetky predpoklady daného rozporu (majú však tiež objektívny charakter). K takému~~to~~ typu rozporov patrí napr. rozpor medzi výrobou a spotrebou, demokraciou a centralizmom, rozpory vznikajúce kvôli nedostatku zdrojov surovín a energií, rozpor medzi formálnym (abstraktným) charakterom práva a rešpektovaním osobnosti každého páchateľa ap.

Subjektívne rozpory sú vyvolávané takými faktormi, ktoré závisia od vôle a pocitov ľudí. Sú to rozpory, ktoré sú vyvolávané charakterom, svetonázorom, politickou orientáciou, vyznávanými hodnotami, morálkou človeka. Subjektívne rozpory bývajú príčinou predovšetkým interpersonálnych a vnútro skupinových konfliktov, aj keď môžu prerásť do rozporov vyššieho rozsahu. Tak napr., rozpory (osobná averzia) medzi predstaviteľmi štátov môžu prerásť do konfliktu na medzištátnej úrovni, osobné rozpory medzi politickými lídrami môžu prehlbovať vnútorný konflikt v štáte ap.

Vzťah objektu a predmetu konfliktu

Rozdiely medzi objektom a predmetom konfliktu môžeme dokumentovať nasledujúcimi príkladmi:

1. Konflikt vždy vzniká kvôli nejakému objektu, no jeho podstata je v predmete konfliktu. Ak aj odstránime objekt konfliktu – rozpor medzi stranami konfliktu – konflikt môže naďalej trvať. Príkladom sú tzv. historické krivdy, ktoré sa prejavujú vo vzťahoch medzi národmi a štátmi.
2. Objekt konfliktu môže byť reálny, ale i potenciálny, klamný, iluzórny. Predmet konfliktu – rozpor a následné súperenie medzi stranami má však vždy reálnu podobu a prejavy. Ľudia nebojujú len za materiálne hodnoty, za pôdu, zdroje, ale často aj za ideály, idey, náboženstvo.
3. Rozpor či súperenie medzi stranami má však vždy reálne prejavy, či už vo forme sankcií, anexie, intervencie, vojny, revolúcie, puču, prevratu ap. (Hofreiter, 2008, s. 90-92).

2.2 ANALÝZA PREDMETU KONFLIKTU V SÝRII

Predmetom konfliktu v Sýrii je režim vlády prezidenta Baššára al-Asada. Tento predmet môžeme definovať ako vnútorný predmet a antagonistický.

V mnohých mestách vyšli ľudia do ulíc protestujúc proti vládnemu režimu. Protestanti od začiatku nepokojov požadujú odstúpenie prezidenta Baššára al-Asada, člena sýrskej odnože ľavicovej strany Baas, ktorá v Sýrii vládne autoritatívnym režimom od roku 1963. Protestujúcimi sú najmä chudobnejší sunniti, ktorí sa snažia zvrhnúť vládu alawitov (odnož šiitskeho islamu), ktorí síce tvoria menšinu, no ovládajú všetky hlavné vládnuce zložky. Al-Asad pod tlakom protestov sľúbil reformy, no doteraz jedinými ústupkami boli zrušenie výnimočného stavu, ktorý platil od roku 1963, vyhlásenie parlamentných volieb, v ktorých presvedčivo vyhrala „Národná jednota“, ktorej súčasťou je „Baas“ a schválenie novej ústavy v referende, v ktorom bola zrušená dominantná pozícia Národnej jednoty.

Revolúcia v Sýrii začala ako vlna masívnych protivládnych protestov. V Homse, Hame, v Dare a na ďalších miestach v krajine vyšli do ulíc státisíce ľudí. Pôvodne pokojné protesty boli násilne potlačené. Zákroky silových zložiek si vyžiadali stovky obetí a tisíce zatknutých.

O pokojných protestoch je možné hovoriť vo väčšine prípadov, nie je však možné overiť, či sa nevyskytovali aj útoky zo strany demonštrantov na silové zložky.

Charakter povstania sa začal meniť v júli roku 2011. Ako reakcia na zásahy sýrskej armády voči civilnému obyvateľstvu dezertovala časť vojakov a sformovala Slobodnú sýrsku armádu, vojenskú opozíciu voči vládnucemu režimu. Revolúcia sa tým zmenila na občiansku vojnu.

3 AKTÉRI KONFLIKTU

3.1 TEORETICKÉ VÝCHODISKO

„Aktérom – účastníkom konfliktu môžu byť jednotlivci, sociálne skupiny, národy, štáty, politické a náboženské skupiny, firmy ap. So svojimi záujmami, cieľmi a hodnotami sú ochotní a schopní vstupovať do protikladných, protirečivých vzťahov s inými jednotkami sociálneho a prírodného prostredia alebo sami so sebou (napr. intrapersonálny konflikt). V závislosti od typov konfliktov môžeme definovať širokú škálu aktérov konfliktu. Z hľadiska potrieb skúmania konfliktov veľkých sociálnych skupín nám však bude postačovať nasledujúce členenie aktérov konfliktu:

- priami aktéri konfliktu,
- nepriami aktéri konfliktu.

Aktérmi konfliktu sú tí, ktorí aktívne vstupujú do konfliktu, vytvárajú ho, ovplyvňujú ho, alebo sú ním pozitívne alebo negatívne ovplyvnení.

Priami aktéri konfliktu

Priamymi aktérmi konfliktu sú vždy strany, ktoré sú v priamom spore. Zohrávajú rozhodujúcu rolu pri vzniku a rozvíjaní konfliktu. Priami aktéri konfliktu sú jeho hlavnými predstaviteľmi a predovšetkým ich spor, stret záujmov či súperenie je predmetom konfliktu. Preto priamych aktérov konfliktu nazývame aj subjektmi konfliktu alebo oponentmi (z lat: oppositus – postavený proti) v konflikte.

Aktéra konfliktu môžeme klasifikovať aj podľa kapacity moci, ktorou disponuje. Charakter moci, ktorou disponujú aktéri konfliktu, môžeme klasifikovať ako napr. vojenská

moc, ekonomická sila, informačná nadvláda, surovinová (ne)závislosť, politická dominancia, úroveň integrácie do vojensko-politických aliancií, medzinárodné uznanie a podpora ap. Čím väčšia je moc aktéra konfliktu, tým je vyššia aj jeho možnosť ovplyvňovať priebeh sporu, súperenia.

Aktérov konfliktu môžeme rozdeľovať aj na základe ich pozícií. Pozícia aktéra konfliktu vyjadruje jeho postoj, vnímanie problému a vyjadrenie toho, čo chce dosiahnuť v konflikte. Pozícia je deklarovaná požiadavka, teda to, čo aktér v danom konflikte obhajuje a usiluje sa buď si ju vylepšiť, alebo aspoň udržať.

Nepriami aktéri konfliktu

Nepriamymi aktérmi konfliktu sú všetci ostatní účastníci konfliktu, ktorí zohrávajú menej významnú rolu v procese vzniku a priebehu konfliktu. Často ich nazývame tretími stranami konfliktu. Napriek tomu ich rola v konflikte môže byť ako konštruktívna, tak aj deštruktívna. Na jednej strane môžu prispievať k odvráteniu alebo vyriešeniu konfliktu, ale môžu aj prispievať k jeho eskalácii a prehlbovaniu.

Spomedzi nepriamych aktérov konfliktu sa môžu formovať skupiny, ktoré priamo podporujú niektorý zo subjektov konfliktu (napr. rôzne organizácie, hnutia, nadácie ap.).

Klasifikácia aktérov konfliktu podľa rolí

Vzhľadom na rolu, ktorú zohrávajú aktéri konfliktu, môžeme ich kategorizovať aj nasledujúcim spôsobom:

- iniciátor, teda ten, kto rozpúta konflikt; v ďalšom priebehu konfliktu môže byť buď priamym alebo nepriamym aktérom konfliktu, alebo sa ho ďalej vôbec nezúčastňuje,
- organizátor, ovplyvňujúci priebeh konfliktu tak, aby dosiahol prevahu nad oponentom a presadil svoje záujmy (dosiahol svoje ciele); tiež môže patriť medzi priamych i nepriamych aktérov konfliktu;
- pomocníci, ktorí pomáhajú aktérom konfliktu v jeho rozpútaní, organizovaní i eskalácii. Pomocníci môžu vzniknúť spontánne, ale aj ako účelovo vytvorené skupiny či organizácie, poskytujúce materiálnu, ideologickú, právnu, informačnú, administratívnu či inú pomoc priamym aktérom konfliktu;
- sprostredkovatelia (mediátori) predstavujú vždy tretiu stranu v konflikte a jeho nepriameho účastníka. Mediátor požíva autoritu a dôveru všetkých strán konfliktu a je prizývaný subjektmi konfliktu. Medzi vlastnosti, ktorými by mal disponovať mediátor, patria predovšetkým umenie viesť rozhovory, múdrosť, vysoké mravné zásady, kultúrnosť, rešpektovanie partnerov ap“ (Hofreiter, 2008, s. 92-95).

3.2 ANALÝZA AKTÉROV KONFLIKTU V SÝRII

Priami aktéri a iniciátori

Na jednej strane je sýrsky režim prezidenta Bašára al-Asada, ktorý si chce udržať moc v štáte, na druhej strane je veľké množstvo opozičných skupín, usilujúcich sa o jeho zvrhnutie. V období prvých demonštrácií v roku 2011 sa etablovala jednak čisto politická opozícia (napr. exilová Národná koalícia), ale aj ozbrojená opozícia (fronta al-Nusrá, spolupracujúca so sieťou al-Kaida, ISIS, alebo neskôr napr. Islamská fronta) (Brožík a kol. 2014). Ako sa ukázalo, opozičné skupiny neboli schopné zjednotiť sa, ani formulovať jasné požiadavky ohľadom nového usporiadania Sýrie. Situácia sa stávala stále viac neprehľadnou a to, čo sa pôvodne zdalo ako jasná línia dyády, začalo sa vyostrovať. Zo Sýrie prichádzali informácie o tom, že ISIS viac ako proti al-Asadovým jednotkám bojuje proti iným opozičným skupinám (Anjarini, 2013). Sleduje totiž vlastné záujmy. Zatiaľ čo na začiatku konfliktu bola ešte ISIS len jednou

z týchto ozbrojených skupín, neskôr sa na území Sýrie stala primárnym aktérom, stojacím proti sýrskej vláde.

Cieľom ISIS bolo ovládnuť časť sýrskeho územia a ustanoviť na ňom vlastnú vládu. Dôležité je, že napriek tomu, že po celej Sýrii sa viedli boje a rôzne provincie boli v priebehu sýrskej vojny fakticky ovládané striedavo rôznymi subjektami, de jure nad nimi mal stále zvrchovanosť sýrsky režim. To je významný fakt z hľadiska analýzy aktérov, pretože jedine s týmto vedomím je možné jednoznačne stanoviť sýrsky režim ako primárneho aktéra, stojaceho na sýrskom území proti ISIS, a to i napriek tomu, že ISIS nebojoval len proti sýrskej armáde, ale i proti iným ozbrojeným skupinám, a to dokonca vo väčšej miere.

Nepriami aktéri a pomocníci

Informácie o presnom spôsobe zapojenia ďalších aktérov na tej či onej strane konfliktu nie sú vždy overiteľné a hranicu medzi priamym či nepriamym financovaním, alebo poskytovaním výzbroje či výcviku, je niekedy problematické určiť.

Na strane al-Asadových jednotiek sa do konfliktu významne zapojila lokálna sieť ozbrojených milícií (Brožík a kol. 2014) alebo libanonská šiitská ozbrojená organizácia Hizballáh (Reuters, 2013 a Al-Monitor, 2013b). K opozícii sa v Sýrii pridala celá rada bojovníkov, ktorí prišli z rôznych častí sveta, vrátane Európy, ktorí sa začlenili do neštátnych organizovaných skupín.

Na al-Asadovej strane pôsobia v tejto dobe štátni aktéri, ktorí nenasadzujú priamo svoje jednotky. Z informácií, ktoré sme schopní doložiť, sa jedná o Irán a zo začiatku aj o Ruskú federáciu, ktorá od 30. 9. 2015 nasadila svoje jednotky na strane al-Asada. Ich podpora spočívala v prípade Iránu v poradenských službách i materiálnej podpore (Brožík a kol. 2014) a to hlavne formou poskytovania vojenských poradcov, dodávkami zbraní, ale aj úverových liniek či ropných transferov. Rusko na priamu žiadosť prezidenta al-Asada spustilo v septembri 2015 nálety. Sýrska vláda sa ďalej teší podpore proiránskeho šiitského islamistického hnutia Hizballáh, ktorého bojovníci sú významnou podporou al-Asada od roku 2013.

Opozícia, v ktorej dominujú stúpenci sunnitskej vetvy islamu, si získala podporu od zahraničných sympatizantov. V rôznej forme im pomáhajú spojenci z Turecka, Saudskej Arábie, Kataru a Jordánska, spolu so Spojenými štátmi, Britániou a Francúzskom. Koalícia pod vedením USA letecky útočí od septembra 2014.

Povstalci sa v roku 2015 dožadovali protilietadlových zbraní, aby nimi mohli zastaviť ničivé vládne nálety. USA a ich spojenci ich však odmietli s argumentom, že zbrane by mohli skončiť v rukách džihádistov. Plán Spojených štátov na výcvik a vyzbrojenie 5000 sýrskych povstalcov, aby boli schopní prevziať pozemný boj proti kalifátu, zlyhal. Po sérii neúspechov a porážok ho napokon úplne zrušili.

Nepriami aktéri a sprostredkovatelia

Sú vlastne treťou stranou konfliktu. Keďže aj sprostredkovateľ musí byť priklonený na jednu či druhú stranu, je dôležité rozpoznať rozdiel medzi pomocníkom a sprostredkovateľom. Kým pomocníci pôsobia na taktickú, prípadne operačnú úroveň boja, sprostredkovatelia majú kapacity pre ovplyvňovanie konfliktu na strategickej úrovni a to silnou ideologickou väzbou jedného z primárnych aktérov na sprostredkovateľa.

Ak sa budeme riadiť touto definíciou, tak USA nemôžeme označiť ako sprostredkovateľa, pretože veľa sýrskych opozičných skupín ich angažovanosť v konflikte nevíta.

V inej pozícii je Ruská federácia, ktorej silné väzby na sýrsky režim siahajú až do predchádzajúceho storočia. Analytici sa zhodujú, že konflikt v Sýrii sa stal ukážkou slabnúceho vplyvu Západu v regióne na úkor práve Ruska (Patrick, 2012). To sa preukázalo v prípade riešenia otázky chemických zbraní, ktorých likvidáciu sa al-Asad rozhodol riešiť práve na ruský návrh. Použitie chemických zbraní sýrskym režimom bolo výrazne utajované a rozhodnutie o ich likvidácii bolo hodnotené ako významný obrat v konflikte, aj keď nakoniec v jeho vývoji zásadné zmeny neprinieslo. Napriek ochote vzdať sa tejto strategickej zbrane sa dá predpokladať, že tu zapracoval istý politický vplyv Ruska. Ruská federácia by sa preto dala označiť za sprostredkovateľa, ktorý stojí za al-Asadovým režimom. Na rovnakej strane je aj Čína.

4 PROSTREDIE KONFLIKTU

4.1 TEORETICKÉ VÝCHODISKO

Prostredie konfliktu je prvok štruktúry konfliktu, ktorý predstavuje súhrn objektívnych podmienok, v ktorých vzniká a prebieha konflikt. Prostredie má rozhodujúci vplyv na príčinu vzniku a samotnú dynamiku konfliktu.

Z pohľadu charakteru sociálnych systémov rozlišujeme mikro a makro prostredie konfliktu.

Mikroprostredie konfliktu je súhrn podmienok, ktoré vplývajú na kvalitu spolupráce a koexistencie ľudí, teda podmienok, ktoré môžu ovplyvniť interpersonálne a medziskupinové konflikty. Mikroprostredie svojim rozsahom predstavuje malú sociálnu skupinu.

Makroprostredie konfliktu zahrňuje tie podmienky, ktoré zásadne ovplyvňujú vznik a priebeh konfliktov medzi veľkými sociálnymi skupinami a štátmi. Je zrejmé, že makroprostredie vplýva aj na charakter mikroprostredia.

Podľa podstaty základných prvkov prostredia konfliktu môžeme charakterizovať:

- Fyzické prostredie konfliktu,
- Spoločensko-psychologické prostredie konfliktu,
- Sociálne prostredie konfliktu.

Fyzické prostredie konfliktu je súhrn fyzikálnych, geografických, klimatických a ekologických podmienok a faktorov, v ktorých prebieha súperenie.

Na mikroúrovni sú to podmienky, v ktorých pôsobia jednotlivci a malé sociálne skupiny.

Na makroúrovni je fyzické prostredie dané geografickými, klimatickými a ekologickými faktormi, ktoré môžu mať rozhodujúci vplyv na rozvoj a priebeh konfliktu (napr. vplyv terénu, počasia, ročnej a dennej doby na vedenie vojenských operácií).

Významným je vplyv ekologického faktora, ktorý súvisí s postupnými zmenami podmienok života na Zemi. Znečisťovanie životného prostredia sa tak stalo objektom konfliktu samým o sebe.

Geografický faktor zohráva významnú rolu aj v rôznych geopolitických teóriách. Geopolitici priamo a nie dvojzmyselne obracajú pozornosť na jeho ohromný význam v politickom živote spoločnosti. Tento faktor je tak isto častým zdrojom sociálnych konfliktov. Zohľadňovanie geografického faktora je zrejmé pri definovaní vojensko-politických záujmov, ekonomickej a ekologickej bezpečnosti štátov.

Spoločensko-psychologické prostredie konfliktu reprezentujú tie nálady, názory, starosti, pocity a prežitky, v ktorých sa rozvíja konflikt. Tieto faktory sú objektívne, pretože ovplyvňujú všetkých účastníkov konfliktu, nezávisle od ich vôle či želaní.

Na mikroúrovni je spoločensko-psychologické prostredie charakterizované atmosférou v malej sociálnej skupine (pracovnom kolektíve, v rodine ap.). Môže byť smutná alebo veselá, optimistická alebo pesimistická, konštruktívna, tvorivá alebo porazenecká, deštruktívna.

Na makroúrovni je spoločensko-psychologické prostredie charakterizované verejnou mienkou, názormi, náladami, emóciami, ktoré sú prevládajúce u veľkých sociálnych skupín i celého (politického) národa. Informáciu o stave spoločensko-psychologického prostredia môžeme získať z reprezentatívnych prieskumov verejnej mienky. Ich prostredníctvom môžeme získať prehľad o tom, či je obyvateľstvo spokojné, ako vníma svoju situáciu a životné podmienky, politickú situáciu, vymožiteľnosť práva, ochranu pred rôznymi ohrozeniami ap.

Nepriaznivá spoločensko-ekonomická a spoločensko-psychologická situácia vytvára životnú pôdu pre vznik sociálnych konfliktov. Významnú rolu pritom môžu zohrať masovokomunikačné prostriedky. Svojou informačnou politikou môžu ovplyvňovať názory a nálady obyvateľstva a to ako pozitívne, tak i negatívne a tak priamo pôsobiť či už na utlmovanie alebo na zostrovanie konfliktov.

Sociálne prostredie konfliktu predstavuje súhrn spoločenských podmienok, pri ktorých vzniká a rozvíja sa súperenie strán. Najvšeobecnejšími a základnými prvkami sociálneho prostredia konfliktu sú:

- Typ civilizácie,
- Spoločensko-ekonomické podmienky,
- Sociálno-politický systém spoločnosti,
- Vplyvy kultúrneho prostredia ai.

Sociálne prostredie konfliktu má rozhodujúci vplyv na vznik, dynamiku a spôsoby riešenia sociálneho konfliktu. V spoločnosti, ktorá sa nachádza v hlbokej sociálno-ekonomickej či politickej kríze, budú priaznivé podmienky pre vznik a eskaláciu konfliktov, na druhej strane vyriešenie a ukončenie akéhokoľvek konfliktu bude veľmi obtiažne“ (Hofreiter, 2008, s. 95-97).

4.2 ANALÝZA PROSTREDIA KONFLIKTU V SÝRII

Stručná geografická charakteristika Sýrie

Sýria (Sýrska arabská republika) je svojou rozlohou (185 180 km²) neveľkým štátom regiónu Blízkeho východu. Z hľadiska histórie bolo toto územie trvale osídlené už medzi 8. a 10. storočím pred n. l. Hovoríme o území tzv. úrodného polmesiaca, ktoré je vytýčene povodím riek Eufrat a Tigris. Prvá rieka preteká cez Sýriu, druhá tvorí prírodnú hranicu s dvomi susednými štátmi Tureckom a Irakom. S Tureckom susedí Sýria na severe a severozápade, s Irakom na východe, s Jordánskom na juhu, s Izraelom na juhozápade a Libanonom na západe (viď. Obrázok 1 a 2).

Obrázok 1 Sýria v rámci regiónu Blízkeho východu
Zdroj: https://cz.pinterest.com/julianbolanos/middle-east-project/

Obrázok 2 Politická mapa Sýrie a susedných štátov
Zdroj: https://leporelo.info/pics/pic/syrie-_mapa_.jpg

Prírodné podmienky

O Sýrii sa občas hovorí ako o „bráne východu“, a to v spojitosti s priebehom a charakterom jej štátnej hranice. Celková dĺžka hranice je 2253 km, z ktorých 193 km tvorí pobrežná línia. Práve týchto necelých 200 km pri Stredozemnom mori je veľmi strategicky dôležitých. Na jednej strane sa jedná o prirodzenú bariéru a teda ochranu štátu, na druhej strane je to naopak vhodný most do sveta medzinárodného obchodu a spolupráce.

Pri pobreží Stredozemného mora sa rozkladajú úrodné nížiny, ktoré smerom do vnútrozemia a na juh štátu prerušuje vápencový masív Džebel Ansárija, na ktorý nadväzujú pohoria Libanon a od mora vzdialenejší Antilibanon (viď Obrázok 3). V pohorí Antilibanon nájdeme najvyšší bod na celom území Sýrie, a to Hermon (Džabal as-Sajh) s nadmorskou výškou 2814 m n. m. V juhozápadnom cípe sa rozkladá sporné územie Golanských výšin, ktoré je vulkanického pôvodu. Naopak údolné oblasti pozdĺž toku riek Eufrat, Khabour a Balikh vytvárajú veľkú oblasť nížin. Kedysi boli tieto oblasti súčasťou jedinej veľkej Mezopotámskej nížiny.

Rieka Eufrat má pre Sýriu najväčší význam a to predovšetkým z hľadiska úžitkovosti. Vodné plochy zaberajú iba niečo cez 1 km^2 územia, a preto práve Eufrat je najväčšou zásobárňou vody pre celý štát. Odhaduje sa, že obsahuje až 80 % celkových sýrskych zásob vody. Na juhu štátu sa vyskytujú predovšetkým sezónne vodné toky, čo znamená, že v určitom období (zima/jar) tu rieky mohutne prúdia a dodávajú život do širokých diaľok, zatiaľ čo v ďalších obdobiach (leto/jeseň) všade zbadáme iba vyschnuté korytá a do okolia sa tiahnucu nekonečnú púšť. Ráz krajiny sa v celej Sýrii v priebehu roka veľmi mení, pričom hlavným faktorom je práve voda.

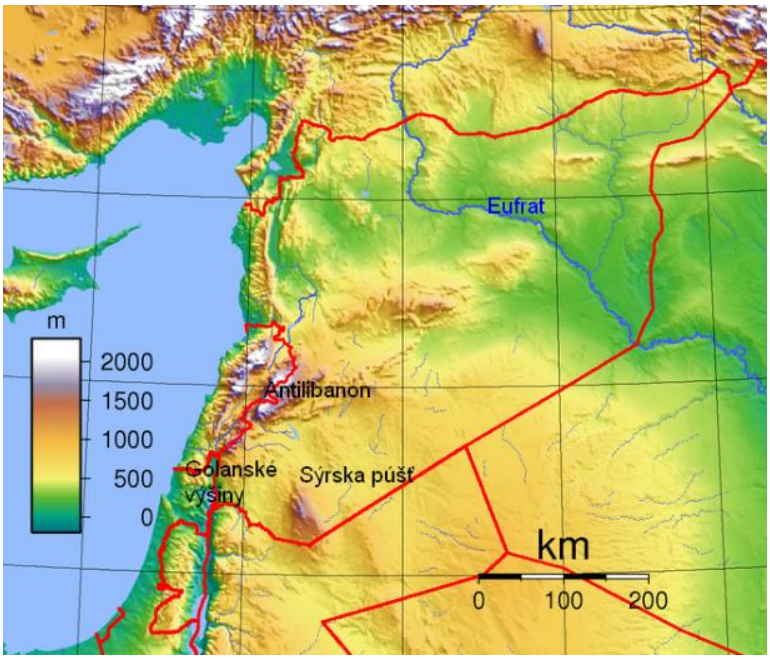

Obrázok 3 Reliéf Sýrie znázornený na podklade riečnej siete
Zdroj:http://www.oskole.sk/userfiles/image/Zofia/Movember/Geografia/syria%20u%C4%8Divo_html_m36b8d8f3.png

V Sýrii prevláda subtropické podnebie, ktoré môžeme charakterizovať daždivou zimou a suchým letom. Ani teploty pod bodom mrazu a sneženie nie je neobvyklé. Rozloženie teplôt vzduchu a zrážok je veľmi rôznorodé a územie Sýrie tak môžeme rozdeliť na niekoľko oblastí. Prímorským oblastiam môžeme prisúdiť vyššie spomínané stredomorské – subtropické

podnebie a s ním súvisiace väčšie množstvo zrážok (750 až 1000 mm). To zapríčiňujú horské pásma Ansárija a Antilibanon, cez ktoré sa oblačnosť nemá šancu dostáť ďalej do vnútrozemia.

Druhá veľká oblasť zaberajúca cez 50 % rozlohy Sýrie má preto typické púštne podnebie (priemerná hodnota zrážok je menšia ako 100 mm a teploty sa šplhajú až k 43 °C). To je spôsobené vplyvom prúdenia suchého a teplého vzduchu z oblasti Sahary. Ostatnú vnútrozemskou časť charakterizujú prírodné pastviny so stabilnejšími teplotami a vyššou priemernou hodnotou zrážok. Tzv. obdobie dažďov v týchto stepiach trvá väčšinou od novembra do marca, najdlhšie až do začiatku mája, a priemerná hodnota zrážok od 350 do 500 mm. (viď Obrázok 4).

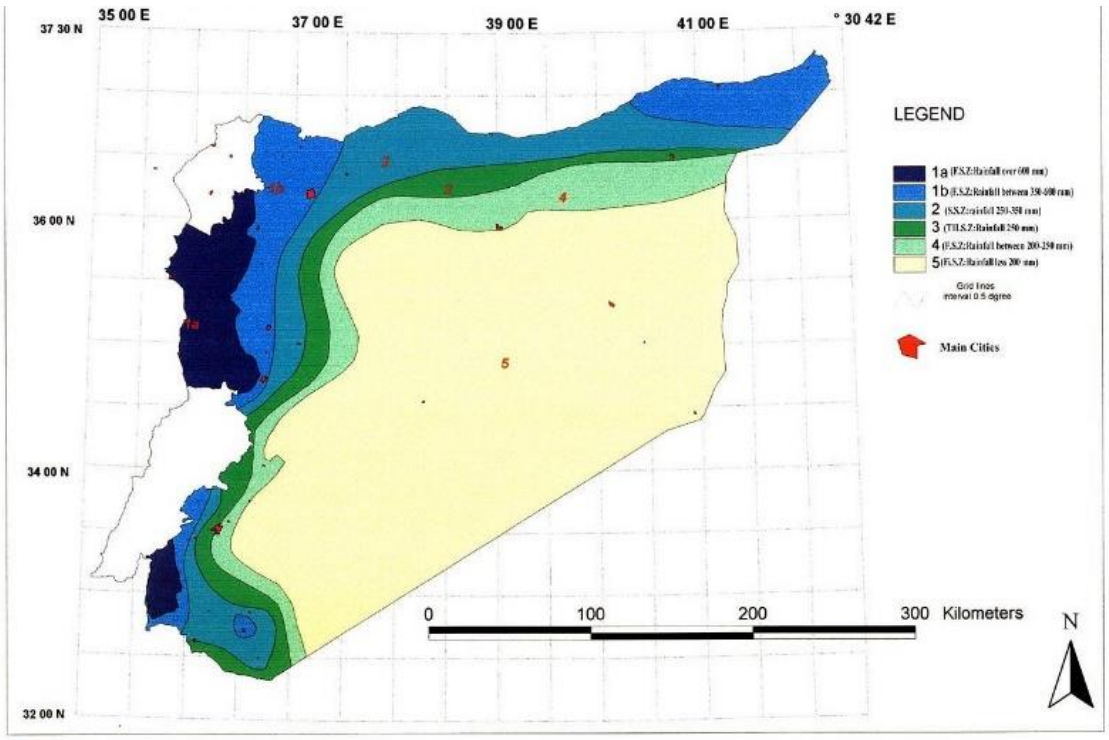

Obrázok 4 Stabilizačné zóny v Sýrii z hľadiska priemerného ročného úhrnu zrážok
Zdroj: http://www.apipnm.org/swlwpnr/reports/y_nr/z_sy/sy_map/symp131.jpg

Ako ďalším dôležitým faktorom sa pre Sýriu javí pôda. Zhruba 17 % obyvateľstva pracuje v poľnohospodárstve, pričom s prihliadnutím k dostupným informáciám z roku 2011 je skoro 76 % celkového územia pretvorené na agrikultúrnu krajinu, len 3 % územia zaberajú lesy a zvyšných 21 % územia potom hospodársky nevyhovujúcu krajinu, teda púšte a polopúšte. Avšak k celoročnému zberu úrody sú prispôsobené len okolo 3 % územia. Čo sa týka flóry a fauny tak tu voľne rastie myrta, vavrín, oleander, tamariška, olivovníka, mandľa, či rôzne druhy kaktusov. Ale aj zakrpatené smreky a duby. Pestuje sa obilie, kukurica, cukrovka, vinič alebo zemiaky či paradajky. Čo sa týka fauny, je veľmi podobná európskej samozrejme s malými odlišnosťami.

Sociálno-kultúrne podmienky

Územie Sýrie je administratívne rozdelené do 14 provincií (viď. Obrázok 5), čo sú najvyššie správne oblasti krajiny. Tie sú ďalej delené na nižšie správne oblasti, ktorých počet nie je jednoznačne stanovený.

Pre porovnanie počtu obyvateľov v jednotlivých obdobiach zistíme, že od roku 2009 (asi 22 500 000 obyvateľov) po rok 2016 počet obyvateľov klesol až na 17 185 170. Vzhľadom na stále neukončený konfliktu na území Sýrie nie je možné operovať s presnými a aktuálnymi údajmi.

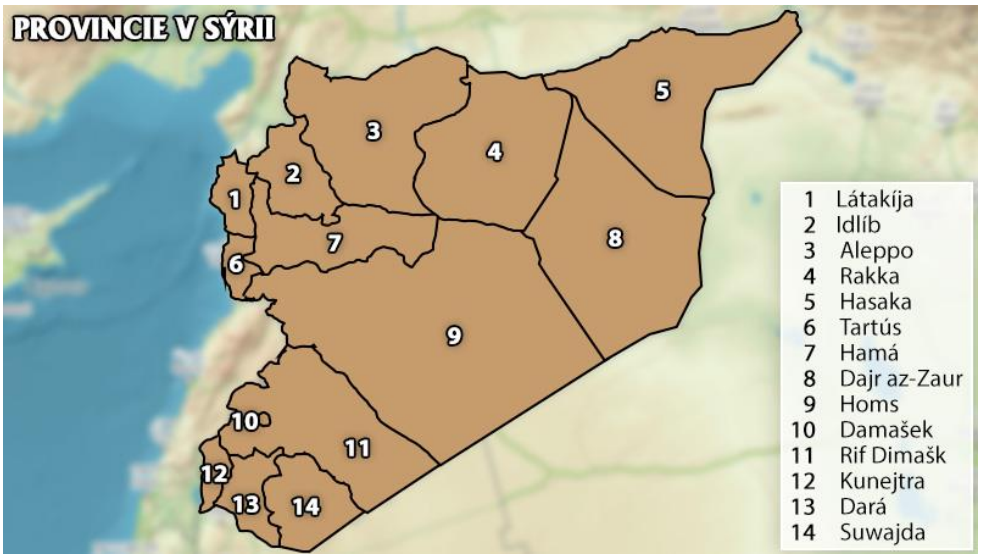

Obrázok 5 Provincie v Sýrii
Zdroj: https://media.novinky.cz/345/513459-original1-x7srg.jpg

Z hľadiska politického systému je Sýria prezidentskou republikou so sklony k silnému autoritárskemu režimu. Najvyšším predstaviteľom je od 17. júla 2000 prezident Baššár al-Asad. Prezident je volený drvivou väčšinou všetkých hlasujúcich občanov na obdobie 7 rokov. Posledné prezidentské voľby sa uskutočnili 3. júna 2014, čiže nasledujúce voľby by sa mali uskutočniť v júni 2021.

Najväčšia koncentrácia sýrskeho obyvateľstva je v mestách a v ich okolí: Aleppo (Halab) – 3 562 000, Damašek – 2 566 000, Homs (Hims) – 1 641 000, Hamá (Hamah) – 1 237 000, Latakia – 781 000. (CIA World Factbook [online] , 2017). S ohľadom na prebiehajúci konflikt je však nutné vziať v zreteľ, že možno až stotisíc ľudí muselo opustiť svoje domovy a žijú teraz na vidieku alebo v tesnej blízkosti miest.

Úradným jazykom v Sýrii je arabčina, úradným náboženstvom je islam. Samozrejme, že sa tu vyskytuje množstvo ďalších jazykov a dialektov a taktiež veľké množstvo iných náboženských vyznaní. „Úradným jazykom je arabčina, ale popri nej zachytíte kurdčinu, arménčinu, aramejčinu, čerkeštinu, perzštinu a v školách angličtinu, francúzštinu a v poslednej dobe tiež ruštinu, nemčinu a taliančinu.“(Bahbouh, 2005). Zatiaľ čo jazyky z afroázijskej jazykovej rodiny (a tiež angličtina a francúzština z indoeurópskej jazykovej rodiny) sú dané hlavne historickým vývojom, zvyšné jazyky z indoeurópskej jazykovej rodiny sú dané skôr vplyvom globalizácie a sú skutočným znakom skôr v školstve, kde platí, že keď máte peniaze, tak študujete všetky predmety iba v tomto vybranom jazyku (nemčina, ruština a taliančina).

Z hľadiska etnického zloženia tvoria sýrski Arabi až 90 % z celkového obyvateľstva. (CIA World Factbook, 2017)

Medzi významné menšiny radíme indoeurópskych Kurdov, ktorých žije v Sýrii cez 1,5 milióna a to hlavne na severe a severovýchode krajiny. Ďalšou početnou menšinou sú tiež Arméni, ktorí žijú prevažne v Aleppe a jeho blízkom okolí. Nájdeme tu ale tiež mnoho Turkov, Turkménov, Albáncov, Čerkesov, Peržanov, Rómov, aj. (Bahbouh, 2005)

K islamu sa hlási celých 87 % všetkých obyvateľov. Tak isto ako v drvivej väčšine ostatných arabských krajinách prevažuje i tu sunnitská vetva islamu nad šiitskou, a to veľmi výrazne. Z celkových 87 % všetkých moslimov v zemi je ich 74 % sunnitskej viery a zvyšných 13 % tvoria alawitovia a ismailitovia ako zástupcovia šíidskej viery. (CIA World Factbook, 2017)

Preto je veľmi prekvapivé, že vládnucou skupinou v krajine sú omnoho menej početní alawitovia, ku ktorým sa hlási aj celá vládnuca rodina Asádovcov.

Asi 10 % obyvateľov vyznáva kresťanskú vieru v niektorej z ich podôb (ortodoxní veriaci, gréckokatolícka cirkev, nestoriánstvo), ďalšie 3 % tvoria Drúzovia žijúci na juhu krajiny a úplne rovnoprávne môžu na území Sýrie žít tiež Židia. Za samostatnú skupinu by sme mohli označiť jezidov žijúcich v púšti Sindžár, kde sa miešajú prvky starej islamskej a kresťanskej viery.

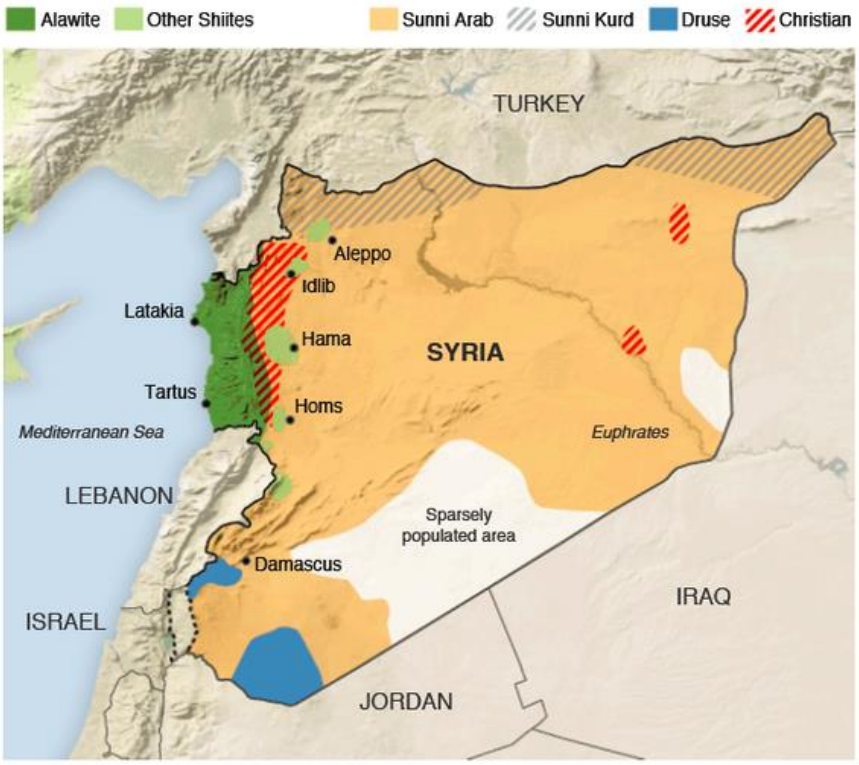

Obrázok 6 Rozloženie náboženských skupín v Sýrii
Zdroj: http://www.pravoslavie.ru/sas/image/101486/148664.p.jpg

Pre sýrsku ekonomiku sa to v súčasnosti nevyvíja príliš dobre s ohľadom na medzinárodné sankcie, ktoré sú na ňu uvalené a hlavne pokračujúci konflikt naďalej pustoší celú krajinu a tím zvyšuje finančnú nákladovosť na obnovu krajiny a jej ekonomiky. Sýrska vláda vždy investovala nemalé prostriedky do armády, o ktoré nechcela prísť, a preto sa i v priebehu konfliktu rozhodla pre ďalšie opatrenia regulujúce ekonomiku štátu. Za následok to však malo len ďalší hospodársky úpadok, vyššiu infláciu, nižšiu kúpnu silu domácností, klesajúce hodnoty sýrskej libry (sýrskej meny), vysokou nezamestnanosť alebo klesajúcu produkciu ropy (CIA World Factbook, 2017).

Poľnohospodárstvo tvorí výraznú časť ekonomiky Sýrie (17 % HDP). Dôležitými plodinami pestovanými pre obživu i obchod sú pšenica, cukrová repa, kukurice alebo bavlna. V okolí prístavu Latakia sa pestuje veľmi kvalitný tabak, ktorý je spolu s bavlnou vývozným artiklom číslo jedna. Veľkú tradíciu má pastierstvo (ovce) a chod dobytka (tur domáci). Hlavné

poľnohospodárske oblasti sa nachádzajú pri pobreží Stredozemného mora a v nivách riek (hlavne Eufrat).

V sýrskom priemyselnom sektore pracuje len o jedno percento menej populácie ako v poľnohospodárstve (16 %) (CIA World Factbook, 2017). Na HDP sa sýrsky priemysel podiela necelými 30 % a jeho najvýraznejšou časťou je ropný priemysel. Ten je v centre diania nie len z pohľadu sýrskej vlády, ale i z pohľadu ostatných krajín. V Sýrii je celkovo veľmi rozvinutý petrochemický priemysel, čo však prináša i možné riziká vo forme zneužitia týchto vedomostí a technológií s ohľadom na súčasnú nestabilitu v zemi (zbrane hromadného ničenia) (Fineren, 2011).

Úroveň sýrskeho priemyslu je prevažne viazaná na náleziská nerastných surovín. Tie sa nachádzajú predovšetkým na východe krajiny, kde nájdeme taktiež oblasti intenzívnej ťažby surovín. Ropa sa tu ťaží už od 20. rokov 20. storočia, avšak v posledných desiatkach rokov jej produkcia neustále klesá a ešte výraznejšie v posledných rokoch kvôli prebiehajúcemu konfliktu. Najdôležitejšie ropné polia sú: Suwaydiyah, Qaratshui, Rumayian, a Tayyem, v okolí Dajr az-Zaur (viď. Obrázok 7 a Obrázok 8).

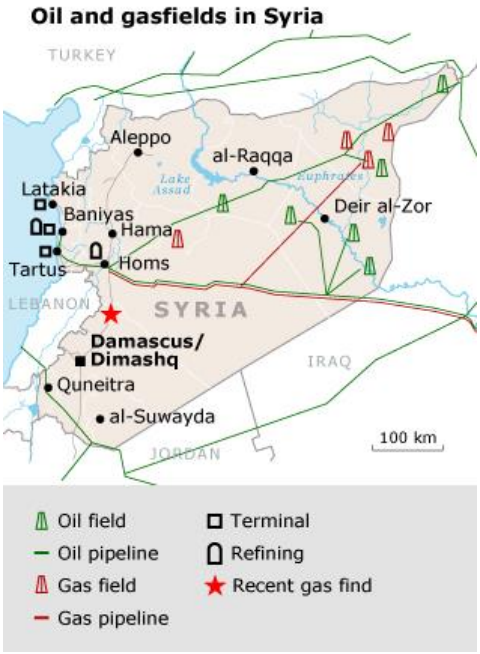

Obrázok 7 Náleziská a transportné trasy ropy a zemného plynu v Sýrii, 25. mája 2013
Zdroj: http://orientalreview.org/2013/05/25/internal-and-external-dynamics-of-syrian-crisis/

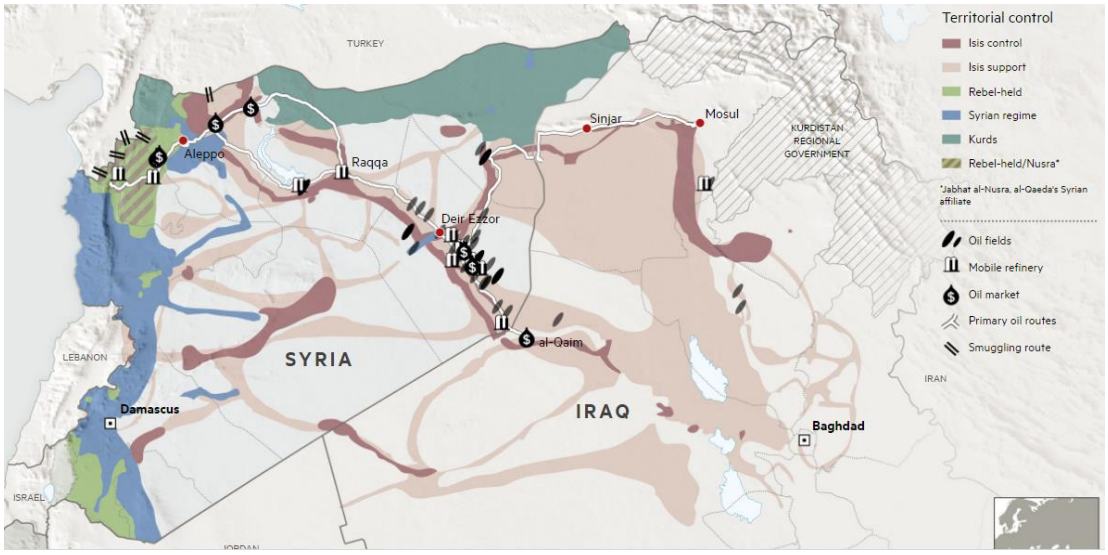

Obrázok 8 Náleziská a transportné trasy ropy a zemného plynu v Sýrii podľa aktuálneho vlastníctva určitých zúčastnených strán konfliktu, 29. februára 2016
Zdroj: http://ig.ft.com/sites/2015/isis-oil/

Ďalšou dôležitou strategickou surovinou je zemní plyn, ktorý je spolu s ropou využívaný na výrobu elektrické energie. Treba podotknúť, že Sýrie z hľadiska energetickej sebestačnosti veľmi dobre využíva i obnoviteľné zdroje energie, konkrétne vodné zdroje. Medzi ďalšie významné priemyselné produkty radíme fosfáty a ako významné ťažbu kamennej soli v centrálnej časti krajiny, alebo mramoru či bauxitu.

Posledná významná časť sýrskej ekonomiky je tretí sektor čiže služby. V nich pracuje najviac Sýrčanov a je teda jasné, že aj ich podiel na HDP je najvyšší. Podľa dostupných dát z roku 2016 pracovalo v službách 61,5 % všetkých obyvateľov krajiny a podiel na HDP bol okolo 60 %. (CIA World Factbook, 2017). Najvýraznejším odvetvím služieb v Sýrii je bezpochyby cestovný ruch. Bohatá história a nespočetné množstvo kultúrnych pamiatok robia Sýriu ešte atraktívnejšou. Každoročne ju navštevujú turisti z okolitých arabských krajín, rovnako ako aj turisti z Európy, Ázie či Ameriky a je jedno, či navštevujú skôr kultúrne alebo náboženské pamiatky. Pre miestnych sú turisti požehnaním.

5 MOŽNÉ SCENÁRE RIEŠENIA KONFLIKTU V SÝRII

Konflikt v Sýrii môžeme označiť za realistický vzhľadom na to, že drvivá väčšina obyvateľstva trpí pod vládou prezidenta al-Asada a zároveň si dovoľujeme tvrdiť, že aj za antagonistický.

Podľa Heidelberger Istitut für Internationale Konfliktforschung (HIIK) klasifikácie konfliktov môžeme konflikt v Sýrii definovať na začiatku ako vnútorný konflikt, nenásilný, nízkej intenzity, kde je zjavný konflikt. Avšak po krvavom potlačení Asádovým režimom protestujúce davy, sa konflikt zmenil na vnútorný, násilný, vysokej intenzity, ktorý prepukol do občianskej vojny. Ďalšia zmena v type konfliktu nastala prakticky okamžite po začatí občianskej vojny a to vstupom globálnych mocností, Islamského štátu a susedných štátov do konfliktu a to tak , že môžeme tento konflikt definovať ako medzištátny konflikt, pretože režim prezidenta al-Asáda je reprezentant oficiálne vládnej moci Sýrie a proti nemu sú inými štátmi podporované opozičné sily.

Vzhľadom na všetko, čo tu bolo napísané, a hlavne vzhľadom na charakter a typ konfliktu je veľmi ťažké čo len predpovedať aký bude ďalší vývoj. V jednom sa zhodujú všetci

odborníci na medzinárodnú bezpečnosť, že konflikt aj napriek tomu, že Islamský štát bol porazený a vytlačený z územia Sýrie, sa vôbec neblíži ku koncu, pretože sa neodstránil predmet konfliktu - režim prezidenta Asada.

Keď sa na Sýriu pozrieme očami Európana žijúceho v demokratickom štáte, javí sa nám ako jediné možné riešenie tohto konfliktu odstránenie režimu prezidenta al-Asáda a demokratickými voľbami ustanoviť demokraticky zvolenú vládu, rešpektujúcu slobodu a práva všetkých obyvateľov Sýrie.

Zo skúseností z Iraku a Afganistanu, kde západné krajiny urobili presne toto, môžeme konštatovať, že tento scenár sa neukázal ako najvhodnejší. Obyvateľstvo nebolo pripravené na tak radikálne zmeny nie len mentálne a sociálne, ale hlavne nábožensky.

Skôr ako radikálne zmeny by sa mali globálne mocnosti snažiť o čo najrýchlejšie zastavenie bojov a tým aj občianskej vojny, donútiť jednotlivých predstaviteľov jednať a nájsť riešenie pre ukončenie bojov. Keďže režim al-Asada je oficiálne uznaný ako predstaviteľ Sýrie, nemôžu iné štáty silou urobiť prevrat v krajine. Avšak vyjednávaním z pozície mediátora by mohlo dôjsť k stabilizácii v krajine.

ZÁVER

Cieľom článku bolo analyzovať konflikt v Sýrii, jeho objekt, predmet, aktérov a prostredie, opísať možný vývoj a riešenia konfliktu.

Akýkoľvek konflikt, kdekoľvek na svete, má v súčasnosti globálny dopad (Mušinka, 2020b). Prejavuje sa to masovou a hlavne nekontrolovateľnou migráciou a teroristickými útokmi. Konflikt v Sýrii neustále mení svoj charakter a hlavne aktérov vstupujúcich do konfliktu. ISIS vyhlásil, že sa pomstí západnému svetu formou teroristických útokov. S tým spojená migrácia, vo väčšine mužov vo veku 16 – 35 rokov, túto hrozbu zvyšuje. Európska únia zlyhala v kontrole svojich hraníc a v presadzovaní imigračnej politiky.

Pokiaľ sa nezmení postoj globálnych mocností ~~k~~u riešeniu takýchto konfliktov, ani konflikt v Sýrii sa nevyrieši.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

ADNAN, S. REESE, A. 2014. Beyond the Islamic State: Iraq´s Sunni Insurgency. In: Middle East Security Report, 10. Washington DC: Institute for the Study of War. [online]. Dostupné na internete: http://www.understandingwar.org/sites/default/files/Sunni%20Insurgency%20in%20Iraq.pdf

AL JAZEERA. 2014. Sunni rebels declare new ´Islamis Caliphate´. [online]. Dostupné na internete: http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2014/06/isil-declares-new-islamic-caliphate-201462917326669749.html

AL-MONITOR. 2013. The Reasons Behind Hezbollah´s Decision to Fight in Syria. [online]. Dostupné na internete: http://www.al-monitor.com/pulse/tr/originals/2013/04/reasons-hezbollah-decision-fight-syria-lebanon.html

AL SHANI, M. A. 2014. This is the Promise of Allah. [online]. Dostupné na internete: http://myreader.toile-libre.org/uploads/My_53b039f00cb03.pdf

ANJARINI, S. 2013. Evolution of ISIS. In: Al-Monitor, [online]. Dostupné na internete: http://www.al-monitor.com/pulse/ar/security/2013/11/syria-islamic-state-iraq-sham-growth.html

BAHBOUH, Ch. 2005. Sýrie: Historie, kultura, geografie. Praha: Dar Ibn Rushd, 2005. s. 115.

BROŽÍK, M. GRUBEROVÁ, Z. KAVÁLEK, T. 2014. Aktéři války v Sýrii: Pokračující fragmentace ozbrojených skupin. In: Sborník vybraných příspěvků z 6. výroční konference bezpečnostního výzkumu, ed. Bureš, Oldřich. Praha: Metropolitní univerzita. s. 38 – 52.

BUZAN, B. WAEVER, O. DE WILDE, J. 2005. Bezpečnost: Nový rámec pro analýzu. Brno: Barrister & Principal.

CIA World Factbook. Syria: Country profile. [online]. Dostupné na internete: https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/sy.html

DARK, E. 2014. Syrian regime takes advantage of coalition strikes. In: Al-Monitor, 16. [online]. Dostupné na internete: (http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2014/10/syrian-army-regime-damascus-aleppo.html#)

DEHGHANPISHEH, B. 2014. Iran´s elite Guards fighting in Iraq to push back ISIS. In: Reuters. [online]. Dostupné na internete: (http://english.alarabiya.net/en/perspective/analysis/2014/08/03/Iran-s-elite-Guards-fighting-in-Iraq-to-push-back-ISIS.html)

DRENNAN, J. Who Has Contributed What in the Coalition against the Islamic State? In: Foreign Policy. [online]. Dostupné na internete: (http://complex.foreignpolicy.com/posts/2014/10/14/whos_contributed_the_most_in_the_coalition_against_the_islamic_state)

DYČKA, L. 2012. Typologie aktérů v konfliktech. In: Politologická revue, roč. 2012, č. 1. Praha: Česká společnost pro politické vědy s. 73 – 93.

EVANS, D. 2013. Hezbollah will stay in Syria as long as needed: Nasrallah. In: Reuters, [online]. Dostupné na internete: http://www.reuters.com/article/2013/11/14/us-syria-crisis-hezbollah-idUSBRE9AD0D820131114

HOFREITER, L. 2008. Teória a riešenie konfliktov. 1 vyd. Liptovský Mikuláš: AOS gen. Milana Rastislava Štefánika, s. 206. ISBN 978-80-8040-347-8

HOFREITER, L. ŠIMKO, J. 2007. Zdroje a oblasti konfliktov súčasného sveta. 1 vyd. Liptovský Mikuláš: AOS gen. Milana Rastislava Štefánika, s. 96. ISBN 978-80-8040-330-0

INSTITUTE FOR THE STUDY OF WAR. 2014. ISIS Sanctuary Map. [online]. Dostupné na internete: http://www.understandingwar.org/backgrounder/isis-sanctuary-map-november-20-2014

KOMPAN, J. 2020. War and Politics. In: SECURITY FORUM 2020: 13th Annual International Scientific Conference Proceedings. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2020. ISBN 978-80-973394-3-2, s. 106-113.

MØLLER, B. 2003. Conflict Theory. Aalborg: Institut for Historie, Internationale Studier og Samfundsforhold.

MUŠINKA M. 2020a. Podnesterský konflikt - konflikt zamrznutý v čase In: Národná a medzinárodná bezpečnosť 2020: Zborník príspevkov z 11. medzinárodnej vedeckej konferencie. - Liptovský Mikuláš: AOS gen. Milana Rastislava Štefánika, s. 324-334. ISBN 978-80-8040-589-2.

MUŠINKA M. 2020b. Možnosti hodnotenia bezpečnostných hrozieb. In: Vojenské reflexie. Roč. 15, č. 1: s. 82-98. ISSN 1336-9202.

PHARES,W. 2005. Future Jihad. Terrorist Strategies against the West. New York: Palgrave Macmillan.

PHILIPS, A. 2014. The Islamic State´s Challenge To International Order. In: Australian Journal of International Affairs, 68: s. 495 – 498. [online]. Dostupné na internete: (http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/10357718.2014.947355)

REUTERS. 2014a. Turkish official says Iraqi Kurdish fighters free to cross to Kobani. [online]. Dostupné na internete: http://www.reuters.com/article/2014/10/27/us-mideast-crisis-peshmerga-idUSKBN0IG1KI20141027

REUTERS. 2014b. Turkey trains Kurdish Peshmerga forces in fight against Islamic State. [online]. Dostupné na internete: http://www.reuters.com/article/2014/11/22/us-mideast-crisis-turkey-iraq-idUSKCN0J60B720141122

SEALE, P. 2012. The Syrian Crisis and the New Cold War. In: The Washington Report on Middle East Affairs, 31. Washington: American Educational Trust. [online]. Dostupné na internete: http://search.proquest.com/docview/1027752558?accountid=16531

STOCKHOLM INTERNATIONAL PEACE RESEARCH INSTITUTE. 2013. Arms Transfer to Syria. Oxford: University Press. [online]. Dostupné na internete: http://www.sipri.org/yearbook/2013/files/sipri-yearbook-2013-chapter-5-section-3

VARECHA, J. 2019. Konfliktné prvky v medzinárodných systémoch = Conflict elements in the international systems [electronic]. In: Interpolis ´18 [electronic]: zborník vedeckých prác, 15. medzinárodná vedecká konferencia doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici - Belianum, 2019. ISBN 978-80-557-1536-0. s. 295-305.

mjr. Ing. Milan TURAJ
externý doktorand KtBaO
AOS gen. M. R. Štefánika, Demänová 393, 031 01 L. Mikuláš
milan.turaj@aos.sk

O POTREBE OZBROJENÝCH SÍL EURÓPSKEJ ÚNIE REPREZENTOVANÝCH BOJOVÝMI SKUPINAMI EURÓPSKEJ ÚNIE

ABOUT THE NEED OF THE ARMED FORCES OF EUROPEAN UNION REPRESENTED BY EUROPEAN UNION BATTLE GROUPS

Milan TURAJ

ABSTRACT

The aim of this article is to defend the need of armed forces of European Union represented by European Union Battle Groups on the most important recent events influencing security of European Union. To make a suggestion how armed forces ought to be used respecting Common Defence and Security Policy of European Union, its basic aims, principals and values.

Keywords: army of EU, security, EU Battle Groups, European Union, armed forces of EU

ÚVOD

Čo sú ozbrojené sily? Aká je ich úloha? Na čo vlastne máme ozbrojené sily? Tieto a ďalšie podobné otázky si široká verejnosť neustále kladie. Stále sa nájde v našej spoločnosti veľká skupina ľudí, ktorá sa na ozbrojené sily pozerá ako na inštitúciu, ktorá nás stojí nemalé finančné prostriedky a sama neprispieva do štátneho rozpočtu. Tieto názory sú ešte viac podporované nákupmi novej techniky, výzbroje a výstroje. Pripomeňme si len nákup nových vrtuľníkov UH – 60M Black Hawks, podpísané zmluvy na obstaranie vozidiel 8x8 alebo lietadiel F-16 block 70/72. Bohužiaľ, len málo z týchto ľudí si uvedomuje, že bezpečnosť a mier, ktorý momentálne v našej vlasti máme, je veľmi krehký (Mušinka, 2020). A jedným z prvých krokov, ktorý by viedol ku destabilizácii bezpečnosti nášho štátu je práve zanedbanie a potláčanie dôležitosti ozbrojených síl.

Čo sú ozbrojené sily?

Podľa čl. 43 1. dodatkového protokolu k Ženevským konvenciám sa ozbrojené sily skladajú zo všetkých organizovaných ozbrojených síl, skupín a jednotiek, ktoré sú pod velením osôb zodpovedajúcich sa vláde za jednanie podriadených a majú vnútorný disciplinárny systém (ktorým dodržiava Ženevské konvencie a ďalšie normy medzinárodného humanitného práva) (Jukl, 2020).

Podľa zákona NR SR č. 321/2002 Z. z., § 4, ods. (1) *„Ozbrojené sily sú rozhodujúcim výkonným prvkom systému obrany štátu.“*

Aká je ich úloha?

„Hlavnou úlohou ozbrojených síl je brániť Slovenskú republiku pred napadnutím cudzou mocou, brániť jej zvrchovanosť, územnú celistvosť, nedotknuteľnosť hraníc a plniť záväzky vyplývajúce z medzinárodných zmlúv, ktorými je Slovenská republika viazaná“ (Zákon NR SR č. 321/2002 Z. z., § 4, ods. (1)).

Na čo vlastne máme ozbrojené sily?

Podľa zákona NR SR č. 321/2002 Z. z., § 4, ods. (4) ozbrojené sily možno použiť na:

a) ochranu a obranu objektov osobitnej dôležitosti a ďalších dôležitých objektov v pôsobnosti ministerstva obrany a obranu ostatných objektov osobitnej dôležitosti a ďalších dôležitých objektov,
b) odstraňovanie následkov výnimočného stavu alebo núdzového stavu a na riešenie mimoriadnych udalostí,
c) boj proti terorizmu,
d) pátranie po lietadlách a pri záchrane ľudských životov,
e) zabezpečenie leteckej prepravy ústavných činiteľov určených vládou Slovenskej republiky (ďalej len „vláda“),
f) zabezpečenie leteckej zdravotníckej prepravy,
g) zabezpečenie a vykonávanie leteckých navigačných služieb a riadenie špeciálnej letovej prevádzky,
h) ochranu majetku štátu v správe alebo užívaní ministerstva obrany,
i) poskytovanie podpory zahraničným ozbrojeným silám na území Slovenskej republiky,
j) plnenie opatrení Národného systému reakcie na krízové situácie,
k) plnenie ďalších úloh ustanovených osobitnými predpismi na zachovanie bezpečnosti Slovenskej republiky.

Načo nám však treba ozbrojené sily Európskej únie, keď každý členský štát má svoje vlastné ozbrojené sily?

Odpoveďou na túto otázku sa budeme zaoberať v tomto článku. Stručne opíšeme formovanie Európskej únie do súčasnej podoby. Uvedieme základné zmluvy a ich stručný obsah a vysvetlíme čo sú bojové skupiny Európskej Únie (European Union Battle Groups – EU BG) a princíp ich fungovania.

Cieľom článku je na posledných najvýznamnejších udalostiach ovplyvňujúcich bezpečnostné prostredie Európskej únie obhájiť a odôvodniť potrebu ozbrojených síl Európskej únie reprezentovaných EU BG. Navrhnúť možnosti ako by mohli byť EU BG použité rešpektujúc Spoločnú obrannú a bezpečnostnú politiku Európskej únie, jej základné ciele, princípy a hodnoty.

Na splnenie stanoveného cieľa sme zvolili metódy analýzy a syntézy s následnou metódou dedukcie. Jadro použitej literatúry tvoria zmluvy a právne predpisy, ako aj oficiálne internetové stránky Európskej únie, Ministerstva obrany a odborných vojenských publikácií a časopisov.

V prvom kroku sme vykonali rešerš dostupnej literatúry zameranej na naplnenie cieľa práce. V druhom kroku preštudovaním literatúry a následnou analýzou informácií a použitím syntézy sme zhodnotili súčasný stav riešenej problematiky. Zamerali sme sa na proces vzniku EU, súčasný stav EU a zadefinovali sme pojem EU BG. Následným krokom sme spracovali výsledky práce zamerané na odôvodnenie opodstatnenia ozbrojených síl Európskej únie reprezentovaných EU BG.

Analýzou posledných najvýznamnejších udalostí vplývajúcich na bezpečnostné prostredie EU sme získali potrebné informácie o možnostiach využitia ozbrojených síl EU reprezentovaných EU BG a metódou zovšeobecnenia sme navrhli možné využitie a tým aj význam ozbrojených síl EU reprezentovaných EU BG.

1 VZNIK EURÓPSKEJ ÚNIE

Vzniku Európskej únie, tak ako ju poznáme dnes, predchádzalo viacero pokusov o zjednotenie Európy. Dôvody pre povojnovú európsku integráciu boli zabezpečenie mieru v Európe, prekonanie nacionalisticky orientovaných štátnych štruktúr a umožnenie spoločného trhu ako prostriedku ku zvyšovaniu hospodárskeho blahobytu.

Parížskou zmluvou z roku 1951 vzniklo Európske spoločenstvo pre uhlie a oceľ (ESUO). Jej prvotným cieľom bolo posilnenie hospodárskej spolupráce. Podstata spočívala v kontrole uhliarskeho a oceliarskeho priemyslu. V rámci niekoľkých rokov sa mal vytvoriť spoločný trh pre uhlie a oceľ so spoločnou kontrolou, plánovaním a manažmentom odbytu. Členskými štátmi sa stali Francúzsko, Nemecko, Taliansko, Belgicko, Holandsko a Luxembursko.

Rímskymi zmluvami (čiže zmluvou o založení Európskeho hospodárskeho spoločenstva, dnes vedená pod názvom Zmluva o fungovaní Európskej únie a zmluvou o založení Európskeho spoločenstva pre atómovú energiu) boli od 1. januára 1958 založené Európske hospodárske spoločenstvo (EHS) a Európske spoločenstvo pre atómovú energiu (Euratom). EHS malo za úlohu vytvorenie spoločného trhu a Euratom spoluprácu na poli mierového využitia jadrovej energie. Organizačná štruktúra oboch spoločenstiev bola založená na rovnakom princípe ako ESUO, mala teda Komisiu s výkonnými právomocami, Radu ministrov ako legislatívny orgán, Parlamentné zhromaždenie a Súdny dvor.

V roku 1967 zmluvou o spojení orgánov EHS, Euratomu a ESUO, vznikli Európske spoločenstvá (ES) a v roku 1968 na základe Zmluvy o EHS boli odstránené vnútorné clá a zavedená spoločná tarifa voči nečlenským krajinám.

V roku 1987 počas zasadnutia Európskej rady v Luxembursku došlo k podpísaniu Jednotného európskeho aktu (JEA). Hlavným cieľom JEA bolo dokončenie jednotného vnútorného trhu do roku 1992 a identifikoval prekážky, ktoré ešte ostávali k jeho dovŕšeniu:

- fyzické – odstránenie kontrol na vnútorných hraniciach ES pre osoby, služby, tovar a kapitál;
- technické – odstránenie rozdielov v predpisoch a normách a teda obmedzenie tzv. netarifných prekážok obchodu;
- daňové – išlo o daňovú harmonizáciu, táto téma je doteraz nedoriešená a veľmi politicky citlivá.

JEA zvýšil taktiež aj právomoci Európskeho parlamentu v oblasti prijatia nových členov, vedy a výskumu a v oblasti životného prostredia či sociálnej politiky.

Ďalším kľúčovým momentom bolo podpísanie Schengenskej dohody predstaviteľmi piatich krajín (Nemecka, Francúzska, Belgicka, Holandska a Luxemburska), ktorej cieľom bolo odstránenie kontrol na vnútorných hraniciach a spolupráca pri ochrane vonkajších hraníc. Táto dohoda nebola súčasťou právneho poriadku Európskych spoločenstiev, stala sa ňou až od Amsterdamskej zmluvy.

Podpísaním Maastrichtskej zmluvy v roku 1992 vznikla Európska únia, zastrešujúca všetky existujúce integračné aktivity. Po novom sa na európskej úrovni začalo spolupracovať v oblasti „spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky“ a „justičných záležitostiach“, čo vyústilo do troch hlavných kategórií, tzv. troch pilierov, ktorými boli:

1. pilier – *Európske spoločenstvá*: spadajú sem všetky aktivity realizované už pred Maastrichtom, mimo inej politiky: poľnohospodárske, obchodné, regionálne, sociálne aktivity spadajú pod ďalšie dva piliere zavedené až Maastrichtskou zmluvou:

2. pilier – Spoločná zahraničná a bezpečnostná politika,

3. pilier – Justícia a vnútorná bezpečnosť.

Medzi hlavné ciele Maastrichtskej zmluvy bolo preto taktiež vytvorenie hospodárskej a menovej únie a s tým spojené zavedenie spoločnej európskej meny.

Amsterdamská zmluva, v roku 1997, rozšírila spoluprácu v oblasti *Tretieho piliera* o spoluprácu v imigračnej politike a ochrane menšín, definovala základné práva občanov EÚ a základné princípy spoločnej zahraničnej politiky. Schengenské dohody sa stali súčasťou právneho systému EÚ.

Lisabonská zmluva, ktorou sa mení Zmluva o Európskej únii a Zmluva o založení Európskeho spoločenstva z 1. decembra 2009 je medzinárodná zmluva, ktorá mení zakladajúce zmluvy Európskej únie dosť podstatne, ale ich neruší. (Európska únia, 2013)

2 SÚČASNÁ SITUÁCIA V EURÓPSKEJ ÚNII

Európska únia (EÚ) je politická a hospodárska únia, ktorú od februára 2020 tvorí 27 členských štátov. V Spojenom kráľovstve, doterajší členský štát EÚ, sa konalo dňa 23. júna 2016 referendum o členstve štátu v Európskej únii. Voliči hlasovali nadpolovičnou väčšinou 17,411 miliónov hlasov (51,9 %) za vystúpenie z únie, za zotrvanie v únii hlasovalo 48,1 % voličov.

V roku 2017 začali oficiálne jednania Spojeného kráľovstva s orgánmi Európskej únie o podmienkach vystúpenia. V tejto súvislosti únia požaduje finančnú kompenzáciu a ostatné členské štáty sa snažia ujasniť podmienky ďalšieho voľného pracovného trhu, či pohybu obyvateľov medzi členskými a nečlenskými štátmi.

Mimochodom, Spojené kráľovstvo, je druhou krajinou, ktorá opustila spoločenstvo európskych krajín. Prvou krajinou bolo Grónsko, ktoré opustilo ES po získaní nezávislosti od Dánska v roku 1979, na základe referenda v roku 1985.

Medzi základné princípy Európskej únie patrí prenášanie právomocí národných štátov na nadnárodné európske inštitúcie. Európska únia je považovaná za zoskupenie štátov. Európska únia má medzinárodnoprávnu subjektivitu (Lisabonská zmluva, 2007, čl. 3a-čl.3b).

Európska únia *„je založená na hodnotách úcty k ľudskej dôstojnosti, slobody, demokracie, rovnosti, právneho štátu a rešpektovania ľudských práv vrátane práv osôb patriacich k menšinám. Tieto hodnoty sú spoločné členským štátom v spoločnosti, v ktorej prevláda pluralizmus, nediskriminácia, tolerancia, spravodlivosť, solidarita a rovnosť medzi ženami a mužmi“* (Lisabonská zmluva, 2007, čl. 1a).

Hlavným cieľom Európskej únie je Európa s výrazným hospodárskym rastom, konkurencieschopnou ekonomikou a zlepšujúcou sa kvalitou životného prostredia. A predovšetkým nové ciele - spoločná zahraničná a bezpečnostná politika a spolupráca v oblasti justície a vnútra (Lisabonská zmluva, 2007, čl. 2).

3 BOJOVÉ SKUPINY EURÓPSKEJ ÚNIE

Európska únia môže do celého procesu priniesť kombináciu tvrdej vojenskej sily a mäkkej politickej a ekonomickej sily. Na zasadaní Európskej rady v Kolíne v roku 1999 sa predstavitelia členských štátov Európskej únie dohodli, že Európska únia „musí mať kapacity pre autonómnu akciu podporovanú vierohodnou vojenskou silou, ...aby tak mohla odpovedať na medzinárodné krízy“. Za konečný termín pripravenosti takýchto kapacít bol stanovený rok 2003. Cieľom bolo vytvorenie vojenskej sily v počte 50 000 až 60 000 vojakov, ktorých by dobrovoľne poskytli členské štáty Európskej únie a ktorí by boli schopní plniť úlohy krízového manažmentu, nazvané aj „Petersburské úlohy“.

„Petersburské úlohy“ – humanitárna pomoc a operácie na udržanie mieru zahŕňajú humanitárne a záchranné operácie, operácie na udržanie mieru a v prípade potreby aj bojové operácie krízového manažmentu. Rada v roku 2003 potvrdila, že Európska únia dosiahla „operačnú spôsobilosť na celé spektrum operácií v rámci Petersburských úloh“. V praxi to znamená, že Európska únia je dnes schopná rozmiestniť do 60 dní jednotky a ponechať ich v mieste určenia po dobu jedného roka. Počet vojakov pri takejto operácii by závisel od členských štátov Európskej únie. (Bezpečnosť a obrana Európy v novom a nebezpečnom storočí, 2006)

Bojové skupiny Európskej únie (European Union Battlegroup – EU BG) sú vojenské jednotky vytvorené v rámci Spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky Európskej únie (the Common Security and Defence Policy – CSDP). Projekt ich vytvorenia bol schválený 1.6.2004 Radou Európskej únie c cieľom dosiahnuť plnú hotovosť v roku 1.1.2007.

14 bojových skupín pozostáva z bojovej jednotky o sile prápor (1500 osôb) a 4 bojové skupiny o sile 2500 osôb a každá bojová skupina je posilnená bojovými podpornými prvkami. Princíp budovania jednotlivých bojových skupín je postavený na príspevkoch jednotlivých členských štátov. Jeden národ je v každej bojovej skupine určený ako vedúci národ (spravidla je to národ, ktorý najväčšou mierou prispel do konkrétnej bojovej skupiny).

Systém držania pohotovosti funguje na polročných rotáciách po dvoch bojových skupinách. Jednotky sú pod priamym riadením Rady Európskej únie.

Účelom bojových skupín je pôsobiť ako sily rýchlej reakcie, to znamená, že *„v prípade prijatia politického rozhodnutia je bojová skupina EÚ krajín V4 pripravená nasadiť príslušníkov ozbrojených síl na miesto určenia do 10 dní tak, aby nasadené jednotky už mohli plniť úlohy. Jej udržateľnosť je plánovaná na 30 dní a po doplnení až do 120 dní od nasadenia“* (MO SR – KOd, 2019).

Bojové skupiny Európskej únie sú určené na riešenie vzniknutých kríz úlohami zadefinovanými v CSDP a to hlavne plnením vojenských úloh spojených s humanitárnou pomocou, udržaním mieru a tvorbou mieru. Vychádzajú z Petersburgských úloh.

4 OZBROJENÉ SILY EURÓPSKEJ ÚNIE AKO NÁSTROJ GLOBÁLNEJ BEZPEČNOSTI

Je pravdou, že vytvorené bojové skupiny Európskej únie doteraz ani raz neboli aktivované na riešenie vojnového konfliktu. Všetky vojenské operácie rešpektujú Petersburgské úlohy, ktoré vedú ku stabilizácii a udržaniu mieru.

Pomáhajú vojnou postihnutým krajinám znovu obnoviť ekonomiku, politickú scénu a s tým spojené budovanie celej spoločnosti.

Paradoxom, že práve núdzový vojenský zásah v roku 2003 (operácia Artemis) ukázal nevyhnutnosť vybudovať bojové skupiny Európskej únie (Bezpečnosť a obrana Európy v novom a nebezpečnom storočí, 2006).

Operácia Artemis bola vojenská operácia vedená Európskou úniou a schválená Spojenými národmi na území Demokratickej republiky Kongo počas konfliktu v oblasti Ituri. Cieľom intervencie bolo zastaviť hromadným etnickým masakrom v oblasti, čo sa úspešne podarilo. Okrem toho, že operácia Artemis bola prvá operácia vedená Európskou úniou mimo územia Európskej únie, ukázala silu a efektívnosť nasadenia vojenských síl aj mimo územia Európskej únie. Svojou prítomnosť rapídne znížila intenzitu prebiehajúceho konfliktu. Tak isto postavila základný kameň spolupráce medzi Európskou úniou a Spoločenstvom národov.

Jedným z hlavných cieľov vzniku Európskej únie bol vytvoriť silný celok schopný konkurovať Severnej Amerike a Ázii, nie len v ekonomickej a hospodárskej oblasti, ale aj v bezpečnostnej oblasti.

Európska únia pri riešení konfliktov sa zameriava hlavne na diplomaciu a tak zvanú „mäkkú silu“ (Chrenek, D., 2017).

Ako však chce konkurovať spomínaným regiónom na bezpečnostnom poli bez vojenskej sily, ktorá by vystupovala jednotne pod vedením Európskej únie? Spojené štáty americké vďaka svojej veľkej a modernej armáde formujú bezpečnostné prostredie na celom svete. A v Ázii je globálnych aktérov s mocnými armádami hneď niekoľko (Čína, Severná Kórea, Irán, Japonsko, Sýria, Turecko a Izrael) (Evropská unie, 2017).

Bojové skupiny Európskej únie sú do istej miery odpoveď na položenú otázku. Avšak, len do istej miery. Bojovými skupinami Európskej únie sme dokázali, že vieme sformovať legislatívne a aj prakticky bojové jednotky. Operácia Artemis ukázala, že ich vieme aj úspešne nasadiť do boja a operácie na udržanie mieru pod záštitou Spojených národov zas dokazujú našu schopnosť udržať a rozvíjať mier v krajinách po konfliktoch (Kompan, 2019).

Európska únia na zabezpečenie bezpečnosti a obrany európskej únie schválila fond na obranu a Spoločnú bezpečnostnú a obrannú politiku. Cieľom je, v duchu hesla Európskej únie „United in diversity“, zjednotiť taktiku, techniky a procedúry vo vykonávaní vojenských aktivít, ako aj znížiť generačné rozdiely vojenskej výzbroje a výstroja v jednotlivých krajinách. (Evropská unie, 2017) Ako príklad môžeme uviesť stálu štruktúrovanú spoluprácu (Permanent Structured Cooperation – PESCO), čiže *„nástroj na posilnenie spolupráce v oblastiach obrany vrátane výskumu a vývoja, harmonizácie obranného plánovania, posilnenia dostupnosti, interoperability, pružnosti a schopnosti nasadenia ozbrojených síl zúčastnených členských štátov, odstraňovania nedostatkov v obranných spôsobilostiach, ako aj spolupráce v európskych programoch vyzbrojovania. PESCO vychádza z čl. 42.6 a čl.46 Zmluvy o EÚ a jeho právny základ tvorí 8 právnych aktov EÚ“* (MOSR, 2020).

Väčšina členských štátov Európskej únie pristúpilo k Severoatlantickej koalícii, čím sa zaviazali prispievať vojenskou silou na zabezpečenie kolektívnej ochrany. Prečo nám nestačí sa spoliehať práve na tieto už vyčlenené sily? Odpoveď je jednoduchá. Aby Európska únia mohla zabezpečiť bezpečnosť a obranu všetkých členských štátov (aj tých, ktoré nepristúpili k Severoatlantickej zmluve) musí disponovať armádou/ozbrojenými silami Európskej únie. (Evropská unie, 2017) Nehovoriac o tom, že členské štáty Európskej únii delegovali zmluvou o fungovaní Európskej únie určité právomoci na Európsku radu a parlament. Čím v zahraničnej politike vystupujú ako jednotný celok s vlastnou legislatívou (Európska komisia), exekutívou (Rada) a justíciou (Súdny dvor) (Európska únia, 2013).

Čím sme zabezpečili jednotné smerovanie v zahraničnej politike a tým sa otvára opodstatnenie armády/ozbrojených síl Európskej únie pod jednotným velením.

5 POTREBA OZBROJENÝCH SÍL EURÓPSKEJ ÚNIE NA OBRANU HRANÍC EURÓPSKEJ ÚNIE

Európska migračná kríza (tiež označovaná ako utečenecká kríza) je od roku 2015 prebiehajúca medzinárodná politická kríza v EU, spôsobená veľkým počtom imigrantov – ako ekonomických migrantov, tak utečencov – smerujúcich do EU. Migranti sa do centrálnych častí Európy dostávajú po dvoch hlavných migračných trasách – Balkánskou trasou z Turecka cez Egejské more a Balkán do strednej Európy a Stredomorskou trasou zo severnej Afriky cez Stredozemné more do Talianska. Najčastejším cieľom imigrantov sú štáty západnej a severnej Európy, predovšetkým Nemecko, ďalej Švédsko, Rakúsko, Francúzsko a štáty Beneluxu. Podľa údajov OSN tvoria najväčšiu časť žiadateľov o azyl ľudia z krajín Blízkeho a Stredného východu (hlavne Sýrčania, Afganci, Iračania), subsaharskej Afriky a západného Balkánu.

Značný nárast počtu ekonomických migrantov a utečencov z Blízkeho východu priniesla Arabská jar, ktorej výsledkom bola destabilizácia celej rady arabských zemí. Jedným z prvých rizikových miest, ktoré boli nelegálne prekračované, sa stala grécko-turecká hranica. V roku 2011, nie dlho po vypuknutí vojny v Sýrii, začal dramaticky rásť počet nelegálnych prechodov hraníc, ktorý dosiahol až niekoľko desiatok tisíc ročne.

Najväčší príval utečencov sme zaznamenali zo Sýrie počas konfliktu, do ktorého sa zapojili najväčšie globálne mocnosti ako Ruská federácia, USA, Irán, Turecko, Izrael a nepriamo aj Čína. Hlavným dôvodom intervencie USA a neskôr aj Ruskej federácie, bol poraziť novovzniknutý a samozvaný Islamský štát. Ten sa vďaka nestabilite a neprehľadnej situácii v Sýrii rozšíril i na časti sýrskeho územia. Práve kvôli činnosti teroristickej organizácie Islamský štát a ďalších strán angažujúcich sa v sýrskom konflikte, ktoré bojujú ako proti vláde al-Asada, tak i medzi sebou, utekali mnohí obyvatelia do susedných štátov so Sýriou. Kvôli nevyhovujúcej humanitárnej situácii v niektorých utečeneckých táboroch v Jordánsku, Libanone a Turecku sa časť utečencov rozhodlo pre emigráciu do Európy.

Rozmer celoeurópskej krízy nastal v apríli roku 2015, keď sa v Stredozemnom mori v priebehu krátkej doby potopilo niekoľko lodí s migrantami, celkovo sa utopilo asi 1 200 ľudí a začalo sa uvažovať o zavedení systému na prerozdeľovanie utečencov. V priebehu letných mesiacov dochádzalo k postupnému prehlbovaniu krízy a k jej rozšíreniu do oblasti strednej Európy. Najvážnejšia situácia v priebehu roku 2015 nastala v septembri a októbri, keď bol počet utečencov, prichádzajúcich najmä po Balkánskej migračnej trase, najvyšší. Teroristické útoky v Paríži v novembri 2015 a násilnosti počas silvestrovských osláv v Nemecku obrátili pozornosť na do tej doby prehliadané bezpečnostné riziká spojené s krízou.

Na časti hranice bol preto v roku 2012 vybudovaný plot; na gréckej strane naň nadviazal neskôr ešte plot na bulharskej časti hranice. Vybudovanie plotu viedlo k radikálnemu úbytku počtu nelegálnych migrantov, ktorí z Turecka prichádzali do Grécka, každopádne len na určitú obmedzenú dobu. Väčšina z nich sa potom začala dostávať do Európy po mori.

V priebehu leta 2015 sa ukľudnilo Stredozemné more, čo viedlo k zintenzívneniu nelegálnych priechodov európskych hraníc. Počty ekonomických migrantov a utečencov sa ukázali byť natoľko výrazné, že začali predstavovať najprv administratívny problém (tz. ako rýchlo vybaviť žiadosť o azyl od všetkých žiadateľov), neskôr i bezpečnostné riziko (príliš mnoho osôb) a nakoniec i dopravný problém (nedostatočná kapacita autobusovej a vlakovej dopravy). Niektoré európske krajiny, ako napríklad Nemecko, Rakúsko alebo Maďarsko, museli sprísniť alebo i obnoviť pohraničné kontroly na vnútorných hraniciach medzi štátmi Schengenského priestoru kde inak žiadne hraničné kontroly nie sú.

Dňa 21. augusta 2015 maďarská vláda vyhodnotila narastajúci počet utečencov prichádzajúcich do Maďarska Balkánskou cestou ako bezpečnostné riziko a vyslala na hranicu armádu.

Dňa 17. novembra 2015 potvrdila maďarská vláda podanie žaloby na utečenecké kvóty na Európskom súdnom dvore.

Na konci novembra 2015 oznámila Európska komisia plán na premiestnenie asi 400 000 utečencov z tureckých utečeneckých táborov do EÚ; účasť členských štátov mala byť dobrovoľná.

Dňa 2. decembra 2015 podalo Slovensko oficiálne žalobu k Európskemu súdnemu dvoru na systém kvót pre prerozdeľovanie migrantov. O deň neskôr podniklo rovnaký krok oficiálne i Maďarsko.

Slovenská vláda sa vyjadrila k možnému príchodu imigrantov z Maďarska s neľúbosťou a posilnila policajné kontroly na južnej hranici. V rámci povinne dobrovoľného prerozdelenia 40 000 migrantov z Talianska a Grécka do ďalších krajín EÚ sa Slovensko rozhodlo prijať len kresťanských utečencov. V reakcii na schválenie kvót na prerozdeľovanie utečencov podalo Slovensko koncom septembra žalobu k súdnemu dvoru EÚ a slovenský premiér oznámil, že kvóty nebudú na Slovensku rešpektované.

Riešenie Európskej migračnej krízy je jednoznačný príklad použitia „mäkkej sily“ Európskou úniou. Môžeme tvrdiť, že Európska únia na základe uznávania hodnoty „solidarity“ sa rozhodla rovnomerne prerozdeliť počty utečencov medzi všetky členské štáty pridelením kvót. Európska únia chápe solidaritu ako spravodlivé rozdelenie ako výhod tak aj nevýhod (Evropská unie, 2017).

Európska únia si však neuvedomila bezpečnostné riziko spojené s ilegálnou a masovou migráciou. Nechala členské štáty, aby si sami vyriešili problémy s ilegálnym prekračovaním hraníc jednotlivých členských štátov a nepozerali sa na tento problém globálne, očami jedného veľkého štátneho celku, ktorého hranice a tým pádom aj bezpečnosť boli ohrozené. Európska únia, ako celok neurobili nič na ochranu vlastnej štátnej hranice. Áno, mohli by sme polemizovať, že Európska únia nie je štát, avšak tým, že členské štáty delegovali určité právomoci na Európsky parlament a hlavne zhodli sa na spoločnom smerovaní zahraničnej a bezpečnostnej politike, mala Európska únia pristúpiť k ochrane hraníc postihnutých členských štátov ako jeden celok, uplatnením základnej hodnoty EU: solidarity (Evropská unie, 2017).

Jednotlivé štáty začali budovať plot na zabránenie ilegálneho prekračovania hraníc z vlastných finančných prostriedkov. Avšak, ako sme už spomínali, plot nepriniesol až tak očakávaný výsledok. Na veľa miestach bol plot zničený, pretože nebol dostatočne pokrytý hliadkujúcimi jednotkami ozbrojených síl daných štátov. A tu sa otvára jedinečná možnosť použitia armády/ozbrojených síl Európskej únie. Okamžite mali byť nasadené bojové skupiny Európskej únie do oblastí s najväčším priesakom ilegálnych emigrantov. Tým, by bola zaručená rovnomerná zaťaženosť všetkých členských štátov, čo sa týka použitia ozbrojených síl na zabezpečenie štátnej hranice.

6 VYUŽITEĽNOSŤ OZBROJENÝCH SÍL EURÓPSKEJ ÚNIE POČAS KRÍZY SPÔSOBENEJ PANDÉMIOU KORONAVÍRUSU SARS-COV-2

Od konca roka 2019 do súčasnosti celý svet čelí najväčšej kríze súčasnosti spôsobenou pandémiou koronavírusu SARS-CoV-2.

Pandémia koronavírusu SARS-CoV-2 je pokračujúca globálna pandémia ochorenia COVID-19, ktorú spôsobuje akútny respiračný syndróm nazývaný SARS-CoV-2.

Vírus bol prvý raz nahlásený v decembri 2019 v čínskom meste Wu-chan, provincia Chu-pej. Svetová zdravotnícka organizácia vyhlásila pandémiu 11. marca 2020. K 31. máju bolo potvrdených viac ako 6 170 000 nakazených vo viac ako 180 krajinách alebo regiónoch, najviac postihnuté sú USA, Brazília, Rusko a Španielsko. Na Slovensku bolo k 31. máju 1 521 nakazených. Počet uzdravených bolo viac ako 2 740 000, počet obetí bolo viac ako 371 000.

Každý štát, nie len v rámci Európskej únie, začal riešiť vzniknutú situáciu samostatne, zohľadňujúc odporúčania vydané Svetovou zdravotníckou organizáciou. Štáty začali postupne uvádzať svoje krajiny do mimoriadneho stavu a v niektorých oblastiach spoločenského života a regiónov aj do núdzového stavu. Taktiež uviedli svoje ozbrojené sily do vyšších stupňov pohotovosti.

Napriek všetkým snahám, vo väčšine krajín (Taliansko, Španielsko) opatrenia boli použité príliš neskoro, čo malo za dôsledok veľké straty na ľudských životoch, skolabovanie zdravotníckeho systému a nesmierne ekonomické straty.

Najviac postihnuté krajiny začali žiadať okolité krajiny o pomoc, nie len v oblasti zdravotníctva, ale aj v oblasti zabezpečenia poriadku, transportu a celkovej logistiky.

Európska únia sa k vzniknutej kríze postavila ako garant a koordinátor prerozdeľovania humanitárnej pomoci krajinám, ktoré boli najviac zasiahnuté pandémiou. Jedná sa hlavne o prerozdeľovanie zdravotníckeho materiálu, vyčleňovanie lekárskych tímov a prideľovanie finančných prostriedkov[1]

Európska únia mohla však aj použiť časti bojových skupín Európskej únie na zabezpečenie transportných úloh, ochranu civilného obyvateľstva, zabezpečenie bezpečnosti v zdravotníckych zariadenia a samotnom budovaní karanténnych mestečiek a ich zásobovaní a strážení. Tak isto, ak by postihnuté krajiny žiadali o pomoc pri izolácií veľký regiónov, by mali byť použité práve bojové jednotky Európskej únie, ako najrýchlejšia odpoveď na žiadosť. Znova by sa mohla odvolať na jednu zo základných hodnôt Európskej únie: Solidaritu (Evropská unie, 2017).

ZÁVER

Európska únia je jedinečný projekt. Ukázala sa, že je jednotná vo svojej rozličnosti. Vzťahy v rámci Európskej únie sú jednoznačne stanovené a riadené. Európska únia vystupuje aj jednotne v presadzovaní svojej zahraničnej a bezpečnostnej politiky. Môžeme tvrdiť, že zahraničnú politiku Európska únia vedie veľmi úspešne formou diplomacie. Avšak v súčasnej bezpečnostnej situácii samotná diplomacia nestačí. Európska únia musí mať aj funkčný nástroj pre prípad, keby diplomacia zlyhala, alebo na odvrátenie akejkoľvek hrozby. Musí mať funkčnú legislatívu a ozbrojené sily, aby dokázala zaručiť bezpečnosť v rámci Európskej únie. Samozrejme, ak sa Európska únia stavia do pozície globálneho bezpečnostného aktéra, musí disponovať, vyspelými, jednotnými, akcie schopnými ozbrojenými silami.

Cieľom tejto práce bolo na posledných najvýznamnejších udalostiach ovplyvňujúcich bezpečnostné prostredie Európskej únie obhájiť a odôvodniť potrebu armády/ozbrojených síl Európskej únie. Navrhnúť možnosti ako by mohla byť armáda/ozbrojené sily Európskej únie

[1] Viac informácií je dostupných online: https://ec.europa.eu/slovakia/news/najnovsie_spravy_o_opatrenia_eu_v_suvislosti_s_covid-19_sk

použitá rešpektujúc Spoločnú obrannú a bezpečnostnú politiku Európskej únie, jej základné ciele, princípy a hodnoty.

V prvej časti sme definovali Európsku úniu, jej vznik a bojové skupiny európskej únie. Vo výsledkoch práce sme na posledných najvýznamnejších udalostiach obhájili potrebu armády/ozbrojených síl Európskej únie.

Na základe analýzy dokumentov a udalostí, môžeme zhodnotiť, že potreba armády/ozbrojených síl Európskej únie a všetkých personálnych, finančných a materiálnych výdavkov je opodstatnená.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Bezpečnosť a obrana európy v novom a nebezpečnom storočí, 2006. [online] Dostupné na internete: https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+IM-PRESS+20060719STO09917+0+DOC+XML+V0//SK a https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+IM-PRESS+20060719STO09917+0+DOC+PDF+V0//SK&language=SK

EURÓPSKA ÚNIA, 2013. Ako funguje Európska únia. [online]. Luxemburg: Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie. 2013. ISBN 978-92-79-30003-5. doi:10.2775/21774. 44 s. Dostupné na internete: http://publications.europa.eu/resource/cellar/d7031407-61e7-4797-99a7-e05369dab332.0019.02/DOC_1

Evropská unie, 2017. Diskusní dokument o budoucnosti evropské obrany. Brusel: Evropská komise. 2017. 23 s.

Chrenek, D., 2017. Európa potrebuje vlastnú obranu. [online]. In: Denník Pravda. Dostupné na internete: https://nazory.pravda.sk/analyzy-a-postrehy/clanok/435741-europa-potrebuje-vlastnu-obranu/

JUKL, M., 2020. Ženevské úmluvy, obyčeje a zásady humanitárního práva: stručný přehled. Praha: Český červený kříž. 2020. 166 s. ISBN 978-80-87729-31-1. [online] Dostupné na internete: https://www.cervenykriz.eu/cz/edicehnuti/Konvence20.pdf

KOMPAN, J. 2019. Aktuálny doktrinálny rámec operácií NATO na podporu mieru. In: Národná a medzinárodná bezpečnosť 2019: Zborník príspevkov z 10. medzinárodnej vedeckej konferencie. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M.R. Štefánika, 2019. ISBN 978-80-8040-582-3, s. 248-257.

Lisabonská zmluva, ktorou sa mení a dopĺňa zmluva o európskej únii a zmluva o založení európskeho spoločenstva (2007/c 306/01). [online]. Dostupná na internete: http://publications.europa.eu/resource/cellar/688a7a98-3110-4ffe-a6b3-8972d8445325.0020.01/DOC_19

MO SR – KOd, 2019. Bojová skupina EÚ krajín V4 bude od júla opäť v pohotovosti. [online]. Dostupné na internete: https://www.mod.gov.sk/44956-sk/bojova-skupina-eu-krajin-v4-bude-od-jula-opat-v-pohotovosti/

MO SR, 2020. PESCO. [online]. Dostupné na internete: https://www.mosr.sk/46746-sk/pesco/

MUŠINKA M. 2020. Možnosti hodnotenia bezpečnostných hrozieb. In: Vojenské reflexie. Roč. 15, č. 1: s. 82-98. ISSN 1336-9202.

ZÁKON NR SR č. 321/2002 Z. z. o ozbrojených silách Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

mjr. Ing. Milan TURAJ
externý doktorand KtBaO
AOS gen. M. R. Štefánika, Demänová 393, 031 01 L. Mikuláš
milan.turaj@aos.sk

KVANTIFIKÁCIA SYSTÉMU ISTAR V PS OS SR VZHĽADOM NA ŠPECIFIKOVANÉ SPÔSOBILOSTI A POTENCIONÁLNE HROZBY

QUANTIFICATION OF ISTAR SYSTEM IN LAND FORCES IN TERMS OF SPECIFIC CAPABILITIES AND POTENTIAL THREATS

Peter TVARUŠKA

ABSTRACT

The battlefield is currently characterized by high dynamics of ongoing changes, complexity, hybridity of threats, mutual conditionality of ongoing processes and simultaneous action in all its dimensions. All decisions in such a dynamic environment depend on relevant and timely information about the development of the situation and understanding the threat. In article we will focus on the process of gathering, processing and distributing information not only in terms of supporting the decision-making process of the commander but also as a capability that synchronizes efforts of obtaining information about objectives in favor of specific systems of creating effects on the goal and all within the spectrum of operations of land forces up to division level.

Keywords: intelligence, surveillance, reconnaissance, ISTAR, sensor, threat,

ÚVOD

Informácie a informačná nadvláda vždy bola a je v súčasnom multidoménovom charaktere konfliktu kľúčovým faktorom, ktorý vytvára predpoklady na úspech operácií. Aktivity spojené so získavaním a spracovávaním informácií sú doménou procesov ISR a ISTAR v rámci spravodajského cyklu.

Príspevok je spracovaný na základe výsledkov teoretického výskumu a analýzy autora. Príspevok aplikuje a ďalej rozvíja poznatky z domácich a zahraničných vedeckých, odborných publikácií a vedeckých výstupov. Dôležitým zdrojom pre analýzu boli rezortné a aliančné doktríny Severoatlantickej aliancie a služobné pomôcky ozbrojených síl Slovenskej republiky zamerané na spravodajstvo, postupy spravodajstva, spôsobilosti a procesy spravodajstva, sledovania, zisťovania cieľov a prieskumu (ďalej len ISTAR). Všetky informácie boli získané z neutajovaných zdrojov.

Príspevok, na základe analýzy a komparácie dostupných informačných zdrojov, prezentuje relevantné varianty kvantifikovaných potrieb spôsobilostí ISTAR v rámci pevnej štruktúry ISTAR (SPG 2-7/Sprav, 2013) v podmienkach Pozemných síl Ozbrojených síl Slovenskej republiky (ďalej len PS OS SR). Objektom analýzy bude proces ISTAR so spôsobilosťami detekovať, sledovať a monitorovať aktivity špecifických cieľov a hrozieb.

Podpornou analýzou bude analýza potencionálnej hrozby vykonaná s využitím modelu pozostávajúceho z organizačných štruktúr a taktických aktivít potencionálneho konvenčného nepriateľa. Ďalším využitým nástrojom bude scenár, ktorý bude využitý na modelovanie vývoja hrozby v čase a priestore ohraničenom taktickými normami. Takto namodelovaná hrozba bude porovnaná s technickými spôsobilosťami súčasných a perspektívnych systémov prieskumu, sledovania a zisťovania cieľov. Vytvorený model a následná kvantifikácia

spôsobilostí ISTAR počíta s hybridným spôsobom vedenia boja a hybridným charakterom hrozby. Výsledkom tejto analýzy a komparácie bude kvantifikácia ISTARu ako formácie špecifických jednotiek a taktiež ako skupiny spôsobilosti.

1 METODOLÓGIA A TERMINOLOGICKÝ RÁMEC

Cieľom príspevku je prostredníctvom analýzy potenciálnej hrozby rozpracovať špecifikované spôsobilosti procesov ISTAR z kvantitatívneho hľadiska so zameraním na systémy senzorov a senzorových aktivít zameraných na získavanie informácií, a to v navrhovanej pevnej štruktúre ISTAR v podmienkach PS OS SR.

1.1 METODOLÓGIA

Pri skúmaní predmetu výskumu, spôsobilostí ISTAR, sme použili metódu obsahovej analýzy doktrín a odborných publikácií. Obsahová analýza je pre svoju efektívnosť a kvalitu informácií, ktorú poskytuje, najúčinnejšou metódou analýzy písomných dokumentov. Obsahová analýza bola zameraná na vymedzenie problému a popísanie súčasného stavu poznania a aplikovanej praxe pri rozvoji spôsobilostí ISTAR pre podporu operácií mechanizovanej brigády a čiastočne aj operačnej úrovne velenia a riadenia. Výsledkom obsahovej analýzy odborných publikácií sú súdy a dedukcie objasňujúce návrh štruktúry systémov senzorov a ďalších senzorov podporujúcich spravodajský cyklus realizáciou procesov ISTAR v podmienkach súčasného aj budúceho operačného prostredia. Hlavnou metódou využitou pri skúmaní problému spôsobilostí ISTAR v kontexte potencionálnej hrozby bude scenár. Scenár je logicky usporiadaný popis zmien v systémoch, stavoch a procesoch, ktoré narušujú úroveň bezpečnosti operačného prostredia a aktivujú vznik ohrozujúcich javov spôsobujúcich škody a straty. Vytvorenie scenára vzniku a priebehu narušenia bezpečnosti je dôležité pre vytvorenie si predstavy o tom, ako môžu ohrozenia alebo hrozby ovplyvňovať podmienky fungovania systémov v rámci konkrétneho operačného prostredia v závislosti od času. Tvorba scenárov si teda vyžaduje identifikovanie hrozieb, odhad možného vývoja v čase, určenie indikátorov, ktoré popisujú kľúčové momenty smerovania vývoja hrozby a súčasne s tým aj nastavenie systému získavania informácií.(ŠIMÁK – MÍKA, 2016). Samotná podstata scenára je vytvoriť model toho, ako sa bude hrozba vyvíjať, keď nastane nejaký stav, situácia alebo aktivita. Hrozbu bude predstavovať modelový nepriateľ, pre potreby tohto príspevku nazvaný „Červený“. Reprezentatívnym modelom bude štruktúra potencionálnych nepriateľských jednotiek vykonávajúcich alebo pripravujúcich sa vykonať ofenzívne operácie voči bezpečnostným prvkom OS SR. Vývoj v čase bude modelovaný po fázach a to vo fáze prípravy a vo fáze samotného vykonania ofenzívnej operácie. Začiatok týchto fáz bude predstavovať kľúčové momenty a štruktúra jednotiek vykonávajúcich konkrétne taktické úlohy bude reprezentovať indikátory udalostí.

Problematika procesov ISTAR je široká. Skúmať ju v plnej komplexnosti by bolo nad rozsah príspevku, preto sme stanovili niekoľko obmedzujúcich podmienok:

a) V príspevku budú z kvalitatívneho aj kvantitatívneho hľadiska analyzované procesy ISTAR predovšetkým spojené so senzorovými systémami.

b) Zameranie bude predovšetkým na podporu spravodajstva cieleného voči konvenčnej hrozbe a sekundárne nekonvenčnej hrozbe. Nastavenie spôsobilostí ISTAR pre pokrývanie celého spektra aktivít a operácií charakteristických pre hybridný charakter hrozby je nad rozsah príspevku.

c) Spôsobilosti ISTAR budú definované prioritne pre podporu operácií vedených mechanizovanou brigádou v priestore spravodajskej zodpovednosti mechanizovanej brigády a sekundárne pre spoločné operačné zoskupenie.

1.2 DEFINOVANIE ZÁKLADNÝCH POJMOV

ISTAR. Služobné pomôcky PS OS SR definujú ISTAR ako: „ Spravodajstvo, sledovanie, zisťovanie cieľov a prieskum (ISTAR - Intelligence, Surveillance, Target Acquisition and Reconnaissance) predstavujú činnosti, ktoré sa vykonávajú s cieľom zabezpečiť spravodajskú podporu príslušnému veliteľovi a jeho štábu v procese plánovania, prípravy a vedenia operácie (SPG 2-3/Sprav, 2008).

Protivník. Strana, ktorej zámery a záujmy sú v protiklade so stranou priateľskou a proti ktorej sa zvažuje legálne použitie sily.

Nepriateľ. Strana, ktorej akcie sú nepriateľské, a voči ktorej je legálne použitie ozbrojenej sily autorizované.

Senzor. Zariadenie, fyzická osoba alebo jednotka, ktorá zisťuje a môže určovať a/ alebo zaznamenávať objekty a aktivity pomocou energie častíc vyžarovaných, odrazených alebo zmenených objektami (SOŠ 3680, 2020).

Formácia ISTAR. Organizačný celok predstavujúci jednotku alebo zoskupenie jednotiek ako nositeľov senzorov spôsobilých vykonávať prieskum, sledovanie a elektronický boj vo všetkých doménach operačného prostredia a prispievajúcich do procesov ISTAR. Tento organizačný celok má nadefinované vzťahy vo velení a vytvára pevnú štruktúru podliehajúcu jednému veliteľovi.

Priestor spravodajskej zodpovednosti predstavuje *p*riestor pridelený veliteľovi, v ktorom zodpovedá za poskytovanie spravodajských informácií v rozsahu jemu dostupných spravodajských prostriedkov (AJP 2.1, 2016).

Expertný odhad. Odhad založený na premyslených a odôvodnených teoretických alebo praktických skúsenostiach.

2 SPRAVODAJSTVO, SLEDOVANIE, ZISŤOVANIE CIEĽOV A PRIESKUM (ISTAR)

ISTAR je proces, ktorý rozsahom svojich aktivít napĺňa predovšetkým tú časť spravodajskou cyklu, ktorá sa zameriava na plánovanie použitia dostupných senzorov a získavanie informácií z priestoru spravodajskej zodpovednosti. Proces ISTAR prostredníctvom manažérskej funkcie integruje a synchronizuje použitie dostupných síl a prostriedkov (spravodajských, komunikačných) určených na poskytnutie reálneho obrazu o situácii, na podporu spravodajských procesov, podporu v procese určovania cieľov a urýchlenie operačného plánovacieho a rozhodovacie procesu.

Procesy ISTAR budú vykonávané systémom ISTAR. Systém ISTAR pozostáva zo senzorových prvkov sledovania a prieskumu, informačného podsystému so zdieľaným obsahom, databázovými sieťovými prvkami, automatizovanými systémami spracovania informácií vrátane analytických funkcií a systémami prepojenými so systémami riadenia palieb zbraňových prostriedkov.

Služobná pomôcka SPG 2-3/Sprav (2008) definuje proces ISTAR v troch pohľadoch a to ako:

1. Spravodajská činnosť, ktorá integruje a synchronizuje plánovanie a použitie všetkých dostupných síl a prostriedkov druhov sledovania, prieskumu a spravodajstva, ktoré sa nachádzajú v priamej podriadenosti príslušného veliteľa v rámci priamej spravodajskej podpory operácií.

2. Bojová podpora, ktorá v sebe integruje systémy a zdroje spravodajstva, sledovania, zisťovania cieľov a prieskumu (ISTAR) s cieľom usmerniť manéver a útočné úderné prostriedky s osobitným dôrazom na včasné poskytnutie rozhodujúcich informácií a informácií o cieľoch.

3. Spôsobilosť, ktorá je využiteľná vo všetkých operáciách.

Pohľad na termín „ISTAR„ pre nadefinovanie jeho kvalitatívnych aj kvantitatívnych parametrov bude smerovaný k termínu formácia ISTAR. Rozpracovaním cieľa príspevku získame určenie druhu a počtu senzorov s priradenými spôsobilosťami a organickými jednotkami, ktoré sú ich nositeľom. Formácia ISTAR je v prvom rade o senzoroch, plánovaní ich použitia a samotných operácií senzorov, až sekundárne o spravodajských procesoch (SPG 2-3/Sprav, 2008, s.77).

Pre potreby naplnenia cieľov príspevku sa zameriame na proces ISTAR ako formu bojovej podpory realizovanú **formáciou** ISTAR vykonávanou systémami:

1. Spravodajstva, ktoré je vykonávané zdrojmi a prostriedkami jednotky ISTAR s cieľom produkovať spravodajské informácie pre zodpovedanie veliteľových požiadaviek na rozhodujúce informácie (CCIR).

2. Systémami jednotlivých spravodajských disciplín s technickými schopnosťami, ktoré poskytujú dostatočne podrobnú detekciu, identifikáciu a lokalizáciu cieľa, nevyhnutnú na efektívne použitie zbraňových (smrtiacich alebo nesmrtiacich) systémov a to:

a) Prostriedkami sledovania (pozorovania), ktoré systematicky pozorujú vzdušný priestor, povrchové a pod povrchové priestory, mestá, osoby alebo veci (vizuálne sledovanie, odpočúvacie elektronické, fotografické alebo iné prostriedky).

b) Prostriedkami prieskumu, ktorý je vykonávaný vizuálnym pozorovaním alebo inými detekčnými metódami na získanie informácií o činnosti a zdrojoch nepriateľa alebo potenciálneho nepriateľa, alebo na zabezpečenie údajov o meteorologických, hydrologických alebo geografických charakteristikách určitého priestoru.

3. Systémami velenia a riadenia.

Pre potreby naplnenia cieľov príspevku sa budeme venovať prioritne nadefinovaniu rozsahu množstva, druhov senzorov a spôsobilostí pre funkcionalitu systémov sledovania a prieskumu. S cieľom riadenia širokej diverzity zdrojov informácií, formácia ISTAR by mala obsahovať tieto druhy senzorov:

- UAS (bezposádkové vzdušné systémy) – spôsobilosť vzdušného sledovania a prieskumu budú napĺňať vzdušné bezposádkové systémy ako nositeľa senzorov kategórie SMALL pre taktickú úroveň, stupeň brigáda,
- hĺbkový prieskum – ľahká prieskumná jednotka so spôsobilosťou dlhodobého pôsobenia samostatne, plniaca úlohy pre operačnú úroveň alebo minimálne stupeň divízia.
- pozemný prieskum – jednotka plniaca úlohy prioritne na vozidlách, so spôsobilosťami napĺňajúcimi charakter CLOSE RECCE podľa BiSC CAPABILITY CODES AND

CAPABILITY STATEMENTS 2016, plniaca úlohy v priestore spravodajskej zodpovednosti brigády,
- pozemné sledovacie radary,
- elektronický boj, so spôsobilosťami prieskumu a sledovania aj rušenia v rozsahu tých pásiem, ktoré dokážu byť preskúmavané a sledované.
- poľné HUMINT (human intelligence) tímy.

Samostatnou funkcionalitou v rámci procesu ISTAR a formácie ISTAR sú protišpionážne opatrenia (Counter Intelligence). Formácia ISTAR musí implementovať efektívne protišpionážne opatrenia. Ich aplikácia je v zodpovednosti veliteľa formácie ISTAR. Túto spôsobilosť je vhodné tým pádom doplniť do rozsahu množstva a druhov senzorov a spôsobilostí ISTAR a to minimálne pre potreby naplnenia cieľa príspevku (ATP-77 (A), 2013, s. 32).

2.1 SENZORY ISTAR VO FORMÁCII ISTAR VYČLEŇOVANÉ OD PS OS SR

V nasledujúcej časti bude pojednané o kvalitatívnych parametroch a minimálnych kvantitatívnych parametroch jednotlivých spôsobilostí formácie ISTAR zhrnutých v tabuľke č.1.

Pri definovaní technických spôsobilostí senzorov formácie ISTAR sa budeme venovať systémom spomenutých v publikácií Severoatlantickej aliancie ATP-77. Pri definovaní parametrov budeme vychádzať zo špecifikácií už zavedených systémov a senzorov alebo zo špecifikácií požadovaných na senzory v rámci jednotlivých zadaných alebo pripravovaných projektov. Hlavné relevantné údaje pre naplnenie cieľov príspevku sú zhrnuté v Tabuľke 1 a vizualizované na Obrázku 1.

- UAS spôsobilosť :
  Pri kategórií SMALL UAS (malé) pre plnenie úloh v rámci podpory mechanizovanej brigády je požadovaný dosah do 50 km a výdrž minimálne 6 hodín. Dosah 50 km je plne postačujúci pre operačný rámec mechanizovanej brigády. V prípade potreby zabezpečiť 24 hodinové sledovanie, resp. nepretržité sledovanie, je potrebné disponovať počtom vzdušných prostriedkov 4 a viac kusov.
  V prípade plnenia úloh sledovania v prospech vyššej a operačnej úrovne velenia je nutné disponovať UAS prostriedkom dosahu min 150 km a výdržou 8+ hodín. Pri určení týchto údajov sa vychádzalo z technických parametrov zavedených prostriedkov UAS v iných armádach s určením pre stupeň divízia v rámci taktickej úrovne a pre operačnú úroveň.
- Hĺbkový prieskum (DEEP) – jednotka schopná nasadenia aj vzdušnou cestou plniaca úlohy pre operačnú úroveň alebo minimálne stupeň divízia, to znamená s operačný dosahom v závislosti od možností vzdušnej prepravy na vzdialenosti 100 a viac km. Tento dosah je potrebný, pre poskytovanie informácií v dostatočnom časovom predstihu v závislosti od rýchlosti manévru a presunov protistojacich síl. Pre potreby formácie ISTAR plniacej úlohy v zostave brigády pripadá do úvahy jednotka predsunutých pozorovateľov FOO (forward observer), ktorý majú požadovanú spôsobilosť nasadenia vzduchom a môže byť vyčlenená z jednotky hĺbkového prieskumu.
- Pozemný prieskum CLOSE – jednotka plniaca úlohy prioritne na vozidlách, so spôsobilosťami napĺňajúcimi charakter CLOSE RECCE podľa BiSC CAPABILITY CODES AND CAPABILITY STATEMENTS 2016, plniaca úlohy v priestore spravodajskej zodpovednosti brigády. V prípade tejto jednotky, môže dôjsť z zmätočnému chápaniu, čo a aké druhy prieskumu a sledovania od nej je možné považovať a to preto, lebo BiSC CAPABILITY CODES AND CAPABILITY STATEMENTS 2020 spôsobilosť CLOSE-RECCE zrušil. Pri definovaní spôsobilosti a ich nositeľov pre potreby koncepcie

spravodajstva nie je nutné sa dogmaticky držať spomenutého dokumentu, ale je možné vychádzať aj z potrieb a požiadaviek PS OS SR kladených na spravodajstvo, sledovanie a prieskum pri plnení úloh obrany vlastného územia. Pre potreby definovania kvality a kvantity spôsobilosti jednotky pozemného prieskumu budeme za nosnú spôsobilosť považovať tzv. formation reconnaissance. Tento druh prieskumu môžeme charakterizovať ako prieskum s využitím vozidiel alebo bez, pomocou špeciálnej senzorovej výbavy, spôsobilý vykonávať prieskum zóny, objektu a trasy predovšetkým skrytým spôsobom. Jednotka je taktiež schopná obmedzeného kontaktu s nepriateľom a to v priestore spravodajskej zodpovednosti jednotky stupňa brigády v taktickom dosahu do 30 km od predného okraja obrany alebo priestorov sústredenia pred ofenzívnou operáciou. Tento údaj nie je doktrinálne stanovený a môže sa meniť od druhu rozhodujúcej operácie. Vychádzame z maximálneho efektívneho dosahu hlavných zbraní pozemnej palebnej podpory ako prostriedku na palebnú podporu v prospech nasadených jednotiek a doktrinálnej rýchlosti postupu protivníka v priestore krycích síl a času z toho odvodeného.

- pozemné sledovacie radary. V tejto kategórií budeme pojednávať o troch druhov radarov resp. senzorov:
    - Pozemný prehľadový rádiolokátor v rámci spôsobilosti GSR (ground surveillance radar). Pri tomto druhu senzorov je požadovaný dosah na pozemné ciele aspoň 30 km, so sekundárnou spôsobilosťou sledovania nízko letiacich pomalých cieľov. Tento prostriedok je prostriedok taktickej úrovne pre stupeň prápor a brigáda. Zavedený prostriedok v OS SR má dosah nad 20 km.
    - Radar akustického určovania polohy v rámci spôsobilostí AWL (Acoustic Weapons Locating). AWL radar je schopný detekovať ciele v pásme 30x120 km. Táto spôsobilosť je integrovaná do formácie ISTAR pre podporu stupňa brigáda v sile čata.
    - Radar pre určovania polohy zbraní WLR (weapon location radar). WLR radar je schopný presnej detekcie cieľov na vzdialenosť 40 km. Táto spôsobilosť je integrovaná do formácie ISTAR pre podporu stupňa brigáda v sile čata.
- elektronický boj EW (Electronic warfare) – požadovaná spôsobilosť jednotky je zachytiť, získavať, spracovať, určiť polohu a vyťažiť informácie z rádiovej komunikácie a viesť rušenie a klamanie protivníkovej rádiovej komunikácie a nekomunikačných vysielačov pre podporu rozhodovacieho procesu, situačného povedomia a spravodajskej prípravy bojiska v priestore spravodajskej zodpovednosti brigády. Efektívne dosahy prieskumných prostriedkov sú 30+ km pri VKV spojení, čo je rozhodujúci druh spojenia na taktickej úrovni do stupňa brigáda. Veliteľské siete vyšších stupňov a taktiež aj v rámci brigády sú na frekvenciách rozsahu KV. V tomto prípade je požadovaný dosah 100 km. Plnenie prieskumu aj rušenia v prospech mechanizovanej brigády musí byť spôsobilosť jednotky stupňa čata.
- poľné HUMINT tímy (H). Tímy musia mať spôsobilosť získavania informácií v konvenčnom a nekonvenčnom konflikte, v konfliktoch nízkej až vysokej intenzity. Ich operačný rámec zahrňuje použitie v rámci stupňov velenia prápor a brigáda v rámci taktickej úrovne až po úroveň operačnú. Tím HUMINT je zároveň čiastočne schopný plniť opatrenia operačnej bezpečnosti v oblasti protišpionáže (counter intelligence)
- Spravodajské stredisko ASIC (All source intelligence centre). Pod pojmom spravodajské stredisko budeme rozumieť spravodajský prvok so spôsobilosťou zlučovať spravodajské informácie od nasadených jednotiek a ktorý bude pôsobiť vo funkcii viaczdrojového spravodajského centra (AISC). Formácia ISTAR má aplikovanie spravodajských spôsobilosti ako sekundárnu úlohu. Primárne úlohu fúzie a spravodajskú analýzu zastrešuje spravodajský prvok nadriadeného štábu. Spravodajská architektúra vytvárajúca spravodajské strediská pre operácie operačnej úrovne aj úrovne taktickej OS SR a PS OS SR si vyžaduje doplnenie štruktúr existujúcich spravodajských prvkov štábov (J-2,G-2).

Doplnenie spravodajských prvkov je navrhované pripojením spravodajského prvku od formácie ISTAR, ktorý bude obsahovať špecialistov na jednotlivé spravodajské disciplíny.

Tabuľka 1 Spôsobilosti ISTAR pre úrovne riadenia operácií

Úroveň operácie Spôsobilosť	Taktická /potreba síl pre 1x mb	Taktická -Operačná / LCC* - Spoločné operačné zoskupenie	Maximálne počty sledovaných cieľov	Poznámka/Dosahy
DEEP	-	X / rota	-	100 + km
FOO	X / čata*	X / rota	-	*3xskupina/100+ km
CLOSE	X / rota	-	-	do 30 km
UAS	X / čata	X / rota	-	do 50 km
GSR	X / čata	-	512[1] cieľov	do 30 (20) km
WLR	X / čata	-	120 cieľov/min[2]	120 km
AWL	X / čata	-	100+ cieľov[3]	40 km
HUMINT	X / skupina	X / rota	-	-
EW	X / čata	X / rota[4]	-	VKV 40 km, KV 100+ km
ASIC	X / 1 x Stredisko	X / 1 x Stredisko	-	-

Zdroj: Autor

2.2 PRINCÍPY NASADENIA SENZOROV FORMÁCIE ISTAR

Všetky druhy operácií, bez ohľadu na to, či sú to ofenzívne, defenzívne, umožňujúce alebo stabilizačné, pozostávajú z niekoľkých fáz. Môžeme povedať, že rozoznávame:

a) fázu prípravnú alebo pred kontaktom s nepriateľom,
b) vykonávaciu fázu alebo v kontakte s nepriateľom,
c) fázu odpútania sa,
d) fázu stabilizačnú.

Zameriame sa na fázu **a)** a fázu **b)**, ktoré považujeme za rozhodujúce v rámci nasadenia senzorov ISTAR. Kvalitnú spravodajskú podporu týchto fáz zabezpečia efektívne procesy ISTAR a taktiež sa vytvorí tento istý predpoklad pre ostatné fázy.

a) Úlohy senzorov formácie ISTAR počas prípravnej fázy operácie:
   - vyhľadávať informácií o hrozbách a informácií priradených k jednotlivým indikátorom vývoja situácie a prítomnosti HPT (High pay-off targets),
   - odpovedať na prioritné a špecifické informačné požiadavky,
   - dopĺňať informácie získané od manévrových a podporných jednotiek,
   - získavanie informácií pre aktualizáciu stavu prostredia po jednotlivých zložkách (PMESII),
   - podporovať informačné operácie, bezpečnosť a ďalšie.

[1] https://www.flir.eu/products/ranger-r20ss/
[2] Jane' International Defence Rewiev, January 2009
[3] https://www.army.cz/scripts/detail.php?id=6667
[4] Štúdia realizovateľnosti, pplk. Berešík, 2018.

b) Úlohy senzorov formácie ISTAR počas vykonávacej fázy operácie:
- plniť spôsobilostí podľa bodu a)
- priamo podporovať manévrové jednotky,
- podporovať vyhľadávacie a záchranné operácie,
- podieľať sa na operáciách v hĺbke priestoru.

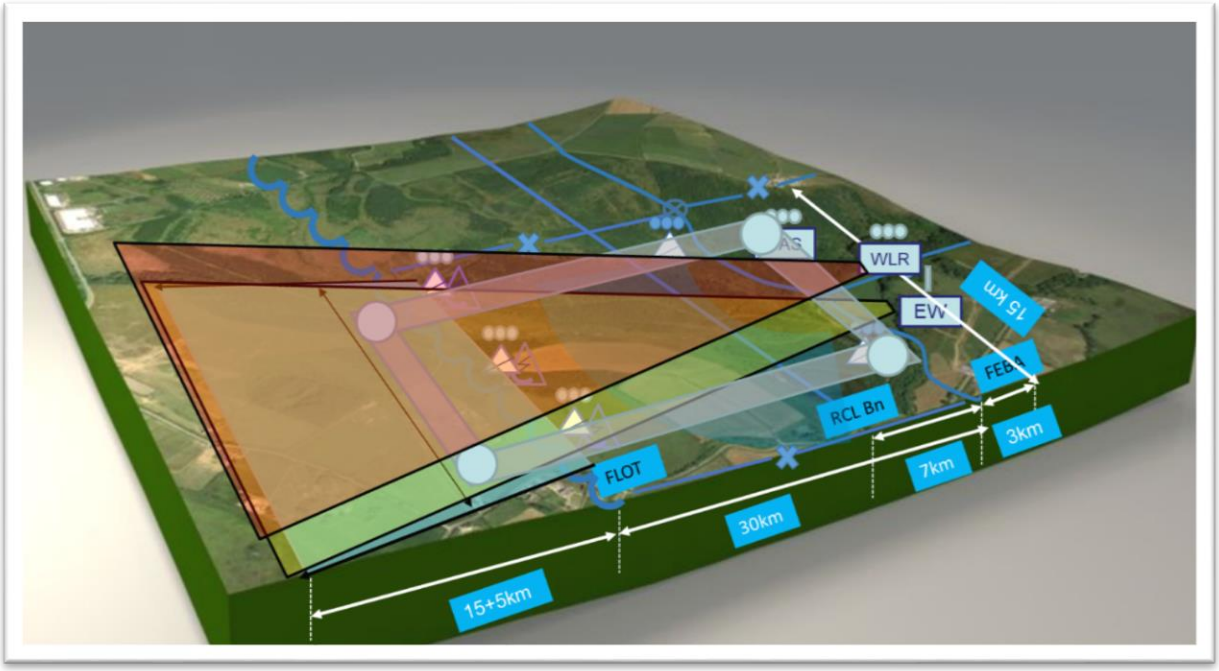

Obrázok 1 Efektívne dosahy prostriedkov a vrstvenie senzorov sledovania a prieskumu formácie ISTAR pre potreby mechanizovanej brigády
Zdroj: Autor

2 ANALÝZA POTENCIONÁLNEJ HROZBY

Analýza hrozby, ktorá reprezentuje potenciálneho nepriateľa, bude realizovaná na modeli operačnej situácie dvoch proti sebe stojacich aktérov konfliktu. Aktérov budeme nazývať ako Modrý, reprezentujúceho OS SR a Červený, ktorý bude reprezentovať protistojaceho nepriateľa.

3.1 MODEL VLASTNÝCH SÍL – MODRÝ

Štruktúra síl a aktivity Modrého bude postavený na upravenej štruktúre a konceptu operácie Spoločného operačného zoskupenia (ďalej SOZ) využitého vo vojenskom cvičení Slovenský Štít 2017.

Úlohou Modrého bude na rozkaz vykonať obranu v 1.slede SOZ, pohyblivou obranou spomaliť, oslabiť a odkloniť nepriateľa, s cieľom vytvoriť podmienky pre jeho ničenie v priestore ničenia. Na rozkaz blokovať nepriateľa pred fázovou čiarou PL 2 a podporiť protiútok spoločného operačného zoskupenia a obnoviť štátnu hranicu SR, ktorá bude reprezentovať predný okraj rozmiestnenia vlastných jednotiek (FLOT). Bojová zostava bude pozostávať z dvoch mechanizovaných brigád v 1.slede a US brigádou v druhom slede.

Obmedzujúce podmienky vychádzajúce z námetu a situácie Modrého:

1) Pre definovanie veľkosti formácie ISTAR pre podporu SOZ alebo jednotlivých mechanizovaných brigád bude štátna hranica braná ako predná hranica rozmiestnenia

vlastných vojsk (FLOT). Prítomnosť štátnej hranice deformuje prostredie a taktické vzdialenosti, keďže do času vypovedania vojny, umožňuje obidvom stranám rozmiestňovať prvky bojovej zostavy, vrátane prieskumných, v podstate priamo oproti sebe. Pre vytvorenie modelu, túto deformáciu nebudeme brať do úvahy.

2) Formácia ISTAR sa bude definovať prioritne pre potreby mechanizovanej brigády na hlavnom smere postupu síl nepriateľa, a to tak, že identifikované ciele z nasledujúcich prepočtov budú prerozdelené v pomere 60:40 v prospech hlavného smeru. Pomer bol stanovený ako výsledok expertného odhadu.

3.2 MODEL HROZBY – ČERVENÝ

Červený bude reprezentovaný štruktúrou vytvoreného účelového operačného zoskupenia, ktoré budeme pre potreby príspevku nazývať kombinovaný armádny zbor. Organizačná štruktúra a spôsob vykonávania operácií je inšpirovaný štruktúrou 20. Kombinovaného armádneho zboru (20 CAA) (MUZYKA, 2020, s. 23) armády Ruskej federácie a štruktúrami jednotiek divízneho stupňa podľa AIntP – 4 Generic enemy forces (2015).

Jednotka 20. CAA bola vybraná ako modelová podľa jej úlohy a preto, lebo obsahuje štruktúru síl, ktorá zodpovedá optimálnemu pomeru síl k útoku na brániaceho sa protivníka v pripravenej obrane. Tento pomer bol pre potreby príspevku zvolený ako minimálne 4:1 v prospech útočiaceho protivníka. Štruktúra 20 CAA je postavená na manévrových jednotkách v štruktúre plukov, čo autor považuje za štruktúru vhodnú pre jednotky určené na ofenzívne operácie. Nová koncepcia rozvoja ozbrojených síl RF predpokladá podľa Drau–Bartlesa (2016) transformáciu plukovného systému na brigádny, no nebola ešte úplne realizovaná. Vychádzame taktiež z predpokladu, že plukovná štruktúra umožňuje pružnejšie velenie pri manévrovom spôsobe boja a počíta s rozsiahlou podporou nadriadeného stupňa v oblasti bojového zabezpečenia a podpory.

Štruktúra 20. CAA pre potreby tvorbu modelu bude predstavovať organická štruktúra tejto jednotky posilnené o vybrané prvky nadriadeného stupňa na základe odhadovanej varianty činnosti nepriateľa. Štruktúra divízie je zobrazená na obrázku č. 2. 20. CAA pozostáva z dvoch motostreleckých divízií číslovaných ako 3. a 144. . 144. divízia disponuje šiestimi plukmi, z toho sú dva motostrelecké, dva tankové, následne delostrelecký a pravdepodobne pluk PVO. Organizačnú štruktúru dopĺňajú jednotky bojovej podpory a zabezpečenia viď obr. 3. 144. divízia bude záujmovou divíziou pre analýzu potreby prostriedkov ISTAR brániacich sa síl voči tejto jednotke (MUZYKA, 2020, s. 23).

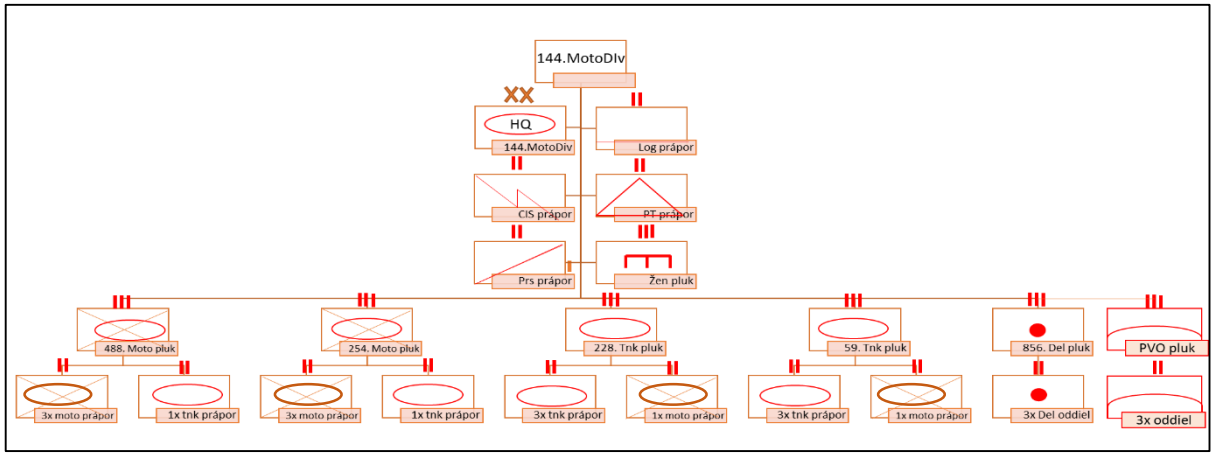

Obrázok 2 Organizačná štruktúra 144. motostreleckej divízie
Zdroj: Autor

Tabuľka č. 2, č. 3 a č.4 zobrazuje hlavné druhy bojovej techniky a techniky bojovej podpory, ktoré boli vybrané ako relevantné pre následnú analýzu počtov potencionálnych dôležitých cieľov (MUZYKA, K. 2020).

Tabuľka 2 Prehľad počtov hlavných druhov výzbroje divízie

Prehľad počtov hlavných druhov výzbroje				
Stupeň jednotky	BT	BVP	ShK(H)	RM
Motostrelecká Div	400	600	36	18
Motostrelecký pluk	31	123		
Tankový pluk	93	41		
Motostrelecký prápor	-	41		
Tankový prápor	31	-		
Delostrelecký oddiel(SHK)	-	-	18	-
Delostrelecký oddiel(RM)	-	-	-	18

Zdroj: Autor

Tabuľka 3 Počty cieľov vyplývajúce z počtov hlavných druhov výzbroje pluku

Počty cieľov	**Tnk/Moto pluk**							∑
	VS	Tnk/Mech pr	Del O	Del bat	PT pr	Eng pr	Prspr	
Veliteľstvá	1	4	4	4	1	1	1	16
Manévrové jednotky (rota)		12						12
Palebné jednotky/batéria				8	3			11
ISTAR Senzory							9	9
SPOLU	1	16	4	12	4	1	10	**48**

1. Pri manévrových jednotkách sa za najnižší stupeň cieľa brala rota.
2. Pri jednotkách palebnej podpory sa za najnižší stupeň brala batéria.
3. Pri jednotkách palebnej podpory sa brali do úvahy brali veliteľstvá ako prvky riadenia paľby.
4. Pri jednotkách ISTAR sa za najnižší stupeň brala čata.
5. Spojovací prápor sa predpokladá, že pôsobí pri podporovaných veliteľstvách.
6. Jednotky logistiky sa predpokladá, že pôsobia pri podporovaných veliteľstvách a v tyle.

Zdroj: Autor

Tabuľka 4 Počty cieľov vyplývajúce z počtov hlavných druhov výzbroje podpory divízie

Počty cieľov	**Podporné jednotky Divízie**							∑
	Organické jednotky divízie			Pridelené jednotky od 20. CAA (možný variant)				
	VS	C4I br	Del br	Rak br (ISKANDER)	PVO br (BUK-M3)	Eng Bn	Prs br	
Veliteľstvá	1	4	1	1	1	1	1	10
Podriadené jednotky/oddiely			3	3	3	3	3	15
ISTAR Senzory							9 (roty)	9
SPOLU	1	4	4	4	4	4	13	**34**

Zdroj: Autor

3.2.1 MODELOVÝ VARIANT ČINNOSTI NEPRIATEĽA

a. Bojová zostava:

- Bojová zostava bude pozostávať z kombinovaného armádneho zboru posilnená o prvky vojenského okruhu. Pre potreby modelu to budú jednotky od Západného vojenského okruhu.
- Hlavnými manévrovými jednotkami budú dve motostrelecké divízie s organickými podpornými jednotkami 20. CAA.
- Ako podporujúce jednotky nadriadeného budú:
    a. Ženijná mostná-pontónová brigáda,
    b. brigáda SPETZNAZ,
    c. brigáda EW,
    d. Delostrelecká brigáda,
    e. PVO brigáda,
    f. Motostrelecká jednotka od 6 CAA ako záloha 20 CAA,
- Celkovo bude určených pre ofenzívnu operáciu 7 manévrových plukov, z toho 4x motostrelecký a 3 x tankový pluk.

b. Schéma manévru (GRAU - BARTLES, 2016): Scenár bude pracovať s modelom udalostí v prípravnej fáze útoku, počas zaujatia a činnosti v priestore sústredenia divízie, taktickom presune a vykonania útoku v kontakte s nepriateľom. Objektom modelovania bude len 144. divízia. Vzdialenosti rozmiestnenia druhých sledov v rámci 20. CAA a ich priestorov sústredenia bude veľmi pravdepodobne nad efektívne možnosti prostriedkov ISTAR PS OS SR. Priestory sústredenia prvosledovej divízie budú vo vzdialenosti väčšej ako je maximálny dosah zbraní brániacej sa strany, t. j. spoločného operačného zoskupenia OS SR.

Ofenzívna operácia, viď obrázok 4 až 6, bude vedená v dvoch operačných sledoch, vystriedanie sledov bude nasledovať v situácií, keď bojová efektivita 1. sledu sa bude blížiť k 60%:

1. Sled tvorený 144. motostreleckou divíziou.
   a) Divízia bude útočiť na dvoch smeroch, hlavnom a vedľajšom smere. Hlavný smer bude charakteristický väčším zoskupením tankových jednotiek.
   Bojová zostava divízie bude pozostávať z dvoch rovnocenných taktických sledov. Prvý sled bude pozostávať z postupujúceho tankového pluku na hlavnom smere a motostreleckého pluku na vedľajšom smere. Druhý sled bude tvorený tankovým a motostreleckým plukom.
2. V rámci zostavy prvého sledu bude z posilových jednotiek 20. CAA pôsobiť jednotka elektronického boja o sile posilnený prápor, 2 x delostrelecký oddiel, ženijná brigáda, 2 x oddiel PVO. 2.sled na operačnej úrovni bude tvorený 3. motostreleckou divíziou.
   a) Úloha divízie druhého sledu bude ,,follow and assume,, (nasledovať a prevziať).

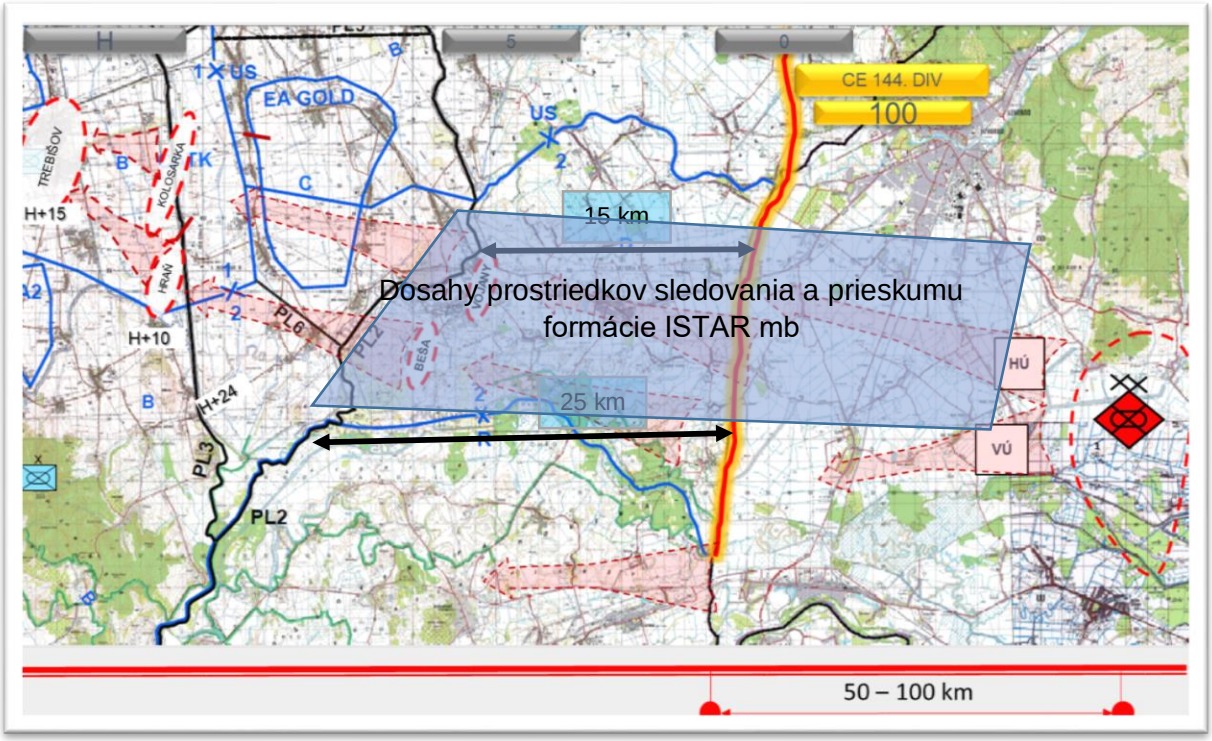

Obrázok 3 Fáza 1a Prípravná fáza - jednotky Červeného v priestoroch sústredenia
Zdroj: Autor

Vo Fáze 1a) nazvanej ,,Prípravná fáza - jednotky v priestoroch sústredenia,, sú hlavné sily v priestoroch rozmiestnenia, ktoré sú mimo dosah hlavných palebných systémov modrého a taktiež aj mimo dosah senzorov pre taktickú úroveň spravodajstva. V tejto fáze je možné detekovať pohyb prieskumných jednotiek červeného. Spravodajstvo v tejto fáze je zamerané na získavanie informácií pre indikáciu a varovanie. Spravodajské úsilie je riadené a vykonávané prostriedkami operačnej až strategickej úrovne riadenia. Senzory formácie ISTAR mechanizovaných brigád a pozemného komponentu v rámci spoločného operačného zoskupenia budú rozmiestnené na fázových čiarach s úlohami SCREEN a taktiež v celom priestore obrany.

Vychádzame z predpokladu, že hlavné telo formácie pre taktický presun divízie bude vo vzdialenosti minimálne 50 km od prednej hranice rozmiestenia vlastných síl. Pri rýchlosti manévru 20 km/h prekoná túto vzdialenosť nepriateľ maximálne do 3 hodín. Zahájenie presunov červeného bude v oblasti spravodajskej zodpovednosti operačnej úrovne riadenia operácie. Tento moment je pre ďalšie kalkulácie a monitorovanie aktivít kľúčový. Taktické

presuny sa spravidla vykonávajú za rádiového kľudu, v prísnom utajení a dôkladnom maskovaní spolu s klamnými operáciami. Spravodajstvo bude potrebovať viaceré druhy senzorov na veľké vzdialenosti pre identifikáciu indikátorov pre určenie reálnej činnosti nepriateľa.

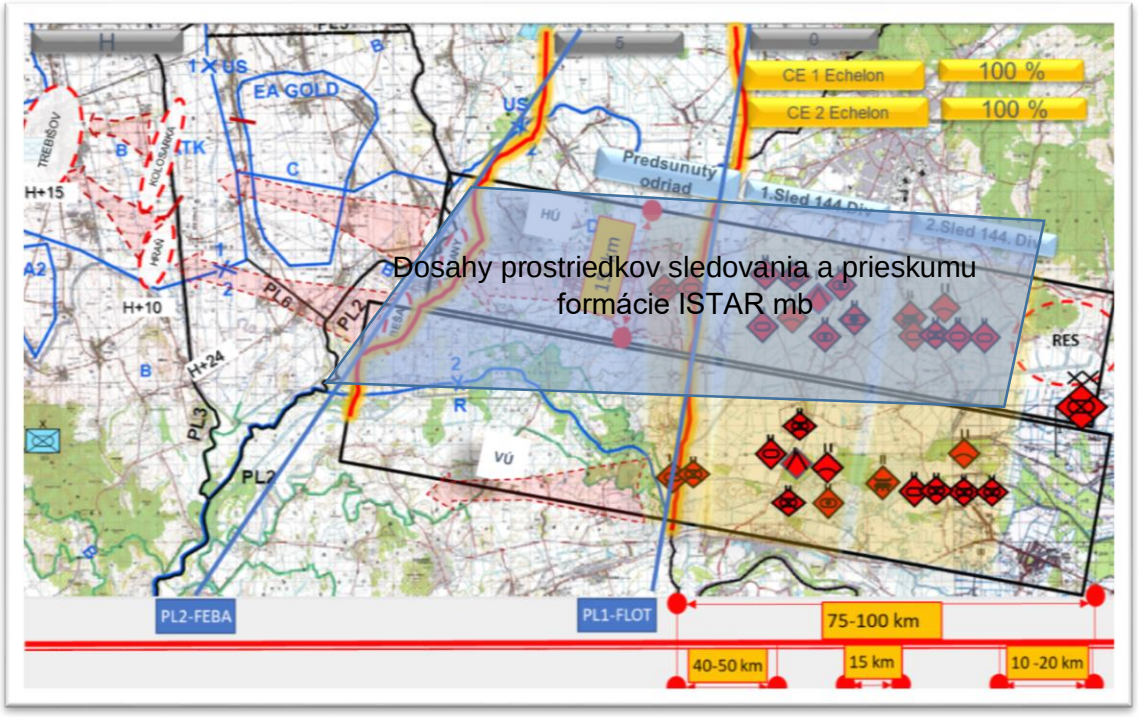

Obrázok 4 Fáza 1b Prípravná fáza - Advance to contact
Zdroj: Autor

Vo Fáze 1b) nazvanej „Prípravná fáza - Advance to contact„ jednotky nepriateľa vykonávajú taktickú aktivitu nazývanú postupovanie k nadviazaniu dotyku (APP-6, 2019) s cieľom nadviazať kontakt s Modrým. V tejto fáze bude pravdepodobne možné detegovať väčšiu intenzitu aktivít prieskumných jednotiek v dosahu čiary FLOT Modrého resp. už v priestore krycích síl mechanizovaných brigád operačného zoskupenia Modrého. Pravdepodobne budú v dosahu senzorov aj jednotky manévrových síl, čo môže indikovať predsunuté odriady v rámci plukov a divízie. V tejto fáze je dôležitým faktom, že detegovanie týchto jednotiek naznačuje časový rámec príchodu hlavných síl, ktorý je v rozsahu 2-3 hodín. V polovici tohto časového rozpätia sa jednotky prvých sledov Červeného dostávajú do dosahov senzorov prieskumu a sledovania formácie ISTAR.

V tejto fáze je stále dôraz položený na spravodajské úsilie operačnej úrovne velenia. Prvé konvenčné ciele sa v tejto fáze môžu nachádzať vo vzdialenostiach nad 75 km, čo je mimo rámec priestorov spravodajskej zodpovednosti mechanizovaných brigád a senzorov , ktorými môžu disponovať.

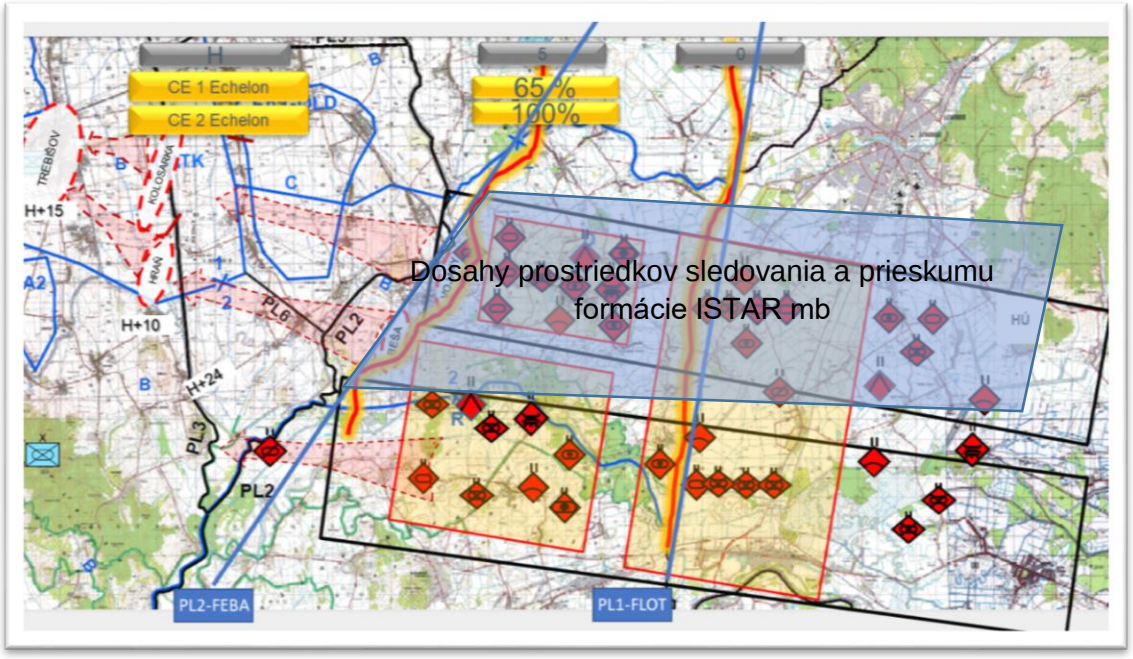

Obrázok 5 Fáza 2 Kontakt s Červeného s nepriateľom (Modrým)
Zdroj: Autor

V druhej fáze nepriateľ nadviazal kontakt s jednotkami Modrého a vykonáva ofenzívne taktické aktivity v súlade so schémou manévru. V tomto období sú jednotky 1. sledu nepriateľa v plnom dosahu senzorov ISTAR vrátane jednotiek 2.sledu 20. CAA. Množstvo cieľov je v tejto fáze detegovaných aj samotnými manévrovými prápormi Modrého. Na základe skúseností autora s plánovaním a vykonávaním spravodajskej podpory operácií mechanizovanej brigády, teoretické počty cieľov vysokej dôležitosti spĺňajúcich podmienku naplnenia PIR z plánov na zhromažďovanie informácií mechanizovanej brigády, môžu byť v rozsahu zobrazenom v tab. č 5.

Tabuľka 5 Počty relevantných cieľov 1. a 2. taktického sledu 144. Divízie.

	Počty relevantných cieľov 1. a 2. taktického sledu 144. Divízie								∑
	VS	Tnk/Mech	Del	PVO	PT	Žen	Prs	EW	
Veliteľstvo DIV	1	-	-						1
Veliteľstvá plukov	-	4	1	1		1		1	8
Veliteľstvá práporov	-	16	3+1*	3	1	3+2*	1	3	33
Manévrové jednotky	-	64	-				3	9	76
Palebné batéria	-		9	9	2				20
ISTAR+EW Senzory			12				9	27	48
SPOLU	1	84	26	13	3	6	13	40	186

1. Pri manévrových jednotkách sa za najnižší stupeň cieľa brala rota.
2. Pri jednotkách palebnej podpory a PVO sa za najnižší stupeň brala batéria ako jeden plošný cieľ
3. Pri jednotkách palebnej podpory sa brali do úvahy brali veliteľstvá ako prvky riadenia paľby.
4. Pri jednotkách ISTAR sa za najnižší stupeň brala čata.
5. Spojovací prápor sa predpokladá, že pôsobí pri podporovaných veliteľstvách.
6. Pri jednotkách druhov bojovej podpory sa brali do úvahy len veliteľstvá od práporu vyššie. Predpokladá sa, že jednotky budú prepodriadené k manévrovým jednotkám

Zdroj: Autor

4 VÝSLEDKY

Analýzou hrozby, ktorá bola reprezentovaná modelom nepriateľa Červeného je možné identifikovať tri stavy manévru nepriateľa vyplývajúce z doktrinálnych postupov pri vedení ofenzívnej operácie. Počas týchto stavov manévru nepriateľa je získavanie informácií zamerané na podporu napĺňania cieľov spravodajskej podpory a podporu procesov na určovanie cieľov a nasmerovanie úderných prostriedkov na pôsobenie voči cieľom. S ohľadom na aktuálne palebné prostriedky PS OS SR je možné pôsobiť na nepriateľa na taktické vzdialenosti. Dosahy na operačné vzdialenosti sú obmedzené na potencionálne spôsobilosti novozavedených vzdušných prieskumných prostriedkov. Pri určovaní spôsobilostí formácie ISTAR vychádzame z predpokladu, že ofenzívna operácia nepriateľa na strategickej úrovni nie je strategickým prekvapením a prostriedkami na získavanie informácií spravodajskej podpory vojensko – politického riadenia štátu bol zámer nepriateľa identifikovaný a taktiež bola monitorovaná eskalácia agresie.

S ohľadom na taktické doktrinálne normy vychádzame z týchto východiskových predpokladov:

- Priestory sústredenia hlavných síl Červeného sú vo vzdialenosti 100 km od predného okraja rozmiestnenia vlastných síl (FLOT).
- Rýchlosť taktického manévru nepriateľa po čiaru FLOT bude 20 km/h.
- Rýchlosť taktického manévru nepriateľa medzi čiarami 5 km východne FEBA a FLOT bude 10 km/h. (pod 5 km už budeme hovoriť o jednotkách v kontakte)
- Teoretický počet cieľov spĺňajúcich kritéria pre prioritné požiadavky na informácie (PIR) pre spoločné operačné zoskupenie bude 186+34 cieľov, vid tab. č.6.
- Teoretický počet cieľov spĺňajúcich kritéria PIR pre mechanizované brigády ďalšie jednotky SOZ môže byť nasledovný:

Tabuľka 6 Analýza počtu cieľov podľa schémy manévru Červeného

Počty cieľov	**Priestor v dotyku (do 30 od FEBA)**	**Priestor v hĺbke**		**Poznámka**
Schéma manévru	1.sled nepriateľa	2.sled nepriateľa	Div	
Mechanizovaná brigáda na hlavnom úsilí	56 *Vrátane pridelených jednotiek podpory DIV*	56 *Vrátane pridelených jednotiek podpory DIV*	Vrátane pridelených jednotiek 20 CAA	60% bojovej sily zostavy
Mechanizovaná brigáda na vedľajšom úsilí	37 detto	37 detto	-	40% bojovej sily zostavy
LCC/SOZ	-	-	34	-
V dosahu formácie ISTAR	93	93	-	-

Zdroj: Autor

Východiskovým kritériom na určenie optimálnej formácie ISTAR pre:

a) taktickú úroveň riadenia operácie jednej mechanizovanej brigády bude schopnosť detekovať do 100 cieľov na vzdialenosť 45 km pred predný okraj obrany.

b) Operačná úroveň riadenia operácie SOZ bude schopnosť detekovať do 130 cieľov v rámci 2. sledu útočiacich jednotiek a do 34 iných dôležitých cieľov v hĺbke operácie na vzdialenosť minimálne 100 km.
c) Bude zabezpečené vrstvenie minimálne dvoch, optimálne troch druhov senzorov pre potreby procesov ISTAR.

Syntézou informácií efektívnych dosahov prostriedkov systémov sledovania a prieskumu formácie ISTAR z obrázku č. 1 a informácií z tabuľky č. 1 môžeme dedukovať tieto závery. Optimálna formácia ISTAR na podporu spravodajstva a určovania cieľov operácie mechanizovanej brigády musí mať nasledovnú štruktúru zobrazenú na obrázku 6. Zostava senzorov a jednotiek ako nositeľov týchto spôsobilostí je v súlade s ATP-77 a senzormi pracujúcimi na taktické vzdialenosti. Z tejto štruktúry je oproti štruktúre jednotky ISTAR pre Ciele síl 2017 vynechaná spôsobilosť predsunutých pozorovateľov (FOO). Túto spôsobilosť odporúčame zaradiť do spôsobilostí formácie ISTAR pre vyšší stupeň a až operačnú úroveň riadenia operácie.

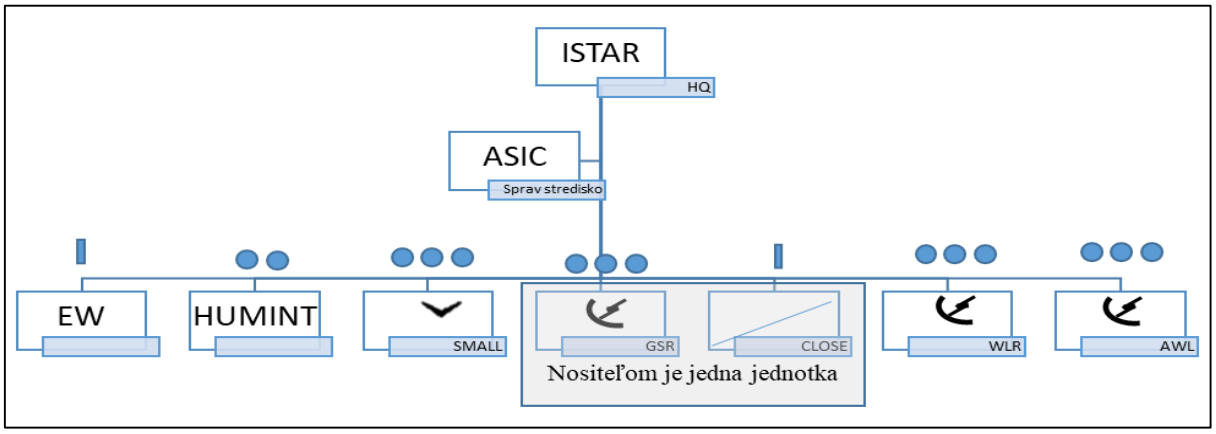

Obrázok 6 Formácia ISTAR na podporu mechanizovanej brigády
Zdroj: Autor

Formácia ISTAR by mala pozostávať z veliteľstva a riadiaceho štábu, ktorý bude zodpovedný za riadenie operácií senzorov. Fúziu informácií, tvorbu spravodajstva a manažment informačných požiadaviek bude zabezpečovať spravodajské stredisko. Stredisko by malo byť spôsobilé vyhodnocovať výsledky získavania informácií z týchto spravodajských disciplín: SIGINT, OSINT, HUMINT, IMINT, ACINT. Spravodajské stredisko môže pôsobiť samostatne alebo ako súčasť nadriadeného spravodajského štábu. Disponuje predovšetkým schopnosťou viaczdrojovej analýzy zo všetkých dostupných zdrojov v rámci spomenutých spravodajských disciplín. Zostava senzorov ISTAR zobrazená na obr. č.7 ukazuje štruktúru druhov senzorov a taktiež stupeň jednotky, ktorá je nositeľom danej spôsobilosti senzora. Stupeň je navrhovaný tak, aby dokázal pokryť nepretržité sledovania a prieskum prideleného priestoru spravodajskej zodpovednosti mechanizovanej brigády.

V zostave aktuálnej formácie ISTAR pre Ciele síl 2017 je aj jednotka vyčleňovaná z jednotky hĺbkového prieskumu zabezpečujúca výkon spôsobilosti FOO. V navrhovanej zostave nie je spomenutá a to z dôvodu, že schopnosť určiť informácie o cieli tak, aby bolo možné viesť paľby majú prieskumné jednotky od delostreleckých jednotiek, ktoré nie sú súčasťou formácie ISTAR, ale prispievajú do procesu ISTAR a prieskumná jednotka vykonávajúca „tzv. formation recce„ tiež disponuje touto spôsobilosťou. Taktiež zisťovanie cieľov s požadovanými parametrami je súčasťou spôsobilostí spôsobilosti AWL a WLR.

Takto navrhnutá zostava spĺňa východiskové kritéria kladené na optimálnu formáciu ISTAR pre podporu operácie mechanizovanej brigády.

Je nutné si uvedomiť, že táto zostava senzorov ISTAR je určená a spôsobilá získavať informácie predovšetkým do taktickej hĺbky, čo spravidla nepresahuje 30 km. Výsledkom toho je, že veliteľ manévrovej jednotky dostane informáciu o hrozbe, jej aktivite a očakávanej aktivite v rozsahu niekoľkých hodín, t.j. približne s predstihom 2 hodiny.

Pre úspešné vedenie operácie je preto potrebné disponovať senzormi so spôsobilosťami získavať informácie na operačné vzdialenosti. Vytvorí sa tým dostatočný časový rámec na vlastné proti reakcie alebo vlastnú iniciatívu veliteľa. V rámci optimálnej spravodajskej podpory je nutné mať špecialistov v rámci spravodajského strediska na spravodajské disciplíny: SIGINT, OSINT, HUMINT, IMINT, ACINT.

Navrhovaná minimálna zostava jednotiek ako nositeľov senzorov pre naplnenie kritéria kladeného na optimálne zloženie spôsobilostí formácie ISTAR pre podporu operácie pozemného komponentu až operačného zoskupenia na operačnej úrovni je zobrazená na obr.7.

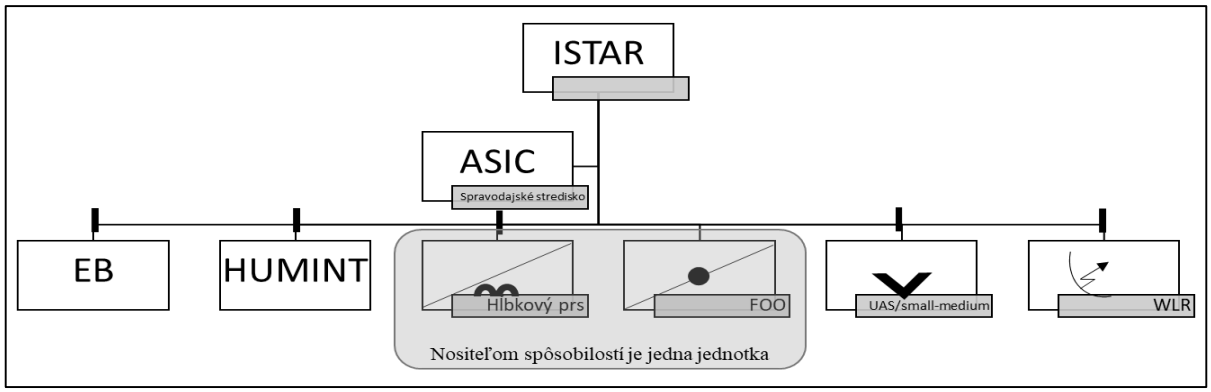

Obrázok 7 Formácia ISTAR na podporu LCC až spoločného operačného zoskupenia
Zdroj: Autor

Vychádzajúc z teoretických časových a taktických noriem, nastavenie senzorov formácie ISTAR pre podporu divízneho stupňa s dosahom na podporu až operačnej úrovne riadenia operácie dáva veliteľom informáciu s časovým predstihom 5 až 6 hodín pred nadviazaním dotyku. Pri operačnom zoskupení operačnej úrovne je možné uvažovať aj o termíne JISR, ktorý je bližší úlohám a poslaniu spravodajstva operačnej úrovne.

Na základe vykonanej analýzy potrebných senzorov je možné identifikovať celkovú zostavu prostriedkov formácie ISTAR pozemných síl pre potrebu operácií operačného zoskupenia, ktorého základ bude postavený na dvoch mechanizovaných brigádach PS OS SR.

V predchádzajúcej časti bolo určené, aký minimálny rozsah síl je potrebný pre naplnenie kvantitatívneho cieľa. O minimálnom budeme hovoriť preto, lebo kvantitatívna analýza nezhŕňa kalkuláciu na náhradu prípadných strát a taktiež ani prípadné dlhodobé nasadenie síl a prostriedkov a tým pádom nutné vystriedania. Je zrejmé, že množstvo jednotiek presahuje aktuálnu zostavu síl a prostriedkov dispozičných síl jednotky ISTAR a ďalších jednotiek, ktoré môžu prispievať do procesov ISTAR .

Tabuľka 7 Kvantifikácia spôsobilostí a druhov jednotiek formácie ISTAR PS OS SR

Senzor /spôsobilosť / Jednotka	Hĺbkový prs	FOO**	Pozemný prs	GSR***	AWL	WLR	EB	UAS****	HUMINT
Mechanizovaná brigáda	bez		1x rota		1 x čata	1 x čata	1 x čata	1 x čata	1x skupina
Mechanizovaná brigáda	bez		1 x rota		1 x čata	1 x čata	1 x čata	1 x čata	1x skupina
LCC/SOZ*	1 x rota		bez	bez	1 x čata	bez	1 x rota	1 x čata	1x rota
SPOLU	1x rota/viac je lepšie		2 x rota		1x rota	1x rota	2x rota	1x rota	1x rota

* Jednotky priamo podriadené veliteľstvu LCC/SOZ.

** FOO ako spôsobilosť v rámci jednotky hĺbkového prieskumu.

*** GSR ako spôsobilosť v rámci jednotky pozemného prieskumu.

**** Systémy kategórie SMALL a MEDIUM spolu.

Zdroj: Autor

ZÁVER

Cieľom príspevku bolo, s využitím analýzy možnej hrozby, kvantitatívne špecifikovať spôsobilosti ISTAR v podmienkach PS OS SR schopné odhaľovať, sledovať a monitorovať aktivity nepriateľa. Na naplnenie cieľa bol vytvorený scenár hrozby, ktorý modeloval štruktúru a správanie sa hrozby. Výstupom bol odhad počtu cieľov vysokej hodnoty, ktoré spadajú do prioritných požiadaviek na informácie. Pri veľkej časti údajov kvantitatívneho charakteru bola využitá metóda expertného odhadu autora, ktorý bol založený na skúsenostiach a praxi autora v oblasti spravodajstva, prieskumu a sledovania, z medzinárodných pôsobení, kurzov, vzdelávania a cvičení.

Problematika ISTAR je rozsiahla a presahuje rámec spravodajstva samotného. Do procesov ISTAR môže v závislosti od dostupných automatizovaných systémov velenia prispievať množstvo iných jednotiek, ktoré síce nie sú prieskumné zo svojej podstaty, no informácie pri svojej aktivite zákonite získavajú. Samostatnými prispievateľmi sú aj prieskumné jednotky druhov vojsk, ktoré patria do kategórie neriadených zdrojov z pohľadu spravodajského prvku manévrovej brigády, no sú integrálnou súčasťou procesu ISTAR. Príspevok pojednával len o primárnych spravodajských, sledovacích a prieskumných jednotkách a s nimi spojenými spôsobilosťami, tak ako ich definuje doktrína ATP-77 ISTAR v pozemných operáciách.

Spravodajská podpora a podpora pri zisťovaní cieľov poskytovaná formáciou ISTAR v navrhovaných zostavách pre taktickú a operačnú úroveň môže byť efektívna a napĺňať poslanie spravodajskej podpory len vtedy, keď situáciu nepriateľa dlhodobo a kontinuálne sleduje a vyhodnocuje taktiež strategická úroveň spravodajstva.

Naplnenie cieľa príspevku bolo splnené sumarizovaním kvantitatívnej definície formácie ISTAR a určením jej systémov štruktúry pozostávajúcej z špecifických senzorov ako poskytovateľov spôsobilostí ISTAR pre PS OS SR. V každom prípade, môžeme už teraz konštatovať, že množstvo dostupných síl spravodajstva, prieskumu a sledovania je nedostatočné a je nutné ho navýšiť.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

AJP-2 Allied joint intelligence, counter intelligence and security doctrine. Edícia B, Verzia 1. Brussels: NSO. 2020. 106 s.

AJP 2.1. Allied joint doctrine for intelligence procedures. 2016. Brussels: NSO. 2016. 92 s.

APP-6. Slovník termínov a definícií NATO. Vyd. 11. 2019. 666 s.

AIntP- 4 GENERIC ENEMY FORCES. SD. Edícia A Verzia 1. Vydal: NSA. 2015. 528 s.

ATP-77 NATO GUIDANCE FOR ISTAR IN LAND OPERATIONS, Edícia A Verzia 1, NSO,2013. 32 s.

BIELIK, L. a kol. 2016. Slovník metodologických pojmov. Polygrafické stredisko UK Bratislava. 2016. 1. Vyd. 2016. 136 s. ISBN 978-80-223-4276-6.

GRAU,W.L. - BARTLES, Ch. K. 2016. *The rusian way of war*. Vydal: Foreign military office 2016. 402 s.

MUZYKA, K. 2020. *Russian Forces in the Western Military District*. Vydal: CNA 2020. OP-2020-U-028759-Final. 66 s.

NOVOTNÝ, A. 2004. *Slovník medzinárodných vzťahov*. Vydal: Magnet Press, Bratislava 2004. 336 s. ISBN 8089169015.

SPG-2-12/Sprav. 2015. *Terminologický slovník spravodajstva a elektronického boja*. 2015. Vydal: HSa MO SR, Bratislava 2015. 77 s.

SPG 2-3/Sprav. 2008. *Spravodajstvo, sledovanie, zisťovanie cieľov a prieskum v Pozemných silách*. Vydal: HSa MO SR, Bratislava 2008. 85 s.

SPG 2-7/ Sprav. 2013. *Spravodajstvo, sledovanie, zisťovanie cieľov a prieskum v pozemných operáciách*. Vydal: HSa MO SR, Bratislava 2013. 87 s.

SPG 2-3/Sprav. 2008. *Spravodajstvo, sledovanie, zisťovanie cieľov a prieskum v Pozemných silách*. 77 s.

ŠIMÁK, L. – MÍKA, V.T. 2016. Možnosti a úskalia využívania projektov a scenárov v príprave krízových manažérov. In Zborník z konferencie z medzinárodnou účasťou „*Crisis Scenarios in the System of Crisis Managers Training at Universities of Security Field*“. [online]. APZ Bratislava, 2-3.12.2015. Zostavil: SUJA Marián. Bratislava : APZ, 2016. s. 341 – 349. ISBN 978-80-8054-662-5. [citované 2021-03-16]. Dostupné Online: http://www.akademiapz.sk/sites/default/files/KONFERENCIE/KVSKM/2015/Pozv%C3%A 1nka%20na%20konferenciu%20AJ%202015.pdf

VOLNER, Š. 2005. *Nová teória bezpečnosti*. 1. Vyd. Vydal: Bratia Sabovci s.r.o, Zvolen, 2005. 340 s. ISBN 80-89029-99-X.

pplk. Ing. Peter TVARUŠKA
externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany AOS M.R. Štefánika
Župčany 521, 08001
petertvaruska@hotmail.com

O POTREBE OZBROJENÝCH SÍL EURÓPSKEJ ÚNIE

ABOUT THE NEED OF EUROPEAN UNION ARMED FORCES

Tatiana VAŠŠOVÁ

ABSTRACT

The European Union (EU) is an integration grouping of 27 member states with a total population of 437 million, representing around 6% of the world's population. In an ever-changing security environment, it is essential for the EU to be able to respond flexibly to current security threats. The scale and complexity of the interconnected security threats and challenges goes beyond the capabilities of one member state. That´s the reason why member states are pursuing closer cooperation in a number of areas, including defense and security. Some member states even support the idea of creating an EU armed forces. In this work, we will look at the political and military tools of EU crisis management and also point out the areas of defense in which the member states have already established closer cooperation. The aim of this work is to answer the question of whether the EU needs and is able to create its own armed forces.

Keywords: European union, CSDP, PESCO, EU battlegroups

ÚVOD

Európska únia je jedinečnou hospodárskou a politickou úniou 27 európskych krajín, ktoré sa rozprestierajú na veľkej časti kontinentu. Európske hospodárske spoločenstvo, ktoré bolo predchodcom EÚ vzniklo krátko po druhej svetovej vojne, pričom jeho prvotným cieľom bolo posilnenie hospodárskej spolupráce, keďže vzájomný obchod zvyšuje ekonomickú previazanosť krajín a zároveň znižuje riziko ich vzájomného konfliktu. Kedysi výlučne hospodárska únia sa postupne premenila na organizáciu zastrešujúcu viacero oblastí – od ochrany klímy, životného prostredia a zdravia, až po vonkajšie vzťahy, migráciu, bezpečnosť a obranu. Túto transformáciu odráža aj zmena názvu z Európskeho hospodárskeho spoločenstva (EHS) na Európsku úniu (EÚ) v roku 1993.

V súčasnej dobe čelíme čoraz zložitejšiemu a zhoršujúcemu sa bezpečnostnému prostrediu s rastúcim napätím a konfliktami, ktoré sa objavujú po celom svete aj na prahu Európy. V rýchlo sa meniacom bezpečnostnom prostredí sa bezpečnosť EÚ začína už v zahraničí, ďaleko za jej hranicami. Aj preto sú vojenské operácie a civilné misie EÚ pilierom budovania bezpečnosti tam, kde je to potrebné. Zároveň sú tieto misie a operácie najviditeľnejšou prítomnosťou EÚ v zahraničí. Od roku 2003 viedla EÚ 36 operácií a misií – 23 civilných a 13 vojenských. V súčasnosti je aktívnych 11 civilných misií a 6 vojenských operácií, v ktorých pôsobí viac ako 4500 vojakov, policajtov, právnych expertov, politických poradcov a mnohých ďalších (European Parliament, 2020).

Vedúci predstavitelia EÚ si uvedomujú, že žiadna členská krajina nemôže čeliť súčasným bezpečnostným hrozbám izolovane. Aj keď neexistujú žiadne ozbrojené sily EÚ a obrana zostáva výlučne národnou záležitosťou jednotlivých členských štátov, EÚ sa snaží podnikať kroky na posilnenie obrannej spolupráce. Od roku 2016 došlo v oblasti bezpečnosti a obrany EÚ k významnému pokroku prostredníctvom niekoľkých konkrétnych iniciatív na

podporu spolupráce a posilnenie schopnosti Európy brániť sa v prípade potreby. Podľa osobitného Eurobarometra o bezpečnosti a obrane z roku 2017 Európania očakávajú, že EÚ zaručí bezpečnosť a mier, pričom až 55% z nich podporuje myšlienku vytvorenia ozbrojených síl EÚ.

V článku priblížime problematiku už existujúcich politických a vojenských nástrojov krízového manažmentu a vojenských spôsobilostí nevyhnutných pre vedenie vojenských operácií EÚ. Hlavným cieľom článku je poukázať na potenciálne prekážky pri snahe o vytvorenie ozbrojených síl EÚ a dať odpoveď na otázku, či je EÚ vôbec schopná takýto ambiciózny cieľ naplniť.

1 POLITICKÉ A VOJENSKÉ NÁSTROJE KRÍZOVÉHO MANAŽMENTU EÚ

Výrazné zmeny v globálnom bezpečnostnom prostredí, ktoré nastali po studenej vojne a páde bipolarity so sebou okrem pozitív priniesli aj negatíva, ktoré sa postupom času začali prejavovať v podobe rôznych asymetrických hrozieb. Ide najmä o neustále sa prehlbujúce ekonomické a sociálne rozdiely vo vývoji ľudskej spoločnosti, kedy sa krajiny tzv. tretieho sveta nestíhajú dostatočne rýchlo adaptovať na nové podmienky a často tam dochádza k zlyhávaniu štátnych štruktúr. Medzi bezpečnostné hrozby možno zaradiť medzinárodný terorizmus, nelegálnu migráciu, hrozby možného použitia zbraní hromadného ničenia či relatívne novú hrozbu v podobe „cyber“ útokov na verejné aj súkromné počítačové siete.

Uvedeným hrozbám sa samozrejme nevyhla ani EÚ. Tento fakt viedol k posilneniu bezpečnostnej a obrannej dimenzie európskej integrácie a takisto k hľadaniu nových nástrojov krízového manažmentu, použiteľných v prípade, že diplomatické nástroje by zlyhali. Výsledkom bolo, že EÚ sa začala intenzívnejšie zaoberať problematikou vojenských spôsobilostí nevyhnutných pre vedenie vojenských operácií EÚ.

V prvom rade však bolo potrebné vytvoriť politické a diplomatické nástroje, ktoré by pomohli predchádzať, prípadne riešiť vzniknuté krízy. Až v prípade zlyhania týchto nástrojov by boli použité spomínané vojenské nástroje v podobe bojových jednotiek schopných viesť vojenské operácie EÚ.

1.1 BEZPEČNOSTNÁ A OBRANNÁ POLITIKA EÚ

V roku 1999 tak bola založená Európska bezpečnostná a obranná politika (EBOP), pričom jej cieľom bolo najmä doplniť a posilniť spôsobilosť EÚ konať za jej hranicami prostredníctvom rozvoja nielen civilných, ale aj vojenských nástrojov krízového manažmentu na predchádzanie medzinárodným konfliktom. Založenie EBOP bolo odpoveďou na neschopnosť európskych štátov vysporiadať sa v 90. rokoch s problémami vo svojom bezprostrednom okolí – vojna v Bosne a Hercegovine po rozpade Juhoslávie či etnické násilie v Kosove. V tomto období EÚ chýbali nástroje na iné než diplomatické zapojenie sa v krízových situáciách a členské štáty sa tak museli spoliehať na Severoatlantickú alianciu (NATO). Angažovanosť NATO však nebola optimálnym riešením, nakoľko Spojené štáty americké (USA) sa po skončení studenej vojny sústreďovali na inú oblasť sveta než krajiny EÚ. Aj napriek prvotným snahám o posilnenie tzv. európskeho piliera v NATO sa napokon ako najprijateľnejšie riešenie ukázalo vytvorenie bezpečnostnej spolupráce pod hlavičkou EÚ. V roku 2000 sa na summite v Nice vtedajších 15 členských štátov formálne dohodlo na vytvorení európskej vojenskej jednotky rýchleho nasadenia – European Rapid Reaction Force o sile 60 000 vojakov. Tretia vojna v Iraku v roku 2003, ktorá čiastočne rozdelila členské krajiny, však rozprúdila úvahy o tom, či vôbec, a ak áno, nakoľko má byť európska obranná

politika vykonávaná mimo štruktúr NATO a či vôbec má mať EÚ schopnosť viesť vlastné vojenské operácie (Ivančík, 2010).

V roku 2009 bola podpísaním Lisabonskej zmluvy EBOP rozšírená a nahradená Spoločnou bezpečnostnou a obrannou politikou (SBOP), ktorá zahŕňa spoluprácu v oblasti vojenstva a zvládania kríz v rámci širšej Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky (SZBP). Cieľom SBOP je vytvoriť spoločnú európsku obrannú spôsobilosť. SBOP zahŕňa postupné rámcovanie spoločnej obrannej politiky EÚ, ktoré povedie k spoločnej obrane, keď o tom jednomyseľne rozhodne Európska rada (eur-lex, 2015). Členské krajiny majú aktívne a bezvýhradne podporovať spoločnú zahraničnú a bezpečnostnú politiku únie. EÚ sa pri implementácii SBOP v prevažnej miere spolieha na prostriedky členských štátov – neexistujú napríklad ozbrojené sily EÚ alebo policajný zbor EÚ. Pri plánovaní vojenských operácií tak Únia využíva buď národné operačné centrá členských štátov alebo plánovacie centrum NATO (SHAPE). Jediná stála integrovaná vojenská štruktúra existujúca v rámci generálneho sekretariátu Rady – vojenský štáb EÚ – slúži na dlhodobejšie strategické plánovanie a včasné varovanie pred prípadnou hrozbou.

Centrálnou inštitúciou SBOP je Politický a bezpečnostný výbor, ktorý zasadá na úrovni veľvyslancov a medzi jeho hlavné funkcie patrí sledovanie medzinárodnej situácie a pomoc pri definovaní cieľov spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky. Hlavnou inštitúciou v oblasti rozhodovania je Rada pre zahraničné veci, ktorej členmi sú ministri zahraničných vecí členských štátov. Tí sa ale stretávajú len raz mesačne, čo pre operačné rozhodovanie, ktoré je pri riadení prebiehajúcich operácií potrebné, pochopiteľne nestačí. Každodenné rozhodnutia preto prijíma práve Politický a bezpečnostný výbor, ktorého členmi sú zástupcovia členských štátov na úrovni veľvyslancov. Zvyčajne zasadajú dvakrát týždenne a v prípade potreby aj častejšie. Veľvyslanci v Politickom a bezpečnostnom výbore sú samozrejme diplomati, ktorým ale väčšinou chýba odbornosť v krízovom riadení, a preto majú pod sebou dva špecializované výbory. Vojenský výbor EÚ je najvyšší vojenský orgán, ktorý je zložený z náčelníkov generálnych štábov členských štátov, ktorí zasadajú a radia Politickému a bezpečnostnému výboru v otázkach vojenstva a využitia vojenskej sily v operáciách. Výbor pre civilné aspekty riešenia kríz potom asistuje pri civilných misiách.

V oblasti bezpečnostnej a obrannej politiky členským štátom asistuje celý rad samostatných inštitúcií a agentúr. Medzi najdôležitejšie patrí Európska obranná agentúra (EDA), ktorá členským štátom poskytuje právny a inštitucionálny rámec pre spoluprácu na rozvoji ich obranných spôsobilostí. Jej úlohou je aj harmonizovať a koordinovať vyzbrojovanie armád členských štátov, čím by sa mohli šetriť finančné prostriedky (Europeum, 2018).

1.2 STÁLA ŠTRUKTÚROVANÁ SPOLUPRÁCA

Členské štáty, ktoré sa rozhodli ešte o čosi intenzívnejšie spolupracovať v oblasti bezpečnostnej a obrannej politiky tak môžu urobiť prostredníctvom projektu Stálej štruktúrovanej spolupráce (PESCO). Do projektu sa rozhodlo zapojiť 25 členských štátov, teda všetky okrem Dánska a Malty. Hlavným prínosom účasti by malo byť zdieľanie zdrojov, koordinované plánovanie alebo spoločný vývoj vojenskej výzbroje a techniky. To by v konečnom dôsledku malo priniesť nie len výrazné finančné úspory, ale aj posilnenie interoperability armád európskych krajín. PESCO je založené na dobrovoľnej báze, jednotlivé štáty si tak môžu samy určiť, ktorých iniciatív a programov sa zúčastnia. Taktiež každý štát, ktorý je súčasťou tohto projektu môže prísť s vlastnou iniciatívou v oblasti, ktorá je preňho zásadná a realizovateľná.

V marci 2018 bolo schválených prvých 17 plánovaných projektov. V súčasnosti bolo spustených už 47 projektov. Najväčší záujem členských štátov vzbudil holandský program Vojenskej mobility, známy ako tzv. Vojenský Schengen. Jeho cieľom je na jednej strane zjednotiť a štandardizovať procesy spojené s cezhraničnou vojenskou prepravou, na strane druhej odstrániť fyzické prekážky v podobe nedostatočnej infraštruktúry (Rada EÚ, 2018).

Slovenská republika aktuálne participuje vo ôsmich projektoch, z toho v jednom je aj koordinátorom – projekt Nepriama palebná podpora (EuroArtillery). Tento projekt navrhla Slovenská republika v roku 2017 spolu s Talianskom. Cieľom projektu EuroArtillery je vyvinúť presnú mobilnú delostreleckú platformu vrátane inteligentnej munície, nesmrtiacej munície (dymová, osvetľovacia, agitačná), munície s ďalekým dostrelom a spoločného systému riadenia paľby na koordinované použitie zbraňových systémov v mnohonárodných operáciách. V rámci EÚ (a tiež NATO) je takáto spôsobilosť nedostatková, pričom odstránenie tejto nedostatkovej spôsobilosti majú medzi svojimi prioritami aj Ozbrojené sily SR. Obranný priemysel SR okrem toho disponuje bohatou tradíciou a expertízou v oblasti vývoja a výroby delostreleckých systémov (MO SRa, 2021).

V roku 2020 prebehla Strategická revízia PESCO, ktorou bola ukončená prvá fáza implementácie, a ktorá spresnila ciele a rámce druhej fázy PESCO do roku 2025. Výsledky tohto procesu boli sformalizované do Záverov Rady, ktoré boli prijaté na zasadnutí Rady pre zahraničné veci vo formáte ministrov obrany členských štátov EÚ 20. novembra 2020. Medzi priority a hlavné politické ciele pre druhú fázu implementácie PESCO patrí napríklad aj úloha plne integrovať obranné nástroje a iniciatívy EÚ do národného obranného plánovania či budovať vlastné spôsobilosti v súlade s prioritami na budovanie spôsobilostí EÚ (MO SRb, 2021). Aj pri definovaní týchto priorít je jasne vidieť, že EÚ chce intenzívne budovať a posilňovať svoje obranné spôsobilosti a najmä dosiahnuť čo najväčšiu možnú kooperáciu členských štátov práve v tejto oblasti.

1.3 BOJOVÉ SKUPINY EÚ

Ak chce EÚ pôsobiť ako poskytovateľ bezpečnosti nielen na svojom vlastnom území, ale i celosvetovo, musí disponovať širokou škálou civilných aj vojenských spôsobilostí pripravených práve na tento účel. EÚ má tiež ambíciu rozvíjať vojenský aspekt v rámci medzinárodného krízového riadenia s dôrazom na rýchlu vojenskú reakciu. Za týchto okolností bol vyvinutý koncept vysoko schopných a interoperabilných síl, ktorý je vo veľmi krátkom čase k dispozícii pre operácie spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky, nazvaný Bojové skupiny EÚ (EU BG). EU BG sú hlavným nástrojom vojenskej rýchlej reakcie aj napriek tomu, že za štrnásť rokov svojej existencie neboli nikdy nasadené (Gubáš, 2015).

Ako sme už vyššie spomínali, prvotnou ambíciou EÚ bolo vytvorenie európskej vojenskej jednotky rýchleho nasadenia – European Rapid Reaction Force o sile 60 000 vojakov, ktorú by bolo možné nasadiť v lehote 60 dní. Ťažkosti pri budovaní tak veľkej a skutočne operabilnej sily spolu s dynamickým vývojom globálneho bezpečnostného prostredia však viedli k uvedomeniu si potreby rýchlej a rozhodnej reakcie na krízové situácie, čo by prvotný koncept neumožňoval (Barcikowska, 2013). Bezpečnostná situácia vo svete sa totiž za posledné roky dramaticky zmenila a vykazuje potrebu vedenia vojenských operácií prostredníctvom ľahkých bojových jednotiek, ktoré však aj pri relatívne malom počte síl dokážu zvládnuť krízové situácie za predpokladu, že budú nasadené rýchlo a budú dostatočne logisticky podporené (Ivančík, 2010).

V novembri 2004 bola na Konferencii o záväzkoch v oblasti obranných kapacít Európska bojová skupina definovaná ako zmiešaná vojenská jednotka o veľkosti posilneného práporu, pozostávajúca približne z 1500 až 2000 vojakov. Mala by byť tvorená buď vojakmi

z jedného štátu, alebo multinárodnou koalíciou niekoľkých členských štátov EÚ na čele s vedúcim národom (tzv. lead nation). Táto vedúca krajina je zodpovedná za zabezpečenie toho, aby bola celá bojová skupina pripravená prijať svoj záväzok. V prípade multinárodnej koalície nemožno podceniť aspekt zloženia a prípravy jednotiek (Report Finabel, 2014). Zámerom EÚ je, aby každý polrok boli k dispozícii dve pripravené bojové skupiny, ktoré by mohli pružne reagovať na dve rôzne krízové situácie na dvoch rôznych miestach. Kľúčovou úlohou EU BG je v prípade schválenia Radou EÚ začať operáciu v lehote 5 dní, pričom jednotky by mali byť nasedené na cieľovom území do 10 dní od rozhodnutia EÚ o spustení operácie. Cieľom je, aby EU BG mali pri vedení vojenskej operácie spôsobilosti na plnenie rôznych typov úloh (oddelenie znepriatelených strán, evakuácia osôb z ohrozeného územia, predchádzanie konfliktom, odstraňovanie následkov katastrof a pod.). Aby však EU BG vôbec mohli byť kvalifikované ako európske bojové skupiny, musia spĺňať určité štandardy a požiadavky, medzi ktoré môžeme zaradiť vycvičenosť a pripravenosť, rýchlu nasaditeľnosť, modernú vybavenosť, udržateľnosť a interoperabilitu (Ivančík, 2010).

Plná operačná spôsobilosť EU BG bola dosiahnutá 1.januára 2007 (Report Finabel, 2014). Odvtedy sú pripravené v plnej pohotovosti vždy dve EU BG, pričom rozpis bojových jednotiek podlieha zmenám a je upravovaný dvakrát ročne počas koordinačných konferencií (Ivančík, 2010). Ako členská krajina EÚ, ktorá sa podieľa na riešení problémov v oblasti krízového manažmentu na medzinárodnej úrovni, sa do projektu EU BG aktívne zapojila aj Slovenská republika, ktorá v prvej polovici roku 2016 poskytla príslušníkov svojich ozbrojených síl do spoločnej bojovej skupiny krajín Višegrádskej štvorky.

Vzhľadom na to, že väčšina členských štátov zápasí s finančnými obmedzeniami, ktoré nepriaznivo ovplyvňujú ich rozpočty na obranu, je vyčlenenie ďalších zdrojov pre EU BG čoraz ťažšie. Finančné bremeno zakladania EU BG, udržiavania vysokej pripravenosti v pohotovostnom režime a ich rozmiestnenia spadá výlučne na národy prispievajúce vojskami, čo je veľmi nevýhodné najmä pre menšie štáty, ktoré si jednoducho nemôžu dovoliť zúčastniť sa na tejto iniciatíve. Napríklad sa predpokladá, že náklady na príspevok Švédska do severskej bojovej skupiny v prvej polovici roku 2008 podstatne presiahli 130 miliónov EUR. Náklady spojené s nasadením - najmä pokiaľ ide o strategickú dopravu potrebnú na včasný presun síl a zásob do priestoru operácie, pravdepodobne vo výške miliárd - by mohli byť ešte neprimeranejšie. Zatiaľ čo určité výdavky možno označiť ako „spoločné náklady“, ktoré by sa dali financovať prostredníctvom mechanizmu Athena, v rámci súčasnej úpravy by pokrývali iba malú časť odhadovaných výdavkov (Barcikowska, 2013).

Koncept EU BG je aj napriek finančným obmedzeniam niektorých členských štátov jedným z najdôležitejších konceptov rozvíjajúcich vojenské spôsobilosti EÚ a významne prispieva k jej schopnosti rýchlo reagovať na krízy. EU BG tiež výraznou mierou prispeli k zlepšeniu interoperability medzi vojenskými jednotkami členských krajín EÚ.

2 VZŤAHY S NATO

Členská základňa EÚ a NATO sa z veľkej časti prekrýva. Dvadsať štátov je súčasťou oboch organizácii, a preto niet divu, že spôsob spolupráce medzi EÚ a NATO bol vždy dôležitou témou aj pri vývoji SBOP. Od začiatku bolo stanovených niekoľko cieľov, z ktorých bolo najpodstatnejšie to, že EÚ nemala jednať tam, kde sa už angažovalo NATO a SBOP sa mala rozvíjať bez zbytočných duplikácií toho, čím už disponovali spojenci v NATO. Na pozadí celej myšlienky bola jednoduchá úvaha, že európske štáty, ktoré už tak investovali do obrany výrazne menej než USA, si nemôžu dovoliť platiť dvakrát za to isté – raz pod hlavičkou NATO a raz pod hlavičkou EÚ. V Uznesení Európskeho parlamentu z 13. júna 2018 sa uvádza, že „EÚ a NATO uznávajú v snahe o medzinárodný mier a bezpečnosť

rovnaké hodnoty, sledujú podobné strategické výzvy a vzhľadom na prekrývajúce sa členstvo 20 krajín majú podobné záujmy v oblasti bezpečnosti a obrany, a to aj ochranu svojich občanov pred hrozbami. Spolupráca medzi EÚ a NATO by sa mala navzájom dopĺňať a rešpektovať osobitosti a úlohy toho druhého.“ (Európsky parlament, 2018)

Konkrétnu formu spolupráce sa podarilo vytvoriť už koncom roka 2002, kedy boli podpísané tzv. dohody Berlín Plus. Podľa týchto dohôd má EÚ v prípade potreby pre svoje operácie prístup ku kapacitám NATO, čo znamená najmä využitie aliančných plánovacích kapacít v plánovacom centre SHAPE. Obidve organizácie si tiež vymenili styčných dôstojníkov a dohodli si spoluprácu na všetkých pracovných úrovniach. Vo vojenských štruktúrach je situácia najjednoduchšia, nakoľko väčšina členských štátov posiela do Bruselu jediného vysokého dôstojníka, aby krajinu zastupoval vo vojenskom výbore EÚ a zároveň aj vo vojenskom výbore NATO. V posledných mesiacoch sa kľúčovou témou kooperácie oboch organizácií stáva vojenská mobilita. NATO v reakcii na bezpečnostnú situáciu v Európe a jej okolí posilňuje svoje sily na východnom krídle bloku, a z tohto dôvodu potrebuje uľahčiť a zjednodušiť transport vojakov a vojenskej techniky naprieč Európou. V súčasnosti sa preto EÚ spoločne s NATO snaží čo najviac obmedziť byrokratické prekážky, ktoré komplikujú vojenské presuny.

Bezpečnostné hrozby sú v súčasnosti viac hybridné než konvenčné a na ich riešenie je nevyhnutná medzinárodná spolupráca. Tento fakt si uvedomujú obidve organizácie, a práve preto sa snažia o dosiahnutie koordinácie svojich mechanizmov reakcie na krízu, aby mohli jednotne reagovať na hybridnú hrozbu. Medzi hlavné oblasti spolupráce medzi EÚ a NATO sa v posledných rokoch čoraz viac dostáva posilnenie taktickej a operačnej spolupráce, a to aj priamym prepojením spojeneckého námorného velenia NATO a agentúry Frontex, ako aj operácií Sea Guardian a EUNAVFOR MED Sophia, čo EÚ a jej misiám pomohlo zastaviť neregulárnu migráciu a prijať opatrenia proti sieťam nezákonného obchodovania so zbraňami. Príkladom úspešnej spolupráce EÚ a NATO je aj spoločné koordinované pôsobenie operácie Ocean Shield s operáciou EUNAVFOR ATLANTA v oblasti boja proti pirátstvu pri pobreží Afrického rohu (Európsky parlament, 2018).

2.1 EURÓPSKE BOJOVÉ SKUPINY A SILY RÝCHLEJ REAKCIE NATO

Ako už bolo vyššie spomenuté, väčšina krajín EÚ je súčasne aj členom NATO, vznik EU BG ako nástroja krízového manažmentu EÚ, tak už od samého začiatku zvádza k ich porovnávaniu so silami rýchlej reakcie NATO (NRF – NATO Response Forces). Štruktúra oboch vojenských jednotiek je založená na koncepcii CJTF – Combined Joint Task Force, na základe ktorej by mali byť tieto multinárodné jednotky schopné plniť viacero operačných úloh súčasne, čo znamená, že by mali disponovať širokým spektrom spôsobilostí a dokázať bezprostredne reagovať na zmenenú bezpečnostnú situáciu. Po vzniku koncepcií týchto síl boli v prípade potreby obidve tieto jednotky dostupné svojím organizáciám na nevyhnutne potrebný čas s rotáciou každých šesť mesiacov podľa vopred dohodnutého harmonogramu. Zatiaľ čo u EU BG ostal časový úsek rotácie jednotiek zachovaný, u NRF sa tento časový úsek predĺžil na dvanásť mesiacov (Ivančík, 2010).

Najväčší rozdiel medzi EU BG a NRF je vo veľkosti a zložení jednotiek. Táto skutočnosť bezprostredne ovplyvňuje škálu operácií, na ktorých sa EU BG alebo NRF môžu zúčastniť a zároveň ovplyvňuje aj rozsah úloh, ktoré sú schopné reálne plniť. Kým EU BG pozostávajú z pozemných jednotiek, ktoré sú doplnené o prvky bojovej podpory v sile 1500 – 2000 vojakov, NRF disponujú pozemnými, námornými a leteckými silami o veľkosti až 25 000 vojakov. Koncepcia EU BG bola však už od začiatku postavená tak, aby sa vzájomne posilňovala s väčšími silami NRF. Aj keď sú obe jednotky zamerané na to, aby zvyšovali

interoperabilitu členských štátov a boli schopné čeliť predpokladaným budúcim bezpečnostným ohrozeniam, typy operácií, pre ktoré boli určené sa navzájom dopĺňajú. Na rozdiel od EU BG sú NRF navrhnuté tak, aby sa zúčastňovali na celej škále operácií NATO, vrátane prispievania k zachovaniu územnej celistvosti, demonštrácie sily, mierových operácií a operácií na pomoc pri katastrofách, ochrany kritickej infraštruktúry a takisto sú schopné plniť aj bojové úlohy v rámci operácií, ktoré spadajú pod článok 5 Washingtonskej zmluvy. Pri tvorení koncepcie EU BG sa kvôli limitovanej veľkosti nikdy neuvažovalo o plnení bojových úloh. Jednotky EU BG dokážu pôsobiť len na geograficky obmedzenom území a sú schopné plniť úlohy nižšej úrovne – najmä v oblasti preventívnych opatrení, humanitárnej pomoci či evakuácie. Predpokladá sa, že v prípade potreby budú skôr pôsobiť ako súčasť komplexného prístupu EÚ pri riešení kríz v konkrétnych oblastiach (Barcikowska, 2013).

ZÁVER

O potrebe posilnenia európskej bezpečnosti sa v posledných rokoch hovorí čoraz častejšie. Členské štáty EÚ sa zhodujú v hodnotení zhoršujúceho sa (nielen) európskeho bezpečnostného prostredia a tiež vnímajú nárast vojenských i nevojenských bezpečnostných hrozieb. V súčasnosti nie je žiadna krajina EÚ schopná čeliť bezpečnostným hrozbám samostatne. V roku 2018 nemecká kancelárka Angela Merkelová vo svojom prejave v Európskom parlamente uviedla, že: „aby mohla byť Európa „vyslyšaná“ v globalizovanom svete, musí pevnejšie uchopiť svoj osud do vlastných rúk, pretože časy, keď sme sa mohli bezvýhradne spoliehať na ostatných, skončili. Vytvorenie skutočnej európskej armády ako doplnku k NATO by ukázalo svetu, že medzi európskymi krajinami už nikdy nebude vojna“ (European Parliament, 2018).

Vytvorenie európskej armády však ani zďaleka nie je tak jednoduchou záležitosťou ako by sa mohlo zdať. Navyše vytvorenie akýchkoľvek ozbrojených síl EÚ, ktorých úlohou by bolo brániť európske hranice, by signalizovalo kvalitatívny posun v politike EÚ smerom k územnej obrane - ďaleko nad rámec obmedzenejších ambícií súčasnej SBOP. EÚ si prostredníctvom SBOP kladie za cieľ byť schopná plniť humanitárne a záchranné úlohy, krízové riadenie a udržiavanie mieru. SBOP sa však nevzťahuje na kolektívnu obranu územia EÚ. Žiadna vláda EÚ to ani vážne nepredpokladá, pretože túto úlohu plní NATO (Besch, 2016). Ako sme už vyššie uviedli, väčšina európskych krajín nenapĺňa ani záväzok voči NATO - vynaložiť 2% HDP na obranu, existuje teda predpoklad, že armádu EÚ by členské krajiny neboli schopné financovať. S prihliadnutím na posledný rok, kedy došlo k zvýšeniu verejných výdavkov na boj s pandémiou koronavírusu, sa pochopiteľne očakáva zníženie výdavkov (nielen) na obranu. To samozrejme negatívne ovplyvní už existujúce iniciatívy v oblasti obrany a realizáciu nových obranných projektov. V takejto situácii teda nemožno uvažovať nad začatím tak rozsiahlej akcie, akou by bolo budovanie spoločnej európskej armády.

Ďalším potenciálnym problémom je otázka národnej bezpečnosti, ktorá je v každom prípade národnou kompetenciou. Rozsah a kapacita akejkoľvek navrhovanej európskej armády by tak boli dôležitým faktorom pri rozhodovaní jednotlivých štátov o jej vytvorení. Jediným spôsobom, ako by vznik takejto armády nemal vplyv na národnú zvrchovanosť a suverenitu jednotlivých štátov je, že jednotlivé členské štáty by si ponechali svoje samostatné sily s úplnou operačnou autonómiou a každý štát by mal právo veta na všetko, čo by európske sily chceli robiť.

Pri otázke vytvorenia armády EÚ sa vynára množstvo otáznikov. Nielen v oblasti materiálneho vybavenia či financovania, ale aj v rámci samotnej existencie – pôsobila by takáto armáda popri národných ozbrojených silách alebo by ich úplne nahradila? A kto by

takejto armáde velil? V súčasnosti je najväčším podporovateľom myšlienky spoločnej európskej armády Francúzsko a Nemecko. Je však otázne či by sa do tejto iniciatívy zapojili menšie štáty, ktoré majú ťažkosti už aj s naplnením dvojpercentného záväzku HDP voči NATO, nie to ešte s financovaním armády EÚ. Odvážnej myšlienke niektorých členských štátov o vybudovaní spoločnej európskej armády tak chýba praktická, aplikovateľná rovina. Takýto model európskej armády by si totiž vyžadoval potrebu prenosu ďalších kompetencií z členských štátov na úroveň Únie, a s tým úzko súvisí ochota členských štátov tieto kompetencie poskytnúť, resp. vzdať sa vlastných kompetencií v oblasti bezpečnosti a obrany v prospech EÚ (Ivančík, 2021).

Podporovatelia myšlienky vytvorenia armády EÚ sa odvolávajú na existujúce príklady krajín, ktoré integrujú svoje armády alebo v oblasti výcviku svojich ozbrojených síl spolupracujú intenzívnejšie než iné. Ako príklad sa často uvádza spolupráca škandinávskych krajín, ktoré vedú spoločný výcvik (Besch, 2016). Takisto nemecko-holandská spolupráca, v ktorej holandskí tankisti cvičia na nemeckej technike, sa často prezentuje ako pozitívny príklad spolupráce. Nemecko-holandskú integráciu však v prvom rade poháňali ekonomické dôvody – Holandsko kvôli tlakom na rozpočet znížilo počty techniky a tak vycvičení vojaci doslova nemali na čom cvičiť, zatiaľ čo Nemecko disponovalo technikou bez vycvičeného personálu. Spolupráca medzi týmito dvoma krajinami však bola možná len vďaka dlhoročným väzbám.

Skutočná integrácia všetkých členských krajín by bola omnoho ťažšia. Môžeme to hodnotiť aj na základe EU BG, ktoré neboli od svojho vytvorenia v roku 2007 nikdy nasadené. Dôvodom sú najmä rozdielne národné vojenské stratégie a tiež hodnotenia bezpečnostných hrozieb. Takisto spomínaný systém financovania, kedy väčšina nákladov leží na ramenách členských krajín poskytujúcich jednotky do EU BG, je pre väčšinu krajín neatraktívny.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BARCIKOWSKA, A. (2013): EU Battlegroups – ready to go? [Online.] In: Briefs of European Union Institute for Security Studies, 2013. [Citované 6.6.2021.] Dostupné na internete: <https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Brief_40_EU_Battlegroups.pdf>

BESCH, S. (2016): An EU Army? Four Reasons It Will not Happen. [Online.] In: Centre for European Reform Research, 2016. [Citované 13.6.2021.] Dostupné na internete: <https://www.cer.eu/insights/eu-army-four-reasons-it-will-not-happen>

European Parliament (2018): Merkel: Nationalism and egoism must never have a chance again in Europe. [Online.] In: European Parliament News, 2018. [Citované 12.6.2021.] Dostupné na internete: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20181106IPR18316/merkel-nationalism-and-egoism-must-never-have-a-chance-again-in-europe>

European Parliament (2020): CSDP Missions and Operations. [Online.] In: IN-DEPTH ANALYSIS, 2020. [Citované 13.6.2021.] Dostupné na internete: <https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2020/603481/EXPO_IDA(2020)603481_EN.pdf>

Europeum, (2018): Bezpečnostní a obranná politika. [Online.] [Citované 23.5.2021.] Dostupné na internete: <https://www.euroskop.cz/8715/sekce/bezpecnostni-a-obranna-politika/>

Európsky parlament (2018): Uznesenie Európskeho parlamentu z 13. júna 2018 o vzťahoch medzi EÚ a NATO (2017/2276(INI)). [Online.] In: Prijaté texty – Vzťahy medzi EÚ a NATO, 2018. [Citované 5.6.2021.] Dostupné na internete: <https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2018-0257_SK.html>

GUBÁŠ, F. (2015): EU Battlegroups – The Tool of EU Rapid Military Response. [Online.] In: Krízový manažment, 1/2015. [Citované 5.6.2021.] Dostupné na internete: <https://new.fbi.uniza.sk/uploads/Dokumenty/casopis_km/archiv/2015_01/09%20Gubas.pdf>

IVANČÍK, R. (2010): Bojové skupiny – vojenský nástroj krízového manažmentu Európskej únie. [Online.] In: Krízový manažment, 2/2010. [Citované 30.5.2021.] Dostupné na internete: <https://fbi.uniza.sk/uploads/Dokumenty/casopis_km/archiv/2010_02/clanky/12%20Ivancik%201.pdf>

IVANČÍK, R. (2021): Bezpečnosť a obrana Európskej únie z pohľadu napĺňania politicko-vojenských ambícií. [Online.] In: Krízový manažment, 2/2021. [Citované 15.6.2021.] Dostupné na internete: <https://fmv.euba.sk/www_write/files/dokumenty/veda-vyskum/medzinarodne-vztahy/archiv/2021/2/mv2021-2.pdf>

MO SRa (2021): Nepriama palebná podpora EuroArtillery. [Online.] [Citované 30.5.2021.] Dostupné na internete: < https://www.mosr.sk/euroartillery/>

MO SRb (2021): PESCO. [Online.] [Citované 30.5.2021.] Dostupné na internete: <https://www.mosr.sk/46746-sk/pesco/>

Rada EÚ (2018): Rozhodnutie Rady (SZBP) 2018/340. [Online.] In: Úradný vestník Európskej únie, 2018. [Citované 22.5.2021.] Dostupné na internete: <https://www.mosr.sk/data/files/3981_20180306-rozhodnutie-rady-o-zozname-projektov-pesco.pdf>

Report Finabel (2014): Guidance for Operational Preparation and Tactical Use. [Online.] In: European Union Battlegroup Manual. Brussels, 2015. [Citované 29.5.2021.] Dostupné na internete: <http://finabel.org/wp-content/uploads/2018/12/2014.Study_FQ5_EN-1.pdf>

npor. Mgr. Tatiana VAŠŠOVÁ
Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany, Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš
vassova.tatiana@gmail.com

DEFENCE PREPARATIONS IN THE NON-MILITARY SYSTEM. BASIC ISSUES

Mariusz WOJCISZKO

ABSTRACT

The subject of this article is the defence preparations carried out in the non-military system, which consists of public administration bodies, entrepreneurs, non-governmental organisations and other non-public institutions. Next to the preparations of the armed forces, the defence preparations of civilian bodies and institutions constitute the main part of the state's preparations for war. The command and executive elements of the non-military subsystem and the armed forces form the state defence system. This system is prepared in peacetime and developed in case of external threats and during war.

Keywodrs: defence preparations, areas of defence preparations, non-military system, public administration.

INTRODUCTION

In Poland, the Council of Ministers is the constitutional body responsible for ensuring the security of the state and exercising general leadership in the field of national defence. The Act of 21 November 1967 on the Universal Obligation to Defend the Republic of Poland (Journal of Laws of 2019, item 1541, as amended) defines the tasks of the Council of Ministers within the scope of the constitutional competence of this body. The tasks of the Council of Ministers in peacetime are aimed at preparing authorities, organisational units of public administration, entrepreneurs and other entities to efficient functioning in the event of a specific threat to the state and in wartime. The Act on Universal Obligation to Defend the Republic of Poland of 1967 and executive acts constitute the legal basis for the state defence system, including the implementation of non-military defence preparations. The above-mentioned legal acts are also the subject of research conducted in order to determine the efficiency of public administration functioning within the state defence system. The central figure in the government is the Prime Minister, whose strong position is set out in the 1997 Constitution of the Republic of Poland. (Journal of Laws No. 78, item 483, as amended). The Prime Minister has important and at the same time specifically formulated tasks in the sphere of state defence, and in peacetime these fall mainly within the area of state defence preparations. In particular: The Prime Minister appoints organs of state authority operating at the central position of directing state defence; orders the performance of comprehensive inspections of the performance of defence tasks in departments of government administration and in voivodships, coordinates defence training organised by ministers in charge of a department of government administration and voivods, organises defence training in the form of national and international exercises.

Apart from the Prime Minister, the Minister of National Defence has important competences in the field of defence. On behalf of the Council of Ministers, he coordinates the execution of defence tasks by the elements of the non-military system. Moreover, the Minister exercises general supervision over the performance of defence tasks by non-military elements. The central level of state defence preparations includes the Council of Ministers, the Prime

Minister and the Minister of National Defence. The lower levels of defence preparations correspond to the administrative division of the state. Apart from the central level, a regional (voivodeship) and local (poviat, commune) level are distinguished. Entities implementing defence tasks at the regional (voivodeship) and local (poviat, commune) levels were defined indirectly in the 1998 reform of public administration in the country. By virtue of the Act of 24 July 1998 on the introduction of the basic three-tier territorial division of the state (Journal of Laws No. 96, item 603, as amended), the basic three-tier territorial division of the state was introduced on 1 January 1999.

1 NON-MILITARY SUBSYSTEM AS AN ELEMENT OF NATIONAL DEFENCE SYSTEM. BASIC ISSUES OF STRUCTURE AND ORGANISATION ON THE EXAMPLE OF POLISH SOLUTIONS

In its classical form, the state (national) defence system consists of three elements (subsystems): military, non-military and command. Civilian institutions (public and non-public) form the non-military subsystem. In addition, some of them, mainly public administration bodies with decision-making competences, together with the command bodies of the armed forces, form the state defence management subsystem.

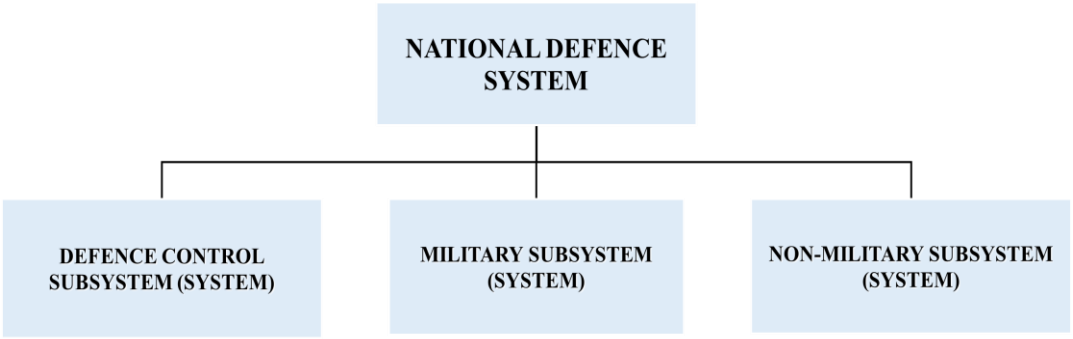

Picture 1 National defence system.
Source: Own elaboration based on The Republic of Poland's defence strategy of 2000.

The non-military subsystem consists of: executive elements of government and self-government administration and other state entities and institutions, as well as entrepreneurs who are obliged to perform tasks for the benefit of national defence (See: Defence Strategy of the Republic of Poland, Warsaw 2009, p. 14). In Poland, public administration is divided into two basic parts: government administration and local government administration. These two elements perform a coordinating and controlling function in relation to the remaining elements of the non-military subsystem. Moreover, government administration bodies, as a tool of the Council of Ministers in the field of defence, coordinate and supervise defence preparations in self-government administration. This results, inter alia, from Article 146 of the Constitution of the Republic of Poland of 1997 (cf.: art. 146 of the 1997 Constitution of the Republic of Poland).

At the central level, apart from the Council of Ministers, the Prime Minister and the Minister of National Defence, there are ministers in charge of departments of government administration. Central government administration bodies are subordinate to the ministers in charge of government administration departments. An example of a central organ of

government administration is the Chief Commander of the Police, who is subordinate to the minister in charge of internal affairs.

At the regional level the voivoda is the organ of government administration with the main position and competence. The voivode is a representative of the Council of Ministers in a voivodship, the head of the grouped government administration in a voivodship and the supervisory authority over the activities of the local government. He is responsible for the implementation of government policy in the voivodship, including the implementation and coordination of tasks in the area of national defence and security. Within the scope of performing the function of a representative of the Council of Ministers, he may issue orders that are binding for all government administration bodies, and in emergency situations also for local government bodies. It follows from the above that the Voivode's orders in this respect also concern the organs of non-associated administration. Moreover, the authority ensures cooperation of all the organisational units of the governmental and self-governmental administration operating on the territory of the voivodship and directs their activities within the scope of counteracting the threats to the state security.

The combined administration functions under the authority of the voivode and consists of services, inspections and guards. The act on a province governor and government administration in a province (art. 51) stipulates that the province governor, as the head of the group government administration in a province, directs and coordinates its activities, ensures the conditions for its efficient operation, and is responsible for the results of its actions. The voivode performs his/her tasks with the help of the voivode's deputies and the heads of the group services, inspections and guards of the voivodship, the director of the voivodship office. The Voivodeship's regional administration bodies act under the authority of the Voivode, while in the departmental system they are subordinated to the central organ of government administration. For example, the Voivodship Police Chief acts under the authority of a voivod and is subordinate to the Chief of Police.

The organisation of the combined government administration in a voivodship is defined by the statutes of the voivodship office granted by the voivode and approved by the Prime Minister. The statutes include, among others, the names of the headquarters, inspectorates and other organisational units which are part of the auxiliary apparatus of the heads of the combined services, as well as the scope of activities of these units. With the exception of the provincial commander of the Police, the State Fire Service, the voivode appoints and dismisses the heads of the group services, inspections and provincial guards.

There are also organs of non-associated government administration in the voivodship. The organs of non-associated administration include: heads of provincial military headquarters, chiefs of the Border Guard divisions; directors of maritime offices; directors of inland waterway shipping offices; directors of regional boards for water management; state sanitary inspectors; provincial road transport inspectors. Non-associated administration belongs (similarly as combined administration) to the government administration, with the exception that non-associated administration bodies act in the field of defence preparations under the direction of central state bodies. Only in case of an emergency and in a state of war does a voivode have influence over these bodies. The above, where a voivode has no significant influence on the defence preparations of the organs of non-associated administration, but gains competences in relation to them in the scope of counteracting threats, should be regarded as imprecise solutions.

At the local level, the executive bodies of the district and commune self-government occupy the main position in defence preparations and during the performance of tasks during the war. The commune authorities are: the commune council (decision-making and control

body), head of the commune, mayor, city president (executive body). The bodies of the district self-government are: the poviat council (decision-making and controlling body) and the poviat board (executive body), the board includes the starost (chairman of the board), deputy starost and other members. The staroste is the head of poviat services, inspections and guards, however, this does not constitute official authority or the authority to manage these units. However, in special situations, he directs the joint activities of these services.

2 MAIN DEFENCE TASKS OF THE NON-MILITARY SUBSYSTEM IN PEACE AND WAR TIM

The justification for the claim that the main burden of implementing tasks for state security and defence lies with the public administration is the principle according to which the public administration is responsible for fulfilling the external and internal functions of the state. Both functions are largely concerned with ensuring the external and internal security of the state, respectively. Protection of such constitutional values as independence, inviolability of borders and integrity of the state's territory takes place within the framework of ensuring external state security.

The aforementioned public administration bodies execute defence tasks on the basis of numerous legal acts regulating particular areas of state defence preparations. The non-military subsystem implements tasks including: ensuring efficient and safe functioning of the state, ensuring survival of the civilian population. supplying the Armed Forces of the Republic of Poland and organisational units responsible for internal security of the state with human and material resources, as well as tasks resulting from the duties of a host state (See: Defence Strategy of the Republic of Poland, Warsaw 2009, p. 14). Practice and research confirm the thesis that defence tasks of public administration bodies are of marginal significance for their current activity. In fact, for the vast majority of government administration bodies (both operating within branches of government administration and in voivodeships within complex and non-complex administration), local government and others, defence tasks constitute a negligible part in relation to the tasks arising from their competence.

It is worth noting that the basic legal act regulating the process of preparing the state in the event of an external threat to security (the Act of 21 November 1967 on the Universal Duty to Defend the Republic of Poland) was enacted over half a century ago, in completely different socio-economic conditions. The law in question is often referred to as the "defence constitution". Article 6 (1) lists the tasks of the Council of Ministers performed to ensure the external security of the state and to exercise general leadership in the field of state defence. At the same time, in par. 2, article 6 contains a statutory authorisation for the Council of Ministers to regulate in detail by means of regulations the tasks specified in par. 1. The executive acts issued on the basis of article 6 of the act regulate the main areas of defence preparations. Defence tasks in the scope of defence preparations are carried out by public and non-public bodies and institutions at all levels of the administrative division of the state.

First of all, one should mention the regulation of the Council of Ministers establishing the process of defence planning in the state. In the light of *the regulation of the Council of Ministers of 15 June 2004 on the conditions and procedures for planning and financing tasks carried out as part of national defence preparations by government administration bodies and local self-government bodies* (Journal of Laws No. 152, item 1599, as amended), defence planning includes operational planning and defence programming. Defence planning consists in executing, agreeing and updating operational plans, defence programmes and defence review documents. The planning takes into account all entities operating in the spheres covered by the competence of the drafting authority (§ 3). Governmental and self-

governmental administration bodies and entrepreneurs obliged to perform defence tasks develop operational plans for functioning in the event of external threats and during war. However, entrepreneurs and other entities obliged to develop plans develop them on the basis of an extract from the plan of the respective minister or voivode.

Another equally important area of defence preparations is the preparation of the system for directing national security. Preparation of a system for directing national security, including national defence, includes planning, organising and executing enterprises ensuring the performance of tasks by authorities connected with directing national security. The main task of the authorities of governmental and self-governmental administration in this respect is the preparation of the main and back-up management positions, where they will operate in times of war or an imposed martial law. Also in this respect, ministers in charge of government administration departments and voivodes are competent to direct civilian institutions under their authority in the event of the occurrence of specific threats. During martial law, the minister of national defence coordinates the operation of the entire non-military system (more: Kitler, 2013; Wojciszko, 2021).

In the area of defence, a special role is played by the raising of state defence readiness. In simple terms, this process concerns the ways in which the state transitions from a state of normal functioning to a state of war. In other words, procedures and tasks of the system elements for intermediate states between the time of peace and the time of war are defined here. In order to enable a proper response to emerging threats, three types of state of defence readiness are distinguished, which can be increased depending on the degree of escalation of threats. The above states of state of defence readiness create conditions for an efficient and collision-free imposition of martial law (in Poland, martial law is imposed by the President at the request of the Council of Ministers). In principle, the regulations governing the state of defence readiness define only the tasks for the elements of the non-military system. At the level of planning documents, the defence readiness of the non-military system is synchronised with the combat readiness of the armed forces.

On the basis of the statutory authorisation contained in Article 6, regulations were also issued regulating the process of defence preparations and the tasks of the non-military system in several specialised areas of state functioning. First of all, in the areas of: health care, transport and communications. The health sphere is of vital importance for the state defence system. It secures the needs of the armed forces conducting a defence operation and the needs of the civilian population. The above issues are regulated by the Regulation of the Council of Ministers of 27 June 2012 on the conditions and manner of preparation and use of medical entities for state defence needs and the competence of authorities in these matters. The Regulation of the Council of Ministers of 3 February 2004 on the conditions and manner of preparation and use of means of transport for the needs of state defence and its protection in wartime and the competence of bodies in these matters contains tasks for public administration bodies and managers of organisational units supervised by these bodies. These entities are obliged to take into account the state defence needs in the field of transport, according to the scope of their activities. The Regulation of the Council of Ministers of 3 August 2004 on the preparation and exploitation of communication systems for state defence needs stipulates that public authorities, when planning, building, expanding, exploiting or connecting communication systems, will take into account the needs arising from ensuring state security.

CONCLUSIONS

The article presents only a part of the involvement of the non-military system in national defence matters. According to the comprehensive approach to security and defence matters, civil institutions participate in the implementation of defence tasks. This area is constantly evolving. It is enough to recall the current National Security Strategy of the Republic of Poland 2020, which assumes, among other things, the adoption of a law on directing national security and the construction of a universal defence system. The idea of a universal defence system assumes even broader and stronger involvement of the civil environment in ensuring the external security of the state. At the same time, there is an understanding in the civil environment, also among non-public institutions, of the need for greater involvement in state defence matters.

BIBLIOGRAPHY

Act dated 21 November 1967 on the universal duty to defend the Republic of Poland (Dz. U. [the Journal of Laws] for year 2019, item 1541, as amended).

Act dated 24 July 1998 on the introduction of the basic three-level territorial division of the state (Dz. U. [the Journal of Laws] No. 96, item 603, as amended).

Act dated 23 January 2009 on the Province Governor and Government Administration in the Province (Dz. U. [the Journal of Laws] No. 31, item 206, as amended).

Defense strategy of the Republic of Poland, Warsaw 2009, [online]. Available on Internet: http://www.bbn.gov.pl

Kitler, W. (red. nauk.). 2013. Minister Obrony Narodowej i Naczelny Dowódca Sił Zbrojnych w systemie kierowania bezpieczeństwem narodowym RP, Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej, Warszawa 2013. ISBN 978-83-7523-278-3.

Regulation of the Council of Ministers of June 15, 2004 on the conditions and procedures for planning and financing tasks performed as part of state defense preparations by government administration and local government bodies (Dz. U. [the Journal of Laws] No. 152, item 1599, as amended).

Regulation of the Council of Ministers of August 3, 2004 on the preparation and use of communication systems for the defense needs of the state (Dz. U. [the Journal of Laws] No. 180, item 1855).

Regulation of the Council of Ministers of February 3, 2004 on the conditions and method of preparing and using transport for the defense needs of the state, as well as its protection in time of war and the competences of the organs in these matters (Dz. U. [the Journal of Laws] No 34, item 294).

Regulation of the Council of Ministers of 27 June 2012 on the conditions and method of preparation and use of medical entities for the defense needs of the state and the competence of organs in these matters (Dz. U. [the Journal of Laws] Item 741, as amended).

The Constitution of the Republic of Poland Dated April 2. 1997 (Dz. U. [the Journal of Laws] No. 78, item. 483, as amended).

Wojciszko, M. 2021. Kierowanie bezpieczeństwem narodowym, Wydawnictwo Akademii Sztuki Wojennej, Warszawa 2021.ISBN 978-83-7523-999-7.

Reserve Colonel Mariusz WOJCISZKO, PhD
Wyższa Szkoła Menedżerska w Warszawie
Akademia Sztuki Wojennej w Warszawie
POLAND
m.wojciszko@wp.pl

Vydavateľ / Publisher: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika
Editor / Editor: Ing. Daniel BREZINA, PhD.
Dizajn / Graphic design: Mgr. Robert KANDRIK
Počet strán / Number of pages: 476
Náklad / Edition: online
Vydané / Published: 2021
Uverejnené príspevky v zborníku neprešli jazykovou korektúrou.
Published papers in the proceedings did not undergo language correction.
Za obsahovú stránku, odbornú a jazykovú úroveň zodpovedajú v plnom rozsahu autori príspevkov.
The content and the professional and language levels of the papers are in the full responsibility of the authors.
ISBN 978-80-8040-606-6
© Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika (2021)